شەرحی اللؤلؤ والمرجان

فيما اتفق عليه الشيخان

البخاري ومسلم

وضعه

محمد فؤاد عبدالباقي

بە پێنووسی

نوری فارس حەمەخان

سەرپەرشتی چاپ

محمود أحمد محمد

(بەرگی پێنجەم)

شەرحی

اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَان

فِيما اتَّفَقَ عليه الشَّيْخَان

البخاري ومسلم

وضَعَهُ

محمد فؤاد عبدالباقی

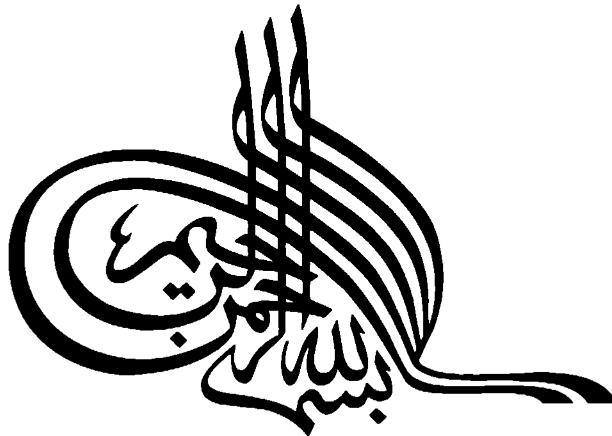
بەپێنووسی

نوری فارس حەمە خان

سەرپەرشتی چاپ

محمود أحمد محمد

﴿بەرگی پێنجەم﴾

****

📖 ناوی کتێب: شەرحی اللؤلؤ والمرجان فیما أتفق علیه الشیخان البخاری ومسلم.

📖 نووسینی: مامۆستا نوری فارس حەمە خان

📖 تیراژ : ١٠٠٠ دانە

📖 ژمارەی سپاردن: لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانەکان ژمارەی سپاردن (١٢٧٨)ی ساڵی (٢٠١٥ز)ی پێدراوە.

📖 کۆمپیوتەرو دیزاین: (سامان محمد أمین)

📖 لەسەر ئەرکی کتێبخانەی ئارام لەسلێمانی چاپکراوە، مافی چاپکردنەوەی بۆ کتێبخانەی ناوبراوە.

٣٧- كِتَابُ اللِّبَاسِ والزينَةِ
نامەی پۆشاكو جلو بەرگو خشڵو ئارایشت

{بڕوانـە: تەجریـدی بوخـاری، بـەرگی پێنجـەم، زنجـیرە: ٨٠، لـە ژمـارە: ١٨٩١وە هەتا ژمارە: ١٩١٣ = ژمارە: ٥٧٨٧ هەتا ژمـارە: ٥٩٥٣. هـەروا بڕوانـە: تـاج/٣، زنجیرە: ٢٩ هەتا زنجیرە: ٥١، لە لاپەڕە: ٢٤٤ هەتا لاپەڕە: ٣١٤، لە ژمارە: ٢٧٦٢ هەتا ژمارە: ٢٩٣٤ + ریاض/٢، زنجیرە: ١١٧، ژمارە: ٧٧٩ هەتا زنجیرە: ١٢٦، ژمارە: ٨١٣}.

(١) بابُ تحريمِ أوَانـي الذَّهَبِ والفِضَّةِ في الشرب وَغيرِهِ علَى الرجالِ والنساءِ
بەكارهێنانی حاجەتی زێڕو زیو بۆ خواردنو خواردنەوەو شتی تری وا، لە لایەنی پیاوانو ژنانەوە نادروستە

١٣٣٧- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّـهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الَّذِي يَشْرَبُ فِي إِنَاءِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ.(الحديث ٥٦٣٤): [١٣٣٧]

ئـوم سـەلەمە (ڕەزای خـوای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (هەرکەسێ لە حاجەتی زیـودا شـت بخواتـەوە، ئـەوە قڵپە قڵپ ئاگری سووری دۆزەخ دەڕژێنێتە ناو سکی خۆیـەوە). (ریـاض/٢ ز/١١٦ ل/٢٧٢ ژ/٧٧٨ ش).

[١٣٣٧] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٥٤ = ٥٦٣٤ بخاری. مسلم: ٢٠٦٥ - ٥٣٥٣ شـیحا (بخـاری رقـم الکتـاب/٧٤ رقم الباب/٢٨).

(٢) باب تحريم إستعمال إناء الذَهَب والفضَة على الرجال والنساءِ وَخَاتَم الذَهَبِ والحَرير عَلَى الرجل وَإبَاحته لِلنساءِ وَإبَاحَة العَلَمِ وَنَحْوِهِ عَلَى الرَّجُلِ مَا لَمْ يَزِدْ عَلَى أربَعِ أصَابِعِ

بەكارهێنانی حاجەتی زێڕو زیو، بۆ پیاوانو بۆ ژنان نادروستە، هەروا ئەنگوستیلەی زێڕو ئاورێشم بۆ پیاو نادروستە، بەلام بۆ ژن دروستە، هەروا نەخش و پینەی جلو بەرگ بە ئاوریشم بۆ پیاو دروستە بە مەرجێ لە چوار پەنجە پتر نەبێ

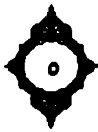
١٣٣٨- عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بِسَبْعٍ، وَنَهَانَا عَنْ سَبْعٍ، أَمَرَنَا بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعِ الْجَنَائِزَ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ، وَإِبْرَارِ الْقَسَمِ أَوِ الْمُقْسِمِ، وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ، وَإِجَابَةِ الدَّاعِي، وَإِفْشَاءِ السَّلاَمِ، وَنَهَانَا عَنْ خَوَاتِيمَ أَوْ تَخَتُّمٍ بِالذَّهَبِ، وَعَنْ شُرْبٍ بِالْفِضَّةِ، وَعَنِ الْمَيَاثِرِ، وَعَنِ الْقَسِّيِّ وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ، وَالإِسْتَبْرَقِ، وَالدِّيبَاجِ. {الحديث: ٥٣٥٦ = ٥٣٤٧ فم. تجريد/٢/٢٢، رقم: ٦٠٠ = ١٢٣٩، ٢٤٤٥، ٥١٧٥، ٥٦٣٥، ٥٦٥٠، ٥٨٣٨، ٥٨٤٩، ٥٨٦٣، ٦٢٢٢، ٦٦٥٤. ترمذي. لباس: ١٧٦٠. نسائي. جنائز: ١٩٣٨. تحفة الأشراف: ١٩١٦}: [١٣٣٨]

بەرائی کوڕی عازیب (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمانی پێکردووین بەحەوت شت، وە جڵەوگیری لێکردووین لەحەوت شت، فەرمانی پێکردووین بەم حەوت شتە:

١- بەسەردانی نەخۆش و.

٢- بەشوێنکەوتنی تەرم بۆسەر گۆڕستان بۆ سپاردنی بەخاك و.

(١٣٣٨) تجريد/٢، ژمارە: ٦٠٠ = ١٢٣٩ بخاری. مسلم: ٥٣٥٦ تخريج وترقيم شيحا - پوختەی موسلیم: ١٣٧١ (بخاری رقم الكتاب/٧٤ رقم الباب/٢٨).

٣- بەنزا بۆ پژمیو، کە پژمیو دەپژمێ، پێی بڵێین (يَرْحَمُكَ اللّـهُ: خـودا ڕەحمـەت پێ بکا)و.
٤- بە بەجێهێنانی سوێندو.
٥- بە یاریدەو کۆمەکی ستەمبارو.
٦- بەچوون بۆسەر دەعوەتو.
٧- بە پەخشی سلاو.
وە جڵەوگیریشی لێ کردووین لەم حەوت شتە:
١/ لە ئەنگوستیلەی زێڕو.
٢/ لە خواردنو خواردنەوە لە حاجەتی زیوداو.
٣/ لەسەر زینی ئاورێشمو.
٤/ لە کاڵاو مشکیو هەوری تێکەڵ لە ئاورێشمو لەشتی ترو.
٥/ لە پۆشینی ئاورێشمو.
٦/ لە ئیستەبرەق (ئاورێشمی ئەستوور)و.
٧/ لە دیباج (جۆرە ئاورێشمێکە). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٣، ژمارە: ٢٨٠٠، ج/٤}.
ئەمـەیش دەقـی ئـەم فەرموودەیـە لـە ژمـارە (٦٠٠) تەجریـدی بوخـاری، دەینووسین، بۆ ڕەچاوکردنی جیاوازی نێوانی گێڕانـەوەی پـیری بوخـاریو پـیری موسلیم:
عَنِ البَراءِ رَضِيِ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: أَمَرَنا النَبِيّ صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِـسَبْعٍ وَنَهانـا عَنْ سَبْعٍ: أَمَرَنا بِاتباعِ الجَنائِزِ، وَعِيادَةِ المَرِيضِ، وَ إجابَةِ الداعيّ، وَنَصْرِ المَظْلُومِ، وَإبرارِ القَسَمِ، وَرَدِّ السَّلامِ، وَتَشْمِيتِ العاطِسِ، وَنَهانـا عَـنْ آنِيَـةِ الفِـضَةِ، وَخـاتَمِ الـذَّهَبِ، والحَرِيرِ، والـدِّياجِ، والقِـسّيِّ والإسـتَبْرَقَ. (الحـديث ١٢٣٩، أطرافُـهُ في: ٢٤٤٥، ٥١٧٥، ٥٦٣٥، ٥٦٥٠، ٥٨٣٨، ٥٨٤٩، ٥٨٦٣، ٦٢٢٢، ٦٦٥٤):

بەڕای کوڕی عازیب (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمانی پێکردین بە حەوت شت، وەجڵەوگیری لێکردین لە حەوت شت، فەرمانی پێ کردین بە شوێنکەوتنی تەرم و بەسەردانی نەخۆش و چوون بۆ سەر دەعوەت و یاریدەی ستەمبارو بەجێهێنانی سوێندو وەڵامدانەوەی سڵاوونزا بۆ پژمیو. جڵەوگیریشی لێ کردین لەم حەوتە: لە حاجەتی زیوو ئەنگوستیلەی زێڕو لە ئاوریشم و لە دیباج و لە کاڵاو مشکی و هەوری و پووشینی تێکەڵ لە ئاوریشم و شتی ترو لە ئیستەبرەق.

١٣٣٩- حديث حذيفة: عن عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى أَنَّهُمْ كَانُوا عِنْدَ حُذَيْفَةَ فَاسْتَسْقَى فَسَقَاهُ مَجُوسِيٌّ . فَلَمَّا وَضَعَ الْقَدَحَ فِي يَدِهِ رَمَاهُ بِهِ وَقَالَ لَوْلاَ أَنِّي نَهَيْتُهُ غَيْرَ مَرَّةٍ وَلاَ مَرَّتَيْنِ . كَأَنَّهُ يَقُولُ لَمْ أَفْعَلْ هَذَا ، وَلَكِنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) يَقُولُ « لاَ تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَلاَ الدِّيبَاجَ وَلاَ تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، وَلاَ تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهَا ، فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَنَا فِي الآخِرَةِ »: [١٣٣٩]

ئەم فەرموودەیە لە پوختەی موسلیمدا، ژمارە (١٢٨٨) ئاوایە، سوودی پتری واتیادا:

عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُكَيْمٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ حُذَيْفَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) بِالْمَدَائِنِ فَاسْتَسْقَى حُذَيْفَةُ، فَجَاءَهُ دِهْقَانٌ بِشَرَابٍ فِي إِنَاءٍ مِنْ فِضَّةٍ فَرَمَاهُ بِهِ، وَقَالَ: إِنِّي أُخْبِرُكُمْ أَنِّي قَدْ أَمَرْتُهُ أَنْ لاَ يَسْقِيَنِي فِيهِ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «لاَ تَشْرَبُوا فِي إِنَاءِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلاَ تَلْبَسُوا الدِّيبَاجَ وَالْحَرِيرَ، فَإِنَّهُ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا، وَهُوَ لَكُمْ فِي الآخِرَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». {الحديث: ٥٣٦١ = ٥٣٥٢ فم. تجريد/٥/٢٠٩، رقم: ١٨٥٤ = ٥٦٣٤، ٥٦٣٠، ٥٦٣١. نسائي. زينة: ٥٣١٦} :

[١٣٣٩] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٥٤ = ٥٦٣٤ بخاری. پوختەی موسلیم: ١٢٨٨ = ٥٣٦١ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٠ رقم الباب/٢٩).

عەبـدوڵڵای کـوڕی عوکـەیم فـەرمووی: لەخزمـەتی حوزەیفـەدا بـووین، لەمـەدائین بـووین، کـە ئێـستا پێـی دەگـوترێ: سـەلمانپاك، حوزەیفـە داوای ئـاوی خواردنەوەی کرد، کوێخایێ لـە حاجـەتێکی زیوینـدا ئـاوی بۆهێنـا، ئـەویش لێـی وەرگرتو جامەکەی بە ئاوەکەوە کێشا پێیدا. ئەوجا پێی گوتن: بـا پێتـان بڵێم بۆچی وام لێی کرد، ئەمە چەندین جارە پێی دەڵێم کە شتی وانـەکاو لـە قـاپو حاجەتی زێڕو زیودا شتی خواردنو خواردنەوەم بۆ نەهێنێ، کەچی ئەو هەرواز ناهێنێ، چونکە پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (لە حاجەتی زێـرو زیـودا شـت مـەخۆنو شـت مەخۆنـەوە، وە ئاوریـشمو دێبـاجیش لەبـەر مەکەن، چونکە ئەمانە، واتە: زێڕو زیوو دێباجو ئاوریشم، لە جیهانا بۆ ئەوانـەو لەدوا رۆژدا بۆ خۆمانە). {تاج/٣، زنجیرە: ١٩، ژمـارە: ٢٦٨٦} + {تـاج/٣، زنجـیرە: ٢٩، ژمارە: ٢٧٦٣ ج/٤}.

١٣٤٠- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَر رضى الله عنهما) أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطابِ (رَضِـي اللهُ عَنْهُ) رَأَى حُلَّةً سِيَرَاءَ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اشْتَرَيْتَ هَذِهِ فَلَبِـسْتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلِلْوَفْدِ إِذا قَدِمُوا عَلَيْكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ: (إِنَّمَـا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ) ثمَّ جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ مِنْهَا حُلَلٌ فَأَعْطى عُمَرَ بْنَ الْخَطابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مِنْهَا حُلَّةً فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُـولَ اللَّـهِ كَسَوْتَنِيهَا وَقَدْ قُلْتَ فِي حُلَّةِ عُطارِدٍ مَا قُلْتَ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ: (إِنِّي لَمْ أَكْسُكَهَا) لِتَلْبَسَهَا فَكَسَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطابِ رَضِـيَ اللَّـهُ عَنْـهُ أَخًـا لَـهُ بِمَكَّـةَ مُشْرِكًا) (الحـديث: ٨٨٦–اطرافـه في: ٩٤٨، ٢١٠٤، ٢٦١٢، ٢٦١٩، ٣٠٥٤، ٥٨٤١، ٥٩٨١، ٦٠٨١):[1340]

[1340] تجریـد/١، ژمـارە: ٤٧٠ = ٨٨٦ بخـاری. مـسلم: ٥٣٦٨ شـیحا (بخـاری رقـم الکتـاب/١١ رقـم الباب/٧) + پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٣٥ = ٥٣٧٠ شیحا.

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرموی: جارێ عومەری کوڕی خەطاب قاتێکی ئاوریشمی پەتی لەبەر دەرگای مزگەوتا دەبینێ، عەرزی حەزرەت دەکا: ئەی پێغەمبەری خودا خۆزگا ئەم دەستە جلەت دەکڕی، بۆ ڕۆژی هەینی لەبەرت دەکرد، هەروەها کاتێ وەفدێ دێن بۆ خزمەتت لەبەری بکە.

پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ئەم جۆرە جلە لەبەر ئەوەی کەئاوریشمی پەتییە ئەو پیاوانە لەبەری دەکەن کەبەشیان بەنازو نیعمەتی ئەوجیهانەوەنەبێ). لەپاشا چەند دەستێ لەوجۆرە بەرگە ئاوریشمینە هێنران بۆپێغەمبەر (رەحمەتی خوای لێ بێ) پێغەمبەرئەو قاتانەی دابەش کرد بەسەر هاوڕێیانی دا، دەستێکی لێیان نارد بۆ عومەر. عومەر عەرزی پێغەمبەری کرد: ئەی پێغەمبەری خوا، ئەو ڕۆژە کەعەطاریدی بازرگان قاتێکی لەم جۆرەی لەبەر دەمی مزگەوتدا دانا بوو، من عەرزم کردی ئەم قاتە بکڕەو بۆرۆژانی هەینیو بۆ پێشوازی وەفد لەبەری بکە، تۆ فەرمووت شتی وا پیاوێ لەبەری دەکا کەبەشی بەخۆشی ئەو جیهانەوە نەبێ، کەچی ئێستا تۆخۆت لەهەمان جۆرە قات، قاتێکت بۆم ناردووە، بفەرموو ئەمەم تێ بگەیەنە!

پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (خۆمن ئێستا ئەم قاتەم بۆ ئەوە بۆت نەناردووە کەخۆت لەبەری بکەی، دەتوانی بەشێوەیەکی تر سوودی لێ وەربگری). ئیتر عومەریش ئەو دەستەجلەی دابەبرایەکی هاوبەشپەیداکەری خۆی، کەهێشتا موسوڵمان نەبوو بوو، هەر لە مەککە نیشتەجێ بوو.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:(لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي أَوْ عَلَى النَّاسِ لَأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ مَعَ كُلِّ صَلَاةٍ). (الحديث: ٨٨٧- طرفه في: ٧٢٤٠):

لەئەبوو هورەیرەوە (ڕەزای خوای لێ بێ) پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (مەبادا ئەرك بخەمە سەرشانی گەلی ئیسلامم، دەنابۆ کردنی گشت نوێژێ فەرمانم پێ دەکردن کەسیواك بکەن).

عن أَنَسٌ (رَضي اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ- صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -(أَكْثَرْتُ عَلَيْكُمْ فِي السِّوَاكِ).(الحديث: ٨٨٨):

ئەنەس (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرموی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرموی: (خۆتان دەزانن کەسەبارەت بەسیواك زۆرم لەگەڵ داگوتن، کەواتە هەقوایە کەبەگوێم بکەن!).

عن أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضي اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- يَقْرَأُ فِي الْجُمُعَةِ، فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ: (الم تَنْزِيلُ) السَّجْدَةَ، وَهَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ). (الحديث: ٨٩١-طرفه في: ١٠٦٨):

ئەبوهورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: هەمیشە، پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) لەرکاتی یەکەمی نوێژی بەیانی ڕۆژی هەینیدا، لەپاش خوێندنی سورەتی فاتیحا، سورەتی ئەلیف لام میمی سەجدەی بەتەواوی دەخوێند، وەلەرکاتی دوەمیدا، لەپاش فاتیحە، سورەتی (هل أتي على إلانسان حين من الدهر)ی دەخوێند.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضى الله عنهما) سَمِعْت -رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- يَقُولُ:(كُلُّكُمْ رَاعٍ، وكلكم مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ،فَالْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ راعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ،وَالْمَرْأَةُ راعيةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا ومَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا وَالْخَادِمُ راعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ و مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ). قَالَ: وَحَسِبتُ أن قدقَالَ: (وَالرَّجُلُ راعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ، وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَ

مَــــــسْئُولٌ عَـــــنْ رَعِيَّتِــــــهِ). (الحـــــــديث: ٨٩٣- أطرفـــــــه في: ٢٤٠٩،٢٥٥٤،٢٥٥٨،٢٧٥١،٥١٨٨،٥٢٠٠،٧١٣٨):

ئیبنوعومــەر (ڕەزای خودایــان لــێ بــێ) فــەرموی: بــەگوێی خــۆم لــەزاری پێغەمبــەرم بیــست (دروودی خــوای لێ بــێ) دەیفــەرموو: (ئاگــاداربن کــەئێوە هەموتان، هەرکەسە بەپێی بەر پرسیاریی خۆی چاودێرن وەك شوانی دیـار ران، پێشەوا کەسـەرۆکی نەتـەوەی ئیـسلامەـشـوانی ئەوکۆمەڵـە خەڵکەیـە، کـەبووە بەسەرۆکیان، لەلای خودا بەرپرسـیارە لەئـەرکی پێشەوایی، سـەبارەت بـەو گـەلی ئیسلامە، کەوان لەژێر چاودێریی ئەودا، هەروا هەموو پیاوێ (لـەناو ماڵومنـاڵی خۆیـدا) چـاودێرەو شـوانیانە، دەبـێ وەك شـوانی بـاش چـاودێریی بەرژەومنـدی ماڵو مناڵی خۆی بکا، چـونکە لـەلای خـودا بەرپرسـیارە لـەوە، هـەروەها هـەموو ژنــێ (لـەناو مـاڵی مێردیـدا) چـاودێرەو،لـەلای خـودای گـەورە بەرپرسـیارە لـە ڕەچاوکردنی بەرژەومنـدی ئەوانـەی کـەوان لـەژێر چـاودێریی ئـەودا،هـەروەها نۆکـەریش چــاودێرە بــەدیار ســامانی ئاغاکەیــەوە، وەلــەلای خــودای گــەورە بەرپرسیارە لەوەی کەوا لەژێرچاودێریی ئەودا). ئیبنوعومەر فەرموی: وادەزانم کەپێغەمبەر (دروودی خودای لەسـەر بێ) فەرموشی: (هـەروەها پیـاو چـاودێرە لەناو سامانی باوکی دا، وەلەلای خودا بەر پرسیارە لە چاودێرکراوی خۆی، تێکرا ئێوەی گەلی ئیسلام، هەموتان، هەرکەسەی بەپێ ی پایەو پلەی خۆی، چاودێرنو پاسەوانن، وەهەمویشتان، هەر کەسە بەپێ ی پایەی خۆی لەناو گەلی ئیـسلام دا، بەرپرسیارن لەرەچاو کردنی بەرژەومنـدی ئـەوەی کـەوا لـەژێر چـاودێریتان دا). (تاج-٣ ز-١٠٦ ژ-٢٤٣١ چ-٤).

ئەمەیش گێڕانـەوەی ژمـارە (١٣٣٥)ی پوختـەی موسـلیمە، لـە بـەرگی چواردا، بەهرەی زۆری واتیادا:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) قَالَ: رَأَى عُمَرُ بن الخطاب (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عُطَارِدًا التَّمِيمِيَّ يُقِيمُ بِالسُّوقِ حُلَّةً سِيَرَاءَ، وَكَانَ رَجُلاً يَغْشَى الْمُلُوكَ وَيُصِيبُ مِنْهُمْ، فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي رَأَيْتُ عُطَارِدًا يُقِيمُ فِي السُّوقِ حُلَّةً سِيَرَاءَ، فَلَوِ اشْتَرَيْتَهَا فَلَبِسْتَهَا لِوُفُودِ الْعَرَبِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ، وَأَظُنُّهُ قَالَ: وَلَبِسْتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «إِنَّمَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا مَنْ لاَ خَلاَقَ لَهُ فِي الآخِرَةِ»، فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بِحُلَلٍ سِيَرَاءَ، فَبَعَثَ إِلَى عُمَرَ بِحُلَّةٍ، وَبَعَثَ إِلَى أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ بِحُلَّةٍ، وَأَعْطَى عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ حُلَّةً، وَقَالَ: «شَقِّقْهَا خُمُرًا بَيْنَ نِسَائِكَ»، قَالَ: فَجَاءَ عُمَرُ بِحُلَّتِهِ يَحْمِلُهَا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ بَعَثْتَ إِلَيَّ بِهَذِهِ، وَقَدْ قُلْتَ بِالأَمْسِ فِي حُلَّةِ عُطَارِدٍ مَا قُلْتَ، فَقَالَ: «إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا، وَلَكِنِّي بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُصِيبَ بِهَا»، وَأَمَّا أُسَامَةُ فَرَاحَ فِي حُلَّتِهِ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) نَظَرًا عَرَفَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَدْ أَنْكَرَ مَا صَنَعَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا تَنْظُرُ إِلَيَّ، فَأَنْتَ بَعَثْتَ إِلَيَّ بِهَا، فَقَالَ: «إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا، وَلَكِنِّي بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُشَقِّقَهَا خُمُرًا بَيْنَ نِسَائِكَ». {الحديث: ٥٣٧٠ = ٥٣٦١ فم. تجريد/١، لاپەڕە: ٤٤٧، رقم: ٤٧٠ = ٨٨٦، ٩٤٨، ٢١٠٤ فتح الباری}:

ئیبنو عومەر (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: عومەری کوڕی خەطاب (رەزای خودای لێ بێ) لە بازاڕی مەدینە، عوطاریدی تەمیمی بینی قاتێکی ئاورێشمی خەت خەتی خستبووە سەر سەوا، عوطارید پیاوێ بوو هاموشۆی پادشایانی دەکردو شتیان پێدەدا، عومەر عەرزی حەزرەت دەکا: ئەی پێغەمبەری خودا! خۆزگا ئەم دەستە جلەی عوطاریدت دەکڕی بۆ ڕۆژی هەینی لەبەرت دەکرد، هەروەها کاتێ وەفدی عەرەبەکان دێن بۆ خزمەتت لەبەری بکە. پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی دەفەرموێ: (ئەم جۆرە جلە لەبەرئەوەی کە ئاورێشمی پەتییە، ئەو پیاوانە لەبەری دەکەن کە بەشیان

بەنازو بەهرەی ئەو جیهانەوە نییە). لەپاشا چەند قاتێ، لەو جۆرە بەرگە ئاوریشمینە هێنران بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دابەشی کردن بەسەر هاوەڵانیدا، قاتێکی لێیان نارد بۆ عومەرو قاتێکی تری لێیان نارد بۆ ئوسامەی کوڕی زەیدو قاتێکی لێیاندا بە عەلی کوڕی ئەبو طالیبو پێی فەرموو: (لەت لەتی بکە بۆ لەچکەو سەرپۆش بۆ ژنەکانت). فەرمووی: جا عومەر قاتەکەی خۆی هەڵگرتو هێنای بۆلای پێغەمبەرو گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! تۆ ئەمەت بۆمن ناردووە، کەچی دوێنێ لەبارەی قاتەکەی عەطاریدەوە واوات فەرموو، بفەرموو ئەمەم تێ بگەیەنە؟ ئەویش فەرمووی: (خۆ من ئێستا ئەم قاتەم بۆ ئەوە بۆت نەناردووە کە خۆت لەبەری بکەی، بەڵکوو دەتوانی بە شێوەیەکی تر سوودی لێ وەربگری). بەڵام ئوسامە خۆی قاتەکەی لەبەرکرد بوو، کەچوو بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێغەمبەر بەخێسە تەماشای ئوسامەی کرد، ئوسامە هەستی کرد، کە پێغەمبەر کارەکەی ئەوی بەدڵ نییە، لەبەرئەوە عەرزی کرد: (قوربان! بۆوا خێسە لە قاتەکەم دەکەی؟ خۆ تۆ خۆت ناردووتە بۆم؟). فەرمووی: (بەڵام خۆ من بۆ ئەوە بۆتم نەناردووە کە خۆت لەبەری بکەی، بەڵکوو بۆیە بۆتم ناردووە کە پارچە پارچەی بکەی بۆ لەچكو سەرپۆش بۆ ئافرەتەکانتان). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٠، ژمارە: ٢٧٧٧}.

١٣٤١- عَنْ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا عُمَرُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) وَنَحْنُ بِ(أَذْرَبِيجَانَ): يَا عُتْبَةَ بْنَ فَرْقَدٍ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ كَدِّكَ، وَلاَ مِنْ كَدِّ أَبِيكَ وَلاَ مِنْ كَدِّ أُمِّكَ، فَأَشْبِعِ الْمُسْلِمِينَ فِي رِحَالِهِمْ، مِمَّا تَشْبَعُ مِنْهُ فِي رَحْلِكَ وَإِيَّاكُمْ وَالتَّنَعُّمَ وَزِيَّ أَهْلِ الشِّرْكِ وَلَبُوسَ الْحَرِيرِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى عَنْ لَبُوسِ الْحَرِيرِ. قَالَ: «إِلاَّ هَكَذَا». وَرَفَعَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِصْبَعَيْهِ الْوُسْطَى وَالسَّبَّابَةَ وَضَمَّهُمَا قَالَ زُهَيْرٌ: قَالَ عَاصِمٌ: هَذَا فِي الْكِتَابِ. قَالَ: وَرَفَعَ زُهَيْرٌ إِصْبَعَيْهِ».

{الحديث: ٥٣٧٨ = ٥٣٦٩ فم. بخاري. لباس: ٥٨٣٠. أبو داود. لباس: ٤٠٤٢. ترمذي. لباس: ١٧٢١} : [١٣٤١]

ئەبو عوثمان فەرمووی: لە ئازربایجان بووین، عومەری کوڕی خەتاب، کە فەرمانڕەوای موسوڵمانان بوو، ئەم نامەیەی نووسی بۆمان، ئاراستەی فەرماندەکەمانی کرد، کە عوتبەی کوڕی فەرقەد بوو، ئەویش خویندیەوە بەسەرمانا، فەرمووی: ئەی عوتبەی کوڕی فەرقەد! ئەو ماڵو سامانەی کە لەلای تۆیە، کە لە گەنجینەی بەیتولمال دایە، ئەوە بەرهەمی رەنجە شانی موسوڵمانانە، ئەوە نەبەرهەمی رەنجە شانی تۆیەو نە بە کەلەپوورو میرات لەبەرهەمی رەنجە شانی باوكو دایکتەوە بۆت ماوەتەوە کەواتە بەتێرو تەسەلی تۆیش وەك هەموو موسوڵمانێکی تر، وەکوو یەك لێی بخۆن، نەکەن سەر بکەنە ناز پەروەریو ژیانی رابواردن، یا جلو بەرگی تایبەت بە بێباوەڕان لەبەر بکەن، یا پۆشاکی ئاورێشم بپۆشن، چونکە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) رێگری لە پۆشینی پۆشاکی ئاورێشم دەکرد، دەیفەرموو: (مەگەر ئا ئەوەندە).

فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دوو پەنجەی خۆی بەرزەوە کرد، تا ئاماژەکەی خۆی پێ روون بکاتەوە، کە پەنجەی ناوەڕاستو پەنجەی شایەتمانی بوو، لەهەمان کاتدا دوو پەنجەکەی نووساندبوو بەیەکەوە. زوهەیر (کە کەسی دووەمە لە رشتەی ئەم فەرموودەیەدا) فەرمووی: مامۆستاکەی من کە عاصیمی ئەحوەلە فەرمووی:ئەمە لەنامەکەدا بوو. فەرمووی: زوهەیریش دوو پەنجەی خۆیی هەڵبڕی).

[١٣٤١] بخاری. لباس: ٥٨٣٠ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٣٨ = ٥٣٧٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٧ رقم الباب/٢٥).

ڕوونکردنەوە:

عوتبەی کوڕی فەرقەدی ئەل‌سولەمی، هاوەڵێکی ناوداری پێغەمبەرە، ئامادەی ئازادکردنی قەڵای خەیبەر بووە، یەکێ بوو لە فەرماندە ناودارەکانی ئیمامی عومەر، بە فەرمانی عومەر لەگەڵ عیاضی کوڕی غنم دا، لە بیست‌و هەشتی کۆچیدا موصوڵیان ئازاد کرد. پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەرووتی دەست دەهێنێ بەسەر پشت‌و بەسەر سکیدا، ئیتر بە فەرمانی خودا هەتا مردن لەشی بۆنێکی خۆشی لێ دەهات، لەبۆنی میسک‌و عەنبەر خۆشتر. لەپاش خەبات‌و تێکۆشانێکی زۆری بێ وچان، چوو لە کووفە دانیشت، لەوێ ژیا تا لەوێ گیانی پاکی سپارد.

١٣٤٢- عَنْ عَلِيّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ أَهْدَى إِلَيَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حُلَّةَ سِيَرَاءَ فَلَبِسْتُهَا فَرَأَيْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ فَشَقَقْتُهَا بَيْنَ نِسَائِي) (الحديث ٢٦١٤، طرفاهُ في: ٥٣٦٦، ٥٨٤٠): [١٣٤٢]

پێشەوا عەلی (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) دەستێ بەرگی بەدیاری پێم دا، ئاوریشمی پەتی بوو، منیش بۆ خۆم لەبەرم کرد، کەچی تەماشام کرد پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) تووڕە بوو،وەفەرمووی: (خۆ من بۆ ئەوە بۆتم نەناردووە کە خۆت لەبەری بکەی، بۆ ئەوە بۆم ناردویت کە پارچە پارچەی بکەی، بۆ سەرپۆش بۆ ژنانتان) منیش وام کرد. (تاج/٤/١٠٣ز-٣٠- ئاوریشم‌و زێڕ بۆ مێینە دروستن).

لەژمارە (١٣٤٣)ی پوختەی موسلیمدا، ئاوایە:

[١٣٤٢] تجرید/٣، ژمارە: ١١١٠ = ٢٦١٤ بخاری. مسلم: ٢٠٧١ محمد فؤاد = پوختەی موسلیم: ١٣٤٣ - ٥٣٨٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥١ رقم الباب/٢٧).

عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ أُكَيْدِرَ دُومَةَ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثَوْبَ حَرِيرٍ، فَأَعْطَاهُ عَلِيًّا كرم الله وجهه، فَقَالَ: «شَقِّقْهُ خُمُرًا بَيْنَ الْفَوَاطِمِ». {الحديث: ٥٣٨٩ = ٥٣٨٠ فم}:

عەلی کوڕی ئەبو طالیب (رەزای خوودای لێ بێ) فەرمووی: ئوکەیدیری پادشای دوومەتولجەندەل، پارچەیێ جلی ئاورێشمی بەدیاری نارد بۆ پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) ئەویش بەخشی بە عەلی (رەزای خودای لێ بێ) پێی فەرموو: (دابەشی بکە لەبەینی فاطیمەکاندا، کە بیکەن بە لەچك بۆ خۆیان). {تاج/٣، زنجیرە: ٢٩، ژمارە: ٢٧٦٤}.

ڕوونکردنەوە:

مەبەست لە فاطیمەکان ئەم سێ کەسەیە:

١- فاطیمەی کچی پێغەمبەر، کە هاوسەری عەلی بوو.

٢- فاطیمەی کچی ئەسەد، دایکی ئیمامی عەلی.

٣- فاطیمەی کچی حەمزەی کوڕی عەبدولموطەلیب، کە ئامۆزای پێغەمبەرو عەلی بوو، چونکە حەمزە مامیانە.

١٣٤٣- عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا فَلَنْ يَلْبَسَهُ فِي الْآخِرَةِ.(الحديث ٥٨٣٤ أطرافه في: ٥٨٢٨، ٥٨٢٩، ٥٨٣٠، ٥٨٣٥): [١٣٤٣]

عومەر (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست -درووودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (هەر پیاوێ لەموسوڵمانان لەم جیهانەدا، ئاوریشم لەبەربکا،

[١٣٤٣] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٩٦ = ٥٨٣٤ بخاری. مسلم: ٥٣٩٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٧ رقم الباب/٢٥).

لەوجیهانـدا لەبەهەشـتا لەبـەری ناکـا، واتـە: ناچێتە بەهەشـت چـونکە بـەرگی بەهەشتییەکان ئاوریشمە). (تاج/٤ ز/٢٩ ل/٩٧ ژ/١).

روونکردنەوە:

لـەتاج دا دەفـەرموێ: بوخـاری و موسـلیم و نەسـائی ئـەم فەرموودەیـەیان گێڕاوەتەوە، لەوەجهێکی ئەم فەرمودەیـەدا، کەلـە ئیمـامی ئەنەسـەوەیە، عـەینی دەفـەرموێ: (و الحـدیث مـن أفـرادِهِ واتـە: ئـەم فەرموودەیـە بوخـاری بەتـەنیا گێڕاویەتـەوە، موسـلیم نەیگێڕاوەتـەوە). ئـەم دوو فەرمایـشتە بەدیمـەن جیایـە، دەگەڕێتەوە بـۆ خـاڵێکی گـرنگ لـە زانـستی فـەرموودەدا، کـە ئـەویش ئـەم یاسـا ناسراوەیە، لەناو فەرموودە شوناسەکاندا:-

(فـەرموودە بـەدوو شێوەی سـەرەکی دابـەش دەکـرێو هەربەشـەی نـاوێکی لێ دەنرێ:

یەکەم: بەناوی مخرجی یەکەمی، کـە زۆرینـەی کـات یەکێکـە لەسـەحابەکانی پێغەمەر، وەك دەگوترێ: حەدیسی عومـەر، حەدیـسی عائیـشە، حەدیـسی زەیـد، حەدیسی ئەبو سەعید، بەناوی سەحابیەکەوە فەرموودەکە ناودەبرێ، جا ئەوەی کـەلێرەدا، واتـە: لـە پـەراوێزی فەرموودەکانـدا، لـەم کتێبـەدا، لەتەخریجەکـەدا دەفەرموێ: (أخرجه مسلم) مەبەست ئەم جۆرەیە، واتە: ئیمامی موسلیم هەمان فەرموودەی لەهەمان صەحابەوە بەسەنەدی خۆی دەرهێناوە، بەڵام مـەرج نییـە سـەنەدو مـەتنی ئـەمیش بەهـەمان لـەفـظ و بەهـەمان دەقو مـەتنو بەهـەمان سەنەدی بوخاری بێ، بـەڵکو وادەبـێ ڕشـتەو دەقـی فەرموودەکـە لـەلای هـەردوو ئیمام یـەك شـتە بـەبێ زیـادو کـەم، جـاری وایـش دەبـێ هـەم لەڕشـتەکەدا، هـەم لەدەقەکەدا جیاوازی هەیە، بگرە زۆر جار جیاوازی زۆریش هەیە، بەڵام چـونکە

مخرجی حەدیسەكە و تەومرەی حەدیسەكە یەك شتن دادەنرێ بە متفق علیە، تەنانەت رێ دەكەوێ ئیمامی موسلیم، لەیەكێ لە گێرانەوەكانی خۆیدا بۆ فەرموودەكە، پار چەیێ لەدەقی فەرموودەكە، نەقڵ دەكا، وە هەموو فەرموودەكە لەشوێنێ تر نەقڵ دەكا، وە ئیمامی بوخاریش هەروا: لەهەندێ ریوایەتی خۆیدا پارچەیێ لەفەرموودەكە نەقڵ دەكا، كە ئەوپارچەیە لەوفەرموودەیەدا تایبەتە بە خۆیەوە، لەفەرموودەكەی ئیمامی موسلیمدا ئەو پارچەیە یا ئەو زیادەیە نییە، لەبەر ئەوە خوێنەر سەری لێ تێك دەچێ، دەڵێ: كەی ئەم دوو حەدیسەیە لەموتەفقو عەلەیهن. جا بۆ روونكردنەوەی تەواوی ئەم باسە عەرزتان دەكەم، ئیمامی موسلیم فەرموودەی ژمارە: ١٨٩٤ تەجرید، بەم سەنەدە ئیخراج دەكا:

١. زوهەیری كوڕی حەرب و ئەحمەدی كوڕی خیراش، هەردوو شێخی موسلیمن.

٢. عەبدولصەمەدی كوڕی عەبدولواریث.

٣. لە عەبدولواریثی باوكی عەبدول صەمەدەوە.

٤. حوسەینی موعەللیم.

٥. ئیبنو بورەیدە.

٦. یەحیای كوڕی یەعمەر.

٧. ئەبولئەسوەدی دیلی.

٨. ئەبو زەڕ.

بەڵام ئیمامی بوخاری بەسەنەدو مەتنی خۆی ئاوا دەیگێڕێتەوە:

١. ئەبو مەعمەر (شێخ = مامۆستا) ی بوخاری.

٢. عەبدولواریث.

٣. حوسەینی موعەللیم.
٤. عەبدوڵڵای بورمید.
٥. یەحیای کوڕی یەعمەر.
٦. ئەبولئەسوەدی دیلی – دوئەلی-
٧. ئەبو زەڕ

لەگێڕانەوەیەکی تری ئەم فەرموودەیەدا، سەنەد –ڕشتەی- موسلیم ئاوایە:

١. محمدی کوڕی موثەننا.
٢. محمدی کوڕی جەعفەر
٣. شوعبە.
٤. و اصیلی ئەحدەب
٥. مەعروور
٦. ئەبوزەڕ.

یەکەم: دیارە کەئەم ڕشتانە جیاوازی زۆریان هەیە، بەڵام هەموویان سەر ڕشتەکەیان دەچێتەوە سەر ئەبوزەڕ، ئەلغەفاری، مەتنی ڕیواتەکانیش جیاوازی زۆریان هەیە.

دووەم: فەرموودەکە تەوەرە و بابەتەکەو واتاکەی یەکە، یا زۆر لەیەکەوە نزیکە، بەڵام لەچەند سەحابەیەکەوە ئیخراج کراوە، وەك فەرموودەی ژمارە:١٨٩٦ تەجرید، کە لەبوخاریدا لەچەند کەسێکەوە ریوایەت کراوە، ژمارە:٥٨٣٠ فەتح لە عومەرەوە، لەگەڵ تەرەفەکەی: ٥٨٢٨، ٥٨٢٩، ٥٨٣٤، ٥٨٣٥.

ژمارە: ٥٨٣٢ فەتح لەئەنەسی کوڕی مالیکەوە.

ژمارە: ٥٨٣٣ فەتح مورسەلی ئیبنووزوبەیر.

جابەم جۆرە فەرموودەیە دەگوترێ: ریوایەت و موسلیم. جا ئەوەی کە لەتاجولئوصولا زۆر جار دەفەرموێ: بوخاری و موسلیم، ریوایەتیان کردووە، مەبەست هەردوو شێوەکەیە، جاری واهەیە بەشێوەی یەکەمە، کەپێی دەگوترێ متفق علیە جاری واهەیە بەشێوەی دووەمە، کە پێی دەگوترێ: ریوایەت بەمەعنا، چونکە مەئالی هەردوو فەرموودەکە لەواتاو مەعنادا یەك دەگرێتەوە.

سێیەم: ماموستای عەسقەلانی –رەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: لەبارترین فەرمایشت لەم لایەنەوە: (کەسزای ئەوکەسە لەقیامەتا ئەوەیە کەلەو نازو بەهرەیە بێبەش دەبێ، بەلام وادەبێ ئەم هەڕەشەیە نایەتەجێ، بەهۆی تۆبەوە، یا بەهۆی چاکەوە، یا بەهۆی شەفاعەتەوە یا بەهۆی پاڕانەوەی منالەوە بۆی). فەرمایشتی شێخی عەسقەلانی تەواو. لەڕاستیدا ئەم جۆرە هەڕەشانە هەموویان هەروان، مەرج نییە لەقیامەتدا دەقاو دەق جێبەجێ بکرێن، بەلام هەشیانە وەك خۆی جێبەجێ دەکرێ، ئەگەر کابرای گوناهبار هەتا مردن لەگومڕا هیدابێ و ئاورێ لەئایین و خواپەرستی و چاکە خوازی نەداتەوە.

چوارەم: (بڕوانە: تێبینی) کۆتایی پایانی پاش ژمارە: ١٩٦٣ تەجرید = بەرگی/٥ ل/٢٢٥).

تێبینی/ کە دەڵێین موسلیمیش وەك بوخاری فیسارە فەرموودەی گێڕاوەتەوە، مەبەست ئەوە نییە، کە رشتە (سەنەد) و (دەق)ی هەردووکیان وەك یەك بێ، بەبێ کەم و زیاد، نەخەیر مەبەست ئەوەنییە، گەرچی ئەم بابەتە باسێکی دوورودرێژو کەمێ پێچیدە و ئالۆزە، بەلام لەبەر گرنگی و بۆ سوودو بەهرە وەرگرتنی تەواو لەم ئامازەو هێمایا نەئەم چەند خالە روون دەکەینەوە، بەپشتی خودا، دەڵێین:

١. ریوایـەت بەمـەعنا، ئەوەیـە کەچـەند فەرمووده‌یـەك، چـەند کەسـێ، هەرکەسێ بەرشتەی تایبەتی خۆیو بەدەقی تایبەتی خۆی دەیگێڕێتەوە، وەهەر فـەرموودەیێ لـەو فەرموودانـە لەمەسـنەدی کەسـێکە، بـەلام لەئـەنجاما هـەموو گێڕاوەکـان سـەبارەت بـەباتێکن، ئـەم جـۆرە هـەر زۆر زۆرە، وەك ئـەو کۆمەڵـە فەرمووده زۆرەی کەلەبارەی (محمدی مهدی)یەوەن، بەهەموویان دەگەنە تواتری معنوی، گەرچی لەناو خۆیانا چفیف و قویان واتیادا.

٢. فەرموودەی واهەیە چـەند فـەرمووده شوناسـێ، دەری دەهێنـێ، بەوێنـە: بوخـاری لەئـەبوهورەیرەوە دەری دەهێنـێ، موسـلیم لەئیبنوعەباسـەوە دەری دەهێنێ، بۆ نموونە: فەرموودەی ژمارە: ١٩٥٥ تەجرید = ٦١٥٤ فەتح، بوخاری بەم شێوەی ئێرە لـەدوو صـەحابەوە دەری هێنـاوە، لەئبنوعومـەرەوە، ئـەوجا لەئـەبو هورەیرەوە، بەژمارە: ٦١٥٥ فەتح. رشتەو مەتنی فەرموودەکەی ئیبنوعومەر، لای بوخاری ئاوایە:

١٣٤٤- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّهُ قَالَ: أُهْدِيَ لِرَسُولِ اللّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَرُّوجُ حَرِيرٍ، فَلَبِسَهُ، ثُمَّ صَـلَّى فِيـهِ، ثُـمَّ انْـصَرَفَ فَنَزَعَـهُ نَزْعًـا شَـدِيدًا كَالْكَـارِهِ لَـهُ، ثُـمَّ قَـالَ: «لاَ يَنْبَغِـي هَـذَا لِلْمُـتَّقِينَ». {الحـديث: ٥٣٩٤ = ٥٣٨٥ فـم. تجريد/١، لاپەڕە: ٢٥٢، رقم: ٢٣٩ = ٣٧٥، ٥٨٠} : [١٣٤٤]

عوقبـەی کـوڕی عـامیر (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: کەوایـەکی چاکداری ئاورێشمیان بەدیاری هێنا بـۆ پێغەمبـەر (درוودی خودای لەسـەر بـێ) لەبـەری کـردو نوێـژی پێـوە کـردو لەپاشـا کەسـلاوی دایـەوەو رووی لەڕووگـە وەرچەرخان، بە توندی کەواکەی لەبەرخۆی داکەندو فڕەیدا، وەك یـەکێ پێـی ناخۆش بێو حەزی لێی نەبێ، ئـەوجا فـەرمووی: (ئەمـە بـۆ پیـاوی لـەخواترس

[١٣٤٤] تجریـد/١، ژمـارە: ٢٣٩ = ٣٧٥ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٣٣٧ = ٥٣٩٤ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٨ رقم الباب/١٦).

دەست نادا!). {تاج/١، لاپەڕە: ٢٠٦، زنجیرە: ٥٥، ژمارە: ٣٩٩ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

(٣) باب إباحة لبس الحرير للرَّجل إذا كان به حكة أو نحوها
مۆڵەتدان بە پۆشینی ئاوریشم، بۆ پیاویش، لەبەر خوورکەو شتی تری وەها

١٣٤٥- عَنْ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَخَّصَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، وَالزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ فِي الْقُمُصِ الْحَرِيرِ فِي السَّفَرِ مِنْ حِكَّةٍ كَانَتْ بِهِمَا أَوْ وَجَعٍ كَانَ بِهِمَا. وفي رواية: انهم شكوا إلى رسول الله (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) القَمْل. {الحديث: ٥٣٩٦، ٥٤٠٠ = ٥٣٨٧، ٥٣٩١ فم. تجريد/٣/٣٢٣، رقم: ١١٩٩ = ٢٩١٩، ٢٩٢٠، ٢٩٢١، ٢٩٢٢، ٥٨٣٩. أبو داود. لباس: ٤٠٥٦. نسائي. زينة: ٥٣٢٥. ابن ماجة. لباس: ٣٥٩٢. تحفة الأشراف: ١١٦٩}[١٣٤٥]:

ئەنەس (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ڕێگەی بە عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوفو بە زوبەیری کوڕی عەوامدا، کە ئاورێشم لەبەربکەن، چونکە ئالۆشو خورووکەیێ لە لەشیانا هەبوو. لە گێڕانەوەی ژمارە (٥٤٠٠)دا، لە شەرحی صەحیحی موسلیما، تەرقیمی مامۆستا/خەلیل مەئموون شیحا، دەفەرموێ: عبدوڕەحمانی کوڕی عەوفو زوبەیری کوڕی عەوام، لە غەزایەکا، لەدەستی ئەسپێ سکاڵایان لەخزمەتی پێغەمبەردا (دروودی خودای لەسەر بێ) کرد، ئەویش ڕێگەی پێیاندا، کە کراسی ئاورێشم لەبەر بکەن). {تاج/٣، زنجیرە: ٢٩، ژمارە: ٢٧٦٩، ٢٧٧٠ ج/٤}.

[١٣٤٥] تجريد/٣، ژمارە: ١١٩٩ = ٢٩١٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٤١ = ٥٣٩٦ سیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/٩١).

(٥) باب فَضْلِ لِبَاسِ ثِيابِ الحبرة

خێری پۆشینی حیبەر، کە جۆرە حلێکە لە کەتان، یان لە لۆکە دروست دەکرێ

١٣٤٦- عَنْ قَتَادَةُ قَالَ: قُلْنَا لأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: أَيُّ اللِّبَاسِ كَانَ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟ أَوْ أَعْجَبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟ قَالَ: الْحِبَرَةُ. {الحديث: ٥٤٠٨ = ٥٣٩٨ فم. تجريد/٥، لاپەڕە: ١٨٤، رقم: ١٨٩٢ = ٥٨١٣، ٥٨١٢ فتح الباري. ترمذي. لباس: ١٧٨٢. نسائي. زينة: ٥٣٣٠. تحفة الأشراف: ١٣٥٣}: [١٣٤٦]

قەتادە فەرمووی: عەرزی ئەنەسی کوڕی مالیکمان کرد: پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) لەگشت جلو بەرگێ زیاتر حەزی لەچی جلو بەرگێ بوو؟ یاچی بەرگێکی زۆر بەدڵ بوو؟ فەرمووی: حیبەرە). {تاج/٣، زنجیرە: ٣١، ژمارە: ٢٧٨٠، چ/٤}.

[١٣٤٦] تجريد/٥، ژمارە: ١٨٩٢ = ٥٨١٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٤٩ = ٥٤٠٨ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/١٨).

(٦) باب التَّوَاضُع في اللِبَاس، والإقتصارُ عَلَى الغليظ منهُ، وَاليَسِر مِنَ اللبَاسِ وَالفِراشِ وَغيْرِهَا، وَجَوَازُ لَبْسِ الثَّوْبِ الشَعْرِ وَمَا فِيهِ أعلامٌ

جلو بەرگی سادەو دوور لە فیزو هەوا پەسەندە، بە پێی توانا جلو بەرگ زبرو ئەستوور بێ باشە، جلو بەرگێکی ئاسایی‌و پێخەف‌و رایەخی ئاسایی بە پێی حاڵ زۆر پەسەندە، بەڵام بەرگی توکاوی‌و ڕیشوودارو قەیفەداریش دروستە

١٣٤٧- عَنْ عَائِشَةَ أَنّها أَخْرَجَتْ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْها) كِسَاءً مُلَبَّدًا وَقَالَتْ فِي هَذَا نُزِعَ رُوحُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وفي رواية: أنّها أَخْرَجَتْ إِلَيْنَا عَائِشَةُ إِزَارًا غَلِيظًا مِمَّا يُصْنَعُ بِالْيَمَنِ وَكِسَاءً مِنْ هَذِهِ الَّتِي يَدْعُونَهَا الْمُلَبَّدَةَ (الحديث ٣١٠٨، طرفُهُ في: ٥٨١٨)[١٣٤٧].

ئەبو بوردە (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: حەزرەتی عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) پۆشاکێکی ئەستووری پیناوی دەرهێناو فەرمووی: ئائە لەمەدا گیانی پێغەمبەری خودا کێشرا. لە گێڕانەوەیەکا ئەبو بوردە دەفەرموێ: چووم بۆ دێنی دایکە عائیشە بۆ ماڵەوە، بەرکۆش (ئیزار) ێکی ئەستووری دەرهێنا، لەو جۆرە بەرکۆش‌و ئیزارانە کەلەیەمەن دروست دەکرێن، لەگەڵ جلێکی تری پینە پیناویدا، ئینجا سوێندی بۆمان خوارد بەخوا: کە پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) لەکاتی گیان کێشانیداو، لەسەرەمەرگ دا، ئەم دوو جلکەی لەبەردا بوو) (تاج/١٠٩/٤ فـ٣ز- ٣٢- ش/د/ ت).

[١٣٤٧] تجرید/٣، ژمارە: ١٢٦٠ = ٣١٠٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٥١ = ٥٤٠٩ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٧ رقم الباب/١٩).

(٧) باب جَوَازِ الأنماط
قالّىو مافور دروسته

١٣٤٨- عَنْ جَابِرٍ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): هَلْ لَكُمْ مِنْ انْمَاطٍ؟ قُلْتُ: وَانَّى يَكُونُ لَنَا الانْمَاطُ؟ قَالَ: امَا انَّهُ سَيَكُونُ لَكُمْ الانْمَاطُ فَانَا اقُولُ لَهَا يَعْنِي امْرَاتَهُ اخِّرِي عَنِّي انْمَاطَكِ فَتَقُولُ: الَمْ يَقُلْ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) انَّهَا سَتَكُونُ لَكُمْ الانْمَاطُ فَادَعُهَا.(الحديث: ٣٦٣١، طرفه في: ٥١٦١): [١٣٤٨]

جابير (رەزاى خوداى لىّ بىّ) فەرمووى: پێغەمبەر (دروودى خوداى لىّ بىّ) فەرمووى: (ئەرىّ قالّيتان هەيە؟) عەرزيم كرد: قوربان! قالّيمان لە كوىّ بوو؟ فەرمووى: (دەسا ڕۆژىّ دەبىّ كە قالّيتان دەبىّ!). دەى ئێستا زۆر جار كە بە ژنەكەم دەلّيم: (ئەم قالّيچانە بۆمن ڕامە خەو لايبە) ئەويش بۆ ئەوەى كە بيچەسپێنىّ، كە كارێكى ناشايستەى نەكردووە، وەلامم دەداتەوە دەلّىّ: ئەى ئەومنە بو پێغەمبەر (دروودى خوداى لىّ بىّ) هەوالّى لە پەيدا بوونى قالّى دەداو ديفەرموو: (ڕۆژىّ دەبىّ قالّيتان دەبىّ!) ئيتر منيش واز لە قالّيەكە دەهێنم بەراخراوى).

لە ژمارە (١٣٥٢)ى پوختەى موسليما ئاوايە:

عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا تَزَوَّجْتُ قَالَ لِى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «أَتَّخَذْتَ أَنْمَاطًا؟». قُلْتُ: وَأَنَّى لَنَا أَنْمَاطٌ؟ قَالَ: «أَمَا إِنَّهَا سَتَكُونُ»، قَالَ جَابِرٌ: وَعِنْدَ امْرَأَتِى نَمَطٌ فَأَنَا أَقُولُ: نَحِّيهِ عَنِّى، وَتَقُولُ: قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «إِنَّهَا سَتَكُونُ». {الحديث: ٥٤١٦ = ٥٤٠٧فم. تجريد/٤، لاپەرە: ١٢٥،

[١٣٤٨] تجريد/٤، ژمارە: ١٤٤٢ = ٣٦٣١ بخارى. پوختەى موسليم/٤، ژمارە: ١٣٥٢ = ٥٤١٦ (بخارى رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/١٨).

رقم: ١٤٤٢ = ٣٦٣١، ٥١٦١. أبو داود. لباس: ٤١٤٥. ترمذي. أدب: ٢٧٧٤. تحفة الأشراف/ ٣٠٢٩}:

جابیری كوڕی عەبدوڵڵا (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: كاتێ ژنم هێنا، پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی پێم: مافوورت هەیە؟ گوتم: مافوورم لەكوێ بوو؟ فەرمووی: (دەسا مافوور لەمەولا پەیدا دەبێ!). جابیر فەرمووی: ئێستاكە ژنەكەم مافوورێكی هەیە، كەپێی دەڵێم: لەمنی دوور بخەرەوە، ئەم قاڵیچانە بۆمن رامەخەو لایبە، دەڵێ: ئەی ئەوەنەبوو، پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) هەواڵی لەپەیدابوونی قاڵی دەداو دەیفەرموو: (ڕۆژێ دەبێ قاڵیتان دەبێ). ئیتر منیش دەنگم نەدەكرد!. {تاج/٣، زنجیره: ٤٩، ژماره: ٢٩٠٧}.

(٩) باب تحريم جر الثوب خيلاء، وبيان حد ما يجوز إرخاؤه إليه وما يستحب

١٣٤٩- عَنْ عَبْدِ اللّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللّهُ عَنْهُما): أَنَّ رَسُولَ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «إِنَّ الَّذِي يَجُرُّ ثِيَابَهُ مِنَ الْخُيَلاَءِ لاَ يَنْظُرُ اللّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». {الحديث: ٥٤٢٢ = ٥٤١٣ فم}: [١٣٤٩]

عەبدوڵڵای كوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (كەسێ بۆ فیزو دەعیە جلو بەرگی خۆی بەكێش بكا، لەڕۆژی قیامەتا خودا بەچاوی مەرحەمەتو سۆزو میهرەبانی تەماشای ناكا). {ریاض/٢/٢٨٠، زنجیره: ١١٩، ژماره: ٧٩٢}.

[١٣٤٩] بخاری. لباس: ٥٧٨٣، ٥٧٩١ مسلم: ٥٤٢٠ شیحا - پوختەی موسلیم/٤، ژماره: ١٣٦١ = ٥٤٢٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/١).

١٣٥٠- عَنْ مُحَمَّدٍ ابْنُ زِيَادٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، وَرَأَى رَجُلاً يَجُرُّ إِزَارَهُ فَجَعَلَ يَضْرِبُ الأَرْضَ بِرِجْلِهِ، وَهُوَ أَمِيرٌ عَلَى الْبَحْرَيْنِ، وَهُوَ يَقُولُ: جَاءَ الأَمِيرُ جَاءَ الأَمِيرُ! قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «إِنَّ اللَّهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى مَنْ يَجُرُّ إِزَارَهُ بَطَرًا». {الحديث: ٥٤٣٠ = ٥٤٢١ فم} : [(١٣٥٠)]

موحەممـەدی کـوڕی زیـاد فـەرمووی: بیـستم لـە ئـەبو هـورەیرە کـە فەرمانڕەوای سەر بەحرین بوو، لەسـەردەمی ئیمـامی عومـەردا (ڕەزای خودایـان لێ بێ) لەکاتێکا، کە پیاوێکی بینی جلەکەیی بەسـەر زەویـدا کێش دەکـردو پێـی دەماڵی بەزەویـداو دەیگـوت: وامـیر هـات، وامـیر هـات، بیـستم لـە ئـەبو هـورەیرە لەوکاتــەدا دەیفــەرموو: پێغەمبــەر (دروودی خــودای لەســەر بــێ) دەفــەرموێ: (هەرکەسێ جلو بەرگی خۆی بۆ هەواو فیزو دەعیە بەسەر زەویدا بەکێش بکا، خــودای گــەورە بەچــاوی ســۆزو میهرەبــانی تەماشــای ئــەو کەســە ناکــا). {ریاض/٢/٢٨٨، زنجیرە: ١١٩، ژمارە: ٧٩٩} + {تاج/٣، زنجیرە: ٣٨، ژمارە: ٢٨٣٤} .

(١٠) باب تحريم التبختر في المَشْيِ مَعَ إعْجَابِهِ ثيابِهِ

١٣٥١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي قَدْ أَعْجَبَتْهُ جُمَّتُهُ وَبُرْدَاهُ إِذْ خُسِفَ بِهِ الأَرْضُ فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِي الأَرْضِ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ». {الحديث: ٥٤٣٢ = ٥٤٢٣ فم. بخاري. لباس: ٥٧٨٩} : [(١٣٥١)]

(١٣٥٠) بخاری. لباس: ٥٧٨٨. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٣٥٩ = ٥٤٣٠ شـیحا (بخـاری رقـم الكتاب/٧٧ رقم الباب/٥).

(١٣٥١) بخاری. لباس: ٥٧٨٩ پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٣٦٢ = ٥٤٣٢ شـیحا (بخـاری رقـم الكتاب/٧٧ رقم الباب/٥).

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: جارێ کابرایێ لە پێشینان دەنازێ بەخۆیەوەو بـە کـاکۆڵو جلەکانیـەوەو فیـزی پێـوە دەکـردن، لـەپڕ لەوکاتـەدا رۆچـوو بـەناخی زەویـدا، ئـیتر هـەتا رۆژی قیامـەت هـەڵ دەستـێ ئـەو کابرایـە هـەر قوڵتـە قوڵت دادەچێ بەناخی زەویداو هەر ناگاتە بنی، تا تۆزێ ستار بگرێ).

(١١) باب في طَرْحِ خاتم الذهَبِ
توڕدانی ئەنگوستیلەی زێڕ

١٣٥٢- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِىِّ (صلى الله عليه وسلم) أَنَّهُ نَهَى عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ: [١٣٥٢]

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) رێگری دەکرد لەپۆشینی ئەنگوستیلەی زێڕ بۆ پیاو.

١٣٥٣- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عُمَرْ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمـا): أَنَّ رَسُـولَ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) اصْطَنَعَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فَكَانَ يَجْعَلُ فَصَّهُ فِى بَاطِنِ كَفِّهِ إِذَا لَبِسَهُ، فَصَنَعَ النَّاسُ، ثُمَّ إِنَّهُ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَنَزَعَهُ، فَقَالَ: «إِنِّى كُنْتُ أَلْبَسُ هَذَا الْخَاتِمَ، وَأَجْعَـلُ فَصَّهُ مِنْ دَاخِلٍ»، فَرَمَى بِهِ، ثُمَّ قَالَ: «وَاللَّهِ لاَ أَلْبَسُهُ أَبَدًا»، فَنَبَذَ النَّـاسُ خَـوَاتِيمَهُمْ. {الحديث: ٥٤٤٠ = ٥٤٣٠ فم. بخارى. أيمان ونذور: ٦٦٥١. نسائى. زينة: ٥٣٠٥. تحفة الأشراف: ٨٢٨١} : [١٣٥٣]

[١٣٥٢] بخاری. لباس: ٥٨٦٣ مسلم: ٥٤٣٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٧ رقم الباب/٤٥).

[١٣٥٣] بخاری. ئیمان ونـزور: ٦٦٥١ پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٣٧٣ = ٥٤٤٠ شـیحا (بخـاری رقـم الکتاب/٨٣ رقم الباب/٦).

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەنگوستیلەیەکی زێڕی بۆ خۆی دروست کرد، کە لەپەنجەی دەکرد، نقێمەکەی دەکردە بەری لەپی، ئیتر خەڵکیش چاویان لەوکردو گەلێ کەسی تریش ئەنگوستیلەی زێڕیان دابەدروستکردن جا پێغەمبەر (د.خ) سەرکەوتە سەر دوانگەو ئەنگوستیلەکەی لە پەنجەی داکەندو، لەپاش سوپاسو ستایشکردنی خودای گەورە فەرمووی: (هەرچەندە من خۆم ئەم ئەنگوستیلەیەم دروست کردبوو لەزێڕ بۆ خۆمو لەکاتی لەدەستکردندا، نقێمەکەیم دەکردە بەری دەستم بەڵام ئەوا فڕێی دەدەم) وە ئەموستیلەکەی فڕێداو فەرمووی: (سوێندم بەخودا ئیتر قەت قەت ئەموستێلەی زێڕ لەدەست ناکەم).

ئەنجا هاوەڵانیش هەرکەسە لەلای خۆیەوە ئەنگوستێلە زێڕەکەی خۆیی فڕێدا. {تاج/٣، زنجیرە: ٣٥، ژمارە: ٢٨٠٩، ج/٤ = چاپی چوارەم}.

(١٢) باب لبس النبي ﴿ﷺ﴾ خاتماً من ورق نقشه: محمد رسول الله، ولبس الخلفاء له من بعده

پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) ئەنگوستیلەیەکی زیوی لە دەستدا بوو، نەخشی نقێمەکەی ئەم وشە پیرۆزە بوو: (محمد رسول الله) جێنشینەکانی لە پاش خۆی هەمان ئەنگوستیلەیان لە دەست کرد

١٣٥٤- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: اتَّخَذَ رَسُولُ اللّهِ (صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَاتَمًا مِنْ وَرِقٍ، فَكَانَ فِى يَدِهِ، ثُمَّ كَانَ فِى يَدِ أَبِى بَكْرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، ثُمَّ كَانَ فِى يَدِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، ثُمَّ كَانَ فِى يَدِ عُثْمَانَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، حَتَّى وَقَعَ

مِنْهُ فِى بِئْرِ أَرِيسٍ، نَقْشُهُ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ. {الحديث: ٥٤٤٣ = ٥٤٣٣ فم. تجريد/٥، لاپەڕە: ١٩٣، رقم: ١٩٠٢ = ٥٨٧٧، ٥٨٧٣. تحفة الأشراف: ٧٩٤٢} : [١٣٥٤]

ئیبنو عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) ئەنگوستیلەیەکی لەزیو دروست کرد، دەیکردە دەستی، هەتا خۆی مابوو، لەدەستی خۆیدا بوو، کەخۆی مرد، لەدەستی یەکەم جێنشینیدا بوو، کە ئەبوبەکری صەدیق بوو، کە ئەویش مرد، لەدەستی عومەری کوڕی خەطابدا بوو، کە جێنشینیی دووەمی بوو، کە ئەویش مرد، لەدەستی عوثمانی کوڕی عەففاندا بوو، کە جێنشینی سێیەم بوو، لەدەستی عوسماندا بوو، هەتا شەش ساڵ لە جێنشینییەکەی ڕۆیشت، ئەوسا کەوتە ناو بیری ئەریسەوە، ئیتر ڕەشەڕا هات، نەخشەکەی (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ) بوو. {تاج/٣، زنجیرە: ٣٥، ژمارە: ٢٨١٣، ٢٨١٤، ٢٨١٥، ٢٨١٦} .

بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم فەرموودەیە، ئەم فەرموودەیەی تر لە تەجریدی بوخارییەوە، ژمارە (٥٨) بەرگی یەکەم ڕاگوێز دەکەین، بە پشتی خودا:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضي اللهُ عَنْهُ) قَالَ: (كَتَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِتَابًا أَوْ أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ فَقِيلَ لَهُ إِنَّهُمْ لَا يَقْرَءُونَ كِتَابًا إِلَّا مَخْتُومًا فَاتَّخَذ خَاتَمًا مِنْ فِضةٍ نَقْشُهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِهِ فِي يَدِهِ). (الحديث ٦٥ ـ أطرافه في: ٢٩٣٨، ٥٨٧٠، ٥٨٧٢، ٥٨٧٤، ٥٨٧٥، ٥٨٧٧، ٧١٦٢):

ئەنەس (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) نامەیەکی نووسی: یا ویستی نامە بنێرێ بۆ کیسراو قەیسەری ڕۆم و بۆ نەجاشی پادشای حەبەشە، هەتا بانگیان بکا بۆسەر ئایینی پیرۆزی ئیسلام،

[١٣٥٤] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٠٢ = ٥٨٧٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٧٤ = ٥٤٤٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٧ رقم الباب/٥٠).

یـارانی عــەرزیان کــرد: هــەر نامــەیێ مــۆر نــەکرابێ ئەمانــە وەری نــاگرن، پێغەمبـەریش (دروودی خـودای لەسـەر بێ) ئەنگوسـتیلەیەکی زیـوینی دروسـت کرد، مۆری (محمد رسول الله) ی لێ هەڵکەنـد، هـەر نامەیـەکی دەنـارد بـۆ کەسـێ بـەو ئەنگوسـتیلەیێ مـۆری دەکـرد، ئەنـەس (ڕەزای خـوای لـێ بـێ) فـەرمووی: ئێستایش دەڵێ ی بریسکەی ئەو ئەنگوستیلەیە لەبەرچاومە کەلەپەنجە تووتەی دەستی چەپی پێغەمبەردا بوو.

راڤەو شیکردنەوە:

١- ئەنگوستیلەی زیو بۆ پیاو سوننەتە.

٢- مۆرکردنی نامەو شتی وا سوننەتە.

٣- نووسینەوەی عیلمو زانستو ناردنی بۆ خەڵکی تـر لەموسـوڵمانو غـەیری موسوڵمان بەمەرجی خۆی دروستە.

٤ - نەخشی ئەنگوستیلەکەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) سـێ دێـڕ بوو، دێڕی یەکەم (محمد) بوو، دێڕی دوەم (رسول) بوو، دێڕی سێیەم (الله) بـوو، لەخوارەوە دەخوێندرایەوە بۆسەرەوە ئاوا:

الله

رسول

محمد

٥- پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بـێ) جاروبـار ئەنگوسـتیلەکەی دەکـردە پەنجـە تووتـەی دەسـتی چـەپی، جاروبـاریش دەیکـردە پەنجـە تووتـەی دەسـتی راستی، کەدەچوو بـۆ سـەراو دایدەکەنـد: (تـاج-٤ ل-١١٨ = تـاج-٣ ز-٣٥ ژ-٢٨٠٩ هـەتا ژمارە ٢٨٢١).

١٣٥٥- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، وَقَالَ: لِلنَّاسِ: «إِنِّي اتَّخَذْتُ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ، وَنَقَشْتُ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ. فَلاَ يَنْقُشْ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِهِ». {الحديث: ٥٤٤٥ = ٥٤٣٥ فم. تجريد/٥، لاپەڕە: ١٩٢، رقم: ١٩٠٢ = ٥٨٧٧، ٦٥ فتح الباري}:[(١٣٥٥)]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەنگوستیلەیەکی زیوینی دروست کردو وشەی (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ)ی لێ نەخشاند، ئەوجا فەرمووی: (من ئەموستیلەیەکی زیوینم لەلای وەستا بۆ خۆم دروست کردووە، بەفەرمانی خۆم وەستاکە مۆری (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ)ی لێ هەڵکەندووە، بەڵام نابێ کەسی تر چاو لەمن بکاو ئەم مۆرە لە ئەموستیلەی خۆی هەڵبکەنێ، تاکێشەی لەیەکچوون و ئیلتیباس دروست نەبێ و کەسانێ بەناوی منەوە نامە نەنووسن بۆ خەڵکانێ تر). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٥، ژمارە: ٢٨١٣}.

(١٣٥٥) تجرید/٥، ژمارە: ١٩٠٢ = ٥٨٧٧ شیحا، مسلم: ٢٠٩٢ محمد فؤاد: پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٧٤ = ٥٤٤٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٧ رقم الباب/٥١).

(١٣) باب في إتخاذ النَّبي ﴿ﷺ﴾ خاتماً لمَّا أرادَ أنْ يكْتُبَ إلى العَجَمِ

پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) کاتێ ویستی نامەو کاغەز بنووسێ بۆ گەورە پیاوانی گەلە ناعەرەبەکان ئەنگوستیلەیەکی دروست کرد بۆ مۆرکردن

١٣٥٦- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَتَبَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) كِتَابًا – أَوْ أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ – فَقِيلَ لَهُ إِنَّهُمْ لاَ يَقْرَءُونَ كِتَابًا إِلاَّ مَخْتُومًا . فَاتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ نَقْشُهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ . كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِهِ فِي يَدِهِ: [١٣٥٦]

بڕوانە ژمارە (١٣٥٤) کە کەمێ لەمەپێش ڕۆیشت، ژمارە (٥٨)ی تەجریدی بوخاری.

(١٤) بابُ في طرْحِ الخَوَاتِمِ

ئەموستیلە توڕدان

١٣٥٧- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عُمَرْ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اصْطَنَعَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فَكَانَ يَجْعَلُ فَصَّهُ فِي بَاطِنِ كَفِّهِ إِذَا لَبِسَهُ، فَصَنَعَ النَّاسُ، ثُمَّ إِنَّهُ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَنَزَعَهُ، فَقَالَ: «إِنِّي كُنْتُ أَلْبَسُ هَذَا الْخَاتِمَ، وَأَجْعَلُ فَصَّهُ مِنْ دَاخِلٍ»، فَرَمَى بِهِ، ثُمَّ قَالَ: «وَاللَّهِ لاَ أَلْبَسُهُ أَبَدًا»، فَنَبَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُمْ. {الحديث: ٥٤٤٠ = ٥٤٣٠ فم. بخاري. أيمان ونذور: ٦٦٥١. نسائي. زينة: ٥٣٠٥. تحفة الأشراف: ٨٢٨١}: [١٣٥٧]

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەنگوستیلەیەکی زێڕی بۆ خۆی دروست کرد، کە

[١٣٥٦] تجريد/١، ژمارە: ٥٨ - ٦٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٧٦ = ٥٤٤٩ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٣ رقم الباب/٧).

[١٣٥٧] بخاری. أيمان ونزور: ٦٦٥١ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٧٣ = ٥٤٤٠ ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/٤٧).

لەپەنجەی دەکرد، نقێمەکەی دەکردە بەری لەپی، ئیتر خەڵکیش چاویان لەوکردو گەلێ کەسی تریش ئەنگوستیلەی زێڕیان دابەدروستکردن جا پێغەمبەر (د.خ) سەرکەوتە سەر دوانگەو ئەنگوستیلەکەی لە پەنجەی داکەندو، لەپاش سوپاسو ستایشکردنی خودای گەورە فەرمووی: (هەرچەندە من خۆم ئەم ئەنگوستیلەیەم دروست کردبوو لەزێڕ بۆ خۆمو لەکاتی لەدەستکردندا، نقێمەکەیم دەکردە بەری دەستم بەڵام ئەوا فڕێی دەدەم) وە ئەموستیلەکەی فڕێداو فەرمووی: (سوێندم بەخودا ئیتر قەت قەت ئەموستێلەی زێڕ لەدەست ناکەم).

ئەنجا هاوەڵانیش هەرکەسە لەلای خۆیەوە ئەنگوستێلە زێڕەکەی خۆیی فڕێدا. {تاج/٣، زنجیرە: ٣٥، ژمارە: ٢٨٠٩، ج/٤ = چاپی چوارەم}.

عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: نَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ أَتَخَتَّمَ فِي إِصْبَعِي هَذِهِ أَوْ هَذِهِ، قَالَ: فَأَوْمَأَ إِلَى الْوُسْطَى وَالَّتِي تَلِيهَا. {الحديث: ٥٤٦٠ = ٥٤٥٠ فم. بخاري. لباس: ٥٨٣٨ز أبو داود. خاتم: ٤٢٢٥. ترمذي. لباس: ١٧٨٦. نسائي. زينة: ٥٣٩١. ابن ماجه. لباس: ٣٦٤٨. تحفة الأشراف: ١٠٣١٨}:

ئیمامی عەلی (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ڕێگەی پێم نەدا کە ئەموستیلە بکەمە ئەم دوو پەنجەیەم: ئەمەو ئەمە، واتە: قامکی ناوەڕاستو پەنجەی دۆشاو مژە کەوا لەپاڵیا). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٥، ژمارە: ٢٨١٩، ج/٤ = چاپی چوارەم}.

ڕوونکردنەوە:

١- ئەموستیلەی زێڕ بۆ نێرینە نادروستەو حەرامە.

٢- ئەموستیلەی زیو سوننەتە بۆ پیاو، وا سوننەتە سەنگەکەی نەگاتە مسقاڵێ، کاتێ دەیکاتە پەنجەی بیسمیللا بکا. زاناکان دەفەرموون: (التسمية على كل حال) واتە: حاڵی ذی بال.

٣- سوننەتە بۆ پیاوو بۆ ژن ئەنگوستیلە بکاتە پەنجە تووتەی دەستی چەپی، یا بیکاتە پەنجە تووتەی دەستی ڕاستی.

٤- بۆ پیاو ناباشە ئەموستیلە بکاتە پەنجەی ناوەڕاست، یا بیکاتە پەنجەی شایەتمانی، بەڵام کەراهەتی تەنزیهییە، نەوەك کەراهەتی تەحریمی.

٥- بۆ پیاو (بێجگە لەزێڕ) لەهەموو کانزایەکی تر ئەموستیلە دروستە، وەك: ستیلو ئەڵماسو شەوەو ئاسنو مسو وەرشاوو پلاتینو پۆڵاو زەردو زیوو برنجەو مەفرەقو کریستاڵو عاجو شتی تری وا، گەرچی باشتر وایە کەزیو بێ.

٦- دروستە پیاو چەند ئەموستیلەیێ لەدەست بکا، یا بیکاتە پەنجەکانی هەردوو دەستی، جگە لە پەنجەی ناوەڕاستو پەنجەی دۆشاو مژە، بەڵام وا باشە زیادە ڕەوی نەبێ.

٧- بۆ مێیینە ئەموستیلە لەزێڕو لەزیوو لەهەموو کانزایەکی تر دروستە، وە دروستە کە بیشیکاتە گشت پەنجەکانی، چی هی دەستی، چی هی پێی، دروستە بیکاتە هەر بیست پەنجەکانی.

٨- دروستە زەنگیانەو مووروو شتی وا، بهۆنرێتەوەو بکرێ بە ئەنوستیلەو بکرێتە پەنجە، بەمەرجێ بۆ پیاو نەبێ بەلاسکایی ژنانو زیان نەدا لە مرووەتی. {بڕوانە: تاج/٢، زنجیرە:٤٧، لاپەڕە: ٢٩٨، ژمارە: ٢٨٩١ + ٢٨٩٢ + ٢٨٩٣ + ٢٨٩٤ + ٢٨٩٦}.

٩- سوننەتە نقێمی ئەنگوستیلە بکرێتە بەری دەست، بۆ پیاوو بۆ ژن، چونکە پەیڕەویی پێغەمبەری واتیادا، بەڵام دروستە نقێم بکرێتە پشتی دەستیش، بەبێ کەراهەتو ناباشی.

١٠- سوننەتە بۆ پیاوو بۆ ژن ناوی خۆی بکا بە مۆرو نەخشی ئەنگوستیلەکەی‌و لەکاتی نامە نووسین‌و شتی وادا بەوە مۆری بکا، یا کتێب‌و شتی خۆیی پێ دیاری‌و نیشانە بکات.

١١- دروستە لەسەر شێوەی پەسەند، کە ئەم جۆرە رستانە، یا واتاکەی یان، بەکوردی، یا بە فارسی، یا بەزمانێ تر، بکرێن بە نەخشی ئەموستیلە، وەك: (الحمد الله) و (اللهُ المَلِكُ) و (بالله) و (بسم الله) و (العزة للهِ) و (حسبی الله). {فتح الباری/لباس}.

١٢- واباشە هەر ئەموستیلەیێ، ناوی خودا، یا ناوی پێغەمبەرێ لە پێغەمبەران، یا ئایەتێ، یا هەر شتێکی تری پیرۆزی لێ هەڵ کەنرابێ، لەکاتی تارات گرتندا دابکەنرێ، لەکاتی بێنوێژیی‌و لەشپیسیدا لەدەست نەکرێ. {فتح الباری. رقم: ٥٨٧٧}.

١٣- دروستە بۆ پیاوو بۆ ژن چەند ئەموستیلەیێ لەدەست بکا، ومزیاتر لەیەك ئەموستیلەیش بکاتە یەك پەنجەی، هەرکەسەیان بەپێی مەرجی خۆی.

١٤- دروستە ئەمانە بکرێن بە نقێمی ئەنگوستیلە:

١- هەموو بەردە بەنرخەکان، وەك شەوەو ئاقیق‌و پیرۆزەو لاجیوەر دو شیلان‌و مرواری‌و مەرجان‌و مەڕ مەڕو مووررووە شینە.

٢- هەموو جۆرە مووررووو کانزایەکی تر دروستە بکرێن بە نقێم.

تێبینی:

ئەم بڕیارانەم لە شەرحی نەوەوی لەسەر صەحیحی موسلیمو فەتحولباریو فەتحولوعین، باسی هەینیو موغنی موحتاج باسی هەینیو چەندین سەرچاوەی تر وەرگرتووە، هیچیانم لەخۆمەوە نەگوتووە، گەرچی لەزۆر لەم بڕیارانەدا ڕاجیایی زۆر هەیە، بەڵام ئەمەی من نووسیومە جێگەی متمانەیە.

دروستە کڕینو فرۆشتنو سەوداو مامەڵە بە ئەموستیلەوە بکرێ، با زێڕیش بێ، ئەڵقەیش هەر دادەنرێ بە ئەموستیلە، دروستە زەرەنگەرو ئەمانە ئەموستیلە، لەهەموو جۆرێ دروست بکەنو بیفرۆشن، شتی وا کارێ حەلاڵو پەسەندە. باوی جوانی ناو کۆمەڵ، کە لەشەرعا پێی دەگوترێ عورفی دروست، لەبابەتی ئەموستیلەدا رۆڵێکی کاریگەری هەیە بۆ چۆنێتی بڕیارەکەی!.

(١٩) باب إذا إنتَقَلَ فَلْيَبْدَأ بِاليَمِينِ وَ إذا خَلَعَ فَلْيَبْدَأ بَالشِمَالِ
کاتێ مرۆڤ پێڵاو لە پێ دەکا، با لە پێشا بە پێی ڕاست دەست پێ بکا، کاتێ پێڵاو دادەکەنێ بە پێی چەپ دەست پێ بکا

١٣٥٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّه عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمِينِ وَإِذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشِّمَالِ لِتَكُنِ الْيُمْنَى أَوَّلَهُمَا تُنْعَلُ وَآخِرَهُمَا تُنْزَعُ.(الحديث ٥٨٥٥): [١٣٥٨]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: کاتێ کەپێڵاو لە پێدەکەن، لەپێشا بیکەنە پێی ڕاستتان، لەکاتی داکەندنیشا، لەپێشدا پێی چەپتان دابکەنن، واتە: بەپێچەوانەی

[١٣٥٨] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٠٠ = ٥٨٥٥ بخاری. مسلم: ٢٠٩٧، محمد فؤاد - پوختەی موسلیم: ١٣٨١ = ٥٤٦٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٧ رقم الباب/٣٩).

لەپێکردنـەوە، بـاپێی راست لـەکاتی لەپێکردنـدا یەکـەم بـێو لـەکاتی داکەندنـدا دووەم بێ. (تاج/٤ ل/١٢٠).

لەژمارە (١٣٨١)ی پوختەی موسلیما ئاوایە:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَـالَ: «إِذَا انْتَعَـلَ أَحَـدُكُمْ فَلْيَبْـدَأْ بِـالْيُمْنَى، وَإِذَا خَلَـعَ فَلْيَبْـدَأْ بِالـشِّمَالِ، وَلْيُنْعِلْهُمَـا جَمِيعًـا أَوْ لِيَخْلَعْهُمَا جَمِيعًـا». {الحديث: ٥٤٦٢ = ٥٤٥٢ فـم. تجريـد/٥، لاپـەڕە: ١٩٢، رقـم: ١٩٠٠ = ٥٨٥٥ فتح الباري. تحفة الأشراف: ١٤٣٧٧}:

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (کاتێ کە پێڵاو لەپێ دەکەن لەپێشا بیکەنە پێی راسـتتان، لـەکاتی پـێڵاو داکەندنیـشدا، لەپێـشدا پێـی چـەپ داکـەنن، بەشـێوەی گشتیش یا هەردوو تاکی پێڵاو لەپێ بکەن، یان هەردوو تاکەکەی لـەپێ داکـەنن، لەبەر ناچاری نەبێ بەیەك تاك پێڵاوەوە مـەڕۆن). {تـاج/٣، زنجیرە: ٣٦، ژمـارە: ٢٨٢٣، ج/٤ = چاپی چوارەم}.

١٣٥٩- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَمَ) قَالَ: « لا يمش أحدُكُمْ في نعلٍ واحدةٍ، لِيُنْعِلْهُمَا جَمِيعًا أَوْ لِيَخْلَعْهُمَا جَمِيعًا». {الحديث: ٥٤٦٣ = ٥٤٥٣ فم. تجريد/٥، رقم: ١٩٠١ = ٥٨٥٦ فـتح البـاري. أبـو داود. لبـاس: ٤١٣٦. ترمذي. لباس: ١٧٧٤. تحفة الأشراف: ١٣٨٠٠}: [١٣٥٩]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بـێ) دەفـەرموێ: خۆشەویـست (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (بەشـێوەی گـشتی، لەبـەر ناچـاری نـەبێ، بەیـەك تاك پێڵاوەوە مەڕۆن، یاهەردوو تاکەکەیان پێکەوە لەپێ بکەن‌و پێیانەوە بـڕۆن،

[١٣٥٩] تجرید/٥، ژمـارە: ١٩٠١ = ٥٨٥٦ بخاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٣٨١ب = ٥٤٦٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٧ رقم الباب/٤٠).

یا هەردوو تاکەکان پێکەوە دابکەنن‌و ئەوسا بڕۆن). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٦، ژمارە: ٢٨٢٣} .

(٢٢) باب في إباحة الإستلقاء وَ وَضع إحدى الرجلَين علَى الأخرى
لەسەر پشت راکشان‌و لاقنانە سەر لاق رەوابە

١٣٦٠- عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ أَنَّهُ: رَأَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُسْتَلْقِيًا فِى الْمَسْجِدِ، وَاضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الأُخْرَى. {الحديث: ٥٤٧١ = ٥٤٦١ فم. تجريد/١، رقم: ٢٩٠ = ٤٧٥، ٥٩٦٩، ٦٢٨٧} : [١٣٦٠]

عەببادی کوڕی تەمیم فەرمووی: مامەم عەبدوڵڵای کوڕی زەیدی ئەنصاری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بەچاوی خۆم پێغەمبەرم دی (دروودی خودای لەسەر بێ) لەناو مزگەوتا، لەسەر پشت راکشابوو، لاقی نابووە سەر لاقی). {تاج/١، زنجیرە: ١١٨، ژمارە: ٧١٧، چ/٤} .

(٢٣) باب النَّهي عَن التزعفر للرجَال

١٣٦١- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَتَزَعْفَرَ الرَّجُلُ. (الحديث ٥٨٤٦): [١٣٦١]

ئەنەس (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- رێگەی پیاوی نەئەدا، کەبەزەعفەران خۆی بۆنخۆش بکا، یا جل‌و لەشی خۆی پێ رەنگ بکا). (برِ: تاج/٤ ل/١٤٣ ز/٤٤ ژ/٤).

[١٣٦٠] تجريد/١، ژمارە: ٢٩٠ = ٤٧٥ پوختەی موسلیم: ١٣٥٧ - ٥٤٧١ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٨ رقم الباب/٨٥).

[١٣٦١] تجريد/٥، ژمارە: ١٨٩٨ - ٥٨٤٦. مسلم: ٢١٠١ - پوختەی موسلیم: ١٣٤٦ - ٥٤٧٤ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/٣٢).

روونکردنەوە:

مەبەست لەم ئاماژانە کەدەیکەین بۆ ئەطرافو گێڕانەوەکانی تری فەرموودەکانو بۆ شوێنی ئەم فەرموودانە، لەریاض الصالحين و لەتاج الأصول داو، لەسەر چاوەکانی تردا، کار ئاسانیە بۆ پسپۆڕان و کەسانێ کە بیانەوێ، لەفەرموودەکان بەتەواوی حاڵی ببنو، بڕیارە شەرعییەکانیان لێ وەربگرنو، بەتایبەتی بۆ وەرگێڕانو وتار خوێنان و بەحس نووسانو لێکۆڵەرەوان، هەتا بتوانن بەئاسانی تەوفیق، یا جەمع، لەنێوانی گێڕانەوە جیاجیاکانا بکەن و بەهرەی تەواویان لێ وەربگرن. زۆر لەپسپۆڕان جەخت لەسەر ئەم لایەنە دەکەنو داوای ئەمە لەبەندە دەکەن، دەڵێن: چونکە کارئاسانییەکی زۆر باشی واتیادا، بەتایبەتی بۆ خوتبەو وتارو ئامۆژگاری و...تاد.

بۆنمونە: ئەوەتا بەپێی ئەم فەرموودەیەی ئێرە، بۆ پیاو، خۆڕەنگ کردنو خۆ بۆنخۆشکردن بە زەعفەران، کە گیایەکی بۆنخۆشە، گوڵێکی زەردی بۆنخۆشی هەیە، ناباشە و نەیی لێ کراوە، کەچی بەپێی فەرموودەکەی تاجول ئوصوول پێغەمەر خۆی شتی وای کردووە، وە ئیبنو عومەر شتی وایکردووە. کەبەباشی لەبابەتەکە دەکۆڵینەوە دەبینین: هۆی ئەم هەمکە ڕاجیاییە، لەم مەسەلەیەدا، دەگەڕێتەوە بۆ ئەم گێڕانەوە جیاجیایانە، وەهەروەها لەشوێنەکانی تریشدا، وە لەڕاستیشدا ئەم ڕاو بۆچوونو بڕیارە جیاجیایانە بۆ مەردوم بوونە سەرچاوەی کارئاسانی و بارسووکی، وە بەپێی پێویستو بارودۆخ و شوێن و کەس، سوودو بەهرەیان لێ وەردەگیرێ. وەك دەگوترێ: (إختلاف ڕەحمەتە).

(٢٥) باب في مُخَالَفَةِ اليَهُودِ في الصَّبْغِ
پێچەوانەی جوولەکەو گاور لە ڕەنگکردنو بۆیەکردنی مووی سەرو ڕیشدا

١٣٦٢- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى لاَ يَصْبُغُونَ فَخَالِفُوهُمْ». {الحديث: ٥٤٧٧ = ٥٤٦٧ فم. تجريد/٥، رقم: ١٩٠٥ = ٥٨٩٩، ٣٤٦٢ = ١٣٨٠ تجريد + رياض/ ٤، لاپەڕە: ٧٩، زنجيره: ٢٩٣، ژماره: ٣/١٦٣٦}: [١٣٦٢]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (جوولەکەو گاور مووی سەرو ریشی خۆیان بۆیە ناکەن، کەواتە: بە پێچەوانەی ئەوانەوە ئێوە بۆیەیان بکەن). {تاج/٣، زنجيره: ٤٤، ژمارە: ٢٨٧٢، ج/٤}.

(٢٦) باب لا تَدْخُلُ المَلائِكَةُ بَيتا فيه كَلْبُ ولا صورةٌ
فریشتە ناچێتە ماڵێ سەگو وێنەی تیا بێ

١٣٦٣- حديث أَبَا طَلْحَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَقُولُ « لاَ تَدْخُلُ الْمَلاَئِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلاَ صُورَةُ تَمَاثِيلَ »: [١٣٦٣]

لەباتی ئەم فەرموودەیە، ژمارە (١٣٦٣)ی پوختەی موسلیم راگوێز دەکەین، کە سوودی زۆرە لەم بابەتەدا:

عَنْ مَيْمُونَةُ (رَضِيَ اللهُ عَنْها): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَصْبَحَ يَوْمًا وَاجِمًا، فَقَالَتْ مَيْمُونَةُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدِ اسْتَنْكَرْتُ هَيْئَتَكَ مُنْذُ الْيَوْمِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ

[١٣٦٢] تجريد/٥، ژمارە: ١٩٠٥ = ٥٨٩٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٤٨ = ٥٤٧٧ شیحا (بخاري رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٥٠).

[١٣٦٣] بخاری. بدو الخلق: ٣٢٢٥. مسلم: ٥٤٨١ شیحا. پوختەی موسلیم: ١٣٦٣ = ٥٤٨٠ شیحا (بخاري رقم الكتاب/٥٩ رقم الباب/٧).

(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَلاَمْ كَانَ وَعَدَنِى أَنْ يَلْقَانِى فَلَمْ يَلْقَنِى أَمَ وَاللَّهِ مَا أَخْلَفَنِى». قَالَ: فَظَلَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَوْمَهُ ذَلِكَ عَلَى ذَلِكَ، ثُمَّ وَقَعَ فِى نَفْسِهِ جِرْوُ كَلْبٍ تَحْتَ فُسْطَاطٍ لَنَا فَأَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِهِ مَاءً فَنَضَحَ مَكَانَهُ، فَلَمَّا أَمْسَى لَقِيَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَلاَمْ فَقَالَ لَهُ: «قَدْ كُنْتَ وَعَدْتَنِى أَنْ تَلْقَانِى الْبَارِحَةَ»، قَالَ: أَجَلْ، وَلَكِنَّا لاَ نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلاَ صُورَةٌ، فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَوْمَئِذٍ فَأَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلاَبِ حَتَّى إِنَّهُ يَأْمُرُ بِقَتْلِ كَلْبِ الْحَائِطِ الصَّغِيرِ، وَيَتْرُكُ كَلْبَ الْحَائِطِ الْكَبِيرِ. {الحديث: ٥٤٨٠ = ٥٤٧٠ فم}:

مەیموونەی هاوسەری پێغەمبەر (دروودی خودا لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خودا لەسەر هەموو هاوسەرە پاکیزەکانی بێت) فەرمووی: ڕۆژێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کش‌و مات بوو، وەك بیر لەشتێ بکاتەوە، منیش عەرزیم کرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! دەتبینم ئەمڕۆ شێوەت ئاسایی نییە، خێرە وا راماوی؟ فەرمووی: (جوبرائیل (سڵاوی خودای لێ بێ) بەڵێنی داوە پێم کەبێت بۆ دێنیم، کەچی وانەهات، ئەدیی سوێندم بەخودای گەورە جوبرائیل قەت نەبووە لەگەڵ من بێ بەڵێن دەرچێ).

ئیتر ئەو ڕۆژە پێغەمبەر لەسەر ئەو حاڵە مایەوە، هەتا لەپڕێکا، لەژێر دەوارێکی خۆمانا، تووتەڵە سەگێکی چاو پێ کەوت، فەرمانی کرد، فڕەیان دایە دەرەوە، ئەوجا بەدەستی خۆی ئاوی پرژان لە جێگەکەی، کاتی ئێوارە جوبرائیل سەردانی پێغەمبەر دەکاو پێی دەفەرموێ: (تۆ دوێنێ بەڵێنت دا بەمن کە دێنیم بکەی، خێربوو وا دواکەوتیت؟). جوبرائیل (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (بەڵێ وابوو، بەڵام ئێمەی فریشتە ناچینە ناو ماڵێ کە سەگ، یا وێنەی تیابێ). ئیتر هەر ئەو ڕۆژە بۆ بەیانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمانی دا بەکوشتنی سەگ، تەنانەت فەرمانی دا کە سەگی باخی بچووك

بکوژرێ، بەڵام سەگی پاسی باخی گەورە نەکوژرێ، چونکە باخی بچووك بەبێ سەگیش دەپارێزرێ بە پێچەوانەی باخی گەورەوە). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٠، ژمارە: ٢٩١٩} + {ریاض/٤، زنجیرە: ٣٠٥، ژمارە: ١٦٨٥} + {زنجیرە: ٣٠٥، ژمارە: ١٦٨٦}.

١٣٦٤- عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي طَلْحَةَ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «إِنَّ الْمَلاَئِكَةَ لاَ تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ صُورَةٌ»، قَالَ بُسْرٌ: ثُمَّ اشْتَكَى زَيْدٌ بَعْدُ فَعُدْنَاهُ، فَإِذَا عَلَى بَابِهِ سِتْرٌ فِيهِ صُورَةٌ، قَالَ: فَقُلْتُ لِعُبَيْدِ اللَّهِ الْخَوْلاَنِيِّ رَبِيبِ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): أَلَمْ يُخْبِرْنَا زَيْدٌ عَنِ الصُّوَرِ يَوْمَ الأَوَّلِ؟ ... فَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: أَلَمْ تَسْمَعْهُ حِينَ قَالَ: «إِلاَّ رَقْمًا فِي ثَوْبٍ». {الحديث: ٥٤٨٤ = ٥٤٧٤ فم}: [١٣٦٤]

بوسری کوڕی سەعید، لەزەیدی کوڕی خالیدەوە لە ئەبو طەلحەی هاوەڵی پێغەمبەرەوە (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (فریشتە ناچنە ناو ماڵێ کە وێنەی تیابێ). بوسر فەرمووی: لەپاشا زەید نەخۆش کەوت، ئێمەش چووین بۆ سەردانی، کە تەماشامان کرد پەردەیێ گیراوەتەوە بە دەرگاکەیەوە، وێنەی پێوە بوو، منیش گوتم بە عوبەیدوڵڵای زڕ کوڕی مەیموونەی خێزانی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) ئەی ئەو ڕۆژە زەید خۆی باسی خراپی وێنەی بۆ نەکردین، کەواتە ئەم وێنانە چییە بەم پەردەیەوە؟ عوبەیدوڵڵا فەرمووی: ئەی گوێت لێ نەبوو، کە لەکۆتایی فەرموودەکەدا فەرمووی: (مەگەر نەخشێ کە بەجل و بەرگەوە بێ). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٠، ژمارە: ٢٩١٨}.

[١٣٦٤] بخاری. بدو الخلق: ٣٢٢٦. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٦٥ = ٥٤٨٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٩ رقم الباب/٧).

ڕوونکردنەوە:

١- بابەتێکی جوانم سەبارەت بەوێنە نووسیوە، لە تاجدا، بەرگی سێیەم، لاپەڕە: ٣١٢، ژمارە: ٢٩٢٢، چاپی چوارەم. هەروا بڕوانە: تجرید/٣، لاپەڕە: ٣٠، ژمارە: ٩٥٥، چ/١.

٢- هەروا بابەتێکی کورتو پوختم، سەبارەت بەڕاگرتنی سەگ نووسیوە، لە تەجریدی بوخاریدا، بەرگی/٥، لاپەڕە: ١٢١، ژمارە: ١٨٢٩ = ٥٤٨٠ فەتحولباری هەتا لاپەڕە: ١٢٣. تەماشاکردنی ئەم دوو بابەتە لە سوودو بەهرەو پاداش خاڵی نابێ.

١٣٦٥- حديث عَائِشَةَ (رضى الله عنها) قَالَتْ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) مِنْ سَفَرٍ وَقَدْ سَتَرْتُ بِقِرَامٍ لِى عَلَى سَهْوَةٍ لِى فِيهَا تَمَاثِيلُ، فَلَمَّا رَآهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) هَتَكَهُ وَقَالَ «أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهُونَ بِخَلْقِ اللَّهِ». قَالَتْ فَجَعَلْنَاهُ وِسَادَةً أَوْ وِسَادَتَيْنِ.[١٣٦٥]

عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هات بۆلام، کولێنێکم هەبوو، پەردەم پیادابوو، پەردەکە وێنەی پێوەبوو، کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەوەی دی، دڕیو ڕەنگی گۆڕاو رووی گرژبوو، فەرمووی: ئەی عائیشە! ئەوانەی کە لەقیامەتا سزاو ئێشو ئازاریان لەهەموو کەس سەختترە، ئەوە ئەو کەسانەن کە دەیانەوێ لاسکایی خودا بکەنەوەو لەشێوەی دروستکراوەکانی ئەو دروست بکەن. عائیشە فەرمووی: ئیتر پەردەکەمان دادڕیو، سەرینێ، دوو سەرینمان لێی دروست کرد).

١٣٦٦- عَنْ عَائِشَةَ أم المؤمنين (رَضِيَ اللَّهُ عَنْها) أَنَّهَا اشْتَرَتْ نُمْرُقَةً فِيهَا تَصَاوِيرُ فَلَمَّا رَآهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَامَ عَلَى الْبَابِ فَلَمْ يَدْخُلْه، فَعَرَفَتُ فِي وَجْهِهِ الْكَرَاهِيَةَ فقلتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُوبُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ مَاذَا أَذْنَبْتُ فقَالَ

[١٣٦٥] بخاری. لباس: ٥٩٥٤. مسلم: ٥٤٩٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٧ رقم الباب/٩١).

رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) : (مَا بَالُ هَذِهِ النُّمْرُقَةِ) قلت: اشْتَرَيْتُهَا لِتَقْعُدَ عَلَيْهَا وَتَوَسَّدَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّوَرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُعَذَّبُونَ فَيُقَالُ لَهُمْ أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ وَقَالَ إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّوَرُ لا تَدْخُلُهُ الْمَلائِكَةُ). (الحديث ٢١٠٥ أطرافهُ في: ٣٢٢٤، ٥١٨١,٥٩٥٧، ٥٩٦١، ٧٥٥٧):[١٣٦٦]

عائيشه دايكى ئيمانداران (ڕەزاى خواى لىَ بىَ) فەرمووى: قاڵيچەيەكم كڕى، وێنەى پێوە بوو كاتێك پێغەمبەر(دروودى خواى لەسەر بىَ) تەشريفى هات بۆ لام، قاڵيچەكەى بينى ڕاخراوە، ئيتر نەهاتە ژوورەوە، لەبەر دەرگاكە ڕاوەستا، هەستم كرد كە زوويرى بەڕويەوە ديارە، لەبەر ئەوە عەرزم كرد: قوربان! ئەى پێغەمبەرى خودا! چى گوناهێكم كردوە كە تۆ وا لێم زوويرى، تەوبەى لىَ دەكەم لەسەردەستى خوداو لەسەر دەستى پێغەمبەرەكەيدا؟ پێغەمبەريش (دروودى خواى لەسەر بىَ) فەرمووى: (ئەم قاڵيچەيە چييە؟) عەرزم كرد كڕيومە بۆ تۆ هەتا لەسەرى دابنيشىو شانى لەسەر دادەيت! پێغەمبەر(دروودى خواى لەسەر بىَ) فەرمووى: (لەراستيدا خاوەنانى ئەم وێنانە لەرۆژى قيامەتدا، سزا دەدرێن، پێيان دەگوترىَ: لەسەر شێوەى تەعجيزو دەسەوسانكردن پێيان دەگوترىَ، ئەم دروستكراوانەى خۆتان زيندووبكەنەوە) پێغەمبەر(دروودى خواى لەسەر بىَ) فەرموشى: (هەر ماڵىَ وێنەى تيادابىَ فريشتەى ڕەحمت ناچنە ناوى). (تاج/٤/١٥٩ز —٥٠ هەتا كۆتايى).

[١٣٦٦] تجريد/٣، ژمارە: ٩٥٥ - ٢١٠ بخارى. مسلم: ١٥٣٢، محمد فؤاد - ٥٤٩٩ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٣٤ رقم الباب/٤٠).

ڕوونكردنەوە:

باسێكی بەسوودم نووسیوە لەسەر بابەتی وێنە بەگشتی، لەتاجا لەبەرگی چوارا لەلاپەڕە سەدو شەستو چوارا، جاوا لێرە بۆ تەواوكاری ئەو باسە دەڵێم (پێش هەموو شتێ بڕوانە زنجیرە/ ٣٠٥ بەتەواوی لەبەرگی چوارەمی ریاض دا) :

١- كڕینو فرۆشتنی وێنەو شتێ وێنەی پێوە بێ، وەك پارچە كوتاڵو بەڕەو قاڵیو بەتانیو دەرگاو شتی تری وا، دادەمەزرێ بەڵام ناباشە. (بڕوانە: فتح/٤/٣٢٥).

٢- بەڕای هەموو خاوەن ویژدانێ، هەتا ئەم ساتەش زیانی وێنە لەئایینو لەڕەوشتی بەرز، لەهەموو شتێكی تر زیاترە، ئەو بەدڕەوشتیە ئەمڕۆ سیدی بڵاوی دەكاتەوە بەشەیتانیش ناكرێ.

٣- راستە كە ئەمڕۆ وێنە بووە بەبەشێكی سەرەكی لەڕەوڕەوەی پێشكەوتن لەڕوی زانستیو هونەریو پزیشكیو تەكنۆلۆژییەوە، بەبێ هونەری وێنە، بەهەموو جۆرەكانیەوە، پێشكەوتنی پیشەسازیو زانستیو هونەریو راگەیاندنو سەفەر بۆ ناو بۆشایی ئاسمان ئەستەم دەبێ. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا وێنە بووە بەشەیتانی عەصر، بووە بەمیكرۆبی بێ رەوشتی بووە بەهەوێنی داڕووخانی خێزانیو مایەی بەر بەرەڵاییو سەرچاوەی تێكبەربوونی نێرو مێی بێ سنوور، لەبەر ئەوە بەبۆچوونی بەندە هەموو جۆرە وێنەیێ، بەم چەند مەرجە حەرام دەبێ ئەگەر:

أ- بەمەبەستی لاسكایی خەلقی خودا بێو بۆ چاولێكریی بێ لەكاری خوا.

ب- بۆ پەرستنو بەگەورە زانینو تەئلیهو تەخلید بێ، وەك لەكۆندا بەزۆری وێنەو پەیكەر بۆ ئەم دوو مەبەستە بوون، ئێستاش هاكا وای لێ هاتەوە!

ج- بۆ برەودان بە بەربەرەڵاییو بێ ڕەوشتیو بێ دینیو گەندەڵی كۆمەڵ بێ.

٤- زۆر لەزانایانی شەرع دەفەرموون: (هەر وێنەیێ لەسەر شێوەیێ بێ کە لەسەر ئەو شێوەیە خاوەنەکەی نەژی، وەك مرۆڤێ سەربڕاوبێ یا لەناوەڕاستا دووکەرت کرابێ، یانیوەی لەشی گیاندارەکە بێ یا تەنها سەری بێ، حەرام نییەو موباحە).

٥- هەروا زۆر لەزانایانی شەرع دەفەرموون: (هەر وێنەیێ بۆژەکرابێ واتە مومتەهەن بێ، وەك لەژێر پێدا راخرابێ، یابەدیواری ئاودەستەوە بێ، یابەشێوەیەکی بۆژەکراوی تر دانرابێ، یاهەڵواسرابێ حەرام نییە!) ، عەللامەی عەینی لە عومدەتول قاری شەرحی صەحیحی بوخاریدا لەبەرگی یازدەدا لاپەڕە سەدو بیستو چواردا بەدەق دەفەرموێ: (قال الطحاوي: فلمّا ابيحَتْ التّماثيلُ بَعدَ قَطعَ رؤسِها الذي لو قُطِعَ منْ ذي الرّوحِ لم يَبقَ، دلّ ذلك على إباحةِ تَصوير ما لا روح لهَ، وعلى خروجِ ما لا روحَ لمثلِهِ منَ الصّورِ، ممّا قد نُهيَ عنْهُ في الآثارِ....) وقال أيضاً: (... وقال الخطّابيّ:.. فأمّا ما ليس بحرام من كلبِ الصّيدِ والزّرعِ، والماشيَةِ والصّورَةِ التي تُمتَهَنُ في البِساطِ والوِسادةِ، وغيرهما فلا يمنَعُ دخولَ الملائِكَةِ بسَبَبِهِ، وأشار القاضي إلى نحوِ ما قالَ الخطّابي....).

٦- دانانو هەڵواسینی وێنەو هەڵگرتنی بۆ یادگارو شتی وا، ئەگەر ناتەواوبێ، یاجەستەدارنەبێ بەتایبەتی ئەگەر لەسەر شێوەیێ بێ، کە خاوەنەکەی لەسەر ئەو شێوەیە نەژی ئەوە حەرام نییە.

٧- **کورتو پوخت:** (هەر وێنەیێ خزمەتی دینو دونیای موسوڵمانان بکا لەسەر رای پسپۆڕانی ئیمانداری دڵسۆزی ئیسلام دروستەو حەرام نیە).

٨- بڕوانە ریاض الصالحین بەرگی دووەم بەکوردی ژمارە /٥٧٧ لاپەڕە: ١٣٥.

١٣٦٧- عَنْ ابْنَ عُمَرَ رَضِي اللّٰه عَنْهمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إنَّ الَّذِينَ يَصْنَعُونَ هَذِهِ الصُّوَرَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُقَالُ لَهُمْ أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ.(الحديث ٥٩٥١ طرفه في: ٧٥٥٨): [١٣٦٧]

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لیٚ بیٚ- فەرمووی: پیٚغەمەر -دروودی خوای لەسەر بیٚ- دەفەرمویٚ: ئەوانەی کەئەم ویٚنانە دروست دەکەن، لەرۆژی قیامەتا لەسەر ئەو تاوانە سزاو ئازار ئەدریٚن، وەبەتەوسەوە، بۆتەعجیزو دەسەو سانکردن پیٚیان دەگوتریٚ: ئادەی ئەگەر راست ئەکەن‌و درۆناکەن گیان بکەن بەبەر ئەم گیانلەبەرانەدا کەویٚنەکانتان دروست کردون. (بڕ: تاج/٤ ل/١٥٩ ز/٥٠ باسی ویٚنە نادروستەو مەنعی فریشتە ئەکا) + (ریاض/٤ ز/٣٠٥ ل/١٠٩ ژ/١/١٦٧٨).

١٣٦٨- حديث عَبْدَ اللّٰهِ بن مسعودقَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) يَقُولُ: «إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللّٰهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوِّرُونَ»: [١٣٦٨]

عەبدوڵلای کوڕی مەسعوود (ڕەزای خودای لیٚ بیٚ) فەرمووی: لە خۆشەویستم بیست دەیفەرموو (دروودی خودای لەسەر بیٚ): (لەڕۆژی دوا رۆژدا، لەلای خودای گەورەو سەروەر، سەختترین سزاو ئیٚش‌و ئازارو ئەشکەنجە بۆ ویٚنەکیٚشانە).

١٣٦٩- عَنْ عَبْدُ اللّٰهِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهما) إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَبَا عَبَّاسٍ إِنِّي إِنْسَانٌ إِنَّمَا مَعِيشَتِي مِنْ صَنْعَةِ يَدِي وَإِنِّي أَصْنَعُ هَذِهِ التَّصَاوِيرَ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لا أُحَدِّثُكَ إِلاَّ مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: سَمِعْتُهُ

[١٣٦٧] تجريد/٥، ژمارە: ١٩١٢ = ٥٩٥١ بخاری. مسلم: ٥٥٠١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/٨٩).

[١٣٦٨] بخاری. لباس: ٥٩٥٠ مسلم: ٥٥٠٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/٨٩).

يَقُولُ: (مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فَإِنَّ اللَّهَ مُعَذِّبُهُ حَتَّى يَنْفُخَ فِيهَا الرُّوحَ وَلَيْسَ بِنَافِخٍ فِيهَا أَبَدًا) فَرَبَا الرَّجُلُ رَبْوَةً شَدِيدَةً وَاصْفَرَّ وَجْهُهُ فَقَالَ وَيْحَكَ إِنْ أَبَيْتَ إِلاَّ أَنْ تَصْنَعَ فَعَلَيْكَ بِهَذَا الشَّجَرِ كُلِّ شَيْءٍ لَيْسَ فِيهِ رُوحٌ). (الحديث ٢٢٢٥، أطرافُهُ في: ٥٩٦٣، ٧٠٤٢)؛ (١٣٦٩)

لەعەبدوڵڵای کوڕی عەبباسەوە (ڕەزای خوای لێ بێ) پیاوێکی وێنەکێش هاتە خزمەتی، عەرزی کرد: قوربان! من مرۆڤێکم، بەرهەمی دەستی خۆم دەژیم، من ئەم وێنانە دەکێشم، ئایا تۆ ڕەوایان دەبینی یان نا؟ ئەویش پێی فەرموو: وەرە پێشەوە ئەوجا ئیبنوعەبباس پێی فەرموو: بۆ خۆم چیم لەزاری پیرۆزی پێغەمبەرەوە (درودی خوای لەسەر بێ) بیستووە، ئەوەت پێ دەڵێم، بیستم لە پێغەمبەر دەیفەرموو: (هەرکەسێ وێنەیێ دروست بکا، خودا لەقیامەتا لەسەر ئەوە سزای دەدا، پێی دەگوترێ: ئەم ئێش و ئازارەت بەردەوام دەبێ، هەتا گیان دەکەی بەبەر ئەم وێنەیەدا کە دروستت کردووە، قەت قەتیش ناتوانێ گیان بکات بەبەریدا) ئیتر کابرا هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشاو ڕاچەنی و زەرد هەڵگەڕا.

ئیبنوعەبباس پێی فەرموو: هاوار لەخۆت! خۆ ئەگەر هەر چارت نییەو ئەم ئیشە هەر دەکەیت ئەوا وێنەی دارو درەخت و شتی بێ گیان و ئەم جۆرە شتانە دروست بکە،کە بێ گیانن و گیان لەبەر نین.(تاج/٤ز- ٥٠ل١٦١ فـ٥).

(١٣٦٩) تجرید/٣، ژمارە: ٩٩٤ = ٢٢٢٥ مسلم: ٢١١٠، محمد فؤاد = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٦٩ = ٥٥٠٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٣٤ رقم الباب/١٠٤).

روونكردنەوە:

لەبەرگی چواری تاجول ئوصولی پیرۆزدا باسێكی باشم لەسەر وێنەگرتن، بەعەرەبی‌و بەكوردی لە لاپەڕە ١٦٤ تا ١٦٦ نووسیوە، موتاڵاكردنی بێ سوود نییە، ژمارە (٣) ی تەرجەمەكەی هەڵەیەكی گەورەی واتیادا، راستەكەی ئاوایە، ٣- دانان‌و هەڵواسینی وێنە ئەگەر تەواو نەبێ‌و، لەسەر شێوەیەكی وا بێ كە خاوەنەكەی لەسەر ئەو شێوەیە نەژی، ئەوە حەرام نییە، بەڵام یارۆچكەی منالان‌و بارستەدار(مجسَّم) یش بێ قەیناكا، تەواویش بێ قەیناكا.

لەژمارە (١٣٦٩)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ: إِنِّي رَجُلٌ أُصَوِّرُ هَذِهِ الصُّوَرَ فَأَفْتِنِي فِيهَا، فَقَالَ لَهُ: ادْنُ مِنِّي، فَدَنَا مِنْهُ، ثُمَّ قَالَ: ادْنُ مِنِّي، فَدَنَا حَتَّى وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ، وَقَالَ: أُنَبِّئُكَ بِمَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ، يَجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسًا فَتُعَذِّبُهُ فِي جَهَنَّمَ»، وَقَالَ: إِنْ كُنْتَ لاَ بُدَّ فَاعِلاً فَاصْنَعِ الشَّجَرَ وَمَا لاَ نَفْسَ لَهُ. {الحديث: ٥٥٠٦ = ٥٤٩٦. تجريد/٣، لاپەڕە: ٦٤، رقم: ٩٩٤ = ٢٢٢٥، ٥٩٦٣، ٧٠٤٢}:

سەعیدی كوڕی ئەبولحەسەن (رەحمەتی خودایان لێ بێ) فەرمووی: جارێ پیاوێ هاتە خزمەتی ئیبنو عەبباس (رەزای خودایان لێ بێ) عەرزیكرد: قوربان! من وێنە كێشم، ئەم وێنانە دەكێشم، ئایا تۆ رەوایان دەبینی؟ ئەویش پێی فەرموو: لێم وەرە پێشەوە، پیاوەكەش چووە پێشەوە بۆلای، فەرمووی: وەرە پێشتریش، پیاوەكەش چووە پێشتر، ئینجا ئیبنو عەبباس دەستی دانا لەسەر سەری‌و فەرمووی: چیم بیستووە ئەوەت پێ دەڵێم: بیستم لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (هەموو وێنەگرێ لە ئاگری دۆزەخدا

دەبێ، هەریەکێ لەو وێنانەی کە لە جیهاندا دروستی کردوون، دەیکەن بەکەسێو دەیکەن بە کوڵکیەوە، لەناو دۆزەخدا ئەشکەنجەو ئازاری دەدا).

ئیبنو عەبباس پێی فەرموو: خۆ ئەگەر هەرچارت نییەو ئەم ئیشە هەردەکەیت، بۆ دابینکردنی گوزەرانت، ئەوا وێنەی دارو درەختو ئەم بابەتانە بگرە، کەبێ گیانن‌و گیانیان لەبەردا نییە). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٠، ژمارە: ٢٩١٧، ج/٤} + {ریاض/٤، زنجیرە: ٣٠٥، ژمارە: ١٦٨٠}.

١٣٧٠- عَنْ أَبِي زُرْعَةَ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ فِي دَارِ مَرْوَانَ فَرَأَى فِيهَا تَصَاوِيرَ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ خَلْقًا كَخَلْقِي فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً أَوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً أَوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً». {الحديث: ٥٥٠٩ = ٥٥٠٠ فم. تجريد/٥، لاپەڕە: ١٩٨، رقم: ١٩١٣ = ٥٩٥٣، ٧٥٥٩ فتح الباري}: [١٣٧٠]

ئەبو زورعە (رەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: لەگەڵ ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) چووم بۆ ماڵی مەڕوانی کوڕی حەکەم، کاتێ فەرمانڕەوای مەدینە بوو، ئەبو هورەیرە لەوێ چەند وێنەیەکی نەخشاوی بەدیوارێکەوە بینی، فەرمووی: بیستم لەحەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (خودای گەورەو مەزن دەفەرموێ: دەبێ کێ لەو کەسە ستەمکارتر بێ کەدەچێ دروستکراوێ دروست دەکا، وەك دروستکراوانی من، ئەگەر ئەوان راست ئەکەن‌و درۆ ناکەن فەرموون با مێرووچەیێ دروست بکەن، یا گەردیلەیێ دروست بکەن، یا دەنکە جۆیێ دروست بکەن). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٠، ژمارە: ٢٩١٤، ج/٤} + {ریاض/٤، زنجیرە: ٣٠٥، ژمارە: ١٦٨٣}.

[١٣٧٠] تجرید/٥، ژمارە: ١٩١٣ = ٥٩٥٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٧٠ - ٥٥٠٩ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٧ رقم الباب/٩٠).

لأهمية هذا البحث في يومنا هذا ننقل مايلي:

١- قال مؤلف التاج الجامع للأصول (رضوان الله عليه) في شرحه على التاج: فيه (أي في قوله إلا رقما في ثوب) جواز رقم الحيوان في الثوب، ويقاس عليه الصورة الفوتوغرافية (أي الصورة الشمسية أو التصوير الشمسي) إذا كانت لحاجةٍ وقال (رحمة الله تعالى عليه) وحاصل ما في المقام أن تصوير الحيوان حرام ولو نقشا ولو عضوا منه لأنه مضاهاة لخلق الله تعالى بخلاف تصوير غير الحيوان فلا شئ فيه، أما الإقتناء ففيه تفصيل، إن كانت الصورة مجسمة كاملة فهي حرام وإن كانت ناقصةً بحالٍ لا تعيش بها فلا، وإن كانت نقشاً فجائزة مع الكراهية، وهذا كلهُ في غير لعبة الأطفال أما هي فجائزة ولو مجسمة كاملة.

٢- وأقول (أنا المترجم) إن ما تعارف عليه الناس اليوم من مثل السفور والتبرج وإقتناء الصور الخلاعية الماجنة وتعاطى وارتياد الملاهى والمسارح ودور السينما والأماكن الغير المحتشمة والربا والقمار والخمور ومصافحة المرأة مع الرجل واختلائهما وإنتشار أنواع الحيل والدجل بين الكسبة أهل السوق إن كل هذا وغيره مما تعارف عليه الناس فيما بينهم وتعودوه وطبعوا عليه لدرجةٍ ينكر على من ينكر عليهم، إنَّ كُلَّ هذا لا تأثير له في تغيير حكم التحريم الثابت في الشريعة بالكتاب والسنة، لأن الإجماع على الباطل ليس في شئٍ من الإجماع الشرعى، وأقول: (وبالله تعالى تَوْفِقِى، وَعليه تَوَكُّلِى، وَرِضَاهُ غَايَتِنى، وَخدمة البِلاَدِ وَالعِبَادِ بُغْيَتِى وَنُغْيَتِى) لَيْسَ كما يدعي الماديون والد هريون والزنادقة أن كل ما كان فيه مصلحة البشر فهو شرعهم وقانونهم الطبيعي ولا التفات إلى ما سواه، إذ قال الله تعالى موضحا الغاية السامية من خلق الإنسان: وما خلقت الجن والإنس إلا ليعبدون (٥١/٥٦)، وقال العلماء (رضوان الله تعالى عليهم وجعلنا بكرمه ومنه من خدام تراب أقدامهم): إن الأصلح لِلْعَبْدِ ليس بواجب على الله، أقول: (وأعوذ باللهِ من أن أكون قائل زورٍ أو ناشر

باطلٍ) إن المتتبع اليقظ الفهم يلاحظ بحق: أنه كلما أسرف في حظ الجسد كان على حساب حظ الروح والعكس صبح كلا وجزءً، فعليه أستنتج مما تقدم في هذا المبحث ما يلي:

أ- اجتنب أيها المسلم ما استطعت من الصور والتصوير، فالمسلم التقي الورع الصالح الحاذق يتقي دوما مواضع التهم ويحاذر أن ينزلق في المزالق.

ب – لا بأس بالإستفادة الشرعية والقانونية من استخدام الصور الشمسية في المسائل الإدارية والفنية والعلمية والطبية الصرفة البحتة، ومنها ما يثبت على الهويات والأسناد، ومنها ما يطبع على الرقوق الشعاعية المختلفة الأنواع ولمختلف الأعراض الدنوية من علمية وطبية وجمالية، وليس منها بأي حال من الأحوال الأفلام السينمائية والتلفزيونية الحالية، لأنها دعوة صارخة إلى تَأْلِيهِ الهوى وإلى العرى والتعري وإلقاء حجاب الحشمة وهتك ستر الحياء ورمي الكلام على عواهنه وخلط الحلال بالحرام، والله العظيم إنني لأحمد الله واشكره على حلمه وصبره كيف لا يأمر السماء أن تقع على الأرض، وذلك عندما أشاهد ما تنشره تلك الدور الداعرة من أنواع الدعارة والميوعة والمجونة، أخي القارئ الكريم، لقد طال البحث، ولكن الأمر كما تعلم يستوجب ذلك، وحيث إن الغاية هي الإفادة الدينية ونفع الإسلام وأهله وهي حاصلةٌ بالنص العربي وبغية إختصار المطلوب نكتفي من ترجمته بما يلي:

١- ڕەسمو وێنەگرتنی گیاندار حەرامەو ناڕەوایە، چونکە لاسکایی کاری خودایە، ئەمە لە پیاوی لە خودا ترسی باش ناوەشێتەوە، بە تایبەتی ئەگەر قەبارەو بارستایی هەبێ.

٢- ڕەسمو وێنەگرتنی هەموو شتێ (گیانلەبەری لێ دەرچێ) دروستەو هیچی تیا بەستە نیە، ئەگەر چی موسوڵمان چەندە دەتوانێ خۆی بپارێزێ باشترە.

٣- دانـانو هەڵواسـینی وێنـە ئەگـەر تـەواوو جەسـتەدار نـەبێو لەسـەر شێوەیەکی وابێ کـە خاوەنەکـەی لەسـەر ئـەو شـێوەیە نـەژی ئـەوە حـەرام نیـەو دروستە، بەڵام یارۆچکەی منالان بارستەداریش بێ قەیناکا، واتـە موجەسـەمیش بێ قەیناکا، تەواویش بێ قەیناکا.

٤- وێنــەی موعامــەلاتی ڕەسمــی لەبــەر ناچـاری قەیـدی نیـە، وێنــەی یادگاریش بەربەندی ژمارە سێی ئەم تەرجەمەیە دەکەوێ.

٥- هـەر وێنـەیێ لەسـەر هـەر شـێوەیێ بـێ، وەهـی هـەر چ شـتێ بـێ بـە مـەرجێ ببـێ بـەهۆی خراپـەو ببـێ بـە هـەوێنی بـێ وێڵیو بـە مایـەی پیـسیو پۆخڵی کۆمەڵو سەربکێشێ بۆ دوورکەوتنەوە لە ڕەمزای خوداو پیاو بێ ئاگا بکا لە تاعەتی خودا ئەوە حەرامە.

٦- کورتو پوخت بە کورتی پەتی (هەر وێنەیێ سودی ڕەوای ئایینی، یان ژیانی مرۆڤی تیادا بێ ڕەوایە، دەنا نا).

(وەرگێڕ)

(٢٨) باب كَرَاهَةِ قِلَادَةِ الوَتَرِ في رقبةِ البَعِيرِ
ناباشی ملیوانکەی ژێ کەوان لە ملی وشتردا

١٣٧١- عنْ أَبِي بَشِيرٍ الأَنْصَارِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَخْبَرَهُ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّـهِ (صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) فِـي بَعْـضِ أَسْـفَارِهِ وَالنَّـاسُ فِـي مَبِيـتِهِمْ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَسُولاً: (أَنْ لا يَبْقَيَنَّ فِي رَقَبَـةِ بَعِـيرٍ قِـلادَةٌ مِنْ وَتَرٍ أَوْ قِلادَةٌ إِلاَّ قُطِعَتْ) (الحديث٣٠٠٥)؛ [١٣٧١]

[١٣٧١] تجرید/٣، ژمارە: ١٢٣٠ = ٣٠٠٥ بخاری. مسلم: ٢١١٥ تـرقیم الـشیخ محمـد فـؤاد - پوختـەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٨٩ = ٥٥١٥ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٦ رقم الباب/١٣٩).

ئەبوبەشیری ئەنصاری (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لەسەفەرێکا لەگەڵ پێغەمبەردا بووین خەڵکەکە شوێنی شەویان گرتبوو، کەمێ بڵاو بوو بوونەوە پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) رابەرێکی نارد بۆلایان، کەپێیان رابگەیەنێ: کە هەر وشترێ ملیوانکەی ژێی کەوانی لەمل دایە، یاخود هەر ملیوانکەیەکی دیکەی لەگەردندایە، بیپچڕێننەوەو لەملی دابکەنن!) (تاج/٨/ل/٩٥ز-٢٩ف-١).

هۆی ئەم نەهیە وەك شێخی عەینی دەفەرموێ: ژێی کەوان زۆر قایمە لەبەر ئەوە هەندێ کێشە دروست دەکا، وەك:

١- هەندێ کەس هەندێ شت دەکەنە ملی وڵاخ بەنیازی چاوەزار.

٢- شەرع فەرمانیان پێ دەکا بەپچڕاندنی چونکە ئەو جۆرە شتانە نابن بەچاوەزار لەبەر ئەوە زیانیان هەیە نەوەك قازانج، وەك لەبینیان توند دەبێ‌و دەیان خنکێنێ یا دەگیرێ لەقەڵبەیەك‌و دەبێتە هۆی خنکاندنی ئاژەڵەکە. بەڵام چاوەزار بەناوە جوانەکانی خواو بەصیفاتەکانی‌و بەئایاتی قورئان دروستە (بڕوانە: فەرموودەی ژمارە: ١٠٠٦ ی تەجریدی بوخاری) وەئەوە بەر ئەم نەهیە ناکەوێ بەڵام شتی وایش دەبێ بەشێوەیەکی شایان بەوڵاخ‌و ئاژەڵەکەدا هەڵواسرێ، وەك ئەوە بەبەنێکی ناقایم بکرێتە ملی، یا بەجل‌و کورتان‌و سەرکەللەو زین‌و سەرزینی وڵاخەکەدا دادوورێ یا لەشوێنێکی شایانا لەتەویلەو وپشتیرو جێگەی ئاژەڵەکە دابنرێ. شەرع رێگەی شتی‌وا دەدا، چونکە بناغەی شەرع لەسەر ئاسانکاری‌و بەرژەوەندی بەندەکانە.

ئەبوبەشیری ئەنصاری هاوڕێی پێغەمبەرە، لەناو هاوڕێیانی پێغەمبەردا کەسێکی تر نییە بەم ناوە، بەڵام هەیانە کە کەسناو (کونیە) ی ئەبو بەشیر بێ، وەك: بەراء پێشی دەگوترێ: ئەبوبەشیر.

ئەبوبەشیر لەپاش رووداوی ئەل حەررە مردووە (بڕوانە: ژمارە: ١٢١٣ لەتەجریدی بوخاری) ئامادەی غەزای ئوحودو غەزای خەندەق بووە، دەڵێن: تەمەن درێژ بووە.

(٣٠) باب جواز وَسْمِ الحَيْوَانِ غيرِ الآدمي في غيرِ الوَجهِ، وَنَدْبُهُ في نعم الزَّكَاةِ والجزية

داخكردنی گیانلەبەر، جگە لە ئادەمیزاد، بە مەبەستی نیشانە کردن، دروستە، بگرە لە ئاژەڵی زەکاتو سەرانەدا سوننەتە

١٣٧٢- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا وَلَدَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ قَالَتْ لِي: يَا أَنَسُ: انْظُرْ هَذَا الْغُلاَمَ فَلاَ يُصِيبَنَّ شَيْئًا حَتَّى تَغْدُوَ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُحَنِّكُهُ، قَالَ: فَغَدَوْتُ فَإِذَا هُوَ فِي الْحَائِطِ وَعَلَيْهِ خَمِيصَةٌ جَوْنِيَّةٌ وَهُوَ يَسِمُ الظَّهْرَ الَّذِي قَدِمَ عَلَيْهِ فِي الْفَتْحِ. {الحديث: ٥٥٢٠ = ٥٥١٠ فم. تجريد/٢، رقم: ٦٢٥ = ١٣٠١، ٥٤٧٠، ٥٨٢٤}: [١٣٧٢]

ئەنەس (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کوڕێکی مناڵی ئەبو تەلحە نەخۆش بوو، کە ئەبو تەلحە لەماڵ دەرچوو، کوڕە نەخۆشەکەی کە دایك برای من بوو مرد، کە ئەبو تەلحە دێتەوە بەدایکی کوڕە مردووەکە دەڵێ: کوڕەکەم چۆنە؟ ئوم سولەیمیش کە هەم دایکی منو هەم دایکی مناڵە مردووەکە بوو، پێی دەفەرموێت: لەگشت کاتێ خامۆشترە، زۆر بێدەنگە، تەرمی مناڵە مردووەکەش لە قوژبنێکی ماڵەکەدا دادەنێت، ئینجا شێو دادەنێ بۆ ئەبو تەلحەو شێودەکا، شەویش خۆی نەختێك بۆی دەڕازێنێتەوەو لەگەڵیا دروست دەبێت، کە ڕۆژ دەبێتەوە ئەبو تەلحە خۆی دەشۆرێتو کاتێك دەیەوێت لەماڵ

[١٣٧٢] تجريد/٢، ژمارە: ٦٢٥ = ١٣٠١ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٩٥ = ٥٥٢٠ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/٢٢).

دەرچێت، ژنەکەی پێی دەڵێت: منداڵەکە مردووە، دەی بیسپێرن بە خاك‌و بڕۆن بینێژن! جا ئەو بەیانییە ئەبو تەلحە نوێژی بەیانی بە کۆمەڵ لەگەڵ پێغەمبەردا دەکات‌و، سەر گوزەشتەی خۆی‌و ژنەکەی‌و منداڵەکەیانی عەرزدەکات‌و پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی دەفەرموێ: (ئایا ئەم شەو پێکەوە دروست بوون؟) دەڵێ: بەڵێ. دەفەرموێ: (خودا پیرۆزی بکا لێتان!).

دوایی ئوم سولەیم کوڕێکی بوو، ئەبو تەلحە کە زڕبابم بوو پێی فەرمووم: ئادەی ئەنەس! براکەت هەڵبگرەو بیبە بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وەچەند دەنکێ خورماشی لەگەڵدا نارد، کە منداڵەکەم برد بۆ خزمەتی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هیچت هێناوە لەگەڵی، کە مەلاشووی منداڵەکەی پێ شیرین بکەم؟) گوتم: بەڵێ چەند قلێ خورمام هێناوە، جا خورماکەی وەرگرت‌و لەدەمیدا جوویی‌و دوایی لەدەمی خۆی دەریهێناو خورما جووراوەکەی نایە ناودەمی منداڵەکەو مەلاشووی پێ هەنوو، وەناوی نا: عەبدوڵلا). ئیبنو عویەینە دەیفەرموو: پیاوێکی ئەنصاری دەیگوت: بەچاوی خۆم نۆ منالی ئەم عەبدوڵلایەی کە دایك برای ئیمامی ئەنەس بوو دیوە، وە هەرنۆیان قورئان خوێن بوون لە بەرەکەتی دووعاکەی پێغەمبەرەوە کە بەدایك‌و باوکی فەرموو بوو، خودا بەرەکەت بخاتە ئەم شەوەتانەوە!). {بڕوانە: ژمارە: ١٤٠١ لەدواوە}.

ئەمە پوختەی ئەم چیرۆکەیە لە (مختصر صحيح البخاري)دا، بۆ روونکردنەوەی گێڕانەوەکەی ئێرە راگوێزم کرد، لێرە ئەم پترییەی هەیە، بەسەر باسەکەوە، کە لەئاخری فەرموودەکەدا دەفەرموێ: (ئوم سولەیمی دایکم کە منداڵەکەی بوو، فەرمووی پێم: ئەی ئەنەس! ئاگات لێ بێ پێش ئەوەی کە ئەم منداڵە گۆش بکرێ، یا شتێ بچێتە دیوی دەروونی، بەیانی زوو بیبە بۆ خزمەتی

پێغەمبەری خودا، هەتا بەشیرینی مەلاشووی چەور بکاو ناوی بنێ، ئەنەس دەفەرموێ: منیش وامکرد، دایکم چی فەرموو، جێبەجێم کرد، کە منالەکەم برد بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەناو پەچەیەکا بوو، لەناو باخە خورمایەکا، عابایەکی خەتداری رەشباوی جەونییانەی لەبەردا بوو، ئەلقە داخێکی بەدەستەوە بوو، ئەو حوشترانەی بە ئەلقە داخەکە نیشانە دەکرد، کەهی زەکات بوون، لەسەردەمی ئازادکردن (فەتح)ی مەککەدا هێنرابوون بۆی!. {تاج/٥، زنجیرە: ٦٤، ژمارە: ٥٤٠٥} .

(پوختەی فەرموودەکانی ئەم نامەیە)

١- ئاورێشم بۆ پیاو دروست نییە، تەنانەت نابێ بیکا بە پەردەی پەنجەرەو سەرزین‌و کفن‌و قەمچی‌و بەنی هۆنینەوەی تەزبیح‌و بەرماڵ‌و کلاش.

٢- دروستە بۆ پیاو مامەڵەو سەودای ئاورێشم بکاو بیکڕێ‌و بیفرۆشێ، یا کرمی ئاوریشم بەخێو بکاو لیکەکەی بکا بە ئاورێشم‌و بیڕێسێ‌و بیچنێ‌و هەموو پارچەیەکی لێ دروست بکا، چونکە ئەوەی کە بۆ پیاو حەرامە تەنیا لەبەر کردنەکەیەتی، زێڕیش وەك ئاورێشم وایە بۆ پیاو لەهەموو روویەکەوە، وە پیاو دەتوانێ لەبەر ناچاری ئاورێشم بپۆشی، یا سوود لە زێڕ وەربگرێ، وەك کیفی ددان.

٣- ئاورێشم‌و زێڕ بەرەهایی، بەبێ قەیدو مەرج بۆ ژن دروستە.

٤- قژو موو بۆیەکردن، بڕیاری تایبەتی هەیە.

٥- هەموو جۆرە رایەخ‌و پێخەفێ دروستە، بەمەرجێ هی پیاو ئاورێشم نەبێ، بەمەرجێ بۆ فیزو دەعیە نەبن.

٦- خۆپاراستن لە وێنەو پەیکەر، مەگەر لەبەر ناچاری.

٧- باسی ئەموستیلە بەتێرو تەسەلی.

٨- پێڵاو تازۆربێ کەمە، بەتایبەت بۆ ڕێبوار.

٩- بارۆکەو قژ خستنە سەر قژو خاڵکوتانو ددان شاشکردنو موو هەڵگرتنو ریشتاشینی ژنو بۆیەکردنی قژو مووی سەرو ریش، چ بۆ پیاو چ بۆ ژن، ئەمانە هەموو، بڕیارەکەیان دەخولێتەوە لەنێوانی ئەم دوو مەبەستەدا:

١/ ئەگەر بۆ چارەسەری کێشەیەکی جەستەیی، یان دەروونی، یان کۆمەڵایەتی بێ، ئەوە دروستە لەلای زۆرینەی زانایان، تەنانەت هەندێ کات سوننەتیشن.

٢/ بەڵام ئەگەر بۆ بەرەڵاییو تەفرە دانی خەڵكو دەسکاریی کاری خودابێو هیچ مەبەستێکی ڕەوای شەرعی نەبێ، ئەوە بەپێی شوێن یا حەرامە، یا مەکرووهە.

١٠- ئاژەڵ داخکردن بۆ نیشانە، بەمەرجی خۆی دروستە.

(٣١) باب كَرَاهَةِ القَزَعِ

١٣٧٣- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما): أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى عَنِ الْقَزَعِ، قَالَ: قُلْتُ لِنَافِعٍ: وَمَا الْقَزَعُ؟ قَالَ: يُحْلَقُ بَعْضُ رَأْسِ الصَّبِيِّ وَيُتْرَكُ بَعْضٌ. {الحديث: ٥٥٢٤ = ٥٥١٥ فم. تجريد/٥/١٩٦، رقم: ١٩٠٨ = ٥٩٢٠، ٥٩٢١ فتح الباري}: [١٣٧٣]

ئیبنو عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نەهی دەکرد لە قۆچکە تاش. ڕاوی دەفەرموێ: عەرزی نافیعم کرد، کە ئەم فەرموودەیە لە ئیبنو عومەرەوە دەگێڕێتەوە: قۆچکە تاش

[١٣٧٣] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٠٨ = ٥٩٢٠ مسلم: ٢١٢٠ ترقيم الشيخ محمد فؤاد = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٨٢ = ٥٥٢٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/٧٢).

چـۆنه؟ فـهرمووی: ئـهوهتانێ کهسـهری منـاڵ ههنـدێکی بتاشـرێو ههنـدێکی نهتاشـرێو قژهکـهی بهێڵرێتـهوه، وهك ئـهوه: لهپێـشه سـهریو لهلاجانـهکانی دهتاشرێو ئهوی تری ناتاشرێ دهگرێ بـه گودیلـه. {تـاج/٣، زنجیره: ٤٣، ژمـاره: ٢٨٦٨ + ریاض/٤، زنجیره: ٢٩٥، ژماره: ١٦٣٨، ١٦٣٩} .

ئهمـهیش دهقـی ژمـاره (١٩٠٨)ی تهجریـدی بوخارییـه، لـه بـهرگی پێنجهمدا، لهبهرئهوهی بههرهی پترِی واتیادا، دهینووسین:

عَنْ ابْنَ عُمَرَ رَضِي اللَّه عَنْهمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّـهِ صَـلّى اللّـه عَلَيْـهِ وَسَـلّمَ يَنْهَى عَنِ الْقَزَعِ قَالَ: الراوي: القَزَعُ، إذا حُلِقَ الصَّبِيُّ، وتُرِكَ هَاهُنَا شَـعَرَةٌ، وَ هَاهُنَـا، وَهَاهُنَا، فَأَشَارَ إِلَى نَاصِيَتِهِ وَجَانِبَيْ رَأْسِهِ.(الحديث ٥٩٢٠ طرفه في: ٥٩٢١):

ئیبنو عومهر -ڕهزای خوادایان لێ بێ- فهرمووی: لهپێغهمهرم ژنهوت، نههی دهکرد لهقوچکه تاش، گێڕهرهوه دهفهرموێ: کاتێ سهری منـاڵ دهتاشرێ، لهپێشه سـهری و لهههـردوو لاجـانگی، هـهنێکی دهتاشـرێ، و هـهنێکی ناتاشـرێ. (تـاج/٤ ل/١٤١ ژ/٦) + (ریاض/٤ ل/٨١ ز/٢٩٥ ژ/١٦٣٨، ١٦٣٩).

ڕوونکردنهوه:

مهبهست لهم فهرمووده پیرۆزهیه ئهوهیه کهموسوڵمان لهههموو شـتێکا ئاسایی بێ، شتێ کهلهگهڵ زهوقی سهلیمو سروشتی پاکی مرۆڤدا ڕێك نهکـهوێو دابنرێ بهڕیز پهڕو یاساو ڕێسا بهزێن، لێی دووربێو، پێشهنگ نهبێ لهداهێنانی خووی ناشیرینو ڕهفتاری ناههموارا، دهنا بـههیچ شـێوهیێ مهبهسـت ئـهوه نییـه کهچهشـنه دابو نـهریتی تایبـهتی بـهناوی ئایینـهوه بـسهپێنرێ بهسـهر خهڵکهکهدا، عورفی صهحیح و خووی شیرینی ناو کۆمهڵ ئایین پهسهندی دهکـا،

ئیتر لەهەر وڵاتێ چی باوبێ، لەبارەی جلو بەرگو قژ پەروەردەکردنو شتی واوە، شەرع رێگەی پێدەدا، بەمەرجێ دژی شەرعی خوداو سروشتی پاکی مرۆڤ نەبێ (مَارَآهُ الُمسْلَمُونَ حَسَناً فَهُوَ عِنْدَ اللهِ حَسَنٌ: هەرچی موسوڵمانان بەجوانی بزانن لای خواش جوانە).

(٣٢) باب النهي عن الجلوس في الطرُوقات وَ إعطاءِ الطرِيقِ حَقَهُ

رێگریی لە دانیشتنی سەر رێگەوبان، پێویستە رێگەوبان مافی خۆی بدرێتێ

١٣٧٤- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ عَلَى الطُّرُقَاتِ) فَقَالُوا: مَا لَنَا بُدٌّ إِنَّمَا هِيَ مَجَالِسُنَا نَتَحَدَّثُ فِيهَا، قَالَ: (فَإِذَا أَبَيْتُمْ إِلاَّ الْمَجَالِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهَا) قَالُوا: وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ؟ قَالَ: (غَضُّ الْبَصَرِ وَكَفُّ الأَذَى وَرَدُّ السَّلاَمِ وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهْيٌ عَنْ الْمُنْكَرِ) (الحديث ٢٤٦٥، طرفُهُ في: ٦٢٢٩).

ئەبوسەعیدی خودری(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (نەکەن لەسەر رێگەوبان دابنیشن) گوتیان: ئەی پێغەمبەری خودا! چارمان نییە، جێگەی ترمان نییە، کەلێی دابنیشینو دەمە تەقێی لێ بکەین، ئەوێ نەبێ. فەرمووی: (کەوای لێ هات، مافی رێگەوبان بەجێ بهێنن) گوتیان: قوربان! ئایا مافی رێگەوبان چییە؟ فەرمووی: (چاوی خۆتان بگرنو تەماشای نامووسو نەنگی خەڵکی پێ مەکەنو ئەگەر شتێکتان بەرچاو کەوت چاوپۆشی لێ بکەنو ئازاری کەس مەدەنو مەبن بەئێشو ئازار بۆ رێبوار، وەڵامی سڵاو بدەنەوەو رێگەی باش نیشانی خەڵك بدەنو جڵەو گیریی لەخراپە بکەن).(ریاض/١ل-١٧٥ف-١٩٠ز-٢٣-الأمر بالمعروف و...).

(٣٣) باب تحريم فعلِ الوَاصلَة والمستَوْصِلَهُ والوَاشِمَة وَالمستَوْشِمَة وَالنَامصَة والمُتَنَمِصَة والمُفلجَاتِ والمُغيرات خَلق الله

جڵەوگیریو نادروستی ژنێ قژ بداتە دەم قژی خۆیو کۆمەڵێ کاری ناشایستەی تر، وەك ددان تەنكو شاشكردن بۆ جوانی، كە شتی وا دەستكاری كاری خودایە

١٣٧٥- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) قَالَتْ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ لِي ابْنَةً عُرَيِّسًا، أَصَابَتْهَا حَصْبَةٌ فَتَمَرَّقَ شَعْرُهَا أَفَأَصِلُهُ؟ فَقَالَ: «لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ». {الحديث: ٥٥٣٠ = ٥٥٢١ فم. بخاري. لباس: ٥٩٣٥، ٥٩٣٦، ٥٩٤١. نسائي. زينة: ٥٢٥٠، ٥١٠٩. ابن ماجة. نكاح: ١٩٨٨. تحفة الأشراف: ١٥٧٤٧}: [١٣٧٥]

ئەسمائی کچی ئەبوبەکری صەدیق (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: ژنێ هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) عەرزی کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! کچێکم هەیە دەچێ بە بووکی، ئاوڵەی گرتووە قژە سەرەکەی رووتاوەتەوە، مێردەکەی دەیەوێ بیگوێزێتەوە، جا ئایا ڕێگەم دەدەی کە قژی تر بدەمە دەم قژەکەی بۆ کاتی گواستنەوەکەی؟ فەرمووی: (نەء، نابێ، لەعنەتو نەفرەتی خودا لەو ژنەبێ کەقژ دەداتە دەم قژی تر بۆ ژنێکی ترو لەو ژنەیش بێ کە دەیەوێ قژی تر بداتە دەم قژی خۆی). {ریاض/٤، زنجیرە: ٢٩٦، ژمارە: ١٦٤٢}.

[١٣٧٥] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٠٨ = ٥٩٢٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٨٢ = ٥٥٢٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/٨٥).

١٣٧٦- عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ امْرَأَةً مِنَ الأَنْصَارِ زَوَّجَتِ ابْنَتَهَا فَتَمَعَّطَ شَعَرُ رَأْسِهَا ، فَجَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُ ، فَقَالَتْ إِنَّ زَوْجَهَا أَمَرَنِي أَنْ أَصِلَ فِي شَعَرِهَا . فَقَالَ « لاَ إِنَّهُ قَدْ لُعِنَ الْمُوصِلاَتُ »: [١٣٧٦]

بڕوانه ژماره (١٣٨٣).

١٣٧٧- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنْ مسعود (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالنَّامِصَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللَّهِ. قَالَ: فَبَلَغَ ذَلِكَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي أَسَدٍ يُقَالَ: لَهَا أُمُّ يَعْقُوبَ وَكَانَتْ تَقْرَأُ الْقُرآنَ، فَأَتَتْهُ، فَقَالَتْ: مَا حَدِيثٌ بَلَغَنِي عَنْكَ أَنَّكَ لَعَنْتَ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللَّهِ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَمَا لِيَ لاَ أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَهُوَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؟! فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: لَقَدْ قَرَأْتُ مَا بَيْنَ لَوْحَيِ الْمُصْحَفِ فَمَا وَجَدْتُهُ، فَقَالَ: لَئِنْ كُنْتِ قَرَأْتِيهِ لَقَدْ وَجَدْتِيهِ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: (وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا)، فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: فَإِنِّي أَرَى شَيْئًا مِنْ هَذَا عَلَى امْرَأَتِكَ الآنَ! قَالَ: اذْهَبِي فَانْظُرِي، قَالَ: فَدَخَلَتْ عَلَى امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ فَلَمْ تَرَ شَيْئًا، فَجَاءَتْ إِلَيْهِ فَقَالَتْ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا، فَقَالَ: أَمَا لَوْ كَانَ ذَلِكِ لَمْ نُجَامِعْهَا. {الحديث: ٥٥٣٨ = ٥٥٢٩ فم. بخاري. تفسير: ٤٨٨٦، ٤٨٨٧، ٥٩٣٩، ٥٩٤٣، ٥٩٤٤، ٥٩٤٨. أبو داود. ترجل: ٤١٦٩. ترمذي. أدب: ٢٧٨٢. نسائي. زينة: ٥١١٤، ٥٢٦٧. تحفة الأشراف/ ٩٤٥٠} : [١٣٧٧]

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەعنەتو نەفرینی خودای گەورە لەژنی خاڵکوت بێو، لەو ژنانەیش بێ کە بەئارەزووی

[١٣٧٦] بڕوانه ژماره: (١٣٨٣) (بخاری رقم الکتاب/٦٧ رقم الباب/٩٤).

[١٣٧٧] بخاری. تفسیر: ٤٨٨٦ پوختەی موسلیم/٤، ژماره: ١٣٨٦ = ٥٥٣٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٥٩).

خۆیان خاڵیان بۆ دەکوتن‌و، لەژنانی دەموچاو هەڵگرو، لەو ژنانەیش بێ کە دەموچاوی خۆیان هەڵدەگرن‌و لەو ژنانەیش بێ کە بەبڕبەندو زبرەو شتی وا ددانی خۆیان باریك‌و تەنك‌و شاش دەکەن، بۆ جوانی، چونکە ئەمانە بەم دەستکاری‌و دەست تێوەردانەی خۆیان، دەستکاری ئیشی خودا دەکەن‌و، نەخش‌و نیگارو رەنگو ڕێسی خودا تێك دەدەن‌و دەگۆڕن. جا کاتێ ئەم قسەیەی ئیبنو مەسعوود گەیشتەوە بەدایکی یەعقوب، کە ژنێکی قورئان خوێن بوو، ناسراو بوو بە ئوم یەعقوب، وە لە خێڵی بەنی ئەسەد بوو، چوو بۆلای‌و لەم لایەنەوە قسەی لەگەڵدا کرد، ئیبنو مەسعوود لەوەڵاما فەرمووی: (کەسانێ کە پێغەمبەری خودا خۆی لەعنەت‌و نەفرینیان لێ بکا، من چۆن لەعنەت‌و نەفرینیان لێ ناکەم؟! وە سەرەڕای ئەوەیش ئەمە لەنامەی خودادا هەیە، جا ژنەکە فەرمووی: من سەرجەم قورئانم خوێندۆتەوە شتی وام تیادا نەدیوە، فەرمووی: ئەگەر بتخوێندبایە دەیتدی، ئەدی ئەوە نییە کە خودای گەورە لە قورئانا دەفەرموێ:

{وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا} . واتە ئەوەی کە پێغەمبەر دەیدا بەئێوە لە ماڵ‌و لە بڕیارو حوکمی شەرعی‌و روون کردنەوەی شەرعی خودا، وەری بگرن‌و ئەوەیش کە نەهی لە کردنی دەکا مەیکەن‌و وازی لێ بهێنن — ٧/٥٩).

ژنەکەش کە هیچی بۆ نەمایەوە گوتی: لەو باوەڕەدام کە ئێستا ژنەکەی خۆت، لە ماڵەوە هەندێ شت لەم شتانە دەکا. عەبدوڵلاش فەرمووی: دەبچۆ تەماشای بکە، ئەویش چوو بۆلای ژنەکەی ئیبنو مەسعوودو تەماشای کردو هیچی نەدی لەوەی کە گوتی‌و هاتەوە گوتی: هیچم نەبینی!

عەبدوڵلایش فەرمووی: دیارە ئەگەر شتی وا بکا لەگەڵ مندا گوزەران ناکات). {تاج/٣، زنجیرە: ٤٥، ژمارە: ٢٨٨٣} .

روونکردنەوە:

هەرکارێکی خراپ، کە موسوڵمان دەیکا، کە خوا، لە قورئانا، یا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لە سوننەتدا، لەعنەتی لێ دەکا، گریمان ئەگەر کفر نەبێ، گوناهی گەورەیە، واتە: کە بیرەیە.

روونکردنەوە:

١- خاڵ کوتان حەرامو نادروستە چی بۆ پیاو، چی بۆ ژن، چی بۆ گەورە، چی بۆ پچووك، خاڵ کوتو خاڵ بۆ کوتراو، ئەگەر بەڕەزای خۆی بوو، وە رەسیدە بوو، هەردوولا گوناهبارنو گوناهی گەورە (کەبیرە)یان کردووە.

٢- لای شافیعییەکان جێگەکەی پیسە، ئەگەر دەتوانرا لابرێ، ئەگەر نەدەتوانرا، یا دەبوو بەهۆی ناشیرینی، چاو پۆشی لێ دەکرێ. لای حەنەفییەکان دەفەرموون: جێگەی خاڵ غوسڵی دەردەچێو دەستنوێژی دادەمەزرێ، بالأیش نەبرێ دروستە.

٣- مەبەست لەم دەموچاو هەڵگرتنە ئەوەیە، کەژن، یا پیاو مووی دەموچاوی ئاسایی بێ، کەچی دەچێ زیاد لەپێویست بە کشتەكو بە مووکێشو بە مێوو شتی تری وەهایی، مووی خۆی هەڵ دەگرێو خۆی لووسو پووس دەکاو برۆی خۆی دەسکاری دەکاو تەواو باریکی دەکا.

نەوەوی (رەحمەتی خودای لێ بێ) دەفەرموێ: بەڵام ئەگەر ژن ریشی بۆ دەرچوو، یا سمێڵی بۆ ڕوا، یا مووی زیاد بە بەرچەناگەیەوە بوو، ئەوە واباشە کە ئەو مووە لابەرێ، وە دەموچاوی خۆی ئاسایی بکا). {بڕوانە: ژمارە: ١٣٨٥، بڕگەی ژمارە: ٦ لەپێشەوە}.

٤- ددان شاشکردنیش هەروەها، ئەگینا ڕێکخستنی ددانی ناڕێك و لابردنی کەلێنی نێوانی ددانەکان لەلای پزیشك، ئەوە کاری دروستەو بەر ئەم بابەتە ناکەوێ.

١٣٧٨- عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُم) عَامَ حَجَّ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ: وَتَنَاوَلَ قُصَّةً مِنْ شَعَرٍ كَانَتْ فِي يَدِ حَرَسِيٍّ يَقُولُ: يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَنْهَى عَنْ مِثْلِ هَذِهِ، وَيَقُولُ: «إِنَّمَا هَلَكَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ حِينَ اتَّخَذَ هَذِهِ نِسَاؤُهُمْ». {الحديث: ٥٥٤٣ = ٥٥٣٤ فم. بخاري. أحاديث الأنبياء: ٣٤٦٨، ٥٩٣٢. أبو داود. ترجل: ٤١٦٧. ترمذي. أدب: ٢٧٨١. نسائي. زينة: ٥٢٦٠. تحفة/ ١١٤٠٧}: [١٣٧٨]

حومەیدی کوڕی عەبدوڕەحمان (ڕەحمەتی خودایان لێ بێ) فەرمووی: ئەوساڵە کە موعاوییەی کوڕی ئەبو سوفیان (ڕەزای خودای گەورە لەهەموویان بێ) حەجی کرد، لەسەر دوانگەکەی مزگەوتەکەی پێغەمبەر لەمەدینە، گوڵێ مووی لە پاسەوانێ وەرگرت و گرتی بەدەستیەوەو گوێم لێ بوو وتارێکی خوێندەوەو لەڕووی بێزاری و گلەییەوە فەرمووی: زاناکانتان لەکوێن، چۆن شتی وا ناڕەوا ڕوودەداو ئەوان دەنگ ناکەن و بێزاری لێ دەرنابڕن، من بۆ خۆم لە پێغەمبەرم بیستووە (دروودی خوای لەسەر بێ) کەڕێگەی شتی وای نەداوەو دەیفەرموو (دروودی خودای لەسەر بێ): (نەوەی ئیسرائیل ئەوکاتە سەریان تیاچوو کە ژنەکانیان فێری ئەم جۆرە شتانە بوون). {ریاض/٤، زنجیرە: ٢٩٦، ژمارە: ١٦٤٣}.

[١٣٧٨] بخاری. أحاديث الأنبياء: ٣٤٦٨ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٨٥ = ٥٥٣٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٥٤).

ڕوونكردنەوە:

١- قژدانە دەم قژ لەم كاتانەدا نادروستەو حەرامە:

أ/ قژە لكاوەكە هی ئادەمیزاد بێ، چی هی پیاوبێ، چی هی ژن بێ، چی هی زیندوو بێ، چی هی مردوو بێ.

ب/ مووە، یا خورییە لكاوەكە هی ئاژەڵێكی مردارەوەبوو بێ و سەرنەبڕابێ و لەپاش مردارەوە بوون لێی كرابێتەوە.

ج/موو وخوری و تووكی گیانداری بێ كە گۆشتی نەخورێ، ئیتر لەپێش مردارەوە بوونیدا، یا لەپاش مردارەوە بوونی ئەو كوڵك و مووەی لێ كرابێتەوە جیاوازی نییە چونكە پیسەو حەرامە.

٢- مووی پاك، كەهی مرۆڤ نەبێ، قسەی دروست ئەوەیە كە دروستە، بەتایبەتی ئەگەر مێرد ڕەزای لەسەر بێ، هەروا خوری.

٣- بەهەموو شتێكی تری پاك دروستە، وەك خەیاتەی ئاورێشم و هەندێ گیای تایبەت، كە بۆ جوانی و ڕازانەوە بێ و بۆ تەفرەو هەڵخەڵەتان نەبێ، تەنانەت لەهەندێ كاتا كارێكی باشە، كەببێ بەهۆی شاردنەوەی نەنگ، وەك كەچەڵی و صەلع و سەر ڕووتاوەیی، كە دادەنرێن بەدوو عەیب و نەنگی كۆمەڵایەتی و مرۆڤ بەسروشت حەزناكا كە خەڵك بەو نەنگە بزانێ و دروستە كە بیانشارێتەوە.

٤- بێگومان، ئەوەی كە لەم سەردەمەدا، پێی دەگوترێ (زرع الشعر: چاندنی موو) بۆسەر یابۆ ڕیش یا برۆ كارێ ڕەوایەو دروستەو بەشێكە لە (عملیە التجمیل - نەشتەرگەری جوانكاری) وە ئەمە لەم بابەتە نییە.

٥- بەكۆی دەنگی زانایان، لەهەموو بارو دۆخێكا، دروست نییە بۆ ژن، كە مووی خۆیی (مەحرەم)ی خۆی بۆ پەیوەندیكردن بەمووی خۆیەوە، یا بۆ چاندن

بەکار بهێنێ، چی هی دایكو خوشكو کچی بێ، وە چی هی باوكو کوڕو برای بێ، چونکە خۆشی وەرگرتن لەلایەنی مێردەوە لەشتی وا کارێ زۆر ناڕەوایەو ئەوپەڕی نامەردیو بەرەڵاییە.

٦- دروستە بۆ ژنو بۆ پیاوو بۆ کوڕو بۆ کچ، بۆ گەورەو بۆ بچووك، مووی سەرو ریشو سمێڵو ئەبرۆو بنباڵو بەر، بەپێی شەرع رێك بخا، ئایا بەتاشین بێ، یا بەکورتکردنەوە بێ، یا بە لابردنو هەڵکەندن بێ، وە هەروەها هەرموویێ بۆ ژن، یا بۆ پیاو کێشەیەکی جەستەیی، یا کۆمەڵایەتی، یا ئازارێ دروست بکا چارەسەرکردنی دروستە، وەك مووی لووتو مووی گوێو مووی پووزو لاقو باڵو باسكو سینگ، بەتایبەتی بۆژنی مێرددار، وەك مووی دەوری کۆمو مووی پێشی ئافرەت، ئیتر بەتاشین بێ، یا بەدەرمان بێ، یا بە هەڵکەندن بێ، یا بەهەڵپاچین بێ. بەڵام سەرتاشین بۆ ژن کەراهەتی هەیە، مەگەر لەبەر نەخۆشیو کاری پێویست بێ (مغني محتاج/٤. ص٢٩٧ خاتمەی باسی عقیقە).

مووی ئەو شوێنانە کە دروستە کەسانی تریش تەماشایان بکەن وەك مووی سەرو ریشو سمێڵو برۆو گوێچکەو لووت بۆ پیاو، دروستە کەخۆی لایبەرێ، یا کەسێ تر لایبەرێ، بەڵام ئەو شوێنانەی کە دروست نییە کەسێ تر تەماشای بکا دەبێ خۆی لایبەرێ، یا هاوسەری، یا کەسێکی خۆیی کەبۆی دروست بێ تەماشای ئەو شوێنە بکا، واباشە ئەگەر خۆی کردی لەپێشا بەدەستی راستی مووی ئەو شوێنانە لابەرێ کە بەدەستی راست دەکرێ، ئەوجا دەستی چەپی بەکاربێنێ بۆ شوێنەکانی تری. {بڕوانە: فتح الباری. فەرموودەی ژمارە: ٥٨٨٩ - لباس. باب: قصُ الشارب} + {تاج/٣، زنجیرە: ٤٥، ژمارە: ٢٨٨٦، ج/٤ - چاپی چوارەم}.

هەندێ لەزانایان بە پێچەوانەی جەماوەری زانایانەوە دەڵێن: قژدانە دەم قژو لکانی قژ بەسەرو بە قژەوە، لەسەر شێوەی بارۆکەو هەر شێوەیەکی تریش بێ، بەبێ قەیدو مەرج دروستە، بەقژی مرۆڤ بەهی گیانداری تر، بە ئاورێشم‌و بەگیا، بۆ هەموو کەسێ دروستە، ئەم زاتانەیش وەك ئیبنو عەبباس‌و ئوم سەلەمەو عائیشە کە هەردوکیان هاوسەری پێغەمبەرن!!

(٣٥) بابُ النهي عن التزوير في اللباس وغيره والتَّشَبُّعْ بِمَا لَم يُعْطَ
باسی ڕێگرتن لە جل‌و بەگی ساختەو لە ساختەکاری لە هەموو شتێکاو باسی کەسی بە درۆ بە شتێکەوە نبازێ

١٣٧٩- عَنْ أَسْمَاءَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: إِنَّ لِي ضَرَّةً فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ أَنْ أَتَشَبَّعَ مِنْ مَالِ زَوْجِي بِمَا لَمْ يُعْطِنِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلاَبِسِ ثَوْبَيْ زُورٍ». {الحديث: ٥٥٤٨ = ٥٥٣٩ فم. تجريد/٥، رقم: ١٧٧٨ = ٥٢١٩ فتح الباري} : [(١٣٧٩)]

ئەسمائی کچی ئەبوبەکری صەدیق (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: ژنێ هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) عەرزیکرد: ئەی پێغەمبەری خودا! من هەوێبارم، ئەگەر بەڕواڵەت خۆم هەڵکێشم‌و خۆم وانیشان بدەم کە مێردەکەم تێرو پڕم دەکاو ئەوەو ئەوەم لەگەڵ دەکا، لەراستیشدا شتەکە وانەبێ ئەوە چۆنە؟ ئایا گوناهم دەگا یانا؟ فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (ئەوەی لافو گەزافی وا لێبداو بەشتێکەوە بنازێ کەنەیبێ، ئەوە

[(١٣٧٩)] تجريد/٥، ژمارە: ١٣٨٧ = ٥٥٤٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٨٧ = ٥٥٣٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٧ رقم الباب/١٠٦).

گورگه لەپێستی مەڕداو ساختەکارە لە بەرگی پیاو چاکا). {تاج/٢، زنجیرە: ٥٠، ژمارە: ٢١٧٦ ج/٤}.

٣٨- كِتَابُ الأَدَبِ
نامەی ئەدەبو ویلّو ڕوناکبیری

{بڕوانـە: پوختـەی موسـلیم = مختـصر صـحیح مـسلم، بـەرگی/٤ پـێش ژمارە: ١٣٩٦ نامەی ژمارە: ٤٠ + تاجول ئوصول بەکوردی، بەرگی پێنجەم، لاپەڕە: ٤٢٥ چاپی چوارەم، زنجیرە: ٢٦ هەتا زنجیرە: ٨٦، لاپەڕە: ٥٢١ لـە ژمـارە: (٥٢٥٨)ەوە هەتا ژمارە: ٥٤٨٠}.

(١) بابُ النَّهي عَنِ التكَنّي بِأبِي القَاسِمِ وبيان مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الأَسْمَاءِ
باسی فەرمایشتی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) ناوی من بکەن بەناو بۆ خۆتان، بەلاّم کەسناوەکەم کە - ئەبول قاسمە - مەکەن بە کەسناو بۆ خۆتان، خۆشەویسترین ناو لەلای خودای گەورە

١٣٨٠- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: نَادَى رَجُلٌ رَجُلاً بِالْبَقِيعِ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ، فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي لَمْ أَعْنِكَ، إِنَّمَا دَعَوْتُ فُلاَنًا، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «تَسَمَّوْا بِاسْمِي وَلاَ تَكَنَّوْا بِكُنْيَتِي». {الحـديث: ٥٥٥١ = ٥٥٤٢ فـم. تجريـد = مختـصر صـحيح البخـاري/٣ بالكوردي رقم: ١٢٦٢ = ٣١١٥، ٣١١٤، ٣٥٣٨، ٦١٨٦، ٦١٨٧، ٦١٨٩، ٦١٩٦}: (١٣٨٠)

(١٣٨٠) تجريـد/٣، ژمـارە: ١٢٦٢ = ٣١١٥ بخـاری. پوختـەی موسـلیم٤/ ژمـارە: ١٣٩٦ = ٥٥٥١ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٣٤ رقم الباب/٤٩).

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جارێ لە بەقیع، کە گۆڕستانێکە وا لەپاڵ مزگەوتەکەی پێغەمبەرا کەوا لەشاری مەدینە، پیاوێ بانگی پیاوێکی تری کرد، گوتی: ئەی ئەبولقاسم! پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) ئاوڕی لێ دایەوە، وایزانی کە بانگی ئەو دەکا، پیاوەکە گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! لەگەڵ تۆم نەبوو، بانگی ئەو پیاوەی ترم کرد، بانگی تۆم نەکرد، بەویش هەر دەڵێن: ئەبولقاسم، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ناوی من بکەن بەناوی خۆتانو بەناو بۆ کەسوکاروماڵو منالتان، بەلام کەسناوەکەم کە ئەبولقاسمە، مەکەن بەکەسناو بۆ خۆتان). {تاج/٥، زنجیرە: ٦٢، ژمارە: ٥٣٩٥ چ/٤}.

ڕوونکردنەوە:

ئەوەوی دەفەرموێ: قازی دەفەرموێ: جەماوەری زانایان دەفەرموون، ئەم بڕیارە تایبەت بووە بەسەردەمی ژیانی پێغەمبەرەوە لەدوا فەوتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ هەموو کەسێ دروستە کەخۆی ناوبنێ ئەبولقاسم، بۆ خەڵکی تریش دروستە پێی بڵێن ئەبولقاسم، ئیتر ئەو کەسە ناوی موحەممەدو ئەحمەد بێ، یاناوێ تری هەبێ، جیاوازی نییە.

١٣٨١- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيِّ قَالَ وُلِدَ لِرَجُلٍ مِنَّا غُلامٌ فَسَمَّاهُ الْقَاسِمَ فَقَالَتْ الأَنْصَارُ لا نَكْنِيكَ أَبَا الْقَاسِمِ وَلا نُنْعِمُكَ عَيْنًا فَأَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وُلِدَ لِي غُلامٌ فَسَمَّيْتُهُ الْقَاسِمَ فَقَالَتْ الأَنْصَارُ لا نَكْنِيكَ أَبَا الْقَاسِمِ وَلا نُنْعِمُكَ عَيْنًا فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَحْسَنَتْ الأَنْصَارُ سَمُّوا

بِاسْمِي وَلا تَكَنَّوْا بِكُنْيَتِي فَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ) (الحديث ٣١١٥، أطرافُهُ في: ٣١١٤، ٣٥٣٨، ٦١٨٦، ٦١٨٧، ٦١٨٩، ٦١٩٦):[١٣٨١]

جابیری کوڕی عەبدوللا(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێکی ئەنصاری کوڕێکی بوو ناوی نا قاسم، یاران پێیان فەرموو: نەپێت دەڵێین ئەبولقاسم‌و نەبەم کەسناوە (نەبەم کونیەیە) چاوو دڵت ڕۆشن دەکەینەوە (چونکە ئەبولقاسم کەسناوی پێغەمبەرەو هەر قابیل بەخۆیەتی). پیاوەکەش چوو بۆ لای پێغەمبەرو ئەمەی بۆ باس کرد، فەرمووی(درودی خوای لەسەر بێ) : (ئافەریم بۆ ئەنصار! ناوی من کە محمدو ئەحمەد و...ناوەکانی ترمە، بکەن بەناو بۆ خۆتان، بۆ منداڵ‌و کەس‌و کارتان، بەڵام کەسناوەکەم -کە ئەبولقاسمە- مەکەن بەکەسناو بۆ خۆتان، لەراستیدا من قاسمم —واتە: پشك دابەش کارم — لەناوتاندا، بەڵام بەشەکە خۆی کەمە، یا زۆرە، بەدەستی خوایە، بەدەستی من نییە) (تاج/١٠ل١٥٥ز-٦٢ — کونیەو کەسناوی پێغەمبەر(درودی خوای لەسەر بێ).

ئەمەیش گێڕانەوەی ژمارە: (١٣٩٧)ی پوختەی موسلیمە، کەمێ جیاوازی هەیە:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) قَالَ: وُلِدَ لِرَجُلٍ مِنَّا غُلاَمٌ فَسَمَّاهُ مُحَمَّدًا، فَقَالَ لَهُ قَوْمُهُ: لاَ نَدَعُكَ تُسَمِّي بِاسْمِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَانْطَلَقَ بِابْنِهِ حَامِلَهُ عَلَى ظَهْرِهِ، فَأَتَى بِهِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وُلِدَ لِي غُلاَمٌ فَسَمَّيْتُهُ مُحَمَّدًا فَقَالَ لِي قَوْمِي: لاَ نَدَعُكَ تُسَمِّي بِاسْمِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «تَسَمَّوْا بِاسْمِي وَلاَ

[١٣٨١] تجرید/٣، ژمارە: ١٣٦٢ = ٣١١٥ بخاری. مسلم: ٢١٣٣ = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٩٧ - ٥٥٥٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٧ رقم الباب/٧).

تَكْتَنُـوا بِكُنْيَتِـى، فَإِنَّمَـا أَنَـا قَاسِـمٌ أَقْـسِمُ بَيْـنَكُمْ». {الحـديث: ٥٥٥٣ = ٥٥٤٤ فـم. تجريـد/٣، رقـم: ١٢٦٢ = ٣١١٥، ٣١١٤، ٣٥٣٨، ٦١٨٦، ٦١٨٧، ٦١٨٩، ٦١٩٦. تحفة الأشراف: ٢٢٤٤}:

جابیری کوڕی عەبدوڵلا (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ لەئێمە (واتە: لـە ئەنـصارەکان: لـە یاریـدەدەرەکان) کوڕێکی بـوو، نـاوی نـا موحەممـەد، خزمـانی پێیـان فـەرموو: نـاهێڵین منالەکـەت نـاوبنێی موحەممـەدو ناوەکـەی پێغەمبەر بکەی بەناوی منالەکەت، جا ئـەویش منالەکـەی بـە کۆڵ بـرد بـۆلای پێغەمبەرو عەرزی کـرد: ئـەی پێغەمبـەری خـودا! ئـەم کوڕەم بـووە، نـاوم نـاوە موحەممـەد، بـەلام خزمـانی ئەنـصارم پـێم دەڵـێن: نـاهێڵین نـاوی پێغەمبـەری خودا، بکەیت بەناو بۆ منالەکەت جا چارم چـییەو فـەرمانی تـۆ لـەم بارەیـەوە بەچییە؟ پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ناوی من بکـەن بـەناو بـۆ خۆتـان، بـەلام کەسـناوەکەم -کـە ئەبولقاسمـە- مەکـەن بەکـەس نـاو بۆخۆتان لەڕاستی دا من قاسمم واتـە: بەشکەرم - ئـەو بەشـەی کـەخودا دەیـدا بەهەرکەسێ لەئێوە، بەپێی دابەشکردنی خودا خۆی، دابەشی دەکەم لـەنێوانتانا، بەشی گەورەو بەشی پچووك، کەمو زۆر بەدەستی مـن نییـە، بـەڵکوو بەدەسـتی خودا خۆیەتی). {تاج/٥، زنجیرە: ٦٢، ژمارە: ٥٣٩٦ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

١٣٨٢- عَنْ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمـا) قَـالَ: وُلِـدَ لِرَجُـلٍ مِنَّـا غُـلاَمٌ فَسَمَّاهُ: الْقَاسِمَ، فَقُلْنَا: لاَ نَكْنِيكَ أَبَا الْقَاسِمِ وَلاَ نُنْعِمُكَ عَيْنًا، فَأَتَى النَّبِـيَّ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَذَكَرَ ذَلِـكَ لَـهُ، فَقَـالَ: «أَسْـمِ ابْنَـكَ عَبْـدَ الـرَّحْمَنِ». {الحـديث: ٥٥٦٠ = ٥٥٥١ فم. بخاري. أدب: ٦١٨٦، ٦١٨٩. تحفة الأشراف: ٣٠٣٤}: [١٣٨٢]

[١٣٨٢] بخـاری. أدب: ٦١٨٦، پوختـەی موسـلیم: ١٣٩٩ = ٥٥٦٠ شـیحا (بخـاری رقـم الكتـاب/٧٨ رقـم الباب/١٠٥).

جابیری كوڕی عەبدوڵلا (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ لەئێمە (واتە: لە ئەنصارەكان: لە یاریدەدەرەكان) كوڕێكی دەبێ، ناوی نا قاسم، یاران پێیان فەرموو: نە پێت دەڵێین ئەبولقاسم‌و باوكی قاسم‌و نە بەم كەسناوە چاوو دڵت ڕۆشن دەكەینەوە (چونكە ئەبولقاسم: باوكی قاسم، كەسناوی پێغەمبەرەو هەر قابیل بەخۆیەتی!).

پیاوەكەیش ڕۆیشت بۆلای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ)و ئەم باسەی بۆی باس كرد، فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (كوڕەكەت ناوبنێ عەبدوڕەحمان!). {تاج/٥، زنجیرە: ٦١، ژمارە: ٥٣٩٦ ج/٤}.

١٣٨٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: « تَسَمَّوْا بِاسْمِي وَلاَ تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِي»: [١٣٨٣]

واتاو وەرگەڕاوەكەی لە ژمارە (١٣٨٠)دا ڕابورد.

(٣) بابُ إستحباب تغيير الإسْمِ القَبيح إلى حَسَنٍ وَتَغيير إسم بَرَّةِ إلى زَيْنَب وجويرية وَنَحْوهَا

سوننەتە ناوی ناشیرین بگۆڕدرێ بە ناوێكی جوان‌و گۆڕینی ناوی (بەررە) بە زەینەب، یان بە جوووەیرییەو یان وێنەی زەینەب‌و جوووەیرییە، واتە: گۆڕینی ناو بە ناوی باشتر

١٣٨٤- وَ عَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه: أَنَّ زَيْنَبَ كَانَ اسْمُهَا بَرَّةَ، فَقِيلَ: تُزَكِّي نَفْسَهَا، فَسَمَّاهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَيْنَبَ. (الحديث ٦١٩٢): [١٣٨٤]

[١٣٨٣] بڕوانە: (١٣٨٠) (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٢٠).

[١٣٨٤] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٥٩ = ٦١٩٢ بخاری. پوختەی موسلیم: ١٤٠٧ = ٥٥٧٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/١٠٨).

دیسان ئەبوهورەیره (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: زینەبی هاوسەری پێغەمەر، لەپێشا ناوی بەرەبوو، واتە: ژنەخاس، داده باشە، گوترا: بەررەخۆی بەچاكو باش دادەنێ! جا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ناوی نا "زەینەب".

(٤) باب تحريم التَسَمی بِمَلِك الأمْلاَك و بِمَلِك المُلوك
نادروسته كەسێ خۆی ناوبنێ شاهنشاه

١٣٨٥- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «إِنَّ أَخْنَعَ اسْمٍ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الأَمْلاَكِ»، (وَفِى رِوَايَتِهِ): «لاَ مَالِكَ إِلاَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ»، قَالَ سُفْيَانُ يعني ابن عيينة: مِثْلُ شَاهَانْ شَاهْ. وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ: سَأَلْتُ أَبَا عَمْرٍو عَنْ (أَخْنَعَ) فَقَالَ: أَوْضَعَ. {الحديث: ٥٥٧٥ = ٥٥٦٦ فم. تجريد/٥، رقم: ١٩٦١ = ٦٢٠٥، ٦٢٠٦}:[١٣٨٥]

ئەبو هورەیره (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (خوێریترین ناو لەلای خودای گەورە، ناوی ئەو پیاوەیە كە خۆی ناوبنێ (مَلِكُ الأَمْلاَكِ: شاهەنشاه). لەگێرانەوەیەكا، كە ژمارەكەی (٥٥٧٦)ە، لە صەحیحی موسلیمدا دەفەرموێ (دروودی خودای لەسەر بێ): (لەرۆژی ژینەوەدا، خودای گەورە لەهەموو كەسێ زیاتر رقی لەو پیاوەیە كە ناونرابێ (شای شایان: مەلیكو ئەملاك: شاهنشاه) خودای گەورە لەهەموو كەسێ زیاتر رقی لەو پیاوەیە، كە ناوبنرێ: (شای شایان: مەلیكول ئەملاك: شاهنشاه) خودای گەورە لەهەموو ناوێ زیاتر رقی لەخاوەنی ئەم ناوەیە، ئەم ناوە لەلای

[١٣٨٥] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٦١ = ٦٢٠٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤١٦ = ٥٥٧٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/١١٤).

خودا لەهەموو ناوێ چەپەڵترە، شای راستەقینە، کە هەرخۆی شای گشت شایان بێ تەنیا خودای گەورەیەو بەس). {تاج/٥، زنجیرە: ٦٣، ژمارە: ٥٣٩٩، ٥٤٠٠} + {ریاض/٤، زنجیرە: ٣٢٠، ژمارە: ١٧٢٤}.

هەر لەم گێرانەوەیەدا دەفەرموێ: سوفیان (ناسراو بە ئیبنو عویەینە) دەفەرموێ: واتای مەلیکول ئەملاك، وەك شاهانشاه. ئیمامی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل، دەفەرموێ: لەبارەی واتای وشەی (ئەخنەع)ی ناو ئەم فەرموودەیەوە، لەئەبو عەمرم پرسی، فەرمووی واتە: خوێڕیو نارەسەنترین.

(٥) باب إستحباب تحنيك المولود عند وِلادَتِهِ، وَحَمْلِه إلى صَالِحٍ يُحَنِكُهُ، وَجَوازِ تَسْمِيَتِهِ يَوْمَ وِلادَتِهِ، وَ إستحباب التَسْمِيَةِ بِعَبْدِ اللّهِ وَإبراهيم وَسائِرِ أسْمَاءِ الأنبياء عليهم السلام

کاتێ منداڵ لە دایك دەبێ، سوننەتە پیاوچاکێ بە شیرینی مەلاشووی شیرین بکاو ناوێکی جوانی لێ بنێ، وەك: عەبدوڵڵاو ئیبراهیمو ناوەکانی تری پێغەمبەرەکان

١٣٨٦- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ ابْنٌ لأَبِي طَلْحَةَ يَشْتَكِي، فَخَرَجَ أَبُو طَلْحَةَ، فَقُبِضَ الصَّبِيُّ، فَلَمَّا رَجَعَ أَبُو طَلْحَةَ، قَالَ: مَا فَعَلَ ابْنِي؟ قَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ: هُوَ أَسْكَنُ مِمَّا كَانَ، فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ الْعَشَاءَ، فَتَعَشَّى، ثُمَّ أَصَابَ مِنْهَا، فَلَمَّا فَرَغَ، قَالَتْ: وَارُوا الصَّبِيَّ، فَلَمَّا أَصْبَحَ أَبُو طَلْحَةَ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ: «أَعْرَسْتُمُ اللَّيْلَةَ»؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمَا»، فَوَلَدَتْ غُلاَمًا، فَقَالَ لِي أَبُو طَلْحَةَ: احْمِلْهُ حَتَّى تَأْتِيَ بِهِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَأَتَى بِهِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَبَعَثَتْ مَعَهُ بِتَمَرَاتٍ، فَأَخَذَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: «أَمَعَهُ شَيْءٌ»؟ قَالُوا: نَعَمْ تَمَرَاتٌ، فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَمَضَغَهَا ثُمَّ أَخَذَهَا مِنْ فِيهِ فَجَعَلَهَا فِي فِي الصَّبِيِّ، ثُمَّ حَنَّكَهُ وَسَمَّاهُ: عَبْدَ اللَّهِ.

{الحديث: ٥٥٧٨ = ٥٥٦٩ فم. تجريد/٥، رقم: ١٨٢٣ = ٥٤٧٠ فتح الباري. تحفة الأشراف: ٣٢٥} : [١٣٨٦]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئەم فەرموودەیە بەتەواوی لە ژمارە: (١٣٩٥)دا ڕابورد).

عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا وَلَدَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ قَالَتْ لِي: يَا أَنَسُ: انْظُرْ هَذَا الْغُلاَمَ فَلاَ يُصِيبَنَّ شَيْئًا حَتَّى تَغْدُوَ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يُحَنِّكُهُ، قَالَ: فَغَدَوْتُ فَإِذَا هُوَ فِي الْحَائِطِ وَعَلَيْهِ خَمِيصَةٌ جَوْنِيَّةٌ وَهُوَ يَسِمُ الظَّهْرَ الَّذِي قَدِمَ عَلَيْهِ فِي الْفَتْحِ. {الحديث: ٥٥٢٠ = ٥٥١٠ فم. تجريد/٢، رقم: ٦٢٥ = ١٣٠١، ٥٤٧٠، ٥٨٢٤} :

ئەنەس (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کوڕێکی منالّی ئەبو تەلحە نەخۆش بوو، کە ئەبو تەلحە لەماڵ دەرچوو، کوڕە نەخۆشەکەی کە دایك برای من بوو مرد، کە ئەبو تەلحە دێتەوە بەدایکی کوڕە مردووەکە دەڵێ: کوڕەکەم چۆنە؟ ئوم سولەیمیش کە هەم دایکی منو هەم دایکی منالّە مردووەکە بوو، پێی دەفەرموێت: لەگشت کاتێ خامۆشترە، زۆر بێدەنگە، تەرمی منالّە مردووەکەش لە قوژبنێکی ماڵەکەدا دادەنێت، ئینجا شێو دادەنێ بۆ ئەبو تەلحەو شێودەکا، شەویش خۆی نەختێك بۆی دەڕازێنێتەوەو لەگەڵیا دروست دەبێت، کە ڕۆژ دەبێتەوە ئەبو تەلحە خۆی دەشۆرێتو کاتێك دەیەوێت لەماڵ دەرچێت، ژنەکەی پێی دەڵێت: منالّەکە مردووە، دەی بیسپێرن بە خاكو بڕۆن بینێژن! جا ئەو بەیانییە ئەبو تەلحە نوێژی بەیانی بە کۆمەڵ لەگەڵ پێغەمبەردا دەکاتو، سەر گوزەشتەی خۆیو ژنەکەیو منالّەکەیانی

[١٣٨٦] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٢٣ - ٥٤٧٠ بخاری. (بخاری رقم الکتاب/٧١ رقم الباب/١).

عەرزدەكاتو پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی دەفەرموێ: (ئایا ئەم شەو پێكەوە دروست بوون؟) دەڵێ: بەڵێ. دەفەرموێ: (خودا پیرۆزی بكا لێتان!).

دوایی ئوم سولەیم كوڕێكی بوو، ئەبو تەلحە كە زڕبابم بوو پێی فەرمووم: ئادەی ئەنەس! براكەت هەڵبگرەو بیبە بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وەچەند دەنكێ خورماشی لەگەڵدا نارد، كە منالەكەم برد بۆ خزمەتی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هیچت هێناوە لەگەڵی، كە مەلاشووی منالەكەی پێ شیرین بكەم؟) گوتم: بەڵێ چەند قلێ خورمام هێناوە، جا خورماكەی وەرگرتو لەدەمیدا جوویی‌و دوایی لەدەمی خۆی دەریهێناو خورما جووراوەكەی نایە ناودەمی منالەكەو مەلاشووی پێ هەنوو، وەناوی نا: عەبدوللا). ئیبنو عویەینە دەیفەرموو: پیاوێكی ئەنصاری دەیگوت: بەچاوی خۆم نۆ منالی ئەم عەبدوللایەی كە دایك برای ئیمامی ئەنەس بوو دیوە، وە هەرنۆیان قورئان خوێن بوون لە بەرەكەتی دووعاكەی پێغەمبەرەوە كە بەدایك‌و باوكی فەرموو بوو، خودا بەرەكەت بخاتە ئەم شەوەتانەوە!). {بڕوانە: ژمارە: ١٤٠١ لەدواوە}.

ئەمە پوختەی ئەم چیرۆكەیە لە (مختصر صحيح البخاری)دا، بۆ روونكردنەوەی گێڕانەوەكەی ئێرە راگوێزم كرد، لێرە ئەم پتریيەی هەیە، بەسەر باسەكەوە، كە لەئاخری فەرموودەكەدا دەفەرموێ: (ئوم سولەیمی دایكم كە منالەكەی بوو، فەرمووی پێم: ئەی ئەنەس! ئاگات لێ بێ پێش ئەوەی كە ئەم منالە گۆش بكرێ، یا شتێ بچێتە دیوی دەروونی، بەیانی زوو بیبە بۆ خزمەتی پێغەمبەری خودا، هەتا بەشیرینی مەلاشووی چەور بكاو ناوی بنێ، ئەنەس دەفەرموێ: منیش وامكرد، دایكم چی فەرموو، جێبەجێم كرد، كە منالەكەم برد بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەناو پەچەیەكا بوو،

لەناو باخە خورمایەکا، عابایەکی خەتداری رەشباوی جەونییانەی لەبەردا بوو، ئەڵقە داخێکی بەدەستەوە بوو، ئەو حوشترانەی بە ئەڵقە داخەکە نیشانە دەکرد، کەهی زەکات بوون، لەسەردەمی ئازادکردن (فەتح)ی مەککەدا هێنرابوون بۆی!. {تاج/٥، زنجیرە: ٦٤، ژمارە: ٥٤٠٥}.

١٣٨٧- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِي اللّٰه عَنْه قَالَ: وُلِدَ لِي غُلَامٌ فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَمَّاهُ إِبْرَاهِيمَ فَحَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ وَدَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ وَدَفَعَهُ إِلَيَّ وَكَانَ أَكْبَرَ وَلَدِ أَبِي مُوسَى.(الحديث ٥٤٦٧ أطرافه في: ٢٢٢، ٦٠٠٢، ٦٣٥٥): [(١٣٨٧)]

ئەبوموسا (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: کوڕێکم لەدایك بوو، بردم بۆ خزمەتی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ناوی نا ئیبراهیم، بەدەنکێ خورما مەلاشوی شیرین کرد، لەسەر ئەم شێوەیە: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەنکە خورماکەی تەواو جوی، ئەوجا ماجوومی خورماکەی تفاندە ناودەمی منالەکە، لەپێشا ناوی نا ئەوسا مەلاشووی شیرین کرد، وە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نزای پیرۆزی و پیتو فەڕی بۆ منالەکە کردو ئەوسا دایەوە دەستم فەرمووی: ئەوکوڕە نۆبەرەی منالەکانم بوو). (تاج/٤ ز-١١ ل-٣٢ ژ/٥+٣+٤+٢+١ + تاج/١٠ ز-٦٤ ل-١٦٠ ژ-٣+٤ + فیقهی ئاسان بەرگی سێیەم لاپەڕە:٩٣٨ ز/٣٧٣)، بۆ زێدە سوودو بەهرە بڕوانە ئەم شوێنانە.

١٣٨٨- عَنْ عُرْوَةَ بْنُ الزُّبَيْرِ وَفَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّهُمَا قَالَا: خَرَجَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِى بَكْرٍ حِينَ هَاجَرَتْ وَهِىَ حُبْلَى بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، فَقَدِمَتْ قُبَاءً فَنُفِسَتْ بِعَبْدِ اللَّهِ بِقُبَاءٍ، ثُمَّ خَرَجَتْ حِينَ نُفِسَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِيُحَنِّكَهُ، فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْهَا فَوَضَعَهُ فِى حَجْرِهِ، ثُمَّ دَعَا

[(١٣٨٧)] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٢٢ = ٥٤٦٧ بخاری، مسلم: ٢١٤٥ - پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٠٠ = ٥٥٨١ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧١ رقم الباب/١).

بِتَمْرَةٍ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: فَمَكَثْنَا سَاعَةً نَلْتَمِسُهَا قَبْلَ أَنْ نَجِدَهَا، فَمَضَغَهَا ثُمَّ بَصَقَهَا فِي فِيهِ، فَإِنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ بَطْنَهُ لَرِيقُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، ثُمَّ قَالَتْ أَسْمَاءُ: ثُمَّ مَسَحَهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ وَسَمَّاهُ عَبْدَ اللَّهِ، ثُمَّ جَاءَ وَهُوَ ابْنُ سَبْعِ سِنِينَ أَوْ ثَمَانٍ لِيُبَايِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، وَأَمَرَهُ بِذَلِكَ الزُّبَيْرُ، فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) حِينَ رَآهُ مُقْبِلاً إِلَيْهِ ثُمَّ بَايَعَهُ. {الحديث: ٥٥٨١ = ٥٥٧٢ فم. تجريد/٥، رقم: ١٨٢٣ = ٥٤٦٩ + تجريد/٤، رقم: ١٥١٨ = ٣٩٠٣، ٥٤٦٩} :[١٣٨٨]

عورووەی كوڕی زوبەیرو فاطیمەی كچی مونذیری كوڕی زوبەیر (ڕەزای خودا لەهەموویان بێ) فەرموویان: كاتێ ئەسمائی كچی ئەبوبەكری صەدیق، كە هاوسەری زوبەیری كوڕی عەوام بوو، ویستی كۆچ بكا بۆ مەدینە، دووگیان بوو بە عەبدوڵڵای كوڕی زوبەیر، كە دەگاتە قوباء ژانی منالبوون دەیگرێو لەوێ عەبدوڵڵای دەبێ، جا درێژەی بە سەفەری كۆچ داو دەچێ بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ مەدینە هەتا مەلاشووی شیرین بكا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) منالەكەی لێ وەردەگرێ، وە لەكۆشی خۆیدا دایدەنێ، ئەوجا داوای دەنكێ خورمای كرد، عورووە فەرمووی: عائیشەی پوورم فەرمووی: خورما نەبوو، ماوەیێ بۆیگەڕاین هەتا پەیدامانكرد، جا پێغەمبەر دەنكە خورماكەی نایە ناودەمی خۆیو تەواو جویی، ئەوجا بەتەڕایی دەمیەوە تفانیە ناودەمی عەبدوڵڵاوە، تەڕایی دەمی پێغەمبەر بوو، ئەوجا بەدەنكێ خورما مەلاشووی هەنوو، وە دەمی شیرین كرد. ئەوجا ئەسماء فەرمووی: ئەوجا پێغەمبەر دەستی پیاداهێنا بۆ پیرۆزیو دووعاو نزای باشی بۆیكردو نزای پیرۆزیو پێتو فەڕی بۆیكردو ناوی نا عەبدوڵڵا.

[١٣٨٨] تجریـد/٤، ژمـارە: ١٥١٨ = ٣٩٠٣ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٤٠٠ = ٥٥٨١ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٣ رقم الباب/٤٥).

لەپاشا عەبدوڵڵا کە گەیشتە تەمەنی حەوت هەشتساڵان، زوبەیری باوکی بردی بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەتا پەیمانو بەیعەت بدا بە پێغەمبەری خودا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کەبینی عەبدوڵڵا هات بۆ خزمەتی بۆ پەیمان وەرگرتن، زەردە خەنەیەکی کردو پەیمانی لێ وەرگرت!). {تاج/٥، زنجیرە: ٦٤، ژمارە: ٥٤٠٥}. {بڕوانە: ژمارە هەشت کە لەپێشەوە لەبەرگی یەکەمی ئەم کتێبە پیرۆزەدا رۆیشت}.

ئەمەیش گێڕانەوەی ژمارە (١٥١٨)ی تەجریدی بوخارییە:

عَنْ اسْمَاء (رَضيَ اللهُ عَنْها) انَّهَا حَمَلَتْ بِعَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَتْ فَخَرَجْتُ وَانَا مُتِمٌّ فَاتَيْتُ الْمَدِينَةَ فَنَزَلْتُ بِقُباء فَوَلَدْتُهُ بِقُباء ثُمَّ اتَيْتُ بِهِ النَّبِيَ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَوَضَعْتُهُ فِي حَجْرِهِ ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ فَمَضَغَهَا ثُمَّ تَفَلَ فِي فِيهِ فَكَانَ اوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ جَوْفَهُ رِيقُ رَسُولِ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثُمَّ حَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ ثُمَّ دَعَا لَهُ وَبَرَّكَ عَلَيْهِ وَكَانَ اوَّلَ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الاسلامِ (الحديث: ٣٩٠٣، طرفه في: ٥٤٦٩):

ئەسمای کچی ئەبوبەکر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: سکم بەعەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر پڕبوو، وەپێو مانگی خۆم بوو، چووم بۆ مەدینە، لەقوباء لام دا، لەوێ عەبدوڵڵام بوو، ئەنجا درێژەم بە سەفەری کۆچم دا و چووم بۆ مەدینە، پێغەمبەریش (دروودی خودای لێ بێ) لە(قەبائەو)ە گواستبوویەوە بۆ مەدینەو گەیشتبۆ ئەوێ، جا بەخودی خۆم عەبدوڵڵام برد بۆ خزمەتی، وەلەکۆشیدا دامنا، جاپێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) داوای دەنکێ خورمای کردو خۆی جوویی و، ئەوجا بەتەڕایی دەمیەوە تفانیە ناودەمی عەبدوڵلاوە، یەکەم شت کەچووە ناو دیوی دەروونی عەبدوڵڵای کوڕم تەڕایی دەمی پێغەمبەر بوو، ئەوجا بەدەنکێ خورما مەلاشووی هەنوو، وەدەمی شیرین کرد، وە دووعاو نزای باشی بۆیکردو نزای پیرۆزی وپیت و فەڕی بۆی کرد.

عەبدوڵلای کوڕم یەکەم منالْ بوو، لە کۆچکاران، کەلە مەدینە لە دایك ببێ) (بڕوانە: تاج/٤ ل/٣٢ ف/٥ ز/١١- باسی حەوتم و ئەوەی کە دەستووورە دەکرێ بۆ منالْ) + (تاج/١٠ ل/١٦٠ ز/٦٤ ف/٤،٣ - باسی ناونانی منالْی تازە بوو، گۆشکردنی و شیرن کردنی مەلا شووی بە خورما، یا بە شیرینی تر) .

١٣٨٩- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: أُتِيَ بِالْمُنْذِرِ بْنِ أَبِي أُسَيْدٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُم) إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ وُلِدَ، فَوَضَعَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى فَخِذِهِ، وَأَبُو أُسَيْدٍ جَالِسٌ، فَلَهِيَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِشَيْءٍ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَأَمَرَ أَبُو أُسَيْدٍ بِابْنِهِ، فَاحْتُمِلَ مِنْ عَلَى فَخِذِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَأَقْلَبُوهُ، فَاسْتَفَاقَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَقَالَ: «أَيْنَ الصَّبِيُّ»؟ فَقَالَ أَبُو أُسَيْدٍ: أَقْلَبْنَاهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «مَا اسْمُهُ»؟ قَالَ: فُلاَنٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «لاَ، وَلَكِنِ اسْمُهُ الْمُنْذِرُ»، فَسَمَّاهُ يَوْمَئِذٍ: الْمُنْذِرَ. {الحديث: ٥٥٨٦ = ٥٥٧٧ فم. بخاری. أدب: ٦١٩١. تحفة الأشراف} : [١٣٨٩]

سەهلی کوڕی سەعد (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: ئەبو ئوسەید خۆی لەخزمەت پێغەمبەردا دانیشتبوو، مونذیری کوڕی تازە لەدایك بوو بوو، هێنایان بۆ خزمەتی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) هەتا پیرۆزی بکا، پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) داینا لەسەر ڕانی، پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) شتێ لەبەردەستیدا بوو خەریکی کردو ئاگای لەمنالْەکە نەما، ئەبو ئوسەید گوتی بە کەسێ کە منالْەکە لەسەر ڕانی پێغەمبەر لابیا، بۆ بارسووکی، ئەویش وایکردو منالْەکەیان بردەوە بۆ مالْەوە، لەپاش کەمێ پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) بەئاگا هاتەوە، ڕوانی منالْەکە لەسەر ڕانی نەماوە،

[١٣٨٩] بخاری. أدب: ٦١٩١، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٠٤ = ٥٥٨٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/١٠٨).

فـەرمووی: (ئـەوە منالّەکـە کـوا؟ چـی لێ هـات؟). ئـەبو ئوسـەید عـەرزیکرد: ناردمانەوە بۆ ماڵەوە ئـەی پێغەمبـەری خـودا! فـەرمووی: (نـاوی چییە؟) ئـەبو ئوسـەید نـاوێکی پـێ گـوت کـە بـەدڵی نـەبوو، لەبەرئـەوە پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ناوەکەی گۆڕیو ناوی نا مونـذیرو فـەرمووی: (نـا ئـەو نـاوەم بـەدڵ نییـە، بـەڵام وانـاوم نـا مونـذیر). ئـیتر لـەو رۆژەوە نـاوە کۆنەکـەیان واز لێهێناو ناویان نا مونذیر.

روونکردنەوە:

١- ئـەبو ئوسـەیدی سـاعدی، نـاوی مـالیکی کـوڕی رەبیعەیـە، خەزرەجییـە، ئەنـصارییە، ئامـادەی غـەزای بـەدرو غـەزاکانی پـاش بـەدر بـووە، لـەرۆژی ئازادکردنی مەککەدا ئـاڵای ئێڵـی بـەنی ساعیدە بـەو بـووە، واقیـدی دەفـەرموێ: پیاوێکی کورتـەباڵای سـەرو ریـش سپی بـووە مـووی پـڕو زۆر بـووە، لـە کۆتـایی تەمەنیدا نابینا بـووە، سـاڵی شەسـتی کۆچـی لەتەمـەنی حـەفتاو هەشـت سـاڵیدا کۆچی دوایی کردووە، دواترین کەس بووە لەبەدرییەکان کە مـردووە، لەمەدینـە مـردووە. {بڕوانـە: تەجریـد - مختـصر صـحیح البخـاری/٥، ژمـارە: ١٧٨٨ هـەتا کۆتایی}.

٢- ئــەم فەرموودەیــە موتتەفــەقو عەلەیهییــە، بوخــاریش وەك موســلیم گێڕاویەتەوە لەسەهلەوە، بەهەمان لەفظو گوتە، لەگەڵ جیاوازییەکی زۆر کەمی شەکلیدا.

١٣٩٠- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْـهُ) قَـالَ: كَـانَ رَسُـولُ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا، وَكَانَ لِي أَخٌ يُقَالُ لَهُ: أَبُو عُمَيْـرٍ (قَـالَ: أَحْـسِبُهُ قَـالَ) كَانَ فَطِيمًا، قَالَ: فَكَانَ إِذَا جَاءَ رَسُولُ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) فَـرَآهُ قَـالَ: «أَبَـا عُمَيْرٍ مَا فَعَلَ النُّغَيْرُ»؟ قَالَ: فَكَانَ يَلْعَبُ بِهِ. {الحديث: ٥٥٨٧ = ٥٥٧٨فم. تجريد/٥،

رقـم: ١٩٥٢ = ٦١٢٩، ٦٢٠٣. أبـو داود. أدب: ٤٩٦٤. ترمـذي. أدب: ٢٨٣١. تحفـة الأشراف: ٥١٤} : [١٣٩٠]

ئەنەسـی کـوڕی مالیـك (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: بەڕاسـتی پێغەمبەری خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) خاوەنی ڕەفتاری شیرین‌و بەرزبوو، خۆی لەئێمە جیا نـەدەکردەوە، تـەواو تێکـەڵاوی دەکـردین، تەنانـەت برایەکی بچکۆلەم هەبوو، کەسناوی ئـەبو عومـەیر بـوو، لەشیر بڕابۆوە، پێیـان دەگوت: باوکی عومەیر، چۆلەکەیەکی هەبوو، یـاری پـێ دەکـرد، ڕۆژێ کێشکەکە مرد، حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) هات بۆ ماڵمـان، تەماشای کـرد ئـەبو عومەیر خەمبارە، فـەرمووی: (ئـەوە چییەتی بۆچی وا خەفـەتبارە؟) عـەرزیان کرد: مەلیچکەکەی مردووە! فەرمووی: (ئەی باوکی عومەیر، مەلیـچکەکەت چـی بەسەرهات!). {تاج/٥، زنجیرە: ٣٥، ژمـارە: ٤٨٦٠، چ/٤ = چاپی چـوارەم} . ئەمـەی نووسیمان گێڕانەوەی تاجە، بۆ زیـادە زانیـاری بڕوانـە تەجریـد بـەرگی پێنجـەم فەرمووودەی ژمارە: ١٩٥٢ = ٦١٢٩ فەتحولباری.

(٧) باب الإستئذان

داوای ڕێپێدان بۆ ڕۆیشتنە ناو ماڵ‌و کۆڕی دانیشتن‌و شتی تری وا

١٣٩١- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ كُنْتُ فِي مَجْلِسٍ مِنْ مَجَالِسِ الأَنْصَارِ إِذْ جَاءَ أَبُو مُوسَى كَأَنَّهُ مَذْعُورٌ فَقَالَ اسْتَأْذَنْتُ عَلَى عُمَرَ ثَلاَثًا ، فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي فَرَجَعْتُ فَقَالَ مَا مَنَعَكَ قُلْتُ اسْتَأْذَنْتُ ثَلاَثًا ، فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي فَرَجَعْتُ ، وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): «إِذَا اسْتَأْذَنَ أَحَدُكُمْ ثَلاَثًا فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ ، فَلْيَرْجِعْ » . فَقَالَ وَاللَّهِ لَتُقِيمَنَّ عَلَيْهِ بِبَيِّنَةٍ . أَمِنْكُمْ أَحَدٌ سَمِعَهُ مِنَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ أُبَيُّ بْنُ

[١٣٩٠] تجريد/٥، ژمارە: ١٩٥٢ = ٦١٢٩ بخاري. (بخاري رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/١١٢).

كَعْبٍ وَاللَّهِ لاَ يَقُومُ مَعَكَ إِلاَّ أَصْغَرُ الْقَوْمِ ، فَكُنْتُ أَصْغَرَ الْقَوْمِ ، فَقُمْتُ مَعَهُ فَأَخْبَرْتُ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ ذَلِكَ: [١٣٩١]

له تەجریدی بوخاریدا، لەژمارە (٩٣٩)دا، بەرگی سێیەم ئاوایە:

عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَيْرٍ: أَنَّ أَبَا مُوسَى الأَشْعَرِيَّ(رضي الله عنهُ) اسْتَأْذَنَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (رضي الله عنهُ) فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ وَكَأَنَّهُ كَانَ مَشْغُولا فَرَجَعَ أَبُو مُوسَى فَفَرَغَ عُمَرُ فَقَالَ: أَلَمْ أَسْمَعْ صَوْتَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ! ائْذَنُوا لَهُ قِيلَ قَدْ رَجَعَ فَدَعَاهُ فَقَالَ: كُنَّا نُؤْمَرُ بِذَلِكَ فَقَالَ تَأْتِينِي عَلَى ذَلِكَ بِالْبَيِّنَةِ فَانْطَلَقَ إِلَى مَجْلِسِ الأَنْصَارِ فَسَأَلَهُمْ فَقَالُوا لا يَشْهَدُ لَكَ عَلَى هَذَا إِلا أَصْغَرُنَا أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ فَذَهَبَ بِأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ فَقَالَ عُمَرُ: أَخَفِيَ هَذَا عَلَيَّ مِنْ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَلْهَانِي الصَّفْقُ بِالأَسْوَاقِ يَعْنِي الْخُرُوجَ إِلَى تِجَارَةٍ (الحديث ٢٠٦٢- طرفاه في: ٦٢٤٥، ٧٢٥٣):

گێڕانەوەی تاجول ئوصول ئاوایە، دەیكەین بەراڤە بۆ گێڕانەوەی ئێرە. ئەبو سەعیدی خودری (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: جارێ لەناو كۆڕێ لەكۆڕەكانی یاریدەدەران (أنصار) دا، دانیشتبووم، تەماشام كرد وا ئەبوموسای ئەشعەری بەشڵەژاوی هات بەرەو ئێمە، گوتمان: ها خێرە وا پەشۆكاوی ؟ فەرمووی: عومەر ناردبووی بەدواما، ڕۆیشتم بۆ لای كە گەیشتمە بەردرگاكەی سێ جار سلاوم كرد، بەلام كەسێ وەلامی نەدامەوە، ئیتر منیش گەڕامەوەو نەچوومە ژوورەوە (وەك بلێی لەو كاتەدا عومەر سەرقاڵ بوو بێ، كاتێ لێی دەبێتەوە دەڵێ: ئەرێ وادەزانم گوێم لەدەنگی عەبدوڵلای كوڕی قەیس بوو، ئادەی ڕێگەی پێ بدەن بابێتە ژوورەوە عەرزی دەكەن: گەڕاوەتەوە) دیسان

[١٣٩١] تجرید/٣، ژمارە: ٩٣٩ = ٢٠٦٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٢١ = ٥٥٩٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٩ رقم الباب/١٣).

ناردیەوە بەشوێنما، کەچووم فەرمووی: بۆ نەهاتیت بۆ لام؟ گوتم: من هاتم بۆ لاتو سێ جار لەبەردەرگاکەتدا سڵاوم کرد، کەس وەڵامی نەدامەوە ئیتر منیش گەڕامەوە، چونکە پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (هەرکەسێ لەئێوە سێ جار داوای ڕێگاپێدانی کرد، کە بچێتەماڵەوە، بەڵام ڕێگەیان پێ نەدا، ئیتر بابگەڕێتەوە ئێستایش عومەر پێم دەڵێ: بەڵگە ڕاست بکەرەوە لەسەر سەلماندنی ئەم فەرموودەیەی کە دەیگێڕێتەوە، ئەگینا ئێشت پێ دەگەیەنم!).

ئەوجا ئوبەی کوڕی کەعب فەرمووی: دەبێ بچوکترینی ئەم کۆمەڵی ئەم کۆڕی دانیشتنە، ئەم شایەتیەت بۆ بدا، ئەبو سەعید(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: منیش گوتم: دەی من بچوکترین کەسم لەناوتان دا فەرمووی: دەبیبە لەگەڵ خۆت، منیش هەڵسامو چووم بۆ لای عومەر(ڕەزای خوای لێ بێ) گوتم: من ئەوەم لە پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) بیستووە. عومەریش(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ئەوە بۆ ئەم یاسا جوانەی پێغەمبەرم لە دەست چووە؟ دیارە بەهۆی مشووری ئاڵو وێڵی بازاڕەوە ئەم پەرژاوەتە سەر فێربوونی ئەم دەستوورانە، خەریکبوون بەبازرگانیەوە ئەمەی لەدەست داوم. (تاج/١٠/١٠٥-ش/د/ت-ف١).

لەژمارە (١٤٢١)ی پوختەی موسلیمدا، بەرگی چوار ئاوایە:

عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ قَالَ: جَاءَ أَبُو مُوسَى إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ: السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ، هَذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ، فَلَمْ يَأْذَنْ لَهُ، فَقَالَ: السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ، هَذَا أَبُو مُوسَى، السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ، هَذَا الأَشْعَرِيُّ، ثُمَّ انْصَرَفَ، فَقَالَ: رُدُّوا عَلَيَّ، رُدُّوا عَلَيَّ، فَجَاءَ، فَقَالَ: يَا أَبَا مُوسَى مَا رَدَّكَ؟ كُنَّا فِي شُغْلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «الاِسْتِئْذَانُ ثَلاَثٌ، فَإِنْ أُذِنَ لَكَ وَإِلاَّ فَارْجِعْ»، قَالَ: لَتَأْتِيَنِّي عَلَى

هَذَا بِبَيِّنَةٍ، وَإِلاَّ فَعَلْتُ وَفَعَلْتُ، فَذَهَبَ أَبُو مُوسَى، قَالَ عُمَرُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): إِنْ وَجَدَ بَيِّنَةً تَجِدُوهُ عِنْدَ الْمِنْبَرِ عَشِيَّةً، وَإِنْ لَمْ يَجِدْ بَيِّنَةً فَلَمْ تَجِدُوهُ، فَلَمَّا أَنْ جَاءَ بِالْعَشِيِّ، وَجَدُوهُ، قَالَ: يَا أَبَا مُوسَى! مَا تَقُولُ؟ أَقَدْ وَجَدْتَ؟ قَالَ: نَعَمْ، أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ، قَالَ: عَدْلٌ، قَالَ: يَا أَبَا الطُّفَيْلِ مَا يَقُولُ هَذَا؟ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ ذَلِكَ، يَا ابْنَ الْخَطَّابِ! فَلاَ تَكُونَنَّ عَذَابًا عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ، إِنَّمَا سَمِعْتُ شَيْئًا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَتَثَبَّتَ. {الحديث: ٥٥٩٨ = ٥٥٨٩ فم. تجريد/٣، رقم: ٩٣٩ = ٢٠٦٢، ٦٢٤٥، ٧٢٥٣}:

ئەبو بوردەی کوڕی ئەبو مووسای ئەشعەری فەرمووی: باوکم فەرمووی: عومەر ناردبووی بەشوێنما، ڕۆیشتم بۆلای، کە گەیشتمە بەردەرگاکەی، سێجار لەسەر ئەم شێوەیەی دواوە سڵاوم کرد بەڵام کەسێ وەڵامی نەدامەوە: جاری یەکەم گوتم: سڵاوتان لێ بێ من عەبدوڵڵای کوڕی قەیسم، ئایا مۆڵەت هەیە کە بێمە ژوورەوە، بەڵام کەس وەڵامی نەدامەوە، جاری دووەم گوتم: سڵاوتان لێ بێ من ئەبو مووسام، مۆڵەت هەیە کەبێمە ژوورەوە، بەڵام دیسان وەڵام نەبوو، جاری سێیەم گوتم: سڵاوتان لێ بێ من ئەل-ئەشعەریم، مۆڵەت هەیە کەبێم بۆ خزمەتتان، بەڵام دیسان وەڵام نەبوو. ئیتر منیش گەڕامەوەو عومەریش کەبەمە دەزانێ دەفەرموێ: بیگێڕنەوە بۆلام، بیگێڕنەوە بۆلام، منیش کەچوومەوە، فەرمووی: ئەی ئەبو مووسا! بۆچی گەڕایتەوە؟ بۆ چاوەڕوانت نەکرد؟ ئێمە لەوکاتەدا کەتۆ داوای مۆڵەتت کرد، سەرقاڵی کارێ بووین!

منیش عەرزیم کرد: من هاتم بۆلاتو سێجار لەبەر دەرگاکەتدا سڵاوم کردو داوای مۆڵەتم کرد، کەس وەڵامی نەدامەوە، ئیتر منیش گەڕامەوە چونکە بۆ خۆم لەخودی پێغەمبەرم بیست دەیفەرموو: (داوای مۆڵەت پێدانی چوونە

ژوورەوە، بۆ ماڵێ، یا بۆ لای کەسێ، سێجارە، ئەگەر رێگەت پێ درا ئەوا باشە، دەنا بگەڕێرەوە بۆ شوێنی خۆت).

جا عومەر بەهەڕەشەوە فەرمووی: (بەخودا یا بەڵگە راست دەکەیتەوە لەسەر ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەر کە دەیگێڕیتەوە، یا ئێشێکی واوات پێ دەگەیەنم!)، منیش رۆیشتم هەتا شایەتی تر پەیدا بکەم، لەسەر داواکەم.

ئیمامی عومەر دەفەرموێ: (ئەگەر شایەتی دەست کەوێ ئێوارێ دەیهێنێ بۆلای مینبەرەکەی مزگەوتەکەی پێغەمبەر، کە ئێمە لەوێ چاوەڕوانی کردنی نوێژی شێوان دەکەین، ئەگەر شایەتیشی دەست نەکەوێ ئەوا نایەت).

جا بۆ ئێوارێ دەڕوانن وا ئەبو مووسا هاتووەو لەوێیە، عومەر پێی دەفەرموێ: (ئەی ئەبو مووسا! هاچیت کرد، شایەتت دەست کەوت کە شایەتیت بۆبدا کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وایفەرمووە؟). دەڵێ: بەڵێ، دەفەرموێ: کێیە؟ دەڵێ: ئوبەیی کوڕی کەعب. عومەر دەفەرموێ: شایەتێ راستو دروستو دادپەروەرە، قەبووڵە!

ئەوجا عومەر (رەزای خودای لێ بێ) رووی قسەی کردە ئوبەیی کوڕی کەعبو پێی فەرموو: (ئەی ئەبو طوفەیل! ئەی باوکی طوفەیل، تۆ لەم بارەیەوە کە ئەبو مووسا دەیڵێ چی لێ دەزانی، ئایا شتی وا هەیە، کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) شتی وای فەرموو بێ؟).

ئوبەیی کوڕی کەعب، لە وەڵامی عومەردا فەرمووی: (بەڵێ، بەگوێی خۆم لەخودی خۆشەویستم بیست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (داوای مۆڵەتپێدانی چوونە ژوورەوە، بۆ ماڵێ، یا بۆلای کەسێ، سێ جارە، ئەگەر رێگەت پێ درا ئەوا باشە، دەنا بگەڕێرەوە بۆ شوێنی خۆت!). ئەبو مووسا چی فەرموو بوو، ئوبەیی شایەتی لەسەر هەمان شتدا، ئەوجا لەڕووی دڵسۆزیو ئامۆژگاری باشەوە بە عومەری فەرموو: (ئەی عومەر! ئەی کوڕی خەطاب! نەکەی ببیت

بەهۆی کێشەو ئازار بۆ هاوەڵانی موحەممەد، ئەمەی کەتۆ لەگەل ئەبو مووسادا کردووتە بۆنی ئەوەی لێ دێ!!).

عومەریش (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: (سوبحانەڵلا! چەند سەیرە! من چۆن شتی وا دەکەم؟ من تەنیا مەبەستم ئەوە بوو، کە ئەم شتەی بیستم، بچمە بنج و بنەوانیی و دڵنیابم لەڕاستیی و دروستی شتەکەو بەس، دەنا خوا نەخواستە من چۆن بەخوت و خۆڕایی ئازاری هاوڕێ و هاوەڵانی پێغەمبەری ئازیز دەدەم (درووی خودا لەخۆی و رەزای خودا لەسەرجەم هاوەڵ و هاوڕێ و یارانی بێ).

{تاج/٥، زنجیرە: ٢٦، ژمارە: ٥٢٥٨ ج/٤}.

(٨) باب كَرَاهَة قَوْلِ المُستأذِنِ (أنا) إذا قِيلَ مَنْ هذا

خاوەن ماڵ ئەگەر گوتی: ئەوە کێیە لەبەر دەرگا، داوای مۆڵەت دەکا؟ باش نییە کە مۆڵەتخواز بڵێ: (ئەوە منم)

١٣٩٢- عَنْ جَابِرِ بْنِ عبدالله رَضِيَ اللَّهُ عَنْهما قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي دَيْنٍ كَانَ عَلَى أَبِي، فَدَقَقْتُ البَابَ، فَقَالَ: مَنْ ذَا، فَقُلْتُ: أَنَا. فَقَالَ: أَنَا، أَنَا، كَأَنَّهُ كَرِهَهَا. (الحديث ٦٢٥٠ سبق طرفه في رقم/٩٦٣ تەجرید = ٢١٢٧ فتح = بەرگی/٣ ل/٣٦): [١٣٩٢]

لێرەدا جابیر (رەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: چووم بۆ خزمەتی پێغەمبەر -درוودی خوای لەسەر بێ- لەپاش مردنی عەبدوڵلای باوکم، هەتا راوێژی پێبکەم، لەبارەی دانەوەی ئەو قەرزەی کەوا لەسەر باوکم، جا لەدەرگام دا، پێغەمبەر -درוודی خوای لەسەر بێ- لە ژوورەوە فەرمووی: (ئەوە کێیە؟)

[١٣٩٢] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٦٩ = ٦٢٥٠ بخاری. مسلم: ٢١٥٥ حسب ترقیم الشیخ محمد فؤاد لصحیح مسلم = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٢٣ = ٥٦٠٠ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٩ رقم الباب/١٧).

منـيش گـوتم: مـنم. پێغەمـەر -درودی خـوای لەسـەر بـێ- هاتـە دەرەوەو وەك كەسێ وەلامەكەی منی پێ ناخۆش بێ، لەبەر خۆیەوە فەرمووی: (مـنم مـنم!!). (ریاض/٢ ل/٣٢٩ ز/١٤١ ژمارە/٤/٨٧٧).

(٩) باب تحريم النظر في بَيتِ غَيرِهِ

١٣٩٣- عَنْ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمـا): أَخْبَـرَهُ أَنَّ رَجُـلاً اطَّلَـعَ فِي جُحْرٍ فِي بَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، وَمَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَمَ) مِدْرًى يَحُكُّ بِهِ رَأْسَهُ، فَلَمَّا رَآهُ رَسُـولُ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَمَ) قَـالَ: «لَـوْ أَعْلَمُ أَنَّكَ تَنْظُرُنِي لَطَعَنْتُ بِهِ فِي عَيْنِكَ»، وَقَالَ رَسُولُ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَمَ): «إِنَّمَا جُعِلَ الإِذْنُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ». {الحديث: ٥٦٠٣ = ٥٥٩٥ فـم. تجريـد/٥/٢٣٣، رقم: ١٩٦٦ = ٦٢٤١، ٥٩٢٤، ٦٩٠١}: [١٣٩٣]

سەهلی كوڕی سەعدی ئەل-ساعیدی (ڕەزای خودایان لێ بـێ) فـەرمووی: جارێ پیاوێ لەدرزی دەرگاكەی ماڵی پێغەمبەرەوە، لەپاش داوای مۆڵەتی چوونە ژوورەوە، سـەرەتاتكێی دەكـردو تەماشـای نـاوەوەی دەكـرد، پێغەمبـەر (درودی خـودای لەسـەر بـێ) شـانەیەكی ئاسـنینی بەدەسـتەوە بـوو، سـەری خـۆیی پـێ دادەهێنـا، بـەكابرای فـەرموو: (ئەگـەر دەمزانـی كـەتۆ تەماشـای نـاوەوە دەكـەی لـەدرزی دەرگاكـەوە، ئـەم شـانەیەم دەكـرد بـەناو چاوتا، چونكە خـودای گـەورە لەبـەر تەماشـای چـاو ڕێخـوازی (اسـتئذان)ی دانـاوە). {تـاج/٥/٤٢٩، زنجـیرە: ٢٧، ژمارە: ٥٢٦٥ ج/٤ + ریاض/٢، لاپەڕە: ٣٢٦، زنجیرە: ١٤٠، ژمارە: ٨٧١/٢}.

[١٣٩٣] تجریـد/٥، ژمـارە: ١٩٦٦ = ٦٢٤١ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٤٢٤ = ٥٦٠٣ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/٢٣).

١٣٩٤- حديث أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَجُلاً اطَّلَعَ مِنْ بَعْضِ حُجَرِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَامَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) بِمِشْقَصٍ – أَوْ بِمَشَاقِصَ – فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَخْتِلُ الرَّجُلَ لِيَطْعُنَهُ: [١٣٩٤]

سەهلی کوڕی سەعد فەرمووی: جارێ پیاوێ لەدرزی دەرگاکەی ماڵی پێغەمبەرەوە (دروودی خودای لەسەر بێ)، سەرەتاتکێی دەکرد، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) شانەیەکی ئاسنی بەدەستەوە بوو، سەری خۆیی پێ داهێنا، بە کابرای فەرموو: ئەگەر دەمزانی کەتۆ تەماشای ناوەوە دەکەی، ئەم شانەیەم دەکرد بەناو چاوتا، چونکە خودا لەبەر تەماشای چاو ڕێخوازی داناوە.

١٣٩٥- عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: سمعت رسول يقول: لو أطلع في بيتك أحدٌ، ولم تأذن له، حذفته بحصاةٍ، ففقأتَ عينه ما كانَ عليك من جناحٍ. (الحديث ٦٨٨٨ طرفه في: ٦٩٠٢): [١٣٩٥]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ژنەوتم لەخۆشەویست - دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئەگەر کەسێ، بەبێ ڕێگە پێدانی خۆت، تەماشای ناوماڵی تۆ بکا، تۆ بە پەلەپیتکە چەوێکی تێبگری و چاوی قەلپووت بکەی، گوناهت ناگا. (تاجی کوردی/٣ ل/٢٢٧ ز/٨٧ ژ/٣ – باسی ئەوانەی کە خوێنیان بەفیڕۆ دائەنرێ).

[١٣٩٤] بخاری. إستئذان: ٦٢٤٢، مسلم: ٥٦٠٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٩ رقم الباب/١١).

[١٣٩٥] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠٧٨ = ٦٨٨٨ بخاری. مسلم: ٢١٥٨، محمد فؤاد = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٢٥ = ٥٦٠٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨٧ رقم الباب/١٥).

٣٩- كِتَابُ السَّلَامِ
نامەی سڵاوو ڕۆژباشی

(١) باب يُسلِمُ الرَّاكِبُ عَلَى الماشي والقليلُ عَلَى الكثيرِ
سوار سڵاو لە پیادە دەكاو كەم لە زۆر

١٣٩٦- عَنْ أبي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي، وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ، وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ». {الحديث: ٥٦١١ = ٥٦٠٢ فـم. تجريد/٥، رقم: ١٩٦٤ = ٦٢٣١، ٦٢٣٢، ٦٢٣٤}:[١٣٩٦]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (با سوار سڵاو لەپیادە بكاو، پیادە سڵاو لەدانیشتوو بكاو، كەم سڵاو لەزۆر بكا). {ریاض/٢، زنجیرە: ١٣٣، ژمارە: ٨٥٧، چ/٢ = چاپی دووەم} + {تاج/٥، زنجیرە: ٣٢، ژمارە: ٥٢٨٤ + لەزنجیرە: ٣١وە هەتا زنجیرە: ٣٩ چاپی چوارەم}.

[١٣٩٦] تجريد/٥، ژمارە: ١٩٦٤ = ٦٢٣١ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٢٠ = ٥٦١١، ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا لصحیح مسلم (بخاری رقم كتاب/٧٩ رقم الباب/٥٦).

(٣) باب مِنْ حَقِ المُسْلِمِ لِلمُسْلِمِ رَدُّ السَّلاَمِ
یەكێ لە مافەكانی موسوڵمان لەسەر موسوڵمان وەڵامی سڵاویەتی

١٣٩٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «خَمْسٌ تَجِبُ لِلْمُسْلِمِ عَلَى أَخِيهِ: رَدُّ السَّلَامِ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ، وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ، وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ». {الحديث: ٥٦١٥ = ٥٦٠٦ فم. تجريد/٢، رقم: ٦٠٠ = ١٢٣٩، ٢٤٤٥، ٥١٧٥، ٥٦٣٥، ٥٦٥٠، ٥٨٦٣، ٦٢٢٢، ٦٦٥٤}:[١٣٩٧]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (مافی موسوڵمان لەسەر برای موسوڵمانی خۆی پێنجن: وەڵامدانەوەی سڵاوو نزاكردن بۆ پژمیوو چوون بۆسەر دەعوەتو سەردانی نەخۆشو شوێنەكەوتنی تەرم). {ریاض/١، زنجیرە: ٢٧، ژمارە: ٢٣٨، ٢٣٩ + ریاض/٢، زنجیرە: ١٤٤، ژمارە: ٨٩٤}.

(٤) باب النهي عن إبتداء أهْلِ الكتابِ بالسلامِ وَكَيْفَ يُرَدُّ عَلَيْهِمْ
رێگری لەوە كە لە پێشا سڵاو لە خاوەن نامەكان بكرێ، وە چۆنێتی وەڵامی سڵاویان

١٣٩٨- عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رضى الله عنه) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم): «إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا وَعَلَيْكُمْ»: [١٣٩٨]

[١٣٩٧] تجريد/٢، ژمارە: ٦٠٠ = ١٢٣٩، پوختەی موسلیم/٤ = مختصر صحيح مسلم: ١٤١٧ - ٥٦١٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٣ رقم الباب/٢).

[١٣٩٨] بخاری. إستئذان: ٦٢٥٨، مسلم: ٥٦١٧ شیحا + پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٣٣ + تجريد/٣، ژمارە: ١٢٠٥ (بخاری رقم الكتاب/٧٩ رقم الباب/٢٢).

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خوادای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (خاوەن نامەکان – واتە: جوولەکەو مەسیحییەکان - کاتێ سلاوتان لێ دەکەن، ئاوا وەلامی سلاوەکەیان بدەنەوە: وَعلَيْكُمْ: لەجۆری سلاوەکەی خۆتان لەسەر ئێوەیش بێ).

هەروا بۆ پیرۆزیو بەهرەی پتر، گێڕانەوەی ژمارە (١٤٣٣)ی پوختەی موسلیم (مختصر صحیح مسلم)یش دەنووسین، کە دەفەرموێ:

عَنْ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: سَلَّمَ نَاسٌ مِنْ يَهُودَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، فَقَالَ: «وَعَلَيْكُمْ»، فَقَالَتْ عَائِشَةُ وَغَضِبَتْ: أَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ: «بَلَى قَدْ سَمِعْتُ فَرَدَدْتُ عَلَيْهِمْ، وَإِنَّا نُجَابُ عَلَيْهِمْ، وَلاَ يُجَابُونَ عَلَيْنَا». {الحديث: ٥٦٢٥ = ٥٦١٦ فم. تجريد/٣/٣٢٨، رقم: ١٢٠٥ = ٦٠٢٤، ٦٠٣٠، ٦٢٥٦، ٦٣٩٥، ٦٤٠١، ٦٩٢٧}:

جابیری کوڕی عەبدوڵلا (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: جارێ چەند کەسێکی جوولەکە سلاویان لە پێغەمبەر کرد، گوتیان: (السَّامُ علیکم ئەی باوکی قاسم!) پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لەسەر ئێوەیش)، عائیشەیش تووڕە بوو فەرمووی: (ئەی پێغەمبەری خودا! بۆ وەلامیان دەدەیتەوە، ئەی گوێت لێ نەبوو کە گوتیان چی؟ گوتیان: (السَّامُ عَلَيكُمْ: مردن بۆ ئێوە) پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (با، باش ئاگام لێ بوو کەچییان گوت، منیش گوتم مردن بۆ ئێوەیش بێ، سەرەڕای ئەوەیش نزای ئێمە لەوان گیرا دەبێ، بەلام نزای ئەوان لەئێمە گیرا نابێ، کەواتە: ئەوان زیانیان لەخۆیان داوە، نەوەك لەئێمە). {تاج/٥، زنجیرە: ٣٧، ژمارە: ٥٢٩٧}.

١٣٩٩- عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم): «إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا وَعَلَيْكُمْ »: (١٣٩٩)

عەبدوڵلای کوڕی عومەر (ڕەزای خودا لەخۆیو لەباوکی بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (کاتێ جوولەکەکان سڵاوتان لێ دەکەن، دەڵێن: (السَّامَ عَلَيْكَ = مەرگ بۆ تۆ!) تۆیش بڵێ: لەسەر تۆیش).

١٤٠٠- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْها) أَنَّ الْيَهُودَ دَخَلُوا عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكَ فَلَعَنْتُهُمْ فَقَالَ: (مَا لَكِ) قُلْتُ: أَوَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ: (فَلَمْ تَسْمَعِي مَا قُلْتُ؟ وَعَلَيْكُمْ) (الحديث ٢٩٣٥، أطرافُهُ في: ٦٠٢٤، ٦٠٣٠، ٦٢٥٦، ٦٣٩٥، ٦٤٠١، ٦٩٢٧): (١٤٠٠)

بۆ ڕوونکردنەوە: ی ئەم فەرموودەیە ڕیوایەتەکەی تاج ڕاگوێزدەکەین:

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: تاقمێ جوولەکە هاتن بۆ لای پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) کەهاتن لەباتی سڵاو گوتیان: (السَّامُ عليكَ) مردن بۆ تۆ: مەرگ بێ بەمیوانت، منیش تێی گەیشتمو گوت: (وعليكُمُ السَّامُ واللعنةُ) : مەرگ بۆ ئێوە لەگەڵ نەفرەتو لەعنەتدا، پێغەمبەریش(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەی عائیشە! هێواش هێواش! لەسەرە خۆبە، لەراستیدا خودا نەرمو نیانیو لەسەرەخۆیی لەهەموو شتێکدا پێ خۆشە!) منیش گوتم: ئاخر ئەی پێغەمبەری خودا! تۆ گوێت لێ نەبوو کە گوتیان چی؟ فەرمووی: (با. تێ گەیشتم، بۆیە منیش ئاوا وەڵامم دانەوە، (وعليكُم) ئەوەی

(١٣٩٩) بخاری. إستئذان: مسلم: ٥٦١٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٩ رقم الباب/٢٢).

(١٤٠٠) تجرید/٣، ژمارە: ١٢٠٥ = ٢٩٣٥ بخاری. مسلم: ٢١٦٥ - محمد فؤاد = مسلم: ٥٦٢١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٩ رقم الباب/٢٢).

گوتتـان لەسـەر خۆشـتان بـێ واتـە: مـەرگ بـۆ ئێـوەش).(تـاج/١٠ل-١٢٣ف-٤ز-٣٧.

سڵاوكردن لەخاوەن نامەكان + تاج/٧ل-١٨٣ز-٤١ باسی سوورەتی مجادلة ف-٢).

راڤەو شیکردنەوە:

پەیوەنـــدی ئـــەم فەرموودەیـــە بەباتەکـــەوە لـــەو رســـتەیەدایە، کەپێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (وعليكُمْ: مەرگ بۆخۆشتان) چونکە ئەمەش هەر نزایـەو، سڵاوکردن لـەخاوەن نامـەکان، هـەروەها لەهـەموو ناموسوڵمانێکی تر، بابەتێکی فرە لقە لەناو زانایانا راجیـایی زۆر لـەم بابەتـەدا هەیە. بەڵام فەرقی رۆژ باش‌و شەو باش‌و چۆنی‌و چاکی لەگەڵ (الـسَّلامُ علـيكمْ ورحمـــةُ اللهِ بركاتُـــهُ) هەیـــە، لـــەم رۆژگـــارەی ئێمـــەدا رۆژبـــاش‌و ســـڵاوکردن لەناموســـوڵمان، بـــەپێی کـــات‌و شـــوێن‌و کـــەس بڕیارەکـــەی دەگـــۆڕێ، بـــەڵام بەشـێوەیەکی گـشتی رۆژبـاش‌و سـلام علـيكم دروسـتە، دەنـا مـرۆی موسـوڵمان بەمتوحش‌و کێوی دادەنرێ.

بۆ تەواوکەری ئەم بابەتە ئەم فەرموودەیەو روونکردنەوەکەی لـە ژمـارە (١٤٣٢)ی پوختەی موسلیمەوە راگوێزدەکەم:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَمَ) قَـالَ: «لاَ تَبْدَءُوا الْيَهُودَ وَلاَ النَّصَارَى بِالسَّلاَمِ، وَإِذَا لَقِيتُمْ أَحَدَهُمْ فِـى طَرِيـقٍ فَاضْـطَرُّوهُ إِلَـى أَضْيَقِهِ». {الحديث: ٥٦٢٦ = ٥٦١٧ فم} :

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) دەفـەرموێ: خۆشەویـست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ئێوە لەپێشدا سڵاو لە جوولەکەو گاور مەکەن، ئەگەر لەرێگەیش تووشی یەکێکیان بوون‌و رێگەکە تەنگەبەر بوو، ئـەوا ناچـاری بکەن کە ئـەو بکەوێتـە تەنگـە بەرییەکـەوە). {تـاج/٥، زنجیرە: ٣٧، ژمـارە: ٥٢٩٤ ج/٤}.

ڕوونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە ڕوونکردنەوەیەکی باشی دەوێ، بەڵام من ئەم چەند خاڵە لەشەرحەکانەوە ڕاگوێز دەکەم:

١- بەهیچ شێوەیێ مەبەست لەم فەرموودەیە ئازارادانی جەستەیی، یا دەروونی، یا سووکایەتی پێکردنی کۆمەڵایەتی نییە، چونکە شتی وا، وەك قازی عەیاض و قورطوبی دەفەرموون: ئازاردانی بە بەلاشە، شتی وایش حەرامە لە ئایینی ئێمەدا.

٢- **کورت و پوخت:** (مەبەست لەم فەرموودەیە ئەوەیە: کە موسوڵمانان لە وڵاتی خۆیانا، خۆیان گەورەو سەروەربن و خلەو بلە نەبێ بە ئاغاو گەورەیان، دەنا بەهیچ شێوەیێ مەبەست ئەوە نییە کەتۆ لەهەموو ڕێگەو شەقامێکا کارێکی وا بکەی ئەوان ناچار بکەی لە تەنگەبەرو سەر شۆستەو قەراخ ڕێگەکانەوە بڕۆن!).

أ/ ئەوەتا عومەری کوڕی عەبدولعەزیز دەفەرموێ: (بەلامەوە قەیدی نییە، ئەگەر لەپێشا سڵاو لەخاوەن نامەکان بکرێ، چونکە خودای گەورە دەفەرموێ: {فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ} . {فەتحولباری ژمارە: ٦٢٥٤} .

ب/ لە فەتحولباریدا دەفەرموێ: طەبەری لە تەریقی ئیبنو عویەینەوە فەرموودەیێ دەردەهێنێ، دەفەرموێ: يَجُوزُ إبْتِدَاءُ الكَافِرِ بالسَّلَامِ لِقَوْلِهِ تَعَالى: {لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ} .

١- چونکە لەشەرعی ئێمەی موسوڵمانانداا، کۆمەڵێ بڕیارو ڕێنمایی هەیە، کە فەرمان دەکەن بە موسوڵمانان، کە بەشێوەی گشتی خێرخوابن و ڕەفتار بەرزبن و ڕێزی دروستکراوانی خودایان لەلابێ و هەموو خاوەن مافێ مافی خۆیی پێ بدەین، بەتایبەتی فەرمانکراوە بەچاکە کردن لەگەڵ ئەهلی

نیمـــەداو دروســـتە چاكوچـــۆنیان لێ بكــرێو هاموشـــۆی ماڵیـــان بكــرێو لەخۆشیو ناخۆشیدا هاوبەشییان بكرێو رێـزی بیروبـاوەڕو جـەژنو بۆنـەو پەرستگاو نامەكانیان بگیرێ.

(٥) باب إستحباب السَّلام عَلَى الصبيانِ
وا سوننەتە سڵاو لە مناڵان بكرێ

١٤٠١- عَنْ سَيَّارٍ قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَـيْهِمْ فَحَدَّثَ ثَابِتٌ: أَنَّهُ كَانَ يَمْشِي مَعَ أَنَسٍ، فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ، وَحَدَّثَ أَنَسٌ أَنَّهُ كَانَ يَمْشِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ. {الحديث: ٥٦٢٨ = ٥٦٢١ فم. تجريد/٥/٢٣٥، رقم: ١٩٦٨ = ٦٢٤٧}: [١٤٠١]

سەییار فەرمووی: جارێ لەخزمەت ثابیتی ئەل – بەنانیـدا دەڕۆیشتم، دای بەلای كۆمەڵێ منالا سلاوی لێ كردنو ئەوجا ثابیت فەرمووی: جارێ لەخزمەتی ئەنەسـی كـوڕی مالیكـا دەڕۆیـشتم، لـەلای تاقمـێ منالـەوە رەت بـوو، سـلاوی لێ كـردنو، فـەرمووی: جـارێ لەخزمـەتی حەزرەتـدا (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) لـەلای تاقمـێ منالـەوە رەت بـوو سـلاوی لێ كـردن). {تـاج/٥، زنجـیرە: ٣٤، ژمـارە: ٥٢٨٦، چ/٤} + {ریاض/٢، زنجیرە: ٧١، ژمارە: ٦٠٤ + ریاض/٢، زنجـیرە: ١٣٦، ژمـارە: ٨٦٢ چاپی دووەم = چ/٢}.

[١٤٠١] تجریـد/٥، ژمـارە: ١٩٦٨ = ٦٢٤٧ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٤٣١ = ٥٦٢٨ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٩ رقم الباب/١٥).

ڕوونکردنەوە:

ثابیتی کوڕی ئەسلەمی ئەل-بەنانی (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) تابیعییەکی ناسراوە لەناو کۆمەڵەی فەرموودە زانەکاندا، کەسناو (کونیە)ی ئەبو موحەممەدی ئەلبەصرییە، یەکێ بوو لە فەقێو شاگردە ناودارو ناسراوەکانی ئیمامی ئەنەسی کوڕی مالیك. دەگێڕنەوە لە ثابیتەوە فەرموویەتی: چل ساڵ هاوەڵیو هاوڕێتی ئیمامی ئەنەسم کردووە، بوخاری لە ئیبنولمدینییەوە دەفەرموێ: (ثابیت نزیکەی دوو سەدو پەنجا فەرموودەی هەیە). پیاوێکی زۆر باشو خواناس بووە، جێگەی باوەڕو متمانەی فەرموودە زانە گەورەکانە. عەسقەلانی لە تەهذیبولتەهذیبدا دەفەرموێ: شوعبە دەفەرموێ: (ثابیت هەموو شەوو ڕۆژێ خەتمەیەکی قورئانی دەکردو ساڵ دوازدە مانگە بەڕۆژوو بوو!!).

ئیبنو علیە دەفەرموێ: ساڵی (١٢٧)ی کۆچی کۆچی دوایی کردووە، خوا پەرستترین کەسی سەردەمی خۆی بووە لەخەڵکی بەصرە (ڕەزاو ڕەحمەتی خودای گەورەی لێ بێ).

(٧) باب إباحة الخُرُوجِ لِلنساءِ لِقَضاءِ حاجة الإنسانِ

١٤٠٢- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: خَرَجَتْ سَوْدَةُ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) بَعْدَ مَا ضُرِبَ عَلَيْهَا الْحِجَابُ لِتَقْضِيَ حَاجَتَهَا، وَكَانَتِ امْرَأَةً جَسِيمَةً، تَفْرَعُ النِّسَاءَ جِسْمًا لاَ تَخْفَى عَلَى مَنْ يَعْرِفُهَا، فَرَآهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ: يَا سَوْدَةُ! وَاللَّهِ مَا تَخْفَيْنَ عَلَيْنَا فَانْظُرِي كَيْفَ تَخْرُجِينَ، قَالَتْ: فَانْكَفَأَتْ رَاجِعَةً، وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي بَيْتِي، وَإِنَّهُ لَيَتَعَشَّى وَفِي يَدِهِ عَرْقٌ، فَدَخَلَتْ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنِّي خَرَجْتُ، فَقَالَ لِي عُمَرُ: كَذَا وَكَذَا، قَالَتْ: فَأُوحِيَ إِلَيْهِ، ثُمَّ رُفِعَ عَنْهُ وَإِنَّ الْعَرْقَ فِي يَدِهِ

مَا وَضَعَهُ، فَقَالَ: «إِنَّهُ قَدْ أُذِنَ لَكُنَّ أَنْ تَخْرُجْنَ لِحَاجَتِكُنَّ». {الحديث: ٥٦٣٣ = ٥٦٢٤ فم = فتح الملهم. تجريد/١، رقم: ١١٩ = ١٤٦} : [١٤٠٢]

عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر (دروودی خودا لە پێغەمبەرو رەزای خودای گەورە لەهەموو هاوەڵو هاوسەرە بەڕێزەكانی بێت) فەرمووی: پاش ئەوەی كە حیجاب لەسەر ئێمەی هاوسەرانی پێغەمبەر فەرزكرا، سەودەی كچی زەمعە كە هاوسەری پێغەمبەر بوو، شەوێ لەماڵ دەردەچێ بۆ كارێكی خۆی، دەچێ بۆ سەراوكردن، سەودە ژنێكی قەبەی قووچ بوو، بە باڵا لەهەموو ژنێ كەڵەگەتتر بوو، ئەوانەی كە لەوەوپێش دەیانناسی، بەشەو بەباڵا دەیانناسییەوە. عومەر دەیبینێو دەیناسێو دەڵێ: ئەی سەودە! بەخودا دەتناسمەوە! ببینە چۆن بەم شەوە لەماڵ دەردەچیت!

عائیشە فەرمووی: سەودە بەرەودوا دەگەڕێتەوە، یەكسەر هات بۆلای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) كە لەو دەمەدا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەهۆدەكەی من بوو، شێوی ئێوارەی نۆش دەكرد، لەوكاتەدا گرتكێ گۆشتی بەدەستەوە بوو، خەریك بوو دەیخوارد، سەودە كەهاتە ژوورەوە، گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! من بۆ ئیشی خۆم لەماڵ دەرچووم، كەچی عومەر واوای پێم گوت، قسەكەی عومەری بۆیگێڕایەوە، عائیشە فەرمووی: گرتكەكەی دانەنا كە سرووشی بۆهات، كە دۆخو باری هاتنی سرووشەكە بەریدا، كوتە گۆشتەكە هەر بەدەستیەوە بوو، كە فەرمووی: (ئەی هاوسەرەكانی پێغەمبەر! وە هەروەها ئەی ژنانی موسوڵمانان! مۆڵەتتان پێ دراوە، كەبۆ كارو فەرمانی

[١٤٠٢] تجرید/١، ژمارە: ١١٩ - ١٤٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٣٥ - ٥٦٣٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٥ رقم الباب/١٣).

رەوای خۆتـان لـەماڵ دەرچـن). {تـاج/٢، زنجـيرە: ٤٨، ژمـارە: ٢١٦٦ ج/٤ = چـاپی چوارەم}.

بۆ روونكردنەوەی ئەم بـاسو بابەتـە ژمـارە: (١١٩)ی تەجريـدی بوخـاری دەنووسين، كە ئەمە دەقەكەيەتی:

عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) (أَنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُنَّ يَخْرُجْنَ بِاللَّيْلِ إِذا تَبَرَّزْنَ إِلَى الْمَنَاصِعِ وَهُوَ صَعِيدٌ أَفْيَحُ فَكَانَ عُمَرُ يَقُولُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ احْجُبْ نِسَاءَكَ فَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ فَخَرَجَتْ سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ زَوْجُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً مِنْ اللَّيَالِي عِشَاءً وَكَانَتْ امْرَأَةً طَوِيلَةً فَنَادَاهَا عُمَرُ أَلَا قَدْ عَرَفْنَاكِ يَا سَوْدَةُ حِرْصًا عَلَى أَنْ يَنْزِلَ الْحِجَابُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الْحِجَابِ). (الحديث ١٤٦ ـ أطرافه في: ١٤٧، ٤٧٩٥، ٥٢٣٧، ٦٢٤٠).

عائيشە (خـوای لێ رازی بـێ) فـەرمووی: دەسـتووری هاوسـەرەكانی پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) وابـوو، كەدەچـوون بۆسـەراو بەشـەو دەردەچـوون، دەچـوون بـۆ سـەراوخانەكانی مەدينـە كەچۆڵێكی پـانو پۆڕبـوو لـەلاماڵان بـوو، پێيـان دەگـوت: مەناصـيع. عومـەريش هەميـشە پێـشنياری دەكـردو عـەرزی حـەزرەتی دەكـرد: قوربـان! ژنـەكانت قەدەغـە بكـەو مەهێڵـە لـەماڵ دەربـچن، پێغەمبەريش نەيدەكرد، تاشەوێ لەشەوان وارێ دەكەوێ سـەودەی كچی زەمعـە، كەهاوسەری پێغەمبەر بوو، دەمی خەوتنان لەماڵ دەردەچێو دەچـێ بـۆ سـەراو، لەبەرئـەوەی سـەودە ئـافرەتێكی كەلەگـەڵت بـوو، عومـەر دەيناسـێتەوەو بـانگی دەكا: ئەی سەودە! بزانـە دەتناسـين، عومـەر لەپەرۆشـی ئـەوەی ئايـەتی حيجاب بێتـەخوارەوە، بـەهيوای ئـەم مەبەسـتە بـەرزە ئـەم قـسەيەی كـرد. جـاخودای گەورەو سەروەر ئايەتەكانی حيجابی نارد، كەباسی حوكمی خۆداپۆشينی ژنانيان تيادا روون كراوەتەوە).

روونکردنەوە:

مەبەست لەحیجاب لەشەرعدا ئەوەیە پیاو تەماشای ناڕەوای لەشی ئافرەتی بێگانە نەکا، ئەویش بەم چەند شێوەیە جی بەجێ دەکرێ: لەماڵەوە بەهۆی پەردەو هۆدەو جێگەی جیاوە، لەدەریشەوە بەهۆی سەرپۆش‌و پەچەو بالاپۆش‌و بەرگی ئاودامانەوە، جلی کوردی بەرگێکی شەرعی زۆر جوانە، لەڕاستی دا جوانترین نموونەیە بۆ حیجابی ئیسلامی، گرنگ ئەوەیە ژن شەرمگای بەجلێکی ژنانە بپۆشێ، هەتا ئەگەر بلووزو پانتۆڵی ژنانەی ئاسایی بەحورمەت لەبەربکا دەبێ، چونکە جل‌و بەرگ لەبەشی عاداتە، لەبەشی عیبادات نییە، لەبەرئەوە دروستە کەبەپێی عورف‌و باوی سەردەم بگۆڕی.

لەڕاستی دا خۆبەستنەوە بەهەموو عادەتێکی سەردەمی حەزرەتەوە لەم سەدەیەدا زەحمەتە، شتی وا بۆ کەسی خۆی دەست دەدا، وەشتی چاکیشە، بەلام بۆئەوخەڵکە بەگشتی زەحمەتە، بناغەی ئایینیش لەسەر ئاسانکاری یە. بڕوانە: تاج-٩ ل-٣٢٩ ئاخری باسی زوهد=تاج-٥ل-٣١٧کۆتایی زنجیرە-٩٩ ژ-٥٢٢٥م.

(٨) باب تحريم الخَلْوَةِ بِالأَجْنَبِيَّةِ والدُخول عَلَيْهَا
نادروستە پیاو ژنی بیانی دوو بە دوو بە تەنها بەیەکەوە بن، وە لە کاتی وادا دروست نیە هاموشۆی ژن بکرێ

١٤٠٣- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «إِيَّاكُمْ وَالدُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ». فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَرَأَيْتَ الْحَمْوَ؟ قَالَ: «الْحَمْوُ الْمَوْتُ»، قَالَ اللَّيْثُ بْنَ سَعْدٍ: الْحَمْوُ أَخُ الزَّوْجِ وَمَا أَشْبَهَهُ مِنْ أَقَارِبِ الزَّوْجِ: ابْنُ الْعَمِّ وَنَحْوُهُ. {الحديث: ٥٦٣٨ = ٥٦٣٠ فم.

تجريد/٥/٥١، رقم: ١٧٨٢ = ٥٢٣٢. ترمذی. رِضاع: ١١٧١، تحفة الأشراف: ٩٩٥٨} : [١٤٠٢]

عوقبەی کوڕی عامیر (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرموی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (بەتەنیا مەچن بۆلای ژنانی ناخۆیی (واتە: نامەحرەم) پیاوێکی ئەنصاری عەرزیکرد: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەی ئەگەر خزمی مێردەکەی بێ، وەك شووبراو مامی مێرد؟ فەرمووی: (خزمی مێرد مردنە: ئەو لەهەمووی خراپترە، چونکە بەناوی خزمایەتییەوە، ئەگەر ناخۆیی بێ، دوور نییە کاری دوژمنێ بکا). {تاج/٢/٥٤٥، زنجیرە: ٥٦، ژمارە: ٢١٩١}.

ڕوونکردنەوە:

١- لە فەرموودەی یەکەما، ئەوەی کە دەفەرموێ: (... لەلای ژنێ کە بێوە ژن بێ... تاد) بێوە ژنی قەیدنییە، کچیش هەروایە، بەڵام بۆیە دەق لەسەر بێوەژن کراوە، چونکە ئەو شەرمی لەپیاو شکاوەو نزیکترە لە گومان، بەڵام کچ بەهۆی کچێنییەوە جۆرە لەمپەرێ لەنێواندا هەیەو نزیکبوونەوە لێی ستەمترە.

٢- لەم شوێنەدا لە تەجریددا دەفەرموێ: مەبەست لەم جۆرە فەرموودەیە: کردنی احتیاطو دووربینیو وەرعو پارێزە، دەنا مەبەست چاندنی تۆوی دوو دڵیو خانە گومانیو بەد گومانی نییە، لەناو کەسوکاردا، جا هەرکاتێ لەناو خێزانا، هەست بەم جۆرە پەیوەندییە گوماناوییە کرا، پێویستە پێشگیریی لێ بکرێ، دەنا ئەگەر هیچ هۆیەکی ڕەوا نەبوو، بۆ پێکەوە ژیانی خێزانیی ناو

[١٤٠٢] تجرید/٥، ژمارە: ١٧٨٢ = ٥٢٣٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٣٩ - ٥٦٣٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٧ رقم الباب/١١١).

کەسوکار، ئەوە پێویست بە وروژانی وا ناکات، کەببێ بەهۆی دڵپیسیو پچڕاندنی شیرازەی ناو خێزانو کەسوکار، وەك بازێ ناحاڵی وا حاڵی دەبن.

لەڕاستیدا لەسەردەمی پێغەمبەر خۆیەوە، هەتا ئێستا خوشكو براو مامو خاڵو برازاو خوشکەزا، چی هی مێردبن، چی هی ژن بن، بەکەسێکی ئەمیندار ناسراونو ڕێگەی هاموشۆی ئاساییان لێ نەگیراوە، مەگەر بەهۆی ئەو هاموشۆیەوە گومان، یا کێشەیێ دروست بووبێ، ئەویش زۆر بەکەمیو بەدەگمەن، دیارە بڕیاریش بەپێی زۆرینەیەو کەمینە ناکرێ بە پێوەر!).

٣- لەکۆتایی فەرموودەکەوە لەیثی کوڕی سەعد دەفەرموێ: حەمو، واتە: خزمی مێرد، وەك شووبراو وێنەی شووبرا لەخزمانی مێرد، وەك ئامۆزاو ئەمانە.

٤- خزمو کەسوکاری ژنو مێرد، ئەوەی خۆیی بێو دەستنوێژی لە ژنەکە نەشکێ، دروستە دوو بەدوو لەشوێنێکا پێکەوە بژینو بەبێ نەهێڵ هاموشۆیان دروستە، ئەمانەیش وەك باوكو باپیرو کوڕو کوڕەزاو کچەزای مێرد، یا وەك: باوكو باپیرو کوڕو براو مامو خاڵو برازاو خوشکەزای ژن، ئەمانە هی شیریش بن هەمان شتە، خزمی پیاوو ژن ئەمانەی لێ دەرچێ، بە ناخۆیی دەژمێرێنو دەستنوێژیان لە ژنەکە دەشکێ. ئەوەندە هەیە کەسوکاری مێرد، چی هی مێردی حازری بێ، چی هی مێردی کۆنی مردوو، یا تەڵاقدەر بێ جیاوازی نییەو هەردوولا بەخۆیی دادەنرێن!!

هەروا کوڕەزای مێردو کچەزای مێردیش، با بەرەو خواریش بڕۆن خۆیین بۆ ژنی باپیرەیانو دەستنوێژیان لێی ناشکێ!

بۆ تەواوکەری ئەم بابەتە، ژمارە: (١٤٣٨)ی پوختەی موسلیم دەنووسم:

عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ): «أَلاَ لاَ يَبِيتَنَّ رَجُلٌ عِنْدَ امْـرَأَةٍ ثَيِّـبٍ إِلاَّ أَنْ يَكُـونَ نَاكِحًـا أَوْ ذَا مَحْـرَمٍ». {الحـديث: ٥٦٣٧ = ٥٦٢٩ فم}:

جابیر (ڕەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمبەر (دروودی خـودای لەسـەر بێ) دەفەرموێ: (بێداربن! هیچ پیاوێ بەشەو بەتەنیا لەلای ژنێ کە بێوەژن بێ، شەو نەکاتەوەو دوو بەدوو بەیەکەوە نەمێننەوە، مەگەر مێـردی بـێ، یـا خـۆیی بێ، وەك باوكو كوڕو براو مامو خاڵ، ئەوە دروستەو قەیدی نییە).

(٩) باب بيان أنَهُ يُسْتَحَبُ لِمَنْ رُئِىَ خَالِيا بِامْأَةٍ وكَانَتْ زَوْجَتَهُ أوْ مَحْرَما لَهُ أنْ يَقُولَ: هذِهِ فُلاَنَةُ لِيَدْفَعَ ظَنَّ السَّوْءِ بِهِ

وا سوننەتە لە کاتی دروست بوونی گومانی خراپدا، مرۆڤ بڵێ: کە ئەمە فیسارە کەسە، جێگەی گومانی بەد نیە، چونکە هاوسەرمە، یان مەحرەمو خۆیی یە، بێگانە نیە

١٤٠٤- عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيٍّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) زَوْجَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَـلَّمَ) أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَزُورُهُ فِي اعْتِكَافِهِ فِي الْمَسْجِدِ، فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، فَتَحَدَّثَتْ عِنْدَهُ سَاعَةً، ثُمَّ قَامَـتْ تَنْقَلِـبُ، فَقَـامَ النَّبِـيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَعَهَا يَقْلِبُهَا، حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ بَابَ الْمَسْجِدِ عِنْدَ بَـابِ أُمِّ سَـلَمَةَ مَرَّ رَجُلاَنِ مِنَ الأَنْصَارِ، فَسَلَّمَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) فَقَـالَ لَهُمَـا النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) « عَلَى رِسْلِكُمَا إِنَّمَا هِيَ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ». فَقَالاَ سُبْحَانَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ. وَكَبُرَ عَلَيْهِمَا. فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) « إِنَّ الـشَّيْطَانَ

يَبْلُغُ مِنَ الإِنْسَانِ مَبْلَغَ الدَّمِ، وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَيْئًا ». (الحديث ٢٠٣٥، أطرافه ٢٠٣٨، ٢٠٣٩، ٣١٠١، ٣٢٨١، ٦٢١٩، ٧١٧١): [١٤٠٤]

صەفییەی هاوسەری پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) ڕەزای خودا لەهەموو هاوسەرە پاکیزەکانی بێ فەرمووی: جارێ پێغەمبەر لەدەی دوایی ڕەمەزان دا لەناو مزگەوتا خەڵوەی دەکێشا شەوێ چووم بۆ سەردانی، تاوێ لەخزمەتی دا مامەوەو قسەو گوفتوگۆم لەگەڵ کردو هەڵسام بچمەوە بۆ ماڵەوە پێغەمبەریش (دروودی خوای لەسەر بێ) لەگەڵما هات تا ڕەوانەم بکات وەماڵی صەفییە لەو خانووەدا بوو، کەلەوە دوا بوو بەهی ئوسامەی کوڕی زەید، صەفیە فەرمووی: ڕۆیشتین تا گەیشتینە ئەو دەرگایەی مزگەوت کەوا لەلای دەرگای ماڵی ئوممو سەلەمەدا، جا لەو کاتەدا دوو پیاو لەیاریدەدەران (ئەنصار) لەوێوە ڕەت بوون کاتێ کە پێغەمبەریان دی لەگەڵ من دا بوو سڵاویان لێ کردو پێیان هەلگرتو ویستیان بەپەلە تێ پەڕن، ئەویش پێی فەرموون: پەلەمەکەنو مەپەشۆکێن ئەمە صەفییەی کچی حویەییە کەژنی خۆمە، ئەوانیش گوتیان سوبحانەڵلا! ئەی پێغەمبەری خودا ئێمە چۆن دڵ لەتۆ پیس دەکەین! وە قسەکەی پێغەمبەریان بەلاوە گران بوو، کە بۆنی ئەوەی لێ دەهات، خوانەخواستە گومانی خراپ بە پێغەمبەر بەرن.

فەرمووی (دروودی خوای لەسەر بێ): ئاخر شەیتان لەناو جەستەی مرۆڤدا وەکوو خوێن هاتوو چۆ دەکات، لەبەر ئەوە ترسام کە شەیتان شتێ یا گومانێکی بەد بخاتە ناو دڵتانەوە دڵتان لەمن کرمێ ببێو ئەوە ببێ بەهۆی سەرتیا

[١٤٠٤] تجرید/٤، ژمارە: ٩٣١ = ٢٠٣٥ بخاری. مسلم: ٢١٧٥ ترقیم الشیخ محمد فؤاد لصحیح البخاری - پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٣٧ - ٥٦٤٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٣٣ رقم الباب/٨).

چونتانو خودا بەهۆی ئەو گومانە بەدەوە بە پێغەمبەرەکەی رقتان لـێ بگـرێ. (تاج/٢/١٤٦ ز/٧٥ ف/٢ – ش/د/ن).

(١٠) باب مَنْ أتىَ مَجْلِساً فَوَجَدَ فُرْجَةً فَجَلَسَ فيها، وَ إلاَّ جَلَسَ وَرائَهُمْ
کەسێ کە دەچێتە ناو کۆڕی دانیشتن، ئەگەر لە ئەڵقەکەدا جێگەیەکی چۆڵی بینی، با لەوێدا دابنیشێ، دەنا با لە پشتیانەوە دابنیشێ

١٤٠٥- عَنْ أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيِّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ رَسُولَ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وَالنَّاسُ مَعَهُ إِذْ أَقْبَلَ نَفَرٌ ثَلاَثَةٌ، فَأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلَـى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، وَذَهَبَ وَاحِدٌ، قَالَ: فَوَقَفَا عَلَـى رَسُـولِ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَرَأَى فُرْجَةً فِي الْحَلْقَةِ فَجَلَسَ فِيهَا، وَأَمَّا الآخَرُ فَجَلَسَ خَلْفَهُمْ، وَأَمَّا الثَّالِثُ فَأَدْبَرَ ذَاهِبًا، فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَمَ) قَـالَ: «أَلاَ أُخْبِرُكُمْ عَنِ النَّفَرِ الثَّلاَثَةِ؟ أَمَّا أَحَدُهُمْ، فَـأَوَى إِلَـى اللَّـهِ فَـآوَاهُ اللَّـهُ، وَأَمَّـا الآخَـرُ فَاسْتَحْيَى، فَاسْتَحْيَى اللَّهُ مِنْهُ، وَأَمَّا الآخَرُ فَـأَعْرَضَ فَـأَعْرَضَ اللَّـهُ عَنْـهُ». {الحديث: ٥٦٤٥ = ٥٦٣٧ فـم. تجريـد/١، رقـم: ٥٩ = ٦٦، ٤٧٤. ترمـذي. لإسـتئذان: ٢٧٢٤. تحفة الأشراف: ١٥٥١٤}: [١٤٠٥]

ئەبو واقیدی لەیثی (رەزای خودای لێ بێ) دەفـەرموێ: جارێ پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ)و کۆمـەڵێ لـە یـارانی لەمزگـەوت دانیـشتبوون، خەریکی خواپەرستیو تاعەتی خودا بوون، لەوکاتەدا سێ کـەس هـاتن، دوانیـان هاتنـە بـەرەوە بـۆلای پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) وە یـەکێکیان رۆیشت. فەرمووی: جا دوو کەسەکە لەدیار کۆڕەکەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) راوەستان، هەتا یەکێکیان کەلێنێکی لە ئەڵقەی کوڕەکەدا بـەدی کـرد

[١٤٠٥] تجرید/١، ژمارە: ٥٩ = ٦٠ بخاری. پوختـەی موسلیم/٤، ژمـارە: ١٤٢٧ = ٥٦٤٥ شـیحا (بخـاری رقم الکتاب/٣ رقم الباب/٨).

تیادا دانیشت، وە ئەوی تریشیان جێگەی دەست نەکەوت بەڵام لەپشتیانەوە دانیشت، وە سێهەمیشیان هەڵی تۆراندو رۆیشت. جا کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لە ئامۆژگاریو قسەی کۆڕی پەخشی زانستو یادی خوداکەی لێ بۆوە، فەرمووی: (با باسی حاڵی ئەم سێ کەسەتان بۆبکەم: یەکێکیان هانای بردە بەر خوداو خودا هانای داو جێگەی کردەوە لەناو ئەم کۆڕە پیرۆزەدا، یەکێکیشیان شەرمی کردو خودایش شەرمی لەوکرد، چونکە ئەم کۆڕە پیرۆزەی بەجێ نەهێڵا، خودایش لە پاداشتو پیتو فەڕی ئەو کۆڕە پیرۆزە بەشداریکرد، ئەوی تریشیان پشتی هەڵکردو بەکۆڕو مەجلیسی ئێمە رازی نەبوو، خودایش پشتی لەو هەڵکردو لێی تووڕە بوو!). {تاج/١/٧٠، زنجیرە: ١٤، ژمارە: ٩٩ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

روونکردنەوە:

١- ئەبو واقیدی لەیثی ناوی: حاریثی کوڕی عەوفە، ئامادەی نەبەردی بەدر بووە، هەندێ دەڵێن: لەکاتی ئازادکردنی مەککەدا موسوڵمان بووە، گوتەی یەکەم ڕاسترە، دادەنرێ بە خەڵکی مەدینە، بیستو چوار فەرموودەی لە پێغەمبەرەوە گێڕاوەتەوە، لەپیاوانی صەحیحەینە، لەبوخاریدا یەك فەرموودەی هەیە، کە فەرموودەی ژمارە (٥٩ تەجرید = ٦٦، ٤٧٤ فتح الباری). (بڕوانە: پوختەی موسلیم، ژمارە: ٤٢٩ = ٢٠٥٦ شیحا).

حەفتاو پێنج ساڵ ژیاوە، لەساڵی (٦٨) کۆچیدا، لە مەککە مردووە، گۆڕەکەی لە گۆڕستانی موهاجرینە، لەبنەڕەتدا خەڵکی مەدینەیە، لە موسوڵمانە پێشینەکانە.

(١١) باب تحريم إقامة الإنسان من موْضعه المُباح الّذى سبَقَ إليْه

هەر كەسێ لە جێگەیەکی ڕەوا پێی دانیشت، نادروستە بۆ کەسێکی کە لەوێ هەڵی بستێنێ‌و خۆی لەوێ دابنیشێ، مەگەر بە ڕەزای خۆی

١٤٠٦- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «لاَ يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَقْعَدِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ، وَلَكِنْ تَفَسَّحُوا وَتَوَسَّعُوا»، (وَفي رواية) قُلْتُ: «فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَغَيْرِهَا». وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا قَامَ لَهُ رَجُلٌ عَنْ مَجْلِسِهِ لَمْ يَجْلِسْ فِيهِ. {الحديث: ٥٦٤٩ + الحديث: ٥٦٥٠ = ٥٦٤١ فم + ٥٦٤٢ فم. تجريد/٥/٢٣٦، رقم: ١٩٧٠ = ٦٢٦٩ + ٤٨٠. تجريد/٩١١ فتح البارى} : [١٤٠٦]

ئیبنو عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (نابێ کەسێ کەسێکی تر لەجێگەی خۆی هەڵبستێنێ‌و خۆی تیا دانیشێ، بەڵام لەکاتی پێویستدا تەکە تەکە بکەن‌و جێگەی یەکتری بکەنەوە). {تاج/٥، زنجیرە: ٥٣، ژمارە: ٥٣٦٢ ج/٤}.

لەگێڕانەوەیەکا: عەرزیمکرد: مەبەست لەم نەهیە کەوا لەم فەرمایشتەدا، جێگە دانیشتنی ناو ریزی نوێژی هەینییە لەڕۆژی هەینیدا؟ فەرمووی: (مەبەست دانیشتنی ڕۆژی هەینی‌و ڕۆژەکانی تریشە، هەروا مەبەست مزگەوت‌و شوێنەکانی تریشە).

یاسای ئیبنو عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) وابوو، ئەگەر پیاوێ جێگەکەی خۆی بۆی چۆڵ بکردایە تیادا دانەدەنیشت). {ریاض/٢، زنجیرە: ١٢٩، ژمارە: ٨٢٥ ج/٤}.

[١٤٠٦] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٧٠ = ٦٢٦٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٢٨ = ٥٦٤٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/٥٦).

ڕوونکردنەوە:

ئیمامی نەوەوی (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) لەم شوێنەدا لە شەرحی صەحیحی موسلیمدا دەفەرموێ:

١- هەرکەسێ لەپێشا لەشوێنێکی ڕەوادا جێگەی خۆیگرت ئیتر خۆی بەو جێگەیە لەپێشترە هەتا کەسێ تر، کەسێ تر بۆی نییە کە لەوجێگەیە هەڵی بستێنێ. جا ئەو شوێنە لەناو مزگەوتابێ، یا لەشوێنێ تربێ، لەڕیزی نوێژدا بێ، یا لەڕیزی نوێژدا نەبێ.

٢- هەمان حوکمو بڕیاری هەیە، جێگە گشتییەکانی تر، وەك سەر شۆستەی جادەکانو شوێنە گشتییەکانی ناو بازاڕ.

٣- ئەگەر کەسێ بەرەزای خۆی جێگەی خۆی چۆڵ بکا بۆ کەسێ تر، ئەگەر دڵنیا بوو، لەوە کەبەدڵ پێی خۆشەو لەبەر شەرمو شتی وا نەبووە، ئەوە دروستە داواکەی قەبووڵ بکاو لەو جێگەیە دابنیشێ.

لە فەتحولمولهیمدا دەفەرموێ: (سوننەتە بۆ دانیشتوو، کە لەم حاڵەتانەدا، جێگەی خۆی چۆڵ بکاو بیبەخشێ بەکەسێ تر.

١/ بۆ کەسێ لەخۆی گەورەتر بێ بەتەمەن.

٢/ هەروا بۆ کەسێ لەخۆی زاناتربێ لەبەر عیلمەکەی.

٣/یا لەبەر هەر هۆیەکی ڕەوای تر (وەك: فەقێ بۆ مامۆستای، سۆفی بۆ شێخی خۆی، شاگرد بۆ وەستای — وەرگێڕ).

(١٣) بابُ مَنعِ المُخَنَّثِ مِنَ الدُخُولِ عَلَى النِساءِ الأَجَانِبِ
رێگری له هاموشۆکردنی پیاوی سەر ژنانی بۆ لای ژنی ناخۆیی (نا مەحرەم)

١٤٠٧- عنْ امِّ سَلَمَةَ (رَضيَ اللهُ عَنْها) قالَت: دَخَلَ عَلَيَ النَّبيُّ (صَلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) وَعِنْدِي مُخَنَّث فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ ابِي امَيَّةَ يَا عَبْدَ اللَّهِ ارَايْتَ انْ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ الطائِفَ غَدًا فَعَلَيْكَ بابْنَةِ غَيْلانَ فَانَّهَا تُقْبِلُ باربَعٍ وَتُدْبِرُ بِثمَانٍ وَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (لا يَدْخُلَنَّ هَؤُلاء عَلَيْكُنَّ). (الحديث: ٤٣٢٤، طرفاه في: ٥٢٣٥، ٥٨٨٧):[١٤٠٧]

ئوم سەلەمە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) تەشریفی هێنا بۆلام، لەو کاتەدا پیاوێکی سەرژنانی لەوێ بوو، جا پیاوەکە بە عەبدوڵلای کوڕی ئومەییەی گوت، کە عەبدوڵلا برای من بوو، پێی گوت: ئەگەر سبەێنێ بەپشتی خودا تائیفتان ئازاد کرد، خۆم کچەکەی غەیلانت پێ نیشان دەدەم، لەدەستی نەدەی، نێچیرێکی قەڵەوە، چۆن شۆخ و شەنگ و گەرم و نەرمێکە!! لە پێشەوە نەرم و نۆڵەو چوار لۆیە، لەپاشەوە خڕو پڕە و هەشت لۆیە! پێغەمبەریش (درودی خودای لێ بێ) بەئێمەی فەرموو: (مەهێڵن ئەم جۆرە کەسە هاموشۆتان بکا).

لەگێرانەوەیەکا کەوالە تاج دا، دەفەرموێ: (کە دادەنیشێ خڕوخەپانە و هەر لۆیە و دەنیشێتە سەر لۆ، کەقسە دەکا دەڵێی شەکر دەشکێنێ، یا بولبولەو دەخوێنێ بەینی هەردوو ڕانی وەك خەپلەی هەلاتەوایە! جا کە پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) گوێی لەم قسانەی بوو، فەرمووی: (مەهێڵن ئەمە بێ بۆ لاتان) (تاج/٣ ل/١٤٠ ف/٦ ز/٥٦- باسی بەتەنیا کۆبوونەوە...).

[١٤٠٧] تجرید/٤، ژمارە: ١٥٩١ = ٤٣٢٤ بخاری. مسلم: ٢١٨٠ = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٤١ = ٥٦٥٥ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٤ رقم الباب/٥٦).

ڕوونکردنەوە:

ئەو بەهرانەی لەم فەرموودەیە وەردەگیرێن:

١- ئەم پیاوە سەرژنانییە ناوی (هیت)بوو، وەدا دەنرێ بەصەحابی!

٢- ئەم عەبدوڵلایە لەگەڵ ئەبوسوفیانا ئیسلام بوون لە ئازادکردنی مەککەدا، لەغەزای تائیف دا بە تیرێ شەهید بوو.

٣- پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) لەسەر ئەم جۆرە قسانە هیتی لەمەدینە وەدەرنا، ناردی بۆ (الحمی) نەفیکردن و رەهەنەکردن جۆرێکە لەسزا.

٤- عەرزی پێغەمبەریان نکرد: بافیسارە پیاوی سەرژنانی بکوژین؟ فەرمووی: (خودا رێگەی ئەوەی نەداوم کە نوێژکاران بکوژم).

لە ڕاسیتدا ئەم فەرموودەیە چارەسەری کێشەیەکی گەورەی ئەم سەردەمەمان بۆ دەکا. زۆرینەی لاوان و هونەرمەندان و گۆرانی بێژان لەم بابەتەن، جا کورت و پۆخت: هاورێتیو دۆستایەتی ئەم جۆرە مرۆڤە سەر ژنانییانە کارێکی ناباشە، بەڵام جنێو پێدان و غەیبەت و ئازاردانیان بە بەلاش و بەخۆڕایی نادروستە و ئەمانەیش هەر بە موسوڵمان دادەنرێن، ئەوەی کەلەسەر ئێمەیە هەوڵی چاکبوونیان بدەین، بەڵام تۆڵەو هەرەشەو ئازاردانیان ئەوە لە ئەستۆی دەوڵەتە، بۆ ئێمە نەهاتووە لەوەدا تدخل بکەین بەڵام ئەوەندە هەیە (لە کاتی پێویستدا، وە بۆ ڕوونکردنەوەی ڕووی ڕاستی، وە بۆ بەرژەوەندی دین و دنیا، وە بۆ بەرژەوەندی خاوەن پەیوەندی، وە لە کاتی پرسیارو هەواڵپرسی لە ڕفتاری کەسی، بۆ ئەم مەبەستا نەو لەم کاتانەدا: (لاغیبة فی فاسقٍ) بە مەرجێ باسی فیسقەکەی بۆ مەبەستێکی ڕەوا بێت).

ئەمەیش گێرانەوەی ژمارە: (١٤٤١)ی پوختەی موسلیمە:

عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُخَنَّثٌ فَكَانُوا يَعُدُّونَهُ مِنْ غَيْرِ أُولِي الإِرْبَةِ، قَالَ: فَدَخَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ

عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَوْمًا وَهُوَ عِنْدَ بَعْضِ نِسَائِهِ وَهُوَ يَنْعَتُ امْرَأَةً، قَالَ: إِذَا أَقْبَلَتْ أَقْبَلَتْ بِأَرْبَعٍ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ أَدْبَرَتْ بِثَمَانٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «أَلاَ، أَرَى هَذَا يَعْرِفُ مَا هَا هُنَا، لاَ يَدْخُلَنَّ عَلَيْكُنَّ»، قَالَتْ: فَحَجَبُوهُ.

بَابٌ: إِطْفَاءِ النَّارَ عِنْدَ النَوْمِ {الحديث: ٥٦٥٥ = ٥٦٤٧ فم. تجريد/٤، رقم: ١٥٩١ = ٤٣٢٤، ٥٢٣٥، ٥٨٨٧}:

عائيشه (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێکی سەرژنانی هەبوو، هاتوچۆی هاوسەرەکانی پێغەمبەری دەکرد، خەڵکی وایان دانابوو، کە لەوجۆرە پیاوانەیە کە کاری جووتبوونیان بەژنان نییەو هاموشۆیان بۆلای ژنان دروستە، چونکە بەر ئەم ئایەتە دەکەون، کەوا لەسوورەتی نووردا و دەفەرموێ: {أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُوْلِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ - النــور/ ٣١}.

راوی فەرمووی: جا رۆژێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) رۆیشت بۆلای ئوم سەلەمەی هاوسەری، ئەم پیاوە سەر ژنانییەیش لەوێ بوو، بە عەبدوڵڵای کوڕی ئومەییەی برای ئوم سەلەمەی گوت: ئەگەر سبەینێ بەپشتی خودا تا ئیفتان رزگار کرد، خۆم کچەکەی غەیلانت نیشان دەدەم، لەدەستی نەدەی، نێچیرێکی قەڵەوە، چۆن شۆخو شەنگو گەرمو نەرمێکە!! لەپێشەوە نەرمو نۆڵەو چوار لۆیە، لەپاشەوە خڕو پڕەو خەپانەو هەشت لۆیە!

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کە ئەم قسانەی بیست لەم کابرایە، فەرمووی: (ئەدیی من نەمدەزانی کە ئەمە ئەم قسانە دەزانێ کە پەیوەندی بەم جێگە هەستیارانەی ژنانەوە هەیە؟ مەهێڵن کە ئەمە هاموشۆتان بکا). لە تەجریددا دەفەرموێ: لەگێرانەوەیەکی تادا دەفەرموێ: (کە دادەنیشێ خڕو خەپانەو هەر لۆیەو دەنیشێتە سەرلۆ، کە قسە دەکا، دەڵێی شەکر دەشکێنێ، یا بولبولەو دەخوێنێ، بەینی هەردوو رانەکانی وەك خەپلەی هەڵاتە وایە! جا

کاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گوێی لەم قسانەی بوو، فەرمووی: (مەهێڵن ئەمە بێ بۆلاتان!). {تاج/٢، زنجیرە: ٥٦، ژمارە: ٢١٩٦، چ/٤ = چاپی چوارەم} . هەروا لەتەجریددا دەفەرموێ: ئەم بەهرانە لەم فەرموودەیە وەردەگیرێن:

١- ئەم پیاوە سەرژنانییە ناوی هیت بوو، وە دادەنرێ بەصەحابی!

٢- ئەم عەبدوڵلایە کە باوك برای خاتوو ئوم سەلەمە بوو، لە ئازادکردنی مەککەدا، لەگەڵ ئەبو سوفیانا ئیسلام بوون، لەرزگارکردنی مەککەدا، لەغەزای تائیفدا بەتیرێ شەهید بوو.

٣- پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەسەر ئەم جۆرە قسانە هیتی لەمەدینە وەدەرنا، ناردی بۆ (الحمی). نەفیکردن و رەهەنە کردن جۆرێکە لەسزادان.

٤- عەرزی پێغەمبەریان کرد: با فیسارە پیاوی سەرژنانی بکوژین؟ فەرمووی: (خودا رێگەی ئەوەی پێم نەداوە کە نوێژکاران بکوژم!).

لەراستیدا ئەم فەرموودەیە، چارەسەری کێشەیەکی گەورەی ئەم سەردەمەمان بۆدەکا، زۆرینەی لاوان و هونەرمەندان و گۆرانیبێژان و موسیقا ژەنەکان و چەنەبازەکان لەم بابەتەن، جا کورت و پوخت: (هاورێتی و دۆستایەتی ئەم جۆرە مرۆڤە سەر ژنانییانە کارێکی ناباشە، بەلام جنێو پێدان و غەیبەت و ئازاردانیان بە بەلاش و بەخۆڕایی کارێ ناباش و نادروستە و ئەمانیش هەر بە موسوڵمان دادەنرێن، ئەوەی کە لەسەر ئێمەیە هەوڵی چاکبوونیان بدەین، بەلام تۆڵە و هەڕەشە و گوڕەشە و ئازاردانیان ئەوە لە ئەستۆی دەوڵەتە، بۆ ئێمە نەهاتووە لەوەدا خۆتێ هەڵقورتێنین، بەلام ئەوەندە هەیە لەکاتی پێویستدا، وەبۆ روونکردنەوەی رووی راستی، وەبۆ بەرژەوەندی خاوەن پەیوەندی، وە

لـەکاتی پرسـیارو هەواڵپرسـی لـە ڕەفتـاری کەسـێ، بـۆ ئـەم مەبەسـتانەو لـەم کاتانەدا، بەڵام شتی وا دروستە، بەمـەرجێ، باسـی فیـسقو خراپـیو نەنگـەکانی، بـۆ مەبەسـتێ ڕەوابـێ، وەك خـوازبێنیو دراوسـێتیو هـاوڕێتیو هاوبەشـێتی لەشتێکا، شتی وا بەر ئەم گوتەیە دەکەوێ: {لاَغَيْبَةَ فِي فَاسِقٍ: غەیبـەتی فاسق بەغەیبەت دانانرێ!!} .

٥- لەسـەردەمی پێغەمبـەردا، سـێ مـرۆی سـەرژنانی (مُخَنَّـث) لـە مەدینـە هـەبوون، هیـتو مـاتیعو هـەدم، ئـەم سـێ زەلامـە هاموشـۆی ژنانیـان دەکـرد، پێغەمبـەر هیتـی ڕەهەنـە کـرد بـۆ کێـوی عـەیر، کـە کێـوێ بـوو لـەنزیك ذولحولەیفـەوە، ئـیتر لـەوێ مایـەوە، هـەتا سـەردەمی عومـەر، زۆر نـەداراو بـێ دەرەتان بوو، ڕێگەیان پێ دەدا کە ڕۆژی هەینی بێ بۆ مەدینە بـۆ سواڵو دوایـی دەگەڕایەوە بۆ جێگەی خۆی، لەوێ ما هەتا مـرد. ئـەم سـێ کەسـە دادەنـرێن بـە صەحابی، دروست نییە، بەچاوی بێ ڕێز تەماشا بکرێن.

(١٤) باب جَوَازِ إرْدَافِ المَرْأَةِ الأَجْنَبِيَّةِ إذا أَعْيَتْ في الطَّرِيقِ

١٤٠٨- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَتْ: تَزَوَّجَنِي الزُّبَيْرُ، وَمَا لَهُ فِي الأَرْضِ مِنْ مَالٍ وَلاَ مَمْلُوكٍ وَلاَ شَيْءٍ غَيْرَ فَرَسِهِ، قَالَتْ: فَكُنْتُ أَعْلِفُ فَرَسَهُ، وَأَكْفِيهِ مَئُونَتَهُ، وَأَسُوسُهُ، وَأَدُقُّ النَّوَى لِنَاضِحِهِ، وَأَعْلِفُهُ، وَأَسْتَقِي الْمَاءَ وَأَخْرِزُ غَرْبَهُ، وَأَعْجِنُ، وَلَمْ أَكُنْ أُحْسِنُ أَخْبِزُ، فَكَانَ يَخْبِزُ لِي جَارَاتٌ مِنَ الأَنْصَارِ، وَكُنَّ نِسْوَةَ صِدْقٍ، قَالَتْ: وَكُنْتُ أَنْقُلُ النَّوَى مِنْ أَرْضِ الزُّبَيْرِ الَّتِي أَقْطَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى رَأْسِي، وَهْيَ عَلَى ثُلُثَيْ فَرْسَخٍ، قَالَتْ: فَجِئْتُ يَوْمًا وَالنَّوَى عَلَى رَأْسِي فَلَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَدَعَانِي ثُمَّ قَالَ: «إِخْ إِخْ». لِيَحْمِلَنِي خَلْفَهُ، قَالَتْ: فَاسْتَحْيَيْتُ وَعَرَفْتُ غَيْرَتَكَ، فَقَالَ: «وَاللَّهِ لَحَمْلُكِ النَّوَى

عَلَى رَأْسِكِ أَشَدُّ مِنْ رُكُوبِكِ مَعَهُ»، قَالَتْ: حَتَّى أَرْسَلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ بَعْدَ ذَلِكَ بِخَادِمٍ، فَكَفَتْنِي سِيَاسَةَ الْفَرَسِ، فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَتْنِي. {الحديث: ٥٦٥٦ = ٥٦٤٨ فم. تجريد/٥، رقم: ١٧٨٠ = ٥٢٢٤، ٣١٥١}: [١٤٠٨]

ئەسمائى كچى ئەبوبەكرى صەدیق، کە خوشكى عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر بوو، فەرمووی: كاتێ زوبەیری كوڕی عەوام منی هێناو شووم پێی كرد، ئەوەی پێی بڵێی ماڵو بەندەو شتی تری وا نەیبوو لەسەر رووی زەوی، تەنیا ئەسپەكەی نەبێ، لەگەل وشترێكی ئاوكێش، وەمن خۆم ئالیكم دەدا بە ئەسپەكەی‌و خزمەتیم دەكردو دام دەكرد، وە ناوكی خورمام دەكوتی‌و وردم دەكرد بۆ ئالیكی وشترە ئاوكێشەكەی، وە ئاوم دەكێشا بۆ خۆمان‌و سەتڵ‌و دۆڵچەكەیم دەدووریيەوەو پینەو پەڕۆیم دەكرد، وە هەرخۆم هەویرو نانم دەكرد، بەڵام نەمدەزانی كە بەجوانی نان بكەم، چەند ژنێكی دراوسێمان هەبوو، ئەنصاری بوون، ئەوان نانیان بۆ دەكردم، بەڕاستی ژنی راست‌و دروست خۆیان بوون.

لەوپارچە زەویەوە، کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەخەڵاتی دابووی بەزوبەیری مێردم، لەوێوە بەسەر سەر ناوكی خورمام دەگواستەوە بۆ ماڵەوە، بۆ ئالیكی وشترەكە، زەویەكە نزیكەی دوو میل لەماڵەوە دوور بوو (میلێ چوار هەزار هەنگاوە).

ئەسماء فەرمووی: جا رۆژێ لەسەر ئەم بارودۆخە كۆڵێ ناوكە خورما بەسەر سەرمەوە بوو، لەرێ گەیشتم بە پێغەمبەرو بە كۆمەڵێ لەیارانی، كە لەكۆمەڵەی یاریدەدەران بوون، بانگی كردم بۆلای خۆی، ئەوجا خوڕی لە

[١٤٠٨] تجرید/٥، ژمارە: ١٧٨٠ = ٥٢٢٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٣٦ = ٥٦٥٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٧ رقم الباب/١٠٧) + تجرید/٥، ژمارە: ١٧٨٠ = ٥٢٢٤ بخاری.

وشترەکەی ژێری کەیبخی بدا، فەرمووی: (یبخ .. یبخ) هەتا من لە پاشکۆی خۆیەوە سواربکا، چونکە من بیانی نەبووم خوشکی عائیشەی ژنی بووم‌و ژنی زوبەیری کوڕی عەوام بووم، کە پورزای پێغەمبەرە، چونکە دایکی زوبەیر صەفییەی کچی عەبدولموطەلیبە، کە خوشکی عەبدوللای باوکی پێغەمبەرە، صەفییە موسوڵمان بوو، ئەسماء فەرمووی: بەلام من سوار نەبووم، چونکە شەرمم دەکرد، لەگەڵ پیاوانا بڕۆم بەڕێگەدا، لەهەمان کاتیشا بیری ئەوەشم کردەوە کە زوبەیری مێردم، بۆ شتی واو لەکاتی وادا تەنگە دەیگریۆ پێی ناخۆشە.

جا کاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەمەی زانی، کەوا من شەرم دەکەم‌و شەرم دەمگرێ، تەشریفی ڕۆیشت‌و منیان بەجێ هێلا، جا کاتێ زوبەیرم دی، حاڵەکەم لەنووکەوە بۆیگێڕایەوە، کە لەسەر حاڵێکی وا بەخزمەت پێغەمبەرو کۆمەڵێ لە یاریدەدەران گەیشتم، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وشترەکەی یبخ دا، کەمن لەپشتی خۆیەوە سواربکا، بەلام من شەرمم کردو بیری غیرەکردنی تۆم کەوتەوە، ئیتر سوار نەبووم‌و ئەوان ڕۆیشتن‌و من مامەوە!

زوبەیر فەرمووی: (سوێندم بەخودا ئەوەم بەلاوە گرانتر بوو، کە لەسەر ئەو حاڵە کۆڵە ناوکە خورما هەڵبگری، هەتا ئەوەی کە لەپاشکۆی پێغەمبەرەوە سوارببویتایە!).

ئەسماء فەرمووی: ئیتر لەسەر ئەم شێوەیە مامەوە خۆم خزمەتی زوبەیرو ولاخەکانیم دەکرد، هەتا ماوەیێ لەوەدوا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەهۆی ئەبوبەکری باوکمەوە کارەکەرێکی بۆم نارد، خزمەتی ئەسپەکەی لەکۆڵ خستم، ئەو خزمەتی ئەسپەکەی دەکرد، ئەم کارە ئەوەندە گرنگ بوو

بەلامەوە، وەك لەبەندەیی و كۆیلەیی ئازادم بكات وابوو ئەوەندەم پێ خۆش بوو).

ڕوونكردنەوە:

ڕاڤە نووسەكانی ئەم فەرموودەیە، ئەسماء بەبیانی دادەنێن بۆ پێغەمبەر چونكە ژنخوشك لەپیاو حەرام نابێ، بەتەواوی، هەروا ژنی پورزایش لەپیاو حەرام نابێ، بەتەواوی. ڕەنگبێ مەبەستی مامۆستای دانەری موختەصەری صەحیحی موسلیم، ئەوەبێ: كە مەحرەمییەتی كاتی بێ، بەتایبەتی بۆ پێغەمبەری خودا، لەناو كۆمەڵێ پیاو باشدا، لەگەڵ ژنێكی تەواو خزمی خۆیدا، شتی وا لەبڕیاری ئافرەتی خۆیی دابێ).

ئەمەیش دەقی ئەم فەرموودەیە لەژمارە (١٧٨٠)ی تەجریدی بوخاریدا، بەرگی پێنجەم:

عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنهما قَالَتْ تَزَوَّجَنِي الزُّبَيْرُ وَمَا لَـهُ فِـي الْـأَرْضِ مِنْ مَالٍ وَلَا مَمْلُوكٍ وَلَا شَيْءٍ غَيْرَ فَرَسِهِ فَكُنْتُ أَعْلِفُ فَرَسَهُ نَاضِحٍ وغَيْرَ وَأَسْتَقِي الْمَاءَ وَأَخْرُزُ غَرْبَهُ وَأَعْجِنُ وَلَمْ أَكُنْ أُحْسِنُ أَخْبِزُ وَكَانَ يَخْبِزُ لِي جَارَاتٌ مِنَ الْأَنْـصَارِ وَكُـنَّ نِسْوَةَ صِدْقٍ قَالَتْ وَكُنْتُ أَنْقُلُ النَّوَى مِنْ أَرْضِ الزُّبَيْرِ الَّتِي أَقْطَعَـهُ رَسُـولُ اللَّـهِ صَـلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَأْسِي وَهِيَ مِنّى عَلَى ثُلُثَيْ فَرْسَخٍ فَجِئْتُ يَوْمًا وَالنَّوَى عَلَى رَأْسِي فَلَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَهُ نَفرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَدَعَانِي ثُمَّ قَـالَ إِخْ إِخْ لِيَحْمِلَنِي خَلْفَهُ فَاسْتَحْيَيْتُ أن أسير مع الرجال وذكـرت الـزبير وَغَيْرَتَـهُ وَكَـانَ أَغْيَـرَ الناسِ فَعَرَفَ رَسُول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أنّى قَدْ اسْتَحْيَيْت فجئـت الـزبيرَ فَقُلْـتْ لَقِينِي رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى رأسي النـوس، وَمَعَـهُ نَفَـرٌ مِـنْ أصـحابه فَأَنَاخ لأَرْكَبَ فَاسْتَحْيَيْتُ منه وَعَرَفْتُ غَيْرَتَكَ فَقَالَ وَاللَّهِ لَحَمْلُـكِ النَّـوَى كـان أَشَـدُّ

عليَّ مِنْ رُكُوبِكِ مَعَهُ قَالَتْ حَتَّى أَرْسَلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ بَعْدَ ذَلِكَ بِخَادِمٍ يَكْفِينِي سِيَاسَةَ الْفَرَسِ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَنِي.(الحديث ٥٢٢٤ طرفه في: ٣١٥١):

ئەسمای کچی ئەبوبەکر، کە خوشکی عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر بوو، فەرمووی: کاتێ زوبەیرمنی هێنا، ئەوەی پێی بڵێی ماڵو بەندەو شتی تریوا، نەیبوو، تەنیا وشترێکی ئاوکێش و ئەسپەکەی خۆی نەبێ، وەمن خۆم ئالیکم دەدا بە ئەسپەکەی و ئاوم دەکێشا بۆ خۆمانو، سەتڵو دوڵچەکەیم دە دووری یەوە و پینەو پەڕۆیم دەکرد، وە خۆم نانو هەویرم دەکرد، بەڵام نەم دەزانی بەجوانی نان بکەم، چەند ژنێکی دراوسێمان هەبوو، ئەنصاری بوون، ئەوان نانیان بۆ دەکردم، بەڕاستی ژنی راستو دروست خۆیان بوون. لەوپارچە زەویەوە، کە پێغەمبەر –دروودی خوای لەسەربێ- بەخەڵاتی دابووی بە زوبەیر، لەوێوە بەسەر سەر ناوکی خورمام دەگواستەوە بۆ ماڵەوە، بۆ ئالیکی وشترەکان، زەویەکە نزیکەی دوومیل لەماڵەوە دوور بوو (میلێ چوار هەزار هەنگاوە)، جا رۆژێ لەسەر ئەم بارودۆخە، کۆڵێ ناوکە خورما بەسەر سەرمەوە بوو، لەڕێگە گەیشتم بە پێغەمبەر و کۆمەڵێ لەیارانی، لە کۆمەڵەی یاریدەدەران، جا پێغەمبەر بانگی کردم، ئەوجا خوڕی لەوشترەکەی کە ییخی بداو فەرمووی: (ییخ ... ییخ) هەتا من لەپاشکۆی خۆیەوە سوار بکا، چونکە من بیانی نەبووم، چونکە خوشکی عائیشەی خێزانی بووم، بەڵام من سوارنەبووم، چونکە شەرمم دەکرد کەلەگەڵ پیاوانا بڕۆم بەڕێگەدا، لەهەمان کاتیشا بیری ئەوەشم کردەوە کەزوبەیری مێردم، بۆ شتی واو لەکاتی وادا تەنگە دەیگرێ و پێی ناخۆشە، چونکە بەڕاستی لەهەموو کەسێ زیاتر زوبەیر بەتەنگی ناموسەوە هەبوو، جاکاتێ پێغەمبەر – دروودی خوای لەسەر- بەمەی زانی کەوا من شەرم دەمگرێ، تەشریفی ڕۆیشتو منیان بەجێ هێڵا، جا کاتێ زوبەیرم دی حاڵەکەم لەنووکەوە بۆیگێڕایەوە،

کەلەسەر حاڵێکی وا بەخزمەت پێغەمەرو کۆمەڵێ لە یاریدەدەران گەیشتم، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر- وشترەکەی ییخ دا کە من لەپشتی خۆیەوە سواربکا، بەڵام من شەرمم کردو بیری غەیرەی تۆم کەوتەوە، ئیتر ئەوان رۆیشتن و من مامەوە!.

زوبەیر فەرمووی: (سوێندم بەخودا ئەوەم بەلاوە گرانتر بوو، کەلەسەر ئەوحاڵە کۆڵە ناوکە خورما هەڵبگری، هەتا ئەوەی کەلەپاشکۆی پێغەمەرەوە سواربوویتایە!).

ئەسما فەرمووی: ئیتر لەسەر ئەم شێوەیە مامەوە، خۆم خزمەتی زوبەیرو وڵاخەکانیم دەکرد، هەتا ماوەیێ لەوەدوا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر- بەهۆی ئەبوبەکری باوکمەوە خزمەتکارێکی بۆم نارد، خزمەتی ئەسپەکەی لەکۆڵ خستم، ئەم کارە ئەوەندە گرنگ بوو بەلامەوە، وەك لەبەندەیی و کۆیلەیی ئازادم بکات وابوو.

(١٥) بابُ مُنَاجَاةُ الإثنين دُونَ الثَّالث بِغَيْرِ رِضَاهُ

نا دروستە دوو کەس پێکەوە چپەچپ بکەن‌و لەنێو خۆیانا قسەی نهێنی بکەن‌و لە کەسی سێیەمی بشارنەوە

١٤٠٩- عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى رجُلَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ مِنْ أَجْلِ أَنْ يُحْزِنَهُ. (الحديث ٦٢٩٠):[١٤٠٩]

[١٤٠٩] تجريد/٥، ژمارە: ١٩٧٢ = ٦٢٩٠ بخاری. مسلم: ٢١٨٤ ترقيم شيخ محمد فؤاد = ٥٦٥٨ شيخ خليل مأمون شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٩ رقم الباب/٤٥).

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کاتێ سێ کەس بوون، نابێ دوو کەستان بەبێ ئەوی ترتان سرتە بکەنو دوو بەدوو بەبێ ئەوی ترتان قسەی پەنهانی بکەن، چاوەڕوانکەن ئەگەر قسەیەکی نهێنی خۆتان هەبوو مەیکەن هەتا تێکەڵی خەڵکی تر دەبن، ئەوسا دوو بەدوو قسە نهێنییەکەی خۆتان بکەن، چونکە ئەگەر سێ کەس بنو دوانتان چپە چپ بکەنو لەوی ترتانی بشارنەوە ئەوە شتی وا دەبێ بەهۆی دڵتەنگی ئەوی ترتان. (ریاض/٤ ل/١١٧٩ ز/٢٨١ ژ/٣-ش).

١٤١٠- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رضی الله عنه) قَالَ النَّبِیُّ (صلى الله علیه وسلم): «إِذَا كُنْتُمْ ثَلاَثَةً فَلاَ يَتَنَاجَى رَجُلاَنِ دُونَ الآخَرِ، حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ، أَجْلَ أَنْ يُحْزِنَهُ»:[١٤١٠]

دەقی ئەم ژمارەیە لە ژمارە: (١٤٠٩)دا رابورد.

(١٦) باب الطب وَالمَرَضِ وَالرُّقى
باسی پزیشکیو نەخۆشیو نوشتەو نزاو دۆعا

{بڕوانە: ریاض الصالحین، بەرگی سێیەم، زنجیرە: ٢٥٠ لە ژمارە: ١٤٦٥٨وە هەتا ژمارە: ١٥٠٢ + تەجریدی بوخاری = مختصر صحیح البخاری، بەرگی پێنجەم، ژمارە: ١٩٧٥ هەتا ژمارە: ١٩٩٦ + التاج الجامعُ لِلأُصُولِ فِي أحاديث الرسول (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، بەکوردی، بەرگی سێیەم لەزنجیرە: ٧٣وە هەتا زنجیرە: ٨٠ لەژمارە: ٣٠٢٠ وە هەتا ژمارە: ٣٠٦٦}.

١٤١١- عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) عَنِ النَّبِیِّ (صلى الله علیه وسلم) قَالَ: «الْعَيْنُ حَقٌّ»:[١٤١١]

[١٤١٠] بڕوانە ژمارە: (١٤٠٩). (بخاری رقم الكتاب/٧٩ رقم الباب/٤٧).

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) لە خۆشەویستەوە (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (چاوێنی ڕاستە).

ئەمەیش دەقی ژمارە (١٤٥٤)ی پوختەی موسلیمە، لەم بارەیەوە کە دەفەرموێ:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «الْعَيْنُ حَقٌّ، وَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابَقَ الْقَدَرَ سَبَقَتْهُ الْعَيْنُ، وَإِذَا اسْتُغْسِلْتُمْ فَاغْسِلُوا». {الحديث: ٥٦٦٦ – ٥٦٥٨ فم}:

ئیبنو عەبباس (ڕەزای خودایان لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (چاوێنیی چاوی پیس ڕاستەو هەیەو کاریگەری هەیە، گریمان شتێ وابووایە کەدەست پێشکەریی لە چارەنووسی خودایی بکردایە، چاوی پیس دەستپێشکەریی لێ دەکردو دەیئەنگاوت، چونکە چاوی پیس ئەوەندە کاریگەرە، جا ئەگەر دنیابوو، کەسێ بوو بەچاوتانەوەو داوایان لێ کردن کە خۆتان بشۆرن بۆیان، ئەوە خۆتان بشۆرنو ئاوەکە لە شتێکا کۆبکەنەوەو لەپاشا ئاوی خۆشۆردنەکەتان بکەن بەسەر ئەوکەسەدا کەبووە بەچاوتانەوە، تا خودا شیفای بدا). {تاج/٣، زنجیرە: ٦٦، ژمارە: ٢٩٩٩}.

ڕوونکردنەوە:

لە تاجدا دەفەرموێ: دەستووری ئەم خۆشۆردنەیش ئاوایە: بەپێی ئەم فەرموودەیەی دواوە، کە ئەحمەدو نەسائیو ئیبنو حەببان (ڕەحمەتی خودایان لێ بێ) گێڕاویانەتەوە:

(١٤١١) بخاری. طب: ٥٧٤٠ مسلم. طب: ٥٦٦٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٥ رقم الباب/٢٠).

(چاو پیسەکە دەموچاوی‌و هەردوو دەستی هەتا هەردوو ئانیشکی‌و لەشی لەناوکی بەرەو خوار، تا خوارەوە دەشۆری‌و ئەو ئاوە چۆڕاوەیە دەکەنە قاپێکەوەو دەیکەن بەسەر سەرو پشتی ئەو کەسەدا کەبووە بەچاویەوە، پاشان قاپەکە دەمەو نخوون دەکەنەوە، ئیتر بە فەرمانی خودا چاوێنیی بەچاوەبووەکە خۆش‌و چاك دەبێتەوە. {بڕوانە: تاج/٣، زنجیرە: ٦٦، ژمارە: ٣٠٠٠}.

(١٧) بابُ السحْرِ
باسی جادوو

١٤١٢- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: سَحَرَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَهُودِيٌّ مِنْ يَهُودِ بَنِى زُرَيْقٍ، يُقَالَ: لَهُ لَبِيدُ بْنُ الأَعْصَمِ قَالَتْ: حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَفعَلُ الشَّىْءَ وَمَا يَفْعَلُهُ، حَتَّى إِذَا كَانَ ذَاتَ يَوْمٍ أَوْ ذَاتَ لَيْلَةٍ، دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، ثُمَّ دَعَا، ثُمَّ دَعَا، ثُمَّ قَالَ: «يَا عَائِشَةُ، أَشَعَرْتِ أَنَّ اللَّهَ أَفْتَانِى فِيمَا اسْتَفْتَيْتُهُ فِيهِ؟ جَاءَنِى رَجُلاَنِ فَقَعَدَ أَحَدُهُمَا عِنْدَ رَأْسِي وَالآخَرُ عِنْدَ رِجْلَىَّ، فَقَالَ الَّذِى عِنْدَ رَأْسِي لِلَّذِى عِنْدَ رِجْلَىَّ، أَوِ الَّذِى عِنْدَ رِجْلَىَّ لِلَّذِى عِنْدَ رَأْسِي: مَا وَجَعُ الرَّجُلِ؟ قَالَ: مَطْبُوبٌ، قَالَ: مَنْ طَبَّهُ؟ قَالَ: لَبِيدُ بْنُ الأَعْصَمِ، قَالَ: فِى أَىِّ شَىْءٍ؟ قَالَ: فِى مُشْطٍ وَمُشَاطَةٍ وَجُبِّ طَلْعَةِ ذَكَرٍ، قَالَ: فَأَيْنَ هُوَ؟ قَالَ: فِى بِئْرِ ذِى أَرْوَانَ»، قَالَتْ: فَأَتَاهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِى أُنَاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، ثُمَّ قَالَ: «يَا عَائِشَةُ وَاللَّهِ لَكَأَنَّ مَاءَهَا نُقَاعَةُ الْحِنَّاءِ، وَلَكَأَنَّ نَخْلَهَا رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ»، قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلاَ أَحْرَقْتَهُ؟ قَالَ: « لاَ، أَمَّا أَنَا فَقَدْ عَافَانِى

اللَّهُ، وَكَرِهْتُ أَنْ أُثِيرَ عَلَى النَّاسِ شَرًّا، فَأَمَرْتُ بِهَا فَدُفِنَتْ». {الحديث: ٥٦٦٧ = ٥٦٥٩ فم. بخاري. طب: ٥٧٦٦. تحفة الأشراف: ١٦٩٨٥} : [١٤١٣]

عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خودا لەهەموو یارانو هاوەڵانو هاوسەرە پاکیزەکانی بێ) فەرمووی: جوولەکەیەکی بەنی زورەیقی، کە ناوی لەبیدی کوڕی ئەعصەم بوو، جادووی لە پێغەمبەر کردبوو، هەتا هەندێ جار شتی واهەبوو، کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نەیکردبوو، کەچی بەخەیاڵ وایدەزانی کە کردوویەتی!

تا ڕۆژێکیان، یا شەوێکیان، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) زۆر زۆر پاڕایەوە لەخودا، کە ئەم وەیەی لەکۆڵ بخا، لەپاشا فەرمووی: ئەی عائیشە! ئاگات لێیە کەخودا هات بەدەنگمەوەو چارەی دەردەکەمی پێ فەرمووم: دوو پیاو هاتن بۆلام، یەکێکیان لەسەرینمەوە دانیشتو ئەوی تریان لە پایینمەوە دانیشت، ئەومیان کە لەسەرینمەوە بوو گوتی بەومیان کە لەپایینمەوە بوو، یا فەرمووی: ئەومیان کە لە پایینمەوە بوو، گوتی بەومیان کە لەسەرینمەوە بوو: ئازاری ئەم پیاوە چییە؟ گوتی: جادووی لێ کراوە، گوتی: کێ جادووی لێ کردووە؟ گوتی: لەبیدی کوڕی ئەعصەم، گوتی: لەچی؟ گوتی: لەشانەو لە کوڵکو مووی دەمی شانە کە لەکاتی موو داهێنانا بەردەبێتەوە، یا لەناو ددانەکانی شانەکەدا دەمێنێتەوەو لەکیف (قاوغ)ی هێشووی خورمای نێردا، گوتی: جا ئەوە لەکوێیە؟ گوتی: لەناو بیری ذی ئەروان دایە، عائیشە گوتی: جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەگەڵ دەستەیێ لەیارانی خۆیدا، چوون بۆ ئەوێ، لەپاشا کە گەڕایەوە فەرمووی: ئەی عائیشە! بەو خودایە ئاوەکەی

[١٤١٣] بخاری. طب: ٥٧٦٦. مسلم: ٥٦٦٧ = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٤٥ (بخاری رقم الكتاب/٧٦ رقم الباب/٤٩).

دەڵێی لینجاوی خەنەیەو، دارە خورماکانی دەڵێی سەرو گوێلاکی شەیتانن، وا ڕەزا قورس‌و نالەبارن. گوتم: ئەی پێغەمبەری خودا! ئایا دەریت هێنا لەبیرەکە؟ فەرمووی: (نەء، وەڵێ من خودا چاکی کردمەوەو حەزیشم نەکرد کە شەڕ بورووژێنم لەخەڵك، جا لەبەرئەوە دەستوورم دا بیرەکەیان پڕکردەوە). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٤، ژمارە: ٢٩٤٩ چاپی چوارەم}.

(١٨) باب السُمِ
باسی زەهر

١٤١٣- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) أَنَّ يَهُودِيَّةً أَتَتِ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) بِشَاةٍ مَسْمُومَةٍ ، فَأَكَلَ مِنْهَا فَجِيءَ بِهَا فَقِيلَ أَلاَ نَقْتُلُهَا. قَالَ « لاَ ». فَمَا زِلْتُ أَعْرِفُهَا فِي لَهَوَاتِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم). [١٤١٣]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: ژنێکی جوولەکە، مەڕێکی زەهراوی دانا بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لە گۆشتە زەهراوییەکەی خوارد، جا پیلانی ژنەکە ئاشکرابوو، ژنەکەیان هێنا، ددانی نا بەتاوانەکەیدا، هاوەڵان عەرزی پێغەمبەریان کرد: لەسەر ئەم تاوانە بۆ نەیکوژین؟ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: مەیکوژن! ئەنەس فەرمووی: هەتا کاتی مەرگی حەزرەت ئەسەرو ماك‌و کاریگەری ئەو خواردنە زەهراوییە، بەزمانە بچکۆلەو مەلاشووی پێغەمبەرەوە مابوو).

[١٤١٣] بخاری. هِبَة: ٢٦١٧. مسلم. سلام: ٥٦٦٩ + مسلم. سم: ٥٦٦٩ شیحا (بخاری رقم كتاب/٥١ رقم الباب/٢٨).

فەرموودەی ژمارە (٢٩٥٠ و ٢٩٥١ و ٢٩٥٢ و ٢٩٥٣) لە تاجول ئوصول بەرگی سێیەم، چاپی چوارەم راگوێز دەکەم بۆ راڤەو تێگەیشتنی تەواو، سەبارەت بە بابەتی ئەم فەرموودەی ژمارە (١٤١٣)یەی ئێرە، کە ئەمە دەقەکەیانە:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ لَمَّا فُتِحَتْ خَيْبَرُ أُهْدِيَتْ لِلنَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) شَاةٌ فِيهَا سُمٌّ فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم): «اجْمَعُوا إِلَيَّ مَنْ كَانَ هَا هُنَا مِنْ يَهُودَ » . فَجُمِعُوا لَهُ فَقَالَ « إِنِّي سَائِلُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَهَلْ أَنْتُمْ صَادِقِيَّ عَنْهُ » . فَقَالُوا نَعَمْ . قَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم): « مَنْ أَبُوكُمْ » . قَالُوا فُلاَنٌ . فَقَالَ « كَذَبْتُمْ ، بَلْ أَبُوكُمْ فُلاَنٌ » . قَالُوا صَدَقْتَ . قَالَ « فَهَلْ أَنْتُمْ صَادِقِيَّ عَنْ شَيْءٍ إِنْ سَأَلْتُ عَنْهُ » فَقَالُوا نَعَمْ يَا أَبَا الْقَاسِمِ ، وَإِنْ كَذَبْنَا عَرَفْتَ كَذِبَنَا كَمَا عَرَفْتَهُ فِي أَبِينَا . فَقَالَ لَهُمْ « مَنْ أَهْلُ النَّارِ » . قَالُوا نَكُونُ فِيهَا يَسِيرًا ثُمَّ تَخْلُفُونَا فِيهَا . فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) « اخْسَئُوا فِيهَا ، وَاللَّهِ لاَ نَخْلُفُكُمْ فِيهَا أَبَدًا - ثُمَّ قَالَ - هَلْ أَنْتُمْ صَادِقِيَّ عَنْ شَيْءٍ إِنْ سَأَلْتُكُمْ عَنْهُ » . فَقَالُوا نَعَمْ يَا أَبَا الْقَاسِمِ . قَالَ « هَلْ جَعَلْتُمْ فِي هَذِهِ الشَّاةِ سُمًّا » . قَالُوا نَعَمْ . قَالَ « مَا حَمَلَكُمْ عَلَى ذَلِكَ » . قَالُوا أَرَدْنَا إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا نَسْتَرِيحُ ، وَإِنْ كُنْتَ نَبِيًّا لَمْ يَضُرَّكَ. {رواه البخارى}:

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) گوتی: لەکاتی گرتنی قەڵای خەیبەردا، مەڕێکی ژەهراوییان دانا بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لێی خواردو دوایی فەرمووی: هەرچی جوولەکەیێ لێرە هەیە کۆیان بکەنەوە بۆم. کە کۆیان کردنەوە بۆی فەرمووی پێیان: من پرسیاری شتێکتان لێ دەکەم ئایا ئێوە راستم پێ دەڵێن؟ گوتیان: بەڵێ پێت دەڵێین، ئەی ئەبولقاسم! فەرمووی: کێ باوکی ئێوەیە؟ گوتیان: باوکی ئێمە فیسارە پیاوە، فەرمووی: درۆ دەکەن، بەڵکوو باوکی ئێوە فیسارە کەسە گوتیان: راست دەفەرمووی، قسەی تۆ تەواوە، فەرمووی: پرسیاری شتێکی ترتان لێ دەکەم

ئایا راستم پێ دەڵێن؟ گوتیان: بەڵێ راستت پێ دەڵێین ئەی ئەبولقاسم! چونکە ئەگەر درۆت لەگەڵ بکەین تۆ بە درۆکەمان دەزانی، وەك چۆن بۆ مەسەلەکەی باوکمان پێت زانی، فەرمووی پێیان: کێ دۆزەخییە؟ گوتیان: ئێمە نەختێ لە دۆزەخدا دەبین، بەڵام ئێوە لەپاش ئێمە تیایدا دەمێننەوە! پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی فەرموون: چغەتان لێ بێ دۆزەخ جێگەی ئێومیە، بە یەزدانی پاك هەرگیزاو هەرگیز ئێمە لەپاش ئێوە لەوێ نامێنینەوە ئینجا پێی فەرموون: ئەگەر شتێکی ترتان لێ بپرسم ئەمجارە راستیم پێ دەڵێن؟ گوتیان: بەڵێ، فەرمووی: ئایا ژەهرتان کردۆتە ناو گۆشتی ئەم مەڕەوە کە ئێستا ئێمە لێمان خوارد؟ گوتیان: بەڵێ تێمان کردووە، فەرمووی: چی ئەمەی پێ کردن و لەبەرچی؟ گوتیان: ویستمان تاقیت بکەینەوەو گوتمان: ئەگەر تۆ پێغەمبەری راستی نەبیت و پێغەمبەرە درۆزنەبیت ئەوا دەتکوژین بەم ژەهرەو رزگار دەبین لەدەستت بەڵام ئەگەر پێغەمبەری راستی بیت ئەوا ئەم ژەهرە کارت لێ ناکاو زیانت پێ ناگەیەنێ.

عَنْ أَنَسٍ أَنَّ امْرَأَةً يَهُودِيَّةً أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) بِشَاةٍ مَسْمُومَةٍ فَأَكَلَ مِنْهَا فَجِيءَ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَسَأَلَهَا عَنْ ذَلِكَ فَقَالَتْ أَرَدْتُ لأَقْتُلَكَ. قَالَ « مَا كَانَ اللَّهُ لِيُسَلِّطَكِ عَلَى ذَاكِ ». قَالَ أَوْ قَالَ « عَلَىَّ ». قَالَ قَالُوا أَلاَ نَقْتُلُهَا قَالَ « لاَ ». قَالَ فَمَا زِلْتُ أَعْرِفُهَا فِى لَهَوَاتِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم). {رواه مسلم وأبو داود}:

ئەنەس (رەزای خودای لێ بێ) گوتی: ژنێکی جوولەکە مەڕێکی ژەهراوی دانا بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەندێکی لێ خوارد، ئینجا ژنەکەیان هێنا بۆ لای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ مەسەلەی مەڕە ژەهراوییەکە لێی پرسی، کە بۆچی

ئەمەی کردووە، گوتی: ویستم کە بتکوژم، فەرمووی: خودا کارێکی واناکا کە ئەوە بەتۆ بکرێ یا فەرمووی: خودا شتی واناکا کەتۆ بەسەر مندا زاڵ بکا گوتیان: بۆ نەیکوژین؟ فەرمووی: مەیکوژن! ئەنەس گوتی: هەتا کاتی مەرگی حەزرەت ئەسەرو ماکی ئەو خواردنە زەهراوییە بە زمانە بچکۆلەو مەڵاشووی پێغەمبەرەوە مابوو.

عن جَابِرٌ (رضي الله عنه) أَنَّ يَهُودِيَّةً مِنْ أَهْلِ خَيْبَرَ أَهْدَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) شَاةً مَسْمُومَةً فَأَكَلَ مِنْهَا وَأَكَلَ مَعَهُ رَهْطٌ مِنْ أَصْحَابِهِ ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): « ارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ، وَأَرْسَلَ إِلَى الْيَهُودِيَّةِ فَقَالَ لَهَا: « أَسَمَمْتِ هَذِهِ الشَّاةَ؟ قَالَتِ الْيَهُودِيَّةُ: مَنْ أَخْبَرَكَ؟ قَالَ: «أَخْبَرَتْنِي هَذِهِ الذِّرَاعِ، قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: « فَمَا أَرَدْتِ إِلَى ذَلِكَ؟». قَالَتْ: قُلْتُ إِنْ كَانَ نَبِيًّا فَلَنْ يَضُرَّهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنِ نَبِيًّا اسْتَرَحْنَا مِنْهُ فَعَفَا عَنْهَا:

جابیر (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ژنێکی جوولەکە، خەڵکی خەیبەر بوو، مەڕێکی زەهراوی دانا بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پاش ئەوە کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) خۆیو دەستەیێ لە یارانی لێیان خوارد فەرمووی پێیان: دەستتان بگرنەوەو مەخۆن ئینجا ناردی بەدوای ژنەکەداو فەرمووی پێی: ئایا زەهرت کردووە بەم مەڕەوە؟ ژنەکە گوتی: کێ پێی گوتیت؟ فەرمووی: ئەم دەستی مەڕە پێی گوتم! گوتی: پێمەوە کردووە فەرمووی: بۆ وات کرد؟ گوتی: گوتم ئەگەر پێغەمبەر بێ زیانی پێ ناگەیەنێ، خۆ ئەگەر پێغەمبەریش نەبێ ئەوا رزگار دەبین لەدەستی، ئیتر پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لێی بوورد.

وقال أبی هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) كَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَأْكُلُ الْهَدِيَّةَ وَلاَ يَأْكُلُ الصَّدَقَةَ. فَأَهْدَتْ لَهُ يَهُودِيَّةٌ بِخَيْبَرَ شَاةً مَصْلِيَّةً (أي مشويَّة

بالنَّار) مَسْمُومَةً فَأَكَلَ الْقَوْمُ فَقَالَ « ارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ فَقَدْ أَخْبَرَتْنِي أَنَّهَا مَسْمُومَةٌ ». فَأَرْسَلَ إِلَى الْيَهُودِيَّةِ « فَسَأَلَهَا مَا حَمَلَكِ عَلَى هَذا. قَالَتْ: إِنْ كُنْتَ نَبِيًّا لَمْ يَضُرَّكَ الَّذِي صَنَعْتُ وَإِنْ كُنْتَ مَلِكًا أَرَحْتُ النَّاسَ مِنْكَ. فَأَمَرَ بِهَا فَقُتِلَتْ لِأَنَّهُ مَاتَ بِشْرُ بْنُ مَنْ أَكَلِهَا ثُمَّ فِي وَجَعِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ « مَا زِلْتُ أَجِدُ مِنَ الأَكْلَةِ الَّتِي أَكَلْتُ بِخَيْبَرَ فَهَذَا أَوَانُ قَطَعَتْ أَبْهَرِي». رواهما أبو داود في الديات والله أعلى وأعلم.

ئەبو هورەیرە (خودای لێ ڕازی بێ) گوتی: دەستووری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وابوو: لە دیاریی دەخوارد بەلام لە زەکاتی نەدەخوارد، جا لە خەیبەر ژنێکی جوولەکە مەڕێکی برژاوی زەهراوی بە دیاری بۆ هێنا، جا هەم پێغەمبەر خۆیو هەم یارانی هەندێ لەو مەڕەیان خوارد، لە گەرمەی خواردندا بوون حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: دەست بگرنەوە ئەم مەڕە دەڵێ پێم: کە زەهری پێوەکراوە! جا حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) ناردی بەشوێن ژنە جوولەکەکەداو لێی پرسی: بۆ وات کرد؟ گوتی: ئەگەر پێغەمبەر بیت زیانت پێ ناگەیەنێ، ئەگەر پادشایش بیت ئەوا ئەم خەڵکە لە دەستت قوتار دەکەم! لە پاشا حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) دەستووری دا ژنەکەیان کوشتەوە، چونکە بەو خواردنە بیشری کوڕی بەرائی پێ مرد، لە پاشدا لەو نەخۆشینەی حەزرەتدا کە وەفاتی تیا کرد، فەرمووی: هێشتاوەکوونێ هەست بە ئێشو ئازار دەکەم بەهۆی خواردنەکەی خەیبەرەوە هاکا کە بەندی دڵی پچڕاندم یا فەرمووی: هاکا تیرەی گازەرەی پشتی پساندم.

(١٩) باب إستحباب رقية المريضِ
له كاتى نەخۆشىو ئازارا، نزاو نوشتە سوننەتە

١٤١٤- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰه عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّٰى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَتَى مَرِيضًا أَوْ أُتِيَ بِهِ قَالَ أَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِ وَأَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا .(الحديث ٥٦٧٥ اطرافه في: ٥٧٤٣، ٥٧٤٤، ٥٧٥٠):[١٤١٤]

عائیشه (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: دەستووری پێغەمبەر -درودی خوای لەسەر بێ- وابوو، کاتێ دەچوو بۆلای نەخۆشێ، یا فەرمووی کاتێ نەخۆشێکیان دەهێنا بۆ لای ئاوا نزای چاکبوونەوەی بۆی دەکرد دەیفەرموو: (أَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِ وَأَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا: ئەی خودای من! ئەی پەروەردگاری هەرچی ئادەمیزادە، ئەی لابەری ئێشو ئازار! شیفای بدەو خۆشو چاکی بکەرەوە، شیفادەری بەراستی هەرخۆتیتو خۆشبوونەوە هەربەدەستی تۆیە، بێجگە لەتۆ شیفادەری تر نییە، ئەگەر خواستی تۆی لەسەر نەبێ دەرمانو نووشتە پارەناکا، شیفایەکی تەواوی وا کەهیچ دەردێ نەهێڵێ!). (تاج/٤ ز/٧٤ ل/٢١٦).

ئەمەیش دەقی ژمارە: (١٤٦٠ و ١٤٦١)ی پوختەی موسلیمە، سەبارەت بەم بابەتە:

عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا اشْتَكَى مِنَّا إِنْسَانٌ مَسَحَهُ بِيَمِينِهِ ثُمَّ قَالَ: «أَذْهِبِ الْبَاسَ، رَبَّ النَّاسِ، وَاشْفِ أَنْتَ

[١٤١٤] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٦٩ = ٥٦٧٥ بخاری. مسلم: ٢١٩١ ترقیم محمد فؤاد = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٦١ = ٥٦٦٨ شیحا + پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٦٠ = ٥٦٧١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٥ رقم الباب/٢٠).

الشَّافِي، لاَ شِفَاءَ إلاَّ شِفَاؤُكَ، شِفَاءً لاَ يُغَادِرُ سَقَمًا»، فَلَمَّا مَرِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَثَقُلَ أَخَذْتُ بِيَدِهِ، لأَصْنَعَ بِهِ نَحْوَ مَا كَانَ يَصْنَعُ، فَانْتَزَعَ يَدَهُ مِنْ يَدِي، ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَاجْعَلْنِي مَعَ الرَّفِيقِ الأَعْلَى»، قَالَتْ: فَذَهَبْتُ أَنْظُرُ، فَإِذَا هُوَ قَدْ قَضَى. {الحديث: ٥٦٧١ = ٥٦٦٣ فـم. تجريـد/٥، رقـم: ١٨٦٩ = ٥٦٧٥، ٥٧٤٣، ٥٧٤٤، ٥٧٥٠}:

عائيشه (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: دەستووری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وابوو، کاتێ کەسێ لەئێمە ئازارێکی ببوایە، دەستی راستی دەهێنا بەسەر شوێنی ئازارەکەداو دەیفەرموو: (أَذْهِبِ الْبَاسَ، رَبَّ النَّاسِ، وَاشْفِ أَنْتَ الشَّافِي، لاَ شِفَاءَ إلاَّ شِفَاؤُكَ، شِفَاءً لاَ يُغَادِرُ سَقَمًا):

واتە: ئەی خودای من! ئەی پەروەردگاری هەرچی ئادەمیزادە! ئەی لابەری ئێش‌و ئازار! شیفای بدەو خۆش‌و چاکی بکەرەوە، شیفادەری بەڕاستی هەر خۆتیت‌و خۆشبوونەوە هەر بەدەستی تۆیە، بێجگە لەتۆ شیفادەری تر نییە، ئەگەر خواستی تۆی لەسەر نەبێ، دەرمان‌و نوشتی پارە ناکا، شیفایەکی تەواوی وا کەهیچ دەردێ نەهێڵێ!).

جا کاتێ پێغەمبەر خۆی نەخۆش کەوت‌و دەردەکەی گران بوو، دەستیم گرت تالەسەر شێوەی جارانی خۆی ئەو دۆعایەی بۆ بکەم کە ئەو جاران کاتێ نەخۆش دەبووین دەیکرد بۆ ئێمە، کەچی دەستی خۆی لەدەستم راپسکاند، لەپاشا فەرمووی: (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَاجْعَلْنِي مَعَ الرَّفِيقِ الأَعْلَى): خودایە! لێم خۆشبەو شادم کە بەدیداری هاوڕێی هەرە پایە بڵندو بمبەرەوە بۆناو یارانی ئەنجومەنی بالآ (مەلەئولئەعلا) کەوان لەپەنای خۆتا).

عائیشە فەرمووی: ئیتر کە سەرنجمدا روانیم واگیانی پاکی سپاردو فەرمانی هەقی بەجێ هێنا. {تاج/٣، زنجیرە: ٧٤، ژمارە: ٣٠٢٨} + {تاج/٣، زنجیرە: ٧٥، ژمارە: ٣٠٣٧}.

عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) كَانَ يَرْقِي بِهَذِهِ الرُّقْيَةِ: «أَذْهِبِ الْبَاسَ، رَبَّ النَّاسِ، بِيَدِكَ الشِّفَاءُ، لاَ كَاشِفَ لَهُ إِلاَّ أَنْتَ». {الحديث: ٥٦٧٦ = ٥٦٦٨ فم}:

عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جاران پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) بەم دۆعایە نووشتەی دەکرد: (أَذْهِبِ الْبَاسَ، رَبَّ النَّاسِ، بِيَدِكَ الشِّفَاءُ، لاَ كَاشِفَ لَهُ إِلاَّ أَنْتَ):

واتە: ئەی خودایە! ئەم ئازارە بەرەوە بۆلای خۆت، ئەی پەروەردگاری کۆمەڵەی ئادەمیزادەکان! چارەو چارەسەرو خۆشبوونەوە هەر بەدەستی تۆیە، لابەری ئەم ئێش‌و ئازارە تەنیا هەر تۆی‌و بەس).

(٢٠) بابُ رُقيةِ المَريضِ بِالمُعوذاتِ وَالنَّفث
نوشتەکردن بۆ نەخۆش بە خوێندنی «قُل أعوذ»ەوەکان لەگەڵ تەرایی دەمدا

١٤١٥- عنْ عَائِشَةَ (رَضيَ اللهُ عَنْها) اخْبَرَتْهُ انَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ اذا اشْتَكَى نَفَثَ عَلَى نَفْسِهِ بالْمُعَوِّذاتِ وَمَسَحَ عَنْهُ بِيَدِهِ فَلَمَّا اشْتَكَى وَجَعَهُ الَّذي تُوُفِّيَ فِيهِ طفِقْتُ انْفِثُ عَلَى نَفْسِهِ بالْمُعَوِّذاتِ الَّتِي كَانَ يَنْفِثُ وَامْسَحُ بِيَدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْهُ. (الحديث: ٤٤٣٩، اطرافه في: ٥٠١٦، ٥٧٣٥، ٥٧٥١):[١٤١٥]

[١٤١٥] تجرید/٤، ژمارە: ١٦٢٣ = ٤٤٣٩ بخاری. مسلم: ٢١٩٢ ترقیم شیخ محمد فؤاد = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٤٦ = ٥٦٧٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٦ رقم الباب/١٤).

عائیشه (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جاران کاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) کەخۆی نەخۆش دەکەوت سوورەتی: ﴿قُلْ هوَ اللّٰه﴾ و سوورەتی: ﴿قلْ اعوذ بربِّ الفَلَق﴾ و سوورەتی: ﴿قل اعوذبرب الناس﴾ی بەسەر خۆیدا دەخوێند و لەپاشا بەتەڕایی دەمی پفی لەخۆی دەکرد، بەلام لەو نەخۆشییەدا کەتیادا وەفاتی کرد، کەنەخۆش کەوت، من خۆم سوورەتەکانم بەسەریدا دەخوێندو، ئەنجا بەتەڕایی دەمم فوم لێ دەکرد، بەلام دەستی پێغەمبەر خۆیم هەڵ دەگرت و دەمهێنا بەسەرجەستەی پیرۆزیدا، لەبەر ئەوەی کەدەستی ئەو گەلێ گەلێ لەدەستی من بەپیت و فەڕوو بەرەکەتترە. (تاج/٤ ل/٢٢٢ ز/٧٥ ف/١).

ئەمەیش دەقی ژمارە: (١٤٤٦)ی پوختەی موسلیمە، بەهرەی پتری واتیادا:

عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْها) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا مَرِضَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِهِ نَفَثَ عَلَيْهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ، فَلَمَّا مَرِضَ مَرَضَهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ جَعَلْتُ أَنْفُثُ عَلَيْهِ وَأَمْسَحُهُ بِيَدِ نَفْسِهِ، لأَنَّهَا كَانَتْ أَعْظَمَ بَرَكَةً مِنْ يَدِي. {الحديث: ٥٦٧٨ = ٥٨٧٠ فم. تجريد/٥، رقم: ١٦٢٣ = ٤٤٣٩، ١٦، ٥٠، ٥٧٣٥، ٥٧٥١}:

عائیشه (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: دەستووری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وابوو، کاتێ یەکێ لەکەسوکارەکەی خۆی نەخۆش دەکەوت، سوومەتی: (قُلْ هُوَ اللّٰهُ) و سوورەتی: (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الفَلَق) و (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النّاسِ)ی بەسەریدا دەخوێندو لەپاشا بە تەڕایی دەمی پفی لێ دەکرد، بەلام لەو نەخۆشییەدا، کە پێغەمبەر تیادا مەرگ بوو بەمیوانی، من خۆم سوورەتەکانم بەسەریدا دەخوێندو ئەنجا بە تەڕایی دەمم فووم لێ دەکرد، بەلام دەستی پێغەمبەر خۆیم هەڵدەگرتو دەمهێنا بەسەر جەستەی پیرۆزیدا، لەبەرئەوەی

کەدەستی ئەو گەڵ گەڵ لەدەستی من بەپیتو فەرو بەرکەتتر بوو). {تاج/٣، زنجیرە: ٧٥، ژمارە: ٣٠٣٧ ج/٤}.

(٢١) بابُ إستحباب الرقيةِ مِنَ العَيْنِ والنَّمْلَةِ وَالحُمَّةِ وَالنَظْرَةِ
چاوەزارو نوشتەی مێکوتەو دەمبەستی هەموو جانەوەرێکی زەهردارو نوشتووی بە چاوەوە بوون، ئەمانە هەموو سوننەتن

١٤١٦- عَنْ الأَسْوَدِ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) عَنِ الرُّقْيَةِ؟ فَقَالَتْ : رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) لأَهْلِ بَيْتٍ مِنَ الأَنْصَارِ فِي الرُّقْيَةِ مِنْ كُلِّ ذِي حُمَةٍ. {الحديث: ٥٦٨١ = ٥٦٧٣ فم. تجريد/٥، رقم: ١٨٨٣ = ٥٧٤١. تحفة الأشراف: ١٦٠١١}: [١٤١٦]

ئەلئەسوەد فەرمووی: پرسیم لە عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) لەبارەی نووشتەو چاوەزارەوە؟ فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) مۆڵەتی دا بەماڵێ ئەنصاری کە نووشتەو چاوەزارو دەمبەست بکەن بۆ هەموو جانەوەرێکی زەهردار، وەك مارو دووپشكو زەردەواڵەو هەموو چزوودارو زەهردارێکی تر).

١٤١٧- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) كَانَ إِذَا اشْتَكَى الإِنْسَانُ الشَّيْءَ مِنْهُ أَوْ كَانَتْ بِهِ قَرْحَةٌ أَوْ جَرْحٌ، قَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بِإِصْبَعِهِ هَكَذَا، وَوَضَعَ سُفْيَانُ سَبَّابَتَهُ بِالأَرْضِ، ثُمَّ رَفَعَهَا: «بِاسْمِ اللَّهِ تُرْبَةُ أَرْضِنَا بِرِيقَةِ بَعْضِنَا، لِيُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا بِإِذْنِ رَبِّنَا»، قَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ: «يُشْفَى»، وَقَالَ زُهَيْرٌ: «لِيُشْفَى سَقِيمُنَا». {الحديث: ٥٦٨٣ = ٥٦٧٥ فم. تجريد/٥، رقم: ١٨٨٤ = ٥٧٤٥،

[١٤١٦] تجريد/٥، ژمارە: ١٨٨٣ = ٥٧٤١ بخاری. مسلم: ٢١٩٣ = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٥٠ = ٥٦٧١ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٦ رقم الباب/٣٧).

٥٧٤٦ فتح الباري. أبو داود. طبّ: ٣٨٩٥. ابـن ماجـة. طـبّ: ٣٥٢١. تحفـة الأشـراف: ١٧٩٠٦} : [١٤١٧]

عائيشه (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: ئەگـەر كەسـێ ئێشێ، ئـازارێ لـە لەشیا بوایە، یاخود برینێ، یـا زامێكـی پێوە بوایـە، پێغەمبـەر (درووودی خـودای لەسەر بێ) پەنجەی شـایەتمانی خـۆی بـەتفی خـۆی تـەڕ دەكـردو دەینایـە سـەر خاكو پەنجەی تۆزێ خۆڵی پێوە دەلكا، ئەوجا پەنجەی بـە خـۆڵو تەڕاییەكـەی دەمیەوە دەهێنا بەسـەر شـوێنی ئازارەكـەداو لەوكاتـەدا ئـەم نزایـەی دەخوێنـدو دەیفەرموو: {بِاسْمِ اللَّهِ، تُرْبَةُ أَرْضِنَا، بِرِيقَةِ بَعْضِنَا، لِيُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا، بِإِذْنِ رَبِّنَا} :

واتە: بە پیرۆزیی ناوی خودای گەورە، دۆعاو نزاو نووشتەمت بۆدەكەم، ئەمە خاكی زەوی خۆمانە، لەگەڵ تـەڕاییی دەمـی موسـوڵمانێ لەخۆمانـە، بەفـەرمانی پەروەردگارمان، دەبێ بەچارەو دەرمان بۆ نەخۆشمان!).

ئەم فەرموودەیە ئیمـامی موسـلیم لەسـێ مامۆسـتای خۆیـەوە دەیگێڕێتـەوە، كـە ئەبوبـەكری كـوڕی ئـەبو شـەیبەو زوهـەیری كـوڕی حـەربو ئیبنـو ئـەبی عومەرە، هەركەسێ لەم سێ مامۆستایە رستەی كۆتاییان بەشێوەیێ گێڕاوەتـەوە، كەمێ جیایە لەوی تریـان، ئیبنـو ئـەبی عومـەر ئـاوای دەگێڕێتـەوە: (لِيُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا). ئیبنو ئەبی شەیبە ئاوای دەگێڕێتـەوە: (يُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا) واتـە: بـەبێ لامی ئەمرەكە، زوهەیریش ئاوا: (لِيُشْفَى سَقِيمُنَا) واتە: بەبێ (بِـە). گەرچـی ئـەم سێ لـەفزە، لـەدەقی عەرەبییەكـەدا، رۆڵ دەبیـنـنو لـەواتادا كاریگـەرییان هەیـە، بەڵام لە كوردییەكەدا مەئالی هەرسێكیان ئەومیە كە نووسراوە.

[١٤١٧] تجریـد/٥، ژمـارە: ١٨٨٤ - ٥٧٤٥ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٤٥٨ - ٥٦٨٣ تـرقیم شیحا لصحیح مسلم (بخاری رقم الكتاب/٣٨).

١٤١٨- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ أَمَرَ أَنْ يُسْتَرْقَى مِنَ الْعَيْنِ. (الحديث ٥٧٣٨): [١٤١٨]

حەزرەتی عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمەر (دروودی خوای لەسەر) فەرمانی پێم کردووە، یا فەرمووی فەرمانی بەموسوڵمانان کردووە، کە چاوەزار بکرێ بۆ ڕزگاربوون لەچاوی پیس).

١٤١٩- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي بَيْتِهَا جَارِيَةً فِي وَجْهِهَا سَفْعَةٌ فَقَالَ اسْتَرْقُوا لَهَا فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ. (الحديث ٥٧٣٩): [١٤١٩]

ئوم سەلەمەی هاوسەری پێغەمەر -دروودی خودا لەسەر پێغەمەرو ڕەزای خودا لەسەر هەموو هاوسەرەکانی- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی لەسەر- لەماڵی من بوو، کچۆڵەیەکی دی خەرکانە لەدەموچاوی هاتبوو، فەرمووی: (چاوەزاری بۆبکەن، ئەمە بووە بەچاوەوە). •تاج/٤ ز/٦٦ ل/٢٠٧ ژ/٦).

(٢٣) بابُ جَوَازِ أَخْذِ الأَجْرَةِ عَلَى الرُّقيَةِ بِالقُرْآنِ وَالأذْكارِ
دروستە کرێو سەر قەڵەمانە لەسەر نوشتەکردن بە قورئانو بە ناوو یادو زیکرە پیرۆزەکان وەربگیرێ

١٤٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (انْطَلَقَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

[١٤١٨] تجريد/٥، ژمارە: ١٨٨١ = ٥٧٣٨ بخاری. مسلم: ٢١٩٥ ترقيم محمد فؤاد = ١٤٥٥ = ٥٦٨٦ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٦ رقم الباب/٣٥).

[١٤١٩] تجريد/٥، ژمارە: ١٨٨٢ = ٥٧٣٩ بخاری. مسلم: ٢١٩٧ ترقيم محمد فؤاد = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٥٧ = ٥٦٨٩ حسب ترقيم شيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم (بخاری رقم الكتاب/٧٦ رقم الباب/٣٥).

فِي سَفْرَةٍ سَافَرُوهَا حَتَّى نَزَلُوا عَلَى حَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَاسْتَضَافُوهُمْ فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمْ فَلُدِغَ سَيِّدُ ذَلِكَ الْحَيِّ فَسَعَوْا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لا يَنْفَعُهُ شَيْءٌ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَوْ أَتَيْتُمْ هَؤُلاءِ الرَّهْطَ الَّذِينَ نَزَلُوا لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ عِنْدَ بَعْضِهِمْ شَيْءٌ فَأَتَوْهُمْ فَقَالُوا: يَا أَيُّهَا الرَّهْطُ إِنَّ سَيِّدَنَا لُدِغَ وَسَعَيْنَا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لا يَنْفَعُهُ فَهَلْ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْكُمْ مِنْ شَيْءٍ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: نَعَمْ وَاللَّهِ إِنِّي لارْقِي وَلَكِنْ وَاللَّهِ لَقَدْ اسْتَضَفْنَاكُمْ فَلَمْ تُضَيِّفُونَا فَمَا أَنَا بِرَاقٍ لَكُمْ حَتَّى تَجْعَلُوا لَنَا جُعْلاً فَصَالَحُوهُمْ عَلَى قَطِيعٍ مِنْ الْغَنَمِ فَانْطَلَقَ يَتْفِلُ عَلَيْهِ وَيَقْرَأُ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَكَأَنَّمَا نُشِطَ مِنْ عِقَالٍ فَانْطَلَقَ يَمْشِي وَمَا بِهِ قَلَبَةٌ قَالَ فَأَوْفَوْهُمْ جُعْلَهُمْ الَّذِي صَالَحُوهُمْ عَلَيْهِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: اقْسِمُوا فَقَالَ الَّذِي رَقَى لا تَفْعَلُوا حَتَّى نَأْتِيَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): فَنَذْكُرَ لَهُ الَّذِي كَانَ فَنَنْظُرَ مَا يَأْمُرُنَا فَقَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) : فَذَكَرُوا لَهُ فَقَالَ وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّهَا رُقْيَةٌ ثُمَّ قَالَ قَدْ أَصَبْتُمْ اقْسِمُوا وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ سَهْمًا فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ أَبُو عَبْد اللَّهِ: وَقَالَ شُعْبَةُ: حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ سَمِعْتُ أَبَا الْمُتَوَكِّلِ بِهَذَا) (الحديث ٢٢٧٦، أطرافُهُ في: ٥٠٠٧، ٥٧٣٦، ٥٧٤٩): [١٤٢٠]

ئەبو سەعیدی خودری(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: دەستەیێ لەیارانی پێغەمبەر - دروودی خودا لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خودا لەهەموو هاوڕێیانی بێ – دەچن بۆ سەفەرێ، دەڕۆن تا لای خێڵێ عەرەب دا لادەدەن، دەیانەوێ بەمیوان قەبوڵیان بکەن بەلاّم خێڵەکە ڕازی نابن‌و دایان ناکەن و، میوانداریيان پێ ناکەن، جا ئاغای خێڵەکە شت پێوەی دەدا، وە بەزۆر شت هەوڵی لەگەڵ دەدەن، بەلاّم سوودی نابێ بۆی تا هەندێکیان دەڵێن: بۆ ناچن بۆ ناو ئەم کاروانییە کەلێرەدا لایان داوە، سابەشکوو چارەیێ لەلای کەسێکیان هەبێ، جا

[١٤٢٠] تجرید/٣، ژمارە: ١٠٠٦ = ٢٢٧٦ بخاری. مسلم: ٢٢٠١ محمد فؤاد - پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٤٩ = ٥٦٩٧ ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا (بخاری رقم الکتاب/٣٧ رقم الباب/١٦).

دەڕۆن بۆلایـانو دەڵێن: سـەرخێڵەکەمان شـت پێـوەی داوەو بەزۆرشـت هـەوڵمان لەگەڵی داوە، بەڵام سوودی نییە بـۆی، ئایا لـەلای کەسـێ لـەئێوە چارەیێ نییـە؟ یەکێـکیان دەڵێ: بـا، بەخوا مـن دوعـای گەزەنـدە دەکـەم، بـەڵام بـەخوا چونکە ئێمە داوای میوانداریمان لـێ کردن، کەچی ئیوە داتـان نـەکردینو رازی نـەبوون، منیش دوعاتان بۆ ناکەم تاسەرقەڵەمانەیێکمان بۆ دانەنێن.

ئینجا رێدەکەون لەسەر بڕکەیێ پەز، ئیتر ئـەویش لەگـەڵیان دەچی بـۆ لای سـەر خێڵەکـەو لـەوێ سـوورەتی ﴿الحمـدُ للهِ ربِّ العـالمین﴾ دەخـوێنێ بەسـەریاو کەمێ تفی لـێ دەدا، وەهـەتا حـەوت جـار، لەپێـشا فاتیحـە دەخـوێنێ، وەئینجا بەتەڕایی دەمی پفی لـێ دەکا، ئیتر شت پێوەدراوەکە وەك وشترێ لەپەت بـەربێ، دەستو پای کرایەوەو هەستاو کەوتە گـەڕو یـەك دەنـك پەلـەقاژێو پەلـەفرتێو پەلەپرووسکێی نەما. گوتی: ئیتر ئەو سەرقەڵەمانەی کەلەسەری پێـك هـاتبوون بەتەوای دایان پێیان.

جـا هەنـدێ کەسـیان گووتیـان: بابەشـی بکـەین لـەناو خۆمانـا، بـەڵام دوعـا خوێنەکـە گـوتی: دابەشـی مەکـەن تـا دەچـینەوە لای پێغەمبـەر(دروودی خـوای لەسەر بێ) وراستی رووداوەکەی عەرزدەکەین هەتا بزانین ئەو فەرمانی بەچییە پێمان، جا کەهاتنەوە لای پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) و ئەمـەیان بـۆی گێڕایەوە، فەرمووی: چۆنت زانـی ئـەوە دۆعایـە، گـوتی: شـتێ راسـت بـوو خـودا خـستیە نـاو دڵمـەوە، فـەرمووی: شـتێ باشـتان کـردووە،دەی دابەشـی بکـەنو پشکێـکیش بۆ من دابنـێن لەگـەڵ خۆتانـدا، هـەتا بەتـەواوی دڵنیـابن لەدروسـتی کارەکەیانو لەحەڵاڵی سەرقەڵەمانەکەیان، ولەو کرێیەی کەوەریانگرتووە.

جاپێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) لەپاش دابـەش کردنەکـە، دیـسانەوە رەزامەنـدی خـۆی دەربڕیـەوە بەزەردەخەنـەیێ) لەگێڕانەوەیـەکی تاجـا هەنـدێ

کەسیان ئەمەیان بەدڵ نەبووە، وەدەیانگوت: تۆ لەسەر نامەی خودا کرێت وەرگرتووە، تاکاتێ هاتنەوە بۆ مەدینە، گوتیان: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەمە لەسەر نامەی خودا کرێی وەرگرتووە؟ ئەویش(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (رەواترین شت کە کرێی لەسەر وەربگرن قورئانی پیرۆزە، کە نامەی خودای گەورەو سەرومرە) (تاج/٤ل/٢٢٣ف-٣ز-٧٥ش/ت/ن. باسی (الرّقيةُ بالقرآنِ الكريمِ وجَوازُ أخذِ الأَجرِ عليها).

بسم الله الرحمن الرحيم

بەندە لەم بابەتی دوعاو نووشتە کردن بەقورئانی پیرۆزو خواصی قورئان، لەپەڕاوی (بينَ يدَي كتابِ اللهِ)و شەرحەکەی دا کۆمەڵێ شتی جوانو بەسوودو راستو دروستم کۆکردۆتەوە. وا لێرەدا بۆ سوودی موسوڵمانان هەندێکی لێ ڕاگوێز دەکەین، لەخودا داوا دەکەم کەپیتو فەڕی تێ بفەرموێ:

فضائلُ القرآن لاتعد لجنزِ بحرها المدى والمدُّ
نذكرُ منها ههنا مُرادنا نشكُرُ من قدْ زادَ ما أفادَنا
من كانَ توفيقُ السّما سلّمَهُ (تعلّمَ القرآنَ أو علّمَهُ!)
كلامُ ربِّي إسمُهُ القرآنُ تُشفى بهِ القلوبُ والأبدانُ
بجينهِ تبارَكَ الزّمانُ وطابَ من ترتيلهِ المكانُ
ياحيُّ ياقيّومُ يا رحمانُ اجعَلْ قلوبَنا بهِ تزْدانُ
من مُعجزاتِ ربّنا القرآنُ على كمالِ ذاتهِ برهانُ
لشرحِ امرِ خلقهِ تبيانُ نعمَ المفسّرُ لهُ الزّمانُ!
لاتنقضي عجائبُ القرآنِ لأنّهُ معجزةُ الأزمانِ

إنْ غاصَ في غوره الأصغرانُ ... صادا معاً جواهرَ المعاني
ونُورُهُ للقلبِ روحٌ ثانِ ... ورفعُهُ في آخرِ الزّمانِ
بفضلكَ العميم ياشكور ... بالمصطفى المُختار ياغفورُ!
ياحيُّ يا قيّومُ يا قدير ... اجعل قلوبنا بهِ تنيرُ!
لاعيشَ الا العيشَ في ظلالِه ... لنناظر الحياة من خلالِه
أكْرِم بمبناهُ ففي جمالِه ... سامى علا معناهُ في كمالِه
يضفي على معناهُ من ظلالِه ... كأنّهُ العروسُ في حجالِه
قدْ ضاعَفَ الزّينَةُ في جلالِه ... كأجملِ العروسِ في غلالِه
بحقٌ ما جاءَ بِه محمّدُ ... تعبُّدٌ بلفظِه مؤكّدُ!!
ورقيَةٌ بِه صحيحٌ مسندُ ... من ربِّه الرّاقي بِه يسدَّدُ
إنَّ الرُّقى بالآي في القرآن ... من أهلِه منْ طبِّه الرّوحاني
وعندما عزّتْ على الإنسان ... مالُوا إلى طبِّهم الجسماني
عليكَ بالدُّعاء فالدّعاء ... لكلّ دائنا هوَ الدّواءُ!!
فخذ من القرآنِ ما تشاءُ ... لما تشاءُ يحصَلُ الرّجاءُ!
واعلم اذا تأخّر العطاءُ ... اختارَ غيرُهُ لكَ السّماءُ
عليكَ بالدّعاء والدّواء ... ففيهما شفاء كلّ داء
الاّ الذي يعصي على الشّفاء ... كالمَوتِ والهرم والقضاء!
ألا عليكم بالشفائين العسل ... وكلم القرآن أنوار الأمَلْ
يُرقى بِه قراءةً بلا مللْ ... مكرَّراً، أو مرّةً حسبَ العملْ
وكتبَ شيئٍ منهُ في اناء ... وأكْلَ ما فيه وشرْبَ الماء
منهُ أجزْ، بنيّة الشّفاء ... ثمّ استعنْ بخيرة الدّواء
النظرُ في المُصحفِ عبادةٌ ... و الموتُ في سبيلِه شهادةٌ
(الموتُ آتٍ منْ أتى الولادة ... أكرم بِه في صورة الشهادة)

لبعضهم بعض الخواص ينجلي للمعتنى به، كهند وعلي!
قرآنُ ربّي قلبُهُ ياسينُ فقلبُ تاليها بها يلينُ
ياسينُ تقرأُ على الأموات وجارةٌ لسورة الصّافات
ليسَ لتفريجِ القلوبِ مثلُها وكلّ ليلٍ قبلَ نومٍ فاتلها
إنَّ المدارَ على الإخلاصِ وقوّة اليقينِ للخلاصِ
يسينُ والصافاتُ قد تقاسموا (لو- زلَّ) عالمٌ لزلّ العالمُ

(آدابُ تلاوَتِه)

كُنْ تالِياً يَحُوطُهُ الرِّضْوانُ
لا تالِياً يَلْعَنُهُ القُرآنُ
لِمَنْ يَمُسُّ المُصْحَفُ الطَّهَارَةُ
مِنْ حَدَثَيْنِ لِلْقُبُولِ شَارَةُ!
إلَيْكَ جُلَّ سُنَنَ التِّلاوَةِ
كَيْ تُصْبِحَ بِمُنْتَهَى الطَّراوَةِ
أنْ تَجْلِسَنْ مُتَقَبِلاً لِلقِبْلَةِ
مَعَ حُضُورِ القَلْبِ لا بِالغَفْلَةِ
فِي بُقْعَةٍ كَرِيمَةٍ كَالمَسْجِدِ
مُبْتَعِداً عَنْ شُبُهَاتِ المَرْبَدِ
أضِفْ إلَى تَخَيُّرِ المَكَانِ
تَخَيُّراً لأنْسَبِ الزَّمَانِ

كَاللَّيْـــلِ والـــصُّبْحِ وَكَالـــصَّلَاةِ
وَغَيْرِهَـــا كَأَفْـــضَلِ الْأَوْقَـــاتِ
وَكُـــنْ عَلَـــى طَهَـــارَةٍ كَامِلَـــةٍ
لِبَـــدَنٍ وَمَلْـــبَسٍ شَـــامِلَةٍ
وَفَـــاكَ نَظِّفَنْـــهُ بِالـــسِّوَاكِ
بِنَوْعِـــهِ الْمُفَـــضَّلِ الْأَرَاكِ
إِذَا تَلَـــوْتَ فَاسْـــتَعِذْ بِاللَّـــهِ
وَبَعْـــدَهَا تَقْـــرَأُ (بِـــسْمِ اللَّـــهِ)
تَغَـــنَّ بِـــالْقُرْآنِ فَـــالتَّغَنِّي
تَحْسِينُ صَوْتٍ لَيْسَ كَالْمُغَنِّي
إِقْـــرَأْ مُرَجِّعـــاً وَمُغَنِّمـــاً قَـــلاَ
تَكُـــنْ لِآدَابِ الـــتِّلَاوَةِ جَـــاهِلاً
وَرَتِّـــلِ الْقُـــرْآنَ تَـــرْتِيلاً قَـــلاَ
تَكُـــنْ بِـهِ مِـنْ غَيْـرِ رَبِّـي سَـائِلاً
عَلَيْـــكَ بِـــالْإِخْلَاصِ فِـــي الـــتِّلَاوَةِ
يَـــزْدَادُ حُـــسْنُ الـــدُّرِّ بِالنَّقَـــاوَةِ
لَـــكَ الْهَنَـــا يَـــا تَـــالِيَ الْقُـــرْآنِ
بَـيْنَ يَـدَيْكَ الْمُـصْحَفُ الْعُثْمَـانِي

عَلَى الخُدُودِ الدَّمْعُ كَالجُمَانِ
يَنْثُرُهُ تَأَثُّرُ الجَنَانِ
وَفِي الفُؤدِ الْوَجْدُ كَالنِّيرانِ
يَسْجُرُهُ تَرَنُّمُ اللِّسَانِ
يَا لُؤلُؤاً فِي صَدَفِ الْأَجْفَانِ
أَحَاطَ كَالقَدِيرِ بِالإِنْسَانِ
يَفْجُرُهُ تَدَبُّرُ الفُرْقَانِ
فِي نَسَقٍ تَحْدُرُهُ العَيْنَانِ
بُورِكْتَ يَا عُصَارَةَ الوِجْدَانِ
إذا نِلْتَ لِثْمَ صَفْحَةِ القُرآنِ
بُشْرى المِثِلِ ذلِكَ الإِنْسَانِ
إذْ قَلْبُهُ مَزْرَعَةِ الإيمانِ
فَتُبْ إِلَى إلهِكَ يَاعَبْدَهُ
وَاجْعَلْ دُمُوعَكَ الشَّفِيعَ عِنْدَهُ
نَفْسَكَ دَعْ فِي سَرْدِهَا سَارِحَةً
بِالنُّورِ عُمْقَ ذاتِهَا شَارِحَةً
حَتَّى إذا مَلَّتْ عَنِ الكَلاَمِ
أَمْسِكْ، مَسَكْتَ مِسْكَةَ الخِتَامِ

تُجْمِـــلُ مِـــنْ قُرَّائنَـــا الكِـــرامِ
كَلِمَـــةُ التَـــصْدِيقِ فِـــي الخِتَـــامِ
وَهَكَـــــذا شَـــــهَادَةُ الـــــبَلاَغِ
يَحْلُـــو الـــدُّعَاءُ عَقِـــبَ الفَـــرَاغِ
وَعَظِـــمِ المُـــصْحَفَ بِالقِيَـــامِ
لَـــهُ، وَقَبِّلْـــهُ مَـــعَ احْتِـــرَامِ
يَـــــاحَيُّ يَـــــاقيُّومُ يَاحَنَّـــــانُ!
اجْعَـــلْ قُلُبَنَـــا بِـــهِ تُـــلاَنُ
القَلْـــبُ كَـــالعَيْنِ بِـــذِكْرِ النَّـــارِ
نَزِيفُـــهُ مِثْـــلَ الـــدُّمُوعِ جَـــارِي
العَـــيْنُ كَالقَلْـــبِ لِـــذِكْرِ النَّـــارِ
لِـــدَمْعُهَا مِثْـــلَ النزِيـــفِ جَـــارِي!
كَأَنَّـــــهُ صَـــــدًى لِرَجْـــــعِ الغَـــــارِ
مُنْطِـــقُ العَبْـــرَةَ كَالأَوْتَـــارِ:-
كَأَنَّـــــهُ يَقُـــــولُ بِالجِهَـــــارِ:
وَصَـــيَّتِي بِاللَّيْـــلِ وَالنَّهَـــارِ:
((يُـــزْرِي جَمَـــالُ العَبْـــدِ بَالأَزْهَـــارِ
لَـــوْ صَـــانَهُ مِـــنْ لَوْثَـــةِ الأَوْزَارِ))

يَاعَبْدُ يَامَكْرُمَةَ الأقْدارِ
فِيكَ انْطَوَى خزينَتِهَ الأسْرارِ
خُلِقْتَ كَيْ تَعْبُدَ رَبَّ النَّارِ
حَذَارِ أنْ تُصْلَى بِهَا حَذَارِ!!
حَذَارِ مِنْ شَنَارِ نَارِ العَارِ
دِثَارُ مَنْ عَنِ الشِّعَارِ عَارِي!
فَجَاهِدِ النَّفْسَ بِهَذِي الدَّارِ
إنْ كُنْتَ لاَ تُطِيقُ مَسَّ النَّارِ!
يَاأيُّهَا الضَّلْضَالُ كَالفَخَّارِ
سَلْ جَارَكَ السَّاكِنَ بَالجِوَادِ:
يَانَفْسُ! يَايَمَامَ أيْكِ دَارِي!
يَاسَاكِنُ البُخَارِ فِي الغُبَارِ!
إلى مَتَى تَدْعُو إلى الفِرارِ
مِنَ الهُدى إلى هَوَى الشِّيرارِ؟
إنْ كُنْتَ لي مِصْدَاقَ خَيْرَ جَادِ
فَحَقَّ جَارِكِ عَلَيْكِ دَارِي!
وَمِنْ عَذَابِ سَجْنِكِ حَذَارِ
يَانَفْسُ، يَافَجَارِ، يَاحَقَارِ!

يَـــــانَفْسُ يَاغَـــــدَارِ، يَاآمَـــــارِ
بَالـــسُّوءِ أنْـــتِ لي أشَـــرُّ جَـــارِ!
إلى مَتَـــى الفِـــرارُ مِـــنْ خَيَـــارِ؟
وَالمَيْـــلُ وَالقَلْـــبُ مَـــعَ الـــشِرَارِ؟
ألا اخْلَعـــــى جَمَاعَـــــةَ الأشْـــــرارِ
ثُـــمَّ انْزِعـــي مَلابِـــسَ الأوْضَـــارِ
وَطَمْئِنـــــي قَلْبَـــــكِ بِالأذْكَـــــارِ
ثُـــمَّ ادْخُلـــي فـــي جَنَّـــةِ الأبْـــرارِ

وجاء في شرح الأرجوزة:

ان الرقية من حيث العموم جائزة خاصة بالقرآن الكريم، وهي مشروعة ومطلوبة عند الحاجة، بشرط أن تكون بكلام الله تعالى أو بأسمائه وصفاته الكريمة.

لاريب ان كلَ مسلم يجوز لهُ ان يحصّنَ نفسهُ وماله وعياله بقراءةِ آياتِ وسورِ من القرآن الكريم، أو بأدعية الحفظ الواردة في السّنةِ المطهَرة النبوية الشريفة ولكن المدار في النجاحِ والنيلَ بالمرادِ، على قوةِ اليقينِ وخلوصِ النيَة، وصدقِ الإخلاصِ، ومشروعيّة الدّعوى وخيريّة المطلوب، مع مراعاةِ آداب الدّعاء الأخرى، كاختيار المكانِ والزّمانِ.

لقد تأكد لدى المنصفين من أهلِ العلم أنَ حصول المطلوب ونيلَ المُنى قد تحقّقَ بادعية أهلِ الفضلِ، وببركةِ أنفاسهم الطيّبة بصورةِ مشهودةِ، لايسعُ العقل السليم إنكارَها، أو عدمَ الإعتراف بها، حتى أصبحت الحالة من الموروثاتِ الرّوحيّة، والحقائقِ الدّينيّة المعترفِ بها، لدى الصديقِ والمخالفِ!

وكلَ محاولَةِ لطمسِ معالِم هذهِ الحقيقة الحيـة، أيـا كـان مـصدرها، ومـن كـانَ منفذوها، وتحتَ أيَ شعار كان، محاولة مجهضة انَ القـرآن الكـريم والـسّنة المطهَـرة، وكـذلك الكُتـب المقدَسـة لـدى أهـل الكتـاب تؤكّـد هـذا الأمـر بقـوَة، وقـد روت لنـا أعاجيب من فضلِ الأدعية وتأثيرها الخارق. ثـمَ انَ للرقيَـة أنواعـاً، منهـا ملفوظـة يقرأهـا الرَاقـي علـى المرقـيَ، ومنهـا مكتوبـة، تكتـبُ في صـكَ، وتعلـق علـى المرقـيَ، كالتمائم المعلقة على الصغار.

ولاريبَ أنَ للرقيَ والعزائم آثاراً عجيبةً تتقاعدُ العقول عن الوصولِ إلى كنههـا، ولها ألفاظُ وكلماتٌ مخصوصة وعلى هيئـات وكيفيـات خاصَة، منهـا مـاثورةٌ ومنهـا مرتـبة ومرويَة من العلماء والمشايخ الكاملين من أهل الصَلاحِ والتقوى.

إنَ اولياء الشَياطين اليوم بايحاءِ منها، عندما صدمتهم الحقائق الصارخة، يحـاولون تسمية الأشياء بأسمـاء أضـدادها. وقـاموا بخـزعبلات سـحريَة متوارثـة مـن سـلفهم الخائب، على امل معارضة ما لأهل الـدين مـن التـأثير الرَوحـي الغـيبي التـابع مـن الإيمانِ باللهِ ورسولِهِ.

(٢٦) باب لِكُلِ دَاءٍ دَوَاءٌ وَ إستحبابُ التَدَاوِي
گشت دەردێ دەرمانی هەیە، خۆ دەرمانكردن سوننەتە

١٤٢١- عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ قَالَ: جَاءَنَا جَابِرُ بْـنُ عَبْـدِ اللَّـهِ (رَضِـيَ اللهُ عَنْهُما) فِي أَهْلِنَا، وَرَجُلٌ يَشْتَكِي خُرَاجًا بِهِ أَوْ جِرَاحًا، فَقَالَ: مَا تَـشْتَكِي؟ قَـالَ: خُـرَاجٌ بِي قَدْ شَقَّ عَلَيَّ، فَقَالَ: يَا غُلاَمُ ائْتِنِي بِحَجَّامٍ، فَقَالَ لَهُ: مَا تَصْنَعُ بِالْحَجَّامِ يَا أَبَا عَبْـدِ اللَّهِ؟ قَالَ: أُرِيدُ أَنْ أُعَلِّقَ فِيهِ مِحْجَمًا، قَالَ: وَاللَّـهِ إِنَّ الـذُّبَابَ لَيُـصِيبُنِي، أَوْ يُـصِيبُنِي الثَّوْبُ فَيُؤْذِينِي، وَيَشُقُّ عَلَيَّ! فَلَمَّا رَأَى تَبَرُّمَهُ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: إِنِّـي سَـمِعْتُ رَسُـولَ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ: «إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ خَيْرٌ فَفِي شَرْطَةِ مِحْجَمٍ، أَوْ شَرْبَةٍ مِنْ عَسَلٍ أَوْ لَذْعَةٍ بِنَارٍ»، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «وَمَـا أُحِـبُّ

أَنْ أَكْتَوِيَ»، قَالَ: فَجَاءَ بِحَجَّامٍ فَشَرَطَهُ، فَذَهَبَ عَنْهُ مَا يَجِدُ. {الحديث: ٥٧٠٧ = ٥٦٩٩ فم. تجريد/٥، رقم: ١٨٧١ = ٥٦٨٠، ٥٦٨١}: [١٤٢١]

عاصیمی کوڕی عومەری کوڕی قەتادە (ڕەحمەتی خودایان لێ بێ) فەرمووی: جابیری کوڕی عەبدوڵا (ڕەزای خودایان لێ بێ) هات بۆ ماڵمان، پیاوێکی لێ بوو، سکاڵای بوو، لەدەستی کوانێ (واتە: لەدەست دوومەڵێکی تەڕ) یا سکاڵای بوو لەدەستی برینێ، جابیر پێی فەرموو: ئەوە چیتە، سکاڵات لەچی دەردێکە؟ پیاوەکە گوتی: کوانێ زۆر ئازارم دەدا، بەرگەی ئازارەکەی ناگرم!

جابیر فەرمووی بەکەسێ: ئادەی کوڕەکە! کەڵەشاخگرێکم بۆ بهێنە. پێی گوت: ئەی باوکی عەبدوڵلا! کەڵەشاخگرت بۆچییە؟ جابیر فەرمووی: دەمەوێ کەڵەشاخی لێ بگرێ. پیاوەکە گوتی: ئەوە تۆ دەڵێی چی سوێندم بەخودا، مێشی پێوە بنیشێ ئێشم پێ دەگەیەنێ، تەنانەت جلەکەم بەری بکەوێ ئێش بەدڵم دەگەیەنێ، ئیتر چۆن دەتوانم کەڵەشاخی پێوە بنێم و کەڵەشاخی لێ بگرم؟ جا کاتێ ئیمامی جابیر (ڕەزای خودای لێ بێ) ئەم وەڕس بوون و بێزارییەی لێ بینی، لە کەڵەشاخگرتن، فەرمووی: دەی من بۆخۆم بیستم لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (ئەگەر شتێ لەم دەرمانانەی ئێوە، خێریان تیادابێ) یا فەرمووی: (خێریان پێوە بێ، ئەوە لەم سێ شتەدا هەیە:

یەکەم: لەنەشتەری کەڵەشاخدا. دووەم: لەشەربەتی هەنگویندا.

سێیەم: لە داخکردن بەئاگر. پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (بەڵام من بەش بەحاڵی خۆم، حەزناکەم کە خۆم داخ بکەم) عاصم فەرمووی: (جا کەڵەشاخگری هێنا، کەڵەشاخی لێ گرت، ئازارەکەی نەما).

[١٤٢١] تجرید/١٨٧١ = ٥٦٨١ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٨٠ = ٥٧٠٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٢٧ رقم الباب/١٨).

{تاج/٣، زنجیره: ٦٠، ژماره: ٢٩٧٢ ج/٤ + زنجیره: ٦٠، لاپەڕە: ٣٤١، ژماره: ٢٩٧١ ج/٤}.

لەژماره (١٨٧١)ی تەجریدی بوخاریدا ئاوایە:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللّٰه عَنْهمَا قَالَ: الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثَةٍ شَرْبَةِ عَسَلٍ وَشَرْطَةِ مِحْجَمٍ وَكَيَّةِ نَارٍ وَأَنْهَى أُمَّتِي عَنِ الْكَيِّ.(الحديث ٥٦٨٠ طرفه في: ٥٦٨١):

ئیبنو عەباس (ڕەزای خوایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: زۆرترین کات چارەو چاکبوونەوەی دەردو نەخۆشی، وا لەم سێ شتەدا: لەنەشتەرگەریدا، وەك: نەشتەری کەڵەشاخگرو خوێن بەردانو شتی تری لەم بابەتە، وە لەشەربەتی هەنگویندا، وە هەروەها بەداخ کردن بەئاگر، بەڵام من حەز لە خۆداخ کردن ناکەم بۆ گەلی خۆم، کە گەلی ئیسلامە). (تاج/٤ ل/١٩٤ ژ/١+٢) + (تاج/٤ ل/١٩٦ ژ/٦+٧+٨).

ڕوونکردنەوە:

لەم فەرموودە پیرۆزەدا حەقیقەتێکی پزیشکی واتیادا، کەئەویش ئەوەیە، خوای گەورە هەنگوینو نەشتەرگەری و داخکردنی کردووە بەهۆی چاکبوونەوەی نەخۆشیو دەردی زۆر. ئێستا هەنگوین بەرێژەیەکی دیاری کراوی جیاجیا، لە زۆرینەی دەرمانە نوێ سەردەمی یەکاندا هەیە، وە نەشتەرگەری و کردەوە نەشتەرگەییەکان، کەناسراون بە عەمەلیاتی جیراحی، ئەوەندە زۆربوون لەڕادەبەدەرن، بگرە شێوەکارە کۆنەکان والە بیردەچنەوە، وەك کەڵەشاخ گرتنو خوێن بەدانو زالوگرتن، وەداخ کردنیش ئێستا گەشەی کردووە، وە بووە بەهونەرێکی گەلێ پێشکەوتووی سەردەمی نوێ، بەڕاستی ئێستا کە زۆرینەی ڕاستیەکان بەئەزموون و بەموشاهەدە چەسپاون، مرۆڤ بەدڵنیاییەوە دەتوانێ بڵێ: (ئەوەی لەم فەرموودەیەدا ئاماژەی بۆکراوە ڕاستیەکی پزیشکیو زانستییە

چونكە: نەشتەرگەری و هەنگوین و داخ كردن، بەهەموو جۆرو شێوەكانیەوە رۆح‌و گیانی پزیشكی ئەمرۆن).

١٤٢٢- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) احْتَجَمَ، وَأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ وَاسْتَعَطَ. {الحديث: ٥٧١٣ = ٥٧٠٥فم. بخاري. إجارة: ٢٢٧٨، ٢٢٧٩، ٢١٠٣. تجريد/٣/٢٧، رقم: ٩٥٤ = ٢١٠٣، ١٨٣} + {تجريد/٥، رقم: ١٨٧٥ = ٥٦٩٦ + تجريد/٩٥٣ = ٢١٠٢}: [١٤٢٢]

ئیبنو عەبباس (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) كەڵەشاخی لەخۆی گرت‌و بەخششی بەو پیاوەدا، كە كەڵەشاخەكەی لێی گرت، دیارە ئەگەر مزو هەقدەستی كەڵەشاخگر حەرام بوایە، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) شتی وای نەدەكرد/ كەبچێ بەخششێ بدا بەو كەسەی كەڵەشاخی لێ گرتووە، وە بۆ خۆتیماركردن دەرمانی دەتكاندە لووتی خۆی). {تاج/٢، زنجیرە: ١٤٦، ژمارە: ١٧٧٠ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

١٤٢٣- حديث أَنَسٍ (رضي الله عنه) يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) يَحْتَجِمُ، وَلَمْ يَكُنْ يَظْلِمُ أَحَدًا أَجْرَهُ: [١٤٢٣]

ئەنەسی كوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: دەستووری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وابوو: كەڵەشاخی لەخۆی دەگرت، بۆ دەست هەق‌و كرێیش ناهەقی لەكەس نەدەكردو هەموو خاوەن مافێ، مافی خۆی بەتەواوی دەدایە.

[١٤٢٢] تجرید/٣، ژمارە: ٩٥٤ - ٢١٠٣ بخاری + تجرید/٥، ژمارە: ١٨٧٥ = ٥٦٩٦ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٧٩ = ٥٧١٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٧ رقم الباب/١٨).

[١٤٢٣] بخاری. إجارە: ٢٢٨٠، مسلم: ٥٧١٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٧ رقم الباب/١٨).

فـەرموودەی ژمـارە (١٨٧٥)ی تەجریـدی بوخـاری دەکـەین بـە پایـان‌و روونکردنەوە، بۆ بابەتی کەڵەشاخگرتن‌و خوێنبەردان:

عَنْ أَنَسٍ رَضِي اللّٰه عَنْه أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ أَجْرِ الْحَجَّامِ فَقَـالَ احْـتَجَمَ رَسُـولُ اللّٰـهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ وَأَعْطَاهُ صَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَكَلَّمَ مَوَالِيَـهُ فَخَفَّفُـوا عَنْهُ وَقَالَ: إِنَّ أَمْثَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ وَالْقُسْطُ الْبَحْرِيُّ وَقَالَ: لَا تُعَذِّبُوا صِـبْيَانَكُمْ بِالْغَمْزِ مِنَ الْعُذْرَةِ وَعَلَيْكُمْ بِالْقُسْطِ.(الحديث ٥٦٩٦ طرفه في: رقـم: ٩٥٣ تجريـد = ٢١٠٢ فتح الباري = بەرگی/٣ ل/٢٧):

پرسیارکرا لـەئیمامی ئەنـەس (رەزای خـوای لێ بـێ): ئایـا کرێـی کەڵەشـاخگر حەڵاڵە یا چییە؟ فەرمووی: (کرێی کەڵەشاخ گر دروستە، چونکە ئـەبو طـەیبـە کەڵەشاخی گرت لەپێغەمـەر -درودی خـوای لەسـەر بـێ- جـا حـەزرەت -درودی خوای لەسەر بێ- لـەباتی ئـەوە دوومـەن خـۆراکی پێـیدا، وە قـسەی لەگـەڵ ئاغـا ئازادکـەرەکانی کـرد، لـەبارەی پارمـەتی دانیـەوە، چـونکە ئـەم خزمەتـە باشـەی پێشکەش بـە پێغەمـەری خـودا کـردووە، ئـەوانیش ئەوسـەرانەی کـەدایان نـابوو لەسەری بەرامبەر بەئازادکردنی بۆیان کەم کردەوە).

وە خۆشەویـست (درودی خـوای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (بەڕاسـتی باشـترین نموونە بۆ دەرمانی باش، بۆ ئێـوەی دانیـشتووانی گـەرمیان کەڵەشـاخ گرتنـە، وە هەروەها عوودی دەریایی، کە بەعـەرەبی پـێی دەگـوترێ: قوسـطی بـەحری). وە هەروەها حەزرەت -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (منداڵتان ئەگـەر تووشـی دوومەڵی گەروو بوو، یا ئاڵووی کەوت، بەگوشینی پەنجە ئازاریان مەدەن، بەڵکوو لەباتی ئەوە بەعوودی هیندی واتە: بە قوسط دەرمانی بکەن. (بڕ: تـاج/٢ /٢٩٩ + ژ/١٨٧٤ + تاج/٤ ل/٢٠١ ژ/١).

ڕوونکردنەوە:

ئەو بەهرانەی لەم فەرموودەیە وەردەگیرێن:

١. کەڵەشاخ گرتنو خوێن بەردانو خۆ داخکردن و زالوو بەکارهێنان، لەشەرعا ڕێگەیان پێ دراوە، وەهەتا ئێستاش نیازمەندان بەکاریان دەهێنن، وە سودیان لێ وەردەگرن، وە پزیشکی و دوکتۆریش ڕێگەی شتی وا دەدا.

٢. هەرکاتێ باشتر هەبوو، کاربەو بکرێ نەوەك کار بە باش بکرێ. وەك لەم فەرموودەدا دەردەکەوێ: کە عەرەبەکان بە ئەزموون لەکۆنا، دوومەڵی گەروو، وە یائالوو کەوتنیان، بەگوشینی سەری پەنجەو بەتەقاندن دەرمانو چارەسەر کردووە، بەلام ئەوەتا پێغەمەر -درودی خوای لەسەربێ- دەفەرموێ: لەوە باشتر هەیە، ئەوە دەبێ بەهۆی ئازار، تیمارکردنی ئەوجۆرە نەخۆشییانە بەدارە هیندی بکرێ بێ ئێشترو باشترە. بڕوانە: ژمارە: ٩٤٧=بەرگی/٣ ل/٢٠.

٣. لەفەرموودەکەوە دەردەکەوێ کەکەڵەشاخ گرتن، لەوڵاتی گەرمیان بەسوودترە، هەتا کوێستان، هەروەها بۆلاو بەسوودترە هەتا بۆ پیر.

٤. وەکی تریش ئێستا هەموو شتێ گۆڕاوە، وەئەم ڕێنماییە پزیشکیانە، پەیوەندی بەعیباداتەوە نییە، لەبەرئەوە دەتوانرێ خۆ دەرمان کردنو خۆ چارەسەرکردن بەشێوەیەکی سەردەمانە بێت نەك بەم شێوانە.

١٤٢٤- عَنْ أَسْمَاءَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) أَنَّهَا كَانَتْ تُؤْتَى بِالْمَرْأَةِ الْمَوْعُوكَةِ فَتَدْعُو بِالْمَاءِ، فَتَصُبُّهُ فِي جَيْبِهَا، وَتَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ:

«ابْرُدُوهَا بِالْمَاءِ»، وَقَالَ: «إِنَّهَا مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ». {الحديث: ٥٧١٦ = ٥٧٠٧ فم. تجريد/٥، رقم: ١٨٧٩ = ٥٧٢٤ فتح الباري} : [١٤٢٤]

دەستووری ئەسمای کچی ئەبوبەکری صەدیق (رەزای خودایان لێ بێ) وابوو، ژنێکی تاداریان دەهێنا بۆلای، لەکاتی تا لێ هاتنەکەدا، تا دۆعای بۆبکا، دەچوو ئاوی دەهێناو لە یەخەیەوە ئاوەکەی دەکرد بە باخەڵیدا بۆسەر لەشی، وە دەیگوت: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمانی کردووە پێمان کە تادار بە ئاو فێنك بکەینەوە!) وە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (تا لەهاڵاوی دۆزەخە بەئاو فێنکی بکەنەوە!). {تاج/٣، زنجیرە: ٦٦، ژمارە: ٢٩٩٧ ج/٤}.

١٤٢٥- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ (رَضِي اللَّه عَنْهمَا) أنها كَانَتْ إِذَا أُتِيَتْ بِالْمَرْأَةِ قَدْ حُمَّتْ تَدْعُو لَهَا أَخَذَتِ الْمَاءَ فَصَبَّتْهُ بَيْنَهَا وَبَيْنَ جَيْبِهَا وقَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا أَنْ نَبْرُدَهَا بِالْمَاءِ. (الحديث ٥٧٢٤): [١٤٢٥]

فاتیمەی کچی مونزیر (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: دەستووری ئەسمای کچی ئەبوبەکر (ڕەزای خوای لێ بێ) وابوو کاتی ژنێکی تاداریان دەهێنا بۆلای، لەکاتی تالێ هاتنەکەدا، هەتا دۆعای بۆ بکا، دەچوو ئاوی دەهێناو، لەیاخەیەوە دەیکرد بەباخەڵیا بۆ سەرلەشی، وەدەیگوت: پێغەمەر -دروودی لەسەر- فەرمانی کردووە پێمان کەتادار بەئاو فێنك بکەینەوە!). (تاج/٤ ل/٢٠٥ ز/٦٦ ژ/٢).

[١٤٢٤] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٧٩ = ٥٧٢٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٦٨ = ٥٧١٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٩ رقم الباب/١٠).

[١٤٢٥] بڕوانە فەرموودەی ژمارە: (١٤٢٤) (بخاری رقم الكتاب/٧٦ رقم الباب/٣٧).

١٤٢٦- عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) يَقُولُ: «الْحُمَّى مِنْ فَوْحِ جَهَنَّمَ ، فَابْرُدُوهَا بِالْمَاءِ»: [١٤٢٦]

رافیعی کوڕی خەدیج (ڕەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: لە پێغەمبەرم بیست دەیفەرموو: (تا لە هاڵاوی دۆزەخە، بەئاو فێنکی بکەنەوە).

(٢٧) بابُ كَرَاهَةِ التَّدَاوِي بِاللُّدُودِ

دەرمانکردن لەلای دەمەوە بە نا بەدڵ، بە دەمی نەخۆشەوە ناباشە

١٤٢٧- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) قَالَتْ: لَدَدْنَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ، فِي مَرَضِ، فَأَشَارَ أَنْ لاَ تَلُدُّونِي، فَقُلْنَا: كَرَاهِيَةُ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ، فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: «لاَ يَبْقَى أَحَدٌ مِنْكُمْ إِلاَّ لُدَّ، غَيْرُ الْعَبَّاسِ فَإِنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ». {الحديث: ٥٧٢٥ = ٥٧١٧ فم. بخاري. مغازي: ٤٤٥٨، ٥٧٠٩، ٥٧١٠، ٥٧١١، ٦٦٨٦، ٦٨٩٧} : [١٤٢٧]

عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: لە نەخۆشینەکەی پێغەمبەردا (دروودی خودای لەسەر بێ) لەلادەمیەوە بەزۆر دەرمانمان دەکرد بەدەمیەوە، ئەویش کارەکەی ئێمەی بەدڵ نەبوو، ئاماژەی بۆدەکردین کەشتی وا نەکەین، ئێمەیش گوتمان: بۆیە وانیشان دەدا، چونکە نەخۆش حەزی لەدەرمان نییە، لەبەرئەوە بەگوێمان نەکردو بەزۆر لەلادەمیەوە دەرمانەکەمان کرد بەدەمیەوە!

بەڵام کەهۆشی هاتەوە فەرمووی: (ئەوە من جڵەوگیریم لێتان نەکرد، کە بەزۆر لەلاوە دەرمان مەکەن بەدەممەوە؟).

[١٤٢٦] بخاری. طب: ٥٧٢٤ مسلم: ٥٧٢١ — ٥٧٢٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٦ رقم الباب/٢٨).

[١٤٢٧] بخاری. مغازی: ٤٤٥٨ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٧٨ = ٥٧٢٥ (بخاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/٨٣).

گوتمان: بۆیـە بـەگوێمان نـەکردی، لـەدڵی خۆمانـا گوتمـان: نـەخۆش حـەزی لەدەرمان نییە. فەرمووی: (دەبێ لە تۆڵەی ئـەوەدا کـەواتان لـەمن کـرد، ئـەوەی لەم هۆدەیەدایە، لەبەر چاوی من بەزۆرو نابەدڵ، دەرمان بکرێ بـە لادەمیانـەوە یەکە یەکە، تەنیا عەبباس نەبێ، چونکە لەوکاتەدا ئەوتان لەگەڵ نەبوو).

لەتاجا ئەمەی پترە: تەنانەت لەبەر سوێندەکەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئوممولوئمنین مەیموونە، لەوکاتەدا بەڕۆژووش بوو، بەڵام دەرمانیان بەزۆر کرد بەلادەمیەوەو دەرخواردیان دا). {تـاج/٣، زنجیرە: ٦٤، ژمـارە: ٢٩٩٠ — ش/ت}.

(٢٨) بابُ التَّدَاوِي بالعودِ الهِندی وَهُوَ الكُسْتُ
تیمارکردن بە عوودی هیندی واتە: بە کوست

١٤٢٨- عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) (أَنَّهَا أَتَتْ بِابْنٍ لَهَا صَغِيرٍ لَمْ يَأْكُلْ الطعَامَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَجْلَسَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجْرِهِ فَبَالَ عَلَى ثَوْبِهِ فَدَعَا بِمَاءٍ فَنَضَحَهُ وَلَمْ يَغْسِلْهُ). (الحديث ٢٢٣- طرفه في: ٥٦٩٣)[١٤٢٨]:

ئوم قەیسی کچی میحصەن (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: کوڕێکی کۆرپـەم هـەبوو، نانـەخۆرە نـەبوو بـوو، بـۆ موبـارەکی بـردم بـۆلای پێغەمبـەر (درودی خـودای لەسـەر بـێ) پێغەمبـەر (درودی خـودای لەسـەر بـێ) لەکۆشـی خـۆی دا داینا، منداڵەکە میزی کرد بەجلەکانیدا، پێغەمبـەر (درودی خـودای لەسـەر بـێ)

[١٤٢٨] تجریـد/١، ژمـارە: ١٦٢ = ٢٢٣ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٤٧٧ = ٥٧٣٧ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٤ رقم الباب/٥٩).

داوای ئاوی کردو ئاوەکەی لەجلەکەی پرژاند، ئیتر نەیشۆرد (ت/ ١/ ١١١/ ٤ = ز-٢٣ ژ-١٦٦ - ش/ د/ ت/ ن).

راڤەو شیکردنەوە:

ئوم قەیس خوشکی وەکاشەی کوڕی میحصەنە، لەدێرینا لەمەککە ئیسلام بووە، وە کۆچی کردووە بۆ مەدینە، بیستو چوار فەرموودەی لە پێغەمبەرەوە گێڕاوەتەوە، لەصەحیحەیندا دوو فەرموودەی هەیە، زۆر تەمەندرێژ بووە. بەپێی ئەم فەرموودەیە سوننەتە ساوا بەنیازی پیرۆز بوونو نزای باش بۆکردن ببرێ بۆ خزمەتی پیاوچاکان.

ژمارە (١٨٧٤)ی تەجریدی بوخاریش بۆ بەهرەی پترو روونکردنەوەی مەبەست دەنووسم:

عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ يُسْتَعَطُ بِهِ مِنَ الْعُذْرَةِ وَيُلَدُّ بِهِ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ. وَدَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِابْنٍ لِي لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ فَبَالَ عَلَيْهِ فَدَعَا بِمَاءٍ فَرَشَّ عَلَيْهِ.(الحديث ٥٦٩٢ أطرافه في: ٥٧١٣، ٥٧١٥، ٥٧١٨، و الحديث ٥٦٩٣ طرفه في: ٢٢٣):

ئوم قەیسی کچی میحصەن (رەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: لەپێغەمبەرم بیست، دەیفەرموو: عوودی هیندی بەکاربهێنن، چونکە حەوت دەرمانی پێوەهەیە، بەم شێوەیە بەکاردەهێنرێ: دەیکوتن و بەڕۆن زەیتوونەوە، یان ڕۆنەکەی دەگرن بۆ دوومەڵی مەلاشووی منداڵ دەیتکێننە کونە لووتی، وە ڕۆنەکەشی بۆ نەخۆشی پاڵوو دەخورێتەوە، لەگێڕانەوەیەکدا: کوڕێکی خۆمم پێبوو، دوومەڵ لەناو قوڕگی هاتبوو، بەزەبری پەنجە دوومەڵەکەم تەقاند، کە چوومە خزمەتی حەزرەت -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (بۆچی

بەزمبری پەنجە دوومەڵی گەرووی منداڵتان دمتەقێنن‌و ئازارێکی زۆریان ئەدەن، بەڵکوو لەباتی ئەوە بەعودی هیندی دەرمانی بکەن، ئەم عوودی هیندییە، کە بەکوردی پێی دەگوترێ: دارەهیندی، دەرمانی حەوت دەردی واپێوە، بۆ دومەڵی گەرووی منداڵ، دەیتکێننە ناو کونەلووتی، وە ئاوەکەیشی بۆ نەخۆشی پاڵوو دەخورێتەوە). (تاج/٤ ل/٢٠٢ ز/٦٣).

لەگێڕانەوەیەکی ئێرەدا دەفەرموێ: چووم بۆ خزمەتی پێغەمەر (درووودی خودای لەسەر بێ) کوڕێکی ساوای خۆمم پێ بوو، نانە خۆرە نەبوو بوو، میزی کرد بەجلەکانیدا پێغەمەر -درووودی خوای لەسەر بێ- داوای ئاوی کردو لێی پرژاندو ئیتر نەیشۆرد).

عودی هیندی واتە: قوسط، بۆ واتای ئەم وشەیە بڕوانە: ژمارە: ٢٠٥ تەجرید = ٣١٣ فەتح = بەرگی/١ ل/٢١٤ + ژ/١٦٢ تجرید = ٢٢٣ = بەرگی/١ ل/١٨٣.

١٤٢٩- عَنْ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ أُمَّ قَيْسٍ بِنْتَ مِحْصَنٍ - وَكَانَتْ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ الأُوَلِ اللاَّتِي بَايَعْنَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، وَهِيَ أُخْتُ عُكَّاشَةَ بْنِ مِحْصَنٍ أَحَدُ بَنِي أَسَد بْنِ خُزَيْمَةَ، قَالَ أَخْبَرَتْنِي أَنَّهَا: أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بِابْنٍ لَهَا لَمْ يَبْلُغْ أَنْ يَأْكُلَ الطَّعَامَ وَقَدْ أَعْلَقَتْ عَلَيْهِ مِنَ الْعُذْرَةِ (قَالَ يُونُسُ: أَعْلَقَتْ غَمَزَتْ فَهِيَ تَخَافُ أَنْ يَكُونَ بِهِ عُذْرَةٌ) قَالَتْ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «عَلاَمَهْ تَدْغَرْنَ أَوْلاَدَكُنَّ بِهَذَا الإِعْلاَقِ؟! عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ (يَعْنِي: الْكُسْتَ) فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ، مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ»، قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: أَخْبَرَتْنِي أَنَّ ابْنَهَا ذَاكَ بَالَ فِي حِجْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بِمَاءٍ فَنَضَحَهُ عَلَى ثَوْبِهِ وَلَمْ يَغْسِلْهُ غَسْلاً. {الحديث: ٥٧٢٧ = ٥٧١٩ فم. تجريد/٥/١٦٥، رقم: ١٨٧٤ = ٥٦٩٢،

٥٧١٣، ٥٧١٥، ٥٧١٨} + {تجريـــد/١/١٨٣، رقـــم: ١٦٢ = ٢٢٣، ٥٦٩٣ فـــتح الباري}: [١٤٢٩]

عوبەیدوڵڵای کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی عوتبەی کوڕی مەسعوود فەرمووی: ئوم قەیسی کچی میحصەن، کە خوشکی وەکاشەی کوڕی میحصەن بوو، کە پیاوێ بوو لە خێڵی بەنی ئەسەدی کوڕی خوزەیمە، کە ئوم قەیس لە کۆچبەرە پێشینەکان بوو، کە پەیمانیان دابوو بە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ و ڕەزای خودا لەهەموو هاوەڵەکانی بێ) عوبەیدوڵڵا فەرمووی: ئەم ئوم قەیسە هەواڵی پێمدا، گوتی: کوڕێکم هەبوو، شیرە خۆرە بوو، نانە خۆرە نەبوو بوو، دوومەڵ لەناو قوڕگی دەرچوو بوو، بەزەبری پەنجە دوومەڵەکەم تەقاند، وە بردم بۆ خزمەتی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (بۆچی بەزەبری پەنجە دوومەڵی گەرووی منالتان دەتەقێنن و ئازارێکی زۆریان دەدەن، بە عوودی هیندی {واتە: بە کوست: بە قوسط} کەڕۆنێکە بۆ دەرمانی دەرد، دەرمانی بکەن، ئەم عوودی هیندی (دارە هیندی)یە، دەرمانی حەوت دەردە: بۆ دوومەڵی گەرووی منال دەیتکێننە ناو کونە لووتی، وە ئاوەکەشی بۆ نەخۆشی پالوو دەخورێتەوە). عوبەیدولاّ فەرمووی: ئوم قەیس پێی فەرمووم: ئەو کوڕەم میزی کرد بەکۆشی پێغەمبەردا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) داوای ئاوی کردو پرژاندی لەشوێنی میزەکەی بە جلەکەیەوەو بەشۆردن نەیشۆرد). {تاج/٣، زنجیرە: ٦٣، ژمارە: ١٩٨٩ = چاپی چوارەم} + {تەجرید/٥، رقم: ١٨٧٥ = ٥٦٩٦}.

[١٤٢٩] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٧٤ - ٥٦٩٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٧٧ - ٥٧٢٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٦ رقم الباب/١٠).

ڕوونکردنەوە:

یەکەم: عوودی هیندیو کوستو قوسط یەك بابەتن نەوەوی دەفەرموێ: (وَالعُـودُ الهنـديُّ يقـالُ لَـهُ القُـسْطُ والكُـسْتُ). عـوودی هینـدی دارێکـی پارچـە پارچەیە، لە ڕەگی ڕووەکی قوسط دەکرێ، کە ئەم ڕووەکی قوسطە لە هیندو لـە کیشمیرو لە وڵاتی چین دەڕوێ، بازرگانەکان جاران لەدەریاوە دەیانهێنا لەبەرئەوە پێیـان دەوت: قوسـطی بـەحری. بـەزۆر شـێوە بـەکاردەهێنرێ، وەك عەسـقەلانی دەفەرموێ:

١- طەلاء ئەوەیە کە دەکرێ بە مەڵهەمو بەزەیت چـەوردەکرێو شـوێنی ئـازاری پێ دەهەنوورێ.

٢- تەکمیدیش هەروەها.

٣- شـەراب، دەکـوترێو دەکرێتـە نـاو هـەنگوین، یـا نـاو ئـاو، یـا نـاو شـتی تـرو دەخورێتەوە.

٤- تەنطیلیش هەروەها.

٥- سموط، لەزەیتا دەکوترێو دەتکێنرێتە ناو کونە لووت.

٦- دهنیش هەروەها.

٧- تەبخیریش دەسووتێنرێو بە دووکەڵەکەی جێگەی مەبەسـت ڤـانگ دەدرێ.

هەروەها دەفـەرموێ: پزیـشکەکان دەڵـێن: قوسـط: پەلـە لـە سـوورِی مانگانـە دەکاو میز خێرا دەکاو کرمی نـاو گـەدە دەکـوژێو بـەری ژەهـر دەگـرێو بـۆ سێبەرۆ بەکاردێو گـەدە گـەرم دەکـاو ئـارەزووی جووتبـوونی نێـرو مـێ پـتر دەکاو پڵو شڵی لەش بە هەنوین لادەبا. بەشێوەی گشتی ئەم دارە هیندییـە: بۆ نەخۆشییەکانی سینگو بۆ بەڵغـەمو کۆکـەو هەلامـەتو بـۆ بـاو دوومـەڵ سوودی زۆرە، بۆ هەڵدانـەوەی ئـاڵو کـەوتنو بـۆ هـەوی نـاو دەمو نـاو گـەروو

سوودی هەیە. ئەم عووی هیندییە: هەیەتی سپییە، هەیەتی رەشە، هەیەتی شیرینە، هەیەتی تاڵە.

دووەم: عودی هیندی بۆندار (العود الهندی العطریّ) جیایە لەم عودی هیندییە، ئەمە لە بۆنە پیرۆزەکانا دەیسووتێنن تا بۆنی شوێنەکە خۆش بکا، لەچەشنی دەنکە شقارتەی درێژ وایە، وا لەناوپاکەتا.

سێیەم: (قسط أظفار) کە پێشی دەگوترێ (کوست) هەروەك پێی دەگوترێ (أظْفَارُ الطیب) لێرەدا مەبەست ئەم جۆرەش نییە، بەڵکوو ئەمە جۆرە بۆنێکی خۆشە، دەدرێ لەو جێگانەی لەش کە بۆنیان ناخۆشە، بۆ لابردنی بۆ درنو بۆ ساردیی. {تەجرید/٥/١٦٧، ژمارە: ١٨٧٥}.

(٢٩) بابُ التَّدَاوِی بِالحَبَةِ السَّوْدَاءِ
خۆ دەرمانکردن بە ڕەشکە

١٤٣٠- حدیث أَبَا هُرَیْرَةَ أَخْبَرَهُمَا أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) یَقُولُ: « فِی الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلاَّ السَّامَ»: [١٤٢٠]

لەژمارە (١٨٧٣)ی تەجریدی بوخاریدا ئاوایە:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ هَذِهِ الْحَبَّةَ السَّوْدَاءَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا مِنَ السَّامِ. قُلْتُ: وَمَا السَّامُ؟ قَالَ: الْمَوْتُ.(الحدیث ٥٦٨٧):

عائیشە (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ژنەوتم لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (ڕەشکە دەرمانی هەموو دەردێکە، مەرگی لێ دەرچێ).

[١٤٢٠] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٧٣ = ٥٦٨٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٧٧ = ٥٧٢٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٦ رقم الباب/٧).

عەرزم کرد: مەبەست لەمەرگ چىيە؟ فەرمووى: مەبەست لەمەرگ مردنە).
(تاج/٤ ز/٦٢ ل/٢٠٠ ژ/١ ش/ت).

له پوختەی موسلیمیشا، ژماره (١٤٧٣) ئاوایه:

عَنِ أَبَا هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ: «إِنَّ فِي الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ، إلاَّ السَّامَ». وَالسَّامُ: الْمَوْتُ، وَالْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ: الشُّونِيزُ. {الحديث: ٥٧٢٨ = ٥٧٢٠ فم. تجريد/٥/١٦٥، رقم: ١٨٧٣ = ٥٦٨٧}:

ئەبو هورەیره (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بەگوێی خۆم لەزاری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ)م بیست دەیفەرموو: (رەشکە دەرمانی هەموو دەردێکە، مەرگی لێ دەرچێ) عەرزیم کرد مەبەست لەمەرگ چییە؟ فەرمووی: مەبەست لەمەرگ مردنە، رەشکەش سیاوڵەیە). {تاج/٣، زنجیره: ٦٢، ژماره: ٢٩٨٧}.

(٣٠) بابُ التَّلْبِينَةِ مَجَمَّةٌ لِفُؤادِ المَرِيضِ
پەڵووله بەری دڵی نەخۆش دەکرێ

١٤٣١- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَنَّهَا كَانَتْ إِذَا مَاتَ الْمَيِّتُ مِنْ أَهْلِهَا، فَاجْتَمَعَ لِذَلِكَ النِّسَاءُ ثُمَّ تفَرَّقْنَ إلاَّ أَهْلَهَا وَخَاصَّتَهَا، أَمَرَتْ بِبُرْمَةٍ مِنْ تَلْبِينَةٍ، فَطُبِخَتْ، ثُمَّ صُنِعَ ثَرِيدٌ فَصُبَّتِ التَّلْبِينَةُ عَلَيْهَا، ثُمَّ قَالَتْ: كُلْنَ مِنْهَا، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ: «التَّلْبِينَةُ مَجَمَّةٌ لِفُؤَادِ الْمَرِيضِ تُذْهِبُ بَعْضَ الْحُزْنِ». {الحديث: ٥٧٣٠ = ٥٧٢٣ فم. تجريد/٥/٨٥، رقم: ١٨١٢ = ٥٤١٧، ٥٦٨٩، ٥٦٩٠}: [١٤٣١]

[١٤٣١] تجريد/٥، ژماره: ١٨١٢ = ٥٤١٧ بخاری. مسلم: ٢٢١٦، محمد فؤاد - پوختەی موسلیم/٤، ژماره: ١٤٧١ = ٥٧٣٠ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٠ رقم الباب/٢٤).

عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر (دروودی خودا لەسەر پێغەمبەرو رەزای خودا لەهەموو یارو هاوەڵو هاوسەرانی بێ) کاتێ کەسێکی دەمرد، ژنان کە بەم بۆنەیەوە لێی کۆدەبوونەوە، کاتێ کە بڵاوەیان لێ دەکردو بەس کەسوکارو دەستو پێوەندەکەی خۆی دەمانەوە، دەستووری دەدا، کەپرِ دیزەیێ پەڵوولەیان دەکردو دەیان کرد بەسەر تریتدا، ئەوسا عائیشە بەژنەکانی دەفەرموو: لەمە بخۆن، چونکە ئەمە بۆ خەم باشە، من بۆ خۆم بیستوومە لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (پەڵوولە بەری دڵی نەخۆش دەگرێو ناوسکی دەحەوێنێتەوەو خەمو خەفەتیش دەرەوێنێتەوە!). {تاج/٣، زنجیرە: ٦٧، ژمارە: ٣٠٠٣}.

(٣١) بابُ التَّدَاوِي بِسَقْيِ العَسَلِ
خۆ دەرمانکردن بە شەربەتی هەنگوین

١٤٣٢- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَخِي يَشْتَكِي بَطْنَهُ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَى الثَّانِيَةَ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ الثَّالِثَةَ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ: قَدْ فَعَلْتُ؟ فَقَالَ: صَدَقَ اللَّهُ وَكَذَبَ بَطْنُ أَخِيكَ اسْقِهِ عَسَلًا فَسَقَاهُ فَبَرَأَ.(الحديث ٥٦٨٤ طرفه في: ٥٧١٦)؛ [١٤٣٢]

ئەبو سەعیدی خودری (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ هاتە لای پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- گوتی: برایەکم هەیە سکی دێشێ؟ فەرمووی: هەنگوینی بدەرێ، بۆ جاری دووهەم هاتەوە خزمەتیو دیسان فەرموویەوە: هەنگوینی بدەرێ، بۆجاری سێهەم هاتەوە خزمەتی: دیسان

[١٤٣٢] تجرید/٥، ژمارە: ١٨٧٢ = ٥٦٨٤ بخاری. مسلم: ٢٢١٧ ترقیم الشیخ محمد فؤاد = ٥٧٣١ ترقیم شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٦ رقم الباب/٤).

فەرموویەوە: هەنگوینی بدەری، بۆجاری چوارەم هاتەوە گوتی: قوربان! هەنگوینی دەدەمێ، کەچی زیاتر ڕەوانی دەکا؟ فەرمووی: -درووودی خوای لەسەر بێ-: خودا لەقورئانی پیرۆزدا دەفەرمویێ: (فِهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ = لەهەنگوینا شیفاو دەرمان هەیە. کەواتە: ئەم فەرمایشتەی خودا ڕاستە بەڵام ئەوەی کە تۆ هەنگوین دەدەی بەبراکەت و سکی چاك نابێ، سکی براکەت درۆدەکا، دیسان هەنگوینی پێ بدە، جا هەنگوینی جارێ تر دەداتێ، وەسکی چاك دەبێ). (تاج/٤ ل/١٩٥ ژ/٣).

(٣٢) بابُ الطاعون، وَالطيَرةِ وَالكَهَانَةِ وَغيرَها
باسی تاعوونو بەد بینیو ڕەشبینیو کوڵەنانیو کاهینی

١٤٣٣- عنْ اسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ (رَضيَ اللّٰهُ عَنْهُما) قيلَ لهُ: مَاذا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الطاعُونِ فَقَالَ اسَامَةُ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (الطاعُونُ رِجْسٌ ارْسِلَ عَلَى طائِفَةٍ مِنْ بَنِي اسْرَائِيلَ اوْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَاذا سَمِعْتُمْ بِهِ بارْض فَلا تَقْدَمُوا عَلَيْهِ وَاذا وَقَعَ بارْض وَانْتُمْ بِهَا فَلا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ قَالَ ابُو النَّضرِ: لا يُخْرِجْكُمْ الا فِرَارًا مِنْهُ) (الحديث: ٣٤٧٣، طرفاه في: ٥٧٢٨، ٦٩٧٤): [١٤٣٣]

پرسیارکرا لە ئوسامەی کوڕی زید (ڕەزای خودایان لێ بێ) سەبارەت بەپەتای تاعوون چیت لە پێغەمبەر (درووودی خودای لێ بێ) بیستووە؟ فەرمووی: پێغەمبەر (درووودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (تاعوون دەردێکی پیسە، خودا لەسەر شێوەی سزا ناردی بۆ سەر بەرەمێی لەنەوەی ئیسرائیل)

[١٤٣٣] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٨٥ = ٣٤٧٣ بخاری. مسلم: ٥٧٣٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٥٤).

یافەرمووی: (سزایە بوو خودا ناردی بۆسەر نەتەوەکانی پێش ئێوەی نەتەوەی ئیسلام. جا ئەگەر بیستتان کەوا تاعوون لە شوێنێ داکەوتووە ئێوە لەخۆتانەوە، بەبێ پێویستی مەچن بۆسەری بۆ ئەوێ، کاتێ تاعوون لە شوێنێ پەیدا بووکە ئێوە لەوێ بوون ئەوە دەرمەچن لەوێ و لەدەستی رامەکەن). (تاج/٤ ل/١٧٦ ف/٣/١+٢+٣ - باسی: پاداشتی ددان بەخۆداگرتن لەکاتی داکەوتنی تاعووندا).

١٤٣٤- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنهُما): أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) خَرَجَ إِلَى الشَّامِ حَتَّى إِذَا كَانَ (بِسَرْغٍ) لَقِيَهُ أَهْلُ الأَجْنَادِ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ وَأَصْحَابُهُ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّ الْوَبَاءَ قَدْ وَقَعَ بِالشَّامِ، قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ: فَقَالَ عُمَرُ: ادْعُ لِيَ الْمُهَاجِرِينَ الأَوَّلِينَ، فَدَعَوْتُهُمْ، فَاسْتَشَارَهُمْ وَأَخْبَرَهُمْ أَنَّ الْوَبَاءَ قَدْ وَقَعَ بِالشَّامِ، فَاخْتَلَفُوا، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: قَدْ خَرَجْتَ لأَمْرٍ وَلاَ نَرَى أَنْ تَرْجِعَ عَنْهُ، وَقَالَ: بَعْضُهُمْ: مَعَكَ بَقِيَّةُ النَّاسِ، وَأَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، وَلاَ نَرَى أَنْ تُقْدِمَهُمْ عَلَى هَذَا الْوَبَاءِ، قَالَ: ارْتَفِعُوا عَنِّي، ثُمَّ قَالَ: ادْعُ لِيَ الأَنْصَارَ، فَدَعَوْتُهُمْ لَهُ، فَاسْتَشَارَهُمْ، فَسَلَكُوا سَبِيلَ الْمُهَاجِرِينَ، وَاخْتَلَفُوا كَاخْتِلاَفِهِمْ، فَقَالَ: ارْتَفِعُوا عَنِّي، ثُمَّ قَالَ: ادْعُ لِي مَنْ كَانَ هَا هُنَا مِنْ مَشْيَخَةِ قُرَيْشٍ مِنْ مُهَاجِرَةِ الْفَتْحِ، فَدَعَوْتُهُمْ فَلَمْ يَخْتَلِفْ عَلَيْهِ رَجُلاَنِ، فَقَالُوا: نَرَى أَنْ تَرْجِعَ بِالنَّاسِ، وَلاَ تُقْدِمْهُمْ عَلَى هَذَا الْوَبَاءِ، فَنَادَى عُمَرُ بِالنَّاسِ: إِنِّي مُصْبِحٌ عَلَى ظَهْرٍ، فَأَصْبِحُوا عَلَيْهِ، فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ: أَفِرَارًا مِنْ قَدَرِ اللَّهِ؟ فَقَالَ عُمَرُ: لَوْ غَيْرُكَ قَالَهَا يَا أَبَا عُبَيْدَةَ! وَكَانَ عُمَرُ يَكْرَهُ خِلاَفَهُ، نَعَمْ نَفِرُّ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ إِلَى قَدَرِ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَتْ لَكَ إِبِلٌ فَهَبَطْتَ وَادِيًا لَهُ عِدْوَتَانِ إِحْدَاهُمَا خَصْبَةٌ، وَالأُخْرَى جَدْبَةٌ، أَلَيْسَ إِنْ رَعَيْتَ الْخَصْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّهِ، وَإِنْ رَعَيْتَ الْجَدْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّهِ؟ قَالَ: فَجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ وَكَانَ مُتَغَيِّبًا فِي بَعْضِ حَاجَتِهِ، فَقَالَ: إِنَّ عِنْدِي مِنْ هَذَا عِلْمًا، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ فَلاَ تَقْدَمُوا عَلَيْهِ، وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلاَ

تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ»، قَالَ: فَحَمِدَ اللَّهَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ثُمَّ انْصَرَفَ. {الحديث: ٥٧٤٥ = ٥٧٣٨ فم. بخاري. طبّ: ٤٧٢٩} : (١٤٣٤)

عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: عومەری کوڕی خەطاب (رەزای خودای لێ بێ) لەسەردەمی جێنشینی خۆیدا کەوتەڕێو چوو بۆ شام، کە گەیشتە سەرغ لەوێ فەرماندارەکانی سەر گەورە شارەکانی شام هاتن بە پیریەوە، کە بریتی بوون لە ئەبو عوبەیدەی کوڕی جەڕاحو هاوڕێکانی، عەرزیان کرد: کەوا تاعوون لەشام بڵاوبۆتەوە، جا عومەر فەرمووی بەمن: کۆچکارە پێشینەکانم بۆ بانگ بکە، منیش بانگم کردن بۆی، جا عومەر بۆ ئەم باسە راوێژی پێ کردن، بەڵام قسەیان یەك نەبوو، هەندێکیان دەیانگوت: تۆ هاتووی بۆ کارێکی وا، لەبەرئەوە بەباشی نازانین کە نەچیو بگەڕێیتەوە، هەندێکی تریان دەیان گوت: تۆ هاوەڵانی پێغەمبەرو خەڵکی تریشت لەگەڵ دایە، لەبەرئەوە ئێمە بەباشی نازانین کە بیانبەیت بۆناو ئەم پەتایە، عومەریش فەرمووی: دەورم چۆڵ کەن.

ئینجا بەمنی فەرموو: یاریدەدەران (ئەنصار)ەکانم بۆ بانگکە. منیش بانگیانم کرد بۆی، راوێژی بەوانیش کرد، ئەوانیش وەك کۆچکاران (وەك: موهاجیرین) رایان یەك نەبوو، جا بەوانیشی فەرموو: دەورم چۆڵ کەن. ئینجا فەرمووی: کێ لێرەیە لە پیرە مێردانی قوڕەیش، ئەوانەی کە لەکاتی ئازادکردنی مەککەدا کۆچیان کردووە، ئەوانەم بۆ بانگ کە، جا کەبانگم کردن بەیەك دەنگ سەرجەم گوتیان: ئێمە رامان وایە کە خەڵکەکە بگێڕیتەوە بۆ دواوەو نەیان بەیت بۆناو ئەم پەتایە، ئیتر عومەر جاڕیدا بەناو عەشاماتەکەدا: کە سبەینێ

(١٤٣٤) تجرید/٤، ژمارە: ١٣٨٥ = ٣٤٧٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٨٤ = ٥٧٣٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٦ رقم الباب/٣٠).

سـەر لەبـەیانی سـواردەبین‌و دەگەڕێنـەوە بـۆ مەدینـە. ئـەبو عوبەیـدەیش فەرمووی: ئایا لەدەستی چارەنووسی خودا هەڵدێن؟ عومـەریش فـەرمووی: ئـەی ئەبو عوبەیدە! کاشکی کەسێکی تر ئـەم قسەیەی تـۆی بکردایـە! عومـەر حـەزی نەدەکرد کەبێ دڵی ئەبو عوبەیدە بکا، ئینجا عومـەر فـەرمووی: بـەڵێ لەدەست چارەنووسـی خـودا رادەکـەین بـۆلای چارەنووسـی خـودا خـۆی! ئـەدی پـێم بڵـێ: ئەگـەر تـۆ رانـێ وشـترت هـەبێ‌و بـچێتە نـاو دۆڵێکـەوە، کـەدوو لاپـاڵی هـەبێ، لا پاڵێکیان بژوێن‌و ئەویتریان چەقەن‌و رەقەن بێ، جا ئەگـەر ئـەو رانـە لـە لاپاڵە بژوێنەکـەدا بلـەوەرێنیت، هـەر بەچارەنووسـی خـودا نییـەو ئەگـەر لەلاپاڵـە رەقەنەکەشـدا بیلـەوەڕێنیت هـەر بەچارەنووسـی خـودا نییـە؟ فـەرمووی: جـا عەبدوڕەحمانی کوڕی عەوف هات بەسەر ئەم مشت‌و مڕەدا، کە لـەوەپێش لـەوێ نەبوو، چوو بوو بۆ هەندێ ئیشی خۆی، جا عەبـدوڕەحمان هـات فـەرمووی: مـن شارەزاییم لەم باسـە هەیـە، لـە پێغەمبـەرم بیـست دەیفـەرموو (دروودی خـودای لەسەر بێ): (کاتێ بیستتان کەوا تاعوون لەجێگەیێ بڵاوبۆتەوە مەچن بۆلای بۆ ئەوێ‌و بەپێی خۆتان مەچن بە پیریەوە، کاتێ لەو جێگەیەش بڵاوبـۆوە کـەئێوە لەوێن، دەرمەچن لەوێ‌و لەدەستی رامەکەن).

فـەرمووی: ئـیتر عومـەر سـوپاس‌و ستایـشی خـودای کـردو گەڕایـەوە بـۆ مەدینـەو سـەفەرەکەی بـڕی‌و نەچوو بـۆ شـام. {ریـاض/٤، زنجیرە: ٣٦١، ژمـارە: ١٧٩٢. چـاپی دووەم + تـاج/٣، زنجـیرە: ٥٣، ژمـارە: ٢٩٤٨ ج/٤ = چـاپی چـوارەم}. {بڕوانە: ژمارە: ١٠٨٢، ١٠٨٣ لەپێشەوە}.

ڕوونكردنەوە:

تاعوون پەتایەكی تایبەتە، زۆرینەی كات لەشێوەی دوومەڵی تەڕ لەناكاو بە مرۆڤ دەگاو، لە بنباڵو ئانیشكو دەستو پەنجەو نەرمەی لووتو پشت گوێو شوێنەكانی تری جەستە دەردێو پەیدا دەبێ، جا تاعوون، چی دوومەڵ بێو چی برین بێ، بەرە بەرە دەوروبەرەكەی یارەش دەبێتەوە، یا سوور دەبێتەوە، لە ڕەنگی سووری وەنەوشەیی، یا مەیلەو سەوز هەڵ دەگەڕێو ئەنجا زەهرو ژارەكەی دەگاتە ناو دڵو ناو گەدەو مرۆڤەكە تووشی دڵە تەپێو ڕشانەوەو چاوە قوولە دەبێ!

ڕەشەكەی كەم كەس لەدەستی ڕزگاری دەبێ، سوورەكەی لەهەموو جۆرەكانی تری باشترە. خوا بمانپارێزێ لێی.

تاعوون پەتایەكی زۆر زۆر مەترسیدارە، گەلێ جار شارێكی بەتەواوی وێران كردووە، كەسێ بەتاعوون بمرێ، پلەی شەهیدی بۆ هەیە. {بڕوانە: ژمارە: ١٠٨٢ و ١٠٨٣ لە زنجیرە: ٨٥٩و زنجیرە: ٨٦٠ كە لەپێشەوە لەم پەڕاوە پیرۆزەدا ڕابورد}.

(٣٣) باب لا عَدْوى وَلا طيرَةَ وَلاَ هَامَةَ وَلاَ صَفرَ وَلاَ نوْءَ وَلاَ غوْلَ وَلاَ يُورَدُ مُمرِضُ علَى مُصِحٍ

باسی نەخۆشی تەنینەو بەدبینیو ڕەشبینیو بەد بوومیو كوندەپەپووو مانگی صەفەرو بورجو غوولی بیابانو نەخۆش نەكرێتە ناو ساغەوە

١٤٣٥- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): حِينَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «لاَ عَدْوَى، وَلاَ صَفَرَ، وَلاَ هَامَةَ»، فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا بَالُ الإِبِلِ تَكُونُ فِي الرَّمْلِ كَأَنَّهَا الظِّبَاءُ فَيَجِيءُ الْبَعِيرُ الأَجْرَبُ فَيَدْخُلُ فِيهَا فَيُجْرِبُهَا كُلَّهَا؟ قَالَ: «فَمَنْ أَعْدَى الأَوَّلَ»؟ وَفِي رِوَايَةٍ: «لاَ عَدْوَى وَلاَ طِيَرَةَ وَلاَ صَفَرَ وَلاَ هَامَةَ». {الحديث: ٥٧٤٩ = ٥٧٤٢ فم. بخاري. طب: ٥٧٥٤، ٥٧٧٠، ٥٧٧٣،

٥٧٧٥. أبو داود. طب: ٣٩١١} + {تجريد/٥/١٧٤، رقم: ١٨٧٧ = ٥٧١٥، ٥٧٠٧ فتح الباري} : [١٤٣٥]

ئـەبو سـەلەمەی كـوڕی عەبـدوڕەحمان ئەفـەرموێ: ئـەبو هـورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفـەرموێ: (نە نەخۆشی تەنینەوە لەخۆیەوە هەیەو، نە مانگی موحـەررەم دەبێ بـەمانگی صەفەرو نەهامە هەیـە). پیـاوێكی عـارەبی دەشـتەكی عـەرزیكرد: قوربـان! ئـەی پێغەمبەری خودا! وادەبێ كە وشترەكان لەناو لی ئـەو دەشـتەدان، لەبـەر گـورج و گۆڵی و پاكی و پوختی دەڵێی رەوە ئاسكن، چ دەردیان نییـە، كەچی كـە وشـترێكی لاوەكـی گـەڕیان تێكـەڵاو دەبـێ، هـەموویان گـەڕدەكا، ئـەی ئـەوە بۆچـی وایـە؟ فەرمووی: (ئەی باشە نەخۆشییەكەو گەڕییەكە لـەكێوە تەنییـەوەو گەیـشت بـە یەكەم وشتر؟!). {تاج/٣، زنجیرە: ٧٦، ژمارە: ٣٠٤٣}.

لە گێڕانەوەی ژمارە (٥٧٥٠)دا دەفەرموێ: (نە نەخۆشی تەنینەوە لەخۆیەوە هەیـەو نـە نوقلانـەی خـراپ هەیـەو نـەپێ رەشـیو بـەد قـوومی هەیـەو، نـە پاشخـستنی موحـەررەم بـۆ كـاتی صـەفەرو نـە پێشخـستنی صـەفەر بـۆ كـاتی موحەررەم هەیەو، نەماری وا هەیـە لـەناو سـكا، كـە نـاوی صـەفەر بێو لـەكاتی برسێتیدا ئازاری ئادەمیزاد بداو، لەویشەوە تەشەنە بكاو بتەنێتەوە بۆ یـەكێكی ترو نە (هامە) هەیە، كە گوایـە: ئێـسكی كوژراو ببـێ بـە مـەلێك و هەمیـشە، لـە دەوروبەری گۆڕەكەی بقێـژێنێ هـەتا كەسوكارەكەی تۆڵـەی بـستێنن!). {تـاج/٣، زنجیرە: ٧٦، ژمارە: ٣٠٤٥}.

[١٤٣٥] تجریـد/٥، ژمـارە: ١٨٧٧ = ٥٧١٥ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٤٨٦ = ٥٧٤٩ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٦ رقم الباب/٢٥).

ئـەم گێڕانـەوەی ژمـارە (٥٧٥٠)ی موسـلیمە لـە تەجریـدی بوخاریـدا ئەمـەی زیاترە: (لەگەڵ ئەوەیشە، ئەمە واتـای وا نییـە، کـە پـارێز لـە نەخۆشـی نـەکرێ، بەڵکوو پارێزکردنو خۆپاراستن لـە نەخۆشـیو لەپـەتاو دووربینـی لـەکاتی وادا، کاری باشو دروستە، دەی کەواتە هەتا بۆت دەکرێ پارێز لە گول بکـە، کـە گـولی دەردێکی پیسە، زوو تەشـەنە دەکا، وە لەبـەر گـول هـەڵێ، نـەبادا تـۆش تووشـی ببی هەروەك چۆن لەترسا لەبەر شێر هـەڵ دێیـت ئـاوا). {تجریـد/١٧٣/٥، رقـم: ١٨٧٧ = ٥٧٠٧، ٥٧١٧، ٥٧٥٧، ٥٧٧٠، ٥٧٧٣} + {تاج/٣، زنجیرە: ٧٦، ژمـارە: ٣٠٤٥ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

ڕوونکردنەوە:

١- پوختـەی قـسەی سـاخ لـەم شـوێنەدا ئەمەیـە: (ئەفـسانەو قـسەی کـۆنی سەردەمی نەزانی، بێ بایەخە، هەموو شت لە بنەڕەتدا بەدەست خودا خۆیـەتی، بـەڵام بـەپێی یاسـای ئاسـاییو بـەپێی حـاڵو عـادەتو بـاوو بـەراورد، دەبـێ بـۆ ئیحتیاطو دوور بینی، خۆت لـەدەردو نەخۆشـی بپـارێزی، نـەبادا تـۆیش تـووش ببـی، بەتایبـەتی لەنەخۆشـی خـراپ، کـە بەئـەزموون دەرکـەوتووە، لـەکاتی تێکلاویو خۆنەپارستندا، بەئاسانی لە یەکێکەوە دەگوێزێتەوە بۆ یەکێ تر.

ئەمە پوختەی فەرمایشتی ئیمامی نەوەوییە لەم شوێنەدا.

٢- مەبەستی سەرەکی لەم فەرموودانە دوو ئامانجی سەرەکین:

أ/ پووچکردنەوەی بیرو باوەڕی سەردەمی نەزانی، کە زۆرینەیان قسەی پـڕو پووچو ئەفسانەنو لە ڕاستیدا، هـیچ بنەمایـەکی دروسـتو ڕاسـتیان نییـە. وەك: کونە پەپوو شـوومە، کەروێـشك کوڵوڵە، قەلـەڕەش بـەد قوومـە، ڕێـوی بێـت بـە پیرتـەوە، بایـە قـووش لەشـوێنێ بخوێنـێ کـاول دەبـێ، گیـانی کـوژراو دەبـێ بـە

باڵندەیێ، لەدەوری گۆڕەکەی دەخوێنێو بانگی کەسوکارەکەی دەکا، تا تۆڵەی بستێنن، زۆر بەیتو باڵۆرەی تری لەم بابەتە.

١٤٣٦- عن أبي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «لاَ تُورِدُوا الْمُمْرِضَ عَلَى الْمُصِحِّ». [(١٤٣٦)]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (نەخۆش نەکرێتە ناو ساخەوە!).

(٣٤) بابُ الطيرةِ والفألِ وَمَا يكونُ فيهِ الشُّؤْمُ
باسی بەدبینیو نوقلانەو نوخشەی باشو پیرەشی

١٤٣٧- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: « لاَ عَدْوَى ، وَلاَ طِيَرَةَ ، وَيُعْجِبُنِي الْفَأْلُ » . قَالُوا وَمَا الْفَأْلُ قَالَ « كَلِمَةٌ طَيِّبَةٌ». [(١٤٣٧)]

بڕوانە فەرموودەی ژمارە: (١٤٣٨) کەوا لەدوا ئەم ژمارەیەوە، واتاکەی لەوێ بەتەواوی دێ.

١٤٣٨- عَنْ أَبَا هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «لاَ طِيَرَةَ وَخَيْرُهَا الْفَأْلُ»، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْفَأْلُ؟ قَالَ: «الْكَلِمَةُ

(١٤٣٦) تجريد/٥، ژمارە: ١٨٨٨ = ٥٧٧١ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٨٧ - ٥٧٥٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٦ رقم الباب/٥٣).

(١٤٣٧) بخاری. طب: ٥٧٧٦، مسلم: ٥٧٦١ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٦ رقم الباب/ ٥٤).

الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا أَحَدُكُمْ». {الحديث: ٥٧٥٩ = ٥٧٥٢ فم. تجريد/٥، رقم: ١٨٨٥ = ٥٧٥٤، ٥٧٥٥ فتح الباری}:(١٤٣٨)

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لە پێغەمبەرم بیست، دەیفەرموو: (نوقلانەی خراپ بایەخی نییە، باشترین نوقلانەیش نوخشە لێدانە!). گوترا: ئەی پێغەمبەری خودا! نوخشە لێدان وەکوو چی؟ فەرمووی: (وەك ئەوە دەتانەوێ کارێ بکەن لەکاتی نیازی کردنەکەیا، وشەیەکی باش بەرگوێتان بکەوێ). {تاج/٣، زنجیرە: ٧٨، ژمارە: ٣٠٤٩}.

ڕوونکردنەوە:

بۆ نموونە: یەکێ بچێ بۆ حەجو عەمرە، لەکاتی باسکردنی ئەو سەفەرەدا، بەرگوێی بکەوێ کەسێ ئەم ئایەتە بخوێنێ:

{فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىَ} ئەوە جۆرە نوقلانەیەکی باشە لەخوداوە، نیشانەی ئەوەیە کە حەجو عەمرەکەی بەنسیب دەبێ. زۆر جار پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کاتێ ئەرکێکی دەسپارد بەیەکێ، ئەگەر ناوەکەی بەدڵی نەبوایە پێی ناخۆش بوو، بەوێنە: ئەگەر کارمەندێکی دابنایێ لەسەر کارێ، ناوی سەرکەوت بوایە پێی خۆش بوو، بەلام ئەگەر ناوی ژێرکەوت بوایە پێی ناخۆش بوو. {بڕوانە: تاج/٣، زنجیرە: ٧٨، ژمارە: ٣٠٤٩ تا دوایی}.

١٤٣٩- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُ قَالَ: «إِنْ يَكُنْ مِنَ الشُّؤْمِ شَيْءٌ حَقٌّ فَفِي الْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ وَالدَّارِ». {الحديث: ٥٧٦٨ = ٥٧٦١ فم}:(١٤٣٩)

(١٤٣٨) تجرید/٥، ژمارە: ١٨٨٥ = ٥٧٥٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٩١ - ٥٧٥٩ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٦ رقم الباب/٤٣).

ئیبنو عومەر (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: {ئەگەر شوومیو بەدبوومی هەبێو هەقو راست بێ، ئەوا لەم سێ شتەدا هەیە:

یەکەم: ماینو ئەسپ.

دووەم: ژن.

سێیەم: خانوو. {تاج/٣، زنجیرە: ٧٧، ژمارە: ٣٠٤٧}.

١٤٤٠- عَنْ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ عُمَرَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهما) قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (إِنَّمَا الشُّؤْمُ فِي ثَلاثَةٍ فِي الْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ وَالدَّارِ) (الحديث ٢٨٥٨، طرفُهُ في: ٢٠٩٩=٩٥٢ت ٢٠٩٩ف)[١٤٤٠]:

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خوایان لێ بێ) فەرمووی: بەگوێی خۆم لەدەمی پیرۆزی پێغەمبەرم بیست، دەیفەرموو: (نە نەخۆشی تەنینەوە هەیە، نەنوفڵانەی خراپ بایەخی هەیە، شوومیو بەدبوومی ئەگەر لەشتێکدا هەبێ، لەم سێ شتەدا هەیە: لەماینو ئەسپدا و، لەژنداو لەخانوودا) (تاج/٤/٢٣١-ز-٧٧-باسی شوومی).

لێرەدا ئاوایە: سەهلی کوڕی سەعد (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درووودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ئەگەر شوومیو بەدبوومی هەبێ، ئەوا هەندێ جار: لەژندا هەیەو هەندێ ژن شوومەو بەدقوومە، وە هەروەها هەندێ جار لەماینو ئەسپدا هەیەو هەندێ ماین، یا

[١٤٣٩] بخاری. نكاح: ٥٠٩٣، ٥٧٧٢، مسلم: ٥٧٦٥ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٦ رقم الباب/٤٣).

[١٤٤٠] تجرید/٢، ژمارە: ١١٨١ = ٢٨٥٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٩٢ = ٥٧٦٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/٤٧).

هەندێ ئەسپ شوومەو بەدبوومە، وە هەروەها لە جێگەو شوێندا هەیەو هەندێ جێگە شوومە).

وە ئەمەیش ژمارە: (١٤٩٣)ی پوختەی موسلیمە، لەگەڵ ڕوونکردنەوەیەکی ئەم بابەتە:

عَنِ جَابِرًا يُخْبِرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «إِنْ كَانَ فِى شَىْءٍ فَفِى الرَّبْعِ وَالْخَادِمِ وَالْفَرَسِ». {الحديث: ٥٧٧٣ = ٥٧٦٦ فم} :

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (پێ ڕەشیو شوومی ئەگەر لەشتێکا هەبێ، ئەوا لەهەندێ لەم سێ شتەدا هەیە:

١- لەخانووماڵدا.

٢- لە نۆکەرو کارەکەردا.

٣- لە ئەسپو مایندا.

ڕوونکردنەوە:

ئەوەوی (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) دەفەرموێ: (زاناکان لەم پرسی پێ ڕەشیو بەدقوومییەدا، دوو بۆچوونی سەرەکییان هەیە:

بۆچوونی یەکەم: کە بەڵێ لەڕاستیدا، ئەم سێ شتە بەپێی ئەو سروشتەی کەخودا دروستی کردوون لەسەری، لەهەندێ لەمانەدا، لەسەر ڕووی ڕاستی، پێ ڕەشیو بەدقوومی هەیە، جا هەرکاتێ مرۆڤ هەستی بەشوومی یەکێ لەژنو ئەسپو ماینو نۆکەرو کارەکەر کرد، بەزوویی لێی جیابێتەوە، بە تەڵاق دان بێ، بە فرۆشتن بێ، بەهەر شێوەیێ تر بێ).

بە بۆچوونی بەندەی وەرگێڕیش، ڕووداوەکانیش ئەم بۆچوونی یەکەمە دووپات دەکەنەوە، گەرچی ڕای دووەمیش بێ بایەخ نییە.

بۆچوونی دووەم:

١- بەدبوونی ژن شتێکی سروشتی نییە، کەشتی وا لەچارەی نووسرابێ، بەڵکوو هەر ژنێ بیگری، کە ئەم کێشانەی هەبوو، ئەوە پێ ڕەشیو بەدقوومە: نەزۆك بێو زمان درێژبێو بەدڕەوشت بێو هۆی دڵ لێپیسکردنی مێرد بێو ماڵکەر نەبێ.

٢- شوومی ماڵو خانوو، لەوەدایە کە تەنگەبەر بێو ناخۆش بێو دراوسێی خەراپی زیانەخرۆی هەبێ.

٣- شوومی ئەسپو ماین لەوەدایە کە غەزای پێ نەکرێو بۆ کاری خێر بەکار نەهێنرێو بۆشتی دنیایی ڕووت بەکاربهێنرێ.

٤- شوومیو پێ ڕەشی کارەکەرو نۆکەریش لەوەدایە: کە خووی خراپ بێو درۆزن بێو هەرچی پێ بسپێری بەجوانی نەیکا.

ئەوەوی دەفەرموێ: زاناکان دەفەرموون، لەبارەی نەخۆشی تەنینەوەو نوقلانەو پێ ڕەشیو ئەم جۆرە شتانەوە: کۆگیرێ بۆ ئەم بابەتانە، ئەم سێ ڕێبازەیە:

١- ئەوەی کەنابێ بەهۆی زیانی ڕاستو دروست، دەبێ پشتگوێ بخرێو بایەخی پێ نەدرێ، وەك نوقلانەی خراپ (طيرة).

٢- ئەوەی زیانی ئاشکرای هەیەو بە ئەزموون زیانی چەسپاوە، دەبێ پارێزی لێ بکرێ، وەك پەتاو تاعوونو گوڵیو ... تاد.

٣- ئەوەی کە جاروبار وا چەسپاوە زیانی هەبێ، ئەوە دروستە پارێزی لێ بکرێ، وەك: ژنو ماینو خانوو.

کورت و پوخت بەکوردی پەتی

١- پارێزو خۆپاراستن لەنەخۆشی خراپ و پەتاو شتی وا کارێ رەوایە.

٢- لەم جۆرە شتانەدا واباشە راوێژ بە پسپۆڕی ئەم بابەتانە بکرێ.

(٣٧) بابُ قتلِ الحيَّاتِ وَغيرَها
باسی کوشتنی مارو شتی تری لەم بابەتە

١٤٤١- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهما) أَنَّه سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: (اقْتُلُوا الْحَيَّاتِ وَاقْتُلُوا ذَا الطُّفْيَتَيْنِ وَالأَبْتَرَ فَإِنَّهُمَا يَـطمِسَانِ الْبَصَرَ وَيَسْتَسْقِطَانِ الْحَبَلَ) (الحديث٣٢٩٧، أطرافُهُ في: ٣٣١٠، ٣٣١٢، ٤٠١٦، ٤٠١٧):[1441]

ئیبنو عومەر(ڕەزای خوایان لێ بێ) فەرمووی: جارێ پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) لەسەر مینبەر ووتاری دەدا، گوێم لێ بوو دەیفەرموو: (هەموو جۆرە مارێ بکوژن، بەتایبەتی ئەو چەشنە مارانەی کە دوو هێڵی رەش وەك هێڵی پەلکە خورما وابەسەر پشتیانەوەو هەروا کوڵەومیباب، چونکە ئەم دوو جۆرە مارە ئاوی چاو دەبەن و سك لەباری ژن دەبەن، ئەوەندە رەزایان تاڵە وئێسکیان قورس و رەزایان بێ رەزایە، تەنانەت بەچاوپێکەوتنیان ئاوی چاو دادێ و کۆرپەلە لەبار دەچێ!) (تاج/٤ل –١٩ ز- ٥ ف –١. باسی ماری ماڵی ناوماڵ..).

ئەمەیش دەقی ژمارە: (١٤٩٧)ی پوختەی موسلیمە، دەینووسین بۆ راڤەو روونکردنەوە:

[1441] تجرید/٣، ژمارە: ١٣٢٩ - ٣٢٩٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٩٧ - ٥٧٨٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٩ رقم الباب/١٤).

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَأْمُرُ بِقَتْلِ الْكِلاَبِ يَقُولُ: «اقْتُلُوا الْحَيَّاتِ وَالْكِلاَبَ، وَاقْتُلُوا ذَا الطُّفْيَتَيْنِ وَالأَبْتَرَ، فَإِنَّهُمَا يَلْتَمِسَانِ الْبَصَرَ، وَيَسْتَسْقِطَانِ الْحَبَالَى». قَالَ الزُّهْرِيُّ: وَنُرَى ذَلِكَ مِنْ سُمَّيْهِمَا وَاللَّهُ أَعْلَمُ. قَالَ سَالِمٌ: قَالَ: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: فَلَبِثْتُ لاَ أَتْرُكُ حَيَّةً أَرَاهَا إِلاَّ قَتَلْتُهَا، فَبَيْنَا أَنَا أُطَارِدُ حَيَّةً يَوْمًا مِنْ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ مَرَّ بِي زَيْدُ بْنُ الْخَطَّابِ، أَوْ أَبُو لُبَابَةَ، وَأَنَا أُطَارِدُهَا، فَقَالَ: مَهْلاً يَا عَبْدَ اللَّهِ! فَقُلْتُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) أَمَرَ بِقَتْلِهِنَّ، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَدْ نَهَى عَنْ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ. {الحديث: ٥٧٨٧ = ٥٧٨٠فـم. تجريـد/٣، رقـم: ١٣٢٩ = ٣٢٩٧، ٣٣١٠، ٣٣١٢، ٤٠١٦، ٤٠١٧. أبـو داود. أدب: ٥٢٥٢. تحفة الأشراف: ١٢١٤٧}:

ئیبنـو عومـەر (ڕەزای خودایـان لێ بـێ) فـەرمووی: لـە پێغەمبـەرم بیـست، لەسـەر دوانگـە وتـاری دەدا، گـوێم لێ بـوو دەیفـەرموو: (گـشت مـارێ بكـوژن، هەروەها گشت سەگێ بكوژن، بەتایبەتی ئەو چەشنە مارانەی كەدوو هێڵی ڕەش، وەك هێڵی پەلكە خورما وا بەسـەر پـشتیانەوەو هـەروا هـەموو كوڵـە ومیبابـێ بكوژن، چونكە ئەم دوو جۆرە مارە، ئاوی چاو دەبەنو سك لەباری ژنی دووگیان دەبـەن، ئەوەنـدە ڕەزایـان تاڵـەو ئێـسكیان قـورسو گرانـەو ڕەزایـان بـێ ڕەزایـە، تەنانەت بە چاوپێكەوتنینان ئاوی چاو دادێو كورپەلە لەباردەچێ!).

زوهری (كە ئەم فەرموودەیە، لە سالمی كوڕی عەبدوڵلاوە، لە ئیبنو عومەرە، دەگێڕێتەوە) دەفەرموێ: وادەزانم كە ئەم سك لەبارچوونو ئاوی چاو بردنە، لـە كاریگـەریی ژەهـری ئـەم دوو جـۆرە مارانەوەیـە، وە خـودا بۆخـۆی باشـتری لێ دەزانێ!.

سالم دەفەرموێ: عەبدوڵلای كوڕی عومەر فەرمووی: ئیتر كە ئەمـەم لـە پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) بیـست، هـەر مـارێكم دەبینـی بـوارەم نەدەدا، دەمكوشت، جارێ مارێكم ڕاودەنا تا بیكوژم، لەو چەشنە مارانە بـوو، كـە

پێیان دەگوترێ ماری ماڵی ناو ماڵ، لەو کاتەدا زەیدی کوڕی خەطاب، یا فەرمووی: ئەبو لوبابە بانگی لێ کردم: هێواش ئەی عەبدوڵڵا! مەیکوژە. گوتم: بۆچی؟ خۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمانی کردووە بەکوژتنی مار. فەرمووی: ئاخر لەوەدوا، کوشتنی ماری ناو ماڵی قەدەغە کردووە، کە بەو مارانە دەڵێن: (عَوَامِرُ البُيُوتِ: خێوی ناو ماڵ، نەبادا جنۆکەی ماڵی موسوڵمان بن). {تاج/٣، زنجیرە: ٥، ژمارە: ٢٥٨٤ چ/٤}.

١٤٤٢- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي غَارٍ بِمِنًى، إِذْ نَزَلَ عَلَيْهِ (وَالْمُرْسَلاَتِ) وَإِنَّهُ لَيَتْلُوهَا، وَإِنِّي لأَتَلَقَّاهَا مِنْ فِيهِ، وَإِنَّ فَاهُ لَرَطْبٌ بِهَا، إِذْ وَثَبَتْ عَلَيْنَا حَيَّةٌ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) « اقْتُلُوهَا ». فَابْتَدَرْنَاهَا، فَذَهَبَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) « وُقِيَتْ شَرَّكُمْ كَمَا وُقِيتُمْ شَرَّهَا ». (الحديث ١٨٣٠، أطرافه ٣٣١٧، ٤٣٣، ٤٩٣١، ٤٩٣٤): [١٤٤٢]

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: جارێ لەشەوی عەرەفەدا لەمینا کە خاکی بەست (حەرەم)ە، لەئەشکەوتێکا لەخزمەتی پێغەمبەردا بووین، سەرگەرمی حەجی ماڵاوایی بووین، لەوکاتەدا سوورەتی (والمرسلات)ی بۆهات، حەزرەت (دروودی خوای لەسەر بێ) خۆی ئەم سوورەتەی بەقەدرو ڕێزەوە دەخوێندەوە، منیش وشە بەوشەو ئایەت بەئایەت لەدەمی پێغەمبەر خۆی (دروودی خوای لەسەر بێ) وەرم دەگرتو لەبەرم دەکرد، ئالەم کاتەدا کە هێشتا سوورەتەکە بەسەر زاری پێغەمبەرەوە بوو، وە دەمی پیرۆزی پێی تەڕو پاراو بوو، لەپڕ لەناکاو مارێ دەرپەڕیو پەلاماری داین!.

[١٤٤٢] تجرید/٢، ژمارە: ٨٤١ = ١٨٣٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٩٩ = ٥٧٩٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٧٧).

پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: ئادەی بیکوژن، بەڵام مارەکە دەرباز بوو، رۆیشت بۆمان نەکوژرا، پێغەمبەریش (دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: هەم ئەو قوتاری بوو لەچنگی ئێوەو هەم ئێوە قوتار بوون لەوەزنی ئەو!. (تاج/٢٣٤/٧ ز/٦٠ – ش).

ئەمەیش ژمارە: (١٤٩٩)ی پوختەی موسلیمە، روونکردنەوەی زۆر جوانی واتیادا:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودْ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِي غَارٍ وَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ (وَالْمُرْسَلاَتِ عُرْفًا) فَنَحْنُ نَأْخُذُهَا مِنْ فِيهِ رَطْبَةً إِذْ خَرَجَتْ عَلَيْنَا حَيَّةٌ فَقَالَ: «اقْتُلُوهَا»، فَابْتَدَرْنَاهَا لِنَقْتُلَهَا، فَسَبَقَتْنَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «وَقَاهَا اللَّهُ شَرَّكُمْ كَمَا وَقَاكُمْ شَرَّهَا». {الحديث: ٥٧٩٦ = ٥٧٨٩ فم. تجريد/٢/٢٤١، رقم: ٨٤١ = ١٨٣٠، ٣٣١٧، ٤٩٣١، ٤٩٣٤}:

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جارێ لەشەوی عەرەفەدا، لەخاکی مینادا، لە ئەشکەوتێکا، لەخزمەتی پێغەمبەردا بووین (دروودی خودای لەسەر بێ) لەوکاتەدا، سوورەتی (وَالْمُرْسَلاَتِ)ی هات بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) خۆی ئەم سوورەتەی بەقەدرو رێزەوە دەخوێندەوەو منیش وشە بەوشەو ئایەت بەئایەت، لەدەمی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) وەرم دەگرت‌و لەبەرم دەکرد، جا لەمکاتەدا کە هێشتا سوورەتەکە بەسەر زاری پێغەمبەرەوە بوو (دروودی خودای لەسەر بێ) وەدەمی پیرۆزی پێی تەڕو پاراو بوو، لەپڕ لەناکاو، مارێ دەرپەڕی‌و پەلاماری داین!

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئادەی بیکوژن! بەڵام مارەکە دەرباز بوو رۆیشت، پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ)

فەرمووی: (هەم ئەو فوتاری بوو لەچنگی ئێوەو هەم ئێوە فوتارتان بوو لەچنگی ئەو!). {تاج/٤، زنجیرە: ٦٠، ژمارە: ٤١٩٩ ج/٤}.

ڕوونکردنەوە:

لەپەڕاوی ڕاڤەکانا دەفەرموون: (جنۆکەو پەریو شەیاتینی، خودای گەورە توانای ئەوەی پێیان داوە، کە شکلو شێوەی خۆیان بگۆڕنو بچنە شێوەو شکڵو بیچمی شتی ترەوە، جاری واهەیە لەشێوەی مارێکا خۆیان نیشان دەدەن، یا لەشکڵی دووپشکێکا دەردەکەون، یا لەوێنەی پشیلەیەکا خۆی پیشان دەدا، یا لەهەر شێوەیەکی تردا، خۆیان دەنوێنن! تەنانەت دەتوانن بچنە کلێشەی مرۆڤەوە!).

جا پاش ئەمە ئەوەوی دەفەرموێ:

١- ئەم ئاگاداریو هەڕەشەیە، کە لەجنۆکەی ناو ماڵ دەکرێ، تا سێ جار، بەس بۆشاری مەدینە وایە، لەشوێنانی تر، هەموو مارێ بەبێ هۆشیاری پێدانو هەڕەشە کردن لێی دەکوژرێ.

٢- مارو دووپشك، بەبێ بوارەدان، لەدەشتو دەر دەکوژرێن. ئەوەوی دەفەرموێ: ئیمامی مالیك دەفەرموێ: بەبێ مەرجو قەید ماری ناو مزگەوت دەکوژرێ.

٣- شێوەی هەڕەشەکە ئاوایە: (سوێندتان دەدەم بەو پەیمانەی کە سولەیمانی کوڕی داوود لێی وەرگرتوون، کە ئازارمان مەدەنو مەیەنە بەرچاومان!). ئیمامی مالیك دەفەرموێ: (ئەوەندە بەسە کەبڵێ: (بەپشتی خودا، بەحەقی ڕۆژی قیامەت تەنگتان پێ هەڵ دەچنم، کە مەیەنە بەرچاومانو ئازارمان مەدەن!).

(٣٨) بابُ إستحباب قتلِ الوَزَغِ
كوشتنی شەوگەرد سوننەتە

١٤٤٣- حديث أُمَّ شَرِيكٍ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) أَمَرَهَا بِقَتْلِ الأَوْزَاغِ: (١٤٤٣)

ئوم شەریك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمانی پێم کرد کە شەوگەرد بکوژم).

لە تەجریدی بوخاریدا، ژمارە: (١٣٥٠)دا ئاوایە:

عَنْ امِّ شَرِيكٍ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْها) انَّ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) امَـرَ بِقَتْلِ الْوَزَغِ وَقَالَ: (كَانَ يَنْفُخُ عَلَى ابْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلام) (الحديث: ٣٣٥٩، طرفه في:٣٣٠٧):

ئوم شەریك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەری خواد (دروودی خودای لێ بێ) فەرمانی دەکرد بەکوشتنی شەوگەرد ودەیفەرموو: کاتێ مەنجەنیقەکەیان دانا بۆ حەزرەتی ئیبراهیم شەوگەرد فووی لە ئاگرەکەی دەکردو بەفوو ئاگرەکەی خۆش دەکرد.

راڤەو شیکردنەوە:

شێخی ئیبن حەجەری عەسقەلانی (رەحمەتی خودای لێ بێ) لە(اصابة) دا دەفەرموێ: ئوم شەریك دەوسیەو بەنهێنی لە مەککە موسوڵمان دەبێ، وەبەنهێنی پەیوەندی بەژنانی قورەیشەوە دەکاو بەرەبەرە لێیان موسوڵمان دەکا، کاتێ خەڵکی بەمە دەزانن، پێی دەڵێن: لەبەر هۆزەکەت نەبێ واوامان لێ دەکردی، بەڵام دەتبەینەوە بۆ ناو هۆزەکەت، ئوم شەریك دەفەرموێ: جا

(١٤٤٣) تجرید/٤، ژمارە: ١٣٥٠ = ٣٣٥٩، ٣٣٠٧، مسلم: ٥٨٠٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٩ رقم الباب/١٥).

بەسواری وشترێکی پشت ڕووت بردمیانەوە، سێ شەوو سێ ڕۆژ نان و ئاویان نەدا پێم، بەرەبەرە گوێم لەهیچ نەما، تا لەهەواری لایان دا، دەستووریان وابوو، کە لەشوێنێ لایان دەدا، لەبەر خۆرەکە منیان توند توند دەبەستەوەو خۆشیان دەچوونە بەر سێبەرو سێبەریان بۆ خۆیان دەکرد و نان و ئاویان لێ قەدەغە دەکرم، هەتا باریان دەکردەوە.

لەکاتێکدا کە ئەمە حاڵم بوو، وام هەست کرد کە شتێکی تەڕی فێنك وابەسەر سەرمەوە، لەپاشا شتەکە نەما، دیسانەوە ئەو شتە هاتەوە، جا دەستم بردو هێنام، دەبینم جەوەنەیێ ئاو بوو، کەمێکم لێ خواردەوە، بەلام دیسانەوە بەرزبووەوەو نەما، کەچی دووبارەو سێ بارە چەند جارێتر دەهاتەوەو بەرزەوە دەبوو، هەموو جارێ کەمێکم لێ دەخواردەوە، تا تێراو بووم، لەپاشا ئەو ئاوەی لەجەوەنەکەدا مابوو کردم بەسەر جەستەمو جلەکانم دا، جا لەخەو خەبەریان بۆوە، کاتێك ڕوانییان من سەرو لەش‌و جلەکانم تەڕەو، تەواو گەش بوومەتەوە، گوتیان: دیارە خۆت کردۆتەوەو جەوەنەکانی ئێمەت بەکارهێناوەو لێیانت خواردۆتەوە، منیش گوتم نەبەخودا شتی وام نەکردووە، بەڵام ڕاستی ڕووداوەکە خۆی واو وایە، گوتیان: ئەگەر قسەکەت ڕاست بێ ئایینەکەی تۆ لەئایینەکەی ئێمە باشترە، کەتەماشایان کرد، کوندەو جەوەنەکانی خۆیان وەك خۆیان مابوون کەمیان نەکردبوو، ئیتر هەموو موسوڵمان دەبن ئەوجا ئوم شەریك دەچێ بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) لە مەدینە.

ئوم شەریك یەك فەرموودەی لەصەحیحی بوخاریدا هەیە کە ئەم فەرموودەی ئێرمیە، کەسەعیدی کوڕی موسوییەب لەوەوە گێڕاویەتەوە، لە فەتحولباریدا مامۆستای عەسقەلانی دەفەرموێ: ئوم شەریك ناوی غوزەییەیە، گوتراوە: ناوی غوزەیلەیە، ئەم زاتانە لەپەیڕەوان، واتە لەچینی دووەمی موسوڵمانان کەبەعەرەبی پێیان دەگوترێ تابعین، فەرموودەی پێغەمبەریان لەم

ژنـه بـەرێزە وە كـەهاورێ و صـەحابەی پێغەمبـەر بـووە گێڕاوەتـەوە: سـەعیدی كـوڕی موسـەییب و عـورووەی كـوڕی زوبـەیر (ڕەزاو ڕەحمـەتی خـودای گـەورە لەهەموویان بێت).

مامۆسـتای عـەینی (ڕەحمـەتی خـودای لەسـەر بێـت) لێـرەدا دەفـەرموێ: (هەندێ لەحەكیمەكان دەڵێن وەزەغ: واتە: شەو گـەر (د) كـەرە، ناچێتە شوێنێ زەعفەرانی تێدا بێت، لەدەمەوە جووتە ئـەگرێ، وە هێلكە دەكا، بەگەورەكـەیان دەگوترێ: (سامّ ابرص) لەحاجەتو شتی وادا دەتفێتەوە بەهۆی ئـەوەوە زیـانێكی زۆر لەمرۆڤ دەكەوێ، كاتێ خـوێی دەسـت دەكـەوێ خـۆی تیـا دەگـەوزێنێ، ئـەوە دەبێ بەهۆی كەوتنەوەی گولی وە وەك مار لەزستانا چوار مانگ سڕ دەبێ و لـەو ماوەیـەدا لـەكونێكا بـەبێ خـواردن حـەپس دەبێ وە لەگـەڵ مـارا زۆر هـۆگری یەكترین، هەروەك چۆن دووپشك و قۆلانچە هۆگری یـەكترین!... تـەواو) شـێخی خـاڵ (ڕەحمـەتی خـودای لـێ بـێ) لەفەرهـەنگی خـاڵ دا دەفـەرموێ: (شـەوگەرد دەعبایەكە وەك مارمێلكە، بەڵام ئەم پێوە دەدا).

١٤٤٤- عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ لِلْوَزَغِ « فُوَيْسِقٌ ». وَلَمْ أَسْمَعْهُ أَمَرَ بِقَتْلِهِ. (الحديث ١٨٣١، طرفه ٣٣٠٦): [١٤٤٤]

عائیشەی هاوسەری پێغەمبـەر دروودی خـوا لەسـەر پێغەمبـەرو ڕەزای خـوا لەهاوسـەرانی بـێ فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خـوای لەسـەر بـێ) لـەبارەی شـەوگەردەوە فـەرمووی: (شـەوگەرد جانـەوەرە زیانـە خۆرۆیانەیـە كـە وەزەنو

[١٤٤٤] تجرید/٢، ژمارە: ٨٤٢ = ١٨٣١ بخاری، مسلم: ٢٢٣٩ محمد فؤاد = ٥٨٠٦ مسلم/شیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٨ رقم الباب/٧).

زيانيان لەڕادە بەدەرە، عائيشە فەرمووی: بەڵام لەپێغەمبەرم نەبيستووە كە دەستووری كوشتنی شەوگەرد دەربكات). (بڕوانە: تاج/١٨/٤ ز/٤).

راڤەو شيكردنەوە:

مەبەست لەوەی كە پێغەمبەر (درودی خوای لەسەر بێ) بەشەوگەرد دەفەرموێ: لەڕادە دەرچووە ئەوەيە كە كوشتنی لەخاكی بەست (حەرەم)و لەخاكی نابەست (حل)دا دروستە، هەتا بۆ ئيحرام داريش چونكە پێشەوا بوخاری (ڕەزای خوای لێ بێ) ئەم فەرموودەيەی لە صەحيحی بوخاريدا، بەم ناونيشانەيە گێڕاوەتەوە: (باب ما يقتل المحرم من الدواب / باسی ئەو جانەوەرانەی كە دروستە بۆ ئيحرام دار بيان كوژێ). (بڕوانە: رياض/١٣٥٩/٤).

(٣٩) بابُ النَّهي عَنْ قَتْلِ النَّمْلِ
ڕێگريی لە كوشتنی مێروولە

١٤٤٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (قَرَصَتْ نَمْلَةٌ نَبِيًّا مِنْ الأَنْبِيَاءِ فَأَمَرَ بِقَرْيَةِ النَّمْلِ فَأُحْرِقَتْ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ قَرَصَتْكَ نَمْلَةٌ أَحْرَقْتَ أُمَّةً مِنْ الأُمَمِ تُسَبِّحُ) (الحديث ٣٠١٩، طرفهُ في: ٣٣١٩)؛[١٤٤٥]

ئەبوهورەيرە(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ژنەوتم لەخۆشەويست (درودی خوای لەسەر بێ) دەيفەرموو: (جارێ مێروولەيێ پێغەمبەرێ لە پێغەمبەرەكان دەگەزێ، پێغەمبەرەكە فەرمان دەدا شارە مێرولەكە هەموو

[١٤٤٥] تجريد/٣، ژمارە: ١٢٣٦ - ٣٠١٩ بخاری. مسلم: ٢٢٤١ ترقيم محمد فؤاد لصحيح مسلم = ٥٨١٠ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/١٥٣).

دەسوتێنن، جا خودا لەسەر ئەوە گلەیی لێ دەکاو سروشی بۆ دەنێرێ، خۆ تۆ تاقە یەك مێروله گەستتی کەچی نەتەوەیەکت لەنەتەوەکان سەر تۆپ سووتاند کە حاڵیان وابوو تەسبیحاتو سوپاسو ستایشی خوایان دەکرد) (تاج/٤ل -١٥ز-٤ گیانلەبەرێ کوشتنی قەدەغەبێ).

(٤٠) بابُ تحريم قَتْلِ الهِرَّةِ
کوشتنی پشیلە ناڕەوایە

١٤٤٦- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عُمَرْ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «عُذِّبَتِ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ، سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ، فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارَ، لاَ هِيَ أَطْعَمَتْهَا وَسَقَتْهَا إِذْ حَبَسَتْهَا، وَلاَ هِيَ تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الأَرْضِ». {الحديث: ٥٨١٣ = ٥٨٠٥ فم. بخاري. بدء الخلق: ٣٤٨٢} : [١٤٤٦]

عەبدوڵلای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ژنێ لەسەر پشیلەیێ سزادراوە، پشیلەکەی بەند کردبوو، هەتا لەبرسانا مردبوو، لەو ماوەیەدا نەخۆی ئاوو نانی دابوو پێی، وەنە بەرەڵای کردبوو هەتا بۆخۆی لەچرو جانەوەری ناو زەوی بخوات لەسەر ئەوە خودا خستیە ناو ئاگری دۆزەخەوە). {ریاض/٤، زنجیرە: ٢٨٢، ژمارە: ١٦٠٠}.

[١٤٤٦] بخاری. بَدْءُ الخَلْقِ: ٣٤٨٢ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٠٢ = ٥٨١٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٠. رقم الباب/٥٤).

(٤١) باب فضل ساقي البهائم المحترمة وإطعامها

خێری خۆراکو ئاودان بە ئاژەڵی بەستەزمانی خاوەن ڕێزوی شەرعی

١٤٤٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ، فَوَجَدَ بِئْرًا، فَنَزَلَ فِيهَا فَشَرِبَ، ثُمَّ خَرَجَ، فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ، فَقَالَ الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبَ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلُ الَّذِي كَانَ بَلَغَ مِنِّي، فَنَزَلَ الْبِئْرَ فَمَلأَ خُفَّهُ مَاءً ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ حَتَّى رَقِيَ فَسَقَى الْكَلْبَ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَفَرَ لَهُ»، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ: وَإِنَّ لَنَا فِي هَذِهِ الْبَهَائِمِ لأَجْرًا؟ فَقَالَ: «فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ». {الحديث: ٥٨٢٠ = ٥٨١٣ فـم. تجريد/٣، رقم: ١٠٣٨ = ٢٣٦٣ فتح الباري} : [١٤٤٧]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (جارێ پیاوێ لە چۆڵێ بە ڕێگەیەکا دەڕۆیشت، توونێتی زۆری بۆ هێنا، تا بیرێکی دۆزییەوەو چووە ناویو تێر ئاوی خواردەوە، کاتێ هاتە دەرەوە ڕوانی وا سەگێ لەتوونیانا وازمانی دەرکێشاوەو هاسکە هاسکیەتیو، لەتاوا تەڕایی دەوری بیرەکە دەلێسێتەوە، جا پیاوەکە، لەبەرخۆیەوە دەڵێ: ئەم سەگەیش لە توونیانا وەکوو منی بەسەرهاتووە! جا دیسانەوە ڕۆیشتەوە خوارەوە بۆناو بیرەکەو کاڵە (خوففە)کەی پێی داکەندو پڕی کرد لەئاوو، گرتی بەدەمیەوەو بەدیواری بیرەکەدا هەڵزنییەوەو سەرکەوتەوە سەرێو سەگەکەی ئاودا، جا خودا لەسەرئەوە سوپاسی کردو تۆڵەی بۆیکردەوەو لێی خۆش بوو!)

[١٤٤٧] تجرید/٣ ژمارە: ١٠٣٨ = ٢٣٦٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٠٥ = ٥٨٢٠ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٤٢، رقم الباب/٩).

هاوەڵان عەرزیانکرد: قوربان ئەی فروستادەی خودا! ئەی رەوانەکراوی خودا! ئەی پێغەمبەری خودا! دیارە هەر چاکەیێ لەگەڵ گیانلەبەری بێزمانا بکەین، خێرو پاداشی هەیە؟ فەرمووی: (بەڵێ وایە، هەرچاکەیێ لەگەڵ هەرشتێ بکرێ کە تەڕایی ژیانی تیابێ خێرێکی گەورەیە!). {تاج/٢، زنجیرە: ١٧٧، ژمارە: ١٩٣٩ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

(پوختەیەکی کورتی نامەی مار)

١- جۆرە مارێکی تایبەت هەیە، وەك کوڵە ومیباب، لەهەر شوێنێ بینران، سوننەتە بکوژرێن‌و مۆڵەت‌و مەودای دەربازبوون نەدرێن.

٢- مارو دووپشك‌و جانەوەری تری زیانە خرۆ، لەدەشت‌و دەر، بەبێ مەرج دەکوژرێن.

٣- ماری ناو ماڵ، بەتایبەتی ئەوانەیان کەپێیان دەگوترێ: (عَوَامِرُ البُيُوتِ = خێوی ناو ماڵ) واباشە تا سێجار، کە دەردەکەون، هۆشیار بکرێنەوە کە ماڵەکە چۆڵ بکەن، دەنا دەکوژرێن، جا ئەگەر پاش سێ جارەکە دەرکەوتن، ئەوا دەکوژرێن بەبێ مەرج.

٤- کوشتنی شەوگەرد سوننەتە، چونکە زیانی زۆرە.

٥- کوشتنی میروولە بەبێ هۆی رەوا ناباشەو حەرامە، دەبێ مرۆی موسوڵمان لەشتی وا خۆی بپارێزێ، جۆرێ لە مێروولە پێوە دەدا.

١٤٤٨- وعنه أن رسول اللّٰه (صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم) قال: (بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بطَرِيقٍ اشْتَدَّ عليْهِ الْعَطشُ، فَوجد بِئراً فَنزَلَ فيها فَشَرِبَ، ثُمَّ خرج فإذا كلْبٌ يلهثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ، فقال الرَّجُلُ: لَقَدْ بلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ العطشِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ قَدْ بَلَغَ مِنِّي، فَنَزَلَ الْبِئْرَ فَملأَ خُفَّه مَاءً ثُمَّ أَمْسَكَه بِفيهِ، حتَّى رقِيَ فَسَقَى الْكَلْبَ،

فَشَكَرَ اللّٰهُ لَه فَغَفَرَ لَه. قَالُوا: يا رسولَ اللّٰه إنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْراً ؟ فَقَالَ: (فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ) متفقٌ عليه. وفي رواية للبخاري: (فَشَكَر اللّٰه لَهُ فَغَفَرَ لَه، فَأَدْخَلَه الْجَنَّةَ). وفي رواية لَهُما: (بَيْنَما كَلْبٌ يُطيف بِركِيَّةٍ قَدْ كَادَ يقْتُلُه الْعطَشُ إِذْ رأَتْه بغِيٌّ مِنْ بَغَايا بَنِي إِسْرَائيلَ، فَنَزَعَتْ مُوقَهَا فاستَقت لَهُ بِهِ، فَسَقَتْهُ فَغُفِر لَهَا بِهِ)): [1428]

دیسان له ئەبو هورەیرەوە (ڕەزای خودای لەسەر بێ) فەرمووی: حەزرەت (دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: جارێ پیاوی لە چۆڵێ، بەڕێگایەکا دەڕۆیی، توونێتی زۆری بۆ هێنا، تا بیرێکی دۆزییەوەو چووە ناوی‌و ئاوی خواردەوە، کە هاتە دەرەوە، ڕوانی وا سەگێ لە تووینیانا زمانی دەرکێشاوەو هاسکە هاسکێتی‌و لەتاوا تەڕایی دەورو بەری بیرەکە دەلێسێتەوە، جا پیاوەکە لەبەر خۆیەوە گوتی: ئەم سەگەیش لە تووینیانا وەکو منی بەسەر هاتووە! جا دیسانەوە ڕۆیشتە خوارەوە بۆناو بیرەکەو کاڵە (خوففە)کەی خۆی پڕ کرد لە ئاوو گرتی بە دەمیەوەو سەرکەوتەوە سەرێ‌و سەگەکەی ئاودا، جا خودا لەسەر ئەوە سوپاسی کردو تۆڵەی بۆ کردەوەو لێی خۆش بوو.

یارانیش گوتیان: ئەی ڕەوانەکراوی خودا دیارە هەر چاکەیێ لەگەڵ گیانلەبەری بێ زمانا بیکەین خێرو پاداشی هەیە؟ فەرمووی: بەڵێ هەر چاکەیێ لەگەڵ هەر شتێ بکرێ، کە تەڕایی ژیانی تیا بێ خێرێکی گەورەیە (ش). لە گێڕانەوەیەکی بوخاریدا (ڕەزای خودای لەسەر بێ): جا خودا لەسەر ئەوە سوپاسی کردو تۆڵەی بۆ کردەوەو لێی خۆش بوو، وە ناردی بۆ بەهەشت.

لە گێڕانەوەیەکی شەیخەین (بوخاری موسلیم)دا: جارێکیان سەگێ لەدەوری بیرێ دەخولایەوە، خەریك بوو توونێتی بی کوژێ، لەو دەمەدا ژنێکی

[1428] بخاری/٢٣٦٣. مسلم/٢٢٤٤، ٢٢٤٥ - ٥٨٢١ ترقیم شیخ خلیل مأمون شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠، رقم الباب/٥٤).

داوێن پیس- لەنەوەی ئیسرائیل- چاوی بەحاڵی کەوتو کاڵەکەی خۆی لەپێ داکەندو بەکاڵەکەی ئاوی بۆ هەڵ گۆزیو ئاوی دایە، خودا بەوە لێی خۆش بوو.

پوختەی نامەی نزاو نووشتە

یەکەم:

أ/ لە تەجریدی بوخاریدا، کە ناوداره بە (مختصر صحیح البخاری) بابەتێکم نووسیوه، لەکۆتایی فەرموودەی ژمارە: ١٠٠٦وە، ئەگەر تەماشای بفەرموون جێگەی خۆیەتی.

جا والێرەدا بۆ تەواوکەری ئەو بابەتە ئەم فائیدەیە لەهەمان سەرچاوەوە، کە پەڕاوی (بَيْنَ يَدَى كِتَابِ الله)یە، لەپاش بەکوردی کردنی، بەکورتیو پوختی ڕاگوێز دەکەم، ئومێدەکەم کە خودای گەورە بیکا بە سەرچاوەی قەبووڵی نزای نزاکاران:

١/ دەستوورەکانی نزاو نووشتەو دووعا:

١- رووکردنە رووگە.

٢- لەشی پاك بێ.

٣- دەستی بەدەستنوێژەوە بێ.

٤- جلو بەرگی پاك بێ.

٥- هەردوو دەستی بەپاکی هەتا ئاستی هەردوو سەرشانی هەڵبڕێ، وەك کەسێ لەئاودا نوقم بووبێو دەست درێژبکا بۆلای خودا لێی بپاڕێتەوە، کە رزگاری بکاو نەهێڵێ بخنکێ.

٦- نزاو یادو زیکردو دووعاو نووشتەکە بەنهێنی بێ، مەگەر هۆیەك هەبێ بۆ دەنگ هەڵبڕین، وەك ئەوە کۆمەڵێ لەدوا ئەوەوە هەمان زیکر، یا هەمان پاڕانەوەو نزابکەن، لەکاتی وادا واباشە بەدەنگی بەرزبێ.

٧- لەسەرەتاوە بە حەمدو سوپاسو ستایشی خودا دەست پێ بکا، وەك گوتنی زیکری (الباقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ) کە ئەمەیە: (سُبْحَانَ اللّـهِ، وَالْحَمْدُ لِلّـهِ، وَلاَ إِلَـهَ إلاَّ اللّـهُ، وَاللّـهُ أكْبَـرُ). وەهەروەها بە صەڵاوات لەسەر پێغەمبەر، لەپاش سوپاسی خودا، دەست پێ بکا.

٨- کۆتایی نزاو پاڕانەوەکەیش بە سوپاسی خوداو صەڵاوات لەسەر پێغەمبەر کۆتایی بێت.

٩- لەدوا دواییدا بڵێ (ئامین).

١٠- زۆر ورك بگرێ لەکاتی نزاکردنەکەدا، بەکوڵی دڵ بپاڕێتەوە.

١١- دڵی لای نزاو پاڕانەوەکەی بێ.

١٢- بەری دەستی بکاتە ئاسمانو وەك سوالکەر هەردوو لەپی پان بکاتەوە، وەك کەسێ لەدۆستێ دیارییەك وەربگرێ. ئەمە لەکاتێکا بەری دەستی بکاتە ئاسمان، کەداوای شتێ باش لەخودا بکا، بەڵام ئەگەر داوای ئەوەی لێ دەکرد، کە بەڵایەکی لەسەر لابەرێ، واباشە پشتی دەستەکانی بەکراوەیی بکاتە ئاسمان.

١٣- بەجەختو بە باوەڕی تەواوەوە داواکەی پێشکەش بە بارەگای زاتی پەروەردگاری هەرە پاكو پیرۆز بکا.

١٤- لەپێشا بەخودی خۆی دەست پێ بکا، لەمەدا حەزرەتی ئیبراهیم (درودی خودای لەسەر بێ) بکا بەسەر مەشق، کە دەفەرموێ: (رَبَّنَـا اغْفِـرْ لِـي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلمُؤْمِنِين يَوْمَ يَقُومُ الحِسَابُ – ١٤/١١).

واتە: ئەی پەروەردگارمان! لەخۆم خۆشبە، لەدایكو باوکم خۆشبە، لەسەرجەمی موسوڵمانان خۆشبە، لەو رۆژەدا کە حیسابو لێپرسینەوە بەرپا دەبێ).

١٥- چەند جارێ نزاکە دووبارە بکرێتەوە، واباشە تا سێ‌جار، دەقی نزاکە دووبارە بکرێتەوە، گشت جارێ کەدەمیکا.

١٦- واباشە ئەگەر دەکرا، بەو نزایانە نزا بکرێ، کە لەقورئان‌و سوننەتدا هاتوون، وە دەقەکەیان پیت بەپیت بگوترێ، کە ئەمە بە عەرەبی پێی دەگوترێ: (الإقتصار على اللفظ الوارِدِ في القرآن والسنة بحروفه). یا دووعای مەئثوور.

١٧- باوەڕی تەواوت وابێ کە نزاو پاڕانەوەکەت گیرایە ئەگەر مەرجەکانی گیرابوونیان هاتە جێ کە ئەمانەن:

١٨- خۆراکی پاك‌و حەڵاڵ، پاکخۆرو حەڵاڵ خۆر.

١٩- خۆپاراستن لەشتی نادروست‌و ناڕەواو لە زوڵم‌و زۆرو تاوان.

٢٠- ئەرکە ئاینییەکان بەجوانی بەجێ بهێنرێ.

٢١- پاکی لەش‌و دەروون‌و دەرەوەو ناوەوە.

٢٢- هەڵبژاردنی کاتی باش‌و دۆخی باش‌و جێگەی باش بۆ نزاو پاڕانەوەو نووشتەو بەرزکردنەوەی داوا بۆلای خودا، وەك: رۆژی هەینی، نێوانی بانگ‌و قامەت، بەتایبەتی سێیەکی کۆتایی شەوو دەمەو سەحەرو مەلا بانگدان، لەپاش هەموو نوێژە فەرزەکان، لەناو کڕنووشدا، لەناو قونووتدا، کە لەنوێژی بەیانی‌و لەنیوەی دوایی رەمەزاندا دەخوێنرێ، یا لەوەتری مانگی رەمەزاندا دەخوێنرێ، لەسەرەتاوە تاکۆتا.

٢٣- بۆنەکانی نزاو پاڕانەوەو نووشتە هەر زۆر زۆرن، هەموو کون‌و قوژبنێکی ژیان دەگرنەوە، لەچرکە ساتی لەدایکبوونەوە، هەتا ئەو دەمەی دەچینەوە ناو دوو تۆی خاکی دایکمان! لە ناونان‌و حەوتمەوە دەست پێ دەکات، هەتا نوێژی تەرم‌و تەڵقینی مردوو.

٢٤- واباشه نزا هەمیشه دووباره بکرێتەوه، لەڕۆژەکانا، له هەینییەکانا، هەتا گیرا دەبێ، مرۆڤ لەکردنی کۆڵ نەدا.

٢٥- نزاو پاڕانەوەو نووشته جۆری زۆره، به نووسین دەبێ، بەگوتن دەبێ، به نوێژدەبێ وەك نوێژی ئیستخارەو نزاو نوێژی گیرابوونی مرازو نوێژه بارانەو ناو قوونووتو ناو تەحیات.

٢٦- واباشه لەکاتی کردنی نووشتەو نزادا، که بەئومێدی گیرابوونی مرازبێ ئەم سێ شته یەك بگرن: (قول وفیعلو صەدەقه: گوتنو کردارو خێر!).

٢٧- هەموو نزاو نووشتەیێ که بەناوی خوداو نیشانه جوانەکانی بێ دروسته، وه هەموو جۆره نووشتەو نزاو پاڕانەوەیەکی تر، با مەئثووریش نەبێ، بەمەرجێ بۆنی بتپەرستیو بێباوەڕیو جادووبازیی لێ نەیێ دروستەو کارێ باشه، ئیتر نووسراوبێ یا خوێندراو جیاوازی نییه.

٢٨- هەڵگرتنی نووشته، بەهەر شێوەیێ بێ دروسته، بەمەرجێ نووشتەکه لەزاتی خۆیدا ڕەوابێ، عەبدوڵلای کوڕی عەمری کوڕی عاص وایدەکرد {بڕوانه: تاج/٣، زنجیره: ٧٤، ژماره: ٣٠٣٣}.

دووەم:

١- لەکاتی نەخۆشیو ترسو وەسوەسەو شتی وادا نزاو دووعا سوننەته، پەنا گرتن بەخودا لەشەڕی دروستکراوانی خۆی سوننەته.

٢- نووشتەو نزای خراپ، ئەگەر بەنووسین بوو، کاتێ دەدۆزرێتەوه واباشه یا بسووتێنرێ، یا بکرێ بەژێر خۆڵەوه، تا مەردوم لەزیانی بەدووربنو شەڕ نەورووژێنرێ.

٣- کرێو سەر قەڵەمانەی نووشتوو حەڵاڵه.

٤- نووشتەی تایبەت بۆهەندێ نەخۆشیو پەتا هەیه.

٥- چاوێنی راستەو چاوەزارکردن سوننەتە.

٦- دروستە هەندێ شتی تایبەت بەکاربهێنرێن لەکاتی نووشتەکردندا، وەك: تفو تەڕایی دەمو خۆڵو بۆنی خۆشو ئاوی زەمزەمو هەنگوین، وەك: کاتی ناونانو، ئاوی دەستنوێژو خۆشۆردن لەگەڵ نووشتووی تایبەت. {بڕوانە: تاج/٣، زنجیرە: ٦٦، ژمارە: ٢٩٩٨} و دەستهێنان بەشوێنی ئازارداو تەکاندنو...هتد.

٧- درووستە لەگەڵ نزاو نووشتەکردندا، داو دەرمانیش بەکاربهێنرێن، هاموشۆی پزیشك بکرێ، هەموو هۆیەكو ڕێگەیەکی ڕەوا بۆ گەیشتن بەمەبەست بگیرێتە بەر. دوعاو نزا بەبێ پەیرەوی ئەم دەستوورو مەرجانەیش دروستەو زۆر باشە.

٤٠- كتَابُ الألفَاظِ مِنَ الأدَبِ وَغيْرِهَا
نامەی کۆمەڵێ وشەی ئەدەب
(١) باب النهي عن سب الدهر

١٤٤٩- عَنْ ابي هُرَيْرَةَ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ يُؤْذِينِي ابْنُ ادَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَانَا الدَّهْرُ بِيَدِي الامْرُ اقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ (الحديث ٤٨٢٦- طرفاه في: ٦١٨١- ٧٤٩١):

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (خوای گەورەو سەروەر دەفەرموێ : ئادەمیزاد ئازاری من دەدات، کاتێ جنێو بە چەرخ وبەگەردون دەدا، وەکوو ئەوەی کاتێ کەسێ هەست بە ئێش وئازارێ دەکا، لە داخی دڵی خۆی ناسوپاسی دەکا ودەڵێ: ئەی فەلەك واو وات لێ بکرێ، یادەڵێ: ئەی گەردونی چەپ گەرد ! بزانن گەردوون یا فەلەك، یا چەرخ، هیچی بەدەست نییە، ئەوەی کە ئێوە نیسبەتی لە گەردوون دەدەن ودەڵێن : گوایە هەموو کاروبارێ، چەرخ وگەردوون هەڵی دەسوڕێنێ ئەوە وا نییە، بەڵکوو من خۆم هەموو شتێ هەڵ دەسوڕێنم، گەردوون وەك هەموو شتێکی تر من دروستم کردووە، ئەو چی بەدەستە، هەموو کارو بارێ بە دەستی خۆمە، خۆم ئەم شەو ورۆژەم دروست کردووە، خۆم تاو وتوێیان دەکەم و دەیان هێنم ودەیانبەم) (تاج/٧ ل/١٣٦ ز/٢٨ - سوورەتی جاثیة ژ/١).

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَمْ): «قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ: يُؤْذِينِى ابْنُ آدَمَ يَقُولُ: يَا خَيْبَةَ الدَّهْرِ، فَلاَ يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: يَا خَيْبَةَ الدَّهْرِ، فَإِنِّى أَنَا الدَّهْرُ، أُقَلِّبُ لَيْلَهُ وَنَهَارَهُ، فَإِذَا شِئْتُ قَبَضْتُهُمَا». {الحديث: ٥٨٢٥ = ٥٨١٨ فم. تجريد البخاري بالكوردى/٤، رقم: ١٦٩٤ = ٤٨٢٦، ٦١٨١، ٧٤٩١} :

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) دەفـەرموێ: پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فـەرمووی: (خـودای گـەورەو سـەروەر دەفـەرموێ: ئـادەمیزاد ئازاری من دەدات، کاتێ جنێو بە چەرخو گەردوون دەدات، وەك کاتێ هەسـت بـە ئێشو ئـازارێ دەکـا، لـەداخی دڵـی خـۆی نـا سوپاسـی دەکـاو دەڵـێ: داخ لەدەسـت زەمانـە، ئـەی فەلـەك واوات لێ بـێ، ئـەی گـەردوونی چـەپگەرد! ئـەی ڕۆژگـاری ناهەموار نائومێد خۆت!

دەی باکەستان ئەم جۆرە قسانە نەکاو نەڵێ: ئەی فەلەك! کۆسـتت کـەوێ، بەشت نائومێدی بێ، چونکە گەردوون، یا فەلـەك، یـا چـەرخ، یـا ڕۆژگـار، هیـچی بەدەست نییە، ئەوەی کە ئێوە دەیدەنـە پـاڵ گـەردوونو ڕۆژگـارو دەڵـێن: گوایـە هەموو کاروباری، چەرخو گەردوون هەڵی دەسووڕێنێ ئـەوە وانییـە، بـەڵکوو مـن خـۆم هـەموو شـتێ هـەڵ دەسـووڕێنم، گـەردوون وەك هـەموو شـتێکی تـر مـن دروستم کردووە، ئەو چی بەدەسـتە، هـەموو کـارێ بەدەسـتی خۆمـە، خـۆم ئـەم شەوو ڕۆژەم دروست کردووە، خۆم تاوتوویان دەکـەمو بـەردەوام، بـە شـێوەیەکی ڕێـكو پێـك، بەشـوێنی یـەکا دەیـانهێنمو دەیانبـەم! وە هـەرکاتێ ئـارەزوو بکـەم دەیان پێچمەوەو نایانهێڵم). {تاج/٤، زنجیرە: ٢٨، ژمارە: ٤٠٩١ ج/٤}.

ڕوونکردنەوە:

وشەی ڕۆژگارو چـەرخو گـەردوونو فەلـەك، هـەر یەکـەیان بـەپێی دانـانی زەمـانو زەمانـەوانی، واتـای تایبـەتی خـۆی هەیـە، لەسـەر ڕووی ڕاسـتینە، بـەڵام لەهەمان کاتا، بە مەجازیش بەزۆر واتای تر دەگوترێنو هەر لەکۆنـەوە گلـەییو سەر زەنشتو سەرکۆنە لە چەرخو گەردوونو زەمانەو ڕۆژگاری ڕەشو چەرخی چەپگەرد کراوەو دەکرێ. وە لەم لایەنەوە زانایان دەفەرموون:

١- بیرو باوەڕو ڕەفتاری سەردەمی نەفامی، بەشێوەیەکی سەرەکی دەبن بەدوو بەشەوە:

بەشی یەکەم: هەڵەی رووتەو ئیسلام قەدەغەو نادروستی کردووەو بەهیچ شێوەیێ دروست نییە، کاری پێ بکرێ، وەك: فرە خوایی‌و کاریگەری بورج‌و ئەستێرەو فاڵچێتی‌و پەرستنی بت‌و دارو بەردو خۆرو مانگ یا وەك: مارەکردنی خوشك‌و باوەژن‌و مەحرەم‌و ژنهێنانی بێ سنوور، یا وەك: خواردنی سوودو قومارو ئارەق‌و خوێن‌و مردارو زیندە بەچاڵکردن!

بەشی دووەم: فرە واتایە، واتای جیا جیا هەڵ دەگرێ، ئەمانەیش وەك جنێودان بە زەمانەو بە رۆژگارو بەگەردوون، یا وەك: حەج‌و عەمرەو ژنهێنان‌و ژن تەڵاقدان‌و ظیهارو رێزی مانگەکان.

ئەم بەشەیان بەواتای سەردەمی نەفامی، لە ئیسلاما نادروست‌و تاوان‌و ناڕەوان، وەك: کەسێ باوەژنی خۆی مارەبکا بۆ خۆی، یا کار بە ئەزلام بکا، یا هامووشۆی فاڵچی‌و کۆڵەنانی‌و فالگرەوە بکاو باوەرشی پێ بکا، یا بەبێ شمار ژنی خۆی تەڵاق بداو دوایی بیگێڕێتەوە بۆ ژێر رکێفی خۆی، یا ژن بەژن بکا لەسەر شێوازی نەفامی. بەڵام ئەم بەشەیان هەیانە بە شێوازێکی تر، ئیسلام چەسپاندوویەتی، وەك حەج‌و عەمرەو تەوافی ماڵی خواو مارەو تەڵاق‌و کەلەپوور گرتن‌و خواردنی گۆشت‌و ئاژەڵ سەربڕین لەسەر شێوازی ئایینی پیرۆزی ئیسلام، نەك لەسەر شێوازی کۆنی کاتی نەفامی!

کەواتە: ئەم بەشەیان بە واتە کۆنەکەو لەسەر شێوازە نەفامییەکە ناڕەواو نادروستە، بەڵام لەسەر شێوازە نوێ ئیسلامییەکە، دروستە، بگرە زۆرجار پێویست‌و واجبە، وەك حەج‌و عەمرە، یا سوننەتە وەك: ژنهێنان‌و خەڵوە کێشان‌و خزمەتی ماڵ‌و میوان، گەڵێ جاریش رەوایە، نە پێویستە، نە سوننەتە،

وەك مەبەست لە زەمانەو گەردوونو ڕۆژگارو چەرخ! چەپاڵەی ڕەشی ستەمكاریی و هانە بردنە بەر خودایی، كەخودا هەقت لەناهەقیكار بستێنی.

مەحوی لەم ڕوانگەوەو لەم بوارەدا دەفەرموێ:

زەمانەی سوفلە پەروەر، وا ڕەواجی سوفلەیی داوە
كە دانیم ئەو دەمە سوێرە لەگەڵ نان و نمەك دەدوێ

یا دەفەرموێ:

مومەییز چەرخی كە چڕەوبێ، نەكەی (مەحوی) كەماڵت خەرج
زوبانی تیغی ئەو دەرحەق بە حەرفی من لە حەك دەدوێ!

منیش لە سكاڵای حاڵا دەڵێم:

ئەی كوردی بێكەس! ئای بێكەسی تۆ
بۆمن بووەتە خەمی كۆن و نۆ
بووی بەگۆی مەیدان ڕۆژگاری نامەرد
پێت دەكا شەقێن، بەدارشەقی بەرد
ڕۆژێ ئینگلیزو ڕۆژێ ئەمریكا
ڕۆژێ كوردی خۆت یاریت پێ دەكا
هەروا سێ قۆڵی: عەرەب، تورك، عەجەم
خوێنت دەمژن، وەك زالووی ناو دەم
كەر دەستم دەڕۆی بەسەر ڕۆژگارا
ڕۆژێ هەزارجار دەمكرد بەدارا!

واقـــــــــى وپەـــــــــاوم بۆچـــــــــى زەمانـــــــــە
هەمیـــــــــشە پیـــــــــشەى دژى ویژدانـــــــــە
خوایـــــــــە ! بیـــــــــبڕى نـــــــــەم گوزەرانـــــــــە
دەڵێـــــــــى ڕزقمـــــــــان بەدەســـــــــت شـــــــــەیتانە

(٢) باب كراهة تسمية العنب كرماً

نا باشە – واتە: كەراهەتى هەیە – كە بە دارى مێو بگوترێ: كەرم

١٤٥٠- حَدَّثَنَا أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ (صـلى الله عليـه وسلم): « لاَ تُسَمُّوا الْعِنَبَ الْكَرْمَ إِنَّمَا الْكَرْمُ قَلْبُ الْمُؤمِنِ»:(١٤٥٠)

ئـــەبوهورەیرە (ڕەزاى خــوداى لێ بــێ) فــەرمووى: پێغەمبــەر (دروودى خوداى لەسەر بێ) فەرمووى: (بە تـرێو دارى مێـو مـەڵێن: (كـەرم) كـە بـە واتـا ڕێـزدارىو نازدارییـە، چـونكە مـەىو بـادەى لێ دروسـت دەكـرێ، بۆیـە واى پـێ دەڵێن، لـە ڕاسـتىدا شـتى وا ناڕاسـتە، چـونكە دڵـى موسـوڵمان شـایانى ئـەم نـاوە جوانـەیە).

ئەمەیش دەقى ژمارە: (١٤٠٨)ى پوختەى موسلیمە.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَـالَ: قَـالَ رَسُـولُ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَمَ): «لاَ يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ لِلْعِنَبِ الْكَرْمَ، فَإِنَّ الْكَـرْمَ الرَّجُـلُ الْمُـسْلِمُ». {الحديث: ٥٨٢٨ = ٥٨٢٣ فم}:

ئـــەبو هـــورەیرە (ڕەزاى خــوداى لێ بــێ) فــەرمووى: پێغەمبــەر (دروودى خوداى لەسەر بێ) دەفەرموێ: (بەترێو دارى مێو مەڵێن: (كەرم) چونكە مرۆى

(١٤٥٠) تجرید/٥، ژمـارە: ١٩٥٨ – ٦١٨٢ بخـارى. مـسلم: ٢٢٤٧، محمـد فـؤاد = پوختـەى موسـلیم/٤، ژمارە: ١٤٠٨ = ٥٨٢٨ شیحا (بخارى رقم الكتاب/٧٨ رقبم الباب/١٠٢).

موسوڵمان شایستەی ئەم ناوە جوانەیە، نەوەك ترێو بەری داری مێو کەمەیو بادەی لێ دروست دەکرێ). {تاج/٥، زنجیرە: ٨٣، ژمارە: ٥٤٧٠، ٥٤٧١ ج/٤} .
بۆنەوەی تەواو لەمەبەستی ئەم فەرموودەیە تێ بگەین بفەرموو بڕوانە: تاج بەکوردی، بەرگی پێنجەم لاپەڕە (٥١٢) لەزنجیرە: ٨٣دا، روونکردنەوەکە هەتا کۆتایی.

(٣) بابُ حُكْمِ إطلاقِ لَفْظَةِ العَبْدِ والأمَةِ وَالمَولى وَالسَّيِدِ
بڕیاری شەرعی سەبارەت بەم بێژانە: (العبد: بەندەو کۆیلە) و (الأمة: کەنیزەك) و (المَولى: خاوەن) و (السَّيِد: گەورەو سەروەر)

١٤٥١- عنْ أَبي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يُحَدِّثُ عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُ قَالَ: لا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: أَطْعِمْ رَبَّكَ، وَضِّئْ رَبَّكَ، اسْقِ رَبَّكَ وَلْيَقُلْ: سَيِّدِي مَوْلايَ وَلا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: عَبْدِي، أَمَتِي، وَلْيَقُلْ: فَتَايَ، وَفَتَاتِي، وَغُلامِي) (الحديث٢٥٥٢): [١٤٥١]

ئەبوهورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (کاتێ داوای شتێ لەبەندەو کۆیلەو کەنیزەکەکانتان دەکەن پێیان مەڵێن: أطعم ربك: نان بێنە بۆ من کە ڕەببی تۆم، یان ئاوی دەستنوێژ بێنە بۆمن کە ڕەببی تۆم، یان خواردن بدە بە من کە ڕەببی تۆم!) با بەندەو کۆیلەکانتان لەکاتی گفتوگۆدا پێتان نەڵێن: ڕەببی، باپێتان بڵێن: گەورەم، سەروەرم، ئێوەش کە بانگی ئەوان دەکەن، مەڵێن: عەبدەکەم، ئەمەتەکەم، بەڵکو بڵێن: کوڕە، کچە، خولامەکەم. (تاج/١٠/١٦١).

[١٤٥١] تجرید/٣، ژمارە: ١٠٩١ = ٢٥٥٢ بخاری. مسلم: ٢٢٤٩، محمد فؤاد - پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٣٧٢ = ٥٤٣٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٤٩ رقم الباب/١٧).

راڤەو شیکردنەوە:

مەبەست لەم جۆرە فەرموودەیە ئەمەیە: کە موسوڵمان بەچاوی خوایی تەماشای خواردەستی خۆیان نەکەن، لەعەرەبیو لەهەر جۆرە زمانێکی تردا، ئەو جۆرە بێژەو ووشانە بۆ خۆیان بەکارنەهێنن، کە لەسەر رووی راستەقینەیی هەر بۆ خوا بەکاردێن، وەك وشەی (ربّ) لەعەرەبیداو وشەی (خوداوەند) لە کوردیدا.

ئەمەیش دەقی ژمارە (١٤١٣)ی پوختەی موسلیمە بۆ ئەم فەرموودەیە:
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولِ اللّهِ (صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «لاَ يَقُلْ أَحَدُكُمْ: اسْقِ رَبَّكَ، أَطْعِمْ رَبَّكَ، وَضِّئْ رَبَّكَ، وَلاَ يَقُلْ أَحَدُكُمْ: رَبِّي، وَلْيَقُلْ: سَيِّدِي مَوْلاَيَ، وَلاَ يَقُلْ أَحَدُكُمْ: عَبْدِي، أَمَتِي، وَلْيَقُلْ: فَتَايَ، فَتَاتِي، غُلاَمِي». {الحديث: ٥٨٣٨ = ٥٨٣١ فم. تجريد/٣، رقم: ١٠٩١ = ٢٥٥٢ فتح الباري. تحفة الأشراف: ١٤٧١٨}:

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لەکاتی قسەکردنو گوفتوگۆدا، بەکارەکەرو خزمەتکارەکانتان مەڵێن: ئاو بدە بەخاوەنەکەت، یا نان بدە بە خاوەنەکەت، یا ئاوی دەسنوێژ بکە بە دەستی خاوەنەکەتا، هەروا بەیەکتریش مەڵێن: (رَبِّي: خاوەنم!) بەڵام بڵێن: (سَيِّدِي: گەورەم، مَوْلاَيَ: سەرومەرم) وەیا مەڵێن: (عَبْدِي: عەبدەکەم: بەندەکەم،) بەڵام لەجیاتی ئەوە بڵێن: فَتَاتِي: کارەکەرەکەم: نۆکەرەکەی من، کەنیشکەکەی من. غُلاَمِي: خوڵامەکەم). {تاج/٥، زنجیرە: ٨١، ژمارە: ٥٤٦٤ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

(٤) بابُ كَرَاهَة قَوْلِ الإنسانِ خَبُثَتْ نَفْسِي
ناباشی گوتەی مرۆڤ کە بڵێ: (خَبثتْ نَفسِي: گەدەم گەنیوە)

١٤٥٢- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «لاَ يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ خَبُثَتْ نَفْسِي، وَلَكِنْ لِيَقُلْ لَقِسَتْ نَفْسِي». {الحديث: ٥٨٣٩ = ٥٨٣٢ فم. بخاري. أدب: ٦١٨٠. أبو داود. أدب: ٩٧٨} :[١٤٥٢]

عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (درووردو سڵاوی خودای گەورەو سەروەری لێ بێ) فەرمووی: (کاتێ دڵتان دێ بەیەکا، مەڵێن: خَبُثَتْ نَفْسِي: گەدەم گەنیوە، بەڵام بڵێن: لَقِسَتْ نَفْسِي: دڵم تێك هەڵ دێ). {ریاض/٤، زنجیرە: ٣٢٩، ژمارە: ١٧٣٩ + تاج/٥، زنجیرە: ٨٣، ژمارە: ٥٤٦٩ چ/٤ = چاپی چوارەم}.

ڕوونکردنەوە:

خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) مەبەستی ئەوەیە کە موسوڵمانان فێری قسەو گفتو لفتی شیرینو جوان بن‌و قسەو گوتەی ناشیرین واز لێ بێنن، لەکاتی گفتوگۆدا ناسكو بەنەزاکەت بن، دەنا (خَبُثَتْ نَفْسِي) لە عەرەبیدا، دەق بەواتای (لَقِسَتْ نَفْسِي)یە، بەڵام وشەی (خَبُثَ) وشەیەکی قێزەونە، بۆ نموونە، بەپێی ئەم فەرموودەیە، ئەم رستانەی دواوە لە کوردیدا، گەرچی رستەی یەکەم دەق بەواتای رستەی دووەمە، بەڵام یەکەمیان ناسکترە لە دووەمیان:

١- سەراو دەکا: پیسایی دەکا.

٢- لووتت بسرە: چڵمەکەت بسرە.

[١٤٥٢] بخاري. أدب: ٦١٨٠ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٤٦٦ = ٦١٨٠ شیحا (بخاري رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/١٠٠).

٣- ئینتەلای کردووە: ترخەی کردووە.

١٤٥٣- حَدَّثَنَا سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم– قَالَ « لاَ يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ خَبُثَتْ نَفْسِي وَلْيَقُلْ لَقِسَتْ نَفْسِي». (١٤٥٣)

ئـەم فەرموودەیـە دەقـی فـەرموودەی ژمـارە: (١٤٥٢)وە، بـەڵام یەکـەم لـە عائیشەوەیەو دووەم لە سەهلەوەیە.

٤١- كِتَابُ الشِعْرِ
نامەی شیعر

١٤٥٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ): «أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا شَاعِرٌ كَلِمَـةُ لَبِيـدٍ: أَلاَ كُـلُّ شَـيْءٍ مَـا خَـلاَ اللَّـهَ بَاطِـلٌ». {الحديث: ٥٨٤٩ = ٥٨٤٣ فم}: (١٤٥٤)

خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفـەرموێ: (راسـترین گوتـەیێ کە هەستیار (شاعیر) وتبێتی، ئەم گوتەیەی لەبیدە کەدەڵێ:

(أَلاَ كُـلُّ شَـيْءٍ مَـا خَـلاَ اللَّـهَ بَاطِـلٌ
(وَكُـلُّ نَعِـيمٍ لاَ مَحَالَـةَ زَائِـلُ)

واتە:

ئـەم دنیایـە کـاوو بایـە
هـیچ و پـووچ و بـێ بەهایـە

(١٤٥٣) بڕوانە ژمارە: (١٤٥٢) (بخاری رقم الکتاب/٧٨ رقم الباب/١٠٠).

(١٤٥٤) تجریـد/٤، ژمـارە: ١٥٠٤ = ٣٨٤١ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٥٠٧ = ٥٨٤٩ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٨ رقم الباب/٩٠).

نـــــــــازو بـــــــــەهرەی بــــــــیٚ بەقایــــــــــە

نــــــــەوەی راســــــــت بــــــیٚ بــــــەس خوایــــــــە !

{تاج/٥، زنجيره: ٦٩، ژمارە: ٥٤٢٦ ج/٤ + تجريدى بوخارى بەرگى چوارەم، لاپەڕە: ١٩٠، ژمارە: ١٥٠٤}.

لە تەجريدى بوخاريدا، لە كورديیەكەيدا، دەفەرمویٚ:

ڕوونكردنەوە:

(لەسەر فەرمایشتى فەتحولبارى شەرحى صەحيحى بوخارى لەڕاڤەى ئەم فەرموودەيەدا، كە ژمارەكەى لە فەتحولباريدا = ٣٨٤١، كەدوو طەرەفى هەيە، ژمارە: ٦١٤٧ و ٦٤٨٩، لەوێدا دەفەرمویٚ: لەبيد ئيسلام بووە، وە ئيمامى بوخارى بە صەحابەى داناوە. لە ئيصابەو ئيستيعابيشدا دەفەرمویٚ: ناوى لەبيدى كوڕى ڕەبيعەى كوڕى عاميرە، شاعيرێكى بەناوبانگە، سوار چاكێكى ئازاو دلێر بووە، لەدوو سەردەما ژياوە، زۆرينەى شيعرەكانى لەپێش ئيسلامبووندا گوتووە، موسوڵمانێكى زۆر جوانو ڕێكو پێك بووە، لەگەڵ دەستەيێ كە ژمارەيان سيازدە پياو بوو، لەهۆزى بەنى كلاب، كە نوێنەرى هۆزەكەيان بوون، هات بۆ خزمەتى پێغەمبەرو ئيسلام بوو). عائيشە (ڕەزاى خوداى لیٚ بیٚ) گەلیٚ جار دەيفەرموو: ڕەحمەتى خودا لە لەبيد كە دەڵیٚ (كامل):

ذَهَـــــبَ الَّـــــــذِينَ يُعَـــــاشُ فِـــــى أَكْنَـــــافِهِمْ

وَبَقِيـــــــتُ فِــــــى خَلَـــــفٍ كَجِلْـــــدِ الْـــــأَجْرَبِ

واتە:

ڕوويـــــــين ئەوانــــــــەى كـــــــە لـــــــەژيانا

كـــــــوزەران خــــــۆش بــــــوو لـــــــە پـــــــەنايانا

مامـــــــەوە لــــــــەناو وەچــــــــەیێ بــــــــی فــــــەڕ

بــــــێ وەچ و بــــــێ فـــــەڕ، وەکــــــوو کــــــەوڵی گــــــەڕ!

عائیشه (ڕەزای خودای لێ بێ) دەیفەرموو: دەی ئەگەر لەبید فریای ئەم سەردەمەی ئێمە بکەوتایە، دەبێ چی بگوتبایە! ئیمامی عومەر (ڕەزای خودای لێ بێ) لەبارەی شیعر وتنەوە، لەپاش ئیسلامبوونی پرسیاری لێ دەکا، دەڵێ: خودا لەجیاتی شیعر، بەسوورەتی بەقەرە هەقی بۆ کردوومەتەوە، سەدو پەنجا ساڵ ژیاوە، لەکووفە نیشتەجێ بوو، هەر لەوێ لەکاتی حوکمڕانی وەلیدی کوڕی عوقبەدا دەمرێ، لەسەردەمی جێنشینی پێشەوا عوسماندا گیانی پاکی بەخزمەتی خودای گەورە شاد دەبێ، لەساڵی چڵو یەکی کۆچیدا، لەو ڕۆژەدا کە موعاوییە دەچێتە ناو کووفە. لە ئیصابەدا ئاماژە دەکا، کە پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) لەسەر دوانگە، شیعرەکەی لەبید دەخوێنێتەوە.

ئیبنو عەبدول بەرر (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) لە ئیستیعابا دەفەرموێ: (کاتێ دەگاتە تەمەنی سەدو بیست ساڵ ئەم هۆنراوەیە، دەڵێ (کامل):

وَلَقَـــــــدْ سَـــــــئِمْتُ مِـــــــنَ الحَيَـــــــاةِ وَطُولِهَـــــــا

وَسُـــــــؤَالِ هَـــــــذَا النَّـــــــاسِ: كَيْـــــــفَ لَبِيـــــــدُ

واتە:

لـــــــەژین و درێـــــــژیی، تـــــــەواو بێـــــــزارم

{چـــــــۆنی؟ نـــــــەی لەبیـــــــد!} دەدا نـــــــازارم!

ئەمـەیش دەقـی ئـەم فەرموودەیـە لـە تەجریـدی بوخاریـدا ژمـارە (١٥٠٤) بەرگی چوارەم:

عَنْ ابِي هُرَيْرَةَ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ): اصْـدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ كَلِمَةُ لَبِيدٍ: الا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلا اللَّـهَ باطِـلٌ وَكَـادَ امَيَـةُ بْـنُ ابِـي الصَّلْتِ انْ يُسْلِمَ. (الحديث: ٣٨٤١، طرفاه في:٦١٤٧، ٦٤٨٩):

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لــێ بــێ) فـەرمووی: پێغەمبــەر (درووودی خودای لـێ بێ) فەرمووی: (ڕاستترین گوتەیێی کە هۆنەر واتە: هەسـتیار: شاعیر: گوتبێتی، ئەم گوتەیەی لەبیدە کە دەڵێ:

الا كُـلّ شـيئ مـا خـلا الله باطـلُ
وكُـلّ نـَعـِـيم لا محالــة زائــل

واتە:

ئــەم دنیایـــە کـــاو و بایـــە
هـــیچە پـــووچە بـــێ بەهـــایە
نـــازو بەهـــرەی بـــێ بەقـایـــە
ئـەوەی ڕاسـت بـێ بـەس خوایـە!

(تاج/٥ ل/١٧٤ ز/٦٩ ف/٢).

پێغەمبەر (درودی خودای لـێ بـێ) هـەروا فەرمووشـی: ئومـەییی کـوڕی صەلتیش لە شیعرەکانیەوە، وا دەردەکەوێ خەریك بووە ئیسلام ببێ - ش/ت).

١٤٥٥- عَنْ سَعْدِ بْنُ أَبِی وَقَاصٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَـنِ النَّبِـيِّ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «لأَنْ يَمْتَلِئَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ قَيْحًا يَرِيهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَمْتَلِئَ شِعْرًا». {الحـديث:

٥٨٥٣ = ٥٨٤٨ فم. تجريد البخاري/٥/٢٢٣، رقم: ١٩٥٥ = ٦١٥٤. ترمذي. أدَب: ٢٨٥٢. ابن ماجة. أدب: ٢٧٦٠. تحفة الأشراف: ٢٩١٩} : [١٤٥٥]

سەعدی کوڕی ئەبو وەقاص (ڕەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (لەڕاستیدا ناودڵی مرۆڤ پڕبێ لەکێم و زوخاوێکی وا، کە ناوسکی بگەنێنێ، هێشتا ئەوەی باشترە لەوە کە دڵی پڕبێ لە هەڵبەست و هۆنراوە). {تاج/٥/٤٩٠، زنجیرە: ٦٨، ژمارە: ٥٤٢٢ چ/٤} .

لێرەدا لە ئەبو هورەیرەوە، لە تەجریددا لە ئیبنو عومەرەوە، بڕوانە: تاجول ئوصول بە کوردی بەرگی پێنجەم، زنجیرە: ٦٨، لاپەڕە: ٦٨٨، لە ژمارە: ٥٤٢٢ هەتا ژمارە: ٥٤٥٣، زنجیرە: ٧٥ + تەجریدی بوخاری/٥، ژمارە: ١٩٥٤، ١٩٥٥.

[١٤٥٥] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٥٥ = ٦١٥٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٠٨ = ٥٨٥٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٩٢).

٤٢- كِتَابُ الرُّؤْيَا
نامەی خەون بینین

{بڕوانە: تاجول ئوصول، بەرگی چوارەم، لاپەڕە: ٦٠٥ چاپی چوارەم، زنجیرە: ١، ژمارە: ٤٢٣٩ هەتا زنجیرە: ١١، لاپەڕە: ٦٤٣، ژمارە: ٤٢٩٦} + {ریاض/٢، لاپەڕە: ٣٠٨، چاپی دووەم، زنجیرە: ١٣٠، ژمارە: ٨٣٨ هەتا ژمارە: ٨٤٤ + تەجریدی بوخاری = پوختەی (مختصر صحیح البخاری) بەرگی پێنجەم، لاپەڕە: ٣٤٠، چاپی یەکەم، زنجیرە: ٩٣، لە ژمارە: ٢٠٨١ هەتا لاپەڕە: ٣٥٢، ژمارە: ٢٠٩١}.

١٤٥٦- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا قَتَادَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ: «الرُّؤْيَا مِنَ اللَّهِ وَالْحُلْمُ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِذَا حَلَمَ أَحَدُكُمْ حُلْمًا يَكْرَهُهُ، فَلْيَنْفُثْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلاَثًا وَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهَا، فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ»، فَقَالَ: إِنْ كُنْتُ لأَرَى الرُّؤْيَا أَثْقَلَ عَلَيَّ مِنْ جَبَلٍ، فَمَا هُوَ إِلاَّ أَنْ سَمِعْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ فَمَا أُبَالِيهَا. {الحديث: ٥٨٦٠ = ٥٨٥٤ فم}: [١٤٥٦]

ئەبو سەلەمە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بیستم لەئەبو قەتادە دەیفەرموو: بیستم لە پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (خەونی خۆش‌و باش لەخوداوەیە، خەونی ناخۆش‌و خراپیش لە شەیتانەوەیە، جاکاتێ کەسێکتان خەونێکی دی‌و ئەو خەونەی پێ ناخۆش بوو، با لەلای چەپیەوە سێ تف ڕۆبکاو پەنابگرێ بەخودا لەشەڕی شەیتان‌و لەشەڕی ئەو خەونەو ئیتر بۆ کەسی نەگێڕێتەوە، ئیتر زیانی نابێ بۆی).

[١٤٥٦] بخاری طب: ٥٧٤٧. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥١٦ = ٥٨٦٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٦ رقم الباب/٣٩).

ئـەبو سـەلەمە دەفـەرموێ: کـە ئـەم فەرموودەیـەی پێغەمبـەرم لـە ئـەبو قەتادە بیست، ئیتر دەربەستی خەونی ناخۆش نەبووم، بـەڵام لـەوەپێش خـەونی ناخۆشی وام دەبینی، لەکێو قورستربوو، بەڵام لەپاش بیستنی ئـەم فەرموودەیـە، ئـەم فەرموودەیـەی پێغەمبـەرم جێبـەجێ دەکـرد، ئـیتر زیـانی نـەدەبوو بـۆم). {ریاض/٢، لاپەڕە: ٣١٠، زنجیرە: ١٣٠، ژمارە: ٨٤٢}.

١٤٥٧- عن أبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ رؤيا المؤمن تكذب وَرُؤْيَا الْمُـؤْمِنِ جُـزْءٌ مِـنْ سِـتَّةٍ وَأَرْبَعِـينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ. وَمَا كَانَ مِنَ النُّبُوَّةِ فَإِنَّهُ لَا يَكْذِبُ. (الحديث ٧٠١٧): [١٤٥٧]

ئـەبو هـوریرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمـەر -درودی خـوای لەسەر- فەرمووی: (کاتێ شەوو ڕۆژ بەرابەر بوون، وەك ناوەڕاستی وەرزی پـایزو ناوەڕاسـتی وەرزی بـەهار، لـەو کاتـەدا زۆر نزیکـە کەخـەونی موسـوڵمان هەڵـەی نەبێو ڕاست دەرچێ.ئەو کەسەیشتان خەونی زۆر ڕاستو دروسـتە کـەخۆی زۆر ڕاستگۆیە، وەخەونی موسوڵمان، پیاوبێ یـاژن، بەشـێکە لەچلو شـەش بـەش لـە پێغەمەرایـەتی). (شـتێکیش کـە لەبابـەتی پێغەمەرایـەتی بـێ، قـەت بـەدرۆ دەرناچێ). (تاجی کوردی/٨ ل/٤ ژ/١ ژ/٤ - باسی: بەشەکانی خەون).

لەژمارە (١٥٢٠)ی پوختەی موسلیما ئاوایە:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَمَ) قَـالَ: «إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ رُؤْيَا الْمُسْلِمِ تَكْـذِبُ، وَأَصْـدَقُكُمْ رُؤْيَـا أَصْـدَقُكُمْ حَـدِيثًا، وَرُؤْيَـا الْمُسْلِمِ جُزْءٌ مِنْ خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ، وَالرُّؤْيَا ثَلاَثَةٌ: فَرُؤْيَـا الـصَّالِحَةِ بُـشْرَى

[١٤٥٧] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠٨٧ = ٧٠١٧ بخاری. مـسلم: ٢٢٦٣، تـرقیم الـشیخ محمـد فـؤاد لـصحیح مـسلم = پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٥٢٠ = ٥٨٦٥ شـیحا (بخـاری رقـم الكتـاب/٩١ رقـم الباب/٢٦).

مِنَ اللَّهِ، وَرُؤْيَا تَحْزِينٌ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَرُؤْيَا مِمَّا يُحَدِّثُ الْمَرْءُ نَفْسَهُ، فَإِنْ رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُمْ فَلْيُصَلِّ، وَلاَ يُحَدِّثْ بِهَا النَّاسَ»، قَالَ: «وَأُحِبُّ الْقَيْدَ وَأَكْرَهُ الْغُلَّ، وَالْقَيْدُ ثَبَاتٌ فِى الدِّينِ». فَلاَ أَدْرِى هُوَ فِى الْحَدِيثِ أَمْ قَالَهُ ابْنُ سِيرِينَ. {الحديث: ٥٨٦٥ = ٥٨٥٩ فم. تەجریدی بوخاری بەكوردی/٥/٣٤٥، رقم: ٢٠٨٧ = ٧٠١٧ فتح الباری. أبو داود. أدب: ٥٠١٩. ترمذی. رؤیا: ٢٢٧٠. تحفة الأشراف: ١٤٤٤٤} :

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (كاتێ شەوو رۆژ بەرابەر بوون، وەك ناوەڕاستی وەرزی بەهارو ناوەڕاستی وەرزی پاییز، لەوكاتەدا زۆر نزیكە كە خەونی موسوڵمان هەڵەی نەبێو راست دەرچێ، ئەوكەسەیشتان خەونی زۆر راستو دروستە كە خۆی زۆر راستگۆیە. وە خەونی موسوڵمان بەشێكە لەچلو پێنج بەش لە پێغەمبەرایەتی، خەونیش سێ جۆرە: خەونی باش، ئەمەیان مژدەی خۆشە لە خوداوە بۆ بەندە. هەندێ خەونی تریش خەمو خەفەتە، ئەمەشیان لەشەیتانەوەیە. هەندێ خەونی تریش قسە جوینەوەو ووڕاوەی دەروونە، كەسێ خەیاڵی لای شتێ بێ دیارە خەونی پێوە دەبینێ! چونكە لەوەپێش ئەوەندە لەدڵی خۆیدا بیری لێ كردۆتەوە لەخەویشدا هەر دێتەوە خەوی، ئەمەشیان بایەخی نییە. جا ئەگەر كەسێكتان خەونێكی وای دی كە بەدڵی نەبوو با هەڵسێو نوێژبكاو ئەو خەونە نەگێڕێتەوە بۆ خەڵك!).

ئەبو هورەیرە دەیفەرموو: من بەش بەحاڵی خۆم دیتنی پێوەندو پابەندم لەخەوندا پێ خۆشە، چونكە نیشانەی بەندەیی خودایە، بەڵام حەز لەدیتنی زنجیری مل ناكەم لەخەوندا، چونكە نیشانەی باش نییە، بەڵام پابەند نیشانەی دامەزراوییە لە ئاییندا، بۆیە حەزم لێیەتی. {فتح الملهم رقم: ٥٨٦٠}.

بـەڵام عەبـدول وەهـابی ئـەل – ئـەقـەفی لـەكۆتایی ئـەم گێڕانەوەیـەدا دەفـەرموێ: (نـازانم ئـەم رسـتەی: «وَأُحِـبُّ الْقَیْـدَ وَأَكْـرَهُ الْغُـلَّ، وَالْقَیْـدُ ثَبَـاتٌ فِـی الدِّینِ»: واتە: من بـەش بـەحاڵی خـۆم، دیتنـی پێوەنـدو پابەنـدم لەخەونـدا پـێ خۆشـە، چـونكە نیـشانەی بەنـدەیی خودایـە، بـەڵام حـەز لـەدیتنی زنجـیری مـل ناكەم لەخەوندا، چونكە نیشانەی باش نییە، بەڵام پابەند نیشانەی دامەزراوییە لە ئاییندا، بۆیە حەزم لێیەتی).

بەڵام نازانم ئەم رستەیە بەشێكە لـە فەرموودەكـەی پێغەمبـەر یـا قـسەی موحەممەدی كوڕی سیرینە!). {تاج/٤، زنجیرە: ١، ژمارە: ٤٢٤٢}.

١٤٥٨- عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ». {الحـديث: ٥٨٦٩ = ٥٨٦٣ فم. تجريد/٥/٣٤٥، رقـم: ٢٠٨٧ = بخـاری. تفـسير: ٧٠١٧. ترمـذی. رُؤيـا: ٢٢٩١. أبو داود. أدَب: ٥٠١٨}: [١٤٥٨]

عوبـادەی كـوڕی صـامیت (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: حـەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (خەونی موسوڵمان یەك بەشـە لەچڵو شەش بەش لە پێغەمبەرایەتی). {تاج/٤، زنجیرە: ١، ژمارە: ٤٢٣٩}.

١٤٥٩- حَدَّثَنَا أَنَسٌ – رضى الله عنه – قَالَ قَالَ النَّبِىُّ – صلى الله عليه وسلم – «وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ».

بڕوانـە ژمـارە: (١٤٥٨) جیـاوازی ئـەم دوو ژمارەیـە لەوەدایـە: یەكـەم لـە عوبادەی كوڕی صامیتەوەیە، دووەم لە ئەنەسی كوڕی مالیكەوەیە.

[١٤٥٨] بخاری. تفـسير: ٧٠١٧. مختـصر صحيح مـسلم/٤، ژمـارە: ١٥١٩ = ٥٨٦٩ شـيحا (بخـاری رقـم الكتاب/٩١ رقم الباب/٤).

١٤٦٠- حَدَّثَنَا أَبِى هُرَيْرَةَ – رضى الله عنه – أَنَّ رَسُولَ اللَّـهِ – صـلى الله عليـه وسلم – قَالَ « رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ».

بڕوانە ژمارە: (١٤٥٨).

(١) بابُ قَوْلِ النَّبِي (ﷺ) (مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَآنِي)
فەرمایشتی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) (کەسێ لە خەونا من ببینێ، ئەوە لە ڕاستیدا منی لەو خەوەدا بینیوە!)

١٤٦١- و عنه رضي الله عنه قَالَ سمعت رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقُـول: مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَسَيَرَانِي فِي اليَقْظَةِ و لَا يَتَمَثَّلُ الشَيطَانُ بِي. (الحديث ٦٩٩٣):

دیسان ئەبو هوریرە- ڕەزای خودای لێ بێ- فـەرمووی: ژ نـەوتم لەپێغەمـەر — دروودی لەسـەر- دەیفـەرموو: (هەرکەسێ بەخـەو مـن ببینـێ، ئـەوە بەچـاوی سەریش لەحاڵی هۆشیاریدا من دەبینێ، شـەیتان قـەت ناچێتە شـەکڵی منـەوە). (تاج/٨ ل/٢٣ ز/٧ ژ/٢).

ئەمەیش ژمارە (١٥١٥)ی پوختەی موسلیمە، بـەهرەی پـتری واتیـادا، وەك گشت جارێ دەینووسین، تا ببێ بە ڕاڤەو ڕوونکردنەوە سەبارەت بەم بابەتە:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ: «مَنْ رَآنِى فِـى الْمَنَـامِ فَسَيَرَانِى فِـى الْيَقَظَـةِ، أَوْ لَكَأَنَّمَـا رَآنِـى فِـى الْيَقَظَـةِ، لاَ يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِى»، وَقَالَ: فَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ: قَالَ أَبُو قَتَادَةَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَمَ): «مَـنْ رَآنِـى فَقَـدْ رَأَى الْحَـقَّ». {الحـديث: ٥٨٧٩ = ٨٧٤ فـم. تجريـد البخاري/٥/٣٤٢، رقم: ٢٠٨٤ = ٦٩٩٣، ٦٩٩٦. أبو داود. أدب: ٥٠٢٣} :

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: بیـستم لـە پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفـەرموو: (هەرکەسـێ بەخـەو مـن ببینـێ، ئـەوە بەچاوی سەریش لەحاڵی هۆشیاریدا من دەبینێ، یا وەك ئەوە وایـە کـە بەچـاوی

سەر لەحاڵی بێداریدا من ببینێ، شەیتان خۆی بۆناکرێ بەمن. واتە: ناتوانێ خۆی بگۆڕێو خۆی بباتە شێوەو شەکڵی منەوە) + {ریاض/٢، زنجیرە: ١٣٠، ژمارە: ٨٤٠}.

ئیبنو شەهاب، ئیمامی زوهری (رەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هەرکەسێ لەخەونیدا من ببینێ، ئەوە خەوێکی راستو دروستی دیوە، چونکە شەیتان خۆی بۆ ناکرێ بەمنو، ناتوانێ بەهیچ شێوەیێو لەهیچ حاڵێکا بچێتە شکڵو شێوەی منەوە). {تاج/٤، زنجیرە: ٧، ژمارە: ٤٢٦٧، ٤٢٦٨، ٤٢٦٩ + بخاری. تعبیر: رقم: ٦٩٩٦} + {فتح الملهم. رقم: ٥٨٧٥ = ٦٩٩٥، ٦٩٩٦ = فتح الباری} + {تەجریدی بوخاری/٥/٣٤٢، ژمارە: ٢٠٨٥ = ٦٩٩٧ فتح الباری}.

(٣) باب في تَأوِيلِ الرُّؤيَا
باسی خەوپەرژێنی خەون

١٤٦٢- عن ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِي اللَّهُ عَنهما أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ فِي الْمَنَامِ ظُلَّةً تَنْطُفُ السَّمْنَ وَالْعَسَلَ فَأَرَى النَّاسَ يَتَكَفَّفُونَ مِنْهَا فَالْمُسْتَكْثِرُ وَالْمُسْتَقِلُّ وَإِذَا سَبَبٌ وَاصِلٌ مِنَ الْأَرْضِ إِلَى السَّمَاءِ فَأَرَاكَ أَخَذْتَ بِهِ فَعَلَوْتَ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلَا بِهِ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلَا بِهِ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَانْقَطَعَ ثُمَّ وُصِلَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ وَاللَّهِ لَتَدَعَنِّي فَأَعْبُرَهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعْبُرْهَا. قَالَ: أَمَّا الظُّلَّةُ فَالْإِسْلَامُ وَأَمَّا الَّذِي يَنْطُفُ مِنَ الْعَسَلِ وَالسَّمْنِ فَالْقُرْآنُ حَلَاوَتُهُ تَنْطُفُ فَالْمُسْتَكْثِرُ مِنَ الْقُرْآنِ وَالْمُسْتَقِلُّ وَأَمَّا السَّبَبُ الْوَاصِلُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ فَالْحَقُّ الَّذِي أَنْتَ عَلَيْهِ تَأْخُذُ بِهِ فَيُعْلِيكَ اللَّهُ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُهُ رَجُلٌ آخَرُ فَيَنْقَطِعُ بِهِ ثُمَّ يُوَصَّلُ لَهُ فَيَعْلُو بِهِ فَأَخْبِرْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ

أَصَبْتُ أَمْ أَخْطَأْتُ؟ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَصَبْتَ بَعْضًا وَأَخْطَأْتَ بَعْضًا. قَالَ: فَوَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَتُحَدِّثَنِّي بِالَّذِي أَخْطَأْتُ قَالَ لَا تُقْسِمْ. (الحديث ٧٠٤٦):[١٤٦٢]

ئیبنو عەبباس –ڕەزای خودا لەخۆی‌و لەبابی- فەرمووی: پیاوێ هاتە خزمەتی پێغەمەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گوتی: ئەی پێغەمەری خودا! ئەمشەو لەخەوما پەڵەیەك هەورم دیت، ڕۆن‌و هەنگوینی لێ دەچۆڕایەوە، دیشم کەئەو خەڵکە بەهەردوو لەپ لێیان دەگرتەوە، هەبوو زۆرو هەبوو کەمی گرتبۆوە! وەدیشم کەمەندێ لەئاسمانەوە شۆڕبۆتەوەو گەیشتۆتە سەرزەوی، وەتۆم دی، ئەو کەمەندەت گرتبوو سەرکەوتیت، لەپاش تۆ پیاوێکی تر گرتی‌و ئەویش سەرکەوت، لەپاش ئەو پیاوێکی تریش هەروا، لەپاش ئەو پیاوێکی تریش گرتی، بەڵام کەمەندەکە لە دەستی دا پسا! هەتا بەستیانەوە بەیەکەوە بۆی‌و ئەویش سەرکەوت. ئەبوبەکریش – ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئەی پێغەمەری خودا! باوکم بەقوربانت بێ، بەخودا دەبێ لێم گەڕێیت من ئەو خەونە لێك دەدەمەوە، فەرمووی: (باشە خەوپەرژینی بکە). ئەبو بەکریش فەرمووی: پەڵە هەورەکە کەپرو ساباتی ئیسلامە ئەو ڕۆن‌و هەنگوینەیش کەدە چۆڕایەوە، ئەوە شیرینی‌و نەرم‌و ناسکی ی قورئانە،ئەوەیش کەخەڵك بەهەردوو دەست لێیان دەگرتەوە ئەوەیە کەهەندێ کەس زۆر لەقورئان وەردەگرن‌و هەندێ کەس کەم، ئەو کەمەندەش کە لەئاسمانەوە گەیشتبوە سەرزەوی ئەو هەق‌و ڕاست‌و دروستیە یە کەتۆی لەسەریت، ڕێگەی هەق‌و ڕاستی ئیسلامە، هەر لەسەری دەڕۆیت‌و هەرخودا پلەو پایەت، جار لەگەڵ جاردا، بڵند ترت دەکا.

[١٤٦٢] تجرید/٥، ژمارە: ٢٠٩١ = ٧٠٤٦ بخاری. مسلم: ٢٢٦٩ = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٢١ - ٥٨٨٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٩١ رقم الباب/٤٧).

لەپاش تۆش پیاوێ ڕێگەی ڕاستی تۆ دەگرێتو پێی بڵند دەبێتەوە، پیاوێکی تریش دوای ئەو هەروەها، لەپاشا پیاوێکی تریش ئەو کەمەندە دەگرێو لەسەری دەڕوا، بەلاَم لەدەستیدا دەپچڕێو بۆی دەبەستنەوە بەیەکەوە، جا ئەویش پێی بەرز دەبێتەوە!، جا ئەی پێغەمەری خودا! باوکم بەقوربانت بێ، پێم بفەرموو ئایا پێکاومە یابەهەڵەدا چووم؟ فەرمووی: (هەندێکیت پێکاوەو هەندێکیت هەڵە کردووە) جا گوتی: دەسا بەخودا ئەی پێغەمەوری خودا! دەبێ پێم بفەرموویت کە کامەیم بەهەڵە خەو پەورژێن کردووە، فەرمووی: (سوێن مەخۆ پێت نالێم. (تاجی کوردی/٨ ل/٢٠ ز/٦ ژ-٤-ش/د/ت- باسی: ئەو خەونانەی کەپێغەمەر -درودی خوای لەسەر- خۆی خەوپەرژینی کردوون).

ئەمەیش دەقی ژمارە (١٥٢١)ی پوختەی موسلیمە:

عَنِ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) كَانَ يُحَدِّثُ: أَنَّ رَجُلاً أَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّى أَرَى اللَّيْلَةَ فِى الْمَنَامِ ظُلَّةً تَنْطِفُ السَّمْنَ وَالْعَسَلَ، فَأَرَى النَّاسَ يَتَكَفَّفُونَ مِنْهَا بِأَيْدِيهِمْ، فَالْمُسْتَكْثِرُ وَالْمُسْتَقِلُّ، وَأَرَى سَبَبًا وَاصِلاً مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الأَرْضِ، فَأَرَاكَ أَخَذْتَ بِهِ فَعَلَوْتَ، ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ، فَعَلاَ، ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلاَ، ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَانْقَطَعَ بِهِ، ثُمَّ وُصِلَ لَهُ فَعَلاَ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِى أَنْتَ وَاللَّهِ لَتَدَعَنِّى فَلأَعْبُرَنَّهَا. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «اعْبُرْهَا». فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمَّا الظُّلَّةُ فَظُلَّةُ الإِسْلاَمِ، وَأَمَّا الَّذِى يَنْطِفُ مِنَ السَّمْنِ وَالْعَسَلِ فَالْقُرْآنُ حَلاَوَتُهُ وَلِينُهُ، وَأَمَّا مَا يَتَكَفَّفُ النَّاسُ مِنْ ذَلِكَ، فَالْمُسْتَكْثِرُ مِنَ الْقُرْآنِ وَالْمُسْتَقِلُّ مِنْهُ. وَأَمَّا السَّبَبُ الْوَاصِلُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الأَرْضِ فَالْحَقُّ الَّذِى أَنْتَ عَلَيْهِ تَأْخُذُ بِهِ فَيُعْلِيكَ اللَّهُ بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ، رَجُلٌ آخَرُ فَيَعْلُو بِهِ، ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَنْقَطِعُ بِهِ، ثُمَّ يُوصَلُ لَهُ فَيَعْلُو بِهِ، فَأَخْبِرْنِى يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِى

أَنْتَ أَصَبْتُ أَمْ أَخْطَأْتُ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «أَصَبْتَ بَعْضًا وَأَخْطَأْتَ بَعْضًا»، قَالَ: فَوَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَتُحَدِّثَنِّي مَا الَّذِي أَخْطَأْتُ؟ قَالَ: «لاَ تُقْسِمْ». {الحديث: ٥٨٨٧ = ٥٨٨٢ فـم. تجريد/٥، لاپـەڕە: ٣٤٧، رقـم: ٢٠٩١ = ٧٠٤٦، ٧٠٠٠. أبو داود. أيمان ونذور: ٣٢٦٧، ٣٢٦٩}:

عوبەیدوڵلای کوڕی عەبدوڵلای کوڕی عوتبە (ڕەحمەتی خودایان لێ بێ) فەرمووی: ئیبنو عەبباس فەرمووی: پیاوێ هاتە خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەمشەو لەخەومدا پەڵەیەك هەورم دینی، ڕۆنو هەنگوینی لێ دەچۆڕایەوە، بینیشم کە ئەو خەڵکە بەهەردوو لەپی دەستیان لێیان دەگرتەوە، هەبوو زۆرو هەبوو کەمی گرتبۆوە!

وەبینیشم کەمەندێ لە ئاسمانەوە شۆڕبۆتەوەو گەیشتۆتە سەر زەوی، وە تۆم دی ئەو کەمەندەت گرتو سەرکەوتیت، لەپاش تۆ پیاوێکی تر گرتیو ئەویش سەرکەوت، لەپاش ئەو پیاوێکی تریش هەروا، لەپاش ئەو پیاوێکی تریش گرتی، بەڵام کەمەندەکە لەدەستیدا پسا! هەتا بەستیانەوە بەیەکەوە بۆیو ئەویش سەرکەوت.

ئەبوبەکری صەدیقیش (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! باوکم بەقوربانت بێ، بەخودا دەبێ وازم لێ بهێنی من ئەم خەوە لێك دەدەمەوە. فەرمووی: (باشە خەوپەرژێنی بکە) ئەبوبەکریش فەرمووی: پەڵە هەورەکە کەپرو ساباتی ئیسلامە، ئەو ڕۆنو هەنگوینەیش کە دەچۆڕایەوەو لێی دەتکا، ئەوە شیرینیو نەرمو ناسکیو نازداری قورئانە، ئەوەیش کە ئەو خەڵکە بەهەردوو بەری دەستیان لێیان دەگرتنەوە، ئەوەیە کە هەندێ کەس زۆر لە قورئانا وەردەگرنو هەندێ کەس کەم. ئەو کەمەندەیش کە لەئاسمانەوە گەیشتبووە سەر زەوی، ئەو ئایینە هەقو ڕاستو دروستەیە کەتۆی لەسەریت،

ڕێگەی هەقو راستی ئیسلامە، هەر لەسەری دەڕۆیتو هەر خودا پلەو پایەت جار لەگەڵ جاردا بڵندتر دەکا، لەپاش تۆیش پیاوێ ڕێگەی راستی تۆ دەگریو پێی بڵند دەبێتەوە، پیاوێکی تریش دوای ئەو هەروەها، لەپاشدا پیاوێکی تریش دەیگریو لەسەری دەڕوا، بەلام لەدەستیدا دەپچڕێو بۆی دەبەستنەوە بەیەکەوە، جا ئەویش پێی بەرز دەبێتەوە!

جا ئەی پێغەمبەری خودا! باوکم بەقوربانت بێ، پێم بفەرموو کە ئایا پێکاومە یا بەهەڵەدا چووم؟

پێغەمبەریش (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هەندێکیت پێکاوەو هەندێکیت هەڵە کردووە).

ئەبوبەکر فەرمووی: دەسا بەخودا ئەی پێغەمبەری خودا! دەبێ پێم بفەرمووی کە کامەیم بەهەڵە خەو پەرژێن کردووە، فەرمووی: (سوێند مەخۆ پێت نالێم). {تاج/٤، لاپەڕە: ٦٢٠، زنجیرە: ٦، ژمارە: ٤٢٦٤ ج/٤}.

(٤) باب رُؤيَا النَّبِيِ ﴿ﷺ﴾

بینینی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) لە خەونا

١٤٦٣- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَرَانِي أَتَسَوَّكُ بِسِوَاكٍ فَجَاءَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ الْآخَرِ فَنَاوَلْتُ السِّوَاكَ الْأَصْغَرَ مِنْهُمَا فَقِيلَ لِي كَبِّرْ فَدَفَعْتُهُ إِلَى الْأَكْبَرِ مِنْهُمَا). (الحديث ٢٤٦): [١٤٦٣]

ئیبنوعومەر (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: سەروەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لەخەوما دیتم کەوا بەدارسیواکێ سیواك دەکەم، دوو

[١٤٦٣] تجرید/١، ژمارە: ١٧٧ - ٢٤٦ بخاری. مسلم: ٢٢٧١ - ٥٨٩٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٤ رقم الباب/٧٤).

پیاو هاتن بۆلام، یەکێکیان لەویتریان گەورەتر بوو، منیش ویستم دارسیواکەکە بدەم بەبچکۆلەکەیان کەچی پێم گوترا: گەورەکەیان وەپێشخە، منیش دام بەگەورەکەیان). (ت/٦/١٨/٨ تاج٤ ز٥ ژ٤٢٥٩).

شیکردنەوە:

یەکێ لەپیاوانی ڕشتەی ئەم فەرموودەیە عەففانی کوڕی موسلیمە، لەسەردەمی مەینەتەکەدا، کەبەفیتی موعتەزیلەکان گەڕیان دەکرد بەزانا گەورەکان، لەبارەی قوئانەوە کەدروست کراوە یا دێرین و قەدیمە لەویش پرسیارکرا، رازی نەبوو کەبڵێ: (قورئان مەخلووقەو دروستکراوی خودایە). یەکێ بوو لەحوککامی جەرح و تەعدیل، دەهەزار لیرەی زێڕیان پێ دا، لەباتی ی ئەوەکە لەبارەی پیاوێکەوە راماوی و بێ ئاگایی لەحاڵی دەربڕی، واتە: نەبڵێ عادڵە، نەبڵێ ناعادڵە، بەڵام قاییل نەبوو، فەرمووی: (قەت قەت حەق ناکەم بەناحەق)، یەکێ تر لەپیاوانی ئەم رشتەیە نوعەیمی کوڕی حمادە، پیاوێکی فەرائیز زان بوو، لەسەردەمی مەینەتەکەدا، لەبارەی خەلقی قورئانەوە، ئەویشیان پێچا، لەسەرئەوە لەسامەڕا بەند کرا هەتا لەساڵی (٢٢٠) ی کۆچیدا لەزیندانا مرد! ڕەزای خودای لێ بێ.

لەفیقهی ئاسانا (٢٤/١) دەفەرموێ: (سیواك سوودی زۆرە: پووك توند دەکاتەوەو، ددان ساخڵەم دەکاو، دەسگای هەرس و هەزم بەهێزدەکاو گمیزکردن خێرا دەکاو، دەم و ددان پاك و خاوێن دەکاتەوەو، دەبێ بەمایەی ڕەزای خوداو، پیریی دوا دەخاو، چارەی مرۆڤ گەش و نوورانی دەکاو، گەشەو پەرە بەهۆشیاری دەداو، پاداشی باش دووچەندان دەکاو، لەکاتی گیانەلادا گیانکێشان ئاسان دەکاو، لەکاتی سەرەمەرگا شایەتمان یادی موسوڵمان دەخاتەوە!).

١٤٦٤- عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِي (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أُهَاجِرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضٍ بِهَا نَخْلٌ، فَذَهَبَ وَهَلِي إِلَى أَنَّهَا الْيَمَامَةُ أَوْ هَجَرُ، فَإِذَا هِيَ الْمَدِينَةُ يَثْرِبُ، وَرَأَيْتُ فِي رُؤْيَايَ هَذِهِ أَنِّي هَزَزْتُ سَيْفًا فَانْقَطَعَ صَدْرُهُ، فَإِذَا هُوَ مَا أُصِيبَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ، ثُمَّ هَزَزْتُهُ أُخْرَى فَعَادَ أَحْسَنَ مَا كَانَ فَإِذَا هُوَ مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْفَتْحِ وَاجْتِمَاعِ الْمُؤْمِنِينَ، وَرَأَيْتُ فِيهَا أَيْضًا بَقَرًا، وَاللَّهُ خَيْرٌ، فَإِذَا هُمُ النَّفَرُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ، وَإِذَا الْخَيْرُ مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْخَيْرِ بَعْدُ، وَثَوَابُ الصِّدْقِ الَّذِي آتَانَا اللَّهُ بَعْدُ يَوْمَ بَدْرٍ». {الحديث: ٥٨٩٣ = ٥٨٨٨ فم. بخاري. مناقب: ٣٦٢٢، ٣٩٨٧، ٤٠٨١، ٧٠٣٥، ٧٠٤١} : [١٤٦٤]

ئـەبو مووسـای ئەشـعەری (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (لەخـەوما دیـم وا لەمەککـەوە کـۆچو باردەکەم بۆ وڵاتێ کە باخو دارە خورمای زۆری واڵێ، زەینم بۆئەوە چوو کە ئـەو شوێنە یا یەمامە بێ، یا هەجەر بێ، کەچی خۆی نـەبوو، نـە یەمامـە بـوو، نـە شاری هەجـەر، بـەڵکوو ئـەو شـوێنە مەدینـە دەرچـوو، کـە لـەپێش کۆچـدا نـاوی یەثریب بوو، خودای گەورە لە قورئانا، ناوی نا (المدینە).

هەر لەم خەونەمدا، روانیم کەوا شمشێرێ وابەدەستمەوە، کـە رام وەشـاند نووکەکەی پەڕی، دیاربوو کـە ئـەو شکـستە بـوو، کـە لەغـەزای ئوحـوددا تووشـی موسوڵمانان بوو، جا لەپاشا کەجارێ تر رام وەشاندەوە، گەڵێ لـەجاران باشـتری لێ هاتەوە، دیاربوو کـە ئـەو سـەرکەوتنو یـەکگرتنی موسـوڵمانانە بـوو، کـە لـەپاش تێکشکانی ئوحود، لەساڵی ئاییندەدا، لەغـەزای بـەدری دووەمـدا، کـە نـاودارە بـە بەدری مەوعیـد، خـودا رەخـساندی بـۆ موسـوڵمانان، هـەر لـەو خەونەمـدا چـەن

[١٤٦٤] بخـاری. مناقـب: ٣٦٢٢. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٥١٣ = ٥٨٩٣ شـیحا (بخـاری رقـم الکتاب/٦١ رقم الباب/٢٥).

سەرێ گام بینی سەر دەبڕان، هەر لەو خەونەمدا ئەم رستەیە درا بەگوێما: (وَاللّٰهُ خَيْرٌ: خێر لای خوایە) دیاربوو ئەو گا سەربڕینە، ئەو حەفتا شەهیدە بوون، کە لەغەزای ئوحوددا شەهید بوون، دیاربوو ئەو خێرەیش کە لەلای خودا بوو، ئەو خێرو بێرە بوو کە خودای گەورە لەپاش بەدری دووەم رەخساندی، وە پاداشی باشی ئەو سەر راستییە بوو، کە موسوڵمانان لەبەدری دووەمدا، پیادەیان کردو ئامادەی بەدری مەوعید بوون، بەڵام بێباوەڕەکان، بەڵێنی خۆیان نەبردە سەرو نەهاتن!). {تاج/٣، زنجیرە: ١٠١، ژمارە: ٣١٥٩} + {تاج/٤، زنجیرە: ٥، لاپەڕە: ٦١٧، ژمارە: ٤٢٥٧}.

١٤٦٥- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: قَدِمَ مُسَيْلِمَةُ الْكَذَّابُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) الْمَدِينَةَ، فَجَعَلَ يَقُولُ: إِنْ جَعَلَ لِى مُحَمَّدٌ الأَمْرَ مِنْ بَعْدِهِ تَبِعْتُهُ! فَقَدِمَهَا فِى بَشَرٍ كَثِيرٍ مِنْ قَوْمِهِ، فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، وَمَعَهُ ثَابِتُ بْنُ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ، وَفِى يَدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قِطْعَةُ جَرِيدَةٍ حَتَّى وَقَفَ عَلَى مُسَيْلِمَةَ فِى أَصْحَابِهِ، قَالَ: «لَوْ سَأَلْتَنِى هَذِهِ الْقِطْعَةَ مَا أَعْطَيْتُكَهَا، وَلَنْ أَتَعَدَّى أَمْرَ اللَّهِ فِيكَ، وَلَئِنْ أَدْبَرْتَ لَيَعْقِرَنَّكَ اللَّهُ، وَإِنِّى لأُرَاكَ الَّذِى أُرِيتُ فِيكَ مَا أُرِيتُ، وَهَذَا ثَابِتٌ يُجِيبُكَ عَنِّى»، ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَسَأَلْتُ عَنْ قَوْلِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «إِنَّكَ أَرَى الَّذِى أُرِيتُ فِيكَ مَا أُرِيتُ»، فَأَخْبَرَنِى أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ فِى يَدَىَّ سِوَارَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ، فَأَهَمَّنِى شَأْنُهُمَا، فَأُوحِىَ إِلَىَّ فِى الْمَنَامِ أَنِ انْفُخْهُمَا فَنَفَخْتُهُمَا فَطَارَا، فَأَوَّلْتُهُمَا كَذَّابَيْنِ يَخْرُجَانِ مِنْ بَعْدِى، فَكَانَ أَحَدُهُمَا الْعَنْسِيَّ صَاحِبَ صَنْعَاءَ وَالآخَرُ مُسَيْلِمَةَ صَاحِبَ الْيَمَامَةِ». {الحديث: ٥٨٩٤ = ٥٨٨٩ فم. تجريد البخاری/٤، لاپەڕە: ٣٦٢، رقم: ١٦٠٨/ = ٥٣٧٣، ٣٦٢٠، ٤٣٧٨، ٧٠٣٣، ٧٤٦١، ٤٣٧٤،

٣٦٢١، ٤٣٧٥، ٤٣٧٩، ٧٠٣٤، ٧٠٣٧. ترمــذى. رؤيــا: ٢٢٩٢. تحفــة الأشــراف: ٦٥١٨، ١٣٥٧٤}: [١٤٦٥]

ئيبنو عەبباس (رەزای خودایـان لێ بـێ) فـەرمووی: بەسـەرینی پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بـێ) موسـەیلەمەی درۆزن کەناسـراوە بـە موسـەیلەمەی کـەذذاب، هـات بـۆ مەدینـە، عەشـاماتێکی زۆری لەهۆزەکـەی خـۆی لەگەڵدا بـوو، دەیگوت:

ئەگـەر موحەممـەد لـەدوای خـۆی، کاروبـارو جێنـشینی خـۆی بـسپێرێ بەمن‌و بمکات بەجێنشینی خۆی، دێمـە سـەر دینەکـەی‌و پـەیڕەوی ئـەو دەکـەم، پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) سابیتی کوڕی قەیـسی لەگەڵدا بـوو، کـە خـەتیب‌و وتـار خـوێنێکی زانـاو دانـابوو، چـوو بـۆلای موسـەیلەمە، هـەتا لەبەرچاوی هەمووان، ئیقامە حوججەی لەسەر بکات، وە لـەم کاتـەدا، پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پارچە چیلکەیەکی پەلکە خورمای بەدەستەوە بوو، کە گەیشتە لای موسەیلەمە لـەناو هۆزەکەیـدا بـوو، پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) لـەدیاری راوەسـتا، لـەپاش گوفتوگۆیـەك، کـەبرێتی بـوو لـەوە کـە موسـەیلەمە داوای جێنـشینی پێغەمبـەری کـرد، پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسەر بێ) پێی فەرمووی: (ئەگەر داوای ئەم پارچە چیلکەیەشم لێ بکەی نایـدەم پێـت! چ جـای ئـەوەی کەبتکـەم بـە جێنـشینی خـۆم لـەدوای خـۆم، تـۆ نـاتوانی فـەرمانی خـودا سـەبارەت بـەخۆت بـشکێنی‌و رادەی ئـەوەت ناکـەوێ کـە ئـەو فەرمانەی خودا لەبارەی تۆوە بڕیـاری داوە بـەتۆ رەت نابێتـەوە، خـۆ ئەگـەر تـۆ لـەمن هەڵبگەڕێیتـەوە، خـودا لـە گلوگـۆت دەخـات، وات دەبیـنم کـەتۆ ئـەو

[١٤٦٥] تجریـد/٤، ژمـارە: ١٦٠٨ - ٥٣٧٣ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٥١٤ - ٥٨٩٤ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٤ رقم الباب/٧٠).

کابرایەیت کە بەخەو حاڵی بەدی ئەوم پێ نیشان دراوە، ئەوا من دەڕۆم ئەمە سابیتە چی قسەیەکت هەیە ئەو لەجیاتی من وەڵامت دەداتەوە، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەجێی هێشتو ڕۆیشت. ئیبنو عەبباس (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەبارەی ئەم خەونەی پێغەمبەرەوە، کە فەرمووی: (... وات دەبینم کەتۆ ئەو کابرایەیت کە بەخەو...) لەبارەی ئەم خەونەوە لە ئەبو هورەیرەم پرسی فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (نوستبووم لەخەوما دیم کە لەهەردوو دەستمدا دوو بازنی زێڕم دی، ئەوە خەمگینی کردم، لە خەوەکەمدا سرووشم بۆکرا: ئادەی فوویان لێ بکە، منیش فووم لێکردن، جا هەردووکیان بابردنیو فڕین، ئەو دوو بازنەم بەدوو درۆزن لێك دایەوە، کە لەدوای من شۆڕەتیان بڵاو دەبێتەوەو ناویان دەزڕێ، ئەو دوو فرە درۆزنە یەکێکیان ئەسوەدی عەنسی بوو، ئەویتریان: موسەیلەمەی کەززاب بوو، کە ئەسوەد لە صەنعاء بوو، موسەیلەمەیش لە یەمامە بوو). {تاج/٥، زنجیرە: ٩٥، ژمارە: ٥٥٣٢ ج/٤} + {تاج/٤، زنجیرە: ٥، ژمارە: ٤٢٥٦ ج/٤}.

١٤٦٦- فَأَخْبَرَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ فِي يَدَيَّ سِوَارَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ ، فَأَهَمَّنِي شَأْنُهُمَا ، فَأُوحِيَ إِلَيَّ فِي الْمَنَامِ أَنِ انْفُخْهُمَا ، فَنَفَخْتُهُمَا فَطَارَا فَأَوَّلْتُهُمَا كَذَّابَيْنِ يَخْرُجَانِ بَعْدِي ، أَحَدُهُمَا الْعَنْسِيُّ ، وَالآخَرُ مُسَيْلِمَةُ»[١٤٦٦]

ئەم ژمارەیە بەشێکە لە ژمارە: (١٤٦٥).

١٤٦٧-وعن سَمُرَةَ بنِ جُنْدُبٍ رضي اللّه عَنْهُ قالَ: كَانَ رسُولُ اللّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم مِما يُكْثِرُ أنْ يقولَ لأصحابهِ: (هَلْ رَأَى أحدٌ مِنكُمْ مِن رؤيا؟» فيقُصُّ عليهِ منْ شَاءَ اللّه أنْ يقُصَّ. وَإِنَّهُ قال لنا ذات غَدَاةٍ: (إِنَّهُ أَتَاني اللَّيْلَةَ آتيانِ، وإنَّهُما قالا لي:

[١٤٦٦] بڕوانە ژمارە: (١٤٦٥) (بخارى رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/٧٠).

انطَلقْ، وإنِّي انْطلَقْتُ معهُما، وإنَّا أتيْنا عَلى رجُلٍ مُضطَجِعٍ، وإذَا آخَرُ قَائِمٌ عَلَيْهِ بِصَخْرَةٍ، وإذَا هُوَ يَهْوِي بالصَّخْرَةِ لِرَأْسِهِ، فَيَثْلَغُ رَأْسهُ، فَيَتَدَهْدهُ الحَجَرُ هَاهُنَا. فيتبعُ الحَجَرَ فيأخُذُهُ، فلا يَرجِعُ إلَيْه حَتَّى يَصِحَّ رَأْسُهُ كما كان، ثُمَّ يَعُودُ عَلَيْهِ، فَيفعلُ بهِ مِثْلَ ما فَعَل المَرَّةَ الأولى،» قال: قلتُ لهما: سُبْحانَ اللّهِ، ما هذان ؟ قالا لي: انْطَلِقْ انْطَلِقْ، فانْطَلَقْنا. فأَتيْنا عَلى رَجُل مُسْتَلْقٍ لقَفاه وَإذا آخرُ قائمٌ عليهِ بكَلُّوبٍ مِنْ حَديدٍ، وإذا هُوَ يَأْتي أحَد شِقَّيْ وَجْهِهِ فيُشَرْشِرُ شِدْقَهُ إلى قَفاهُ، ومنْخِرهُ إلى قَفاهُ، وَعينَهُ إلى قَفاهُ، ثُمَّ يتَحوَّل إلى الجانبِ الآخرِ فَيَفْعَل بهِ مثْلَ ما فعلَ بالجانب الأول، فَما يَفْرُغُ مِنْ ذلكَ الجانب حتَّى يصِحَّ ذلكَ الجانِبُ كما كانَ، ثُمَّ يَعُودُ عليْهِ، فَيَفْعَل مِثْلَ ما فَعلَ في المَرَّةِ الأولى. قال: قلتُ: سُبْحَانَ اللّه، ما هذان ؟ قالا لي: انْطلِقْ انْطلِقْ، فَانْطَلَقْنا. فَأتَيْنا عَلى مِثْل التَّنُّورِ فَأَحْسِبُ أنهُ قال: فإذا فيهِ لَغَطٌ، وأصْواتٌ، فَاطَّلَعْنا فيهِ فَإذَا فِيهِ رجالٌ ونِساء عُرَاةٌ، وإذا هُمْ يأتِيهمْ لَهَبٌ مِنْ أَسْفلِ مِنْهُمْ، فإذا أتَاهُمْ ذلكَ اللَّهَبُ ضَوْضَوُا، قلتُ ما هؤلاءِ ؟ قالا لي: انْطَلِقْ انْطَلِقْ،فانْطَلَقْنا. فَأَتيْنا على نهرٍ حسبْتُ أنهُ كانَ يقُولُ: (أَحْمرُ مِثْلُ الدَّمِ، وإذا في النَّهْرِ رَجُلٌ سابِحٌ يَسْبحُ، وَإذا على شَطِّ النَّهْرِ رجُلٌ قَد جَمَعَ عِندَهُ حِجارةً كَثِيرَة، وإذا ذلكَ السَّابِحُ يسبح ما يَسْبَحُ، ثُمَّ يَأتِيْ ذلكَ الذي قَدْ جَمَعَ عِنْدهُ الحِجارةَ، فَيفْغَرُ لهَ فاهُ، فَيُلْقِمُهُ حجراً، فَيَنْطَلِقُ فَيَسْبَحُ، ثُمَّ يَرْجِعُ إليهِ، كُلَّمَا رجع إليْهِ، فغَر فاهُ لهُ، فَأَلْقمهُ حَجَراً، قلت لهما: ما هذان ؟ قالا لي: انْطلِقْ انطلِق، فانْطَلَقنا. فَأَتَيْنا على رَجُلٍ كريهِ المَرْآةِ، أوْ كأَكرَهِ ما أنت رَاءٍ رجُلاً مَرْأى، فإذا هو عِندَه نارٌ يحشُّها وَيسْعى حَوْلَهَا، قلتُ لهما: ما هذا ؟ قالا لي: انْطَلِقْ انْطلِقْ، فَانْطَلقنا. فَأَتَينا على روْضةٍ مُعْتَمَّةٍ فِيها مِنْ كلِّ نَوْرِ الرَّبيعِ، وإذا بيْنَ ظهْري الرَّوضَةِ رَجلٌ طويلٌ لا أكادُ أرى رأسَهُ طُولاً في السَّماءِ، وإذا حوْلَ الرجلِ منْ أكثر ولدان ما رَأَيْتُهُمْ قطٌّ، قُلتُ: ما هذا ؟ وما هؤلاءِ ؟ قالا لي: انطَلقْ انْطَلِقْ فَانْطَلقنا. فَأتيْنَا إلى دَوْحةٍ عظِيمَة لَمْ أر دَوْحةً قطٌّ أعظمَ مِنها، ولا أحْسنَ، قالا لي: ارْقَ فيها، فَارتَقينا

فيها، إلى مدينةٍ مَبْنِيَّةٍ بِلَبِنِ ذهبٍ ولبنِ فضَّةٍ، فأتَينا باب المَدينة فَاسْتفتَحْنَا، فَفُتحَ لَنا، فَدَخَلناهَا، فَتَلَقَّانَا رجالٌ شَطْرٌ مِن خَلْقِهم كأحْسنِ ما أنت راءٍ، وشَطرٌ مِنهم كأقْبحِ ما أنتَ راءٍ، قالا لهم: اذهبوا فقَعُوا في ذلك النَّهْر، وإذا هُوَ نَهرٌ معتَرِضٌ يجْري كان ماءَهُ المحضُ في البياض، فذهبُوا فوقعُوا فيه، ثُمَّ رجعُوا إلينا قد ذَهَب ذلكَ السُّوءُ عَنهمْ، فَصارُوا في أحسن صُورةٍ.قال: قالا لي: هذه جَنَّةُ عدْن، وهذاك منزلُكَ، فسمَا بصَري صُعداً، فإذا قصر مِثلُ الرَّبابة البيضاءِ. قالا لي: هذاك منزِلُكَ. قلتُ لهما: بارك اللّه فيكُما، فَذراني فأدخُلْه. قالا: أما الآن فلا، وأنتَ داخلُهُ. قلت لهُما: فَإنِّي رأيتُ مُنْذُ اللّيلة عجباً ؟ فما هذا الذي رأيت ؟ قالا لي: إنَا سَنخبرُك. أمَّا الرجُلُ الأوَّلُ الذي أتَيتَ عَليه يُثلَغُ رأسُهُ بالحَجَرِ، فإنَّهُ الرَّجُلُ يأخُذُ القُرْآنَ فيرفُضُه، وينامُ عن الصَّلاةِ الكتُوبةِ. وأمَّا الذي أتَيتَ عَليْهِ يُشرْشرُ شِدْقُه إلى قَفاهُ، ومَنْخِرُه إلى قَفاهُ، وعَيْنهُ إلى قفاهُ، فإنه الرَّجُلُ يَغْدو مِنْ بَيْتِه فَيكذبُ الكذبةَ تبلُغُ الآفاقَ. وأمَّا الرِّجالُ والنِّساءُ العُراةُ الذين هُمْ في مِثل بناءِ التَّنُّور، فإنَّهم الزُّناةُ والزَّواني. وأما الرجُلُ الّذي أتَيْت عليْهِ يسْبَحُ في النَهْرِ، ويلْقمُ الحِجارة، فإنَّهُ آكِلُ الرِّبا. وأمَّا الرَّجُلُ الكَريهُ المَرآةِ الذي عندَ النَّارِ يَحُشُّها ويسْعى حَوْلَها فإنَّهُ مالِكُ خازنُ جهَنَّمَ. وأما الرَّجُلُ الطَّويلُ الّذي في الرَّوْضةِ، فإنه إبراهيم، وأما الوِلدانُ الذينَ حوْله، فكلُّ مُوْلود ماتَ على الفِطْرَةِ) وفي رواية البَرْقَانِي: (وُلِد على الفِطْرَةِ). فقال بعض المسلمينَ: يا رسول اللّه، وأولادُ المشركينَ ؟ فقال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «وأولادُ المشركينَ). وأما القوم الذين كانوا شطر منهم حسن وشطر منهم قبيح فإنهم قوم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً تجاوز الله عنهم. رواه البخاري. وفي رواية له: (رأيتُ اللّيلَةَ رجُلَين أتَياني فأخْرجاني إلى أرْضٍ مُقدَّسةٍ) ثم ذكَره. وقال: (فانطَلَقْنا إلى نَقبٍ مثل التنُّورِ، أعْلاهُ ضَيِّقٌ وأسْفَلُهُ وَاسعٌ، يَتَوَقَّدُ تَحتهُ ناراً، فإذا ارتَفعت ارْتَفعُوا حَتى كادُوا أنْ يَخْرُجوا، وإذا خَمَدت، رَجَعوا فيها، وفيها رجالٌ ونساء عراةٌ. وفيها: حتى أتَينَا على نَهرٍ من

دَم، ولم يشك فيه رجُلٌ قائمٌ على وسط النَّهرِ، وعلى شطِّ النَّهر رجُلٌ، وبيْنَ يديهِ حجارةٌ، فأقبل الرَّجُلُ الذي في النَّهرِ، فإذا أراد أنْ يخْرُجَ، رمَى الرَّجُلُ بحجرٍ في فِيه، فردَّهُ حيْثُ كانَ، فجعلَ كُلَّمَا جاءَ ليخرج جَعَلَ يَرْمِي في فيه بحجرٍ، فيرْجِعُ كما كانَ.وفيهَا: (فصعدا بي الشَّجَرةَ، فَأدْخلاني داراً لَمْ أر قَطٌّ أحْسنَ منْهَا، فيها رجالٌ شُيُوخٌ وَشَباب). وفِيهَا: (الَّذي رأيْتهُ يُشَقُّ شِدْقُهُ فكَذَّابٌ، يُحدِّثُ بالْكذبةِ فَتُحْملُ عنْهَ حتَّى تَبْلُغَ الآفاق، فيصْنَعُ بهِ ما رأيْتَ إلى يوْم الْقِيامةِ). وفيها: (الَّذي رأيْتهُ يُشْدَخُ رأسُهُ فرجُلٌ علَّمهُ اللَّه الْقُرآنَ، فنام عنهُ بِاللَّيْلِ، ولَمْ يعْملْ فيه بِالنَّهَارِ، فيُفْعلُ بِه إلى يوم الْقِيامةِ). والدَّارُ الأولى التي دخَلْتَ دارُ عامَّةِ الْمُؤمنينَ، وأمَّا هذه الدَّارُ فدَارُ الشُّهَداءِ، وأنا جِبْريلُ، وهذا مِيكائيلُ، فارْفع رأسَك، فرفعتُ رأْسي، فإذا فوقي مِثلُ السَّحابِ، قالا: ذاكَ منزلُكَ، قلتُ: دَعاني أدْخُلْ منزلي، قالا: إنَّهُ بَقي لَكَ عُمُرٌ لَم تَستكمِلْهُ، فلَوْ اسْتَكْملته، أتيت منْزِلَكَ) رواه البخاري: [١٤٦٧]

سەموورەی کوڕی حوندوب (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: حەزرەت (دروودی خوای لەسەر بێ) گەلێ جاران بەیارانی خۆی دەفەرموو: کەستان خەونێکی بینیوە تا بیگێڕێتەوە بۆمان؟ جا ئەوکەسەی کەمەیلی خودای لەسەربوایە خەوی خۆی بۆحەزرەت (دروودی خوای لەسەر بێ) دەگێڕایەوە. هەتا بەیانییەك خۆی بە ئێمەی فەرموو: ئەدی من ئەمشەو دوو فریشتە هاتن بۆلام پێیان گوتم: وەرە منیش لەگەڵیان دا ڕۆیشتم هەتا گەیشتینە لای کابرایێ لەسەر گازەرەی پشت ڕاکشابوو، پیاوێکی تریش خرکێکی (خرك: بەردێکە پڕ بەمشت – فەرهەنگی خاڵ) پێ بوو، لەسەر سەری وەستا بوو، تلە بەردەکەی دەماڵی بەتەپڵی سەری دا، ئیتر کەللەی شەق و پەق دەبوو، گشت جارێ کە پەڵە

[١٤٦٧] تجريد/٢، ژمارە: ٥٦٦١ – ١٣٨٦، ٧٠٤٧ بخاری. مسلم: ٥٨٩٦، ترقيم شيحا لصحيح مسلم (بخاری رقم الكتاب/٩١ رقم الباب/٤٨).

بەردەکەی دەکێشا بەسەری کابرادا بەردەکە خلۆر دەبۆوەو گل دەبوەوە بەملاو بەولادا، ئەویش دوای دەکەوت‌و ئەچوو ئەیهێنایەوە، تا دەهاتەوە سەری کابرا وەك خۆی سارێژ دەبوەوەو وەك جاران چاك دەبوەوە جا ئەویش دیسان دەیکێشایەوە پیاداو وەك جاری جارانی لێ دەکردەوە! فەرمووی (دروودی خوای لەسەر بێ) پێیانم گوت: نامەخوا لەکاری خوا چەند سەیرە! ئەمە چییە؟ فەرموویان پێم: جارێ بابرۆین، جا رۆیشتین تا چوینە لای کابرایەکی تر، لەسەر گازەرەی پشت پاڵ کەوتبوو زەلامێکی تریش بەقولاپێکی ئاسنەوە بەسەر سەریەوە ڕاوەستا بوو خۆش خۆش پەلاماری لایێ لەڕووی کابرای ژێردەستی دەداو بەقولاپەکە لالغاوەی هەتا پشتە ملی‌و کونە چاوی هەتا پشتملی هەڵ دەتلێشان، ئینجا دەیگواستەوە بۆئەولاکەی تری ئەویشی والێ دەکرد ئیتر تا ئەم لای وا لێ دەکردەوە ئەولاکەی تری چاك دەبوەوەو وەك خۆی لێ دەکردەوە! ئیتر هەروەها. فەرمووی: گوتم: نامە خوا سەیرە! ئەم دووانە چین؟ پێیان فەرمووەوە جارێ برۆ، جا ڕۆیشتین هەتا چوینە دیار شتێ وەك تەندوور وابوو، وابزانم فەرمووی: زڵە زڵ‌و دەنگە دەنگی لێوەدەهات‌و پڕی لەقاوقیژ بوو کەسەیری ناوەکەیمان کرد پڕبوو لەپیاوو ژنی ڕووت‌و قوت لە ژێریانەوە بڵێسەی ئاگر زمانەی دەکێشاو بۆیان دەچوو جا کە ئاگرە سوورەکە پەلاماری دەدان هاواریان لێهەڵدەساو دەیان کرد بەهەراو زەنا! گوتم: ئەمانە چین؟ پێیان گوتمەوە: جارێ بابڕۆین، ئەوسا کەوتینەوە ڕێ تا گەیشتینە سەر قەراغ ڕووبارێ، وا دەزانم فەرمووی: چۆمەکە سورێکی تلیقی بوو وەکوو خوێن. کابرایەکی مەلەوان لەناوی دا مەلەی دەکرد، پیاوێکیش لەسەر لێواری چۆمەکە پەڵە بەردێکی زۆری لەبەر دەستا بوو گشت جارێ کە کابرای مەلەوان بەمەلە دەهات دەچوو بۆلای ئەوەی کە کۆمەڵە بەردەکەی لەلابوو، دەمی بۆی

دادەچەقاند ئەویش بەردێکی دەکێشا بەناو دەمیا، دەیخنیە ناو دەمی‌و تەسی پێ دەکردەوە بۆ شوێنی پێشووی، ئیتر هەموو جارێ لەسەر ئەم شێوەیە تلێکی دەماڵی بەدەم‌و قەپۆزیا، کابرا دەگەڕایەوە بۆ شوێنی خۆی، پێیانم گوت: ئەم دوانە چین؟ پێیان فەرمووم: بابڕۆین، دیسانەوە کەوتینەوە ڕێ تا گەیشتینە لای زەلامێکی ئێسك قورس یا فەرموی: کە زەلامێکی ڕمزا قورسی وا لەوە ڕمزا قورستر بەچاوی خۆت نەبینیبێ! ئاگرێکی لەبەردەم دا بوو خۆش خۆش هەر ئاگرەکەی خۆش دەکردو بەدەوری دا دەهات پێم گوتن ئەمە چییە؟ فەرموویان پێم: جارێ بابڕۆین، دیسانەوە کەوتینەوە ڕێ تا گەیشتینە ناو مێرگ‌و مێرغوزارو باخێکی چڕ، پڕ بوو لەهەموو جۆرە گوڵ‌و گوولێکی بەهارە، تەماشامان کرد وا لەناوەراستی باخەکەدا پیرە مێردێکی بالآبەرز لەبن شێخەڵێکی گەورەدا دانیشتبوو، ئەم ئیختیارە ئەوەندە قوچ‌و درێژ بوو، سەریم بەئاستەم لەئاسمانا دەبینی، مناڵێکی زۆرو بێشوماری لەدەور بوو، قەت کۆمەڵە مناڵی وا زۆرم نەدیوە، گوتم: ئەم پیاوە چییەو ئەم مناڵانە چین؟ پێیان فەرمووم: جارێ بابڕۆین، ڕۆیشتین تا چوینە لای شا درەختێکی گەلێ گەورە کە لەژیانم دا شا درەختی وا گەورەو جوانم قەت نەدیوە، پێیان فەرمووم: ئادەی پیادا سەرکەوە! جا بەو شێخەڵەدا سەرکەوتین، گەیشتینە لای شارێ، دیوارەکانی لە خشتێکی زێرو لە خشتێکی زیو دروست کرابوو، جا چووینە بەر دەروازەی دەرەوەی شارەکەو لەدەرگای شارەکەمان داو، داوای کردنەوەمان کردو دەرگاکەیان بۆمان کردەوەو چووینە ناوی، توشمان بوو بە توش پیاوگەلێکی گەلێ سەیرەوە، نیوەی لەشیان تا بڵێی جوان بوو، ئەو نیوەکەی تریشیان تا بڵێی ناشیرین بوو، دوو فریشتەکە پێیان گوتن: ئادەی بڕۆن خۆتان بخەنە ناو ئەو چەمەوە، چەمەکە رووبارێکی پان‌و پۆڕ بوو، ئاوەکەی پڕ بە پانایی چەمەکە دەکشاو

دەرۆی، ئاوەکەی ئەوەندە سپی بوو دەتگوت چڕی خوری شیرە! ئەوانیش چوون خۆیان هەڵکێشا لەو ئاوە لەپاشا هاتنەوە بۆلای ئێمە، یەك دەنك چییە ناشیرینیان پێوە نەمابوو ئەوەندە جوان بوو بوون نەبێتەوە! چووبوونە جوانترین شێوە. فەرمووی (درودی خوای لەسەر بێ) ئەوجا فەرموویان پێم: ئەم شارە بەهەشتی مانەوەی یەکجارییە، هۆ ئا ئەوەش لەوسەرەوە هەوارگەی تۆیە، کە چاوم سەرەو زوور هەڵبڕی، وا کۆشکێکی بالا بە ئاسمانەوە دیارە، دەڵێی پەڵە هەوری سپییە، گوتیان پێم: ئەو تەلارە شوێنی تۆیە،

گوتم پێیان: پیرۆزیی خوداتان لێ بێ، دەی وازم لێبێنن با بۆخۆم بچمە ناوی، فەرموویان: هەر دەچیتە ناوی وەلێ ئێستاکە نا. پێیانم گوت: بەڕاستی ئەم شەو من شتی سەیرو عەنتیکەم بینی، ئەرێ پێم ناڵێن ئەمە چی بوو کەمن دیم؟ پێیان فەرمووم: بەڵێ، وا هەواڵت دەدەینێ پیاوی یەکەم کەدیت بەبەرد سەریان دەشکاند ئەوە ئەو پیاوەیە کە لەپێشا قورئان لەبەر دەکاو لەپاشا لەبیری خۆی دەباتەوەو دەوری ناکاتەوە تا لەبیری نامێنێ‌و لەهەمان کات دا نوێژی فەرزیش بۆ خەو دەچێنێ! ئیتر ئەمە هەتا رۆژی قیامەت هەروای لێدەکرێ.

ئەو کابرایەش کە چووین بەسەری دا، لا لغاوو لووتو چاویان هەتا پشتەملی دەدڕی، ئەوە ئەو پیاوەیە کە لەماڵ دەردەچێ‌و درۆیێ هەلاتێ هەڵدەبەستێ‌و لەدەمی ئەوەوە بەهەرچوار لادا بڵاو دەبێتەوە! ئەویش هەتا رۆژی قیامەت ئەوە حاڵیەتی.

ئەو پیاوگەڵو ژنگەلە ڕووتو قوتانەش کەلەناو نیمچە تەنوورخانەکەدا بوون ئەوانیش پیاوی شەرواڵ پیس‌و ژنی داوێن پیس بوون.

ئـەو کابرایـەش کـەدیت لـەناو چـۆمەکەدا مەلـەدەکاو بـەردی دەرخـوارد دەدەن ئەوە سوو خۆر بوو.

زەلامە ڕەزا تاڵەکەش کەخۆش خـۆش ئاگرەکـەی خـۆش دەکـردو لـەدەوری ئەهاتو ئەچوو ئەویش مالیکی ئاگردانی دۆزەخ بوو.

پیاوە کەڵەگەتەکەش کەلەناو باخەکەدا بوو ئەویش ئیبراهیم بـوو دروودو سلاوی خوای لەسەر بێ ئەو منداڵانەشی کە لەدەوری بوون، ئـەوە ئـەو منداڵانـە بوون کەلەسەر ئایینی سروشتی خواکرد مردبوون کە ئایینی پاکی ئیسلامە.

لـە گێڕانەوەیـەکی تـری بـەرقانی دا: ئـەوە ئـەو منداڵانـەبوون کەلەسـەر ئیسلامەتی لەدایك بوون، جا بـازێ لەموسـوڵمانان گوتیـان: ئـەدی باشـە قوربـان ئـەی پێغەمبـەری خـودا! ئـەی منـاڵی هاوبەشـپەیدا کـەرەکان و منـداڵانی ناموسـوڵمانەکان چـی؟ فـەرمووی: منـداڵانی ئـەوانیش حاڵیـان حـاڵی منداڵـە موسوڵمانەکانە.

ئەو کۆمەڵە پیاوەش کە لایەکی لەشیان جوانو لایـەکی لەشـیان ناشـیرین بـوو ئەوانـەن کەلـە چاكو خـراپ تێیـان گوشـیوەو کـردەوەی بـاشو کـردەوەی خراپیان هەیە، ئەوەبوو خودا چاوپۆشی لێکردنو لێیان خۆش بوو. (بوخـاری — ڕەحمەت لەگۆڕی نازداری).

لـە گێڕانەوەیـەکی تـری بوخـاری دا (کـە ئەمـە دەقەکەیـەتی لـە تـاجول ئوصول دا): سەموورەی کوڕی جوندوب (ڕەزای خوای لـێ بێ) گوتی: گەلـێ جار پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) کە نوێژی بەیانی بۆمان دەکرد، ڕووی تـێ دەکـردینو دەیفـەرموو: کەسـتان ئەمـشەو خـەونی نـەدیوە؟ جـا ئەگـەر کەسـێ خەونێکی بدیبایە ئەوا ئەیگێڕایەوە، پێغەمبەریش (دروودی خـوای لەسـەر بـێ) ئەوەندەی خوا مەیلی لەسەر بوایە لێکـی دەدایـەوەو خـەو پـەرژینی دەکـرد. جا

ڕۆژێ لێمانی پرسی، فەرمووی: ئەرێ کەستان خەونی دیوە؟ عەرزیمان کرد: نەخێر، فەرمووی: بەڵام من ئەم شەو لە خەونم دا دوو پیاوم دی هاتن‌و دەستیان گرتم‌و بردمیان بۆ خاکی پاکی پیرۆز، بۆ وڵاتی شام، لەوێ تەماشام کرد وا کابرایێ دانیشتووەو پیاوێکیش قولاپێکی ئاسنینی بەدەستەوەیە... تا دەگاتە ئەوەی: کە دەفەرموێ: جا ڕۆیشتین هەتا گەیشتینە لای کونێ لەسەرەوە تەسك‌و لەبنەوە پان‌و دەڵب بوو، تەماشام کرد پڕبوو لەپیاوو ژنی زۆر، ئاگر لەژێری دا دەسووتاو بڵێسەی ئاگرەکە نێڵە نێڵی دەهات، جا کەتاوی دەسەند ئاوەکەی ناوی دەکوڵاو قوڵپە قوڵپی دەکردو زەلامەکانی ناوی وەك دەنکی دانوولەی سەر ئاگر چۆن لەکاتی قوڵتە قوڵت دا هەڵبەزو دابەز دەکا ئەوانیش ئاوا بەرز دەبوون‌و خەریك بوو هەڵبچن! بەڵام کە گڕپەو کڵپەی ئاگرەکە کپ دەبوو دەکەوتنە بنەکەی، گوتم: ئەمە چییە؟ گوتیان جارێ بڕۆ، ڕۆیشتین هەتا گەیشتینە سەر ڕووبارێکی خوێن، کابرایێ لەناوی دا بەپێوە وەستا بوو، پیاوێکیش لەسەر قەراغی چۆمەکە بوو، خڕە بەردێکی زۆری لەبەردەست دا بوو، گشت جارێ کە کابرای ناو چۆمەکە دەهات دەربچێ لێی کە دەگەیشتە لای ئەو بەردێکی چاکی دەماڵی بەناو دەمیاو تەسی پێ دەکردەوە بۆ شوێنی پێشوی، ئیتر هەموو جارێ هەروا، گوتم: ئەی ئەمە چییە؟ گوتیان: جارێ بڕۆ، جا کەوتینە ڕێ هەتا گەیشتینە لای باخێکی سەرتاپا سەوز، درەختێکی گەورەی تێدابوو (ناوی سیدرەتولونتەها) بوو، واتە: دارمۆردی هەرە ئەوپەڕ، پیرە مێردێکی نورانی لەبن دا بوو، منداڵێکی زۆر زۆری لەدەور بوو، پیاوێکی تریش لەنزیك درەختەکەوە ئاگرێکی لەبەردەم دا بوو، هەر ئاگرەکەی خۆش دەکرد، ئینجا دوو فریشتەکە منیان بەو شێخەڵەدا سەرخست‌و بردمیانە ناو خانوویەکەوە، قەت خانووی وا جوانم نەدیووە، پڕبوو لە پیاوی پیرو لە لاوو

لەژن و لە منداڵ، ئەنجا لەوێ هێنامیانە دەرەوەو دیسان بە شێخەڵەکەدا زیاتر سەریان خستم و بردمیان تا بردمیانە ناو خانوویەکی ترەوە، کە گەلێ لەخانووی پێشوو جوانترو باشتر بوو، پڕی لە پیرو لاو بوو، ئەوجا گوتم: ئەرێ ئەم شەو منتان سوڕانەوە، دەپێمبڵێن ئەمەی من دیم چی بوو؟ فەرموویان: بەڵێ، باشە ئەوەی کە دیت لا شەویلگەیان هەڵ دەدڕی ئەوە ئەو درۆزنەیە کە درۆیێ هەڵدەبەستێ و لەدەمی ئەوەوە دەماو دەم دەکەوێ بەگشت لادا بڵاو دەبێتەوە. ئیتر ئەوە هەتا ڕۆژی قیامەت هەرواى لێ دەکرێ، ئەومیشی کەدیت سەریان دەشکاند ئەوە ئەو پیاومیە کە خودای گەورە فێری قورئانی کردووە کەچی بەشەو دەخەوێ و دەوری ناکاتەوەو بەڕۆژیش ڕەفتاری پێ ناکا، تا ڕۆژی قیامەت هەرواى لێ دەکرێ، ئەوانەشی کەلەناو جوڕنەکەدا[1] بوون ئەوانە شەڕواڵپیسەکان بوون، ئەومیشی کەلەناو چۆمەکەدا دیت بەردەکەیان دەماڵی بەدەم و فلچیا، ئەوە سوو خۆر بوو، پیرەمێردەکەی ژێر درەختەکەش ئیبراهیم بوو دروودو سڵاوی لێ بێ، منداڵەکانی دەوریشی منداڵانی ئەو خەڵکە بوون، واتە: ئەو منداڵانەن کە لەپێش ڕەسیدەبوون دا دەمرن ئەو پیاومیش کە لەنزیکی درەختەکەوە ئاگرکەی خۆش دەکرد ئەوە مالیکی وەردیانی دۆزەخ بوو، خانووی یەکەمیش کە چویتە ناوی خانوی سەرتاپای تێکڕای موسوڵمانان بوو، ئەم خانووە هەرە بەرزو چاك و نایابەش ماڵی شەهیدانە! منیش جوبرائیلم و ئەمەیش کەوا لەگەڵم دا میکائیلە، ئادەی سەرت هەڵبڕە، کە سەرمم هەڵبڕی لەژوور سەرمەوە شتێکم دی وەك پارچە هەور وابوو بەحەواوە، فەرموویان: ئەومیش بەو بەرزەوە هەوارو بارەگای تۆیە، گوتم: دەلێمگەڕێن با بچمەوە ناو

---

[1] جوڕنە: جوڕنی حەمام عەماری ئاوە گەرمەکەیەتی.

ماڵەکەی خۆم، فەرموویان هێشتا تەمەنت بەبەریەوە ماوە، کەی تەمەنت تەواو بوو دێیتە ناو ماڵی خۆت. (بوخاری ڕەحمەت لە گۆڕی نازداری).

ئەگەر کەسێ بەچاوی ئینساف بە لێزانانە بە وردی سەرنجێکی دڵسۆزانەی تەرجەمەو وەرگێڕاوی ئەم حەدیثە درێژانە بدا، یاخود بەوردی وردبێتەوە لەو حەمکە عیبارەتە ڕەقەو لەو گشت وشەگەلە سەختەولەو حەمکە قسە نەستەقانەی کەوان لەناو زۆربەی مەتن‌و بڕبڕەو مۆرەغەی ئەم فەرمایشتانەدا، کەوان لەناو ریاض‌والصالحین‌و تاجول ئوصوڵ‌و تەجریدی بوخاری‌و پوختەی موسلیم‌و بلوغ المرام‌و (اللؤلؤ والمرجان)دا، ڕەزای خوا لەدانەرەکانیان بێ کە لەسایەی خوداوە بەندە وەك موسوڵمانێکی دڵسۆزی دڵپاك‌و کوردێکی دڵسۆزی ئاوو خاك وەرم گێڕاونەتە سەر زمانی شیرینی کوردی، وە بە کوردییەکی پەتی ڕەوانی ڕەسەن دامرشتوون، کە بەدیمەن خۆش‌و ئاسانە، بەڵام وەکی تر هەتا بڵێی سەخت‌و گرانە، دەڵێم: ئەگەر کەسێ سەرنجێکی وردی ئاوا بگرێ، ئەگەر تۆزێ هەستی موسوڵمانێتی‌و مەردایەتی‌و نەتەوایەتی تێدابێ، بەزمانی قاڵ‌و بەزمانی حاڵ دەڵێ:

ئـــایین ڕەحمەتـــە، ئیـــسلام گەوهـــەرە
زمـــان هونـــەرە، کـــوردی شـــەکەرە!

هەروەك هەست دەکا کە ئەم تەرجەمەیە پرۆژەیەکی ئایینی‌و ئەدەبی زۆر فراوان‌و گەورەیە، توانیویەتی تا ڕادەیێ سەرکەوتوانە کەلەپوری ئایینی‌و کۆمەڵایەتی‌و وێژەیی سەدەی یەکەم‌و دووەمی ئیسلام، زۆر بەباشی رابگوێزێتەوە بۆسەر زمانی شیرینی کوردی‌و پێشکەشی بکا بەنامەخانەی ئاوەدانی کوردی، خودا بەمیهری خۆی ئاوەدانتری بکا... ئامیین.

دڵنیام هەندێ لەنوسەرە نۆکارە بێکارەکانمان بەندە بە نۆکەر دادەنێن، چونکە هەندێ نوسەری ئاخر زەمان پەیدا بوون، دەڵێی جندۆکەی چیای قافن! هەرچی (بسم الله)ی پێوە بێ ئەوان سڵی لێ دەکەنو دەڵێن: هەتاکەی ئەم کۆنە پەرستییە؟ هەتا کەی ئەم بێگانە پەرستییە؟ هەتا کەی ئەم ئەفسانەو ئوسطورانە؟ هەتاکەی ئەم قەوانە کۆنانە؟ هەیانە دەڵێ: من بەپارەش ئەم کتێبانە ناخوێنمەوە! داخەکەم ئەم نووسەرە چەواشانە گەورەترین کۆسپی سەختو ناخۆشترین بەرهەڵستن کە ناهێڵن ئەم جۆرە کتێبە مەزنانە جێگەی خۆیان بگرن لەناو نامەخانەی کوردی دا! خوا یاربێ، نەبۆ ریاییو نەبۆ خۆپەسەندی دەڵێم، بەڵکوو بۆ بەیانی حاڵو رووی ڕاستی دەڵێم، مەگەر هەرخۆم بزانم بە چ چنگە کرێو کوێرەوەرییەك ئەم تەرجەمانەم بەئەنجام گەیاندووە، وەچەندە ئەرکو زەحمەتم پێوە کێشاون، لەناو چەند چەکمەچەو سندوقو دۆلابو پێچو پەنادا شاردومنەتەوە تا نەسوتێنو نەفەوتێن، لەو شوێنانەی کەمن خەریکی ئەم ئەرکە پیرۆزە دەبووم ئەگەر قاچاخچیشم بەچەکەوە بکردایە هەرئەوەندە مەترسی بۆم دەبوو! هەیش بوو بەزمانەکەی خۆیان دەیفەرموو: ئەوە چۆن کفرێکە ئەم حەدیثە پیرۆزانە تەرجەمە دەکەی بەم زمانە هیچو پووچەی خۆتان؟!

وەلێ من بڕوام بەخودای خۆم هەبوو، کەمن نە قاچاغچیمو نەکافرم، وەنە کۆنەپەرستو نە بێگانە پەرستم، بەڵکوو بە خزمەتی ئیسلام خوا یاربێ خوداو پێغەمبەرو موسوڵمانان لەخۆم ڕازی دەکەم، لەهەمان کات دا خزمەتی وێژەو زمانو ئایینی گەلی خۆشم دەکەم! بەئومێدی ئەوەی کە چاوپۆشی لەهەڵەو کەمو کورتیم بکەن!

لەکۆتایی ئەم قسەیەدا، من ئەم پرسیارە ئاراستەی ئەو پرۆفیسۆرە کوردانە دەکەم:

ئەم حەدیثانە کەمن تەرجەمەیان دەکەم بۆسەر زمانی شیرینی کوردی، بەگشت زمانە زیندووەکانی جیهان تەرجەمە کراون، وەك: ئینگلیزی، ڕووسی، فەڕەنسی، هیندی، صینی، فارسی، تورکیو ئیسپانیو...تاد. جا گوایە ئەم حەمکە گەلو میللەتو نوسەرو وەرگێڕانە گشتیان هەر کۆنە پەرستو تێنەگەیشتوو بوون؟!

برا! کورد گوتەنی: من بۆتۆمە، ئەی تۆ بۆ کێتە؟ کوڕە! مەردو گوردو کورد بن، بزانن نوسینو خوێندنو خوێندنەوە نانو ئاوی میللەتن هەتا زۆربن کەمن!

نامەخانەی کوردی وەکوو باخو بیلاخو مێرگو مێرغوزاری تەڕی بەهاری کوردستان وایە، دەبێ لەهەموو جۆرە گوڵێکی ڕەنگو بۆنداری تێدا بێ، گوڵی موتوربە کراوی لەگوڵی سادەی نازدارتر بێ!

من لەم ڕازو گلەییەدا ڕووی دەمم لە مرۆڤی موسوڵمان نییە، چونکە لەخودا بەزیاد بێ، ئەم کارەی من لەناو کۆمەڵگای ئیمان داران دا وەك چراو پەروانە وایە!.[1]

---

[1] ئەمرۆ لەمزگەوتی گەورە ئاهەنگی جەژنی لەدایکبوونی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) بوو، بەڕاستی کە ئەو هەمکە لاوە خوێن گەرمو ئازاو بەجەرگو لەخودا ترسم بینی، کەئاوا بۆ ئیسلام تێدەکۆشن، لەحاڵی خۆم تەریق بوومەوە، کەوا لەم پاییزی تەمەنەدا ئەوەندە خۆپەرستو گوێ لەمشتی نەفسو ئارەزوو بازیم. (وەرگێڕ)

لەخوا داوادەکەم کە بەکەرەمی خۆی لەهەڵەی هەموو لایەکمان خۆش بێو لەخۆبایی‌و چەواشەمان نەکا، وە ئەم وەرگەڕاوە پیرۆزانەیش بکا بەسەر مەشق‌و ڕچە شکێن بۆ ئایندەمان‌و بیانکا بە توێشووی هەردوو جیهانمان!.

دڵنیام لەوە کە نامەخانەی ئاوەدانی کوردی رۆژ بەرۆژ لەگەشەکردنایە، لەبەرئەوە گومانی تێدانییە کەلە ئایندەیەکی پڕ لە خۆشی‌و ئاسودەیی دا کەڵە نوسەری کوردی مەردی موسوڵمانی پاکی وا پەیدا دەبێ، بەخامەی شەکەر رێژی خۆی ئەم جۆرە کتێبەکەم مانەندانە دەکاتە کوردی، کە ئەم کارە نیوەچڵو کەم‌و کوڕەی مـن لەچاو هی ئەودا وەك گڕوگاڵی منداڵ وادەبێ، وەلێ ئەم گوتەیە ڕەوایە:

پاشینان گەرچی شاکاریان جوانە

وەلێ بەهرەی گەورە هی پێشینانە !

وەرگێڕ – ١٩٩١/٩/٢٢

٤٣- كِتَابُ الفَضَائِل
نامەی گەورەیی‌و پایەبەرزی‌و بەهرەمەندی

{بڕوانە: تاجول ئوصول بە كوردی، بەرگی سێیەم، زنجیرە: ١، لاپەڕە: ٥٣٠، لە ژمارە: ٣٢٢١وە هەتا تەجریدی بوخاری بە كوردی، بەرگی چوارەم، لاپەڕە: ١٣٧، زنجیرە: ٦٦وە هەتا زنجیرە: ٦٧، لە ژمارە: ١٤٤٩وە هەتا ژمارە: ١٥٢٢ + مختصر صحیح مسلم، بە كوردی بەرگی چوارەم لاپەڕە/١٨٧ چاپی یەكەم لە ژمارە: (١٥٢٣)وە هەتا ژمارە: ١٦٠٤}.

(٣) باب في معجزات النَّبي (ﷺ)
باسی موعجیزەكانی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ)

١٤٦٨- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضي اللهُ عَنْهُما) أَنَّهُ قَالَ: (رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَانَتْ صَلَاةُ الْعَصْرِ فَالْتَمَسَ النَّاسُ الْوَضوءَ فَلَمْ يَجِدُوهُ فَأُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِوَضوءٍ فَوَضعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذَلِكَ الْإِنَاءِ يَدَهُ وَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَتَوَضئُوا مِنْهُ قَالَ فَرَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ تَحْتِ أَصَابِعِهِ حَتَّى تَوَضئُوا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ) (الحديث ١٦٩ــ أطرافه في: ١٩٥، ٢٠٠، ٣٥٧٢، ٣٥٧٣، ٣٥٧٤، ٣٥٧٥).[١٤٦٨]

ئەنەس (ڕەزای خودای لەسەر بێ) فەرمووی: نزیكی نوێژی عەصر بوو، روانیم یاران دەگەڕان بۆ ئاو بۆ دەستنوێژ، ئاو نەبوو، تالەجامێكا هەنێ ئاویان هێنا بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ دەسنوێژ، پێغەمبەر (دروودی

(١٤٦٨) تجرید/١، ژمارە: ١٣٠ = ١٦٩ بخاری. مسلم: ٢٢٧٩ = ٥٩٠١ شیحا + پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٢٩ = ٥٩٠٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٤ رقم الباب/٣٢).

خـوداى لەسـەر بـێ) دەسـتى خـستەناو دەفرەكـەوەو دەسـتوورى دا بەخەڵكەكـە دەسـتنوێژى لێ بگـرن، بەچـاوى خـۆم دەمـدى كەئاوەكـە لـەنێوانى پەنجـەكانى پێغەمبــەرەوە (دروودى خــوداى لەســەر بــێ) وەك كــانى هەڵدەقوڵايــە نــاو جامەكەوە، ئيتر عەشامەتەكە هەتا دوا كەسيان لـەو ئـاوە دەسـتنوێژيان گـرت!).
(ش/ ت ـ تاج/ ٤/ ٣٣٤/ ٢+ ١+ ٣+ ٤ تاج-٣ ز-١٠٤ ژ-٣١٧١، ٣١٧٠، ٣١٧٢، ٣١٧٤).

ئەمــەيش دەقێكـى تــرى ئــەم فەرموودەيــە، لـەژمارە (١٥٢٩)ى پوختــەى موسليمدا:

عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَصْحَابَهُ بِالزَّوْرَاءِ (قَالَ: وَالزَّوْرَاءُ بِالْمَدِينَةِ عِنْدَ السُّوقِ وَالْمَسْجِدِ فِيمَا ثَمَّهْ) دَعَا بِقَدَحٍ فِيهِ مَاءٌ، فَوَضَعَ كَفَّهُ فِيهِ، فَجَعَلَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ، فَتَوَضَّأَ جَمِيعُ أَصْحَابِهِ قَالَ: قُلْتُ: كَمْ كَانُوا يَا أَبَا حَمْزَةَ! قَالَ: كَانُوا زُهَاءَ الثَّلاَثِمِائَةِ. {الحديث: ٥٩٠٢ = ٥٨٩٨ فـم. تجريـد/١، رقـم: ١٣٠ = ١٦٩، ١٩٥، ٢٠٠، ٣٥٧٢، ٣٥٧٣، ٣٥٧٤، ٣٥٧٥. ترمذى. مناقب: ٣٦٣١. نسائى. موضوع: ٧٦} :

ئەنەسـى كـوڕى ماليـك (رەزاى خـوداى لێ بـێ) فــەرمووى: پێغەمبــەر (دروودى خوداى لەسەر بێ) لە زەوراء بوو، كە جێگەيەكى زانراو بـوو، لـەبازاڕى مەدينە، خۆىو كۆمەڵێ لـە هاوڕێكانى بـوون، لـەنزيك زەورائـەوە، كـاتى نوێـژى عەصر بـوو، ئـاو نـەبوو بـۆ دەسنوێژ، پێغەمبـەر (دروودى خـوداى لەسـەر بـێ) داواى ئاوى كـرد، جـامێكى دەم پـەليان بـۆ هێنـا كـەمێ ئـاوى تيـابوو، پێغەمبـەر (دروودى خوداى لەسەر بێ) لەپى تيادانا، ئەنەس فەرمووى: كە سەيرى ئاوەكەم كرد، لەنێوانى پەنجەكانى پێغەمبەرەوە هەڵ دەقولا، ئيتر هاوەڵەكانى پێغەمبـەر (دروودى خـوداى لەســەر پێغەمبــەرو رەزاى خـودا لەهــەموو هــاوەڵانى بــێ) هەموويان دەسنوێژيان لەو ئاوە گرت. قەتادە فـەرمووى: عـەرزى ئەنەسـم كـرد:

ئەی باوکی حەمزە! ئەو هاوەڵانەی کە لەو جامە دەسنوێژیان گرت چەند کەس دەبوون؟ فەرمووی: ئەندازەی سێ سەد کەس دەبوون). {تاج/١، زنجیرە: ٢١، ژمارە: ١٥٠، ج/٤} + {تاج/٣، زنجیرە: ١٠٤، ژمارە: ٣١٧٠}.

١٤٦٩- عَنْ أبي حُمَيدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيِ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: غزَوْنَا مَعَ النَبِيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَزْوَةَ تَبُوكَ، فَلَمَّا جَاءَ وادِيَ القُرى، إذا امْرأةٌ في حَدِيقَةٍ لَهَا، فَقَالَ النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لأصْحَابِهِ: (أخْرُصُوا) وَخَرَصَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشَرَةَ أوْسُقٍ، فقَالَ لَهَا: (أَحْصي مَايَخْرُجُ مِنْهَا). فَلَمَّا أتَيْنَا تَبُوكَ قَالَ: (أَمَا، إنَّهَا سَتَهُبُّ اللَيْلَةَ رِيحٌ شَدِيدَةٌ، فَلايَقُومَنَّ أحَدٌ وَمَنْ كَانَ مَعَهُ بَعيرٌ فَلْيَعْقِلْهُ). فَعَقَلْنَاهَا، وَهَبَّتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ فَقَامَ رَجُلٌ فَأَلْقَتْهُ بِجَبَلِ طَيِئٍ. وَأَهْدَى مَلِكُ أيْلَةَ للنَّبِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بغاةً بَيْضاءَ، وَكَساهُ بُرْداً وَكَتَبَ لَهُ بَبَحْرِهِمْ، فَلَمَّا أتى وَاديَ القُرى قَالَ لِلْمَرْأةِ: (كَمْ جاءَتْ حَدِقَتُكِ) قَالَتْ: عَشَرَةٌ أوْسُقٍ: خَرْصَ رَسولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقالَ النَبيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (إني مُتَعَجِلٌ إلى المدِينَةِ فَمَنْ أرادَ مِنْكُمْ أَنْ يَتعَجَلَ مَعي فَلْيَتَعَجَّلْ)، فَلَمَّا – قَالَ الرَّاوي كَلَمةً مَعْناها أَشْرَفَ عَلى المدينَةِ قالَ: (هذهِ طابَةٌ) فَلَمَّا رَأي أُحُداً قالَ: (هذا جَبَلُ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ، ألاَ أُخْبِرُكُمْ بَخَيرِ دُورِ الانصارِ). قَالُوا: بَلى، قالَ: (دُورُ بَنِيَ النَّحارِ، ثُمَّ دُورُبَنِي عَبْدِ الأشْهَلِ ثُمَّ دُورُ بَنِى سَاعِدَةَ، أَوْ دُورُ بَنِي الحارِثِ بْنِ الخَزْرِجِ، وَفي كُلِّ دُورِ الأنْصارِ – يَعْنس – خَيْراً). (الحديث ١٤٨١ – أطرافه في: ٣٧٩١، ٣١٦١، ١٨٧٢، ٤٤٢٢): [١٤٦٩]

ئەبو حومەیدی ئەل – ساعیدی (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لە خزمەتی حەزرەتدا (رەزای خوای لێ بێ) چووین بۆ غەزای تەبووک،

[١٤٦٩] تجرید/٢، ژمارە: ٧١٣ = ١٤٨١ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٤٣ل – ٢٢٩ = ٥٩٠٧ تخریج وترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا (بخاری رقم الکتاب/٢٤ رقم الباب/٥٤) + (بخاری رقم الکتاب/٦٣ رقم الباب/٧).

کەگەیشتینە وادیلقورا، ژنێ لەناو باخێکی خۆیدا بوو، پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بەهاورێیانی خۆی فەرموو: (ئادەی بەری ئەم باخە بخەملێنن) ئێمەش هەرکەسەمان بەجۆرێ خەملاندمان، وەپێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- خۆی خەملاندی بەدە وەسق، وە بەژنەکەشی فەرموو: (تۆ سەرژمێری بکە، بەری باخەکە چەندەبوو ژمارەکەیمان بۆ لەبەربکە). ئەوجا ڕۆیشتین هەتا چووینە تەبووك، پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ئاگاداربن! کە ئەمشەو بایەکی سەخت هەڵدەکا لێتان، کەستان لەوکاتەدا هەڵمەسن، هەرکەسەش وشتری هەیە باتوند پێوەندی بکا) جائێمەیش وشترەکانمان ئەشکێل کرد، جابایەکی سەختی وا هەڵیکرد، پیاوێ لەوکاتەدا هەڵسا بایەکە هەڵیگرت‌و لەلای دووکێوەکەی طەیدا، لەوێ تووڕیدا، فروستادەی ئیبنو عەلمای شای ئەیلە نامەیەکی لە ئیبنوعەلماوە هێنا بۆ پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەگەڵ هێسترە ماچەیەکی سپیدا، بەدیاریی، پێغەمبەریش -دروودی خوای لەسەر بێ- نامەیەکی بۆی ناردو عەبایەکی نایابیشی بەدیاری بۆ ناردو بەپێی پەیماننامەیەکی نووسراو، بەرامبەر سەرانەیەکی دیاریکراو، لەسەر قەڵەمڕەوەکەی خۆی هێشتیەوە، جاکاتێ هاتینەوە بۆ وادیلقورا، پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بۆ مەسەلەی بەری باخەکە لەژنەکەی پرسی: (بەرەکەی چەند وەسق دەرچوو ؟).گوتی: دە وەسق: دەق بەقەد ئەوە کە پێغەمبەر خەملاندی. ئەوجا پێغەمیبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرموی: (من بەزوویی دەڕۆمەوە بۆ مەدینە، جا ئەوەی حەز دەکا لەگەڵ من دابێ ئەوە کەیفی خۆیەتی‌و ئەوەشی حەزدەکا لێرە بمێنێتەوە ئەوە بابمێنێتەوە). ئەوسا کەوتینە ڕێ، کاتێ لەدوورەوە مەدینەمان لێ دەرکەوت، پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ئەمە طابەیە) کاتێکیش چاوی بەچیای ئوحود

کەوت فەرمووی: (ئەوەیش چیای ئوحودە، ئەم کێوە ئێمەی خۆش دەوێ‌و ئێمەش ئەومان خۆش دەوێ !). لەپاشدا فەرمووی: (ئەدی باپێتان بڵێم کە باشترین تیرەکانی یاریدەدەران (انصار) کامانەن). یاران فەرموویان بفەرموو، فەرمووی: (باشترین بنەماڵەی یاریدەدەران، کە هەموویان هەرباشن، بنەماڵەی بەنی نەجارن، ئەوجا بنەماڵەی بەنی عەبدول ئەشهەل، ئەوجا بنەماڵەی بەنی ساعیدە، ئەوجا بنەماڵەی بەنی حاریسی کوڕی خەزرەج، وەکی تریش بەشێوەیەکی گشتی تیرەو بنەماڵەو گەرەکەکانی یاریدەدەران هەموویان هەرخێردارو خاسن). (تاج/١/٣٣١/٤ ز/١٠٢– م/ت).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

عەینی دەفەرموێ: ئەم فەرموودەیە موسلیم اخراجی کردووە. مەدینە لەپێشا ناوی یەثریب بوو، تائەندازەیێ ئاوو هەوای بۆ لاوەکی ناسازبوو، یەثریب واتە: لۆمەو سەرزەنشت. جالەبەر ئەم واتایە پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ناوەکەی گۆڕی‌و فەرمووی: (خودای گەورە خۆی مەدینەی ناوناوە طابە) طابە وشەیەکی عەرەبییە، واتە: شارێکی خۆش‌و باش‌و سازگارو خاوەنی دانیشتوانی خاس‌و باش.عەسقەلانی‌و عەینی -ڕەحمەتی خودایان لێ بێ- دەفەرموون: (إحصاء) بۆیە وای پێ دەگوترێ، چونکە عەرەبەکان بێ سەواد بوون، وە نووسینیان باش نەدەزانی، لەبەرئەوە ژمارەیان بە وردە بەردو چەو کۆنترۆڵ دەکرد، کەپێیان دەڵێن (حصی) بۆ شارەزابوونی تەواو لەپیرۆزیی مەدینە بڕوانە: (تاج/٢ ز/١٣٨) تا دوایی.

ئەمە دەقی ژمارە (٧١٣)ی تەجریدی بوخاری بوو، ئەمەیش دەقی ئەم فەرموودەیە، لەژمارە (١٥٤٣)ی پوختەی موسلیما:

عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) غَزْوَةَ تَبُوكَ، فَأَتَيْنَا وَادِيَ الْقُرَى عَلَى حَدِيقَةٍ لامْرَأَةٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «اخْرُصُوهَا»، فَخَرَصْنَاهَا، وَخَرَصَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَشْرَةَ أَوْسُقٍ، وَقَالَ: «أَحْصِيهَا حَتَّى نَرْجِعَ إِلَيْكِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ». فَانْطَلَقْنَا حَتَّى قَدِمْنَا تَبُوكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «سَتَهُبُّ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَةَ رِيحٌ شَدِيدَةٌ، فَلاَ يَقُمْ فِيهَا أَحَدٌ مِنْكُمْ، فَمَنْ كَانَ لَهُ بَعِيرٌ فَلْيَشُدَّ عِقَالَهُ، فَهَبَّتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ، فَقَامَ رَجُلٌ، فَحَمَلَتْهُ الرِّيحُ حَتَّى أَلْقَتْهُ بِجَبَلَيْ طَيِّئٍ، وَجَاءَ رَسُولُ ابْنِ الْعَلْمَاءِ صَاحِبِ أَيْلَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِكِتَابٍ وَأَهْدَى لَهُ بَغْلَةً بَيْضَاءَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، وَأَهْدَى لَهُ بُرْدًا، ثُمَّ أَقْبَلْنَا حَتَّى قَدِمْنَا وَادِيَ الْقُرَى، فَسَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَرْأَةَ عَنْ حَدِيقَتِهَا كَمْ بَلَغَ ثَمَرُهَا؟ فَقَالَتْ: عَشَرَةَ أَوْسُقٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «إِنِّي مُسْرِعٌ، فَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ فَلْيُسْرِعْ مَعِيَ، وَمَنْ شَاءَ فَلْيَمْكُثْ»، فَخَرَجْنَا حَتَّى أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ، فَقَالَ: «هَذِهِ طَابَةُ، وَهَذَا أُحُدٌ وَهُوَ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ»، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ خَيْرَ دُورِ الأَنْصَارِ دَارُ بَنِي النَّجَّارِ، ثُمَّ دَارُ بَنِي عَبْدِ الأَشْهَلِ، ثُمَّ دَارُ بَنِي عَبْدِ الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ، ثُمَّ دَارُ بَنِي سَاعِدَةَ، وَفِي كُلِّ دُورِ الأَنْصَارِ خَيْرٌ»، فَلَحِقَنَا سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ، فَقَالَ أَبُو أُسَيْدٍ: أَلَمْ تَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَيَّرَ دُورَ الأَنْصَارِ فَجَعَلَنَا آخِرًا؟ فَأَدْرَكَ سَعْدٌ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ خَيَّرْتَ دُورَ الأَنْصَارِ فَجَعَلْتَنَا آخِرًا؟ فَقَالَ: «أَوَلَيْسَ بِحَسْبِكُمْ أَنْ تَكُونُوا مِنَ الْخِيَارِ». {الحديث: ٥٩٠٧ = ٥٩٠٣ فم. تجريد/٢/١٢٥، رقم: ٧١٣ = ١٤٨١، ١٨٧٢، ٣١٦١، ٣٧٩١، ٤٤٢٢. أبو داود. خراج: ٣٠٧٩ + تجريد/٤، رقم: ١٤٨٧}:

ئەبو حومەیدی ئەلساعیدی (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لە خزمەتی حەزرەتدا (درودی خودای لەسەر بێ) دەرچووین بۆ غەزای تەبووك، كە

گەیشتینە وادیلقورا، ژنێ لەناو باخێکی خۆیدا بوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەم باخە بخەمڵێنن). ئێمەیش هەرکەسە بەجۆرێ خەملاندمان، وە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) خۆی خەملاندی بە دە وەسق و بە ژنەکەشی فەرموو: (تۆ هەڵی ژمێرە تا بەپشتی خوا دەگەڕێینەوە بۆلات). ئەنجا رۆیشتین هەتا چووینە تەبووك، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەم شەو بایەکی سەخت هەڵ دەکا لێتان، کەستان لەوکاتەدا هەڵمەسن، هەر کەسەش وشتری هەیە، با توند توند پێومندی بکا). جا بایەکی سەختی وا هەڵی کرد، پیاوێ لەوکاتەدا هەڵسا، بایەکە هەڵی گرت و لەلای دوو کێوەکەی طەییا لەوێ تووڕی دا، فروستادەی ئیبنو عەلمای شای ئەیلە نامەیەکی لە ئیبنو عەلماوە هێنا بۆ پێغەمبەر، لەگەڵ هێسترە ماچەیەکی سپیدا بەدیاریی.

پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) نامەیەکی بۆی ناردو عابەیەکیشی بەدیاری بۆ نارد، جا کەهاتینەوە بۆ وادیلقورا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ باخەکە لە ژنەکەی پرسی: (باخەکەت بەرەکەی چەند وەسق دەرچوو؟). گوتی: دە وەسق. ئەنجا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (من بەزوویی دەڕۆمەوە بۆ مەدینە، جا ئەوەی حەزدەکا لەگەڵ مندا بێ، ئەوە کەیفی خۆیەتی و ئەوەیشی حەزدەکا کە لێرە بمێنێتەوە، ئەوە با بمێنێتەوە).

ئەوجا کەوتینە رێ، کاتێ لەدوورەوە مەدینەمان لێ دەرکەوت فەرمووی: (ئەمە طابەیە، واتە: خۆش و خاوێن و سازگارە، وە ئەوەش چیای ئوحودە، ئەم کێوە ئێمەی خۆش دەوێ و ئێمەش ئەومان خۆش دەوێ!).

لەپاشا فەرمووی: (باشترین گەڕەك‌و خانەی یاریدەدەران (ئەنصار) گەڕەك‌و خانەكانی بەنی نەجارن، لەپاش ئەوان گەڕەك‌و خانەكانی بەنی عەبدول ئەشهەلن، لەپاش ئەوان گەڕەك‌و خانەكانی بەنی ساعیدەن، وە گەڕەگ‌و خانووەكانی یاریدەدەران (ئەنصار) هەموویان خێردارو باش‌و خاسن!).

لەپاشا كە سەعدی كوڕی عوبادەمان پێ گەیشت، ئەبو ئوسەید پێی گوت: ئاگات لێیە كە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) باشێتیی گەڕەك‌و خانەكانی یاریدەدەرانی دیاری كردو پلەی باشی‌و بەرێزیی بۆ دانان، كەچی ئێمەی خستە دواوە، كە بنەماڵەی بەنی ساعیدەین!

سەعدیش چوو بۆلای پێغەمبەرو عەرزی كرد: ئەی پێغەمبەری خودا! باشێتیی گەڕەك‌و خانەكانی یاریدەدەرانت دیاری كردووەكەچی ئێمەت لەپلەی دواوە داناوە كە بنەماڵەی بەنی ساعیدەین؟! فەرمووی: (بەس نییە كە ئێوەیش بەردەستەی چاكان كەوتوون!). {تاج/٣، زنجیرە: ١٠٣، ژمارە: ٣١٦٨ ج/٤}. بۆ ژیاننامەی ئەبو حومەید بڕوانە: ژمارە: ١٥٤٧ پوختەی موسلیم.

(٤) باب تَوَكُّلُهُ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى: وَعِصْمَةُ اللَّهِ لَهُ مِنَ النَّاسِ
پشت بەستنی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) بە خودای گەورەو چاودێری خودا بۆی‌و پاراستنی لە شەڕی مەردومو بەدكاران

١٤٧٠- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) غَزْوَةً قِبَلَ نَجْدٍ، فَأَدْرَكَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِي وَادٍ كَثِيرِ الْعِضَاهِ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) تَحْتَ شَجَرَةٍ، فَعَلَّقَ سَيْفَهُ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا، قَالَ: وَتَفَرَّقَ النَّاسُ فِي الْوَادِي يَسْتَظِلُّونَ بِالشَّجَرِ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «إِنَّ رَجُلاً أَتَانِي وَأَنَا نَائِمٌ فَأَخَذَ السَّيْفَ، فَاسْتَيْقَظْتُ وَهُوَ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِي، فَلَمْ أَشْعُرْ إِلاَّ وَالسَّيْفُ صَلْتًا فِي يَدِهِ فَقَالَ لِي: مَنْ

يَمْنَعُكَ مِنِّى؟ قُلْتُ: اللَّهُ، ثُمَّ قَالَ فِى الثَّانِيَةِ: مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّى؟ قَالَ: قُلْتُ: اللَّهُ، قَالَ: فَشَامَ السَّيْفَ، فَهَا هُوَ ذَا جَالِسٌ»، ثُمَّ لَمْ يَعْرِضْ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). {الحديث: ٥٩٠٩ = ٥٩٠٥ فم. تجريد البخارى/٤، رقم: ١٥٥٧ = ٤١٣٥، ٢٩١٣، ٤١٣٤، ٤١٣٦}: [١٤٧٠]

جابیری كوڕی عەبدوڵلا (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: لە غەزایەكا لەخزمەت پێغەمبەر خۆیدا (دروودی خودای لەسەر بێ) بەرەو نەجد ڕۆیشتین بۆ غەزایێ، لە قرچەی نیوەڕۆدا، لە شیوێكی دڕكەزیاویدا، بۆ سەرخەو شكاندنی نیوەڕۆ لاماندا، خەڵكەكە بەناو شێوەكەدا بڵاو بوونەوەو چوونە سێبەری دارەكانەوە، پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) لەبن سێبەری دار سەمۆرەیەكا دابەزیو شمشێرەكەی پیادا هەڵواسیو خەوت، كاتێ خەبەری دەبێتەوە دەڕوانێ وا پیاوێ لەلای دایە، كە هاتووە حەزرەت هەستی پێی نەكردووە، فەرمووی: جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئێمەی بانگ كردو فەرمووی: (ئەم پیاوە شمشێرەكەی منی هەڵكێشابوو، بە ڕووتی گرتبووی بەدەستیەوە بەدیار سەرمەوە ڕاوەستابوو، دەیگوت پێم: كێ ڕزگارت دەكات لەدەستم؟ منیش گوتم: خودا، دیسانەوە بۆ جاری دووەم گوتی: كێ ڕزگارت دەكات لەدەستم؟ منیش گوتم: خودا، جا شمشێرەكەی نایەوە ناو كێلانەكەی، وا ئەوەتانێ بۆ خۆی دانیشتووە) ئیتر پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) تۆڵەی لە پیاوەكە نەسەندو هیچی لێی نەكرد). {تاج/٤، زنجیرە: ٣٩، ژمارە: ٤٤٤٣}.

[١٤٧٠] تجرید/٤، ژمارە: ١٥٥٧ = ٤١٣٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٤١ = ٥٩٠٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/٣٢).

(٥) باب بيان ما بُعِثَ بِهِ النَّبِيُّ ﴿ﷺ﴾ مِنَ الهُدَى وَالعِلْمِ

ئەو پەيامەی کە پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) بۆی رەوانە کراوە، تا پیادەی بکات، پڕە لە ڕێنمایی جوانو زانینی بە سوودو باش

١٤٧١- عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِي (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «إِنَّ مَثَلَ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ، كَمَثَلِ غَيْثٍ أَصَابَ أَرْضًا، فَكَانَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ طَيِّبَةٌ، قَبِلَتِ الْمَاءَ، فَأَنْبَتَتِ الْكَلأَ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ، وَكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الْمَاءَ، فَنَفَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ، فَشَرِبُوا مِنْهَا وَسَقَوْا، وَرَعَوْا، وَأَصَابَ طَائِفَةً مِنْهَا أُخْرَى، إِنَّمَا هِيَ قِيعَانٌ لاَ تُمْسِكُ مَاءً، وَلاَ تُنْبِتُ كَلأً، فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي دِينِ اللَّهِ وَنَفَعَهُ بِمَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ، فَعَلِمَ وَعَلَّمَ، وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا، وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ». {الحديث: ٥٩١٢ = ٥٩٠٨ فم. تجريد/١، رقم: ٦٩ = ٧٩ فتح الباري. تحفة الأشراف: ٩٠٤٤}: [١٤٧١]

ئەبو مووسای ئەشعەری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (نموونەی ئەو ڕێنماییو زانستە جوانەی، کە خودای گەورە بەمنا ناردوویەتی، بۆ ئەو خەڵکە، وەك بارانێکی زۆری بەپیتو فەڕوایە، کە بباریٚ لە خاکێ، بەشێکی خاکێکی پاكو بەپێز بێو باراناوەکە بگرێتە خۆیو لەوەڕو گیایەکی زۆری پێ سەوز ببێ، وە بەشێکی تری زەوییەکی ڕەقەنو رووتەن بێ، شینایيو سەوزایی نەڕوێنێ، بەڵام ناوەکە قووت نەداتەوە، بەڵکوو گلی بداتەوەو ببێ بە ئەستێڵو بە گۆماوو بەکانیاو، وە خودا بیکات بە مایەی خێرو خۆشیو سوودو کەڵك بۆ مەردوم، چی بۆ خۆیانو چی بۆ ماڵاتیان: بەم ڕەنگە: هەم خۆیان لێی بخۆنەوەو هەم ئاژەڵو ماڵاتیانی پێ ئاو

[١٤٧١] تجرید/١، ژمارە: ٦٩ = ٧٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٢٥ = ٥٩١٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٣ رقم الباب/٢٠).

بدەن‌و هەم کشتووکاڵی لەبەردا بکەن، وە بەشێکی تریشی دەشتاییی‌و شۆرەکات بێ، نە ئاو گل بداتەوەو نە لەوەڕیش بلەوەڕێنێ، جا ئەم خاك‌و بارانە نموونەو وێنەن بۆ ئەو کەسە خودا پێداوانە، کە لەئایینی خودا شارەزا دەبن‌و بە فەرمانی خودا لەم ئایینی منە سوودو بەهرە وەردەگرن‌و، هەم خۆیان فێری زانین دەبن‌و هەم خەڵکی تریش فێردەکەن، بەهۆی ئەوەوە لەهەردوو جیهانا سەریان پێی بەرزدەبێتەوە، هەروەك نموونەو وێنەیشن بۆ ئەو کەسانەیش کە سەریان پێی بەرز نابێ‌و، ئەو هیدایەت‌و دینە راستەی کە خودا بەمنا ناردوویەتی ئەوان نایانەوێ‌و وەری ناگرن!). {ریاض/١، زنجیرە: ١٦، ژمارە: ١٦٢ + تاج/١، زنجیرە: ١٥، ژمارە: ١١٢ ج/٤}.

(٦) باب شَفَقَتِهِ (ﷺ) عَلَى أُمَّتِهِ وَمُبَالَغَتِهِ فِي تَحْذِيرِهِم مِمَّا يَضُرُّهُمْ
دڵسۆزی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) بۆ نەتەوەکەی‌و ئەوپەڕی وریاکردنەوەیان لە بارەی هەرشتێ زیانی هەبێ بۆیان

١٤٧٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «مَثَلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا، فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهَا، جَعَلَ الْفَرَاشُ وَهَذِهِ الدَّوَابُّ الَّتِي فِي النَّارِ يَقَعْنَ فِيهَا، وَجَعَلَ يَحْجُزُهُنَّ وَيَغْلِبْنَهُ فَيَتَقَحَّمْنَ فِيهَا، قَالَ: فَذَلِكُمْ مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ، أَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ، هَلُمَّ عَنِ النَّارِ، هَلُمَّ عَنِ النَّارِ، فَتَغْلِبُونِي تَقَحَّمُونَ فِيهَا». {الحديث: ٥٩١٦ = ٥٩١٢ فـم. تجريد البخاری/٤، رقم: ١٣٦٤ = ٣٤٢٦، ٦٤٨٣. تحفة الأشراف: ١٤٧٧١}: [١٤٧٢]

[١٤٧٢] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٦٤ = ٣٤٢٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٤٤ = ٥٩١٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/٢٦).

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (دروودی خودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (وێنـەی مـنو وێنـەی ئێوەی ئومـەتی مـن، ئـەی نەتەوەی ئیسلام! وەك وێنـەی پیـاوێ وایـە كـە ئـاگرێكی كردبێتـەوە، جانـەوەرو پەپوولەیــەكی زۆری تــێ ورووكـابنو پــەیتا پــەیتا بكەونــە نـاویو بــسووتێن، پیاوەكـە هەردەیــەوێ بــەریان لێ بگـرێو نــەهێڵێ بكەونــە نـاو ئاگرەكـە، بـەلام جانــەوەرو پەپوولـەكان كوێرانــە بــەرەو ئاگرەكـە هــەر ئەزنــەك دەدەنو لەبـەر زۆری خۆیــان پیاوەكــە دەرەقــەتیان نایــەتو ســەرەنجام دەســەپێنە نــاو ئــاگرە سوورەكەوە، دەی ئەمە رێك وێنەی منو وێنەی ئێومیـە: ئـەوەتانێ مـن كەمـەرم گرتـوونو بـەزۆر دوورتـان دەخەمـەوە لـە ئـاگری دۆزەخو بـەدەم پێتـان دەڵێم: وەرن بۆلای بەرنامەی جوانی ئیسلامو دووربكەونـەوە لـە ئـاگری دۆزەخ، كەچـی ئێوە بەزۆر خۆتان لەدەستم رادەپسكێننو دەرەقەتتان نایەمو سەرەنجام خۆتانی تـێ فـڕێ دەدەن!). {تـاج/٤٧/١، زنجیرە: ٩، ژمـارە: ٦٦ + ریـاض/١٥١/١، زنجیرە: ١٦، ژمارە: ١٦٣/٨ چاپی دووەم}.

(٧) باب ذِكْرِ كَوْنِهِ ﴿ﷺ﴾ خَاتم النبيين

پێغەمبەری ئیسلام (درودی خودای لەسەر بێ) دواترین پێغەمبەرەو دوای ئەو پێغەمبەری تر نیە

١٤٧٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) قَالَ: «مَثَلِي وَمَثَلُ الأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِـي، كَمَثَـلِ رَجُلٍ بَنَـى بُنْيَانًـا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَـهُ، إِلاَّ مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَاهُ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ، وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ: هَلاَّ

وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبِنَةُ؟ قَالَ: فَأَنَا اللَّبِنَةُ، وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ». {الحديث: ٥٩٢٠ = ٥٩١٦ فم. تجريد/٤/٩٨، رقم: ١٤٠٩ = ٣٥٣٦ فتح الباري. ترمذي. أمثال: ٢٨٦٤} : [١٤٧٣]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (داستانی منو داستانی پێغەمبەرەکانی پێش من، وەك داستانی پیاوێ وایە، خانووبەرەیێ هەڵبخاو تەلارێ دروست بکاو، لەهەموو لایەنێکەوە زۆر بەجوانی دروستی بکاو بەباشی بیڕازێنێتەوە، تەنیا شوێنی تاقە یەك خشت نەبێ کە لە گۆشەیەکا، لە گۆشەکانی تەلارەکە چۆڵ بێ، دەستە دەستە خەڵك بەناویا بسووڕێنەوەو بڵێن: ئەم کۆشکە چەندە خۆشە! خۆزگە ئەم خشتەیش دادەنراو شوێنەکەی ئاوا چۆڵ نەدەبوو!).

فەرمووی: (دەی من ئەو خشتەیەمو ئەو چۆڵییەم پڕ کردۆتەوەو، بووم بەدواترین پێغەمبەر، کۆتا پێغەمبەرمو ئیتر لەپاش من پێغەمبەری تر نابێ!). {تاج/٣، زنجیرە: ٨١، ژمارە: ٣٠٧١}.

١٤٧٤- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَثَلِي وَمَثَلُ الانْبِيَاءِ كَرَجُلٍ بَنَى دَارًا فَاكْمَلَهَا وَاحْسَنَهَا الا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَدْخُلُونَهَا وَيَتَعَجَّبُونَ وَيَقُولُونَ لَوْلا مَوْضِعُ اللَّبِنَةِ (الحديث: ٣٥٣٤): [١٤٧٤]

جابیری کوڕی عەبدوڵلا (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (داستانی من و داستانی پێغەمبەرەکانی پێش من، وەك داستانی پیاوێ وایە، خانووبەرەیێ هەڵبخاو، لە هەموو

[١٤٧٣] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٠٩ - ٣٥٣٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٢٧ = ٥٩٢٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/١٨).

[١٤٧٤] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٠٨ = ٣٥٣٤ بخاری. مسلم: ٢٣٨٧ - ٥٩٢٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/١٨).

لایەنێکەوە زۆر بە جوانی دروستی بکاو، بەباشی بیڕازێنێتەوە، تەنیا شوێنی تاقە یەك خشت نەبێ، کە لە گۆشەیەکا چۆڵ بی، دەستە دەستە خەڵك بە ناوی دا بسووڕێنەوەو بڵێن: چەندە جوانە! خۆزگە ئەم خشتەیش دادەنراو شوێنەکەی ئاوا چۆڵ نەدەبوو). فەرمووی (دەی من ئەو خشتەیەم و ئەو چۆڵی یەم پڕ کردۆتەوەو، بووم بە دواترین پێغەمبەر، ئیتر لە پاش من پێغەمبەری ترنابێ!). (تاج/٤ ل/٢٤٧ ز/٨١ ف/٥) بڕوانە: ژمارە ١٤٠٩ی تەجرید.

(٩) باب إثبات حَوْضِ نبيِّنَا ﴿ﷺ﴾ وَصِفَاتِهِ

حەوزی کەوسەری پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) هەیەو چۆن چۆنینە؟

١٤٧٥- عَنْ جُنْدَبْ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ». {الحديث: ٥٩٢٤ = ٥٩٢١ فم. بخاری. رقاق: ٦٥٨٩. تحفة الأشراف: ٣٢٦٥} : [١٤٧٥]

جوندوب (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بەگوێی خۆم لەزاری پیرۆزی پێغەمبەرم بیست دەیفەرموو: (من پێشڕەوی ئێوەم بۆسەر حەوزی کەوسەر، هەتا بەرلەوەی کەئێوە بێن بۆ ئەوێ من ڕێکی بخەم بۆتان). {تاج/٥، زنجیرە: ١٢٦، ژمارە: ٥٦٧٥، ٥٦٧٦} .

١٤٧٦- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– « أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ مَنْ وَرَدَ عَلَىَّ شَرِبَ وَمَنْ شَرِبَ لَمْ يَظْمَأْ أَبَداً أَبْصَرْتُ أَنْ لاَ يَرِدَ عَلَىَّ الْحَوْضَ أَقْوَامٌ أَعْرِفُهُمْ وَيَعْرِفُونِى ثُمَّ يُحَالُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ، فَأَقُولُ إِنَّهُمْ مِنِّى . فَيُقَالُ إِنَّكَ لاَ تَدْرِى مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ . فَأَقُولُ سُحْقًا سُحْقًا لِمَنْ غَيَّرَ بَعْدِى».

[١٤٧٥] بخاری. رقاق: ٦٥٨٩ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٤٨ = ٥٩٢٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٥٣).

سەهلی کوڕی سەعد (خۆشنوودی خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: خۆم پێشڕەوی ئێوەم لەسەر حەوزەکە، لە پێش ئێوەوە دەچم لە گوێ حەوزەکە جێو ڕێتان بۆ ئامادە دەکەم، ئەوانەی کە دێن بۆ ئەوێ لە ئاوەکەی دەخۆنەوە، هەرکەسێکیش لێی بخواتەوە هەرگیز تینووی نابێ، گەلێ کەس دێن بۆ لام بۆ ئاو خواردنەوە، من باش باش ئەوان دەناسمو ئەوانیش باش باش من دەناسن، کەچی ڕێگەیان پێ نادرێ کە بگەنە لای من، دەڵێم ئەوە بۆ؟ خۆ ئەمانە لە کن خۆی لە ئۆمەتی من بوون؟ پێم دەگوترێ: تۆ نازانی کە لە پاش تۆ چی خراپەیەکیان بەرپا کردبوو، منیش دەڵێم: دەی قڕ لەوانە کەوێ کە لە پاش مەرگی من دینەکەیان دەستکاری کردووە! (ش).

١٤٧٧- حديث أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ لَسَمِعْتُهُ وَهْوَ يَزِيدُ فِيهَا « فَأَقُولُ إِنَّهُمْ مِنِّى. فَيُقَالُ إِنَّكَ لاَ تَدْرِى مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ . فَأَقُولُ سُحْقًا سُحْقًا لِمَنْ غَيَّرَ بَعْدِى» [١٤٧٧]

لە ژمارە: (١٤٧٦)دا بە تەواوی رابورد.

١٤٧٨- عن عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو رَضِي اللَّهُ عَنْهُما قَالَ: قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ وَزَوَايَاهُ سَوَاءٌ وَمَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ الْوَرِقِ وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ وَكِيزَانُهُ كَنُجُومِ السَّمَاءِ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَا يَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبَدًا. (الحديث ٦٥٧٩): [١٤٧٨]

عەبدوڵڵای کوڕی عەمر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (ئەندازەی گەورەیی حەوزی کەوسەری

[١٤٧٧] بڕوانە ژمارە: (١٤٧٦).

[١٤٧٨] تجريد/٥، ژمارە: ٢٠٣٨ - ٦٥٧٩ بخاری. مسلم: ٢٢٩٢، ترقيم محمد فؤاد لصحيح مسلم = ٥٩٢٨ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٥٣).

من ڕێی مانگه ڕێ یەکە، ئاوەکەی لەچڕی شیر سپی تره، بۆنی لەبۆنی میسك خۆشتره. گۆزەڵەو شەربەکانی دەوری،کە ئاویان لێ دەخۆنەوە،لە ئەستێرەی ئاسمان زۆرترن،ئەوەی ئاوی کەوسەریان پێ بخواتەوە،هەرگیز تینووی نابێ). (تاجی کوردی/١٠ ز/١٢٧ ل/٣٨٣ ژ/١+٤+٢+٣+٥+٦+٧).

١٤٧٩- حديث أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ – رضى الله عنهما – قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ – صلى الله عليه وسلم – « إِنِّي عَلَى الْحَوْضِ حَتَّى أَنْظُرُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ مِنْكُمْ ، وَسَيُؤْخَذُ نَاسٌ دُونِي فَأَقُولُ يَا رَبِّ مِنِّي وَمِنْ أُمَّتِي . فَيُقَالُ هَلْ شَعَرْتَ مَا عَمِلُوا بَعْدَكَ وَاللَّهِ مَا بَرِحُوا يَرْجِعُونَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ » . فَكَانَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ (راوي الحديث عن أسماء) يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ نَرْجِعَ عَلَى أَعْقَابِنَا أَوْ نُفْتَنَ عَنْ دِينِنَا [١٤٧٩]

ئەسمائی کچی ئەبو بەکر (ڕەزای خودا لە خۆیو لە ئەبو بەکری باوکی بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (لە ڕۆژی قیامەتدا، وا خۆم لەسەر حەوزی کەوسەر ئامادەم، هەتا پێشوازی لەوانە بکەم لە ئێوەی گەلی ئیسلام، کە دێن بۆ لام، کەچی دەبینم لە نزیکمەوە کەسانێ دەگرنو دەیانبەن بەرەو دۆزەخ، جا منیش دەڵێم: ئەی پەروەردگارم! ئەمانە سەر بە خۆمنو لە نەتەوەی موسوڵمانی منن، کەواتە بۆ دەبرێنو ڕێگەیان پێ نادرێ کە بێن بۆ لام؟ جا دەگوترێ پێم: ئاخر تۆ دەزانی کە لە پاش خۆت ئەمانە چی فەرتەنەیەکیان بەرپاکردووە؟ سوێند بە خودا لە پاش تۆ پاشگەز بوونەتەوە).

ئیبنو ئەبی مولەیکە کە ئەم فەرموودەیە لە ئەسمائەوە دەگێڕێتەوە، دەیفەرموو: (ئەی خودای میهرەبان! ئێمە پەنا دەگرین بە پەنای تۆ لەوە کە لە

[١٤٧٩] بخاری. رقاق: ٦٥٩٣ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٤٩ = ٥٩٢٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/٥٣).

ڕێ دەرچینو لە ئیسلام پاشگەز ببینەوەو لە ئایینمانا تووشی ئاژاوەو ئاشووب بین).

ئەمەیش دەقی ژمارە: (١٥٤٩)ی پوختەی موسلیمە:

عَنْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «حَوْضِى مَسِيرَةُ شَهْرٍ، وَزَوَايَاهُ سَوَاءٌ وَمَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ الْوَرِقِ، وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ، وَكِيزَانُهُ كَنُجُومِ السَّمَاءِ، فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلاَ يَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبَدًا»، قَالَ: وَقَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِى بَكْرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما): قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «إِنِّى عَلَى الْحَوْضِ حَتَّى أَنْظُرَ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ مِنْكُمْ، وَسَيُؤْخَذُ أُنَاسٌ دُونِى فَأَقُولُ: يَا رَبِّ مِنِّى وَمِنْ أُمَّتِى، فَيُقَالَ: أَمَا شَعَرْتَ مَا عَمِلُوا بَعْدَكَ، وَاللَّهِ مَا بَرِحُوا بَعْدَكَ يَرْجِعُونَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ، قَالَ: فَكَانَ ابْنُ أَبِى مُلَيْكَةَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ نَرْجِعَ عَلَى أَعْقَابِنَا أَوْ أَنْ نُفْتَنَ عَنْ دِينِنَا). {الحديث: ٥٩٢٨ = ٥٩٢٧ فم. بخاري. رقاق: ٦٥٩٣، ٧٠٤٨. تحفة الأشراف: ١٥٧١٩}:

داوود فەرمووی: نافیعی کوڕی عومەر فەرمووی: ئیبنو ئەبی مولەیکە فەرمووی: عەبدوڵڵای کوڕی عەمری کوڕی عاص (ڕەزای خودا لە خۆیو لەباوکی بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (حەوزی کەوثەرم پانییەکەی یەك مانگە ڕێیە، هەروا درێژییەکەی چونکە نێوانی گۆشەکانی یەکسانە بەیەکتری، ئاوەکەی لەزیو سپیترە، بۆنی لەبۆنی میسك خۆشترە، ژمارەی سوراحییەکانی سەری کە موسوڵمانان ئاویان پێ نۆش دەکەن وەك ژمارەی ئەستێرەی ئاسمان وان، هەرکەسێ لێی نۆش بکا، هەتا هەتایە توونی نابێ).

ئیبنو ئەبی مولەیکە، ئەم فەرموودەیەی تریشی لەبارەی حەوزی کەوثەرەوە، لە ئەسمائی کچی ئەبوبەکرەوە گێڕاوەتەوەو فەرمووی: ئەسماء

فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (بۆ خۆم لەسەر حەوزی کەوثەر چاوەڕوانتان دەکەم، هەتا بزانم کامانەتان دێن بۆلامو دەبن بەمیوانم لەسەر ئەو حەوزە، بۆ نۆشکردنی ئاوەکەی، کەسانێ لەمن دائەبڕێنو جیایان دەکەنەوە لە میوانەکانمو ناهێڵن لە ئاوەکەی نۆش بکەن، منیش عەرزی خودای گەورە دەکەمو دەڵێم: ئەی پەروەردگاری گەورەم! خۆ ئەمانە لەمنو لە ئۆمەتی منن، ئیتر بۆچی فریشتەکان ڕێگەیان پێ نادەن کەبێن بۆسەر حەوزەکەمو لە ئاوەکەی بخۆنەوە؟ لە وەڵاما پێم دەگوترێ: ئەدیی تۆ نازانی ئەمانە لەپاش تۆ چی کارێکی ناشیرینیان کردووە: بەخودا ئەمانەی کەوا ڕێگەیان پێ نادرێ کەبێن بۆ خزمەتت، بۆسەر حەوزی کەوثەر، بۆ نۆشکردن لە ئاوەکەی کەدەبێ بە کلیلی ڕزگاری هەتا هەتایی، ئەمانە لەپاش مەرگی تۆ یەکسەر پاشگەز بوونەتەوەو لە ئایین هەڵگەڕاونەتەوە).

راوی دەفەرموێ: جاران لەکاتی گێڕانەوەی ئەم فەرموودەیەدا لەدوایەوە ئیبنو ئەبی مولەیکە دەیفەرموو: خودایە! ئێمە پەنا دەگرین بە پەنای تۆ، کە خوا نەخواست لە ئایینی پیرۆزیی ئیسلام پاشگەز ببینەوە، یا تووشی ئاژاوەو سەر لێشێوانی ئایینی ببین). {تاج/١، زنجیرە: ٩، ژمارە: ٦٩ + تاج/٤، زنجیرە: ٨٦، ژمارە: ٤٢٢٨ هەتا ٤٢٣١} + {تاج/٥، زنجیرە: ١٢٦٠، ژمارە: ٥٦٧٥ هەتا ٥٦٨٩} + {تجرید/٢٩٥/٥، رقم: ٢٠٤١ = ٦٥٨٧ فتح الباری}.

ئەمەیش دەقی ژمارە (٢٠٤١)ی تەجریدی بوخارییە، کە دەبێ بە ڕاڤەو ڕوونکردنەوەیەکی باش، سەبارەت بەم جۆرە کەسانە:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَيْنَا أَنَا قَائِمٌ إِذَا زُمْرَةٌ حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنِهِمْ فَقَالَ هَلُمَّ فَقُلْتُ أَيْنَ قَالَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهِ قُلْتُ وَمَا شَأْنُهُمْ قَالَ إِنَّهُمُ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَدْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى ثُمَّ إِذَا زُمْرَةٌ حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ

خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنِهِمْ فَقَالَ هَلُمَّ قُلْتُ أَيْنَ قَالَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهِ قُلْتُ مَا شَأْنُهُمْ قَالَ إِنَّهُمْ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَدْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى فَلَا أُرَاهُ يَخْلُصُ مِنْهُمْ إِلَّا مِثْلُ هَمَلِ النَّعَمِ. (الحديث ٦٥٨٧):

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (جارێ لەخەوما، لەسەر حەوزی کەوسەرم ڕاوەستا بووم، بۆ پێشوازی لەهاتوانی ئۆمەتم، کە دێن بۆ دێنی منو نۆشین لەئاوی حەوزی کەوسەرم، ئەوەندەم زانی کۆمەڵێ خەڵك هاتن، کەهاتنە پێشەوە ناسیمنەوە، کەچی فریشتەیێ لەشێوەی پیاوێکا، کەوتە نیوانی منو نێوانی ئەوانەوەو، نەیهێشت پتر بێنە بەرەوە، ئەوجا فەرمووی بەو کۆمەڵە: دەی وەرن، منیش بەفریشتەکەم گوت: دەیاننێری بۆ کوێ؟ فەرمووی: بەخودا دەیانێرم بۆ دۆزەخ. گوتم: بۆ چییان کردووە، کەوا دەیاننێری بۆ ئەو شوێنە؟ فەرمووی: ئەمانە لەپاش تۆ پاشەو پاش لەدین وەرگەڕا بوونو پاشگەز بوو بوونەوەو لەتۆ هەڵ گەڕابوونەوە، هەروا لەدوا ئەمانە کۆمەڵێ تریش دێن، ئەوانیش هەروا، خۆشەویست فەرمووی: (جا وابزانم زۆر کەم لەم کۆمەڵانە قوتاریان دەبێ، وەك چۆن وشترێ بەرەڵا کرابێ و پشت گوێ خرابێ، کەم وا دەبێ ئەو وشترە ڕزگاری ببێو سەری تیا نەچێو لەناو نەچێ). (تاج/١٠ ل/٣٨١ ز/١٣٦ ژ/٤).

١٤٨٠- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أُحُدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ، ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: «إِنِّي فَرَطٌ لَكُمْ، وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ، وَإِنِّي وَاللَّهِ لأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِيَ الآنَ، وَإِنِّي قَدْ أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الأَرْضِ، أَوْ مَفَاتِيحَ الأَرْضِ، وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي وَلَكِنْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَتَنَافَسُوا فِيهَا». {الحديث: ٥٩٣٢ = ٥٩٣١ فم.

تجريد البخاري = الترجمة الكردية/٢، رقم: ٦٤١ = ١٣٤٤، ٣٥٩٩، ٤٠٤٢، ٤٠٨٥، ٦٤٢٦، ٦٥٩٠} : [١٤٨٠]

عوقبەی کوڕی عامیر (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرموی: ڕۆژێ پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) لەپاش هەشت ساڵ، لەشەهیدبوونی شەهیدانی جەنگی ئوحود، لەماڵ دەرچوو، ڕۆیشت نوێژی مردووی لەسەر شەهیدانی غەزای ئوحود کرد، لەپاشا گەڕایەوە بۆ مەدینە، ڕۆیشتە سەر دوانگەکەو، وەك خواحافیزی لە زیندوان‌و مردوودان بکا، فەرمووی: (خۆم بەراییو پێشڕەوتانم، لەپێش گەلی ئیسلامی خۆمەوە دەڕۆم، تا ئەوان دێن خۆم حەوزی کەوثەریان بۆ ئامادە دەکەم خۆم چاودێرم بەسەرتانەوە، لەهەردوو جیهاندا کردەوەکانی ئێوەم پێ نیشان دەدرێ‌و لە قیامەتیشا شایەتیتان بۆ دەدەم، سوێندم بەخودا من ئێستاکە لەم چرکە ساتەدا، حەوزی کەوثەر، کە حەوزی تایبەتی خۆمەو ژوانگەی خۆم‌و ئۆمەتمەو پێشوازیی ئوممەتمی لەبەهەشتا لەسەر دەکەم، ئائێستا ئەو حەوزەم وا لەبەرچاوم‌و، بەچاوی سەر تەماشای دەکەم، بێگومان کلیلەکانی گەنجینەکانی زەوی هەمووی خەڵات کراون بەمن) یا فەرمووی: (کلیلەکانی زەوی دراون بەمن، کەواتە: زوو یا درەنگ گەلی ئیسلام دەست دەگرن بەسەر ئەو وڵاتانەدا، بەخودا تازە من مەترسیم لەوە نەماوە کە ئێوە، خوا نەخواست، لەپاش مەرگی من بچنەوە سەر بتپەرستی‌و فرە خودایی‌و شتی تری واو دەست بکەنەوە بە بتپەرستی، بەپشتی خودا شتی وا تازە لە تێکڕای ئۆمەتم روونادات، تاك‌و تەرایش ئەو بایەخەی نییە، بەڵام مەترسی ئەوەم لێتان هەیە کە ئێوەیش وەك نەتەوەکانی تری پێشین، کە لەسەر پڕو پیتی جیهان، لەناو

[١٤٨٠] تجريد البخاري/٢، ژمارە: ٦٤١ = ١٣٤٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٥٥ = ٥٩٣٢ بخاری (بخاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/١٧).

خۆتانا خۆتان بخۆنەوەو بچن بەگژی یەکتریداو تێك بەربن‌و لەناوبچن، وەك چۆن ئەوان لەسەر شتی وا فەوتان‌و لەناوچوون!).

عوقبە فەرمووی: ئەمە لەئاخر سالّی ژیانیدا بوو، وە ئەو جارە دواجار بوو کە پێغەمبەر لەسەر مینبەر ببینم). {تاج/٥، زنجیرە: ١٣٦، ژمارە: ٥٦٧٦ ج/٤} + {تاج/٣، زنجیرە: ١١٢، ژمارە: ٣١٨٧}.

١٤٨١- حديث عبدالله بن مسعود – رضى الله عنه – عَنِ النَّبِىِّ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ ، وَلَيُرْفَعَنَّ رِجَالٌ مِنْكُمْ ثُمَّ لَيُخْتَلَجُنَّ دُونِى فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَصْحَابِى . فَيُقَالُ إِنَّكَ لاَ تَدْرِى مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ»[١٤٨١]

مەبەست‌و واتاکەی لە پێشەوە نووسراوە.

١٤٨٢- عَنْ حَارِثَةَ بْنُ وَهب (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «حَوْضُهُ مَا بَيْنَ صَنْعَاءَ وَالْمَدِينَةِ»، فَقَالَ لَهُ الْمُسْتَوْرِدُ: أَلَمْ تَسْمَعْهُ قَالَ: «الأَوَانِي»؟ قَالَ: لاَ ، فَقَالَ الْمُسْتَوْرِدُ: تُرَى فِيهِ الآنِيَةُ مِثْلَ الْكَوَاكِبِ. {الحديث: ٥٩٣٨ = ٥٩٣٧ فم. تجريد/٥، رقم: ٢٠٤٢ = ٦٥٩١ فتح البارى. تحفة الأشراف: ٣٢٨٧} : [١٤٨٢]

حاریسەی کوڕی وەهب (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بیستم لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (حەوزی کەوسەری من لە صەنعای یەمەنەوە هەتا مەدینە دەبێ).

[١٤٨١] تجريد البخارى/٢، ژمارە: ٦٤١ = ١٣٤٤ بخارى. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٥٥ = ٥٩٣٢ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٥٣).

[١٤٨٢] تجريد البخارى/٥، ژمارە: ٢٠٤٢ = ٦٥٩١ بخارى. مسلم: ٢٢٩٨ = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٥٠ = ٥٩٣٨ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٥٣).

موستەوریدی کوڕی شەددادی کوڕی عەمر، کەخۆیو باوکی هاوەڵی پێغەمبەر بوون فەرمووی پێی: ئەی لێت نەبیستووە کەباسی پەرداخو پیاڵەو سوراحییەکانی سەری بکات؟ حاریثە فەرمووی: نەء. موستەورید فەرمووی: (دەی بەقەد ئەستێرەی ئاسمان قاپو دەفری وا لەسەر). {تاج/٥، زنجیرە: ١٣٧، ژمارە: ٥٦٨١ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

ئەمە دەقی ئەم فەرموودەی ئێرەیە لە ژمارە (٢٠٤٢)ی تەجریدی بوخاریدا:

عن حارثة بن وهب رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قال: سمعت النبي صَلّى اللّهم عَلَيْهِ وَسَلّمَ و ذكر الحوض فقال: كما بين المدينة و صنعاء. (الحديث ٦٥٩١):

حاریثەی کوڕی وەهب (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: جارێ پێغەمبەر - دروودی خوای لەسەر بێ- باسی حەوزی کەوسەری بۆمان دەکرد، گوێم لێی بوو دەیفەرموو: (حەوزەکەم لەمەدینەوە هەتا صەنعای یەمەن دەبێ!). (تاج/١٠ ل/٣٨٣ ز/١٢٧ ژ/٢ —ش).

ڕوونکردنەوە:

باسی حەوزی کەوثەر، لەتاج داوا لەبەرگی/٥ ل/٣٨٧ هەتا ل/٣٨٣، ئەصڵە عەرەبی یەکە، کەبریتی یە لەتەواوی زنجیرەی/٢٢٥،٢٢٦،٢٢٧، کەئەم سێ زنجیرەیە لەبارەی ئەم حەوزەوە، بەرێز: ٥+ ٧+ ٣= ١٥ پازدە فەرموودەیان لەخۆ گرتووە، ئەم پازدە فەرموودەیە، ئەگەر بەریز لەیەکەوە هەتا پازدە ژمارەیان بۆ دابنرێ، ژمارە/٢+٣+٦+٧+٨ ئەم پێنجەیان موتتە فەقوعەلە یهین، واتە شێخی بوخاری و شێخی موسلیم ریوایەتیان کردوون، بوخاری لەصەحیحی بوخاریداو موسلیم لەصەحیحی موسلیم دا، کە ئەم دوو کتێبە پیرۆزە لەپاش قورئان

دروستترین پەڕاوی سوننەتن. ژمارە/٤+٩+١٤ ئەم سێ یەشیان بوخاری گێڕاونیەتەوە. ژمارە/١٠+١١ ئەم دووەشیان موسلیم ریوایەتی کردوون. مامۆستای عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: (قورطوبی و قازی عەیاض دەفەرموون، بەپێی فەرموودەی ساخ ، حەوزەکەی پێغەمەر، کەمەشهوورە بەحەوزی کەوسەر چەسپاوە، پێویستە لەسەر هەموو موکەللەفێ بیزانێو باوەڕی پێی هەبێ، پتر لەسیی سەحابە باسی ئەم حەوزەیان لەپێغەمبەرەوە گێڕاوەتەوە).

١٤٨٣- فَقَالَ لَهُ الْمُسْتَوْرِدُ أَلَمْ تَسْمَعْهُ قَالَ «الأَوَانِى». قَالَ لاَ. فَقَالَ الْمُسْتَوْرِدُ « تُرَى فِيهِ الآنِيَةُ مِثْلَ الْكَوَاكِبِ»(١٤٨٣)

له فەرموودەکانی پێشەوە واتاکەی ڕابورد.

١٤٨٤- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) عَنْ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «إِنَّ أَمَامَكُمْ حَوْضًا مَا بَيْنَ نَاحِيَتَيْهِ كَمَا بَيْنَ جَرْبَا وَأَذْرُحَ». وَفِي رِوَايَة: قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: فَسَأَلْتُهُ – يَعْنِي نَافِعاً – فَقَالَ: قَرْيَتَيْنِ بِالشَّامِ، بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ ثَلاَثِ لَيَالٍ، وَفِى رِوَايَة: ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ. {الحديث: ٥٩٤١ ، ٥٩٤٢ = ٥٩٤٠، ٥٩٤١ فتح الملهم = فم = ف.م، تجريد البخاري/ الترجمة الكردية المجلد/٥، رقم: ٢٠٣٩ = ٦٥٧٧ فتح الباري} : (١٤٨٤)

ئیبنو عومەر (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (حەوزێ لەدەرگای بەهەشتا وا لەپێشتانەوە، لە جەربائەوە هەتا ئەزروح دەبێ) لە گێڕانەوەیەکا: (حەوزەکەی من لەدەرگای بەهەشتا وا لەپێشتانەوە لە جەربائەوە هەتا ئەزووح دەبێ). لە گێڕانەوەیەکا:

(١٤٨٣) بڕوانە ژمارەکانی پێش خۆی.

(١٤٨٤) تجريد/٥، ژمارە: ٢٠٣٩ = ٦٥٧٧ بخاری. (بخاری رقم الكتاب/٨١ رقم الباب/٥٣).

عوبەیدوڵڵا فەرمووی: لە نافیعم پرسی: ئەم دوو شارە لەکوێن؟ فەرمووی: (دوو ئاواین وان لەشام، نێوانیان سێ شەو ڕێگایە، لە گێڕانەوەیەکدا: سێ ڕۆژە ڕێیە).
{تاج/٥، زنجیرە: ١٢٧، ژمارە: ٥٦٨٠}.

١٤٨٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لأَذُودَنَّ رِجَالاً عَنْ حَوْضِي كَمَا تُذَادُ الْغَرِيبَةُ مِنْ الإِبِلِ عَنْ الْحَوْضِ (الحديث ٢٣٦٧): [١٤٨٥]

ئەبوهورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (سوێندم بەو کەسە کە گیانی منی بەدەسە، لەڕۆژی قیامەتدا، کەدادەنیشم بۆ پێشوازی لەدێنیکەرانی نەتەوەی ئیسلامم، کە دێن بۆ سەر حەوزی کەوثەرم، بەدەستی خۆم، لەهەندێ پیاو گورێ گورێ دەکەمو لەحەوزی کەوثەرم دووریان دەخەمەوە، هەروەك چۆن وشتری نامۆو ئاوەکی گورێ گورێی لێ دەکرێو ڕێگەی ئاو خواردنەوەیان پێ نادرێ).

(باسی حەوزی کەوثەر لەتاجا وا لەبەرگی دەدا، لەلاپەڕە (٣٧٩) ەوە، دەست پێ دەکا، هەتا لاپەڕە (٣٨٨) کەبریتییە لەزنجیرە(١٢٦) هەتا زنجیرە(١٢٨)) بڕوانە (ریاض/٤ل-١٣٥٦ف-٥٣).

١٤٨٦- عَن أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَدْرُ حَوْضِي كَمَا بَيْنَ أَيْلَةَ وَصَنْعَاءَ مِنَ الْيَمَنِ وَإِنَّ فِيهِ مِنَ الْأَبَارِيقِ كَعَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ. (الحديث ٦٥٨٠): [١٤٨٦]

[١٤٨٥] تجرید البخاری/٣، ژمارە: ١٠٣٩ = ٢٣٦٧ بخاری. مسلم: ٢٣٠٢ محمد فؤاد = ٥٩٤٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٤٢ رقم الباب/١٠).

[١٤٨٦] تجرید البخاری - مختصر صحیح البخاری/٥، ژمارە: ٢٠٤٠ = ٦٥٧٧ بخاری. مسلم: ٢٢٩٩ محمد فؤاد = ٥٩٥٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨١ رقم الباب/٥٣).

ئەنەس کوری مالیك (رەزای خوای لێ بێ) فەرموی: خۆشەویست - درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ئەندازەی حەوزەکەی من لەهەندێ شوێنیا، لەئەیلەوە کەوا لەشام، هەتا صەنعاء دەبێ کەوا لەیەمەن (ئێستە پێتەختی کۆماری یەمەنە) وەك ژمارەی ئەستێرەی ئاسمانیش پیاڵەو جامو مەسینەو سوراحی وا لەسەر). (تاج/١٠ ل/٣٨٣ ژ/١٢٧ ژ/٣).

١٤٨٧- حديث أنس بن مالك، عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ «لَيَرِدَنَّ عَلَيَّ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِي الْحَوْضَ ، حَتَّى عَرَفْتُهُمُ اخْتُلِجُوا دُونِي ، فَأَقُولُ أَصْحَابِي . فَيَقُولُ لاَ تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ»[١٤٨٧]

واتاو مەبەست لێی لە ژمارە: (١٤٨١)دا ڕابورد.

(١٠) بابُ في قِتَالِ جِبْرِيلَ وَمِيكَالَ عَنِ النَّبِيِّ ﴿ﷺ﴾ يَوْمَ أُحُدٍ
لە ڕۆژی غەزای ئوحوددا جوبرائیلو میکائیل لە هەردوو شانی پێغەمبەرەوە دەجەنگان

١٤٨٨- عَنْ سَعْدِ بن أبي وقّاص (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): رَأَيْتُ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَعَنْ شِمَالِهِ يَوْمَ أُحُدٍ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا ثِيَابُ بَيَاضٍ، مَا رَأَيْتُهُمَا قَبْلُ وَلاَ بَعْدُ. يَعْنِى جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ عَلَيْهِمَا السَّلاَمُ). وفي روايةٍ: يقاتلان عنه كأشد القتال. {الحديث: ٥٩٥٩ = ٥٥٦٠ فم. تجريد/٤/٢٨١، رقم: ١٥٤٣ = ٤٠٥٤ فتح الباري} : [١٤٨٨]

سەعدی کوری ئەبو وەقاص (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەڕۆژی شەڕی ئوحوددا لەلای ڕاستی پێغەمبەرو لەلای چەپیەوە، دوو پیاوی جل سپیم

[١٤٨٧] بڕوانە ژمارە: (١٤٨١).

[١٤٨٨] تجريد/٤، ژمارە: ١٥٤٣ = ٤٠٥٤ بخاری (بخاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/١٨).

دی، شەڕێکی زۆر گەرمیان بەدەوری حەزرەتدا دەکردو ئاگادارییان دەکرد، نە لەوەپێش ئەوانەم دیبوو، نە لەوەپاش دیمنەوە، ئەو دوو پیاوە حەزرەتی جوبرائیلو میکائیل بوون). {تاج/٤، زنجیرە: ٨٧، ژمارە: ٤٥٩١}.

(١١) باب في شَجاعَةِ النَّبِيِ (ﷺ) وَتَقَدُمِه لِلحَرْبِ

باسی ئازایىو دلێریی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) لە گەرمەی شەڕدا لە ڕیزی پێشەوە دەجەنگا

١٤٨٩- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْـهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَحْسَنَ النَّاسِ، وَكَانَ أَجْوَدَ النَّاسِ، وَكَانَ أَشْجَعَ النَّاسِ، وَلَقَدْ فَزِعَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَانْطَلَقَ نَاسٌ قِبَلَ الصَّوْتِ، فَتَلَقَّاهُمْ رَسُولُ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَاجِعًا، وَقَدْ سَبَقَهُمْ إِلَى الصَّوْتِ وَهُوَ عَلَى فَرَسٍ لأَبِي طَلْحَةَ عُرْيٍ فِي عُنُقِهِ السَّيْفُ، وَهُوَ يَقُولُ: «لَمْ تُرَاعُوا، لَمْ تُرَاعُوا». قَالَ: «وَجَدْنَاهُ بَحْرًا، أَوْ إِنَّهُ لَبَحْرٌ»، قَالَ: وَكَانَ فَرَسًا يُبَطَّأُ). {الحديث: ٥٩٦١ = ٥٩٦١ فم. تجريد البخاری/٣/٣٠٩، رقم: ١١٨٠ = ٢٨٥٧، ٢٨٢٠، ٢٨٧٢، ٢٨٦٦، ٢٨٦٧، ٢٩٠٨، ٢٩٦٨، ٢٩٦٩، ٣٠٤٠، ٦٠٣٣، ٣٢١٢. ترمذی. جهاد: ١٩٨٧} : [١٤٨٩]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەهەموو کەسێ چاکتر بوو، وە لەهەموو کەسێ سەخیترو بەخشندەتر بوو، وە لەهەموو کەسێ ئازاترو دلێرتر بوو، شەوێ شاری مەدینە شەڵەژاو مەردوم هەموو تۆقین، قاوەو شەڵەژانێو ترسو تۆقینێ روویدا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ سۆراخی ئەم هەواڵە،

[١٤٨٩] تجريد البخاری/٣، ژمارە: ١١٨٠ = ٢٨٥٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٨١ = ٥٩٦١ ترقيم شيحا - تخريج وترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/٨٢).

ئەسپێکی پشت رووتی بێ جلو زینی لە ئەبو طەلحەی زرِبابم خواست ناوی مەندووب بوو، بەسواری ئەو ئەسپە چوو بۆ سۆراخی رووداوەکە، چەند کەسێکی تریش بەرەو ئەو دەنگە چوون کە بوو بوو بەهۆی شپرزە بوونی خەڵکی شارەکە لەولاوە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەرەنگاریان بوو شمشێرەکەی لە ملیدا بوو، بەسواری ئەسپەکە دەگەڕایەوە لە سۆراخی هەواڵەکەو دەیفەرموو: (مەشەڵەژێن، مەشەڵەژێن، هیچی وامان نەدی کەببێ بەهۆی ترسو بیمو نا ئارامی) وە فەرمووی: (بەڵام بەڕاستی ئەم ئەسپە وەك شەپۆلی دەریا وایە، ئەوەندە گورجو گۆڵو خێرایە!).

ئەنەس فەرمووی: خێراییو گورجو گۆڵی ئەسپەکە لەو هەڵمەتەدا بە موعجیزەی پێغەمبەر بوو، دەنا ئەسپەکە خۆی ناسراو بوو بە تەمەڵیو سستیو تەوەزەلی!!). {تاج/٢، زنجیرە: ٩٠، ژمارە: ٣١٢٢}.

(١٢) باب كَانَ النَّبيُّ ﴿ﷺ﴾ أجْوَدَ النَّاسِ بالخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ المُرسَلَةِ
پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) بۆ خێرخوازیو بەخشندەیی دەتگوت سۆزەبای رەحمەتە، سۆزەی بە هەموو لایەکا دەگەیشت

١٤٩٠- وَعَنهُ (رَضي اللهُ عَنهُما) قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (أَجْوَدَ النَّاسِ وَكَانَ أَجْوَدَ مَا يَكُونُ فِي رَمَضانَ حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَام) وكَانَ يَلْقَاهُ فِي كل ليلة من رمضان فيدارسه القرآن، فلرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدُ بِالْخَيْرِ مِنْ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ). (الحديث ٦ - أطرافه في: ١٩٠٢، ٣٢٢٠، ٣٥٥٤، ٤٩٩٧)[١٤٩٠]:

[١٤٩٠] تجريد/١، ژمارە: ٦ - ٦ بخاری. مسلم: ٣٠٨ محمد فؤاد - ٥٩٦٧ ترقيم شيحا (بخاری رقم الكتاب/١ رقم الباب/٥).

دیسان ئیبنوعەبباس (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ بەخشندەیی‌و پیاوەتی لەوێنەی خۆی نەبوو، لەڕەمەزانانیشا جوبرائیل (سلاوی خوای لێ بێ) دەهات بۆلای، دەوری قورئانی بۆ دەکردەوە، جالەم کاتەدا لەهەموو کاتێکی تر زیاتر خێری دەکردو شتی دەبەخشی، جوبرائیلیش (سلاوی خوای لێ بێ) دەستووری وابوو لەمانگی ڕەمەزانا هەتا مانگ تەواو دەبوو، هەموو شەوێ دەهات بۆ خزمەتی دەوری قورئانی بە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەکردەوە، هەتا بەباشی ڕەوانی بکاو لەبیری نەچێتەوە، لەماوەی تەشریف هێنانی جوبرائیل دا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆ بەخشندەیی‌و چاکەخوازی سەری پێوەنەبوو، وە بۆئەمە ئەوەندە خێرابوو، وەئەوەندە بەهەر چوارلادا شتی دەبەخشی دەتگوت شەماڵی هەلگراوە، سۆزەی بەهەمو لایەکا دەگات! (تاج ـ ٢ ل ـ ٩٣ ز ـ ٣٦).

(١٣) باب كان رسولُ اللهِ ﴿ﷺ﴾ أحسن الناسِ خُلُقاً
پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) لەوپەڕی ڕەوشت جوانیدا بوو

١٤٩١- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ: خَدَمْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَ سِنِينَ، فَمَا قَالَ لِي: أُفٍّ، وَلاَ لِمَ صَنَعْتَ؟ وَلاَ: أَلاَ صَنَعْتَ؟ .(الحديث ٦٠٣٨ طرفه في ٢٧٦٨)؛ [1491]

[1491] تجريد البخاری/٥، ژمارە: ١٩٣٦ = ٦٠٣٨ بخاری. مسلم: ٣٠٩ = محمد فؤاد = ٥٩٦٦ ترقيم شيحا = خليل مأمون شيحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٣٩).

ئیمامی ئەنەس (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: دەساڵی ڕێك بەردەستیو خزمەتی پێغەمەرم کرد، نەبووە کەپێم بڵێ: ئۆف لەدەست تۆ، یا بۆئەوەت واکرد؟ یانەدەبوو کەئاوا بیکەیت.

١٤٩٢- حديث أَنَسٍ قَالَ لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – الْمَدِينَةَ أَخَذَ أَبُو طَلْحَةَ بِيَدِي فَانْطَلَقَ بِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَنَسًا غُلاَمٌ كَيِّسٌ فَلْيَخْدُمْكَ . قَالَ فَخَدَمْتُهُ فِي الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ ، فَوَاللَّهِ مَا قَالَ لِي لِشَيْءٍ صَنَعْتُهُ ، لِمَ صَنَعْتَ هَذَا هَكَذَا وَلاَ لِشَيْءٍ لَمْ أَصْنَعْهُ لِمَ لَمْ تَصْنَعْ هَذَا هَكَذَا(١٤٩٢)

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لە مەککەوە کۆچی کردو هات بۆ مەدینە، ئەبو طەلحەی زڕبابم دەستی گرتمو بردمی بۆ لای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) عەرزیکرد: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەنەس کوڕێکی زرنگە، با خزمەتت بکاو بەردەستیت بکا، پێغەمبەریش ڕازی بوو، جا هەم لەماڵەوەو هەم لە سەفەردا دە ساڵ خزمەتی پێغەمبەرم کرد، سوێندم بە خودا، هەرچیم کردبێ، نەیفەرمووە پێم: بۆچی ئەمەت ئاوا کردووە، بۆ وایت نەکردووە؟ وە هەروەها ئەگەر شتێکم نەکردبێ، پێی نەگوتووم بۆ ئەمەت ئاوەها نەکردووە؟.

(١٤٩٢) بخاری. وصایا، ٢٧٦٨، مسلم: ٥٩٦٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨٧ رقم الباب/٢٧).

(١٤) بابُ مَا سُئِلَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) شَيْئاً قَطُّ فَقَالَ: لا، وَكَثْرَةُ عطائه
نەبووە کە شتێ لە پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) داوا بکرێ بڵێ: نا،
وە باسی بەخشندەیی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ)

١٤٩٣- عَنِ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّـهِ (رَضِـيَ اللهُ عَنْهُمـا) قَـالَ: مَـا سُـئِلَ رَسُـولُ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَمَ) شَـيْئًا قَـطُّ فَقَـالَ: لاَ. {الحـديث: ٥٩٧٢ = ٥٩٧٣ فـم. تجريـد البخاري بالكوردى/٥، لاپەڕە: ٢١٢، رقم: ١٩٣٥ = ٦٠٣٤ فتح البارى} : [١٤٩٣]

جـابیری کـوڕی عەبـدوڵلا (ڕەزای خودایـان لێ بـێ) فـەرمووی: هـەرگیز نەبووە کەشتێ لە پێغەمبەر (درەوودی خودای لەسەر بێ) داوا بکرێو بڵێ: نا!!). {تاج/٣، زنجیرە: ٩٠، ژمارە: ٣١١٩ ج/٤} .

روونکرنەوە:

لەچەند دەقێکا لە قورئانو لە سوننەتدا چەسپاوە کە پێغەمبەر (درەوودی خودای لەسـەر بـێ) وشـەی (لا = نـا)ی بـەکارهێناوە، وەك ئایـەتی: {لاَ أَجِـدُ مَـا أَحْمِلُكُـمْ عَلَيْـهِ} . وەك ئـەوەی پێغەمبـەر (درەوودی خـودای لەسـەر بـێ) بـە ئەشـعەرییەکانی فـەرموو: {وَاللهِ لاَ أَحْمِلُكُـمْ } . {بڕوانـە: ژمـارە: ١٢٠٥ = ٤٦٥٩ لەپوختەی موسلیم} .

وەڵامـی لـەبار بـۆ ئـەم پرسـیە: مەبەسـت ئەمەیـە، بەشـێوەی گـشتی پێغەمبـەر کـە داوای شـتێکی لێ دەکـرا، جێبـەجێی دەکـرد، مەگـەر کاتـێ کـە مەهانەیەکی رەوای ببوایە، وەك ئەم نموونانەی سەرەوەو کۆمەڵێ نموونـەی تـر، کە شارەوانین لەلای کەسی خۆی.

[١٤٩٣] تجریـد/٥، ژمـارە: ١٩٣٥ = ٦٠٣٤ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٥٨٦ = ٥٩٧٣ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٣٩).

١٤٩٤- عَـــنْ جَـــابِرِ بْـــنِ عَبْــدِ اللّـــهِ (رَضِـــيَ اللّـــهُ عَنْهمـــا) قَـــالَ: قَـــالَ النَّبِـــيُّ (صَـــلَّى اللّـــهُ عَلَيْـــهِ وَسَـــلَّمَ) : (لَـــوْ قَـــدْ جَـــاءَ مَـــالُ الْبَحْـــرَيْنِ قَـــدْ أَعْطَيْتُـــكَ هَكَذَا وَهَكَذَا) وَهَكَذَا فَلَمْ يَجِئْ مَالُ الْبَحْرَيْنِ حَتَّى قُبِضَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمَّا جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ أَمَرَ أَبُو بَكْرٍ فَنَادَى مَنْ كَانَ لَـهُ عِنْـدَ النَّبِـيِّ (صَـلَّى اللّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) عِدَةٌ أَوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: إِنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لِي كَـذَا وَكَذَا فَحَثَى لِي حَثْيَةً فَعَدَدْتُهَا فَإِذَا هِـيَ خَمْـسُ مِائَـةٍ وَقَـالَ: (خُـذْ مِثْلَيْهَـا) (الحـديث ٢٢٩٦، أطرافُهُ في: ٢٥٩٨، ٢٦٨٣، ٣١٢٧، ٣١٦٤، ٤٣٨٣): [١٤٩٤]

جـــابيری كـــوڕی عەبـــدوڵلا -ڕەزای خوايـــان لـــێ بـــێ - فـــەرمووی: پێغەمبەر(دروودی خـوای لەسـەر بـێ) فـەرمووی پـێم: (ئەگـەر مـاڵ (سـەرانەی) بەحرەين هات، ئەوەندەو ئەوەنـدەو ئەوەنـدەت ئـەدەمێ) ئـيتر واڕێـكەوت مـاڵی سەرانەی بەحرەين هەر نەهات هەتا پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) گيانی پاكی سپارد. بەڵام كاتێ ماڵەكە گەيشت، ئەبوبەكر (ڕەزای خـوای لـێ بـێ) بـوو بـوو بـە جێنـشين، فـەرمانی فـەرمووو جاڕچـی جـاڕی دا: هەركەسـێ بـەڵێن ياقەرزێكی هەيە لەسەر پێغەمبەر- دروودی لەسەر – با بێ بۆ لای ئێمە، منيش چـووم‌و عـەرزيم كـرد: پێغەمبـەر(دروودی خـوای لەسـەر بـێ) واو وای بـەمن فەرموو، ئەويش لاگوێلێكی لەماڵەكە داپێم، كەژماردم پێنجسەدبوو، فەرمووی: دوو ئەوەندەی تريش هەڵبگرە بۆ خۆت). (رياض/٢/ل/٢١٤ف-٦٩١).

ئەمـە دەقـی ژمـارە (١٠١١)ی تەجريـدی بوخاريـە، ئەمـەيش دەقـی ئـەم فەرموودەيە، لە ژمارە (١٥٨٩)ی پوختەی موسليمدا:

[١٤٩٤] تجريد/٣، ژمارە: ١٠١١ = ٢٢٩٦ بخاری. مـسلم: ٢٣١٤ - پوختـەی موسـليم/٤، ژمـارە: ١٥٨٩ = ٥٩٧٨ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٣٩ رقم الباب/٣).

عَنْ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «لَوْ قَدْ جَاءَنَا مَالُ الْبَحْرَيْنِ، لَقَدْ أَعْطَيْتُكَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا»، وَقَالَ بِيَدَيْهِ جَمِيعًا، فَقُبِضَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَبْلَ أَنْ يَجِيءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ، فَقَدِمَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) بَعْدَهُ فَأَمَرَ مُنَادِيًا فَنَادَى: مَنْ كَانَتْ لَهُ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) عِدَةٌ أَوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِ، فَقُمْتُ فَقُلْتُ: إِنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «لَوْ قَدْ جَاءَنَا مَالُ الْبَحْرَيْنِ أَعْطَيْتُكَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا». فَحَثَى أَبُو بَكْرٍ مَرَّةً، ثُمَّ قَالَ لِي: عُدَّهَا، فَعَدَدْتُهَا فَإِذَا هِيَ خَمْسُمِائَةٍ، فَقَالَ: خُذْ مِثْلَيْهَا). {الحديث: ٥٩٧٧ = ٥٩٧٨ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٣، رقم: ١٠١١ = ٢٢٩٦، ٢٥٩٨، ٢٦٨٣، ٣١٢٧، ٣١٦٤، ٤٣٨٣. تحفة الأشراف: ٢٦٤٠}:

جابیری كوڕی عەبدوڵڵا (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی پێم: (ئەگەر ماڵ (سەرانە: جزیە)ی بەحرەین هات، ئەوەندەو ئەوەندەو ئەوەندەت پێ دەدەم). پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەردوو دەستی خۆی كرد بەمستو ئاماژەی پێیان كرد، كە سێ مستی ئاوا لەوپارەی سەرانەی بەحرەینەت پێ دەبەخشم.

ئیتر چارەنووسی خودایی وابوو، سەرانەی بەحرەین هەر نەهات هەتا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گیانی پاكی سپارد، بەڵام كاتێ ئەو سامانە گەیشت، ئەبوبەكر (ڕەزای خودای لێ بێ) بوو بوو بەجێنشین، فەرمانی فەرموو جارچی جاڕیدا: هەركەسێ بەڵێنێ، یا قەرزێكی هەیە لەسەر پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بابێ بۆلای ئێمە. منیش چووم بۆلایو عەرزیم كرد: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی فەرمووم: (ئەگەر سامانەكەی بەحرەین گەیشت سێ مشتی ئاوا وات پێ دەدەم).

ئەویش مشتێ لە سامانەکەی پێمدا، بەمشتی خۆیو فەرمووی: ئادەی بیژمێرە، کە ژماردم پێنج سەد پارە بوون فەرمووی: دوو ئەوەندەی تریش هەڵبگرە بۆ خۆت کە هەمووی کردیە هەزارو پێنج سەد پارە). {ریاض/٢، زنجیرە: ٨٦، ژمارە: ٦٩١ ج/٢ = چاپی دووەم}.

(١٥) باب رَحْمَتِه ﴿ﷺ﴾ الصِبْيَانَ وَالعِيَالَ وَتَوَاضُعُهُ وَفَضْلُ ذالكَ
پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) بە رەحمەترین کەسە بۆ منالانو خاو خێزانو بەهرەی رەوشتی وا

١٤٩٥- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: دَخَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَبِي سَيْفٍ الْقَيْنِ، وَكَانَ ظِئْرًا لِإِبْرَاهِيمَ عليه السلام فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِبْرَاهِيمَ فَقَبَّلَهُ وَشَمَّهُ، ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَيْهِ بَعْدَ ذَلِكَ، وَإِبْرَاهِيمُ يَجُودُ بِنَفْسِهِ، فَجَعَلَتْ عَيْنَا رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَذْرِفَانِ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ فَقَالَ: (يَا ابْنَ عَوْفٍ إِنَّهَا رَحْمَةٌ) ثُمَّ أَتْبَعَهَا بِأُخْرَى، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ، وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَايَرْضَى رَبُّنَا وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ يَاإِبْرَاهِيمُ لَمَحْزُونُونَ). (الحديث ١٣٠٣)؛ [١٤٩٥]

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لە خزمەت پێغەمەمبەردا -درورودی خوای لەسەر بێ- چووین بۆ ماڵی ئەبوسەیفی ئاسنگەر، کە مێردی دایەنەکەی ئیبراهیمی کوڕی پێغەمبەربوو -درورودی خوای لەسەر بێ- باوکی شیری ئیبراهیم بوو، پێغەمبەر -درورودی خوای لەسەر بێ- ئیبراهیمی هەڵگرت و گرتیە باوەش و تێرتێر ماچی کردو بۆنی کرد، لەپاشان رۆژێ تر چوینەوە بۆ ماڵیان، ئەم جارەیان کەچووین ئیبراهیم گیانی دەدا، جاچاوەکانی

[١٤٩٥] تجرید/٢، ژمارە: ٦٢٦ = ١٣٠٣ بخاری. (بخاری رقم الکتاب/٢٣ رقم الباب/٤٤).

پێغەمبەر -درودی خوای لەسەر بێ- هۆن هۆن فرمێسکیان پێدا دەهاتە خوارەوە، لەبەر پەرۆشی بۆ حاڵی ئیبراهیم، جا عەبدولرەحمانی کوڕی عەوف پێی ووت: ئەوە تۆیش دەگریت ؟ ئەی پێغەمبەری خودا ! فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- : ئەی کوڕی عەوف ! رێگەی رەحم ناگیرێ، ئەمە نیشانەی رەحم و میهرەبانییە ئینجا فرمێسکێکی تری بەشوێنا رێژاو فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ-: (چاو پڕدەبێ لەئەسرین و دڵ کەیل دەبێ لەخەم و پەژارە بەلام بەزمان ئەوەی رەزای خودای پەروەردگارمانی لەسەر نەبێ نایلێین). (لەڕاستیدا ئەی ئیبراهیم ! ئێمە لەدووریی تۆ خەمگین و خەمبارین و بە کۆچی بێوەختت پەرۆشین). (بڕ: تاج /١/١/٥٢٨)+(ریاض/١ ز ٣ تا دوایی).

ئەمەیش دەقی ئەم فەرموودەیە، لە ژمارە (١٥٧٨)ی موختەصەری صەحیحی موسلیمدا، بەهرەی زیاتری واتیادا:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ أَرْحَمَ النَّاسْ بِالْعِيَالِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ مُسْتَرْضِعًا لَهُ فِي عَوَالِي الْمَدِينَةِ، فَكَانَ يَنْطَلِقُ وَنَحْنُ مَعَهُ فَيَدْخُلُ الْبَيْتَ وَإِنَّهُ لَيُدَّخَنُ وَكَانَ ظِئْرُهُ قَيْنًا فَيَأْخُذُهُ فَيُقَبِّلُهُ، ثُمَّ يَرْجِعُ. قَالَ عَمْرٌو: فَلَمَّا تُوُفِّيَ إِبْرَاهِيمُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «إِنَّ إِبْرَاهِيمَ ابْنِي وَإِنَّهُ مَاتَ فِي الثَّدْيِ، وَإِنَّ لَهُ لَظِئْرَيْنِ تُكَمِّلَانِ رَضَاعَهُ فِي الْجَنَّةِ». {الحديث: ٥٩٨٠ = ٥٩٨١ فم}:

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کەسم نەدیوە کەئاوا وەك پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) بەزەیی بێتەوە بەخێزانا، گوتی: لەگوندێ لە گوندەکانی دەوروبەری مەدینە، ئیبراهیمی کوڕی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) درابوو بەدایەن، کە پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) دەچوو بۆلای، ئێمەیش لەخزمەتیا دەچووین، مێردی دایەنەکەی

ئیبراهیم (واته: باوکە شیرییەکەی) ئاسنگەربوو، ئاسنگەریی دەکرد، پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) کەدەچووە ژوورەوە ماڵەکە پڕبوو لەدووکەڵو بۆچڕووك‌و، خانووەکە قانگ درابوو، جا حەزرەت (درودی خودای لەسەر بێ) ئیبراهیمی کوڕی هەڵ دەگرت‌و تێر تێر ماچی دەکردو بۆنی دەکردو ئینجا دەگەڕایەوە، کاتێ کە ئیبراهیم مرد، پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئیبراهیم کوڕی منە، مەمکە خۆرە بوو کەمرد، لەبەرئەوە لەبەهەشتا دوو دایەنی هەیە، مەمکی پێ دەدەن، هەتا لەمەمك دەبڕێتەوە!).
{تاج/١، زنجیرە: ١٩٧، ژمارە: ١٠٣٥ ج/٤ = چاپی چوارەم} + {تاج/٣، زنجیرە: ٩٠، ژمارە: ٣١٢٥، ٣١٢٦ + تجرید/٢، لاپەڕە: ٥١، رقم: ٦٢٦}.

١٤٩٦- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْها قَالَتْ: جَاءَ أَعْرابِيٌّ إِلَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: تُقَبِّلُونَ الصِّبْيَانَ؟ فَمَا نُقَبِلُهُمْ، فقالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوَ أَمْلِكُ لَكَ أَنْ نَزَعَ اللهُ مِنْ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ. (الحديث٥٩٩٨) [١٤٩٦]

عائیشە (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: عارەبێکی دەشتەکی هات بۆلای پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- عەرزی کرد: ئایا ئێوە منالانی خۆتان ماچ دەکەن؟ ئێمە شتی واناکەین‌و منالی خۆمان ماچ ناکەین!! پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- پێی فەرموو: جامن دەسەلاتی چیم هەیە بۆت؟ تۆیە کەخودا خۆی رەحمەتی لەدلت سڕیوەتەوە، من دەسەلاتی چیم هەیە بۆت.

١٤٩٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ الأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ أَبْصَرَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يُقَبِّلُ الْحَسَنَ فَقَالَ: إِنَّ لِي عَشَرَةً مِنَ الْوَلَدِ، مَا قَبَّلْتُ وَاحِدًا مِنْهُمْ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «إِنَّهُ مَنْ لاَ يَرْحَمْ لاَ يُرْحَمْ». {الحديث:

[١٤٩٦] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٢٠ - ٥٩٩٨ بخاری. مسلم: ٢٣١٧ = ٥٩٨١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/١٨).

٥٩٨٢ = ٥٩٨٣ فـم. تجريـد البخـاري بـالكوردي/٥، رقـم: ١٩٢٠ = ٥٩٩٨ فـتح الباري} : [١٤٩٧]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فـەرمووی: ئـەقرەعی کـوڕی حـابیس چاوی لێ بوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) حەسەنی کوڕی عـەلی مـاچ دەکرد، کە کچەزای بوو، کوڕی فاطیمـەی کچی بـوو، ئـەقرەع وتـی: مـن دەمنـاڵم هەیە، تا ئێستا کەسیانم ماچ نـەکردووە! پێغەمبـەریش (دروودی خـودای لەسـەر بێ) فەرمووی: (کەسێ رەحمی نەبێ رەحمی پێ نـاکرێ!). {تـاج/٣، زنجـیرە: ١٩٧، ژمارە: ١٠٣٥ + تاج/١، زنجیرە: ١٩٧، ژمارە: ١٠٣٥، ١٠٣٦ + تـاج/٣، زنجـیرە: ٩٠، ژمـارە: ٣١٢٦ چ/٤} .

١٤٩٨- عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِاللهِ رَضِي اللّٰهُ عَنْه عَنِ النَّبِيّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: مَنْ لاَيَرْحَمُ لاَ يُرحَمُ. (الحديث ٦٠١٣ طرفه في: ٧٣٧٦): [١٤٩٨]

جـەریری کـوڕی عەبـدوڵڵا (رەزای خـوای لێ بـێ) دەفـەرموێ: پێغەمـەر - دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەوەی رەحم بەکەس نەکا، ئەوە کەسـیش رەحم بەوناکا.

[١٤٩٧] بخاری: ٦٠١٣، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٧٩ - ٥٩٨٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/١٨).

[١٤٩٨] تجرید/٥، ژمارە: ١٩٢٧ - ٦٠١٣ بخاری. مسلم: ٥٩٨٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٢٧).

(١٦) باب كَثْرَةِ حَيَائِهِ ﴿ﷺ﴾

زۆری شەرمو شكۆی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ)

١٤٩٩- عَنْ ابِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اشَدَّ حَيَاء مِنْ الْعَذرَاء فِي خِدْرِهَا (الحديث: ٣٥٦٢، طرفاه في: ٦١٠٢، ٦١١٩)؛ [١٤٩٩]

ئەبو سەعیدی خودری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) بۆ شەرم و شكۆ لەگەورە كچی ناوپەردە بەشەرمو شكۆتربوو، ئەگەر حەزی لە شتێ نەبوایە بە ڕویا دەمانزانی كە حەزی لەو شتە نییە).

١٥٠٠- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: لَمْ يَكُنْ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاحِشًا وَلا مُتَفَحِّشًا وَكَانَ يَقُولُ انَّ مِنْ خِيَارِكُمْ احْسَنَكُمْ اخْلاقًا. (الحديث: ٣٥٥٩، اطرافه في: ٣٧٥٩، ٦٠٢٩، ٦٠٣٥)؛ [١٥٠٠]

عەبدوڵلای كوڕی عەمر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) هەرزەو هەرزە گۆنەبوو، دەشی فەرموو: (لە هەرە باشەكانی ئێوەن ئەو كەسانەتان كە ڕەفتاریان بەرزەو ڕەوشیتان زۆر جوانو شیرینە). (تاج/٤ ل/٢٧٦ ف/١ ز/٩٠ - باسی: ڕەفتارە شیرینەكانی پێغەمبەر) + (ریاض/٢ ل/١٦٦ ژ/٦٢٥ - باسی: ڕەوشت جوانی..).

[١٤٩٩] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٢٥ = ٣٥٦٢ بخاری. پوختەی موسلیم: ١٥٦٨ = ٥٩٨٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٢٣).

[١٥٠٠] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٢٢ = ٣٥٥٩ بخاری. (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٢٣).

(١٨) باب في رحمة النَّبي ﴿ﷺ﴾ لِلنِساءِ، وَأمر السُّوَّاقِ مَطَايَاهُنَّ بِالرِّفْقِ بِهِنَّ سۆزو میهرەبانی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) بەرابەر بە ئافرەتانو فەرمانکردن بە لێخورانی ولاخەکانی ژێریان، کە بە نەرمی لێیان بخوڕن

١٥٠١- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِى بَعْضِ أَسْفَارِهِ وَغُلَامٌ أَسْوَدُ يُقَالَ لَهُ أَنْجَشَةُ يَحْدُو، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «يَا أَنْجَشَةُ رُوَيْدَكَ سَوْقًا بِالْقَوَارِيرِ». {الحديث: ٥٩٩٠ = ٥٩٩١. تجريد البخارى = مختصر صحيح البخارى = الترجمة الكردية/٥/٢٢٥، رقم: ١٩٠٦ = ٦٢٠٢، ٦١٤٩، ٦١٦١، ٦٢٠٩، ٦٢١٠، ٦٢١١. تحفة الأشراف: ٣٠٠ ء ٩٤٩}: [١٥٠١]

١- لە تاجول ئوصولدا دەفەرموێ:

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وشترەوانێکی دەنگخۆشی هەبوو، ناوی ئەنجەشە بوو، جارێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تووشی بوو، بەهۆرە بەدەنگە خۆشەکەی وشترەکانی ژێر هاوسەرە پاکیزەکانی پێغەمبەری لێ دەخوڕیو وشترەکان بەتەکان دەڕۆیشتن، جا پێی فەرموو: (ئەی ئەنجەشە! تۆزێ هێواش، باریان شووشەیە مەیشکێنە!). واتە: ئافرەت وەك مینا ناسکە، بەرگەی ئەم هەڵبەز هەڵبەزو خێراییە ناگرێ).

٢- لە تەجریدا دەفەرموێ:

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کۆمەڵێ ژن، کە یەکێکیان ئوم سولەیمی دایکم بوو، بەسواری وشتر لەسەفەرێکا، لەناو بارو بنەکەدا بوون، ئەنجەشە کە نۆکەری پێغەمبەر بوو، بەدەنگە خۆشەکەی خۆی،

[١٥٠١] تجريد البخارى = مختصر صحيح البخارى = الترجمة الكردية - تجريد/٥، ژمارە: ١٩٦٠ - ٦٢٠٢ بخارى. پوختەی موسلیم = مختصر صحيح مسلم/٤، ژمارە: ١٥٨٠ - ٥٩٩٠ شیحا (بخارى رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٩٥).

بـەهۆرە، وشـترەكانی ژێـر ئافرەتـەكانی لێ دەخـوڕی، وەك زانـراوە وشـتر ئەگـەر بەدەنگی خۆش هۆرەی بۆ بكرێ تەواو خێرا دەبێ، هەروەك چۆن ران بـەدەنگی شمشاڵی خۆش باش دەلەوەڕێ ئاوا! جا پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) بۆئەوەی كە ئەنجەشە پێی لێ هەڵنـەبڕێو بەئاسایی وشـترەكان لێ بخـوڕێ، پێـی فەرموو: ئەی ئەنجەشـە! هێـواش لەسـەرەخۆبە، ولاخـەكان بەهێواشـی لێ بخـوڕە، چونكە باریـان ئافرەتـە، كـە وەك شووشـەو مینـا ناسكنو بەرگـەی ئـەم هەڵبـەز هەڵبـەزە نـاگرن!). {تجریـدی بوخـاری/٥/٢٢٥، ژمـارە: ١٩٦٠ = ٦٢٠٢ + تـاج/٣، لاپەڕە: ٤١٨، زنجیرە: ٩٠، ژمـارە: ٣١٢٧ + تـاج/٥، لاپـەڕە: ٥٠٦ چاپی/٤، زنجیرە: ٧٨، ژمارە: ٥٤٦٠}.

(٢٠) باب مُبَاعَدَتُهُ ﴿ﷺ﴾ لِلآثَامِ وَإِخْتِيَارُهُ مِنَ المُبَاحِ أَسْهَلَهُ وَانْتِقَامَهُ لِلّهِ عِنْدَ إِنْتِهَاكِ حُرُمَاتِهِ

دووركرتنی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) لە تاوانو تۆڵە سەندنیشی هەر لەبەر ڕەزای خودای گەورە بووەو بەس، كارە ڕەواكانیش كامەیان ئاسانتر بوایە ئەوەیانی هەڵدەبژارد

١٥٠٢- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) أَنَّهَـا قَالَتْ: مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلاَّ أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا مَـا لَـمْ يَكُنْ إِثْمًا، فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ، وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) لِنَفْسِهِ إِلاَّ أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. {الحديث: ٥٩٩٩ = ٦٠٠٠ فم. تجريـد البخاري/٤/١٠٨، رقم: ١٤٢٣ = ٣٥٦٠، ٦١٢٦، ٦٧٨٦، ٦٨٥٣ فتح البـاري. أبـو داوود. أدب: ٤٧٨٥. تحفة مالأشراف: ١٦٥٩٥}: [١٥٠٢]

[١٥٠٢] تجرید البخاری/٤، ژمارە: ١٤٢٣ = ٣٥٦٠ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٥٤٦ = ٥٩٩٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٢٣).

عائیشه (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: هەرکاتێ پێغەمبەر خۆی بکرایە بەسەرپشك لەنێوانی دوو کاردا، کە یەکێکیان لەوی تریان ئاسانتر بووایە، هەمیشە ئاسانەکەیانی هەڵ دەبژاردو ئەوەیانی دەکرد، بەمەرجێ ئەو کارە گوناه نەبوایە، ئەگینا لەهەموو کەسێ زیاتر لێی دوور دەکەوتەوە، هەرگیزیش پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەقو تۆڵە سەندنێ، کە پەیوەندی تایبەتی بەخودی خۆیەوە هەبوایە، نەیدەسەند بەڵکوو کابرای دەبەخشی، مەگەر کەسێ قەدرو ڕێزی شەریعەتی خودای گەورەو مەزنی بشکاندبایە، ئەوە تۆڵەی ئەوەی لێ دەسەند). {تاج/٣، زنجیرە: ٩٠، ژمارە: ٣١٣١ + ریاض/٢/١٧٦، زنجیرە: ٧٥، ژمارە: ٦٤٤ ج/٢ = چاپی دووەم}.

(٢١) باب طيب رَائِحَةِ النَّبِي ﴿ﷺ﴾ وَلِينُ مَسه وَالتَّبَرُّك بِمَسّه
بۆنی خۆشی پێغەمبەرو نەرمو نۆڵی جەستەی پیرۆزیو خۆ پیرۆزکردن بە دەستپیاهێنانی

١٥٠٣- عَنْ انَس (رَضِيَ اللهُ عنهُ) قَالَ مَا مَسِسْتُ حَرِيرًا وَلا دِيباجًا الْيَنَ مِنْ كَفِّ النَّبِيِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلا شَمِمْتُ رِيحًا قَط اوْ عَرْفًا قَط اطيَبَ مِنْ رِيحِ اوْ عَرْفِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). (الحديث: ٣٣٥٦١، طرفه في: ٥٦٩ت=١١٤١ف): [١٥٠٣]

ئەنەس (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: هەرگیزاو هەرگیز دەستم لە هیچ شتێ نەداوە نە ئاوریشم و نەدیباج، نەشتی تر، کەوەك دەستو جەستەی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) ئاوا نەرم و شلو ناسكو نازدار بێ،

[١٥٠٣] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٢٤ = ٣٣٥٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٦٩ - ٦٠٠٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٢٣).

هەرگیزیش بۆنی خۆشی هیچ شتێکی تـرم نـەکردووە کـەوەك بـۆنی پێغەمبـەر ئـاوا خـۆش بـێ، تەنانـەت بـۆنی پێغەمبـەر لـە بـۆنی عەنبـەرو میـسکیش خۆشتربوو). (تاج/٤ ل/٢٥٩ ز/٨٥ ف/١).

(٢٢) باب طيب عَرَقِ النَّبِي ﴿ﷺ﴾ وَالتَّبَرُّك بِهِ

بۆنی خۆشی ئارەقی لەشی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) وە خۆ موفەڕك كردن بە ئارەقی جەستەی پیرۆزی

١٥٠٤- حديث أَنَسٍ أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ كَانَتْ تَبْسُطُ لِلنَّبِيِّ – صلى الله عليـه وسـلم – نِطَعًا فَيَقِيلُ عِنْدَهَا عَلَى ذَلِكَ النِّطَعِ – قَالَ – فَإِذَا نَامَ النَّبِيُّ – صلى الله عليه وسـلم – أَخَذَتْ مِنْ عَرَقِهِ وَشَعَرِهِ ، فَجَمَعَتْهُ فِي قَارُورَةٍ ، ثُمَّ جَمَعَتْهُ فِي سُكٍّ[١٥٠٤]

ئەنەسی كوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: گەلێ جار دایكم ئوم سـولەیم، كـەوڵێكی خۆشـەكراوی ڕادەخـست بـۆ پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسەر بێ)، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەسەر ئەو كەوڵە لەلای ئـوم سولەیم، سەرخەوی نیوەڕۆی دەشـكاندو دەنووسـت، جـا كـە پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) خـەوی لێ دەكـەوت، ئـوم سـولەیم ئـارەقی پێغەمبـەری كـۆ دەكـردەوە لـە شووشـەیەكا، لەگـەڵ هـەنێ مـووی سـەری پێغەمبـەردا، كـە ئـەبو طەلحەی مێردی هێنابووی بۆی، كـە لـەو مـووەی سـەری پێغەمبـەر بـوو، كـە لـە مینا تاشیبووی، ئارەق‌و مووەكەو گوڵاوی لەو شووشەیەدا تێكەڵ دەكرد.

ئەمـەیش دوو گێڕانـەوەی تـری ئـەم فەرموودەیـە، لـە ژمـارە: (١٥٧٣)و (١٥٧٤)ی پوختەی موسلیمدا.

[١٥٠٤] بخـاری. إسـتئذان: ٦٢٨١. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٥٧٣ = ٦٠٠٩ شـیحا (بخـاری رقـم الكتاب/٧٩ رقم الباب/٤١).

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: دَخَلَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَقَالَ: عِنْدَنَا، فَعَرِقَ، وَجَاءَتْ أُمِّي بِقَارُورَةٍ فَجَعَلَتْ تَسْلُتُ الْعَرَقَ فِيهَا، فَاسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: «يَا أُمَّ سُلَيْمٍ مَا هَذَا الَّذِي تَصْنَعِينَ»؟ قَالَتْ: هَذَا عَرَقُكَ، نَجْعَلُهُ فِي طِيبِنَا وَهُوَ مِنْ أَطْيَبِ الطِّيبِ. {الحديث: ٦٠٠٩ = ٦٠١٠ فم}:

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هات بۆ ماڵمان، لەوێ سەرخەوی نیوەڕۆی شکان، کە خەوی لێ کەوت ئارەقی دەردا، جا دایکم شووشەیەکی هێناو بەدەستی ئارەقەکەی دائەلێسایە ناوی، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) خەبەری بۆوە، فەرمووی: (ئەی دایکی سولەیم! ئەوەچی دەکەی؟) فەرمووی: ئەمە ئارەقی تۆیە، دەیکەینە ناو گوڵاوی خۆمانەوە، ئەم لە گوڵاو گەلێ بۆنی خۆشترە). {تاج/٣، زنجیرە: ٨٥، ژمارە: ٣١٠٠ چ/٤}.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدْخُلُ بَيْتَ أُمِّ سُلَيْمٍ فَيَنَامُ عَلَى فِرَاشِهَا، وَلَيْسَتْ فِيهِ. قَالَ: فَجَاءَ ذَاتَ يَوْمٍ فَنَامَ عَلَى فِرَاشِهَا فَأُتِيَتْ، فَقِيلَ لَهَا: هَذَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَامَ فِي بَيْتِكِ عَلَى فِرَاشِكِ، قَالَ: فَجَاءَتْ وَقَدْ عَرِقَ وَاسْتَنْقَعَ عَرَقُهُ عَلَى قِطْعَةِ أَدِيمٍ عَلَى الْفِرَاشِ، فَفَتَحَتْ عَتِيدَتَهَا فَجَعَلَتْ تُنَشِّفُ ذَلِكَ الْعَرَقَ فَتَعْصِرُهُ فِي قَوَارِيرِهَا، فَفَزِعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَقَالَ: «مَا تَصْنَعِينَ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ»؟ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ نَرْجُو بَرَكَتَهُ لِصِبْيَانِنَا. قَالَ: «أَصَبْتِ». {الحديث: ٦٠١٠ = ٦٠١١ فم}:

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جاران گەلێ جار، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەهات بۆ ماڵی ئوممو سولەیمی دایکم، کە هاوسەری ئەبو طەلحەی زڕبابم بوو، گەلێ جار کە دایکم لەسەر نوێنەکەی خۆی نەبوایە، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەسەر نوێنەکەی دایکم

دەخەوت، رۆژێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هات بۆ ماڵمان، دایکم لەماڵ نەبوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەسەر نوێنەکەی دایکم خەوت، چوون بەدایکمیان گوت: ئەی ئوممو سولەیم! پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەشریفی هاتووە، بۆ ماڵتان، لەماڵی ئێوە لەسەر نوێنەکەی تۆ نووستووە، فەرمووی: جا ئوممو سولەیم هاتەوە، تەماشای کرد پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئارەقێکی زۆری دەرداوە، چۆڕاوەتە سەر پارچەیێ چەرم لەسەر نوێنەکە، جا دایکم هەبگەکەیی کردەوەو شووشەیەکی لێ دەرهێناو ئەو ئارەقەی بەشتێ هەڵ دەمژیو دەیگوشییە ناو شووشەکانییەوە. جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەخەوەکەی راچەنیو فەرمووی: (ئەوە خەریکی چیت ئەی دایکی سولەیم!) دایکم فەرمووی: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! بە ئومێدی پیرۆزیو مووفەڕکی بۆ منداڵەکانمان ئەم ئارەقەی تۆ کۆدەکەینەوە! فەرمووی: (پێکاوتە ئافەریم بۆ خۆت!). {تاج/٣، زنجیرە: ٨٥، ژمارە: ٣١٠٠}.

روونکردنەوە:

یەکەم:- بۆ وەڵامی چەند پرسیارێكو تێگەیشتنی تەواو لەم فەرموودەیە بڕوانە ئەم جێگەیانە:

أ- تاجی کوردی بەرگی سێیەم، زنجیرە: (٤٣)، لاپەڕە: ٦٨٥، چاپی چوارەم، ژمارە: ٣٤٤٧، ٣٤٤٨ + لاپەڕە: ٧٠٤، زنجیرە: ٥٤، ژمارە: ٣٤٨٥، ٣٤٨٦، ٣٤٨٧، ٣٤٨٨، ٣٤٨٩، ٣٤٩٠، ٣٤٩١ + لاپەڕە: ٧٠٠، زنجیرە: ٤٩، ژمارە: ٣٤٧٧، ٣٤٧٨.

ب- تەجریدی بوخاری، بەرگی سێیەم، لاپەڕە: ٣٢٤، ژمارە: ١٢٠٠ = ٢٩٢٤ ژیاننامەی ئوم حەرام پووری ئەنەسی کوڕی مالیك + بەرگی/١، لاپەڕە: ٣٤،

ژماره: ١٣ ژياننامـەی ئەنەسی کوڕی مالیك + بـەرگی/٢، لاپـەڕە: ٤٤، ژمـارە: ٦١٧ ژياننامەی ئەبو طەلحە.

ج- موختەصەری صەحیحی بوخاری، ژمارە: ٢٢، ژياننامەی ئەنەسی کوڕی مالیك.

دووەم:- کۆمـەڵێ فـەرموودەو شـوێنەوارو بیـسراوی زانایـان هەیـە کـە دەگەنــە رادەی تــەواتور، ئــەوە دەچەســپێنن کــە خــۆ پیرۆزکــردن‌و خــۆ مووفەڕککردن بە پاشماوەو شوێنەوارو ئاساری پێغەمبەران‌و پیاوچماکان، کاری رەواو پەسەندە، بەمەرجێ کە ئەوە سەرنەکێشێ بۆ هاوەڵ داناو شیرك بۆ خودا.

(٢٣) بابُ عَرَقُ النَّبِي ﴿ﷺ﴾ في البَرْدِ وَحِينَ يأتِيهِ الوَحْيُ

تەنانەت لە کاتی سەرماو سۆڵەشدا، کە سروش (وەحی) دەهات بۆ پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) چۆڕاوگەی ئارەق بەناو چاوانیدا خوڕ خوڕ دەڕژایە خوارەوە

١٥٠٥- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهـا) قَالَـتْ: إِنْ كَـانَ لَيُنْـزَلُ عَلَـى رَسُـولِ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْغَدَاةِ الْبَارِدَةِ ثُمَّ تَفِيضُ جَبْهَتُهُ عَرَقًا. {الحديث: ٦٠١٢ = ٦٠١٣ فم. تجريد/١، رقم: ٢ = ٢، ٣٢١٥. ترمذي. مناقب: ٣٦٣٤. نسائي. إفتِتَاح: ٩٣٣، ٩٣٤. تحفة الأشراف: ١٦٨٤٩} : [١٥٠٥]

عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: بەخودا خۆم پێغەمبـەرم دیـوە، لەرۆژی سەرماو سۆڵەدا، کە سرووش (وەحی) دەهاتە خوارەوە بـۆی، وا شـەکەتی دەکرد، لەوکاتـەدا کـە حاڵـەتی سرووشـەکە بـەری دەدا، چۆڕاوگەی ئـارەق بـەناو

[١٥٠٥] تجرید/١، ژمـارە: ٢ = ٢ بخاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٥٧١ = ٦٠١٢ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/١ رقم الباب/٢).

چاوانیدا خوڕ خوڕ دەهاتە خوارەوە). {تاج/٣، زنجیرە: ٩٧، ژمارە: ٣١٤٤ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

ئەمەیش دەقی ئەم فەرموودەیە لە تەجریدی بوخاریدا، ژمارە (٢) لە بەرگی یەکەم:

عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ الْحَارِث بْنَ هِشَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ فَيُفْصَمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَجُلًا فَيُكَلِّمُنِي فَأَعِي مَا يَقُولُ، قَالَتْ: عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا): وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ فَيَفْصِمُ عَنْهُ، وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا). (الحديث -٢ - طرفه في:٣٢١٥).

عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: حاریثی کوڕی هیشام لە پێغەمبەری پرسی، فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! سروشت چۆن بۆدێ؟ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (گەڵێ جار بەوێنەی زرینگەی زەنگ بۆم دێ، ئەم جۆرەیان سەختترین شێوەیەتی لەلام، جا کەفریشتەی سرووش (یا سرووشەکە خۆی) بەرم دەداو باری لەشم سووک دەبێ، ئیتر فریشتەکە هەرچی فەرمووە پێم گشتی وەك خۆی دێتە بەرمو باش دەیزانمو لێی تێ دەگەم، زۆرجارانیش فریشتەکە (کەجوبرائیلە) لەشێوەی پیاوێکا، وەك دەحیەی کەلبی خۆی دەردەخا بۆمو قسەم لەگەڵ دەکاو هەرچی دەفەرموێ وەری دەگرمو دێتەبەرم، عائیشە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: بەخودا خۆم پێغەمبەرم دیوە، وەها سەخڵەت دەبوو، کەسروشی بۆ دەهات، لەڕۆژی سەرماو

سوڵەدا کەسروش دەهاتە خوارەوە بۆی، لەوکاتەدا کەبەری دەدا چۆڕاوگەی ئارەق بەناوچاوانی دا خوڕ خوڕ دەهاتە خوارەوە!).

راڤەو شیکردنەوە:

سرووش (وەحی) فەرمانێکە، یا فەرمایشتێکە بەهۆی فریشتەوە لەخواوە بێ بۆ پێغەمبەران (دروودی خودایان لەسەر بێ) سرووش جۆرێکی تری بەخەونەو جۆرێکی تریش بەخستنە ناو دڵە کەپێی دەکوترێ ئیلهام، دیمەن‌و رواڵەتی فەرموودەکە وادەگەیەنێ کە (متصل) بێ، نەك (مرسلی صحابی)، ئەویش بەڵگەی ئەومیە کەژن بۆی هەیە ئامادەی کۆڕی پیاوان بێ‌و گوێ لەقسەو گفتوگۆیان ڕابگرێ‌و هاوبەشی کۆڕی زانستی زانایان بکا، چوونکە ئەوەتا شتی وا لەخزمەت پێغەمبەر خۆیدا رووی داوە، بەڵێ ئەمە وایە بەمەرجێ مەترسی ئاژاوە نەبێ، وەك بەشداریکردنی ئافرەتی کوردەواریی خۆمان، لەلادێ، لەزۆربەی کارو فرمانەکانا، هەتا لەدەرو دەشتیش وەك مەڵۆ کردن‌و شارا کردن‌و کۆڵکێشان‌و بژارکردن‌و شتی وا، وەمەترسی ئاژاوەیش زۆر زۆر کەمە. موسلیم‌و تیرمیژیش ئەم فەرموودەیەیان گێڕاوەتەوە (ڕەزای خودایان لێ بێ) (بڕوانە: تاج/٤ ل/٢٩١ ز/٩٨ ژ/٣١٤٧ بەرگی/٣ چاپی چوارەم) موسلیم لە فضائیل دا، لەباسی طیب عرق النبي (صَلى اللهُ عَلَيهِ وَسَلمَ) وحين يأتيه الوحي)، دا گێڕاویەتەوە. ژمارە: ٢٣٣٣ = ٢٣٣٣شیحا.

(٢٥) بابُ في صِفةِ النَّبيِ ﴿ﷺ﴾ وَ إنَّهُ كَانَ أحسَنَ النَّاسِ وَجهاً
باسی شێوەی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) کە ڕوخسارو شێوەیەکی فرە جوانی هەبوو

١٥٠٦- عَنْ الْبَرَاء بْنِ عَازِبٍ (رَضيَ اللهُ عَنهُما) قَالَ كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) مَرْبُوعًا بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ لَهُ شَعَرٌ يَبْلُغُ شَحْمَةَ اذنِهِ رَايْتُهُ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاء لَـمْ ارَ شَيْئًا قَط احْسَنَ مِنْهُ (الحديث: ٣٥٥١، طرفاه في: ٥٨٤٨، ٥٩٠١)؛ [١٥٠٦]

بەراء (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) پیاوێکی دەستە بوو، نەقووچێکی ناقۆلاو نەکورتە بنەیەکی بێ تام بوو، ناو شانی پان بوو، جاری وا دەبوو قژە سەری دەیدا لە نەرمەی هەر دوو گوێی، جارێ دیم دەستێ جلی سووری لە بەردا بوو، کەسم نە دیوە کە ئاوا جوان بێ !). (تاج/٤ ل/١١٣ ف/٦ ز/٣٣ - باسی: ڕەنگی جلو بەرگ) + (تاج/٤ ل/٢٥٥ ف/٢ ز/٨٣).

لە ژمارە (١٥٥٧)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ الْبَرَاءَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) رَجُلاً مَرْبُوعًا بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ، عَظِيمَ الْجُمَّةِ إِلَى شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ، عَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ، مَا رَأَيْتُ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَمَ). {الحديث: ٦٠٨١ = ٦٠١٩ فم. تجريد/٤/١٠٤، رقم: ١٤١٨ = ٣٥٥١، ٥٨٤٨، ٥٩١٠. أبو داود. لباس: ٤٠٧٢. ترمذي. أدب: ٢٨١١م. نسائي. الزينة: ٥٢٤٧. تحفة الأشراف: ١٨٦٩} :

بەراء (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) بالا مامناوەندی بوو، نە قووچێکی ناقۆلاو نە کورتە بنەیەکی بێ تام بوو،

[١٥٠٦] تجريد/٤، ژمارە: ١٤١٨ = ٣٥٥١ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٥٧ = ٦٠٨١ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٢٣).

سینگو ناوشانی پان بوو، قژه سەری زۆرو پڕبوو جاری وادەبوو قژی دەیدا لەنەرمەی هەردوو گوێچکەی! جاریٚ دیم دەستیٚ جلی سووری لەبەردا بوو، هەرگیز لەژیانی خۆما شتێکم نەدیوە، یا کەسێکم نەبینیوە کە ئاوا وەك پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) جوانو نازدار بیٚ!). {تاج/٣، زنجیرە: ٨٣، ژمارە: ٣٠٨٥ ج/٤}.

ڕوونکردنەوە:

١- قسەی ڕاست ئەوەیە، کە کاتیٚ پێغەمبەر وەفاتی کردووە تەمەنی شەستو سیٚ ساڵ بووە، نەك شەست ساڵ.

٢- ماوەی ڕیسالەکەیو پێغەمبەرایەتییەکەی بیستو سیٚ ساڵ بووە، نەك بیست ساڵ.

١٥٠٧- عنْ الْبَرَاء (رَضيَ اللهُ عنهُ) يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) احْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا وَاحْسَنَهُ خَلْقًا لَيْسَ بالطويلِ الْبائِنِ وَلا بالْقَصِيرِ (الحديث: ٣٥٤٩):[١٥٠٧]

بەرائی کوڕی عازیب (ڕەزای خودای لیٚ بیٚ) فەرمووی: ڕوخساری پێغەمبەر (دروودی خودای لیٚ بیٚ) لەهەموو کەسیٚ جوانتربوو، ڕەوشت و ڕەفتاریشی بۆجوانی و شیرنی وێنەی نەبوو، بالای کەڵەگەت بوو، بەڵام قووچێکی بیٚ تام نەبوو، هەروەها کورتە بالاش نەبوو).(تاج/٤ ل/٢٥٥ ز/٨٣).

[١٥٠٧] تجرید/٤، ژمارە: ١٤١٦ = ٣٥٤٩ بخاری. مسلم: ٢٣٣٧، ترقیم محمد فؤاد = ٦٠١٩ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/١٧).

(٢٦) بابُ صِفَةِ شَعْرِ النَّبِي (ﷺ)
چۆنیتی‌و شێوەی مووی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ)

١٥٠٨- حديث أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ – رضي الله عنه – فَقَالَ كَانَ شَعَرُ رَسُولِ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – رَجِلاً ، لَيْسَ بِالسَّبِطِ ، وَلاَ الْجَعْدِ ، بَيْنَ أُذُنَيْهِ وَعَاتِقِهِ. (١٥٠٨)

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: قژەسەری پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) کەمێ لوول بوو، نە زۆر کرژو نە زۆر خاو بوو، هەتا لای کوێچەو ناوشانی دەهات. {تاج/٤، لاپەڕە/٢٥٨، زنجیرە/٨٤، ژمارە: ١ + بڕوانە: بەرگی/٤، لاپەڕە/٢٤١ تەجریدی صەریح بە کوردی، بەرگی سێیەم}.

١٥٠٩- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَضْرِبُ شَعَرُهُ مَنْكِبَيْهِ. {الحديث: ٦٠٢٢ = ٦٠٢٣ فم. بخاري. لباس: ٥٩٠٣، ٥٩٠٤، نسائي. زينة: ٥٢٥٠}: (١٥٠٩)

ئەنەس (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: گەلێ جار قژی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) دەیدا لەهەردوو سەر شانەکانی). {تاج/٣، زنجیرە: ٤٣، ژمارە: ٢٨٦٣ ج/٤}.

(١٥٠٨) بخاری. مناقب: ٣٥٤٩. مسلم: ٦٠٢١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٧٢).

(١٥٠٩) بخاری. لباس: ٥٩٠٣، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٦٥ = ٦٠٢٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/١٨).

(٢٩) بابُ شَيْبِه ﴿ﷺ﴾

مووی سپی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ)

١٥١٠- حديث أنس بن ملك، عن مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسًا أَخَضَبَ النَّبِيُّ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ لَمْ يَبْلُغِ الشَّيْبَ إِلاَّ قَلِيلاً. (١٥١٠)

موحەممەدی کوڕی سیرین، کە ناسراوە بە ئیبنو سیرین (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: عەرزی ئەنەسی کوڕی مالیکم کرد: ئایا پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) مووی ڕیشی بۆیە دەکرد؟ فەرمووی: نەء، چونکە زۆر کەم مووی سپی لە سەرو ڕیشیدا پەیدا بووبوو.

ژمارە: (١٥٦٣)ی پوختەی موسلیم دەکەین بە ڕوونکردنەوە بۆ ئەم بابەتە:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: يُكْرَهُ أَنْ يَنْتِفَ الرَّجُلُ الشَّعْرَةَ الْبَيْضَاءَ مِنْ رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ، قَالَ: وَلَمْ يَخْتَضِبْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، إِنَّمَا كَانَ الْبَيَاضُ فِي عَنْفَقَتِهِ، وَفِي الصُّدْغَيْنِ، وَفِي الرَّأْسِ نَبْذٌ. {الحديث: ٦٠٣١ = ٦٠٣٢ فم}:

ئەنەس (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ناباشە (واتە: مەکرووهە) کە پیاو مووی سپی لەسەرو ڕیشی بژار بکا. ئەنەس دەیفەرموو: پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) مووی خۆی بۆیە نەدەکرد، واتە: بەهیچ ڕەنگێ ڕەنگی نەدەکرد، هەندێ مووی سپی بەچاڵی چەناگەیەوە بوو، وە هەروەها چەند موویێ پرژو بڵاو لەهەردوو لاجانگیو لەسەریدا هەبوو!).

(١٥١٠) بخاري. لباس: ٥٨٩٤. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٦٣ = ٦٠٣١ ترقيم شيحا (بخاري رقم الكتاب/٧٧ رقم الباب/٦٦).

ڕوونکردنەوە:

١- بەکۆی دەنگ زنان هەم زۆرینەی خەڵکی بەهەشتن و هەم زۆرینەی خەڵکی دۆزەخن بەڵگەی ڕۆشنی زۆر لەسەر ئەم بابەتە لە سوننەتدا هەیە. {بڕوانە: ژمارە: ١٩٧٠ لەدواوە}.

٢- ئیبنو سیرین، کە خەونزانێکی گەورە بووە، لەناو کوردەواری خۆماندا بەناوبانگە، ناوی موحەممەدی کوڕی شیرینە، ناسراویشە بە (ئەبوبەکری کوڕی ئەبو عەمری ئەل-بەصری) پێشەواو ئیمامی سەردەمی خۆی بووە، لە کۆمەڵێکی زۆر، لە هاوەڵانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گێڕانەوەی هەیە، وەك ئەنەسی کوڕی مالیك و زەیدی کوڕی ثابیت و حەسەنی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو طالیب و ئەبو هورەیرەو دایکی باوەڕداران عائیشەو ئوم عەطی و کەسانی تریش، کۆمەڵێ شاگردی ناوداری بووە لە تابیعین کە فەرموودەکانی ئەویان گێڕاوەتەوە، وەك: شەعبی و خالیدی ئەل- حذذاو عاصمی ئەل-ئەحوەل و قەتادە، لەڕێگەی عیکریمەوە، فەرموودەی لە ئیبنو عەبباسەوە گێڕاوەتەوە ئیمامی بوخاری دەفەرموێ: ئیبنو سیرین لەسەردەمی فەرمانڕەوایی عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیردا چوو بۆ حەج، لەو ماوەیەدا فەرموودەی لێ وەرگرتووە.

دوو ساڵ لە جێنشینی عوثمان دەمێنێ، کە ئیبنو سیرین لەدایك دەبێ. هیشامی کوڕی حسان دەیفەرموو: (ڕاستترین کەس لەسەردەمی خۆمدا کەپێی گەیشتووم، کە فەرموودەم لێ وەرگرتووە: موحەممەدی کوڕی سیرینە).

ئیبنو سیرین بەصرییە تابیعییە، جێگەی متمانەو باوەڕی فەرموودە شوناسەکانە، بەڕاستی پێشەوایەکی زاناو شارەزای ئایین و یاسا نامەی خودا بوو، زۆر بە وەرەع و بە تەقوا بوو.

ئیبنو عەون دەیفەرموو: باشترین کەس بوو کە ئومێدی خێری لێ بکرێ بۆ نەتەوەی ئیسلام، لەهەمان کاتدا هەتا دەیتوانی نەفسی خۆی دەچرووساندەوە. هەروا ئیبنو عەون دەیفەرموو: لەم جیهانەدا، وەك ئەم سێ کەسە پیاوی زاناو باشم نەدیوە:

١- موحەممەدی کوڕی سیرین لە عێراق.

٢- قاسمی کوڕی موحەممەد لەحیجاز.

٣- رجائی کوڕی حەیوە لەشام، شازی ئەم سیانەیش موحەممەدی کوڕی سیرینە. کەمێ کەڕ بووە، شەرعزانێکی وەك خۆی کەم بوو، لە قەزاوەتا دەستی بالآی هەبوو.

ئیبنو حیببان دەیفەرموو: موحەممەدی کوڕی سیرین ئەورەعترینی کەسی خەڵکی بەصرە بوو، شەرعزان (فەقیە)ێکی گەورە بوو، پیاوێکی رێزداری پایە بەرزبوو، فەرموودەکانی لەبەربوو، زۆر بەجوانیو رەوانی، خەونزانێکی ناسراوە. لەتەمەنی (٧٧) حەفتاو حەوت ساڵیدا عەمری خودایکرد.

ئەم چەند هەواڵە لە (البداية والنهاية)ی ئیبنو کەثیرەوە سەبارەت بە ئیبنو سیرین راگوێز دەکەین:

١- ئەبو عەمری باوکی ئیبنو سیرین، لە کۆیلە دیلەکانی عەینول تەمرە، خالیدی کوڕی وەلید دیلی کرد، ئیمامی ئەنەسی کوڕی مالیك کڕیو موکاتەبەی لەگەڵ کردو ئازادبوو، کۆمەڵێ منالی لێ بوو، هەموویان لە خاسانی خودان:

أ- موحەممەد.

ب- ئەنەسی کوڕی سیرین.

ج- مەعبەد.

د- یەحیا.

هـ- حەفصە.

و- کەریمە هەرشەشیان تابیعینو هەر شەشیان ثقەو متمانە پێکراوی پیاوانی فەرموودەن.

٢- دەستووری ئیبنو سیرین وابوو، کە لەلایا باسی خراپەی کەسێ بکرایە، ئەو بە پێچەوانەوە باسی باشەی ئەوی دەکرد.

٣- لەوجۆرە پیاو چاکانەبوو، هەرکەسێ چاوی پێی دەکەوت خودای یاد دەکەوتەوە {إِذَا رَأَوْهُ ذَكَرُوا اللَّهَ}.

٤- کاتێ ئیمامی ئەنەس مرد، رایسپارد کە موحەممەدی کوڕی شیرین تەرمەکەی بشوات، ئەوکاتە ئیبنو سیرین لەزیندانا بوو، خاوەن مافەکە رازی بوو کە بچێت، ئەویش شۆردی.

٥- چەند نموونەیێ لەخەو پەرژێنەکانی ئیبنو سیرین:

أ- پیاوێ پێی گوت: لەخەوما رۆن زەیتون دەکەم بەسەر زەیتووندا؟ گوتی: ژنەکەت دایکی خۆتە، کەکابرا چووە بنجو بناوانی وابوو، بەمناڵی لەدایکی دابڕابوو، بە گەورەیی مارەی کردبوو، بەوەی نەزانی بوو.

ب- پیاوێ پێی گوت: لەخەوما ریشم زۆر درێژبوو بوو، خۆم تەماشایم دەکرد؟ فەرمووی: تۆ بانگبێژی؟ گوتی: بەڵێ. پێی فەرموو: کە دەچیتە سەربان بۆ بانگدان، تەماشای دراوسێکان مەکەو لەخودا بترسە!!

ج- پیاوێ تر پێی گوت: لەخەوما ریشم درێژ بوو بوو، بڕیمو کردم بە شاڵو لەبازاڕ فرۆشتم؟

فەرمووی: لەخودا بترسە، دیارە شایەتی درۆو ناهەق دەدەیت.

١٥١١- حديث أَبِي جُحَيْفَةَ السُّوَائِيِّ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ – صلى الله عليه وسلم – وَرَأَيْتُ بَيَاضًا مِنْ تَحْتِ شَفَتِهِ السُّفْلَى الْعَنْفَقَةَ. [١٥١١]

ئـەبو جوحەيفـەی ئـەل – سـووائی (ڕەزای خـودای لێ بـێ) دەفـەرموێ: پێغەمبەرم (دروودی خودای لەسەر بێ) دیوە، هەندێ مووی سپی بـە بـەر لێوی خواروویەوە بوو، بە چاڵی چەناگەیەوە بوو.

١٥١٢- عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) أَبْيَضَ، قَدْ شَابَ، كَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) يُشْبِهُهُ. {الحديث: ٦٠٣٤ = ٦٠٣٦ فم. تجريد البخارى بالكوردى/٤، رقم: ١٤١٣ = ٣٥٤٤، ٣٥٥٣. ترمذى. أدَب: ٢٨٢، ٢٨٢٧. تحفة الأشراف: ١١٧٩٨} : [١٥١٢]

ئـەبو جوحەيفـە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەرم دیـوە، پیاوێکی سوورو سپی بـوو، سـەری بۆز بـوو بـوو، حەسـەنی کوڕی عـەلی شێوەی تەواو لە پێغەمبەر دەچێ).

(٣٠) باب إثبات خاتم النبوة وصفته ومحله من جسده (ﷺ)
چەسپاوە کە مۆری پێغەمبەرایەتی، بە ناو شانی پێغەمبەرەوە بوو

١٥١٣- عنْ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ (رَضي اللهُ عَنْهُ) قال: (ذَهَبَتْ بِي خَالَتِي إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعٌ فَمَسَحَ رَأْسِي وَدَعَا لِي بِالْبَرَكَةِ ثُمَّ تَوَضأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وَضوئِهِ ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ فَنَظَرْتُ إِلَى خَاتَمِ النُّبُوَّةِ

[١٥١١] تجريد/٤، ژمـارە: ١٤١٣ = ٣٥٤٤ بخـاری. پوختـەی موسـليم/٤، ژمـارە: ١٥٦٤ = ٦٠٣٤ شـيحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٢٣).

[١٥١٢] بڕوانە ژمارە: (١٥١١).

بَـيْنَ كَتِفَيْـهِ مِثْـلَ زِرِّ الْحَجَلَـةِ). (الحـديث ١٩٠- أطرافـه في: ٣٥٤٠، ٣٥٤١، ٥٦٧٠، ٦٣٥٢):[1513]

سائیبی کوڕی یەزید (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پوورم بردمی بۆلای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەم خوشکەزایەم نەخۆشە، پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) دەستی هێنا بەسەر سەرمداو دوعاونزای پیتو فەڕی بۆکردم، ئەنجا دەستنوێژی گرتو لەئاوەچۆڕی دەستنوێژەکەیم بۆ موفەڕك خواردەوە، ئەوجا لەپشتیەوە ڕاوەستامو سەیری مۆری پێغەمبەرایەتیم کرد، کەبەناوشانیەوە بوو، وەك دوگمەی پەردە کوللە وابوو، یاخود وەك هێلکەی کەو وابوو. (ت/ ٤/ ٢٨٠/ ١ تاج-٣ ز-٩٢ ژ-٣١٣٧ ـ ش/ ت).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

سائیب خۆیو باوکی لەهاوڕێیانن، خۆی دەفەرموێ: لەحەجیماڵئاوایی دا لەگەڵ پێغەمبەردا باوکم حەجی پێ کردم، تەمەنم حەوت ساڵ بوو، پێنج فەرموودەی هەیە، بوخاری هەر پێنجیانی گێڕاوەتەوە، ئاوەچۆڕی دەستنوێژ پاکە، بەتایبەتی هی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێشەوا ئەبو حەنیفە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: (گمیزو گشت دەردراوەکانی تری لەشی پێغەمبەر(دروودی خودای لەسەر بێ) پاکن).

[1513] تجرید/١، ژمارە: ١٤١ = ١٩٠ بخاری. مسلم: ٢٢٤٥ = ٦٠٤٠ شیحا - ١٥٦٠ پوختەی موسلیم (بخاری رقم الکتاب/٤ رقم الباب/٤٠).

(٣١) باب صفةِ النَّبيِّ (ﷺ) وَمَبْعَثِه وَسِنِّه

باسی سیفەت‌و نیشانەو شێوەی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) لەگەڵ باسی ڕەوانەکردنی لەلایەنی خوداوە، لەگەڵ تەمەنیدا

١٥١٤- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ، وَلاَ بِالْقَصِيرِ، وَلَيْسَ بِالأَبْيَضِ الأَمْهَقِ، وَلاَ بِالآدَمِ، وَلاَ بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ وَلاَ بِالسَّبِطِ، بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً، فَأَقَامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ، وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ، وَتَوَفَّاهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عِشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ). {الحديث: ٦٠٤٢ = ٦٠٤٤ فم} : [١٥١٤]

ئەنەسی کوڕی ملیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پیاوێکی دەستەی مام ناوەندی بوو، نەزۆر درێژو نەزۆر کورت بوو، ڕەنگی سپی‌و سوور بوو، بەڵام نەك سپییەکی سادەی بێ تام، سەوزەیش نەبوو، قژیشی نە لوولێکی کرژبوو، وە نەخاوێکی تەواو خاویش بوو کە خودا کردی بە پێغەمبەرو سرووش (وەحی)ی بۆ نارد، تەمەنی چل ساڵ بوو، دە ساڵ مایەوە لە مەککە لەو ماوەیەدا سرووشی بۆ دەهات، وە لەمەدینەیش هەروەها دە ساڵی تر مایەوەو سرووشی بۆ دەهات، وە کاتێ کە گیانی پاکی سپارد، تەمەنی شەست ساڵ بوو، هەمووی بیست مووی سپی لەسەرو ڕیشیا نەبوو!). {بڕوانە: ژمارە: ١٥٩٥ + ژمارە: ١٥٩٢ لە پوختەی موسلیم لەزنجیرە: ١٢٣٦دا} . {تاج/٣، زنجیرە: ٨٣، ژمارە: ٣٠٨٤ ج/٤ = چاپی چوارەم} .

[١٥١٤] بخاری. مناقب: ٣٥٤٧. پوختەی موسلیم: ١٥٥٦ - ٦٠٤٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/٢٣).

(٣٢) باب كَمْ سِنُّ النَّبِيِّ ﴿ﷺ﴾ يَوْمَ قُبِضَ
کاتێ پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) مەرگ بوو بە میوانی تەمەنی چەند بوو؟

١٥١٥- حديث عَائِشَةَ (رضى الله عنها) أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) تُـوُفِّيَ وَهْوَ ابْنُ ثَلاَثٍ وَسِتِّينَ. [١٥١٥]

عائیشەی دایکی موسوڵمانان (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کاتێ کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) مەرگ بوو بە میوانی، تەمەنی شەستو سێ ساڵ بوو.

(٣٣) باب كَمْ أَقَامَ النَّبِيُّ ﴿ﷺ﴾ بِمَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ
پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) چەندێ لە مەککەو چەندێ لە مەدینە ژیاوە؟

١٥١٦- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِمَكَّـةَ ثَـلاَثَ عَشْرَةَ سَنَةً يُوحَى إِلَيْهِ، وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرًا، وَمَاتَ وَهُوَ ابْنُ ثَلاَثٍ وَسِتِّينَ سَـنَةً. {الحـديث: ٦٠٥٠ = ٦٠٥٢ فم} : [١٥١٦]

ئیبنـو عـەبباس (ڕەزای خودایـان لێ بـێ) فـەرمووی: تەمـەنی پێغەمبـەر (درووی خـودای لەسـەر بـێ) چـل سـاڵ بـوو، کـە خـودا کـردی بـە پێغەمبـەر، ئەوکاتە لەشاری مەککە بوو، جا لەمەککە سیازدە ساڵ مایەوە، لەو ماوەیەدا نیگا (وەحی - سرووش)ی بۆ دەهات، ئەوجا خـودا فـەرمانی پێکـرد کـە لـە مەککـەوە کۆچو بارو ڕەو بکا بۆ شاری مـەدینەی نازدار، ئیتر کۆچی کرد بۆ ئەوێو لەوێش

[١٥١٥] بخاری. مناقب: ٣٥٣٦. مسلم: ٦٠٤٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/١٩).

[١٥١٦] بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٥٩٢ = ٦٠٥٠ شـیحا (بخـاری رقـم الكتـاب/٦٣ رقـم الباب/١٤).

ده ساڵ مایەوە، لەوێش سرووشی بۆ دەهاتو سەر گەرمی پەخشی پەیامەکەی بوو، کاتێ مەرگیش بوو بە میوانیو مرد تەمەنی شەستو سێ ساڵ بوو). {تاج/٣، زنجیرە: ٩٩، ژمارە: ٣١٥، ٣١٥٤} . بڕوانە: ژمارە: ١٥٥٦ لە زنجیرە: ١٢١١ + ژمارە: ١٥٩٥ لەپوختەی موسلیم.

(٣٤) باب في أسمائه ﴿ﷺ﴾

باسی ناوەکانی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ)

١٥١٧- عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْـهُ): أَنَّ رَسُولَ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «إِنَّ لِي أَسْمَاءً، أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَنَا أَحْمَدُ، وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّـهُ بِيَ الْكُفْرَ، وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمَيَّ، وَأَنَا الْعَاقِبُ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ أَحَدٌ»، وَقَدْ سَمَّاهُ اللَّهُ رَءُوفًا رَحِيمًا. {الحديث: ٦٠٥٩ = ٦٠٦٢ فم. تجريد/كوردى/٤، لاپەڕە: ٩٦، رقم: ١٤٠٦ = ٣٥٣٢، ٤٨٩٦. ترمذى. أدب: ٢٨٤٠. تحفة الأشراف: ٣١٩١}: [١٥١٧]

جوبەیری کوڕی موطعیم (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (من کۆمەڵێ ناوم هەیە: من ناوم موحەممەدە، کە بەواتا بەردەوام سوپاسکراوە، من ناوم ئەحمەدە، کە بەواتا بەردەوام سوپاسی خوا دەکا، زیاتر لەهەموو کەس، من ناوم (الماحی)یە، واتە: ناوم قەلاچۆکەرە، واتە: ئەو کەسەم کە خودا بەهۆی منەوە کوفرو بێ باوەڕی دەسڕێتەوەو قەڵاچۆی دەکاو فڕی تێ دەخا، من ناوم (الحاشر)ە، واتە: کۆکەرەوە، ئەو کەسەم کە هەموو نەوەی ئادەم کۆدەکەمەوەو بەشوێن مندا

[١٥١٧] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٠٦ = ٣٥٣٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٩٠ - ٦٠٥٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/١٧).

دێنو دەچین بۆ مەحشەرو کۆدەبینەوە لەدەشتی کۆبوونەوە، من ناوم (العاقب = پاشەبەرە)یە، واتە: دواهەمین پێغەمبەرم).

زوهری دەیفەرموو: بێگومان کە خودای گەورەیش لە قورئانا، لەکۆتایی سوورەتی بەقەرەدا، ناوی ناوە (رەئووف)و (رەحیم) وەك دەفەرموێ: {لَقَدْ جَاءكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ – التَّوْبَة – ٩/١٢٨}:

واتە: ئەی نەتەوەی موسوڵمانان! خودا پێغەمبەرێکی بۆتان ناردووە، کە لەخۆتانەو ئەویش وەك ئێوە ئادەمیزادە، کە دارای کۆمەڵێ رەوشی بەرزی وایە، کە هاندەرن بۆئەوەی کە باوەڕی پێ بهێنن.

یەکەم سیفەتی باشی ئەوەیە: لە رەگەزی خۆتانەو ئەویش ئادەمیزادە.

دووەم: پەرۆشە بۆتانو هەرکاتێ تووشی رەنجو مەینەتو سەراسێ بـبن هەوڵ دەدا کە رزگارتان بکا.

سێیەم: خەمخۆرتانەو بەدڵ حەزدەکا دەرگای هەموو خێرێکتان لێ بکاتەوە.

چوارەم: بۆ موسوڵمانانو بڕواداران زۆر بەسۆزو دڵسۆزو میهرەبانە).

ئەمە دەقی گێڕانەوەی ژمارە (١٥٩٠)ی پوختەی موسلیم بوو، ئەمەیش دەقی ئەم فەرموودەیە لە تەجریدی بوخاریدا، ژمارە (١٤٠٦) بەرگی چوارەم:

عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطعِمٍ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (لِي خَمْسَةُ اسْمَاءٍ: انَا مُحَمَّدٌ وَانَا احْمَدُ وَانَا الْمَاحِي الَّذي يَمْحُو اللّٰهُ بِي الْكُفْرَ وَانَا الْحَاشِرُ الَّذي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمِي وَانَا الْعَاقِبُ) (الحديث: ٣٥٣٢، طرفه في: ٤٨٩٦):

جوبەیری كوری موطعیم (رەزای خودای لێ بێ) فەرموی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (من پێنج ناوی تایبەتیم هەیە: من ناوم محمدە، وە ناوم ئەحمەدە، وە ناوم فەلاچۆكارە، واتە: ئەو كەسەم كە خودا بەهۆی منەوەو كوفرو بێ باوەڕیی فەلاچۆ دەكاو فڕی تێ دەخا، وەمن ناوم كۆكەرەوەیە، واتە: ئەو كەسەم كە هەموو نەوەی ئادەم كۆ دەكرێنەوەو بە شوێنما دێن و دەچین بۆ دەشتی مەحشەرو گرد دەبینەوە لە دەشتی كۆبوونەوە، من ناوم پاشەبەرەیە، واتە: دواهەمین پێغەمبەرم). (تاج/٤ ل/٢٥٣ ف/٤ ز/٨٢ - باسی لە دایكبوونی پێغەمبەرو..).

(٣٥) باب علمه ﴿ﷺ﴾ وَشِدَّةُ خَشْيَتِه

باسی زانستو عیلمی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) لەگەڵ باسی زۆر لە خودا ترسانی

١٥١٨- حديث عَائِشَةُ قالت صَنَعَ النَّبِيُّ – صلى الله عليه وسلم – شَيْئًا فَرَخَّصَ فِيهِ فَتَنَزَّهَ عَنْهُ قَوْمٌ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ – صلى الله عليه وسلم – فَخَطَبَ فَحَمِدَ اللَّهَ ثُمَّ قَالَ « مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَتَنَزَّهُونَ عَنِ الشَّىْءِ أَصْنَعُهُ ، فَوَاللَّهِ إِنِّى لأَعْلَمُهُمْ بِاللَّهِ وَأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً » [١٥١٨]

عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جارێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) كارێكی ئەنجام دا، بە پێی مۆڵەت كردی، بە فورسی نەیگرت، كەسانێ خۆیان لە كردنی ئەو كارە پاراست، كە پێغەمبەر بەو شێوەیە كردی، گوایە كاری وا جێگەی گومان بێ، ئەمەیش گەیشتەوە بە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەم بارەیەوە

[١٥١٨] بخاری. أدب: ٦١٠١، مسلم: ٦٠٦٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٧٢).

وتاریکی فەرمووی: سوپاسی خودای کردو ئەوجا فەرمووی: (ئەوە بۆچی کەسانێ لە خۆیانەوە، دوور دەگرن لە کردنی هەندێ شت، کە من دەیکەم، گوایە بە کەمی دەزانن، دەی سوێند بە خودا، من گەلێ گەلێ لەوان خودا باشتر دەناسمو زۆر زۆریش لەوان زیاتر لە خودا دەترسمو شەرمو شکۆی لێ دەکەم!).

(٣٦) باب وجوب إتباعه (ﷺ)

پەیڕەوکردنی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) پێویستە

١٥١٩- عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما): حَدَّثَهُ أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ خَاصَمَ الزُّبَيْرَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِي شِرَاجِ الْحَرَّةِ الَّتِي يَسْقُونَ بِهَا النَّخْلَ، فَقَالَ الأَنْصَارِيُّ: سَرِّحِ الْمَاءَ يَمُرُّ، فَأَبَى عَلَيْهِمْ، فَاخْتَصَمُوا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) لِلزُّبَيْرِ: «اسْقِ يَا زُبَيْرُ، ثُمَّ أَرْسِلِ الْمَاءَ إِلَى جَارِكَ»، فَغَضِبَ الأَنْصَارِيُّ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ كَانَ ابْنَ عَمَّتِكَ، فَتَلَوَّنَ وَجْهُ نَبِيِّ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، ثُمَّ قَالَ: «يَا زُبَيْرُ اسْقِ ثُمَّ احْبِسِ الْمَاءَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى الْجَدْرِ». فَقَالَ الزُّبَيْرُ: وَاللَّهِ إِنِّي لأَحْسِبُ هَذِهِ الآيَةَ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ: (فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ) الآيَة. {الحديث: ٦٠٦٥ = ٦٠٦٨ فم}: [١٥١٩]

عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: زوبەیری باوکمو پیاویکی ئەنصاری لە خزمەتی پێغەمبەردا، لەسەر سەرەی ئاو، کە لە ئاوەڕۆکانی ئەلحەررەوە دەهات، کە باخە خورمایان پێ ئاودەدا، بوو بەهەرایان، پیاوە ئەنصارییەکە بە زوبەیری گوت: ئاوەکە بەردە، بابڕوا بۆ ناو باخەکانی ئێمەیش، زوبەیریش رازی نەبوو، بە پێشنیارەکەی ئەو، جا بۆ ناوبژیو دادگایی

[١٥١٩] بخاری. مساقاة: ٢٣٥٩، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٩٧ = ٦٠٦٥ شیحا (بخاری رقم الکتا/٤٢ رقم الباب/٦).

کـردن چـوونه خزمـەتی حـەزرەت (دروودی خـودای لەسـەر بـێ). حـەزرەت (دروودی خودای لەسـەر بـێ) بـە زوبـەیری فـەرموو: (ئـەی زوبـەیر! مەزراکـەت ئاوبدەو ئەوسا ئاوەکە بەرەڵا بکە بۆ دراوسێی باخەکەت). کابرای ئەنـصاریش تووڕە بـوو، گوتی: ئـەی پێغەمبـەری خـودا! ئـەوە پـوورزای خۆتـە، بۆیـە بـەلای ئەودا دەیبەی!

جا رووی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گۆڕاو رەنگی زویـری لێ نیشتو فـەرمووی: (ئـەی زوبـەیر! باخەکـەت ئاوبـدە، هـەتا دێراوەکانیـان تـەواو پڕدەبن‌و ئاوەکە دەدا لە قەدیان ئەوجا ئاوەکەیش بگرەوە!).

زوبـەیر (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: وادەزانم کـە ئـەم ئایەتـە لـەم بارەیەوە هاتە خوارەوە، کە دەفەرموێ: {فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ}.

واتـە: رووداو وانییـە، کـەوەك ئـەوان گومـان دەبـەن، بـەو کەسـەی کـە وا پەروەردگاری تۆیە، ئەو ناپاکانە باوەڕناهێنن هەتا بـە ئـارەزووی دڵ، تـۆ دەکـەن بە حەکەم‌و بە فـەرمانڕەوا، لـەو کێشەو بەرنانـەدا کـە روو دەدەن لـەناویانا، وە لەگـەڵ ئەوەیـشا بـەو بڕیـارو حوکمـە رازی بـبن، کـەتۆ دەیـدەیت بـەبێ چـەن‌و چـۆن‌و پێنـاخۆش بـوون). {تـاج/٢، زنجـیرە: ١٧٣، ژمـارە: ١٩٢٤ ج/٤ = چـاپی چوارەم}.

١٥٢٠- حديث فَقَالَ الزُّبَيْرُ وَاللَّهِ إِنِّي لأَحْسِبُ هَذِهِ الآيَةَ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ (فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ. [١٥٢٠]

لە ژمارە: (١٥١٩)دەدا بە تەواوی ڕابورد.

[١٥٢٠] بخاری. تفسیر: ٧٠١٧، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥١٩ = ٥٨٦٩ شیحا.

(٣٧) باب تَوْقِيرِه ﴿ﷺ﴾ وَتَرك إِكْثَارِ سُؤَالِه مَالاَ ضَرورَةَ إِلَيْهِ، أو لا يَتَعَلَقُ بِهِ تَكْلِيفُ وَمَا لاَ يَقَعُ، وَغَيْرُ ذَالك

تا رێزی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) زیاتر بگیرێ، هێشتا هەر کەمە، شتێکیش کە پێویست نەبێ، یان کاری کردەنی نەبێ، داواکردنی لە پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) نابەجایە

١٥٢١- عَنْ سَعْدِ بْنُ أَبِي وَقَاص (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «إِنَّ أَعْظَمَ الْمُسْلِمِينَ فِي الْمُسْلِمِينَ جُرْمًا مَنْ سَأَلَ عَنْ شَيْءٍ لَمْ يُحَرَّمْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ فَحُرِّمَ عَلَيْهِمْ مِنْ أَجْلِ مَسْأَلَتِهِ». {الحديث: ٦٠٦٩ = ٦٠٧٢ فم. بخاری. إعتصام: ٧٢٨٩}: [١٥٢١]

سەعدی کوڕی ئەبو وەقاص (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (لەناو موسوڵمانانا تاوانبارترین موسوڵمان ئەو کەسەیە، کە لەشتێ بەبێ پێویستی زۆر، بکۆڵێتەوەو پرسیاری زۆری لەبارەوە بکا، شتەکە خۆی هێشتا حەرام نەکرابێ، بەڵام بەهۆی پرسیارەکەی ئەوەوە حەرام ببێ، لە موسوڵمانانی تریش). {تاج/٤، زنجیرە: ٦، ژمارە: ٣٨٤٥ ج/٤}.

١٥٢٢- عَنْ انَسٍ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خُطبَةً مَا سَمِعْتُ مِثلَهَا قَط قَالَ: (لَوْ تَعْلَمُونَ مَا اعْلَمُ لَضحِكْتُمْ قَلِيلا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا قَالَ فَغَطى اصْحَابُ رَسُولِ اللّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وُجُوهَهُمْ لَهُمْ خَنِينٌ فَقَالَ رَجُلٌ: مَنْ ابي؟ قَالَ: فُلانٌ فَنَزَلَتْ هَذهِ الايَةُ: ﴿لا تَسْألُوا عَنْ اشْيَاء انْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤكُمْ﴾ رَوَاهُ النَّضرُ وَرَوْحُ بْنُ عُبادَةَ عَنْ شُعْبَةَ. (الحديث ٤٦٢١- اطرافه في:

[١٥٢١] بخاری. إعتصام: ٧٢٨٩. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٩٩ = ٦٠٦٩ (بخاری رقم الکتاب/٩٦ رقم الباب/٣).

٩٣- ٥٤٠- ٧٤٩- ٦٣٦٢- ٦٤٦٨-٦٤٨٦- ٧٠٨٩- ٧٠٩٠- ٧٠٩١-
٧٢٩٤- ٧٢٩٥): [١٥٢٢]

ئەنەس (ڕەزای خوودای لێ بێ) فەرمووی: جارێ پێغەمبەر(دروودی خودای لێ بێ) وتارێکی دا، هەرگیز وتاری وادلگیرو دڵ هەژێنم نەبیستووە، فەرمووی: (ئەوەی کەمن دەیزانم، ئەگەر ئێوە دەتان زانی، کەم پێ دەکەنین وزۆر دەگریان) فەرمووی: جا یارانی پێغەمبەر (دروودی خوا لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خوا لەسەر یارانی) ڕووی خۆیان داپۆشی و دایان لەپرمەی گریان، پیاوێك عەرزی کرد : ئەی پێغەمبەر یخودا ! باوکی من کێ یە؟ فەرمووی: (فیسارە کەسە)جا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە: ﴿لا تَسْاَلُوا عَنْ اشْيَاء انْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ﴾.
(تاج/٦ ل/١٤١- ژمارە:١٧، ١٩)+ (ریاض/٢ ز/٥٤ ژ: ٢/٤٤٧ ل/٣٢) .

ڕوونکردنەوە:

ئەم پیاوە بۆیە ئەم پرسیارەی لەپێغەمبەر کرد، چونکە خەڵك بەناڕەوا تانەی زۆڵییان لێ دەدا، بەڵام پێغەمبەر(دروودی خودای لێ بێ) بەدرۆی خستنەوەو فەرمووی تۆ کوڕی باوکی خۆتی.

ئەمە ژمارە (١٦٥٨)ی تەجریدی بوخاری بوو، ئەمەیش ژمارە (١٥٩٨)ی پوختەی موسلیمە، کە سوودو بەهرەی پتری لەخۆ گرتووە:

عَنْ أَنسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: بَلَغَ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) عَنْ أَصْحَابِهِ شَيْءٌ، فَخَطَبَ فَقَالَ: «عُرِضَتْ عَلَيَّ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ، وَلَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ، لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا»، قَالَ: فَمَا أَتَى عَلَى

[١٥٢٢] تجرید/٤، ژمارە: ١٦٥٨ = ٤٦٢١ بخاری. مسلم: ٢٢٥٩ ترقيم محمد فؤاد = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٨٩ = ٦٠٧٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٥). سورة المائدة.

أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمٌ أَشَدُّ مِنْهُ، قَالَ: غَطَّوْا رُءُوسَهُمْ وَلَهُمْ خَنِينٌ، قَالَ: فَقَامَ عُمَرُ بن الخطاب (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، فَقَالَ: رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالإِسْلاَمِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا، قَالَ: فَقَامَ ذَاكَ الرَّجُلُ فَقَالَ: مَنْ أَبِي؟ قَالَ: «أَبُوكَ فُلاَنٌ»، فَنَزَلَتْ هذه الآية: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ). {الحديث: ٦٠٧٢ = ٦٠٧٥ فم. تجريد البخاري بالكوردى/٤، رقم: ١٦٥٨ = ٤٦٢١، ٩٣، ٥٤٠، ٧٤٩، ٦٣٦٢، ٦٤٦٨، ٦٤٨٦، ٧٠٨٩، ٧٠٩٠، ٧٠٩١، ٧٢٩٤، ٧٢٩٥}:

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەتەرەف هاوەڵانیەوە شتێ گەیشتەوە بە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) حەزی لەو جۆرە شتە نەبوو، جا وتارێکی دڵهەژێنی دا، فەرمووی: (ئەمڕۆ لەناو ئەم نوێژەدا کە بەجەماعەت بۆم کردن، بەهەشتو دۆزەخیان هێنایە بەرچاوم، ئەو نازو بەهرەو خێرو خۆشییەی کە ئەمڕۆ لە بەهەشتدا بینیم هەرگیزاو هەرگیز شتی وام نەدیوە، وەکی تریش ئەو ناخۆشیو سزاو ئێشو ئازارەی کە ئەمڕۆ لە دۆزەخدا بینیم قەت قەت شتی وا ناخۆشم نەبینیوە!

دەی ئەوە کەمن دەیزانم، لە هەواڵو باسی سزاو تۆڵەی خودا، ئەگەر ئێوە دەتانزانی، سامو ترسو بیم دایدەگرتنو، کەم پێ دەکەنینو زۆر دەگریان).

فەرمووی: جا ڕۆژی وا سەختو ناخۆش لە یارانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ڕووی نەداوە، فەرمووی: جا هاوەڵانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ڕووی خۆیان داپۆشیو دایان لەپرمەی گریان، فەرمووی: جا عومەری کوڕی خەتتاب (ڕەزای خودای لێ بێ) هەستاو بۆ دڵدانەوەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (خودامان بە پەروەردگاری خۆمان قەبووڵەو ئیسلاممان بە ئایینی خۆمان قەبووڵەو موحەممەدمان بە پێغەمبەر قەبووڵە. پیاوێ هەبوو ناوی عەبدوڵڵای کوڕی حوزافە بوو، کە لەگەل یەکێکا

دەمی تێ دەگیرا، بەرابەرەکەی تانەی زۆڵی لێ دەداو پێی دەگوت: تۆ کوڕی باوکی خۆت نیت، جا پیاوە بۆ ساخکردنەوەی رشتەی بنەچەی خۆی، عەرزی حەزرەتی کرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! باوکی من کێیە؟ فەرمووی: (تۆ کوڕی باوکی خۆتیو باوکی تۆ حوزافەیە!). جا بەم بۆنەیەوە ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە، کە دەفەرموێ: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ – المائدة – ٥/١٠١}:

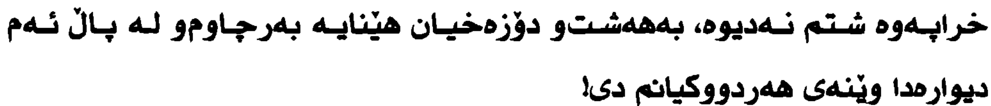
واتە: ئەی موسوڵمانینە! پرسیاری وا لە پێغەمبەری خۆتان مەکەن کە بەدەردتان نەخواو ئەرکی سەرشانتان گرانتر بکا، بەتایبەتی پرسیاری وا ئەگەر وەڵام بدرێتەوە راستی رووداوەکەتان بۆ دەردەکەوێو زۆر جار وادەبێ بە پێچەوانەی خواستی ئێوەوە دەبێ، لەکاتی وادا تووشی تەریقیو شەرمەزاریو ناخۆشیو دڵتەنگی دەبن!!). {بڕوانە: تاج/٣، زنجیرە: ١١٣، ژمارە: ٣١٩٥ ج/٤ + تاج/٤، زنجیرە: ٦، ژمارە: ٣٨٤٢ + تاج/٢، زنجیرە: ٧٩، ژمارە: ١٤٧٩ + ریاض/١، زنجیرە: ٥٠، ژمارە: ٤٠١ + ریاض/٢، زنجیرە: ٥٤، ژمارە: ٤٤٧}.

١٥٢٣– عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّاسَ سَأَلُوا نَبِيَّ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– حَتَّى أَحْفَوْهُ بِالْمَسْأَلَةِ فَخَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَقَالَ « سَلُونِى لاَ تَسْأَلُونِى عَنْ شَىْءٍ إِلاَّ بَيَّنْتُهُ لَكُمْ ». فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ الْقَوْمُ أَرَمُّوا وَرَهِبُوا أَنْ يَكُونَ بَيْنَ يَدَىْ أَمْرٍ قَدْ حَضَرَ. قَالَ أَنَسٌ فَجَعَلْتُ أَلْتَفِتُ يَمِينًا وَشِمَالاً فَإِذَا كُلُّ رَجُلٍ لاَفٌّ رَأْسَهُ فِى ثَوْبِهِ يَبْكِى فَأَنْشَأَ رَجُلٌ مِنَ الْمَسْجِدِ كَانَ يُلاَحَى فَيُدْعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ فَقَالَ يَا نَبِىَّ اللَّهِ مَنْ أَبِى قَالَ « أَبُوكَ حُذَافَةُ ». ثُمَّ أَنْشَأَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضى الله عنه فَقَالَ رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالإِسْلاَمِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولاً عَائِذًا بِاللَّهِ مِنْ سُوءِ الْفِتَنِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– « لَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ قَطُّ فِى الْخَيْرِ وَالشَّرِّ إِنِّى صُوِّرَتْ لِىَ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَرَأَيْتُهُمَا دُونَ هَذَا الْحَائِطِ. قَالَتْ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُذَافَةَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُذَافَةَ مَا سَمِعْتُ

بِابْنٍ قَطُّ أَعَقَّ مِنْكَ أَأَمِنْتَ أَنْ تَكُونَ أُمُّكَ قَدْ قَارَفَتْ بَعْضَ مَا تُقَارِفُ نِسَاءُ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ فَتَفْضَحَهَا عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُذَافَةَ وَاللَّهِ لَوْ أَلْحَقَنِي بِعَبْدٍ أَسْوَدَ لَلَحِقْتُهُ». [١٥٢٣]

ئەنەس (رەزای خودای لێ بێ) گوتی: خەڵك گەلێ پرسیاریان لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەکرد، بگرە بە پرسیار بێزاریان کردبوو، جا ڕۆژێ حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) لە ماڵ دەرچوو سەرکەوتە سەر دوانگەو فەرمووی: ئەمڕۆ چی پرسیارێکتان هەیە لێم بکەن، هەرچیم لێ بپرسن ڕوونی دەکەمەوە بۆتان کە یاران ئەمەیان بیست کپ بوونو نقەیان نەکردو مەترسی ئەوەیان لێ نیشت کە ئەمە هەڕەشە بێو سەرەتاو بەرایی سزایەکی لەسەر پێ بێ! ئەنەس (رەزای خودای لێ بێ) گوتی: جا کاتێ بە ڕاستو بە چەپا ئاوڕم دایەوە تەماشام کرد هەر پیاو بوو دەگریاو بە جلەکەی سەری خۆی داپۆشیبوو، پیاوێ هەبوو کە لەگەڵ یەکێکا دەمی تێ گیرا بەرابەرەکەی پێی دەگوت: تۆ بیژوییتو کوڕی باوکی خۆت نیت، جا ئەو پیاوە بۆ ساخکردنەوەی ڕشتەی بنەچەی خۆی عەرزی حەزرەتی کرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! باوکی من کێیە؟ فەرمووی: باوکی تۆ حوذافەیە ئەنجا عومەر (رەزای خودای لێ بێ) هەڵی دایەو گوتی: بە خودایەتی خودا خۆش نوودینو ئیسلاممان بە ئایین پەسەند کردووەو موحەممەدمان بە پێغەمبەر قەبووڵە، هەمیشەش پەنا دەگرین بە پەنای خودا لە ئاژاوەو پشێوی خراپ، پێغەمبەر (سەرو ماڵو منالٚ بە قوربانی بێو صەلاواتو سەلامو دروودی خودای گەورەی لێ بێ) فەرمووی: هەرگیزاو هەرگیز وەك ئەمڕۆ لە بابەت چاکەو لە بابەت

[١٥٢٣] بخاری. تفسیر: ٧٢٩٥، ٤٦٢١، ٦٤٨٦. مسلم. فضائل: ٦٠٧٢، ٦٠٧٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨٠ رقم الباب/٣٥).

خراپەوە شتم نەدیوە، بەهەشتو دۆزەخیان هێنایە بەرچاومو لە پاڵ ئەم دیوارەدا وێنەی هەردووکیانم دی!

لە گێڕانەوەیەکدا: دایکی عەبدوڵڵای کوڕی حوذافە بە عەبدوڵڵای کوڕی گوت: نەم بیستووە قەد هیچ کوڕێ بەقەد تۆ ئاوا خراپ بێ بۆ دایکی خۆی، تۆ چۆن نەترسایت لەوە کە دایکیشت وەك ژن گەلی سەردەمی نەزانی تووشی ئەو ئیشە خراپە بووبێتو ئاوا بەو ڕەنگە لەبەرچاوی دۆستو دوشمن سڕی هەڵماڵێتو ڕیسوای بکەی!! عەبدوڵڵاش گوتی: بە خودا من دەربەستی ئەمانە نیم، ئەگەر حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) بیشی کردمایە بە کوڕی بەندەیەکی ڕەشیش دەبووم بە کوڕیو دەم کرد بە باوکی خۆم! (ش).

١٥٢٤- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضي اللهُ عَنْهُ) قَالَ: (سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَشْيَاءَ كَرِهَهَا فَلَمَّا أُكْثِرَ عَلَيْهِ غَضِبَ ثُمَّ قَالَ لِلنَّاسِ سَلُونِي عَمَّا شِئْتُمْ قَالَ رَجُلٌ مَنْ أَبِي؟ قَالَ: أَبُوكَ حُذَافَةُ. فَقَامَ آخَرُ فَقَالَ: مَنْ أَبِي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: أَبُوكَ سَالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ مَا فِي وَجْهِهِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَتُوبُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ (الحديث ٩٢ ـ طرفه في: ٧٢٩١)[١٥٢٤]:

ئەبو موسای ئەشعەری (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: ڕۆژێ لەبارەی چەند شتێکەوە لەپێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پرسیارکرا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) حەزی لەباس کردنی ئەو شتانە نەبوو، جاکاتێ پرسیارێکی زۆری لێکرا تووڕەبوو، چونکە پرسیارەکان پێویست نەبوون، بگرە بۆ بەربەرەکانی بوون، بەڵام فەرمووی: (بەئارەزووی خۆتان پرسیارتان چییە لێم بکەن وەڵامتان دەدەمەوە، بۆ وەڵامەکەی دانامێنم، چونکە خودا ڕێگەی

[١٥٢٤] تجرید/١، ژمارە: ٨٠ = ٩٢ بخاری. مسلم: ٢٣٦٠ - ٦٠٧٨ (بخاری رقم الکتاب/٣ رقم الباب/٢٨).

ئەوەی پێداوم) عەبدوڵڵای کوڕی حوذافە، کەلەکاتی دەمەقاڵێ دا تانەی ئەوەیان لێ دەدا کەکوڕی باوکی خۆی نییە، بۆ راستیو دروستی ئەم تۆمەتە عەرزی پێغەمبەری کرد: قوربان! من حاڵەکەم وایە، ئەو خەڵکە وام پێ دەڵێن: بفەرموو بۆم ساخ بکەرەوە: باوکی من کێیە؟ حوذافەیە کەباوکی شەرعیمە یاکەسێکی ترە؟ فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): تۆ کوڕی حوذافەیو حوذافە باوکتە) پیاوێ تریش هەڵساو گوتی: قوربان! ئەی باوکی من کێیە؟ فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ) سالمەکە ئازادکراوی شەیبەیە).

جاکاتێ ئیمامی عومەر (ڕەزای خوای لێ بێ) تەماشای تووڕەیی کرد لەرووی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دیارە، مەترسی ئەوەی لێ پەیدا بوو کەپرسیارەکان سەربکێشن بۆ پێناخۆش بوونی خواو پێغەمبەر، لەبەرئەوە عوزری بۆی هێنایەوەو عەرزی کرد: قوربان! لەسەردەستی خودای گەورەو مەزن دا پەشیمانین لەهەر پرسیارێ کەتۆ پێت ناخۆش بێ!

(٣٩) بابُ فَضل النَّظَر إِلَيْهِ ﴿ﷺ﴾ وَتَمَنِّيه
بەهرەی تەماشاکردنی پێغەمبەرو بە ئاواتخواستنی ئەوە

١٥٢٥- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولِ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ فِى يَدِهِ لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أَحَدِكُمْ يَوْمٌ وَلاَ يَرَانِى، ثُمَّ لأَنْ يَرَانِى أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ مَعَهُمْ». قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ (يعني إبراهيم بن سفيان): الْمَعْنَى فِيهِ عِنْدِى لأَنْ يَرَانِى مَعَهُمْ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ ثم لا يراني، وَهُوَ عِنْدِى مُقَدَّمٌ وَمُؤَخَّرٌ}. {الحديث: ٦٠٨٢ = ٦٠٨٥ فم. تجريد/٤، ناالبخارى، الترجمة الكردية، رقم: ١٤٣١ = ٣٥٨٩}: [١٥٢٥]

[١٥٢٥] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٣١ = ٣٥٨٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٠٣ - ٦٠٨٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/٣٥).

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (سوێندم بەو کەسە کە گیانی موحەممەدی بەدەسە، کەخۆی کەسی هەموو کەسە، دیارە کە خودای گەورەو سەروەرەو فریاڕەسە، ئێوە دەکەونە ڕۆژێکی واوە لەپاش مەرگی من، حەزدەکەن کە سەروماڵی خۆتان بەخت بکەنو لەباتی ئەوە یەك چرکەسات من ببینن، ئیتر ئەگەر لەوەدوایش نەم بینن بەو دەمە کەمەو بەو تاقە چاوپێکەوتنە قاییل دەبنو بەستان دەکا). (مامۆستا ئیبراهیم کوڕی موحەممەد کوڕی سوکفیانی نەیسابووری کە شاگردی ئیمامی موسلیمە، کە صەحیحی موسلیم لە ئیمامی موسلیمەوە گێڕانەوە – ریوایەت – دەکا، کە ناسراوە بە ئەبو ئیسحاق دەفەرموێ: لە ڕستەکانی ئەم فەرموودەیەدا پێشو پاش هەیە بەلای منەوە، بەم شێوەیە: دەقەکە خۆی ئاوایە: (وَلاَ يَرَانِي لأَنْ يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ مَعَهُمْ). لەسەر فەرمایشتی ئەبو ئیسحاق ئەم دەقە لەپێشا ئاوا بووە: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ فِي يَدِهِ لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أَحَدِكُمْ يَوْمٌ وَلاَ يَرَانِي، ثُمَّ لأَنْ يَرَانِي {مَعَهُمْ} أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ» جا وشەی (مَعَهُمْ) دواخراوەو براوەتە دوا دواوە.

ڕوونکردنەوە:

نەوەوی (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) دەفەرموێ: مەبەست لەم فەرموودەیە ئەوەیە کە هاوەڵان هانبدا لەسەر ئامادە بوونی کۆڕی زانستی پێغەمبەر، لەماڵەوە، لەسەفەر، بە مەبەستی فێربوونی یاسانامەو لەبەرکردنی فەرموودەکانیو ڕاگەیاندنیان بە پەیوەندیداران وە ئەوەشیان پێ ڕابگەیەنێ، ئەگەر لەم لایەنەوە درێغیو کۆتایی بکەن ڕۆژێ دەبێ پەشیمان دەبنەوە، وەك ئیمامی عومەر لەم لایەنەوە دەیفەرموو: (هاموشۆی بازاڕو سەرقاڵیم بە مامەڵەوە دووری خستمەوە لە کۆڕی زانستی پێغەمبەر).

(٤٠) باب فضَائِل عيسى عَلَيْهِ السّلَام

باسى گەورەیى عیساى كوڕى مەریەم (درودى خوداى لەسەر بێ)

١٥٢٦- عن ابَي هُرَيْرَةَ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلّى اللّٰهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: (انَا اوْلَى النَّاسِ بابْنِ مَرْيَمَ وَالانْبِيَاءُ اوْلادُ عَلاتٍ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَـهُ نَبِيٌّ) (الحديث:٣٤٤٢، طرفه في:٣٤٤٣): [١٥٢٦]

ئەبو هویرەیره (رەزاى خوداى لێ بێ) دەفەرموێ: بەگوێى خۆم لەدەمى پێغەمبەرى خۆشەویستم بیست (درودى خوداى لێ بێ) دەیفەرموو: (لەهەر دووجیهاندا من لە هەموو كەسێكى تر، لە پێشترم بەعیساى كوڕى مەریەم) عەرزیان كرد:- چۆن ئەى پێغەمبەرى خودا؟! فەرمووى: (پێغەمبەرەكان هەموو براى یەكترین، بەلاّم دایكیان جیایە و هەریەكێ لە هەوێیەكن، گەرچى دایكیان جیایە بەلاّم لەبنەڕەتدا ئایینەكەیان یەكە، كە خودا بەیەك زانین و یەكتا پەرستیە، هۆى ئەوەش كە من لە پێشتر پێغەمبەرم بەعیسا ئەوەیە كە لە نێوانى من و لەنێوانى ئەو دا پێغەمبەرى تر نییە).

ئەمەیش ژمارە: (١٦١٨)ى پوختەى موسلیمە:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ): «أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ فِى الأُولَى وَالآخِرَةِ». قَالُوا: كَيْـفَ يَـا رَسُـولَ اللَّـهِ؟ قَالَ: «الأَنْبِيَاءُ إِخْوَةٌ مِنْ عَلاَّتٍ، وَأُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى، وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ، فَلَيْسَ بَيْنَنَا نَبِىٌّ». {الحديث: ٦٠٨٥ = ٦٠٨٦ فم. تجريد البخارى بالكوردى/٤، رقم: ١٣٧١ = ٣٤٤٢، ٣٤٤٣. أبو داود. السنة: ٤٦٧٥. تحفة الأشراف: ١٤٧٦٩}:

[١٥٢٦] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٧١ = ٣٤٤٢ بخارى. مسلم: ٢٣٦٥ محمد فؤاد = پوختەى موسلیم/٤، ژمارە: ١٦١٨ = ٦٠٨٥ شیحا (بخارى رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٤٨).

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) دەفـەرموێ: خۆشەویـست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (لەهـەردوو جیهانـدا مـن لەهـەموو کەسـێکی تـر، لەپێشترم بە عیسای کوڕی مەریەم).

عەرزیان کرد: چۆن؟ ئەی پێغەمبـەری خـودا! فـەرمووی: (پێغەمبـەرەکان هەموو برای یـەکترین، بـەڵام دایکیـان جیایـەو هەریـەکێ لەهەوێیـەکن، گەرچـی دایکیـان جیایـە (واتــە: شــەریعەتەکانیان جیـا جیایـە) بــەڵام لــە بنەڕەتــدا ئاینەکەیان یەکە، کە خودا بەیەك زانینو یەکتا پەرستیە، هۆی ئەومیش کەمن لەپێـشتر پێغەمبــەرم بەعیـسا ئەومیـە کـە لـەنێوانی مـنو لـەنێوانی ئـەودا پێغەمبەری تر نییە). {تاج/٣، زنجیرە: ١١٧، ژمارە: ٣٢١٢}.

١٥٢٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَمَ) قَالَ: «مَا مِنْ مَوْلُودٍ يُولَدُ إِلاَّ نَخَسَهُ الشَّيْطَانُ، فَيَسْتَهِلُّ صَارِخًا مِنْ نَخْسَةِ الشَّيْطَانِ إِلاَّ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ». ثُمَّ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: اقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ: (وَإِنِّي أُعِيـذُهَا بِـكَ وَذُرِّيَّتَهَـا مِـنَ الـشَّيْطَانِ الـرَّجِيمِ). {الحـديث: ٦٠٨٦ = ٦٠٨٩ فـم. بخـاري. تفـسير: ٤٥٤٨. تحفـة الأشراف: ١٣٢٧٦} : [١٥٢٧]

ئــەبو هــورەیرە (ڕەزای خــودای لێ بــێ) فــەرمووی: پێغەمبــەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هەموو منداڵێ کاتێ لەدایك دەبێ، شـەیتان سـەرە سیخورمەیەکی لێ دەدا، بەهۆی ئـەو سـەرە سیخورمەی شـەیتانەومیە کـە منـداڵ هـەر کەلـەدایك دەکەوێتـە خـوارەوە، دەس بـەجێ هـاوارو قیـژەیێ دەکـا، بـەڵام عیــسای کــوڕی مەریــەمو مەریــەمی دایکــی، بەرئــەم ســەرە ســیخورمەیە نەکەوتوون).

[١٥٢٧] بخـاری. تفـسیر: ٤٥٤٨، پوختــەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٦١٩ = ٦٠٨٦ شـیحا (بخـاری رقـم الکتاب/٦٠ رقم الباب/٤٤).

ئـەبو هـورەیرە (خـودای لێ رازی بـێ) فـەرمووی: ئەگـەر حەزدەکـەن بـۆ پشتیوانی ئەم فەرموودەیە ئەم ئایەتە بخوێنن:

{وإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ - آل عمران – ٣/٣٦}:

واتـە: وە بەڕاسـتی مـن ئـەم کـچەم و نەتـەوەی ئـەم کـچەم دەهاومـە پـەنای میهرەبان و تەوانایی تۆوە، لە دەس بۆ بـردن و زیـان لێدانی ئیبلیـسی دەرکـراوی بەشبڕاو لە رەحمەتی تۆ!). {تاج/٣، زنجیرە: ١١٧، ژمارە: ٣٢١١ ج/٤}.

١٥٢٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «رَأَى عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَجُلاً يَسْرِقُ فَقَالَ لَهُ عِيسَى: سَرَقْتَ؟ قَالَ: كَلاَّ وَالَّذِي لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ، فَقَالَ عِيسَى: آمَنْتُ بِاللَّهِ، وَكَذَّبْتُ نَفْسِي». {الحديث: ٦٠٨٩ = ٦٠٩٣ فم. تجريد البخاري/٤، رقم: ١٣٧٢ = ٣٤٤٤ فتح الباري}: [١٥٢٨]

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: خۆشەویـست (درووودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (عیسای کوڕی مەریـەم (سڵاوی خودایـان لێ بـێ) چاوی لێ بوو، کابرایێ دزی دەکا، پێی فەرموو: تۆ دزیـت دەکـرد. کابراکـە گـوتی: نەء، بەو خودایەی کەهەر خۆی خودایە، من شتی وام نـەکردووە! عیـسای کـوڕی مەریـەمیش (درووودی خودایـان لەسـەر بـێ) فـەرمووی: بـاوەڕم هەیـە بـەخوداو چاوی خۆم بەدرۆ خستەوە!!). {تاج/٣، زنجیرە: ١١٧، ژمارە: ٣٢١٣}.

روونکردنەوە:

دەڵـێن: جـارێ کوێرێـك و ئیفلیجێـك و پیـاوێکی سـاخ، لەجێگـەیێ دەبـن، ساخەکە برێ پارەی پـێ دەبـێ، لـە بنمیـچی جێگەکـەدا دەیـشارێتەوەو دەڕوا بـۆ

[١٥٢٨] تجریـد/٤، ژمـارە: ١٣٧٢ = ٣٤٤٤ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٦٢٠ = ٦٠٨٩ شـیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٤٨).

کارێ، کەدێتەوە دەڕوانێ پارەکە نەماوە، بۆ چارەسەرو راوێژ دەچێ بۆلای عیسا، عیسا دەچێ لەگەڵیا بۆ جێگەی پارە دزراوەکە، لێی دەپرسێ: کێت لەگەڵدا بوو؟ دەڵێ: منو ئەم کوێرەو ئەم ئیفلیجە بووین، دیارە ئەم کوێرە چاوی لێم نەبووەو ئەمەیش ئیفلیجە، کەواتە دزەکە ئەمانە نییە!! عیسا دەفەرموێ: (بە پێچەوانەوە، قاچی ئەم کوێرەو چاوی ئەم ئیفلیجە ئەم دزییەیانکردووە!).

(٤١) مِنْ فَضَائِلِ إبراهِيم الخليل ﴿ﷺ﴾

باسی گەورەیی‌و سەروەریی حەزرەتی ئیبراهیم خەلیل (سلاوی خودای گەورەی لەسەر بێ)

١٥٢٩- عَنْ ابِي هُرَيْرَة (رَضِيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (اخْتَتَنَ ابْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلام وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِينَ سَنَة بالْقَدُّومِ)وفي رواية (بالْقَدومِ) مخففة. (الحديث: ٣٣٥٦، طرفه في:٦٢٩٨)؛ [١٥٢٩]

ئەبوهورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئیبراهیم دروودی خودای لەسەر بێت) لەتەمەنی هەشتا ساڵیدا لەگوندی قەددوم، بەتەشوێ خۆی سوننەت کرد). (تاج/٤ ل/٣٧٥ ف/٢ ز/١١٥ باسی گەورەیی حەزرەتی ئیبراهیم (دروودی خودای لەسەر بێت)).

لە فەتحولباریدا دەفەرموێ: (فەرمان بەئیبراهیم دەکرێ کە خۆی سوننەت بکات، بەتەشوێیەك خۆی سوننەت دەکات ئازارو ئێشێکی زۆری دەبێ، خودا سروشی بۆ دەنێرێ کەپەلەت کرد بەر لەوەی ئامێری خۆ سوننەت

[١٥٢٩] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٤٨ - ٣٣٥٦ بخاری. مسلم: ٢٣٧٠، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٠٧ - ٦٠٩٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٠ رقم الباب/٨).

کردنەکەت بۆ ڕوون بکەینەوە تۆ خۆت سوننەت کرد، حەزرەتی ئیبراهیم دەفەرموێ: پەروەردگارم! حەزم نەکرد کەفەرمانی تۆ دوا بخەم).

١٥٣٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «نَحْنُ أَحَقُّ بِالشَّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ، إِذْ قَالَ: (رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى، قَالَ: أَوَلَمْ تُؤْمِنْ، قَالَ: بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي)، قَالَ: «وَيَرْحَمُ اللَّهُ لُوطًا، لَقَدْ كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ، وَلَوْ لَبِثْتُ فِي السِّجْنِ طُولَ لَبْثِ يُوسُفَ لأَجَبْتُ الدَّاعِيَ». {الحديث: ٦٠٩٤ = ٦٠٩٨ فم. تجريد/٤، لاپەڕە: ٤٠ چاپی/١٠١٠ز، رقم: ١٣٥٥ = ٣٣٧٢، ٣٣٧٥، ٣٣٨٧، ٤٥٣٧، ٤٦٩٤، ٦٩٩٢}:[١٥٣٠]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: خۆشەویست (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (گریمان من لەفەرزی مەحاڵدا، گومانم لەزیندوو بوونەوەدا هەبێ، حەزرەتی ئیبراهیم شتی وای نەبووەو گومانی وای بەدڵدا نەهاتووە، بەڵام ئەم گفتوگۆی ئیبراهیمە، کە لەم ئایەتەدا خودا باسی فەرمووە بۆمان، تەنیا بۆ ئەوە بووە کە بەهۆی دیتن بەچاوی سەرەوە، تەواو دڵ ئەستوورو دڵنیابێ، وەکوو چۆن ئێمە بە بیستن بۆمان دەرکەوتووە، کە دەریای گەورە هەیە، بەڵام کاتێ بەچاوی سەر ئەو دەریایانە دەبینین، هەرچەند زانستو عیلمە کۆنەکەمان، کە لە ڕێگەی ژنەوتنەوە بووە، هیچ پتر نابێ، بەڵام پتەوترو دامەزراو تر دەبێ، تەنانەت ئەگەر یەکێ لەوەدوا بڵێ دەریا هەبوونی نییە، ئێمە بڕوای پێ ناکەین.

ئایەتی گوفتوگۆکە ئەمەیە: {رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ: أَوَلَمْ تُؤْمِن قَالَ: بَلَى وَلَكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي – البقرة – ٢/٢٦٠}:

[١٥٣٠] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٥٥ = ٣٣٧٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٠٧ = ٦٠٩٤ بخاری. (بخاری رقم الکتاب/٦٠ رقم الباب/١).

واته: ئیبراهیم فەرمووی: پەروەردگاری من! ئەی خاوەنی هەردوو جیهان! نیشانم بدە ئەم خەڵکە کە دەمرن و ساڵەهای ساڵ دەبنەوە بە خاك و ئەندامەکانی لەشیان دەڕزێن و دەبن بەخۆڵ و خاشاك و بای رۆژگار، بە ئارەزووی خۆی، شەن و کەویان دەکاو، پەخش و پرشیان دەکا لە وولاتا، چۆن چۆنی تۆ لەقیامەتا زیندوویان دەکەیتەوەو، بەچی شێوەیێ ئەو پارچە پەرت و پرژو بلاوانە یەك دەخەیتەوە؟!

خودا لە وەلامی ئەم پرسیارەی ئیبراهیمدا فەرمووی: ئەی ئیبراهیم! ئایا تۆ هێشتا باوەڕت نەهێناوە بەوە کەمن دەتوانم مردوو زیندوو بکەمەوە؟ عەرزی کرد: با، بەخودا زۆر باش ئەوە دەزانم و باوەڕم بەوە هەیە، بەلام دەمەوێ کە دلم ئاو بخواتەوەو وەها دابمەزرێ، کە ئیتر دلە ڕاوکێ و ڕێگەی سووسەی سووسەبای وەسواس و ڕاڕایی و دوو دلی نەفس و دەروون، لەدڵ و ناخی مندا نەمێنێ و، ئەوەی کە بەدڵ باوەڕم پێی کردووە، بەچاوی سەریش بیبینم!!

خودای مەزن بۆ خۆی دەیزانی کە ئیبراهیم ئەمە دەزانێ، وەلێ بۆیە ئەم پرسیارەی لێ کرد، تا بیسەران وەلامەکەی ئیبراهیم ببیستن!). {تاج/٤، زنجیرە: ٢، ژمارە: ٣٧٤٥ چ/٤}.

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرموۆشی: رەحمەتی خودا لە پێغەمبەر لووط بێ، لەسەر چی بیرو باوەڕێ فەرموویەتی: {لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ}. واتە: حەزرەتی لووط پێغەمبەر، کاتێ هۆزەکەی پەلاماری میوانەکانیان داو، ویستیان دەستدرێژی لە ناموسیان بکەن و، هەولی لەگەلیاندا دا، کە وازبێنن و دەست لەدەستدرێژی ناموسی لەگەل میوانەکانی هەلبگرن و روو زەردی بەسەر خۆی و میوانەکانی نەهێنن و هەولەکەی سوودی نەبوو، پاش ئەمە فەرمووی: کاشکی یاخۆم هێزێکم ببوایە، هەتا چارەی ئەم بێ

شەرمیو نامەردیو دەستدرێژییەی ئێوەم پێ بکردایە، یاخۆم هێزێکی ئاوەهام ببوایە، یاخود لەپەنای زاتێکی تەواناو بەهێزدا بوومایە، تا ئەو چارەسەری ئەم بێ شەرمییەی ئێوەی بکردایە!).

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: لووط چۆن وا دەفەرموێ، خۆ ئەو، واتە: حەزرەتی لووط، لەڕاستیدا لەپەنای زاتێکی تەواناو بەهێزدا بوو، کە خودای تەوانایە، ئیتر چۆن وا دەفەرموێ). حەزرەت فەرمووی: (لەلایەکی تریشەوە ئافەریم بۆ حەزرەتی یووسف، بۆ خۆیو بۆ ئارامو بۆ سەبریو بۆ خۆگرتنی، بەڕاستی مەردو بەسەبرو ئازاو بە پشوو بوو، ئەوە بوو پاش ئەو هەمکە حەپسو زیندانییە، کاتێ پاشا ناردی بەشوێنیدا، کە بچێ بۆلای، ئەو نەچوو، وە ویستی لەپێشدا بیسەلمێنێ کە ئەو بەناڕەوا بەندکراوە، بۆیە بە فروستادەکەی پاشای فەرموو، بڕۆ عەرزی پاشا بکە، فەرمان بدا، ئەو ژنانە کەدەستی خۆیان لەتو پەت کرد، لەگەڵ ژنی وەزیردا، لەکاتی دەعوەتەکەدا، کۆیان بکاتەوەو لێیان بپرسێ، حاڵی ئەوان چۆن بووەو حاڵی منیش چۆن بووە؟ تا پاکو پیس دەربکەوێ بۆ هەموو لایێ، ئەوسا من دێم بۆلای پاشا، وەڵێ ئەگەر من لەجێگەی یووسف بوومایەو ئەوەندەی ئەو، وازۆر لە بەندیخانەدا بمایەتەوە، هەر کەدەهاتن بەدوامدا، گورج بەبێ چەندو چوون دەچووم لەگەڵیان بۆ لای پاشا). {تاج/٤، زنجیرە: ١٢، ژمارە: ٣٩٢٣ چ/٤}.

١٥٣١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «لَمْ يَكْذِبْ إِبْرَاهِيمُ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلاَمُ قَطُّ، إِلاَّ ثَلاَثَ كَذَبَاتٍ، ثِنْتَيْنِ فِي ذَاتِ اللَّهِ: قَوْلُهُ (إِنِّي سَقِيمٌ)، وَقَوْلُهُ: (بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا)، وَوَاحِدَةً فِي شَأْنِ سَارَةَ، فَإِنَّهُ قَدِمَ أَرْضَ جَبَّارٍ، وَمَعَهُ سَارَةُ وَكَانَتْ أَحْسَنَ النَّاسِ، فَقَالَ لَهَا: إِنَّ هَذَا الْجَبَّارَ إِنْ يَعْلَمْ أَنَّكِ امْرَأَتِي يَغْلِبْنِي عَلَيْكِ، فَإِنْ سَأَلَكِ فَأَخْبِرِيهِ أَنَّكِ أُخْتِي، فَإِنَّكِ أُخْتِي فِي الإِسْلاَمِ،

فَإِنِّى لاَ أَعْلَمُ فِى الأَرْضِ مُسْلِمًا غَيْرِى وَغَيْرَكِ، فَلَمَّا دَخَلَ أَرْضَهُ رَآهَا بَعْضُ أَهْلِ الْجَبَّارِ، أَتَاهُ فَقَالَ: لَهُ لَقَدْ قَدِمَ أَرْضَكَ امْرَأَةٌ لاَ يَنْبَغِى لَهَا أَنْ تَكُونَ إِلاَّ لَكَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا، فَأُتِىَ بِهَا، فَقَامَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ إِلَى الصَّلاَةِ، فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ لَمْ يَتَمَالَكْ أَنْ بَسَطَ يَدَهُ إِلَيْهَا، فَقُبِضَتْ يَدُهُ قَبْضَةً شَدِيدَةً فَقَالَ لَهَا: ادْعِى اللَّهَ أَنْ يُطْلِقَ يَدِى، وَلاَ أَضُرُّكِ، فَفَعَلَتْ، فَعَادَ، فَقُبِضَتْ أَشَدَّ مِنَ الْقَبْضَةِ الأُولَى، فَقَالَ لَهَا مِثْلَ ذَلِكَ، فَفَعَلَتْ، فَعَادَ، فَقُبِضَتْ أَشَدَّ مِنَ الْقَبْضَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ، فَقَالَ: ادْعِى اللَّهَ أَنْ يُطْلِقَ يَدِى، فَلَكِ اللَّهَ أَنْ لاَ أَضُرَّكِ، فَفَعَلَتْ، وَأُطْلِقَتْ يَدُهُ، وَدَعَا الَّذِى جَاءَ بِهَا فَقَالَ لَهُ: إِنَّكَ إِنَّمَا أَتَيْتَنِى بِشَيْطَانٍ، وَلَمْ تَأْتِنِى بِإِنْسَانٍ، فَأَخْرِجْهَا مِنْ أَرْضِى وَأَعْطِهَا هَاجَرَ، قَالَ: فَأَقْبَلَتْ تَمْشِى، فَلَمَّا رَآهَا إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ انْصَرَفَ فَقَالَ لَهَا: مَهْيَمْ؟ قَالَتْ: خَيْرًا، كَفَّ اللَّهُ يَدَ الْفَاجِرِ، وَأَخْدَمَ خَادِمًا). قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَتِلْكَ أُمُّكُمْ يَا بَنِى مَاءِ السَّمَاءِ). {الحديث: ٦٠٩٧ = ٦١٠١ فم. تجريد/٤، لاپەڕە: ٢٦، رقم: ١٣٤٩ = ٩٩٢، تجريد/٣ = ٢٢١٧ فتح البارى. ساڵى چاپ: ١٠١٠ز}: [١٥٣١]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئیبراهیم پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) هەرگیز درۆی نەکردووە، تەنیا سێ درۆ نەبێت، ئەو سێ درۆیەیش دوانیان ساخ لەبەر ڕەزای خودا بووە: یەکێ لەو دووە ئەوە بووە کە فەرموویەتی: (إِنِّى سَقِيمٌ): من نەخۆش و دەردەدارم. کە مەبەستی حەزرەتی ئیبراهیم لەم قسەیە ئەوە بووە کە لەگەڵ هۆزەکەی دەرنەچێ بۆ کارێکی ناشایستە، ئەوەکەی تریشیان ئەوە بووە کە فەرموویەتی: (بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا). واتە: کاتێ هۆزەکەی گەڕانەوە بۆ بوتخانەکەو ڕوانیان هەموو بتەکانیان شکاوە، تەنیا گەورەکەیان

[١٥٣١] تجريد/٤، ژمارە: ١٣٤٩ = ٣٣٥٨. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٠٩ = ٦٠٩٧ بخارى. (بخارى رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٨).

نەبێ، ئیبراهیمیان گومانبار کرد کە ئەم کارەی کردبێ، ئەویش فەرمووی: ئەم بتانە من نەم شکاندوون، بەڵکوو گەورەکەیان ئەوەی کردووە، درۆکەی تریشیان لەبارەی خاتوو سارەی خێزانیەوە بووە، جارێ ئیبراهیم سارەی پێ دەبێ دەگاتە پادشایەکی زۆرداری ملهوڕ، سارە بۆ جوانی لەوێنەی نابێ، لەبەرئەوە پێی فەرموو: ئەگەر ئەم زۆردارە زەبردارە ملهوڕە پێ بزانێ کە تۆ ژنی منی، زەوتت دەکا لێم، خۆشم دەکوژێ تا نەڵێن: ئەم پادشایە ئەوەندە خوا نەناس‌و بێ رەزاو بێ ویژدان‌و بێ رەوشتە ژن بەمارەو تەڵاقەوە زەوت دەکا، جا ئەگەر پرسیاری لێ کردی مەڵێ مێردمە، پێی بڵێ: کە تۆ خوشکی منی، لەڕاستیدا تۆ بەپێی ئایینی ئیسلامەتی، تۆ خوشکی ئایینیی منیت‌و موسوڵمان براو خوشکی یەکترین، لەم سەر زەمینەشدا جگە لەخۆم‌و لەخۆت موسوڵمانێکی تر گومان نابەم، کاتێ ئیبراهیم دەڕواتە ناو وڵاتی زۆردارەکەوە، هەندێ لە دەستوپای پادشا ملهووڕەکە چاویان بەسارە دەکەوێ، جا دەچن بۆلای‌و پێی دەڵێن: ئافرەتێ هاتۆتە قەڵەمڕەوی تۆوە هەر قابیل بەخۆتە! پادشاش دەنێرێ بەشوێن سارەداو دەیبەن بۆی، ئیبراهیم هەڵ دەستێ‌و دەچێ بەلای نوێژەوە، بە ئومێدی ئەوە کە خودا نامووسی بپارێزێ لەدەمی گڵاوی ئەو سەگە هارەو خودا بەتوانایی خۆی وەك سەگ سنکی بکات. جاهەر کە سارە دەچێتە ژوورەوەو دەیبەن بۆ زۆردارەکە، زۆردارەکە خۆی پێ راناگیرێ‌و دەستی بۆ دەبا، بەڵام لەلایەنی خوداوە توند دەستی رەق دەبێ! جا پادشا بەسارە دەڵێ: لەخودا داوابکە کە دەستم چاك بکاتەوە وازت لێ دەهێنم‌و زیانم بۆت نابێ، ئەویش دەپاڕێتەوەو دەستی چاك دەبێتەوە، کەچی دیسانەوە کابرای زۆردار دەستی بۆ دەباتەوە، وەلێ ئەمجارە دەستی لەجاری یەکەم زیاتر رەق دەبێ، دووبارە داوای لێ دەکاتەوە کە هەمدیسانەوە بۆی بپاڕێتەوە، ئەویش دیسان بۆی دەپاڕێتەوە، کەچی

هەمدیسانەوە دەستی بۆ دەباتەوە کە دەستدرێژیی ناموسی لێ بکا، ئەمجارە دەستی لەهەردوو جارەکەی پێشوو زیاتر وشك دەبێ، ئەنجا پێی دەڵێ: لەخودا بپارێرەوە کە دەستم چاك بکاتەوە، سوێندت بۆ دەخۆم بە خودای گەورە، کەئیتر زیانم نابێ بۆت، ساراش (سلاوی خودا لەخۆیو لەمێردیو لەنەوەی پیرۆزی خۆیو مێردی) وادەکاو دەستی پادشا چاك دەبێتەوە، جا ئەوجا پادشا ئەو کابرایە بانگ دەکا کەخاتوو سارەی هێنابوو بۆی، وەپێی دەڵێ: تۆ شەیتانت بۆمن هێناوە، نەوەکوو ئادەمیزاد، خەریك بوو دەستم لێ بوەشێنێ، ئەم ژنە لە وڵاتی من دەربکەو بیکەرە دەرەوەی قەڵەمرەوی وڵاتی منو هاجەرەشی پێ بدە کە خزمەتی بکا).

فەرمووی: (ئینجا سارە پاش ئەوە خودا ناموسی پاراست، بەپێ گەڕایەوە بۆماڵەوە، ئیبراهیم کەچاوی پێی کەوت نوێژەکەی تەواوکردو پێی فەرموو: چی بوو؟ سارە خاتوون فەرمووی: سوپاس بۆ خودا، باش بوو، بەدڵی خۆمان بوو) خودا لەباڵی ئەو بەدکارەی داو رێگەی دەستی نەداو ئەم کارەکەرەیشی رەخساند بۆمان، کەناوی هاجەرەیە).

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: دەی ئەی گەلی عەرەب! کە لەسەر ئاوی باران دەژینو لەم روانگەوە ناسراون بە (بەنی ماء السَّمَاءِ = نەوەی ئاوی ئاسمان) ئەم ژنە واتە: خاتوو هاجەرە، دایکە گەورەی ئێوەیە، چونکە دایکی حەزرەتی ئیسماعیل پێغەمبەرە، کە بابا گەورەی پێغەمبەرەو ئێوەیش لەنەوەی ئەونا {تاج/٣، زنجیرە: ١١٥، ژمارە: ٣٢٠٤ ج/٤ + تاج/٤، زنجیرە: ٣، ژمارە: ٣٧٠١ ج/٤}.

ڕوونكردنەوە:

١- ئـەم فەرموودەیـە ڕوونكردنـەوەیـەكی چاكی دەوێ، لەپێشا بڕوانـە ئـەم سەرچـاوانە، بـۆ حـاڵیبوونی تـەواو لـە كـوڕۆك و نـاوەڕۆك و مەبەسـت لـەم فەرموودەیـە. عـەینی/١١، ص٣٠ + فـتح البـاری، ژمـارە: ٢٦٣٥، ٣٣٥٧، ٣٣٥٨، ٥٠٨٤، ٦٩٥٠.

٢- هاجەر، یـا ئاجـەر، نـاوێكی سـەریانییە، دەڵێن: بـاوكی یـەكێ بـووە لـە پادشایانی قیـبط، خـەڵكی گونـدی حەفنـە لـە میـصر، لـە صـەعیدی میـصر، كـە ئێستا شوێنەواری لێ ماوە.

٣- لە گێڕانەوەكانی ئەم فەرموودەیەوە دەردەكەوێ: كـە دەسـنوێژو نوێـژو دووعاو نزا، لەناو نەتەوە موسوڵمانەكانی تری پێش ئێمەدا بوون.

٤- نوێژو نزاو پاڕانەوەو دەسـتنوێژو یـادی خـوداو پـشت بەسـتن بـەخوداو هەنا بردن بۆ خوداو خودا كـردن بەشایەت لەسـەر كـردەوەی چاك، ئـەم جـۆرە شـتانە هەمیـشەو هـەموو كاتێـك باشـترین چـەكی دەسـتی مـرۆی موسـوڵمانن، بەتایبەتی لەكاتی لێقەومانو كەساسیو داماویو بێ دەرەتانیدا.

٥- فێڵە شەرعانەو حیلە شەرعو درۆو سوێنی درۆو تەوریەو شوێنە ونێ، لـەكاتی وادا دروسـتە، تەنانـەت تـەڵاق خـواردنو ظیهـار كـردنیش، لـەكاتی وادا دروسـتەو نـە تەڵاقەكـە دەكـەوێو نـە ظیهـارەكـە دادەمـەزرێ، بەمـەرجێ بـۆ بەرژەوەندییـەكی ڕەوای وابـێ كـە شایـستەی كـردن یـان گـوتنی ئـەم شـتانە بـێ، كـردنو گـوتنی ئـەم جـۆرە شـتانە لـە حـوكمو بڕیـاری ئیكراهـدان، بەمـەرجێ كـردنو گوتنیـان بـۆ پاراسـتنو ڕزگـاركردنی سـەرو نـامووسو سـامانی بـێ، كـە شایستەی ئەوەبێ، بەڵكوو هەندێ جـار سوننەتن بگـرە جـاری وادەبـێ پێویـستن واتـە: واجبن. بـەڵام دەبـێ هـەموومان ئـەوە بـزانین، كـە ڕەوابـوونی ئـەم جـۆرە

شتانه، بەهیچ شێوەیێ پەیوەندی نییە، بە تەقیەوە کە شیعە دەیکەنو دایدەنێن بەنیوەی ئایین.

٦- وشەی (ئیبراهیم) لەسەر فەرمایشتی عەسقەلانی (رەحمەتی خودای لێ بێ) ناوێکی سەریانییە، واتە: (إبراهیم = أبٌ رحیم = باوکی دڵسۆز = باوکی میهرەبان).

زۆرجار خودای گەورە پیاو چاکانو ئافرەتە باشەکان تاقی دەکاتەوەو تووشی دەردو بەڵاو کێشەو بەرەو تەنگو چەڵەمەو سەختەتی دەروونیو جەستەییو سامانیو منداڵو کەسوکارییان دەکا، تا بزانێ پلەی صەبرو ئارامو خۆگرییان چەندەو چۆنە، مەبەست لەو ئەزموونو تاقیکردنانەوەیە رەفعی دەرەجاتو پایە بەرزییانە، هەروەك مەبەست ئەوەیشە کە ببن بەسەر مەشقو پێشەوا، لەخۆشیو ناخۆشیداو لە تەنگانەو فەرحانەدا، بۆ موسوڵمانان، بەشێوەی گشتی کە لەکاتی وادا بڵێن: خۆ من لە حەزرەتی ئیبراهیم زیاتر نیم.

(٤٢) باب مِنْ فَضَائِلِ مُوسى ﴿ﷺ﴾

باسی گەورەییو سەروەریی حەزرەتی مووسا (سڵاوی خودای گەورەی لێ بێ)

١٥٣٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضي الله عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: (كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ عُرَاةً يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ وَكَانَ مُوسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْتَسِلُ وَحْدَهُ فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ آدَرُ فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ فَفَرَّ الْحَجَرُ بِثَوْبِهِ فَخَرَجَ مُوسَى فِي إِثْرِهِ يَقُولُ ثَوْبِي يَا حَجَرُ حَتَّى نَظَرَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى مُوسَى فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا بِمُوسَى مِنْ بَأْسٍ وَأَخَذ

ثوْبَهُ فَطفِقَ بِالْحَجَرِ ضرْبًا فَقَالَ أَبو هُرَيْرَةَ وَاللَّهِ إِنَّهُ لَنَدَبٌ بِالْحَجرِ سِتَّةٌ أَوْ سَبْعَةٌ ضرْبًا بِالْحَجَرِ). (الحديث ٢٧٨- طرفاه في: ٣٤٠٤، ٤٧٩٩)؛ [١٥٣٢]

ئەبوهورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (نەوەی ئیسرائیل - کەناوادارن بەبەنی ئیسرائیل - بەرووتو قووتی لەبەرچاوی یەکتری خۆیان دەشۆرد، بەڵام موسا (سەلامی خوای لێ بێ) پیاوێکی زۆر بەشەرمو شکۆ بوو هەمیشەخۆی باش دادەپۆشی، بەرەنگێکی وا پێستی لەشی هیچ نەدەبینرا، وەهەر بەتەنهایش خۆی دەشۆرد، جاهەندێ کەسیان بەم جۆرە قسە ناشرینانە ئازاری دڵی موسایان دەداو، دەیانگوت: ببێو نەبێ بۆیە مووسا بەم شێوەیە خۆی دادەپۆشێو بەجیا خۆی دەشواو لەگەڵ ئێمەدا خۆی ناشۆرێ، دیارە نەنگێ بەلەشیەوە هەیە، سایابەڵەکە، یادەبەو قۆڕە، یادەردێکی تری هەر هەیە.

جا خودای گەورەو سەروەر ویستی ئەم قسەو باسەی ئەوانە بەدرۆ بخاتەوە، پاکیو بێ نەنگی موسا (سەلامی خوای لێ بێ) دەربخا، جابۆیە رۆژێ موسا (سەلامی خوای لێ بێ) بەتەنیا خۆی لەوان کلا کردو رۆیشت بۆ چۆڵێ لەوێ خۆی بشۆرێ، جا جلەکانی لەبەرخۆی داکەندو، لەسەر بەردێ دایان، کاتێ کەخۆی تەواو شۆرد، چوو بۆلای جلەکانی تالەبەریان بکاتەوە، بەڵام بەفەرمانی خودای گەورە بەردەکە جلەکەی موسای فڕاند! مووسایش داردەستەکەی خۆی هەڵگرتو نیشتە سەر بەردەکەو ڕایکرد بەشوێنی داو بانگی کرد: بەردەکە! جلەکانم دانێ، بەردەکە! جلەکانم دانێ، بەردەکەیش رۆیشت، مووسایش شوێنی کەوت، هەتا گەیشت بەکۆمەڵێ لەنەوەی ئیسرائیلو، گشتیان تەماشای لەشی

[١٥٣٢] تجرید/١، ژمارە: ١٩٢ = ٢٧٨ بخاری. مسلم: ٣٣٩ = ٧٦٨ (بخاری رقم الكتاب/٢٣ رقم الباب/٦٩).

مووسایان کرد، بەڕووتو قووتیو بەچاوی خۆیان بینیان کەلەشو لار لەوە جوانترو پاکتر نابێو زۆر دوورە لەو درۆیانەی کەئەوان دەیانلێن، جا ئەوجا بەردەکە رەق راوەستاو مووسایش جلەکەی هەلگرتەوەو دەستی کرد بەلێدانی بەردەکەو، بەگۆچانەکەی چەند کوتەکێکی باشی لێ دا!

ئەبوهورەیرە (ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: سوێندم بەخودای گەورە مووسا وابەتوندی بەردەکەی داپلۆسی بوو، سێ یاچوار، یاپێنج، یا شەش، یاحەوت خالی لێ کردبوو، ئاوا قرنجاندبووی وەك جێگەبرین. ئەمە ئەو داستانەیە کەخودای گەورە بەم ئایەتە ئامارەی بۆ دەکاو دەفەرموێ: (یا أیها الذین آمنوا لاتکونوا کالذین آذوا موسی فبرأه الله مما قالوا وکان عندالله وجیهاً) ٦٩/٣٣ ـ واتە: ئەی کەسانێ کەباوەڕتان هەیە بەخوداو بە پێغەمبەری خودا! وەك ئەوانە مەبن کەئازاری دلی موسایان دەدا، تاخودای گەورە پاکیو بێ نەنگی موسای دەرخستو قسە ناهەقەکانی ئەوانی بەدرۆ خستەوە، لەراستی دا موسا لەلای خودای گەورە گەلێ خاوەن خاترو زۆر پایەبەرزو رێزدار بوو). (ت/٧/ ١٠١/ ١٩ = تاج-٤ ز-١٦ ژ-٤٠٥٤ - ش/ت).

روونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە دەست دەدا بۆ بەلگە، لەکاتی پێویستیو ناچاریدا رووت کردنی شەرمگای مرۆڤ دروستە، وەك شایەتیو مەبەستی پزیشکیو شتی تری وا وە هەروەها بەلگەیە لەسەر ئەوە دارو بەردیش هەستو پیتو فەرو هۆشیان هەیە، وەشیاوی تەمێو ئامۆژگارین.

ئەمە گێڕانەوەی ژمارە (١٩٢)ی تەجریدی بوخاری بوو، ئەمەیش ژمارە (١٦١٠)ی پوختەی موسلیمە، دەیکەین بەزیادە بەهرەیێ، بۆ ئەم فەرموودەیە، کە لەزۆر رووەوە شتی سەیری واتیادا:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ رَجُلاً حَيِيًّا، قَالَ: فَكَانَ لاَ يُرَى مُتَجَرِّدًا، قَالَ: فَقَالَ بَنُو إِسْرَائِيلَ: إِنَّهُ آدَرُ، قَالَ: فَاغْتَسَلَ عِنْدَ مُوَيْهٍ، فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ، فَانْطَلَقَ الْحَجَرُ يَسْعَى، وَاتَّبَعَهُ بِعَصَاهُ يَضْرِبُهُ: ثَوْبِي حَجَرُ، ثَوْبِي حَجَرُ! حَتَّى وَقَفَ عَلَى مَلأٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، وَنَزَلَتْ: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا). {الحديث: ٦٠٩٩ = ٦١٠٣ فـم. تجريد/١، لاپەڕە: ٢١٥، چاپی/١٠١٠ز، رقم: ١٩٢ = ٢٧٨، ٣٤٠٤، ٤٧٩٩}:

ئەم فەرموودەیە لە تاجول ئوصولدا ئاوایە دەیکەین بە رافەو شەرح بۆ ئەم گێڕانەوەی ئێرە:

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (مووسا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پیاوێکی زۆر بە شەرمو شکۆ بوو، هەمیشە خۆی باش دادەپۆشی، بە رەنگێکی وا پێستی لەشی هیچ نەدەبینرا، جا هەندێ کەس لەنەوەی ئیسرائیل، بەم جۆرە قسانە، ئازاری دلی مووسایان دەداو دەیانگوت: مووسا بۆیە بەم شێوەیە خۆی دادەپۆشێ دیارە نەنگێ بە لەشیەوە هەیە، سایا بەڵەکە، یا دەبەو قۆڕە، یا دەردێکی تری هەر هەیە. جا خودای گەورەو سەروەر ویستی ئەم قسەو باسەی ئەوانە بەدرۆ بخاتەوەو پاکیو بێ نەنگی مووسا دەربخات، جا بۆیە رۆژێ مووسا (دروودی خودای لەسەر بێ) بەتەنیا خۆی لەوان کلا کردو رۆیشت بۆ چۆڵییەك خۆی بشۆرێو جلەکانی خۆیی لەبەر داکەندو لەسەر بەردێ داینان، جا کاتێ

کەخۆی شۆردو لێبۆوە چوو بۆلای جلەکانی هەتاکوو لەبەریان بکاتەوە، بەڵام بە فەرمانی خودای گەورە بەردەکە جلەکەی مووسای فڕاند!!

مووسایش داردەستەکەی خۆی هەڵگرتو بەڕاکردن نیشتەسەر بەردەکەو رایکرد بەشوێنیاو بانگی دەکرد: بەردەکە! جلەکانم دانێ! بەردەکە! جلەکانم دانێ!! بەردەکەیش رۆیشت، مووسایش لەشوێنی رۆیشت، هەتا گەیشت بەکۆمەڵێ لەنەوەی ئیسرائیلو هەموو تەماشای لەشی مووسایان کرد، بەرووتو قووتیو بەچاوی خۆیان دییان کە لەشو لار لەوە جوانترو پاکترو بێ نەنگ تر نابێو زۆر دوورە لەو درۆیانەی کە ئەوان دەیانڵێن!!

جا ئەوجا بەردەکە رەق راوەستاو مووسایش جلەکانی هەڵگرتەوەو دەستی کرد بەلێدانی بەردەکەو بەگۆچانەکەی چەن کوتەکێکی باشی لێدا!!

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: سوێندم بە خودای گەورە، مووسا وا بەتوندیو بەزەبرو بەهێزو نهێم، بەدار دەستەکەی بەردەکەی داپلۆسی بوو، سێ یاچوار، یا پێنج خاڵی لێکرد بوو، وەك جێگە برین، ئەمە ئەو داستانەیە کە خودای گەورە بەم ئایەتە ئاماژەی بۆ دەکاو دەفەرموێ:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِندَ اللَّهِ وَجِيهًا – الأحزاب – ٣٣/٦٩} :

واتە: ئەی کەسانێ کە باوەڕتان هەیە بەخوداو بە ئایینی پیرۆزی ئیسلام! ئێوە وەکوو ئەوانە مەبن کە ئازاری دڵی مووسایان دەدا، بەم جۆرە قسەو قسەلۆکانەی کە لە فەرموودەکەدا باس کران، تا خودای گەورە پاکیو بێ نەنگی مووسای دەرخستو قسە ناهەقەکانی ئەوانی بەدرۆ خستەوە، لەڕاستیدا مووسا لەلای خودای گەورە، گەلێ خاوەنی خاترو پایەو رێزدارو بەرێز بوو!). {تاج/٤،

لاپەڕە: ٤٢٩، زنجیرە: ١٦، ژمارە: ٤٠٥٤ ئایەتی: (٦٩) لەسوورەتی ئەحزاب، کە ژمارەکەی لەناو سوورەتەکانی قورئاندا (٣٣)یە}.

لەبەر خاتری سوورەتی ئەحزاب

خودا لاماندا لەشەڕی ئەحزاب

١٥٣٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: (أُرْسِلَ مَلَكُ الْمَوْتِ إِلَى مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَلَمَّا جَاءَهُ صَكَّهُ، فَرَجَعَ إِلَى رَبِّهِ، فَقَالَ: أَرْسَلْتَنِي إِلَى عَبْدٍ لَايُرِيدُ الْمَوْتَ، فَرَدَّ اللَّهُ عَلَيْهِ عَيْنَهُ، وَقَالَ: ارْجِعْ فَقُلْ لَهُ يَضَعُ يَدَهُ عَلَى مَتْنِ ثَوْرٍ، فَلَهُ بِكُلِّ مَاغَطَّتْ بِهِ يَدُهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ سَنَةٌ. قَالَ: أَيْ رَبِّ ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: ثُمَّ الْمَوْتُ: قَالَ: فَالْآنَ، فَسَأَلَ اللَّهَ أَنْ يُدْنِيَهُ مِنْ الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ رَمْيَةً بِحَجَرٍ). قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (فَلَوْ كُنْتُ ثَمَّ لَأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ عِنْدَ الْكَثِيبِ الْأَحْمَرِ). (الحديث ١٣٣٩- طرف في: ٣٠٤٧).[١٥٣٣]

ئەبو هوریرە (ڕەزای خوای لەسەر بێ) فەرمووی کە پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (فریشتەی گیان کێشان بەفەرمانی خودا دەچێ بۆ لای پێغەمبەر موسا -دروودی خوای لەسەر بێ- کاتێ دەگاتە خزمەتی، مووسا مستەکۆڵەیەکی لێ دەدا، چاوێکی قەلپووچ دەکا، جا فریشتەکە دەگەڕێتەوە بۆلای خوداو دەفەرموێ: تۆ منت ناردووە بۆ لای بەندەیێ کە نایەوێ بمرێ ! جا خودا چاوی چاك دەکاتەوەو، دەفەرموێ: بچۆرەوە بۆ لای و پێی بڵێ: دەستت دابنێ لەسەر پشتی جوانە گایێ، چەند موو بوو بەژێر دەستتەوە لەباتی هەر موویێ، لەو مووانە ساڵێ تریش بژی، مووسا فەرمووی: ئەی پەروەردگارم ! لەپاش ئەوە

[١٥٣٣] تجرید/٢، ژمارە: ٦٣٩ = ١٣٣٩ بخاری. مسلم: ٢٣٧٢ = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦١٣ = ٦١٠٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٢٣ رقم الباب/٦٩).

چی؟ فەرمووی: لەپاش ئەوەش هەر مردنە، مووسا فەرمووی: کەواتە با ئێستا بێ، بەلاَم داوای لە خودای گەورە کرد کەوا نزیکی بکاتەوە لەخاکی پیرۆزەوە کە بە قەد یەك بەردە هاوێژی بمێنێ بۆی ! جا خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئەگەر ئێستا من لەوێ بوومایە گۆڕەکەیم نیشان دەدان، کەوا لە تەنیشت رێگەکەوە لە بن تەپۆڵکە لە سوورەکەدایە، بەردە هاوێژێکی دەمێنێ بۆ بەیتول مەقدیس) (تاج/٤/٣٨١ - ش):

بەلگەیە لەسەر ناشتنی تەرم لە شوێنی پیرۆزدا، هەروا لە تەنیشت گۆڕی پیاوچاکانەوە.

ئەم جۆرە فەرموودەیە جۆرە غەیبییەتێکی وا تیادا، باش وایە بەبێ عیلم قسەی لێ نەکرێ.

١٥٣٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: اسْتَبَّ رَجُلانِ: رَجُلٌ مِنْ الْمُسْلِمِينَ وَرَجُلٌ مِنْ الْيَهُودِ قَالَ الْمُسْلِمُ وَالَّذِي اصْطَفَى مُحَمَّدًا عَلَى الْعَالَمِينَ، فَقَالَ الْيَهُودِيُّ: وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَى الْعَالَمِينَ، فَرَفَعَ الْمُسْلِمُ يَدَهُ عِنْدَ ذَلِكَ فَلَطَمَ وَجْهَ الْيَهُودِيِّ، فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ وَأَمْرِ الْمُسْلِمِ، فَدَعَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمُسْلِمَ، فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (لا تُخَيِّرُونِي عَلَى مُوسَى فَإِنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَصْعَقُ مَعَهُمْ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُفِيقُ، فَإِذَا مُوسَى بَاطِشٌ جَانِبَ الْعَرْشِ فَلا أَدْرِي أَكَانَ فِيمَنْ صَعِقَ فَأَفَاقَ قَبْلِي أَوْ كَانَ مِمَّنْ اسْتَثْنَى اللَّهُ) (الحديث ٢٤١١)[١٥٣٤]:

[١٥٣٤] تەجریدی بوخاری، وەرگەڕاوە کوردییەکە/٣، ژمارە: ١٠٥٢ = ٢٤١١ بخاری. مسلم: ٢٣٧٣ محمد فؤاد = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦١٢ = ٦١٠٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٤٤ رقم الباب/١).

ئـــەبوهورەیرە (ڕەزای خـــوای لـــێ بـــێ) فـــەرمووی: دوو پیـــاو -یـــەکێ موسوڵمانو یەکێکی جولەکە- بوو بە شەڕەجنێویان، موسوڵمانەکە دەڵێ: بەو کەسە کە موحەممەدی هەڵبـژاردووەو کردوویەتی بەسەروەری هەموو جیهان! جولەکەکەش بەرپەرچی دەداتەوەو دەڵێ: بەو کەسە کە مووسای هەڵبـژاردووەو کردوویـەتی بەسـەروەری هـەموو جیهـان!، ئـیتر موسـوڵمانەکە تەنگە دەیگـرێو شەقازللەیێ لەجولەکەکە دەدا، جولەکەکە دەچێ بۆلای پێغەمبەر(دروودی خوای لەســـەر بـــێ) وە سەرگوزەشـــتەکەی خـــۆیو موســـوڵمانەکەی عـــەرز دەکـــا، پێغەمبەریش(دروودی خـوای لەسـەر بێ) دەنێـرێ بـەدوای موسـوڵمانەکەدا لـەم لایەنەوە پرسیاری لێ دەکا، ئەویش دەنگوباسەکەی بۆ باس دەکا.

جا پێغەمبـەر(دروودی خـوای لەسـەر بـێ) دەفـەرموێ: (بـاوی مـن مـەدەن بەسەر مووساداو من بەباشتر دامەنێن لەو،چونکە لەرۆژی قیامەتـدا، کـە بـەرەی ئـادەمیزاد سـەرجەم خورپـەیان لـێ دەکـەوێو لەسـامو بیمـی نرکـەو نەعرەتـە گەورەکە هەموو لـەهۆش خۆیـان دەچـنو دەبوورێنـەوە، منـیش لەگـەڵیاناو وەك ئەوان لەسەر خۆ دەچم، بەڵام یەکەم کەس دەبم کە دێمەوە هۆش خـۆم، کەچـی لەوکاتەدا دەبینم وا مووسا پەلاماری دامێنـی تـەختو بارەگـا(عـرش) ی خـودای داوەو، بەتونـدی گرتوویەتی، جانازانم کـە ئایـا مووسـاش لەگـەڵ ئێمـەدا لـەهۆش خۆی دەچێ، بەڵام لەپێش مندا هۆشی دێتەوە بەبەردا، یا ئەو هـەر لەسـەرەتاوە نابوورێتـەوەو یـەکێ دەبـێ لەوکەسـانە کـەخودا جیـای کردوونەتـەوە، وەك لـەم ئایەتـەدا دەفەرموێ: ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الأَرْضِ إِلاَّ مَنْ شَاءَ اللَّهُ﴾٣٩/٦٨-). واتە: (فوو دەکرێ بەکەڕەنادا ئـیتر بەفـەرمانی خـودا هەرچی زیندوو هەیە لەئاسمانەکانو لەزەوی دا دەمرێ، مەگەر ئەو کەسە نـەبێ

که خودا جیای کردوونەتەوە حەز دەکا نەمرنو بەر ئەم فەرمانەگشتییە نەکەون). (تاج/٤/٣٧٩ف١- باسی گەورەیی مووسا (سەلامی خوای لێ بێ)).

لە ژمارە (١٦١٢)ی پوختەی موسلیما، کەوا لەبەرگی چوارەمدا، چاپی یەکەم، ئاوایە، دەیکەین بە راڤەو روونکردنەوە بۆ ئێرە، بەپێی رێسای (الحدیث یفسر بعضه بعضاً - فەرموودە راڤەی یەکتری دەکەن).

عَنْ أَبِی هُرَیْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: بَیْنَمَا یَهُودِیٌّ یَعْرِضُ سِلْعَةً لَهُ أُعْطِیَ بِهَا شَیْئًا کَرِهَهُ، أَوْ لَمْ یَرْضَهُ، (شَكَّ عَبْدُ الْعَزِیزِ) قَالَ: لاَ وَالَّذِی اصْطَفَی مُوسَی عَلَیْهِ السَّلاَمُ عَلَی الْبَشَرِ. قَالَ: فَسَمِعَهُ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ، فَلَطَمَ وَجْهَهُ قَالَ: تَقُولُ: وَالَّذِی اصْطَفَی مُوسَی عَلَیْهِ السَّلاَمُ عَلَی الْبَشَرِ وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) بَیْنَ أَظْهُرِنَا، قَالَ: فَذَهَبَ الْیَهُودِیُّ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ)، فَقَالَ: یَا أَبَا الْقَاسِمِ إِنَّ لِی ذِمَّةً وَعَهْدًا، وَقَالَ: فُلاَنٌ لَطَمَ وَجْهِی. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ): «لِمَ لَطَمْتَ وَجْهَهُ»؟ قَالَ: قَالَ: یَا رَسُولَ اللَّهِ! وَالَّذِی اصْطَفَی مُوسَی عَلَیْهِ السَّلاَمُ عَلَی الْبَشَرِ، وَأَنْتَ بَیْنَ أَظْهُرِنَا. قَالَ: فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّی عُرِفَ الْغَضَبُ فِی وَجْهِهِ، ثُمَّ قَالَ: «لاَ تُفَضِّلُوا بَیْنَ أَنْبِیَاءِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ یُنْفَخُ فِی الصُّورِ، فَیَصْعَقُ مَنْ فِی السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِی الأَرْضِ إِلاَّ مَنْ شَاءَ اللَّهُ. قَالَ: ثُمَّ یُنْفَخُ فِیهِ أُخْرَی فَأَکُونُ أَوَّلَ مَنْ بُعِثَ أَوْ فِی أَوَّلِ مَنْ بُعِثَ، فَإِذَا مُوسَی عَلَیْهِ السَّلاَمُ آخِذٌ بِالْعَرْشِ فَلاَ أَدْرِی أَحُوسِبَ بِصَعْقَتِهِ یَوْمَ الطُّورِ، أَوْ بُعِثَ قَبْلِی، وَلاَ أَقُولُ: إِنَّ أَحَدًا أَفْضَلُ مِنْ یُونُسَ بْنِ مَتَّی عَلَیْهِ السَّلاَمُ». {الحدیث: ٦١٠٢ = ٦١٠٧ فم. تجرید البخاری بالکوردی/٣، رقم: ١٠٥٢ = ٢٤١١، ٣٤٠٨، ٣٤١٤، ٦٥١٧، ٧٤٧٢، ٧٤٢٨. تحفة الأشراف: ١٣٩٣٩. أبو داود. السنة: ٤٦٧١. ترمذی. تفسیر: ٣٢٤٥}:

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جارێ کابرایەکی جوولەکە، شمەکێکی خۆیی دەفرۆشت، نرخێکیان پێی دابوو، پێی رازی نەبوو،

جا بەم بۆنەیەوە ئاوا سوێندی خوارد: نا، بەو کەسە کە مووسای هەڵبـژاردووەو کردوویەتی بەسـەر دەستـەی هـەموو جیهان بـەو نرخـە نایـدەم، فـەرمووی: جـا پیاوێ لە موسوڵمانان، لە کۆمەڵەی یاریدەدەران، گوێی لەم قسەیەی جوولەکەکە بـوو، شـەقازللەیەکی لێ دەداو پێـی دەڵـێ: چـۆن وا دەڵێـی بـەم قـسەیەی تۆبـێ، مووسا لـە پێغەمبـەری ئێمـەیش گـەورەترە؟! فـەرمووی: جوولەکەکـە چـوو بـۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) عـەرزیکرد: ئـەی بـاوکی قاسـم! من نیمەیم‌و لە ئەهلی نیمەم، کەچی ئەوەتا فیسارە هاوەڵی تـۆ لەسـەر شـتێکی وا شـــەقازللەیەکی لێ دام. پێغەمبــــەر (دروودی خـــودای لەســـەر بـــێ) بـــە ئەنـصارییەکەی فـەرموو: (بۆچـی شـەپازللەت لـەم کابرایـە داوە؟). گـوتی: ئـەی پێغەمبەری خودا! واوا دەڵێ، شتی وایش واتای وایە کـە مووسـا لـەتۆ گـەورەترە، کە پێغەمبەری ئێمەی!

فـەرمووی: جـا پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) وا تووڕەبـوو، تـــووڕەیی بەروخـــساریەوە دیـــاربوو، پاشـــان فـــەرمووی: (لەخۆتانـــەوە بـــەبێ بەڵگەیـەکی رۆشـن بـاوی هـیچ پێغەمبـەرێ لـە پێغەمبـەران، مـەدەن بەسـەر پێغەمبەرێکی تردا لە پێغەمبەران، لەڕاستیدا، لـەپێش رۆژی قیامـەتا، کـەفووی یەکـەم دەکـرێ بەصـووردا، وەك قورئـان دەفـەرموێ، هەرچـی وا لەئاسمانـەکان‌و هەرچـی وا لەزەویـدا، خورپـەیان لێ دەکـەوێ‌و لەسـام‌و بیمـی ترکـەو تەعرەتـە گەورەکە هەموو لەهۆش خۆیان دەچن‌و دەبوورێنـەوە، مەگـەر ئـەو کەسـانە کە بەویست‌و خواستی خودا، ئـەم ترکـەو تەعرەتەیـە کاریـان تـێ ناکا) فـەرمووی: (لەپاشا کەفووی دووەم دەکرێ بە صووردا، هـەموو زینـدو دەبنـەوە، مـن یەکـەم کـەس دەبم کـە زینـدوو دەبمـەوە) یـا فـەرمووی: (لـە یەکـەم کەسـەکان دەبم کـە زیندوو دەکرێنەوە کەچی لەوکاتەدا دەبینم وا مووسا پەلاماری دامێنی تـەخت‌و

بارەگای خودای داوەو بەتوندی کەمەری عەرشی گرتووە، جا نازانم مووسا بەهۆی بوورانەوەکەی کێوی طوورەوە رزگاری بووە لە بوورانەوەی نەفخەی یەکەم، یا ئەو لەپێش مندا هۆشی هاتۆتەوە!).

پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (من شتی وا نالێم کە بڵێم کەسێ باشترە لە یوونسی کوڕی مەتتا). {تاج/٣، زنجیرە:١١٦، ژمارە: ٣٢٠٦، ٣٢١٥ ج/٤ + تەجریدی بوخاری بەکوردی بەرگی چوارەم، چاپی دووەم، لاپەڕە: ٤٧، ژمارە: ١٣٦٢ = ٣٤١٦، ٣٤١٥، ٤٦٣١، ٤٦٠٤، ٤٨٠٥}.

ڕوونکردنەوە:

١- مەبەست لەوە کە دەفەرموێ لەخۆتانەوە، بەبێ دەقی ڕۆشن، باوی پێغەمبەرێ مەدەن بەسەر پێغەمبەرێکی تردا، ئەوەیە: کە بەبێ پێویست ئەم جۆرە پرسە نەوروژێنرێ، یا مەبەست ئەوەیە: کە ئەو باودانە سەربکێشێ بۆ کەموکورتی پێغەمبەرێ، دەنا خودای گەورە بۆ خۆی لە قورئانا دەفەرموێ: {تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ} کە ئەم ئایەتە پیرۆزە دەقێکی ڕۆشنە لەسەرئەوە کە هەندێ لە پێغەمبەرەکان لەهەندێکی تریان گەورەترن!

٢- بورانەوەکەی کێوی تووری حەزرەتی مووسا، لەم ئایەتەدا، لە سوورەتی ئەعرافدا، تۆمارکراوە، کە دەفەرموێ: {وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَن تَرَانِي وَلَكِنِ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ موسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَاْ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ - الأعراف – ٧/١٤٣}:

ئەوەتا لەم ئایەتەدا، بەپێی بەڵێنێ، مووسا دەچێ بۆ سەر کێوی طوور کەوا لە سارای سینا، لە وڵاتی میسری ئێستا، لەوێ لەگەڵ خوادا دەست دەکا بە گوفتوگۆ، وە داوا لەخودا دەکا کەخۆی نیشانی مووسا بدا هەتا بەچاوی سەر

لەدنیادا، تەماشای بکاو زاتی خودا ببینیّ!! خودایش ویستی کە تێی بگەیەنیّ کە ناتوانیّ ئەو ببینیّ، فەرمووی: ئەی مووسا! تەماشای ئەو کێوی طووره بکە، من ورشەیەکی خۆمی بۆ دەرئەخەم ئەگەر خۆی بۆ راگیراو بەرگەی ئەو ورشە دەرخستنەی منی گرت ئەوا تۆش دەتوانی من ببینیو بەرگەی دەرکەوتنی جیلوەو ورشەی من دەگری، کە خودا خۆی پیشانی کێوەکەدا، بەجاریّ کێوەکە هەپروون هەپروون بوو لەگەڵ تەختی زەوییەکەدا یەکسان بوو، جا مووسا لە سامو هەیبەتی ئەم رووداوە سەختو دیژوارە تۆقیو لەشوێنی خۆیدا بوورایەوەو بیّ هۆش کەوت، کاتیّ هۆشی هاتەوەو هاتەوە سەرەخۆو لە حاڵەکە بەباشی حاڵی بوو، بۆ عوزر هێنانەوە فەرمووی: ئەی پەروەردگاری گەورەم! بەڕاستی پاكو پیرۆزیو بیّ گەردی هەمیشەیی هەر بۆ تۆیەو بەس، پەشیمانم لەم داوایەی کە لەخۆمەوە لەتۆم کرد، وەمن یەکەم باوەڕداری سەردەمی خۆمم).

٣- فووی یەکەمیش کە دەکریّ بە صووردا، لەم ئایەتەدا روون کراوەتەوە، کە دەفەرمویّ: {وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاء اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُم قِيَامٌ يَنظُرُونَ - الزمر - ٣٩/٦٨}.

واتە: فووی یەکەم دەکریّ بە کەڕەنا (صوور)دا، کۆتایی بەژیانی جیهان دێنیّ، ئیتر بەفەرمانی خودا، هەرچی زیندوو هەیە لە ئاسمانەکانو زەویدا، هەمووی بەیەکجار دەمرن، مەگەر کەسانیّ نەبیّ، کەخودا لەم مەرگە ساتە جیای کردوونەتەوەو خواستی لەسەر ئەوەیە کە نەمرن، وەك پەریەکانی بەهەشتو کەسانی تر، جا لەپاش چل ساڵ فووی دووەم دەکریّ بە کەڕەنادا، ئیتر هەموو زیندوو دەبنەوەو هەرچی مردوو هەیە هەموویان لەناو خاك دەردەچنو چاوەڕوانی دەکەن کەچییان لیّ دەکریّ!).

١٥٣٥- حديث أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِىِّ – رضى الله عنه – قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّـهِ – صلى الله عليه وسلم – جَالِسٌ جَاءَ يَهُودِىٌّ ، فَقَالَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ ضَرَبَ وَجْهِى رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِكَ . فَقَالَ « مَنْ » . قَالَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ . قَالَ « ادْعُوهُ » . فَقَالَ « أَضَرَبْتَهُ » . قَالَ سَمِعْتُهُ بِالسُّوقِ يَحْلِفُ وَالَّذِى اصْطَفَى مُوسَى عَلَى الْبَشَرِ . قُلْتُ أَىْ خَبِيثُ ، عَلَى مُحَمَّدٍ – صلى الله عليه وسلم – فَأَخَذَتْنِى غَضْبَةٌ ضَرَبْتُ وَجْهَهُ . فَقَالَ النَّبِىُّ – صلى الله عليه وسلم – « لاَ تُخَيِّرُوا بَيْنَ الأَنْبِيَاءِ ، فَإِنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الأَرْضُ ، فَإِذَا أَنَا بِمُوسَى آخِذٌ بِقَائِمَةٍ مِنْ قَوَائِمِ الْعَرْشِ ، فَلاَ أَدْرِى أَكَانَ فِيمَنْ صَعِقَ ، أَمْ حُوسِبَ بِصَعْقَةِ الأُولَى» [١٥٣٥]

ئەبو سەعیدی خودری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جارێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دانیشتبوو، کابرایەکی جوولەکە، بۆ سکاڵا هات بۆ خزمەتی، عەرزیکرد: ئەی باوکی قاسم! پیاوێ لە هاوەڵانی تۆ بە ناهەق زللەیەکی لێمدا. فەرمووی: (کێ یە) جووەکە گوتی: ئەو پیاوە ئەنصاریەیە، فەرمووی بە ئامادەبوانی خزمەتی: (ئادەی بانگی بکەن بۆم). کە ئەنصارییەکە هات، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: پێی: (ئایا لێت داوە؟) گوتی: گوێم لێ بوو، لەناو بازاڕدا، ئەم سوێندەی دەخوارد، دەیگوت: بەو خودایەی کە موسای کردووە بە سەروەری بەرەی ئادەمیزاد، منیش پێم گوت: ئەی چەپەڵ! کردوویەتی بە سەروەری موحەممەدیش؟ ئیتر دەمار گرتمی و ڕقم هەڵساو شەپازلەیەکم لێیدا. جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (کەسێ لە پێغەمبەران باو مەدەن بەسەر ئەوانی تردا، مەڵێن: ئەم پێغەمبەرەیان لەو پێغەمبەرەی تر گەورەترە، چونکە لە ڕۆژی قیامەتدا، کە فووی یەکەم دەکرێ بە صووردا سەرجەم ئەو خەڵکە، خورپەیان لێ

[١٥٣٥] بخاری. خصومات: ٢٤١٢. مسلم: ٦١٠٥، ٦١٠٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٤٤ رقم الباب/١).

دەکەوێو لە سامو بیمی نرکەو نەعرەتە گەورەکە هەموو .... تا کۆتای فەرموودەکە کە لە ژمارە: (١٥٣٤)دا ڕابورد).

(٤٣) باب في ذِكْرِ يُونس عَلَيهِ السَّلام وَقَوْل النَّبِيُّ ﴿ﷺ﴾ لا ينبغي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ: أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونس بن مَتَّى

باسی گەورەیی یونس پێغەمبەر (سڵاوی خودای گەورەی لەسەر بێ) لەگەڵ گوتەی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) کە دەفەرموێ: بۆ هیچ بەندەیەکی خودا شایستە نیە کە بڵێ: من لە یونسی کوڕی مەتتا باشترم

١٥٣٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُ قَالَ: «قَالَ: يَعْنِي اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ: لاَ يَنْبَغِي لِعَبْدٍ لِي (وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى لِعَبْدِي) أَنْ يَقُولَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى عَلَيْهِ السَّلاَمُ». {الحديث: ٦١٠٩ = ٦١١٥ فم. تجريد/٤، رقم: ١٣٦٢ = ٣٤١٦، ٣٤١٥، ٤٦٠٤، ٤٦٣١، ٤٨٠٥، ٤٦٣٣. تحفة الأشراف: ١٢٢٧٢} : [١٥٣٦]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (واتە: خودای گەورەو مەزن فەرمووی): بۆ هیچ بەندەیەکی من ڕەوا نییە کە لەخۆیەوە بڵێ: من باشترم لە یونسی کوڕی مەتتا). {تاج/٣، زنجیرە: ١١٨، ژمارە: ٣٢١٥}.

ڕوونکردنەوە:

١- ئەم فەرموودەیە ئیمامی موسلیم (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) لەدوو مامۆستای خۆیەوە دەیگێڕێتەوە، کە (ئەبوبەکری کوڕی شەیبە)و (موحەممەدی

[١٥٣٦] تجريد/٤، ژمارە: ١٣٦٢ = ٣٤١٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦١٧ = ٦١٠٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٢٥).

کـوڕی مـوثـەننـا)ن، جیاوازییـەکی زۆر کـەم لەیـەك وشـەدا هەیـە، لـەنێوانی گێڕانـەوەی ئەبوبـەکرو موحەممـەدی کـوڕی مـوثـەننـادا، بـەم شـێوەیە: لـە گێڕانەوەی ئەبوبـەکرا وشـەکە (لِعَبْدٍلِی)یـە، بـەڵام لـە گێڕانـەوەی موحەممـەدی کوڕی موثەننادا، وشەکە (لِعَبْدِي)یە، لە وەرگـەڕاوە کوردییەکـەدا پاڵفتـەی واتـای دوو وشەکە (یا دوو لەفظەکە) رەچاوکراوە.

٢- مەبەسـت لـەوە کـە دەفـەرموێ: بـۆ هـیچ بەنـدەیێ رەوا نییـە، کـە لەخۆیـەوە بڵـێ... تـاد، بـەڵام ئەگـەر لەخۆیـەوە نـەبوو، وە بـەپێی بەڵگەیـەکی قورئانی، یا فەرموودەیی بوو، ئەوە دروستە.

١٥٣٧- عَنْ ابْنِ عَباسٍ (رَضيَ اللهُ عَنْهُما) عَنْ النَّبيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ انْ يَقُولَ انِّي خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى وَنَسَبَهُ الَى ابِيهِ) (الحديث: ٣٤١٦، طرفه في: ٣٤١٥، ٤٦٣١، ٤٦٠٤، ٤٨٠٥): [١٥٣٧]

ئیبنوعـەبباس (رەزای خودایـان لـێ بـێ) دەفـەرموێ: پێغەمبـەر (دروودی خـودای لـێ بـێ) دەفـەرموێ: (بـۆ کـەس ڕەوا نیـە لەخۆیـەوە بڵـێ مـن (واتـە پێغەمبەر) لەیونسی کوڕی مـەتتا باشـترم) حـەزرەت (دروودی خـودای لـێ بـێ) یوونسی بەناوی باوکیەوە ناوهێنا کە مەتتایە) (تاج/٤ ل/٢٨٨ ف/٢ ز/١١٨ - باسـی فەزڵ و گەورەیی یوونس...).

[١٥٣٧] تجرید البخاری/ الترجمة الكوردیة/٤، ژمـارە: ١٣٦٠ = ٣٤٠٦ بخـاری. مـسلم: ٢٠٥٠ تـرقیم الـشیخ محمـد فـؤاد = ٦١١٠ تخـریج الـشیخ خلیـل مـأمون شـیحا (بخـاری رقـم الكتـاب/٦٠ رقـم الباب/٢٤).

(٤٤) باب من فضائل يُوسف عَلَيهِ السَّلام

باسی گەورەیی یوسف پێغەمبەر (سڵاوی خودای گەورەی لەسەر بێ)

١٥٣٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْـهُ) قَـالَ: قِيـلَ: يَـا رَسُـولَ اللَّـهِ مَـنْ أَكْـرَمُ النَّاسِ؟ قَالَ: «أَتْقَاهُمْ». قَالُوا: لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ، قَالَ: «فَيُوسُفُ نَبِيُّ اللَّهِ ابْنُ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ خَلِيلِ اللَّهِ». قَالُوا: لَيْسَ عَـنْ هَـذَا نَـسْأَلُكَ، قَـالَ: «فَعَـنْ مَعَـادِنِ الْعَرَبِ تَسْأَلُونِي؟ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّـةِ خِيَـارُهُمْ فِـي الإِسْلاَمِ إِذَا فَقِهُـوا». {الحـديث: ٦١١١ = ٦١١٧ فـم. تجريـد البخـاري/٤، رقـم: ١٣٤٥ = ٣٣٥٣، ٣٣٧٤، ٣٣٨٣، ٣٤٩٠، ٤٦٨٩ز تحفة الأشراف: ١٤٣٠٧} : [١٥٣٨]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: لە پێغەمبەر پرسیار کرا: کام کەسێ گەورەترو بەڕێزترە؟ فەرمووی: (گەورەترینو بەڕێزترینیان لەلای خودای گەورە، ئەو کەسەیانە کەزۆرتر لەخودا بترسێ!). عەرزیان کرد: مەبەستمان ئەمە نییەو لەم لایەنەوە لێت ناپرسین. فەرمووی: (دەی گەورەترینو بەڕێزترینیان بەڕشتەی نەسەبو بنەچەو ڕەسەننامە: پێغەمبەر یوسفە، کە هەم خۆی پێغەمبەری خودایە، هەم باوکی پێغەمبەری خودایە، هەم باپیرەی پێغەمبەری خودایە، هەم باپیرە گەورەیشی کە حەزرەتی ئیبراهیم خەلیلە دۆستی خودایە. واتە: (خلیل الله)یە. گوتیان: قوربان! مەبەستمان ئەمەیش نییەو پرسیاری ئەمەیشت لێ ناکەین. فەرمووی: (دیارە لەبنەچەی بنەماڵەو خانەدانە کانی عەرەب پرسیار دەکەن، کەرێك وەك کان وان، کە هەرکانێ تایبەتمەندی خۆی هەیە، چۆن جیاوازییو بەرزیو نزمی لەنێوان کانەکانا هەیە، بەهەمان شێوەیش لەنێوان بنەماڵەکانی عەرەبدا هەیە؟).

[١٥٣٨] تجريد البخاری/٤، ژمارە: ١٣٤٥ = ٣٣٥٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦١٥ = ٦١١١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٨).

عەرزیان کرد: بەڵێ مەبەستمان ئەوانە. فەرمووی: (دەی بزانن کە ئەو کەسانەتان کە لەسەردەمی پێش هاتنی ئیسلامەتیدا باش بوون، ئێستاش لەسەردەمی هاتنی ئیسلامەتیدا هەر ئەوانەتان باشەکانتانن، بەڵام بەمەرجێ کە شارەزایی لە ئاییندا پەیدا بکەن‌و بەجوانی رەفتاری پێ بکەن!). {تاج/٤، زنجیرە: ١٣، ژمارە: ٣٩٢٧ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

ڕوونکردنەوە:

حەزرەتی یوسف خۆی‌و باوکی‌و باپیرەی‌و باپیرە گەورەی پێغەمبەر بوون، ناوی یوسفی کوڕی یەعقوبی کوڕی ئیسحاقی کوڕی ئیبراهیمە (سڵاوو دروودی خودایان لەسەر بێ). {بڕوانە: تاج/٤، زنجیرە: ١٣، ژمارە: ٣٩٢٦ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

(٤٦) باب مِنْ فَضَائِلِ الخضر عَلَيْهِ السَّلَام
باسی گەورەیی خزری زیندە (سڵاوی خودای گەورەی لەسەر بێ)

١٥٣٩- حَدَّثَنَا أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ عَنِ النَّبِيِّ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « قَامَ مُوسَى النَّبِيُّ خَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ ، فَسُئِلَ أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ فَقَالَ أَنَا أَعْلَمُ . فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ ، إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَيْهِ ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ . قَالَ يَا رَبِّ وَكَيْفَ بِهِ فَقِيلَ لَهُ احْمِلْ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ فَإِذَا فَقَدْتَهُ فَهْوَ ثَمَّ ، فَانْطَلَقَ وَانْطَلَقَ بِفَتَاهُ يُوشَعَ بْنِ نُونٍ ، وَحَمَلاَ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ ، حَتَّى كَانَا عِنْدَ الصَّخْرَةِ وَضَعَا رُءُوسَهُمَا وَنَامَا فَانْسَلَّ الْحُوتُ مِنَ الْمِكْتَلِ فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ، وَكَانَ لِمُوسَى وَفَتَاهُ عَجَبًا ، فَانْطَلَقَا بَقِيَّةَ لَيْلَتِهِمَا وَيَوْمِهِمَا فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا ، لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا ، وَلَمْ يَجِدْ مُوسَى مَسًّا مِنَ النَّصَبِ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أُمِرَ بِهِ . فَقَالَ لَهُ فَتَاهُ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ ،

قَالَ مُوسَى ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي ، فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا ، فَلَمَّا انْتَهَيَا إِلَى الصَّخْرَةِ إِذَا رَجُلٌ مُسَجًّى بِثَوْبٍ – أَوْ قَالَ تَسَجَّى بِثَوْبِهِ – فَسَلَّمَ مُوسَى . فَقَالَ الْخَضِرُ وَأَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلاَمُ فَقَالَ أَنَا مُوسَى . فَقَالَ مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ نَعَمْ . قَالَ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رَشَدًا قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ، يَا مُوسَى إِنِّي عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَّمَنِيهِ لاَ تَعْلَمُهُ أَنْتَ ، وَأَنْتَ عَلَى عِلْمٍ عَلَّمَكَهُ لاَ أَعْلَمُهُ . قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا ، وَلاَ أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ، فَانْطَلَقَا يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ لَيْسَ لَهُمَا سَفِينَةٌ ، فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ ، فَكَلَّمُوهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمَا ، فَعُرِفَ الْخَضِرُ ، فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ ، فَجَاءَ عُصْفُورٌ فَوَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ ، فَنَقَرَ نَقْرَةً أَوْ نَقْرَتَيْنِ فِي الْبَحْرِ . فَقَالَ الْخَضِرُ يَا مُوسَى ، مَا نَقَصَ عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ إِلاَّ كَنَقْرَةِ هَذَا الْعُصْفُورِ فِي الْبَحْرِ . فَعَمَدَ الْخَضِرُ إِلَى لَوْحٍ مِنْ أَلْوَاحِ السَّفِينَةِ فَنَزَعَهُ . فَقَالَ مُوسَى قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ ، عَمَدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ لاَ تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ . فَكَانَتِ الأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا . فَانْطَلَقَا فَإِذَا غُلاَمٌ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ ، فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ مِنْ أَعْلاَهُ فَاقْتَلَعَ رَأْسَهُ بِيَدِهِ . فَقَالَ مُوسَى أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا – قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ وَهَذَا أَوْكَدُ – فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا ، فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا ، فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ . قَالَ الْخَضِرُ بِيَدِهِ فَأَقَامَهُ . فَقَالَ لَهُ مُوسَى لَوْ شِئْتَ لاَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا . قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ » . قَالَ النَّبِيُّ – صلى الله عليه وسلم – « يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى ، لَوَدِدْنَا لَوْ صَبَرَ حَتَّى يُقَصَّ عَلَيْنَا مِنْ أَمْرِهِمَا» [١٥٣٩]

[١٥٣٩] تجريد البخاری/١، ژماره: ١٠١ - ١٢٢ بخاری. پوختەی موسليم/٤، ژماره: ١٦١١ - ٦١١٣ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٣ رقم الباب/٤٤).

ئەمە دەقی ژمارە: (١٦١١)ی پوختەی موسلیمە، کەوا لە بەرگی چواردا، گەلێ بەهرەی زۆرتری وا تیادا، گێڕانەوەکەی ئێرە، دەقی ژمارە: (١٠١)ی تەجریدی بوخاریيە، کەوا لە بەرگی یەکەمدا.

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: قُلْتُ لاِبْنِ عَبَّاسٍ: إِنَّ نَوْفًا الْبِكَالِيَّ يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ صَاحِبَ بَنِي إِسْرَائِيلَ، لَيْسَ هُوَ مُوسَى صَاحِبَ الْخَضِرِ! فَقَالَ: كَذَبَ عَدُوُّ اللَّهِ، سَمِعْتُ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ: «قَامَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ خَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَسُئِلَ: أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ؟ فَقَالَ: أَنَا أَعْلَمُ، قَالَ: فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَيْهِ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: أَنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ، قَالَ مُوسَى: أَيْ رَبِّ كَيْفَ لِي بِهِ؟ فَقِيلَ لَهُ: احْمِلْ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ فَحَيْثُ تَفْقِدُ الْحُوتَ فَهُوَ ثَمَّ، فَانْطَلَقَ، وَانْطَلَقَ مَعَهُ فَتَاهُ، وَهُوَ يُوشَعُ بْنُ نُونٍ، فَحَمَلَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ، وَانْطَلَقَ هُوَ وَفَتَاهُ يَمْشِيَانِ حَتَّى أَتَيَا الصَّخْرَةَ، فَرَقَدَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ وَفَتَاهُ، فَاضْطَرَبَ الْحُوتُ فِي الْمِكْتَلِ حَتَّى خَرَجَ مِنَ الْمِكْتَلِ فَسَقَطَ فِي الْبَحْرِ، قَالَ: وَأَمْسَكَ اللَّهُ عَنْهُ جِرْيَةَ الْمَاءِ، حَتَّى كَانَ مِثْلَ الطَّاقِ فَكَانَ لِلْحُوتِ سَرَبًا، وَكَانَ لِمُوسَى وَفَتَاهُ عَجَبًا، فَانْطَلَقَا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمَا وَلَيْلَتِهِمَا وَنَسِيَ صَاحِبُ مُوسَى أَنْ يُخْبِرَهُ، فَلَمَّا أَصْبَحَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ قَالَ لِفَتَاهُ: (آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا). قَالَ: وَلَمْ يَنْصَبْ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أُمِرَ بِهِ، قَالَ: (أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهُ إِلاَّ الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا). قَالَ مُوسَى: (ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا). قَالَ: يَقُصَّانِ آثَارَهُمَا، حَتَّى أَتَيَا الصَّخْرَةَ فَرَأَى رَجُلاً مُسَجًّى عَلَيْهِ بِثَوْبٍ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ مُوسَى، فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ: أَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلاَمُ؟ قَالَ: أَنَا مُوسَى، قَالَ: مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: إِنَّكَ عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَّمَكَهُ اللَّهُ لاَ أَعْلَمُهُ، وَأَنَا عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَّمَنِيهِ لاَ تَعْلَمُهُ، قَالَ لَهُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ:

(هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا، قَالَ: إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا، وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا. قَالَ: سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلاَ أَعْصِي لَكَ أَمْرًا). قَالَ لَهُ الْخَضِرُ: (فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلاَ تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا). قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَانْطَلَقَ الْخَضِرُ وَمُوسَى يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ، فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ فَكَلَّمَاهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمَا، فَعَرَفُوا الْخَضِرَ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ، فَعَمَدَ الْخَضِرُ إِلَى لَوْحٍ مِنْ أَلْوَاحِ السَّفِينَةِ فَنَزَعَهُ، فَقَالَ لَهُ مُوسَى: قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ عَمَدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا، (قَالَ: أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا، قَالَ: لاَ تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلاَ تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا). ثُمَّ خَرَجَا مِنَ السَّفِينَةِ فَبَيْنَمَا هُمَا يَمْشِيَانِ عَلَى السَّاحِلِ إِذَا غُلاَمٌ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ، فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ فَاقْتَلَعَهُ بِيَدِهِ فَقَتَلَهُ، فَقَالَ مُوسَى: (أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَاكِيَةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا). قَالَ: (أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا). قَالَ: - وَهَذِهِ أَشَدُّ مِنَ الأُولَى - (قَالَ: إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلاَ تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا. فَانْطَلَقَا، حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا، فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ). يَقُولُ: مَائِلٌ، قَالَ: الْخَضِرُ بِيَدِهِ هَكَذَا فَأَقَامَهُ. قَالَ لَهُ مُوسَى: قَوْمٌ أَتَيْنَاهُمْ فَلَمْ يُضَيِّفُونَا وَلَمْ يُطْعِمُونَا وَ (لَوْ شِئْتَ لَتَخِذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا. قَالَ: هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ، سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا». قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى لَوَدِدْتُ أَنَّهُ كَانَ صَبَرَ حَتَّى يَقُصَّ عَلَيْنَا مِنْ أَخْبَارِهِمَا». وَقَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «كَانَتِ الأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا». قَالَ: «وَجَاءَ عُصْفُورٌ حَتَّى وَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ ثُمَّ نَقَرَ فِي الْبَحْرِ. فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ: مَا نَقَصَ عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلاَّ مِثْلَ مَا نَقَصَ هَذَا الْعُصْفُورُ مِنَ الْبَحْرِ». قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: وَكَانَ ابن عباس (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) يَقْرَأُ: (وَكَانَ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحَةٍ غَصْبًا). وَكَانَ يَقْرَأُ: (وَأَمَّا الْغُلاَمُ فَكَانَ كَافِرًا).

{الحديث: ٦١١٣ = ٦١١٩ فم. تجريد البخاري/١، چاپى/١٠١٠ز، رقم: ١٠١ = ١٢٢، ٧٨، ٢٢٦٧، ٢٧٢٨، ٣٢٧٨، ٣٤٠٠، ٣٤٠١، ٤٧٢٥، ٤٧٢٦، ٤٧٢٧، ٦٦٧٢، ٧٤٧٨ز ترمذى. تفسير القرآن: ٣١٣٠. أبو داود. السنة: ٤٧٠٥. تحفة الأشراف: ٣٩} :

سەعیدی کوڕی جوبەیر (رەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: بە ئیبنو عەبباسم گوت: کە نەوف بەککالی دەڵێ: ئەو مووسایە کە هاوڕێی خدری زیندە بووەو داستانەکەیان لە قورئاندا باسی کراوە، ئەو مووسا مەشهوورە نییە کە پێغەمبەری نەوەی ئیسرائیل بووە!

ئیبنو عەبباس (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: ئەو دوشمنی خودایە درۆ دەکا (ئەو لای خۆی پیاوی باشەو زانایەکی پایە بەرزە چۆن هەڵەی وا گەورە دەکا) چونکە من ئوبەییەی کوڕی کەعب خۆی قسەی بۆم کرد، فەرمووی: بەگوێی خۆم بیستم لەزاری پیرۆزی خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (مووسا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەڵسایەوە لەناو نەوەی ئیسرائیلدا وتارێکی دا (نەوەی ئیسرائیل واتە: نەتەوەی یەعقووب) لێیان پرسی: کێ لەهەموو کەسێ زاناترە؟ فەرمووی: من! خودای گەورەیش (لەبەرئەوەی کەزانینی ئەم باسەی هەواڵە نەکرد بە عیلمی خودا) گلەیی لەمووسا کردو سرووشو نیگای نارد بۆی: ئەی مووسا! بەندەیەکی من هەیە ئەو لەتۆ زاناترە، ئێستا وا لە مەجمەعول بەحرەین (واتە: لەدواوانی دوو دەریای فارسو رۆم، کە ئێستا پێیان دەگوترێ: دەریای سوورو دەریای سپی، کە ئێستە ئەو جەمسەرە پارچەیە زەوییە لە وڵاتی میسرە، وا لەنێوانی کیشوەری ئاسیاو کیشوەری ئەفریقادا، کەناڵێکی گەورەی لێ هەڵکەنراوە بەناوی کەناڵی

سویس‌و بووه به‌ڕاره‌وی پاپۆڕی گه‌وره، له‌ده‌ریای سووره‌وه به‌ره‌و ده‌ریای سپی‌و به پێچه‌وانه‌شه‌وه).

مووسا فه‌رمووی: ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! جا ئه‌وه چۆن خۆم بگه‌یه‌نمه لای؟ فه‌رمووی: ماسییه‌ك ببرژێنه‌و له‌گه‌ڵ خۆتدا له زه‌مبیله‌یه‌كا بیبه، جا له‌كوێدا ئه‌و ماسییه‌ت وون كرد، ئه‌و به‌نده‌یه وا له‌وێدا، جا له‌زه‌مبیله‌یه‌كا ماسییه‌كی هه‌ڵگرت‌و خۆی‌و یۆشه‌عی كوڕی نوون، كه هه‌م سوخته‌ی بوو، هه‌م خوشكه‌زای بوو، كه‌وتنه‌ڕێ‌و ڕۆیشتن هه‌تا گه‌یشتنه لای تاوێره‌كه‌ی قه‌راخ ده‌ریاكه، كه خدری زینده له‌وێ بوو، ئیتر له‌وێ سه‌ریان نایه‌وه‌و خه‌وتن، ماسییه‌كه‌یش له‌زه‌مبیله‌كه‌دا راپه‌ڕی‌و هاته ده‌ره‌وه‌و كه‌وته ناو ده‌ریاكه‌وه، وه به‌ناو نێرینه‌ی ئاوی ده‌ریاكه‌دا خه‌نده‌كێكی بۆ خۆی دروست كردو ڕێگه‌ی خۆی گرته به‌رو كه‌وته‌ڕێ، خودای گه‌وره‌یش شڵپاوی ئاوه‌كه‌ی كه به‌ڕۆیشتنی ماسییه‌كه شه‌ق ده‌بوو، وه‌ك تاقی سه‌رده‌رگاو په‌نجه‌ره كرد به توونێل له‌ژێر ئاوه‌كه‌دا!

له گێڕانه‌وه‌یه‌كا: له‌بن ئه‌و گا به‌رده‌دا كانیاوێ هه‌یه ناوی ئاوی كانی ژیانه‌و ناسراوه به‌ئاوی حه‌یات، هه‌رچی شتێ له‌و ئاوه‌ی لێ بكه‌وێ، زیندوو ده‌بێته‌وه، جا ماسییه‌كه له‌ئاوی ئه‌و كانیه‌ی لێ ده‌كه‌وێ‌و ده‌جووڵێته‌وه‌و راده‌چه‌نێ‌و له زه‌مبیله‌كه ده‌رده‌په‌ڕێ‌و ده‌چێته ناو ده‌ریاكه‌وه، كه مووسا (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) خه‌به‌ری ده‌بێته‌وه، یووشه‌عی هاوڕێی له‌بیری نابێ كه‌باسی ئه‌م حاڵه‌ی ماسییه‌كه‌ی بۆ بكا، جاماوه‌ی ئه‌و ڕۆژه‌و شه‌وێكی ته‌واو هه‌تا به‌یانی ده‌ڕۆن، تا بۆ سبه‌ینێ مووسا به یووشه‌ع ده‌فه‌رموێ: نانی به‌یانیمان بۆ بهێنه، به‌ڕاستی له‌م سه‌فه‌ره‌ماندا تووشی ماندوویی بووین! فه‌رمووی: هه‌تا له‌و شوێنه ره‌ت نه‌بوون كه خودا كردبووی به نیشانه بۆی، هه‌ستی به‌ماندوویی‌و كفتی‌و شه‌كه‌تی نه‌كرد، خزمه‌تكاره‌كه‌ی عه‌رزیكرد:

{أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهُ إِلاَّ الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا – الكهف – ١٨/٦٣}:

واته: قوربان! پێم نالێی بۆچی وام بەسەرهات؟ دەزانی کاتێ گەیشتینە لای بەردەکەو تۆ نووستیت، من شتێکی سەیرم دی تەماشام کرد وا ماسییە برژاوەکەمان لەناو زەمیلەکە دەرپەڕیو خۆی فڕەدایە ناو دەریاکەوەو لەسەر شێوەیەکی زۆر سەیرو سەر سوڕهێنەر بەناوی ئاوەکەدا دەستی کرد بەڕۆیشتن، من لەبیرم چوو ئەم ڕووداوەت بۆ بگێڕمەوە، دیارە شەیتان ئەوەی لەبیر بردمەوە، بەهۆی خەیاڵی دڵەوە، فەرمووی: ئەو تونێلەی کە بۆ مووساو شاگردەکەی سەر سووڕهێنەر بوو، کە بۆ ماسییەکە لە غەمو قومووش بوو، وەك بۆشایی ناو بۆری وابوو، بەڵام بۆ مووساو شاگردەکەی سەرسوڕهێنەر بوو. مووسا بە یووشەعی فەرموو: {قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا – الكهف – ١٨/٦٤}:

واتە: دەی ئێمە بۆنەمە دەگەڕێین، کەتۆ دیوتە، ئیتر ڕێك بەشوێنی خۆیاندا گەڕانەوە، فەرمووی: بەشوێنی خۆیاندا ڕێك گەڕانەوەو شوێنەواری خۆیانیان دەقاو دەق هەڵگرتەوە تا گەیشتنەوە لای تاوێرەکە، تەماشایانکرد وا پیاوێ بەنوێنی خۆی داپۆشیوە، جا مووسا سڵاوی لێکرد، خضریش (سڵاوی لێ بێ) فەرمووی: لەکوێ لەم وڵاتی تۆیە ئەم جۆرە سڵاوو ڕۆژباشییە هەیە! فەرمووی: من مووسام. خدری زیندە فەرمووی: مووسای پێغەمبەری بەنی ئیسرائیل؟ فەرمووی: بەڵێ ئەوم، هاتووم بۆلای تۆ کە لەم عیلمو زانستە نایابەی کە لەلای خوداوە فێرکراوی، هەندێکم فێربکەی، کە ببێ بەهۆی گەیشتنم بە ڕەزای خودا، خدر فەرمووی: تۆ ناتوانی لەگەڵ مندا، خۆت بگریو صەبر بکەی، ئەی مووسا! من خودا لە عیلمو زانستی خۆی، بازە عیلمو

زانستێکی وای فێرکردووم، تۆ بەتەواوی نایزانیتو وەك من شارەزاییەکی تەواوت نییە لەو بابەتەدا، کەپێی دەگوترێ: عیلمی حەقیقەت، یا عیلمی لەدوننی، یا زانستی بەهرەیی (عِلْمِي لَدُنِّي) وە هەروەها تۆیش خوای مەزن لە عیلمو زانستی خۆی بازە عیلمو زانیارییەکی فێرکردووی، کە بریتییە لە شەریعەتو عیلمی ظاهیر، من وەك تۆ نایزانم، کەوابوو وازبێنە تۆ بەرێگەی خۆتو من بەرێگەی خۆم. مووسا فەرمووی: {سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا - الكهف – ١٨/٦٩}.

واتە: خودا یاربێ ئەگەر رێگەم بدەی لە خزمەتتابم، دەبینی بەباشی ئارام دەگرمو سەرپێچی لە فەرمانت ناکەم، خدریش فەرمووی: {فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَن شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا – الكهف – ١٨/٧٠}.

واتە: باشە، بەلام بەمەرجێ لەشت زۆر مەکۆلەرەوە، هەرچیم کرد قسەمەکەو هەقت بەسەرمەوە نەبێ، هەتا خۆم تێت دەگەیەنم.

فەرمووی: پاش ئەوە کە لەسەر ئەم مەرجە رێکەوتن، هەردوکیان لەقەراخی دەریاکەوە کەوتنە رێ، تا پاپۆرێ هات، قسەیان لەگەڵیان کرد، کە هەڵیان بگرن، خدریان ناسی، بەبێ کرێ بەخۆڕایی هەڵیان گرتن، کەسواری پاپۆرەکە بوون، لەپڕ لەناکاوا مووسا چاوی لێ بوو کەوا خدر بە تەشوێ تەختەیەکی لە تەختەکانی پاپۆرەکە هەڵکەند، مووسا پێی فەرموو: ئەوە چیت کرد! لای خۆی ئەم پیاوانە پیاوەتییان لەگەڵمان کردو بە بەلاش ئێمەیان سوار کردووە، کەچی تۆ دەچیت پاپۆرەکەیان کون دەکەی، تاکوو سەرنشینەکانی نوقم بکەیو لەناودا بخنکێن! بەراستی تاوانێ گەورەو ناهەموارت کرد.

خدر فەرمووی: ها! ئەدیی من پێم نەگوتیت کەتۆ لەگەڵ مندا هەڵناکەیتو ناتوانی ئۆقرە بگری؟ مووسا فەرمووی: لەبیرم نەبوو، لێم مەگرەو

هاوڕێیەکی باش بەو چاو پۆشیم لێ بکە، با نەبیت بە مایەی باری زەحمەت بۆم. فەرمووی: ئەم جاری یەکەمەیان مووسا لەیادی نەبوو، فەرمووی: لەوکاتەدا چۆلەکەیێ هات لەسەر لێواری پاپۆڕەکە نیشتەوەو دەندووکێکی ژەند بەئاوی دەریاکەدا، خدر پێی فەرموو: زانیاری منو زانیاری تۆ لەچاو زانیاری خودادا وەك دەنووك ژەندنی ئەم چۆلەکەیە وایە بەم دەریایەدا، ئەوجا لە پاپۆڕەکە هاتنە دەرێو هەردوکیان بەکەناری دەریاکەدا دەستیانکرد بە ڕۆیشتن، لەناکاو خدر چاوی کەوت بە کوڕێکی منالکار لەناو منداڵاندا یاری دەکرد، یەکسەر پری کرد بەسەریاو بەدەست وەك بەچکە چۆلەکە سەری هەڵکەندو ملی هەڵکێشاو بەبێ قسەو پرسیارو چەندو چوون کوشتی!! مووسا پێی فەرموو: {أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَّقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُّكْرًا – الكهف – ١٨/٧٤}.

واتە: ئەو منداڵە بێ تاوانو گیانە پاکەت بەناهەق چۆن کوشمت، بەبێ ئەوەی کەسێکی کوشتبێ، لەخۆتەوە کوشتت؟! بەڕاستی کارێکی زۆر ناڕەوات کردو کاری وا ناشیرین کەس پەسەندی ناکا.

لە غایەتولمەئموولی شەرحی تاجول ئوصولدا دەفەرمووێ: دەگێڕنەوە خدر لەم وەڵامی مووسایە زۆر تووڕە دەبێ، دەچێ دەفەی شانی چەپی منالەکە دەردەهێنێو گۆشتەکەی لێ دادەماڵێ، سەیردەکەن لێی نووسراوە، لەخواییەوە: ئەم کوڕە کافرە، قەت ئیمانو باوەڕ ناهێنێ! ئیتر مووسا هێواش دەبێتەوە. خدر دەفەرمووێ: {قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ صَبْرًا – الكهف – ١٨/٧٥}:

واتە: کوڕە! من پێم نەگوتی کەتۆ لەگەڵ مندا هەڵناکەیو ناتوانی خۆت بگریو سەر لەکاری من دەرناکەی، لەبەرئەوە خۆت پێ ناگیرێو هەڵ دەدەمیتێ؟ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ڕەددی ئەم جارەی خدر

توندو تیژتر بوو، له رهددی جاری یهکهمی). مووسا فـهرمووی: {إِن سَـأَلْتُكَ عَـن شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي، قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي عُذْرًا – البقرة – ١٨/٧٦}:

واته: ئهگهر جارێکی تر پاش ئـهمجاره ههڵهی وام کـردو لهمـهرجی خـۆم دهرچووم ئیتر هاوڕێتیم مهکه، ئیتر بیانوو مههانهت بڕیوم.

فـهرمووی: پاش ئـهوه کهوتنـهوه ڕێو ڕۆیـشتن هـهتا چـونه ئاوهدانییـهك (شاری ئهنطاکییه) لهوێ داوای نانو ئاویان لهههموو خهڵکی ئهو ئاوهدانیه کـرد که بیخۆن، بهڵام کهسیان قایل نهبوون که میوانداریيان پێ بکهنو بهنائومێدی ڕۆیشتن، دیوارێکیان بینی خهریك بوو ههرهس بهێنێو بڕووخێ، خدر دهستێکی پیادا هێناو ڕاستی کردهوه. مووسا پێی فهرموو: خهڵکی ئـهم شـاره بـێ ویـژدانو چرووكو پیسکهن، ئهم هۆزه لای خۆی ئێمه بووین بهمیوانیان، کهچی نـهنانو ئاوێکیان پێماندو نه میوانداریيان پێ کردین، ئهگهر ئارهزووت ببوایه کرێـت لێ وهردهگرتنو بهکرێ دیوارهکهت ڕاسمت دهکردهوه بۆیان.

خدر فـهرمووی: {هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَـمْ تَـسْتَطِع عَّلَيْـهِ صَبْرًا – الكهف – ١٨/٧٨}.

واته: ئهمه کاتی لهیهك جیابوونهوهی منو تۆیه لهیهکتری، بهزوویی ئـهو شتانهت بۆ ڕوون دهکهمهوهو نهێنییهکهیانت پێ دهڵێم کهتۆ خـۆت بـۆ ڕانـهگیرا بهرابهریان. پێغهمبهری خۆمان، حهزرهتی موحهممـهد (دروودی خـودای لهسـهر بـێ) فـهرمووی: (خۆزگـهم مووسـا زیـاتر ددانـی بهخۆیـدا بگرتبایـه، هـهتا خـودا زیاتر داستانی ئهم دوو زاتهی باس بکردایه بۆمان!

سـهعیدی کـوڕی جوبـهیر (ڕهحمـهتی خـودای لێ بـێ) فـهرمووی: ئیبنـو عهبباس (ڕهزای خودایان لێ بێ) ئهم ئایهتهی بهم قیرائهته دهخوێندهوه: {وَكَانَ أَمَـامَهُم مَّلِـكٌ يَأْخُـذُ كُـلَّ سَـفِينَةٍ صَـالِحَةٍ غَـصْبًا} وه ئـهم ئایهتـهی تریـشی بـهم

قیرائەتە دەخوێندەوە: {وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِراً}. {تاج/٤، لاپەرشە: ٣٤٠، چاپی چوارەم، زنجیرە: ١، ژمارە: ٣٩٧٤}.

٤٤- كِتَابُ فَضَائِلِ الصَّحَابَةِ
نامەی گەورەیی‌و سەروەری هاوەڵانی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ)

(١) بابُ مِنْ فَضَائِلِ أبي بكر الصِّدِّيق ﴿ﷺ﴾
باسی سەروەرییەکانی ئەبو بەکری صەدیق (ڕەزای خودای لێ بێ)

١٥٤٠- عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: نَظَرْتُ إِلَى أَقْدَامِ الْمُشْرِكِينَ عَلَى رُءُوسِنَا وَنَحْنُ فِي الْغَارِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ نَظَرَ إِلَى قَدَمَيْهِ أَبْصَرَنَا تَحْتَ قَدَمَيْهِ، فَقَالَ: «يَا أَبَا بَكْرٍ مَا ظَنُّكَ بِاثْنَيْنِ اللَّهُ ثَالِثُهُمَا». {الحديث: ٦١١٩ = ٦١٢٥ فم. تجريد البخاري/٤، رقم: ١٥١٩ = ٣٩٢٢، ٣٦٥٣، ٤٦٦٣}:[١٥٤٠]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئەبوبەکری صەدیق (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەخزمەت پێغەمبەردا بووم، لەسەفەری کۆچدا، لەناو ئەشکەوتەکەی چیای سەور بووین، ئەو دەستەیەی کەلە ناموسوڵمانەکانی مەککە شوێنمان کەوتبوون، کە یا بمانکوژن، یا دیلمانبکەن، سەرکەوتبوونە سەر سەربانی ئەشکەوتەکەو، بەسەر سەرمانەوە ڕاوەستابوون، کە تەماشام کردو سەرم هەڵبڕی وا قاچی ئەو دەستەیە دیارن

[١٥٤٠] تجريد البخاري/٤، ژمارە: ١٥١٩ = ٣٩٢٢ بخاری، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٢١ = ٦١١٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/٢).

لەمنەوە، عەرزی حەزرەتم کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! خۆ ئەگەر یەکێکیان تەماشای ژێرپێی خۆی بکا، لەبەرپێی خۆیدا دەمانبینیٚو کەشف دەبینو دەمان کوژن!

فەرمووی (درووودی خودای لەسەر بێ): (ئەی ئەبوبەکر! بێ دەنگبە، ئێمە دوو کەسین، خودا خۆی کەسی سێیەممانە، دەی گومانت چییە بەو دوو کەسە کەخودا خۆی کەسی سێیەمیانە. واتە: خەمت نەبێ خودای گەورە لەگەڵمانە، کەسێ خودای لەگەڵ بێ، کەس زەفەری پێ نابا). {تاج/٤، زنجیرە: ١٠، ژمارە: ٣٩٠٣. تەفسیری سوورەتی تەوبە}.

١٥٤١- حديث أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِىِّ رضى الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ «إِنَّ عَبْدًا خَيَّرَهُ اللَّهُ بَيْنَ أَنْ يُؤْتِيَهُ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا مَا شَاءَ ، وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَهُ » . فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ فَدَيْنَاكَ بِآبَائِنَا وَأُمَّهَاتِنَا . فَعَجِبْنَا لَهُ ، وَقَالَ النَّاسُ انْظُرُوا إِلَى هَذَا الشَّيْخِ ، يُخْبِرُ رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – عَنْ عَبْدٍ خَيَّرَهُ اللَّهُ بَيْنَ أَنْ يُؤْتِيَهُ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ وَهْوَ يَقُولُ فَدَيْنَاكَ بِآبَائِنَا وَأُمَّهَاتِنَا . فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – هُوَ الْمُخَيَّرَ ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ هُوَ أَعْلَمَنَا بِهِ . وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – « إِنَّ مِنْ أَمَنِّ النَّاسِ عَلَىَّ فِى صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ أَبَا بَكْرٍ ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلاً مِنْ أُمَّتِى لاَتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ ، إِلاَّ خُلَّةَ الإِسْلاَمِ ، لاَ يَبْقَيَنَّ فِى الْمَسْجِدِ خَوْخَةٌ إِلاَّ خَوْخَةُ أَبِى بَكْرٍ» [١٥٤١]

ئەمە دەقی ژمارە: (١٦٢٢)ی پوختەی موسلیمە بەهرەی زۆری واتیادا، کە دەفەرموێ:

[١٥٤١] تجرید/١، ژمارە: ٢٨٦ - ٤٦٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٢٢ - ٦١٢٠ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٣ رقم الباب/٤٥).

عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِي (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: «عَبْدٌ خَيَّرَهُ اللَّهُ بَيْنَ أَنْ يُؤْتِيَهُ زَهْرَةَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَهُ». فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) وَبَكَى، وَقَالَ: فَدَيْنَاكَ بِآبَائِنَا وَأُمَّهَاتِنَا، قَالَ: فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هُوَ الْمُخَيَّرُ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ أَعْلَمَنَا بِهِ، وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «إِنَّ أَمَنَّ النَّاسِ عَلَيَّ فِى مَالِهِ وَصُحْبَتِهِ أَبُو بَكْرٍ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلاً، لاَتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلاً، وَلَكِنْ أُخُوَّةُ الإِسْلاَمِ، لاَ تُبْقَيَنَّ فِى الْمَسْجِدِ خَوْخَةٌ إِلاَّ خَوْخَةَ أَبِى بَكْرٍ». {الحديث: ٦١٢٠ = ٦١٢٦ فم. تجريد البخارى/١، رقم: ٢٨٦ = ٤٦٦، ٣٦٥٤، ٣٩٠٤ فتح البارى. ترمذى. مناقب: ٣٦٦٠. تحفة الأشراف: ٤١٤٥}:

ئەبو سەعیدی خودری (رەزای خودای لیٚ بیٚ) فەرمووی: پیٚغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بیٚ) لەسەردوانگە دانیشت، وتاریٚکی بۆماندا، فەرمووی: (خودا بەندەیەکی خۆیی کردووە بەسەر پشك: کە یا لەجیهاندا بمیٚنیٚو بەهرەمەندبیٚ لەخۆشی دنیای رازاوە، یان ئەو بەشو بارمیە هەڵبگریٚ کە لەلای خودا دانراوە بۆی، ئەو بەندەیەیش ئەو بەشو بارمیەی هەڵبژاردووە کە لەلای خودایە).

فەرمووی: جا ئەبوبەکری صەدیق، کە گوێی لەم فەرمایشتەی پیٚغەمبەر بوو، دەستی کرد بەگریانو زۆر گریا، وە فەرمووی: قوربان! ئەی پیٚغەمبەری خودا! باوکو دایکمان دەکەین بە قوربانی تۆ!

فەرمووی: ئیٚمە ئەم گریانەی ئەومان بەلاوە سەیر بوو!! تەنانەت من لەدڵی خۆما گوتم: ئەم پیرە میٚردە بۆ دەگری؟ لەبەرئەوەی کەخودا بەندەیەکی کردووە بەسەرپشك لەنیٚوانی خۆشی جیهانو لەنیٚوانی ئەو بەشو بارمیەی کەوا

لەلای خودا، وە بەندەکەیش بەش و بارەو بەهرەکەی لای خودای هەڵبژاردبێ شتی وا گریانی بۆچییە؟

تومەز ئەو بەندەیەی کەکرابوو بەسەرپشك و خاترخۆ کرابوو، لەنێوان ئەم جیهان و ئەو جیهاندا پێغەمبەر خۆی بوو (دروودی خودای لەسەر بێ) وە ئەبوبەکر (رەزای خودای لێ بێ) لەئێمە باشتر لەمەبەستی فەرموودەکەی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) تێگەشتبوو. پێغەمبەر فەرمووی: (ئەی ئەبوبەکر! مەگری، بەڕاستی ئەبوبەکر لەهەموو کەس زیاتر پیاوەتی بەسەرمنەوە هەیە، چ بەگیان، چ بەسامان، ئەگەر من لە ئۆمەتم کەسێکم بگرتایە بەدۆست بۆ خۆم، ئەبوبەکرم هەڵ دەبژاردو دەمکرد بەدۆستی گیانی بەگیانی خۆم، بەلام کەسێ لەئۆمەتم ناگرم بەدۆست و خەلیلی تایبەتی بۆ خۆم، چونکە من خودا کردوومی بەدۆستی خۆی، بەلام لەگەڵ ئەمەشدا تا بڵێی برایەتی و دۆستایەتی ئایینی ئیسلام لەنێوانمانا پتەوو بەهێزە لەسایەی خوداوە!). هەتا ئەوکاتە گەلێ لە هاوەڵان دەرگایان لەسەرماڵی مزگەوت بوو، جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) سەبارەت بەم بابەتە فەرمووی: (هەردەرگایێ لەسەر مزگەوتە دەبێ بگیرێ، تەنیا دەرگای ماڵەکەی ئەبوبەکر نەبێ!). {تاج/٤، زنجیرە: ٣، ژمارە: ٣٢٣٤، چ/٤}.

١٥٤٢- عَنْ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بَعَثَهُ عَلَى جَيْشِ ذَاتِ السَّلاَسِلِ فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: أَيُّ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: «عَائِشَةُ»، قُلْتُ: مِنَ الرِّجَالِ؟ قَالَ: «أَبُوهَا»، قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ عُمَرُ». فَعَدَّ

رِجَالاً. {الحديث: ٦١٢٧ = ٦١٣٣ فـم. تجريـد البخـاری/٤، رقـم: ١٤٥٢ = ٣٦٦٢، ٤٣٥٨}:[١٥٤٢]

ئـەبو عثمـان فـەرمووی: عـەمری كـوڕی عـاص (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) منـی كـرد بـە فەرمانـدەی سوپای غەزای زاتو سەلاسیل، چوومە خزمـەتی، عـەرزیمكرد: ئـەی پێغەمبـەری خودا! كێ زۆر خۆشەویستە لەلات؟ فـەرمووی: (عائیـشە). وتم: ئـەی لـەپیاوان؟ فەرمووی: (باوكی عائیشە). واتە: ئەبوبەكری صەدیق. گوتم: لەپاش ئەوان كێـی تر؟ فەرمووی: (عومەر). حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) چـەند كەسێكی تریشی ژمارد كە خۆشی دەوێن). {تاج/٣، زنجیرە: ٣١، ژمارە: ٣٤١٨}.

١٥٤٣- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْـنِ مُطْعِـمٍ عَـنْ أَبِيـهِ: أَنَّ امْـرَأَةً سَـأَلَتْ رَسُـولَ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَيْئًا، فَأَمَرَهَا أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْهِ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّـهِ أَرَأَيْـتَ إِنْ جِئْتُ فَلَمْ أَجِدْكَ. قَالَ أَبِي: كَأَنَّهَا تَعْنِي الْمَوْتَ. قَالَ: «فَإِنْ لَمْ تَجِدِينِي فَأْتِي أَبَـا بَكْـرٍ». {الحـديث: ٦١٢٩ = ٦١٣٥ فـم. تجريـد البخـاری/٤، رقـم: ١٤٤٩ = ٣٦٥٩، ٧٢٢٠، ٧٣٦٠}:[١٥٤٣]

موحەممـەدی كـوڕی جوبـەیری كـوڕی مـوطعیم (ڕەزای خودایـان لێ بـێ) فـەرمووی: بـاوكم فـەرمووی: ژنـێ هاتـە خزمـەتی حـەزرەت (دروودی خـودای لەسەر بێ) داوای شتێكی لێ كـرد، لەوكاتـەدا پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بێ) ئەو شتەی نەبوو، فەرمووی پێی: جارێكی تر وەرەوە ژنەكەیش گوتی: ئـەی

[١٥٤٢] تجريد البخاری/٤، ژمارە: ١٤٥٢ = ٣٦٦٢ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٦٢٣ = ٦١٢٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/٥).

[١٥٤٣] تجريد البخاری/٤، ژمـارە: ١٤٤٩ = ٣٦٥٩ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٦٢٧ = ٦١٢٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/٥).

پێغەمبەری خودا! ئەگەر هاتمەوەو تۆم دەست نەکەوت بچم بۆلای کێ کە لەباتی خۆت بەڵێنەکەت جێبەجێ بکا بۆم؟ ژنەکە لەم پرسیارە وەك بڵێیت مەبەستی ئەوە بوو، ئەگەر من هاتمەوەو تۆ مردبووی، بۆ موراجەعە بچم بۆلای کێ ئەی پێغەمبەری خودا! فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (ئەگەر هاتیتەوەو منت دەست نەکەوت، بچۆ بۆلای ئەبوبەکر، ئەو لەباتی من کارەکەت بۆ جێبەجێ دەکات). {تاج/٣، زنجیرە: ١١٠، ژمارە: ٢٤٥٩ ج/٤}.

١٥٤٤- حديث أَبِي هُرَيْرَةَ – رضى الله عنه – قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – صَلاَةَ الصُّبْحِ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ ، فَقَالَ « بَيْنَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَقَرَةً إِذْ رَكِبَهَا فَضَرَبَهَا فَقَالَتْ إِنَّا لَمْ نُخْلَقْ لِهَذَا ، إِنَّمَا خُلِقْنَا لِلْحَرْثِ » . فَقَالَ النَّاسُ سُبْحَانَ اللَّهِ بَقَرَةٌ تَكَلَّمُ . فَقَالَ « فَإِنِّى أُومِنُ بِهَذَا أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ – وَمَا هُمَا ثَمَّ – وَبَيْنَمَا رَجُلٌ فِي غَنَمِهِ إِذْ عَدَا الذِّئْبُ فَذَهَبَ مِنْهَا بِشَاةٍ ، فَطَلَبَ حَتَّى كَأَنَّهُ اسْتَنْقَذَهَا مِنْهُ ، فَقَالَ لَهُ الذِّئْبُ هَذَا اسْتَنْقَذْتَهَا مِنِّى فَمَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبُعِ ، يَوْمَ لاَ رَاعِيَ لَهَا غَيْرِى » . فَقَالَ النَّاسُ سُبْحَانَ اللَّهِ ذِئْبٌ يَتَكَلَّمُ . قَالَ « فَإِنِّى أُومِنُ بِهَذَا أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ » . وَمَا هُمَا ثَمَّ. [١٥٤٤]

ئەمە دەقی ژمارە: (١٦٢٤)ی پوختەی موسلیمە:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «بَيْنَمَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَقَرَةً لَهُ قَدْ حَمَلَ عَلَيْهَا الْتَفَتَتْ إِلَيْهِ الْبَقَرَةُ فَقَالَتْ: إِنِّي لَمْ أُخْلَقْ لِهَذَا، وَلَكِنِّي إِنَّمَا خُلِقْتُ لِلْحَرْثِ». فَقَالَ النَّاسُ: سُبْحَانَ اللَّهِ تَعَجُّبًا وَفَزَعًا! أَبَقَرَةٌ تَكَلَّمُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «فَإِنِّي أُومِنُ بِهِ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ». قَالَ

[١٥٤٤] تجريد البخاری/٣، ژمارە: ١٠٢٢ = ٢٣٢٤ بخاری. مسلم: ٢٣٨٨، محمد فؤاد = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٢٤ = ٦١٣٣ ترقیم شیخ خلیل مأمون شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٥٤).

أَبُو هُرَيْرَةَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «بَيْنَا رَاعٍ فِي غَنَمِهِ عَدَا عَلَيْهِ الذِّئْبُ، فَأَخَذَ مِنْهَا شَاةً، فَطَلَبَهُ الرَّاعِي، حَتَّى اسْتَنْقَذَهَا مِنْهُ، فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ الذِّئْبُ فَقَالَ لَهُ: مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبُعِ؟ يَوْمَ لَيْسَ لَهَا رَاعٍ غَيْرِي». فَقَالَ النَّاسُ: سُبْحَانَ اللَّهِ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «فَإِنِّي أُومِنُ بِذَلِكَ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ». {الحديث: ٦١٣٣ = ٦١٣٩ فـم. تجريد البخاري/٣، رقم: ١٠٢٢ = ٢٣٢٤، ٢٤٧١، ٣٦٦٣، ٣٦٩٠}:

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درוودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (جارێ پیاوێ ڕەشەوڵاخێکی بارکردبوو، لێی دەخوڕی، لەوکاتەدا ڕەشەوڵاخەکە ئاوڕی لێ دایەوەو گوتی: من بۆ ئەمە دروست نەکراوم، من بۆ جووتکردن‌و زەوی کێڵان دروست کراوم، نەك بۆ بارو سواربوون، خودا هەرشتێکی بۆ شتێ دروست کردووە: مرۆڤ بۆ خواپەرستی، گا بۆ جووتکردن!

جا خەڵکەکە لەمە سەرسام بوون‌و تۆقین، کە وڵاخ قسەبکاو هانایان بردەبەر یادوزیکری خوداو گوتیان: سوبحانەڵڵا! نامەخوا لەکاری خوا، ڕەشە وڵاخ قسە دەکا!!

جا حەزرەت (درוودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەگەر هەندێ کەس سەرسام دەبن لەقسەکردنی ئاژەڵی بێ زمان، بەڵام من خۆم‌و ئەبوبەکری صەدیق‌و عومەری فاروق، باوەڕدەکەین بەم گفتوگۆیە، سەرسام مەبن لەشتی وا، بۆ خوا چی تێ دەچێ، ئەوکەسەی کە ئادەمیزادی هێناوەتە قسە، دەتوانێ ئاژەڵیش بهێنێتە قسە!).

ئەبو هورەیرە فەرمووی: پێغەمبەر (درוودی خودای لەسەر بێ) فەرمووشی: (جارێ گورگێ مەڕێ دەفڕێنێت لەبەر شوانێ، شوانەکە شوێنی

دەکەوێو دەنیشێتە سەری، هەتا لێی دەسێنێتەوە، جا گورگەکە ئاوڕ لە شوانەکە دەداتەوەو پێی دەڵێ: ئەی ڕۆژەکە کە ڕۆژ ڕۆژی درندەیەو، جگە لەمن شوانی تری نییە، کێ ڕزگاری دەکا لەچنگم!!

مەردومەکە گوتیانەوە: سوبحانەڵلا، نامەخوا لەکاری خوا، چەند جوانە! خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (منو ئەبوبەکرو عومەر باوەڕ بەمە دەکەین!). {تاج/٢، زنجیرە: ١٧١، ژمارە: ١٩١٩ چاپی چوارەم}.

لە گێڕانەوەی ئەصڵەکەدا لەسەرەتاوە ئاوایە:

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەپاش کردنی نوێژی بەیانی، ڕوویکردە نوێژکارەکانو فەرمووی: .... تاد. ئەمەیش دەقی ژمارە: (١٠٢٢)ی پوختەی تەجریدی بوخارییە:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (بَيْنَمَا رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى بَقَرَةٍ الْتَفَتَتْ إِلَيْهِ فَقَالَتْ: لَمْ أُخْلَقْ لِهَذَا خُلِقْتُ لِلْحِرَاثَةِ) قَالَ: آمَنْتُ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ (وَأَخَذَ الذِّئْبُ شَاةً فَتَبِعَهَا الرَّاعِي فَقَالَ لَهُ الذِّئْبُ: مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبُعِ يَوْمَ لا رَاعِيَ لَهَا غَيْرِي) قَالَ: آمَنْتُ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ. قَالَ الراوي عن أبي هريرة: وَمَا هُمَا يَوْمَئِذٍ فِي الْقَوْمِ) (الحديث ٢٣٢٤، أطرافُهُ في: ٢٤٧١، ٣٦٦٣، ٣٦٩٠):

ئەبوهورەیرە(ڕەزای خوای لێ بێ) لەخۆشەویستەوە (دروودی خوای لەسەر بێ) دەفەرموێ: جارێ پیاوێ سواری ڕەشە وڵاخێ بوو بوو، ڕەشە وڵاخەکە ئاوڕی لێ دەداتەوەو پێی دەڵێ: من بۆ ئەمە دروست نەکراوم، من بۆ سواربوونو بارهەڵگرتن دروست نەکراوم، بەڵکوو من بۆ جووت کردن دروست کراوم، خوا هەر شتێکی بۆ شتێ دروست کردووە، مرۆڤ بۆ خواپەرستی، گا بۆ جووت کردن. جا خەڵکەکە لەمە سەرسام بوونو هانایان بردە بەر یادو ذیکری

خـوا، گوتیـان: سـوبحانەڵلا، نامـە خـوا لـەکاری خـوا، رەشـە ولاخ قـسەدەکا! جاحەزرەت (دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەگەر هەندێ کەس سەرسام دەبـن لەقـسەکردنی ئـاژەڵی بـێ زمـان، بـەڵام مـن خـۆمو ئەبوبـەکری صـدیقو عومەری فاروق باوەڕدەکەین بـەم گفتوگۆیـە، سەرسـام مـەبن بەشـتیوا بـۆ خـوا چـی تـێ دەچـێ، ئـەو کەسـەی ئـادەمیزادی هێناوەتـە قـسە دەتـوانێ ئـاژەڵیش بهێنێتە قسە، فەرمووی: جارێ گورگێ مـەڕێ دەفڕێنـێ لەبـەر شـوانێ، شـوانەکە شوێنی دەکـەوێو دەنیـشێتە سـەری، هـەتا لێـی دەسـێنێتەوە، جـا گورگەکـە پێـی دەڵێ: ئەی ئەو رۆژە کەرۆژ رۆژی دڕندەیەو، جگە لەمن شـوانی تـری نییـە، کـێ فوتاری دەکا لەچنگم!.

مەردومەکە گوتیانەوە: سوبحانەڵلا! حەزرەت (درووودی خـوای لەسـەر بـێ) فەرمووی: منو ئەبوبەکری صدیقو عومەر بـاوەڕ بەمـە دەکـەین. ئەبوسـەلەمە کە گێڕەرەوەی ئەم فەرموودەیە لـە ئـەبوهورەیرەوە، فـەرمووی: ئـەو کاتـەی کـە پێغەمبەر(درووودی خوای لەسەر بێ) ئەم شایەتیەی دەدا بۆ ئەبوبەکرو عومـەر، خۆیـان لـەوێ حـازر نـەبوون، بـەڵام لەبـەر ئـەوەی پـشت سـووردەبێ لـەئیمانو بـاوەڕی پتـەویان، بەهەرچـی کـە پێغەمبـەری خـوا بیفـەرموێ، بۆیـە لـەنادیار شایەتیان بۆ دەدا. (تاج/٢/٣٥٨ز-١٧١ف-٢).

(٢) باب مِنْ فَضَائِلِ عُمَرَ (ﷺ)

باسی گەورەیی‌و سەروەری عومەری کوڕی خەطاب (ڕەزای خودای لێ بێ)

١٥٤٥- عَنْ ابْنَ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: وُضِعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَلَى سَرِيرِهِ، فَتَكَنَّفَهُ النَّاسُ يَدْعُونَ وَيُثْنُونَ وَيُصَلُّونَ عَلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ، وَأَنَا فِيهِمْ، قَالَ: فَلَمْ يَرُعْنِى إلاَّ بِرَجُلٍ قَدْ أَخَذَ بِمَنْكِبِى مِنْ وَرَائِى، فَالْتَفَتُّ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، فَتَرَحَّمَ عَلَى عُمَرَ وَقَالَ: مَا خَلَّفْتَ أَحَدًا أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَلْقَى اللَّهَ بِمِثْلِ عَمَلِهِ مِنْكَ، وَايْمُ اللَّهِ إِنْ كُنْتُ لأَظُنُّ أَنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَ صَاحِبَيْكَ وَذَاكَ أَنِّى كُنْتُ أُكَثِّرُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ: «جِئْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَدَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَخَرَجْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، فَإِنْ كُنْتُ لأَرْجُو أَوْ لأَظُنُّ أَنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَهُمَا». {الحديث: ٦١٣٧ = ٦١٤٣ فم. تجريد البخاري/٤، رقم: ١٤٥٧ = ٣٦٧٧، ٣٦٨٥}:[١٥٤٥]

ئیبنو عەبباس (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: لەپاش پێکانی عومەر (ڕەزای خودای لێ بێ) کاتێ مرد، لەسەر دارە تەرمێ، تەرمی عومەریان دانابوو، خەڵکەکە دەوریان لێی دابوو، بۆی دەپاڕانەوەو وەسپی باشیی ئەویان دەکردو نوێژیان لەسەر تەرمەکەی دەکرد، من خۆمیان تیادابووم، ئەمەیش لەپێش ئەوەدابوو کە بیبەن بینێژن، لەناکاو ئەوەندەم زانی پیاوێ لە پشتمەوە ئانیشکی دانا لەسەر سەرشانم، کە ئاوڕم لێ دایەوە، تەماشایم کرد عەلی کوڕی ئەبو طالیب بوو (ڕەزای خودای لێ بێ)، جا ڕەحمەتی نارد بۆ عومەرو فەرمووی: ئەی ڕەحمەتی خودات لێ بێ، کارێکی مەردانەی وات کردووە کە کەسێکی ترت نەهێشتۆتەوە، لەپاش خۆتەوە، کە حەزبکەم ڕەفتاری ئەو بگرم‌و

[١٥٤٥] تجريد البخاري/٤، ژمارە: ١٤٥٧ = ٣٦٧٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٢٥ - ٦١٣٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٢ رقم الباب/٦).

بە مانەنـدی کـردەوەی ئـەوەوە بـچمەوە دیـداری خـودا جگـە لـەخۆت، بەڕاسـتی بوویت بەسەر مەشقی هەرە باڵا بۆمان، سوێندم بـەخودا بەڕاسـتی هیـوام وابـوو کـە خـودا بەسـەر بـەرزی شـادت بکاتـەوە بـە دیـداری هـەردوو هاوڕێکانـت، کـە پێغەمبەرو ئەبوبەکرن، چونکە گەلێ جار من دەمژنەوت لە پێغەمبـەر (درووودی خودای لەسـەر بـێ) باسـی پێکـەوە ژیـانی خۆشـیی خـۆیو ئێـوەی بەشانازییەوە دەکـردو دەیفـەرموو: (مـنو ئەبوبـەکرو عومـەر چـووین بـۆ ئـەوێ، وەمـنو ئەبوبەکرو عومەر چووین بۆ ماڵەوە، وە منو ئەبوبەکرو عومەر دەرچووین بۆ فیسارە شوێن!).

ئەوجا عەلی فەرمووی: (هەمیشە مـن ئومێـدم بـە لـوتفی خـودا وابـوو کـە بـەڕوو سـوریی هـەردوو جیهـان، شـادت بکـا بەهـەردوو هاوەڵەکـەت، واتـە: بـە پێغەمبەرو بە ئەبوبەکر).

١٥٤٦- عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ النَّاسَ يُعْرَضُونَ عليَّ، وَعَلَيْهِمْ قُمُصٌ، مِنْهَا مَا يَبْلُغُ الثُّدِيَّ، وَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ دُونَ ذَلِكَ، وَمَرَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ يَجُرُّهُ»، قَالُوا: مَاذَا أَوَّلْتَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «الدِّينَ». [١٥٤٦]

ئـەبو سـەعیدی خـودری (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (درووودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (نووستبووم لەخـەوما ئـەو خەڵکەم پـێ نیـشان دران، هـەموو سـەرو کراسـیان لەبـەردا بـوو، هـەیان بـوو کراسـەکەی زۆر کورت بوو دەگەیشتە سەر مەمکیو هەیان بوو لەوە زیـاتر یـا کـەمتر بـوو، بـەڵام

[١٥٤٦] تجریـد البخـاری/١، ژمـارە: ٢٢ - ٢٣ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٦٢٩ = ٦١٣٩ (بخاری رقم الكتاب/٢ رقم الباب/١٥).

که سەرەی عومەری کوڕی خەتاب هاتو ئەو بە بەردەمما ڕانوێنراو ڕەت بوو، تەماشام کرد کراسێکی ئاودامانی لەبەردابوو لەبەر پێی دەخشا).

عەرزیان کرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوەت بەچی خەو پەرژێن کردو بەچی لێکت دایەوە؟ فەرمووی: (بە ئایین!).

ڕوونکردنەوە:

کراس لەخەوندا ئایینە، هەتا باشو داپۆشەرو تێرو تەسەل بێ واتای وایە خاوەنەکەی ئایینی قایمترە.

١٥٤٧- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) أَنَهُ قَالَ: «بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ إِذْ رَأَيْتُ قَدَحًا أُتِيتُ بِهِ فِيهِ لَبَنٌ فَشَرِبْتُ مِنْهُ حَتَّى إِنِّي لأَرَى الرِّيَّ يَجْرِي فِي أَظْفَارِي، ثُمَّ أَعْطَيْتُ فَضْلِي عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ». قَالُوا: فَمَا أَوَّلْتَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «الْعِلْمَ».[١٥٤٧]

عەبدوڵلای کوڕی عومەر (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: جارێ خەوتبووم، لەخەوما کاتێکم زانی پیاڵەیێ شیریان هێنا بۆم، جا خۆم لێیم خواردەوە هەتا تەواو تەواو پاراو بوومو شیر لەسەری پەنجەکانمەوە سەر ڕێژی دەکردو لە لووتمەوە هاتەوە، ئەنجا پاشماوەکەی خۆمم دا بە عومەری کوڕی خەتاب، عەرزیان کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوە بەچی لێك دەدەیتەوە؟ فەرمووی: (بەزانین).

لەپەڕەی دڵت لەجێگەی دەفتەر
بنووسە، بڵێ: (اللّهُ أكبَرْ)

[١٥٤٧] تجريد البخاري/١، ژمارە: ٧١ = ٨٢ بخاری. پوختەی موسلیم = مختصر صحيح مسلم/٤، ژمارە: ١٦٣٠ = ٦١٤٠ ترقيم شيحا لصحيح مسلم (بخاری رقم الكتاب/٣ رقم الباب/٢٢).

وەک لەوحولمەحفوز نەخشەی بوونەوەر
نووسرا لە لەوحی سنگی پێغەمبەر
پەنجەی چون قەڵەم، سینگی چون دەفتەر
نووسرا لەدوو تویێی زانین سەراسەر
مەڵێ چۆن چۆنی جێی دەبێتەوە
رەخنەی وابخە ژێری پێتەوە!!
(گەر زەریێ شوعوور وەها پێتەوە
کە گوتت خودا دەبڕێتەوە!!)
پێوەری ژێری بکە بەرابەر
شت لەگەڵ شتا بکە بەرابەر:
بەقەد نیسکێکە دیسکی کۆمپیتەر
بەقەد سەد مەلا عیلمی وا لەبەر

١٥٤٨- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ: «بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُنِى عَلَى قَلِيبٍ عَلَيْهَا دَلْوٌ، فَنَزَعْتُ مِنْهَا مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ أَخَذَهَا ابْنُ أَبِى قُحَافَةَ فَنَزَعَ بِهَا ذَنُوبًا أَوْ ذَنُوبَيْنِ وَفِى نَزْعِهِ ضَعْفٌ (وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَهُ) ثُمَّ اسْتَحَالَتْ غَرْبًا فَأَخَذَهَا ابْنُ الْخَطَّابِ، فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَنْزِعُ نَزْعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، حَتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطَنٍ»[١٥٤٨]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لە پێغەمبەرم بیست دەیفەرموو: (جارێ خەوتبووم، لەخەوما لەسەر بیرێ بووم، سەتڵێکی لەسەر بوو، چەندە خودا حەزی لەسەری بوو ئاوم بەو سەتڵە لێ هەڵگۆزێ، لەوکاتەدا

[١٥٤٨] بخاری. فضائل أصحاب النبی/٣٦٦٤. پوختەی موسلیم - مختصر صحیح مسلم/٤، ژمارە: ١٦٣٦ - ٦١٤٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٢ رقم الباب/٥).

ئەبوبەكرو عومەریش پەیدابوون، لەپاش مـن ئەبوبـەكری كوڕی ئـەبو قوحافـە دۆڵچە (سەتڵ)كەی هەڵگرتو بەكزێكەوە، دۆڵچەیێ، دوو دۆڵچە ئـاوی هەڵكێشا، خودای گەورە بە بەخششی خۆی لێـی ببورێ، ئـەنجا عومـەری كـوڕی خـەطاب لەدەستی ئەبوبەكری وەرگرتو دۆڵچەكە لەدەستی عومـەردا بـوو بـە سـەتڵێكی گەورە، كە بەقەد مەشكەیێ گاوەس ئاوبگرێ، كەسم نەدیوە لەو خەڵكە، كـە ئـاوا وەك عومەر بلیمەت بێو ئاوا بەهەڵپەو هەڵمـەتو دەسـتو بردبـێ، جـا عومـەر بەشـێوەیەكی وا ئـاوی زۆركـرد، هـەتا خەڵكەكـە لـەدەوری بیرەكـە پەچـەیان بـۆ ئاژەڵەكانیان بەست، بۆ حەوانـەوەیان لـەپاش پـاراو بـوون!). {تـاج/٤، زنجیرە: ٤، ژمارە: ٤٢٥١ ج/٤}.

ڕوونكردنەوە:

نەوەوی (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) دەفەرموێ: زاناكان (ڕەحمەتی خودایـان لێ بـێ) دەفـەرموون: ئـەم خەونـەی پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) نموونەیـەكی ڕوونو ئاشـكرایە بـۆ حـاڵی ئەبوبـەكرو عومـەر، لـەكاتی جێنشینییاندا، لـەپاش پێغەمبـەر، كەچـۆن ئـەمانیش شـوێن پـێی حـەزرەتیان هەڵگرتووەو بە سوننەتو ڕەفتاری جوانی ئـەو كاریـان كـردووەو بـوون بەمایـەی ڕەحمەتو پیتو فەڕو سوود بۆسەرجەمی خەڵك.

١٥٤٩ـ حديث عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ – رضـى الله عنهمـا – أَنَّ النَّبِـيَّ – صـلى الله عليه وسلم – قَالَ « أُرِيتُ فِى الْمَنَامِ أَنِّى أَنْزِعُ بِدَلْوِ بَكْرَةٍ عَلَى قَلِيبٍ ، فَجَاءَ أَبُو بَكْـرٍ

فَنَزَعَ ذَنُوبًا أَوْ ذَنُوبَيْنِ نَزْعًا ضَعِيفًا ، وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَهُ ، ثُمَّ جَاءَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَاسْتَحَالَتْ غَرْبًا ، فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا يَفْرِى فَرِيَّهُ حَتَّى رَوِىَ النَّاسُ وَضَرَبُوا بِعَطَنٍ»: [١٥٤٩]

بڕوانه: ژماره: (١٥٤٨).

عن ابْنَ عُمَرَ – رضى الله عنهما – حَدَّثَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – « بَيْنَا أَنَا عَلَى بِئْرٍ أَنْزِعُ مِنْهَا إِذْ جَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ ، فَأَخَذَ أَبُو بَكْرٍ الدَّلْوَ ، فَنَزَعَ ذَنُوبًا أَوْ ذَنُوبَيْنِ ، وَفِى نَزْعِهِ ضَعْفٌ ، فَغَفَرَ اللَّهُ لَهُ ، ثُمَّ أَخَذَهَا ابْنُ الْخَطَّابِ مِنْ يَدِ أَبِى بَكْرٍ فَاسْتَحَالَتْ فِى يَدِهِ غَرْبًا ، فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَفْرِى فَرِيَّهُ ، حَتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطَنٍ».

ئیبنو عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: جارێ لە خەوما لەسەر بیرێ بووم، ئاوم لێ هەڵدەگۆزی لەو کاتەدا ئەبو بەکرو عومەریش پەیدابوون، ئەبو بەکر دۆڵچەکەی هەڵگرتو بە کزێکەوە دۆڵچەیێ یا دوو دۆڵچە ئاوی هەڵکێشا (ڕەزای خودای لێ بێ) ئەنجا عومەری کوڕی خەطاب لە دەستی ئەبو بەکری وەرگرتو دۆڵچەکە لە دەستی عومەردا بووبە سەتڵێکی گەورە کە بەقەد مەشکەیەکی گاوەس ئاو بگرێ، جا کەسم نەدیوە وەك عومەر ئاوا بلیمەت بێو ئاوا بە هەڵپەو هەڵمەتو دەستو برد بێ، جا عومەر بە شێوەیەکی وا ئاوی زۆر کرد، هەتا خەڵکەکە لە دەوری ئاوەکە پەچەیان بۆ ئاژەڵەکانیان بەست بۆ حەوانەوە، لە پاش پاراو بوون (ش/ت).

[١٥٤٩] بخاری. فضائل الصحابة: ٣٦٨٢ مسلم. فضائل: ٦١٤٦ (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/٦).

١٥٥٠- حديث جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ – رضى الله عنهما – عَنِ النَّبِىِّ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « دَخَلْتُ الْجَنَّةَ – أَوْ أَتَيْتُ الْجَنَّةَ – فَأَبْصَرْتُ قَصْرًا فَقُلْتُ لِمَنْ هَذَا قَالُوا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَأَرَدْتُ أَنْ أَدْخُلَهُ فَلَمْ يَمْنَعْنِى إِلاَّ عِلْمِى بِغَيْرَتِكَ » . قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِى أَنْتَ وَأُمِّى يَا نَبِىَّ اللَّهِ أَوَعَلَيْكَ أَغَارُ. [١٥٥٠]

جابيری كوڕی عەبدوڵڵا (ڕەزای خودا لە خۆیو لە باوكی بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (چوومە ناو بەهەشت، تەلارێكم بینی، زۆر كەشخە بوو، گوتم: ئەم تەلارە هی كێیە؟ گوتیان: هینی عومەری كوڕی خەطابە، جا ویستم كە بڕۆمە ناوی، بەڵام لەبەر ئەوە نەڕۆشتمە ناوی، چونكە دەزانم كە تۆ ئەی عومەر! زۆر بە تەنگی ناموسەوە دێیتو حەزناكەیت كە كەس لەو لایەنەوە ئاگاداری هەبێ).

جا عومەر (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بە باوكمو بە دایكمەوە بە قوربانت بم ئەی پێغەمبەری خودا! من چۆن دڵ لە تۆ پیس دەكەم؟.

١٥٥١- هُرَيْرَةَ – رضى الله عنه – قَالَ بَيْنَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – إِذْ قَالَ « بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُنِى فِى الْجَنَّةِ ، فَإِذَا امْرَأَةٌ تَتَوَضَّأُ إِلَى جَانِبِ قَصْرٍ ، فَقُلْتُ لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ فَقَالُوا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، فَذَكَرْتُ غَيْرَتَهُ ، فَوَلَّيْتُ مُدْبِرًا » . فَبَكَى عُمَرُ وَقَالَ أَعَلَيْكَ أَغَارُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. [١٥٥١]

ئەبو هورەیرە (خودای لێ ڕازی بێ) گوتی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: خەوتبووم، وا لە خەوما وام لە بەهەشتا، كە تەماشام كرد وا ئافرەتێ لە پاڵ كۆشكێكا دەستنوێژ دەگرێ گوتم: ئەم كۆشكو تەلارە هی

[١٥٥٠] بخاری. نكاح: ٥٢٢٦. مسلم: ٦١٤٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٧ رقم الباب/١٠٧).

[١٥٥١] بخاری. نكاح: ٥٢٢٧. مسلم. فضائل الصحابة: ٦١٤٨، ٦١٥٠ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٩ رقم الباب/٨).

کێیه؟ گوتیان: هی عومەرە، جا ویستم کە بچمە ناوی و تەماشای بکەم بەڵام کە یادی غیرەتی عومەرم کەوتەوە کە چەندە بە تەنگ ناموسەوە دێت ئیتر نەچووم و بەرەو دوا گەڕامەوە (ش).

١٥٥٢- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِى وَقَّاصٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: اسْتَأْذَنَ عُمَرُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، وَعِنْدَهُ نِسَاءٌ مِنْ قُرَيْشٍ يُكَلِّمْنَهُ وَيَسْتَكْثِرْنَهُ، عَالِيَةً أَصْوَاتُهُنَّ، فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ، قُمْنَ يَبْتَدِرْنَ الْحِجَابَ فَأَذِنَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَضْحَكُ، فَقَالَ عُمَرُ: أَضْحَكَ اللَّهُ سِنَّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «عَجِبْتُ مِنْ هَؤُلاَءِ اللاَّتِى كُنَّ عِنْدِى، فَلَمَّا سَمِعْنَ صَوْتَكَ ابْتَدَرْنَ الْحِجَابَ»!. قَالَ عُمَرُ: فَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يَهَبْنَ. ثُمَّ قَالَ عُمَرُ: أَىْ عَدُوَّاتِ أَنْفُسِهِنَّ أَتَهَبْنَنِى وَلاَ تَهَبْنَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟! قُلْنَ: نَعَمْ أَنْتَ أَغْلَظُ وَأَفَظُّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)! قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ مَا لَقِيَكَ الشَّيْطَانُ قَطُّ سَالِكًا فَجًّا، إِلاَّ سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ».[١٥٥٢]

سەعدی کوڕی ئەبو وەققاص (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: دەستەیێ لەژنانی قورەیش لەلای حەزرەت دەبن و گوفتوگۆی لەگەڵ دەکەن بەدوورو درێژی، لەبەر غەڵبەغەڵبی خۆیان دەنگی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) کپ دەکەن، جا لەوکاتەدا عومەر داوای ڕێگە دەکاو مۆڵەت دەخوازێ کەبچێ بۆلای حەزرەت (درودی خودای لەسەر بێ). ئیتر ژنەکان گورج هەڵ دەستن و خۆیان گورج دەکەنەوەو خۆیان دەپێچنەوەو دەیانەوێ بڕۆن، پێغەمبەریش (درودی خودای لەسەر بێ) ڕێگە دەدا بە عومەرو عومەر دەچێتە ژوورەوە،

[١٥٥٢] بخاری. بدء الخلق: ٣٢٩٤. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٣٣ - ٦١٥٢ تخریج وترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٩ رقم الباب/١١).

دەڕوانێ وا حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) پێ دەکەنێ، دەڵێ: ئەی پێغەمبەری خودا! یاخودا پێکەنینی خێرت بێ، خێرە وا پێدەکەنی؟ دەفەرموێ: (سەیرم هات لەم ژنانە کە لەلای منن، هەر کە گوێیان لەدەنگی تۆ بوو گورج پەلاماریاندا، خۆیان گورج کردەوەو پەچەیان گرتەوەو خۆیان گرد کردەوە! عومەر گوتی: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! هەق وابوو کە ئەمانە شەرم و شکۆ لەتۆ پتر بکەن، ئەنجا عومەر بەژنەکانی فەرموو: ئەی دوژمنانی خۆتان! چۆن سام لەمن دەکەن و کەچی سام لە حەزرەت ناکەن!

گوتیان: ئاخر تۆ مۆنیت و پیاوێکی گەلێ رەق و توندو تیژیت، بەلام حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) زۆر بەنەزاکەت و نەرمونیان و هێدییە. جا حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (بەسە، ئەی کوڕی خەتاب! ئەم بەسەزمانانە لەکوێ دەرەقەتی تۆ دێن، تۆ شەیتان دەرەقەتت نایێ، بەوکەسە کە رەوانی منی وا لەدەسنا تۆ لەهەر رێگەیەکەوە بڕۆیت، شەیتان لەترسی تۆ بەو رێگەیەدا ناڕوات!). {تاج/٣، زنجیرە: ٤، ژمارە: ٣٢٤٨، ج/٤ - چاپی چوارەم}.

١٥٥٣- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: لَمَّا تُوُفِّيَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيِّ ابْنُ سَلُولَ، جَاءَ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَسَأَلَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ قَمِيصَهُ أَنْ يُكَفِّنَ فِيهِ أَبَاهُ، فَأَعْطَاهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ، فقَامَ عُمَرُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، فَأَخَذَ بِثَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُصَلِّي عَلَيْهِ وَقَدْ نَهَاكَ اللَّهُ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «إِنَّمَا خَيَّرَنِيَ اللَّهُ فَقَالَ: (اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لاَ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِر اللهُ لَهُمْ)، وَسَأَزِيدُ عَلَى سَبْعِينَ». قَالَ: إِنَّهُ مُنَافِقٌ، فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وَسَلَمَ) ، وَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ: (وَلاَ تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلاَ تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ).[١٥٥٣]

ئیبنو عومەر (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: کە عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی کوڕی سەلوول (سەرۆکی ناپاکانی مەدینە) مرد، عەبدوڵڵای کوڕی ئەم عەبدوڵڵایە، کە یەکێ بوو لە هاوەڵە راستو دروستەکانی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) هات بۆلای حەزرەت، عەرزیکرد: ئەی پێغەمبەری خودا! کراسێکی خۆتم پێ بدە، تا بیکەم بەکفن بۆ باوکم، بەڵکوو بە پیرۆزی ئەو کراسەی تۆ سزای لەسەر سووك ببێ، ئەویش کراسێکی خۆیی پێدا، لەپاشا داواشی لێ کرد کە نوێژی مردووشی لەسەر بکا. پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) هەڵسا کەبچێ نوێژی لەسەر بکا، عومەر هەڵسا جلەکەی پێغەمبەری گرتو عەرزیکرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! تۆ خودا رێگەی ئەمەی نەداویت، ئیتر نوێژی چی لەسەر دەکەیت!

فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): خودا منی کردووە بەسەرپشكو خاتر خۆی کردوومو دەفەرموێ: {اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لاَ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغْفِرَ اللّهُ لَهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ – التوبة – ٩/٨٠}.

واتە: ئارەزووی خۆتە، داوای لێ خۆشبوون بکە بۆیان، یان مەیکە، ئێمە رێگەی ئەوەت لێ ناگرین، بەڵام ئەوە بێ سوودە، نەك جارو دووجار، ئەگەر حەفتا جاریش داوای لێخۆشبوونیان بۆ بکەی، خودا لێیان خۆش نابێ).

[١٥٥٣] تجرید البخاری بالکوردی/٢، ژمارە: ٦٠٩ = ١٢٦٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٣٦ = ٦١٥٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٩).

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (دەی من لە حەفتا جار زیاتر داوای لێخۆشبوونی بۆ دەکەم!!).

عومەر (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئاخر ئەمە ناپاكو مونافیقە. قسەبەر (ڕاوی دەڵێ: جاکاتێ کە حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) نوێژی لەسەری کرد، خودا ئەم ئایەتەی تری ناردە خوارەوە کە دەفەرموێ: {وَلاَ تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلاَ تَقُمْ عَلَىَ قَبْرِهِ – التوبة – ٩/٨٤}.

واتە: بەهیچ شێوەیێ، نابێ نوێژی مردوو بکەی لەسەر هیچ کامێ لەوان کاتێ کە دەمرن، وە لەسەر گۆڕەکەی ڕامەوەستە بۆ نزاکردن بۆی). {تاج/٤، زنجیرە: ١٠، ژمارە: ٣٩٠٧ – سوورەتی تەوبە}.

ڕوونکردنەوە:

١- لە تەجریدی بوخاریدا، بەکوردی، لەژمارە: (٦٠٩ = ١٢٦٩)دا ڕوونکردنەوەیەکی زۆر دوورو درێژم لەسەر ئەم باسەی وا لەم فەرموودەیەدا نووسیوە، ئەگەر بفەرمووی ڕەچاوی بکەی جێگەی خۆیەتی.

٢- عەبدوڵلای کوڕی عەبدوڵلای کوڕی سەلوول (ڕەزای خودای لێ بێ) یەکێکە لەهاوڕێ زۆر بەڕێزەکانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەهۆزی خەزرەجە، کە خەزرەج یەکێکە لەدوو هۆزە گەورەکەی مەدینە، کە ناسراون بە ئەوسو خەزرەج، لەپێش کۆچکردنی پێغەمبەر بۆ مەدینە، ئەم دوو هۆزە کێشەی گەورەو شەڕو شۆڕی زۆرو دوورو درێژیان لەنێوانا بوو، خودا بەهۆی ئایینی پیرۆزی ئیسلامەوە کردنی بەدۆستو برای یەکتریو ناوی نان: (أنصار: یاریدەدەران).

کەواتە: عەبدوڵلا ئەنصارییە، لەپێشدا ناوی حوباب بوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ناوەکەی گۆڕیو ناوی نا عەبدوڵلا، ئامادەی غەزای

بەدرو ئوحودو گشت غەزەواتەکانی تری پێغەمبەر بووە، لەخزمەت پێغەمبەر خۆیدا، عەبدوڵڵا یەکێ بوو لە نووسەرنانی سرووش، وە لەغەزای تەبووکا عەبدوڵڵای باوکی، کە ناوداره بە عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی کوڕی سەلوول، کە سەرۆکی ناپاکەکان بوو، هەڕەشەی لە پێغەمبەر (درووودی لەسەر) کردو گوتی: (منو موحەممەد کاتێ گەڕاینەوە بۆشاری مەدینە، منو موحەممەد کاممان بەدەسەلاتترو تواناتر بوو بەوی ترمانی چۆڵ دەکات مەدینە یابۆ من دەبێ یابۆ ئەو!).

جا کاتێك قورئانی پیرۆز، پەردەی لەسەر ئەم قسە ژەهراوییەی ئیبنو سەلوول هەڵماڵی، عەبدوڵڵای کوڕی، پشتی پێغەمبەری گرتو لەدژی باوکی وەستاو بە پێغەمبەری فەرموو: (سوێندم بەخودا ئەی پێغەمبەری خودا! داماوو ناتەوان ئەوە، عەزیزو دلێرو توانا تۆی!

هەروەها فەرمووی: (ئەی پێغەمبەری خودا! ئەگەر رێگەم پێ بدەی بەدەستی خۆم دەیکوژم!).

بەلام پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) رێگەی پێ نەداو پێی فەرموو: (بەلام بەجوانی هاوڕێتی بکە!). پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) زۆر لێی رازی بوو، وە گەلێ جار پەسنو مەتحی ئەوی کردووە، لەشەڕی هەڵگەڕاوەکاندا (ئەهلی ریددەدا) لەکاتی جێنشینی ئەبوبەکری صەدیقا، لەساڵی دوازدەی کۆچیدا، لە ولاتی یەمامە شەهید بوو.

٣- ئەم عەبدوڵڵای کوڕی سەلووله، باوکی ناوی ئوبەیی کوڕی مالیکە، سەلوول نەنکییەتی، دایکی باوکیەتی، ژنێ بوو لەهۆزی خوزاعە، ئیبنو سەلوول یەکێك بوو، لەسەرۆك هۆزەکانی هۆزی خەزرەج لەمەدینە، هۆزی خەزرەج، لەپێش کۆچی پێغەمبەر بۆ مەدینە، بڕیاریاندابوو کە ئیبنو سەلوول بکەن بە

پادشای خۆیان، بەڵام کە پێغەمبەرو موسوڵمانان دەوڵەتی ئیسلامییان لەمەدینە دامەزراند، ئەم هەلەی لەدەست چوو لەبەرئەوە ئەم کابرایە هەتا مرد، ئەو کۆنە قینەی لەدڵدا بوو، ومرقی لە پێغەمبەر بوو، ناسراوە بە سەرۆکی ناپاکەکان، کە لەزاراوەی سوننەتدا ناودارە بە سەرۆکی ناپاکەکان، واتە: سەرۆکی مونافیقەکان! ئیبنو سەلوول لەساڵی نۆی کۆچیدا مرد.

(٣) مِنْ فَضَائِلِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ (رضي الله عنه)

باسی گەورەیی‌و سەروەریی عوسمانی کوڕی عەففان (ڕەزای خودای لێ بێ)

١٥٥٤- عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ (رضيَ اللهُ عنهُ) أَنَّهُ تَوَضَّأَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ خَرَجَ فَقُلْتُ لأَلْزَمَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلأَكُونَنَّ مَعَهُ يَوْمِي هَذَا قَالَ فَجَاءَ الْمَسْجِدَ فَسَأَلَ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالُوا: خَرَجَ وَوَجَّهَ هَا هُنَا فَخَرَجْتُ عَلَى أَثَرِهِ أَسْأَلُ عَنْهُ حَتَّى دَخَلَ بِئْرَ أَرِيسٍ فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ وَبَابُهَا مِنْ جَرِيدٍ حَتَّى قَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَاجَتَهُ فَتَوَضَّأَ فَقُمْتُ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ عَلَى بِئْرِ أَرِيسٍ وَتَوَسَّطَ قُفَّهَا وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ وَدَلاَّهُمَا فِي الْبِئْرِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ انْصَرَفْتُ. فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ فَقُلْتُ لأَكُونَنَّ بَوَّابَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْيَوْمَ فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَدَفَعَ الْبَابَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: فَقُلْتُ: عَلَى رِسْلِكَ ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ، فَقَالَ: ائْذَنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ فَأَقْبَلْتُ حَتَّى قُلْتُ لأَبِي بَكْرٍ: ادْخُلْ وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُبَشِّرُكَ بِالْجَنَّةِ فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَجَلَسَ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَعَهُ فِي الْقُفِّ وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبِئْرِ كَمَا صَنَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ وَقَدْ تَرَكْتُ أَخِي يَتَوَضَّأُ وَيَلْحَقُنِي فَقُلْتُ: إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلاَنٍ خَيْرًا يُرِيدُ أَخَاهُ يَأْتِ بِهِ فَإِذَا إِنْسَانٌ يُحَرِّكُ الْبَابَ فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: فَقُلْتُ عَلَى رِسْلِكَ ثُمَّ

جِئْتُ الَى رَسُولِ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقُلْتُ: هَذا عُمَرُ بْنُ الْخَطابِ يَسْتَاذِنُ فَقَالَ: ائْذنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بالْجَنَّةِ فَجِئْتُ فَقُلْتُ: ادْخُلْ وَبَشَّرَكَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بالْجَنَّةِ فَدَخَلَ فَجلَسَ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْقُفِّ عَنْ يَسَارِهِ وَدَلّٰى رِجْلَيْهِ فِي الْبِئْرِ ثمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ فَقُلْتُ: انْ يُرِدْ اللّٰهُ بِفُلان خَيْرًا يَاتِ بِهِ فَجَاء انْسَانٌ يُحَرِّكُ الْبابَ فَقُلْتُ: مَنْ هَذا؟ فَقَالَ: عُثمَانُ بْنُ عَفَّانَ فَقُلْتُ: عَلَى رِسْلِكَ فَجِئْتُ الَى رَسُولِ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاخْبَرْتُهُ فَقَالَ: ائْذنْ لَهُ، وَبَشِّرْهُ بالْجَنَّةِ عَلَى بَلْوَى تُصِيبُهُ فَجِئْتُهُ فَقُلْتُ لَهُ ادْخُلْ وَبَشَّرَكَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلّٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بالْجَنَّةِ عَلَى بَلْوَى تُصِيبُكَ فَدَخَلَ فَوَجَدَ الْقُفَّ قَدْ مُلِئَ فَجَلَسَ وِجَاهَهُ مِنْ الشَّقِّ الاخَرِ(الحديث: ٣٦٧٤، اطرافه في: ٣٦٩٣، ٣٦٩٥، ٦٢١٦، ٧٠٩٧، ٧٢٦٢): [١٥٥٤]

ئەبو مووسای ئەشعەری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەماڵەوە دەسنوێژم گرت و دەرچووم، گوتم: دەبێ ئەمڕۆ لە پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) جیانەبمەوە، بەهەناسە خزمەتی بەجێ نەهێڵم، فەرمووی: جا چووم بۆ مزگەوت، لەوێ پرسیاریم کرد، گوتیان: تەشریفی دەرچووە، بەرەو ئێرەوە ڕۆیشت، منیش بەشوێنیدا ڕۆیشتم، دەم پرسی، تازانیم کە پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) وا لە ناو باخێ لە باخەکانی مەدینەدا، خەریکە دەست بە ناو دەگەیەنێ، لە پاشا چووە ناو بیری ئەریسەوەو دەسنوێژی گرت، بیرەکە دەرگاکەی لە چەپەری پەلکە خورمابوو، پێغەمبەر(دروودی خودای لێ بێ) لەسەر ئاخڵەی بیرەکە، لەناوەڕاستیدا دانیشت و، هەردوو لاقی بەرووتی

[١٥٥٤] تجريد البخاري/٤، ژمارە: ١٤٥٤ = ٣٦٧٤ بخاري. مسلم: ٢٤٠٣ - پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٣٨ = ٦١٦٤ شيحا (بخاري رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/٦).

داهێشتنە ناو بیرەکەوە، منیش چووم بۆ خزمەتی و سلاوم لێ کردو ئەوجا گەڕامەوە دواوە لە بەردەم دەرگای بیرەکەدا دانیشتم، بووم بەدەرکەوانی.

زۆری پێ نەچوو ئەبو بەکر هات، پاڵی نابەدەرگاکەوە، کە بیکاتەوە، گوتم: ئەوەکێیە؟ فەرمووی: منم ئەبوبەکرم وتم: هێواش بە، جا چووم گوتم: قوربان! ئەوە ئەبو بەکرە ڕێخۆوازی دەکا کە بێتە ژوورەوە؟ فەرمووی: (ڕێگەی پێ بدەو مـوژدەی بەهەشـتیی پـێ بـدە) منـیش چـوومەوە، عـەرزیم کـرد: بفـەرموو، وەرەژوورەوە، پێغەمبـەر مـوژدەی بەهەشـتت پـێ دەدا. ئـیتر ئەبوبـەکر هاتـە ژوورەوە، لـەلای ڕاسـتی پێغەمبـەرەوە لەسـەر ئاخڵەکـە دانیـشت لـە گەڵیـدا و هـەردوو قاچـی خـۆی بـەناو بیرەکـەدا داهـێلا، دەق وەك پێغەمبـەر (دروودی خـودای لـێ بـێ) هـەردوو لاقـی خۆشـی هـەڵمالی، وەسـوپاس و ستایـشی پـەروەردگاری کـرد، منـیش گەڕامـەوەو لەبـەر دەرگـا لـە شـوێنەکەی پێـشووم دانیشتمەوە، برایەکم هەبوو، کەلە ماڵ دەرچووم بڕیار وابوو دەسنوێژ بگرێ و بێت بۆ لای من، جا لە دڵی خۆما گوتم: ئەگەر خودا مـەیلی لەسـەر بێ کـە ئـەو برایەم تووشی خێر ببێ، بەزوویی دەیهێنێ، جا لەم دەمـە دەمـی چاوەڕوانییەدا هەستم کرد واکەسێ دەرگاکە دەبزوێنـێ. گوتم: ئـەوەکێ یـە؟ گوتی: عومـەری کوڕی خەتابم گوتم: لەسەر خۆبە، تۆزێ هێواشکە.

ئەوجا چوومە خزمەتی حـەزرەت و عـەرزیم کـرد: ئـەوە عومـەری کـوڕی خەتابـە، ڕێ خـوازی دەکـا. فـەرمووی: (ڕێگـەی بـدەو مـوژدەی بەهەشتیـشی پـێ بـدە). چـووم پـێم گـوت: بفـەرموو، پێغەمبـەر مـوژدەی بەهەشـتت پـێ دەدا). ئەویش ڕۆیشتە ژوورەوە، سوپاس و ستایشی خوای کرد، لەخزمەت پێغەمبـەردا، لەئاخڵەی بیرەکەدا، لەلای چەپی پێغەمبـەرەوە دانیـشت و هـەر دووپێـی خـۆیی بەبیرەکەدا شـۆڕ کـردەوە، منـیش چووم لەشوێنی خـۆم دانیـشتمەوە، دیـسانەوە

لەبەر خۆمەوە گوتمەوە: ئەگەر خودا حەزکا فیسارە کەسی بـرام تووشـی خێـرو خۆشی بکا، لەم بۆنە جوانەدا دەیرەخسێنێ، جا مرۆڤێ هات لەدەرگای دا، گوتم: ئەوە کێیە؟ گوتی: عوسمانی کوڕی عەففانـە، منـیش گـوتم: هێواشکە چوومەوە بۆ خزمـەتی پێغەمبـەر (دروودی خـودای لـێ بـێ) عـەرزیم کـرد کـە عوسمانـە. فـەرمووی: (ڕێگـەی پـێ بـدەو مـوژدەی بەهەشـتی پـێ بـدە، گەرچـی تووشـی قۆرتێکی گەورەش دەبـێ!). منـیش چـووم بـۆ خزمـەتیو عـەرزیم کـرد فـەرموو وەرە ژوورەوە، پێغەمبەر (دروودی خودای لـێ بـێ) مـوژدەی بەهەشـتت دەداتـێ، ئەگەرچی لەو پێناوەدا تووشی مەینەتێ دەبێ! ئەویش هاتـە ژوورەوە، تەماشـای کرد واسەکۆی قەراخ دەمی بیرەکە پڕ بووە، جێگەی کەسی تر نابێتەوە کەتیایدا دانیـشێ، لەبەرئـەوە بەرامبـەر پێغەمبـەر(دروودی خـودای لـێ بـێ) دانیـشت لەلاکەی ترەوە). (تاج/٥ ل/٤٥ ز/٨- گەورەیی عوسمان).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

ئـەم بـیری ئەریـسە والـە نزیـك قـەباوە، ئـەو بیرەیـە کـە ئەموسـتیلەکەی پێغەمبەر، کـە لەدەسـت عوسمـان دا بـوو کەوتـە نـاوێ، ئـیتر دوا ئـەوە بەرەبـەرە ئاشووب و فەرتەنە سـەری هـەڵ دا، ئـەو مەینـە تـەیش کەتووشـی عوسمـان بـوو ئـەوە بـو کـە لـە ماڵەکـەی خـۆی دا گـەمارۆیان دا هەتاشـەهیدیان کـرد، بڕوانـە: ژ/١٢٦ تجرید=١٥٩ ف=بەرگی یەکەم، ل/١٤٨).

١٥٥٥- عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَـالَ: أَخْبَرَنِـى أَبُـو مُوسَـى الأَشْـعَرِىُّ (رَضِـيَ اللهُ عَنْهُ)، أَنَّهُ تَوَضَّأَ فِى بَيْتِهِ ثُمَّ خَرَجَ فَقَالَ: لأَلْزَمَنَّ رَسُولَ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ)، وَلأَكُونَنَّ مَعَهُ يَوْمِى هَـذَا، قَـالَ: فَجَـاءَ الْمَـسْجِدَ، فَـسَأَلَ عَـنِ النَّبِـىِّ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ)، فَقَالُوا: خَرَجَ وَجَّهَ هَا هُنَا، قَالَ: فَخَرَجْتُ عَلَى أَثَرِهِ أَسْأَلُ عَنْـهُ، حَتَّـى دَخَـلَ بِئْـرَ

أريسٍ، قَالَ: فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ، وَبَابُهَا مِنْ جَرِيدٍ، حَتَّى قَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) حَاجَتَهُ وَتَوَضَّأَ، فَقُمْتُ إِلَيْهِ، فَإِذَا هُوَ قَدْ جَلَسَ عَلَى بِئْرِ أَرِيسٍ وَتَوَسَّطَ قُفَّهَا وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ وَدَلاَّهُمَا فِي الْبِئْرِ، قَالَ: فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، ثُمَّ انْصَرَفْتُ، فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ، فَقُلْتُ: لأَكُونَنَّ بَوَّابَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) الْيَوْمَ، فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ، فَدَفَعَ الْبَابَ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: أَبُو بَكْرٍ، فَقُلْتُ: عَلَى رِسْلِكَ، قَالَ: نعم، ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ؟ فَقَالَ: «ائْذَنْ لَهُ، وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ»، قَالَ: فَأَقْبَلْتُ حَتَّى قُلْتُ لأَبِي بَكْرٍ: ادْخُلْ، وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يُبَشِّرُكَ بِالْجَنَّةِ، قَالَ: فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ، فَجَلَسَ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) مَعَهُ فِي الْقُفِّ، وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبِئْرِ، كَمَا صَنَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ، ثُمَّ رَجَعْتُ، فَجَلَسْتُ، وَقَدْ تَرَكْتُ أَخِي يَتَوَضَّأُ وَيَلْحَقُنِي، فَقُلْتُ: إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلاَنٍ (يُرِيدُ أَخَاهُ) خَيْرًا يَأْتِ بِهِ، فَإِذَا إِنْسَانٌ يُحَرِّكُ الْبَابَ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، فَقُلْتُ: عَلَى رِسْلِكَ، ثُمَّ جِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، وَقُلْتُ: هَذَا عُمَرُ يَسْتَأْذِنُ؟ قَالَ: «ائْذَنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ». فَجِئْتُ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) فَقُلْتُ: أَذِنَ وَيُبَشِّرُكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بِالْجَنَّةِ، قَالَ: فَدَخَلَ فَجَلَسَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِي الْقُفِّ عَنْ يَسَارِهِ، وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبِئْرِ، ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ، فَقُلْتُ: إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلاَنٍ خَيْرًا - يَعْنِي أَخَاهُ - يَأْتِ بِهِ، فَجَاءَ إِنْسَانٌ فَحَرَّكَ الْبَابَ. فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ. فَقُلْتُ عَلَى رِسْلِكَ، قَالَ: وَجِئْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: «ائْذَنْ لَهُ، وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ، مَعَ بَلْوَى تُصِيبُهُ». قَالَ: فَجِئْتُ فَقُلْتُ: ادْخُلْ وَيُبَشِّرُكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بِالْجَنَّةِ مَعَ بَلْوَى تُصِيبُكَ، قَالَ: فَدَخَلَ فَوَجَدَ الْقُفَّ قَدْ مُلِئَ، فَجَلَسَ وُجَاهَهُمْ مِنَ الشِّقِّ الآخَرِ. قَالَ شَرِيكٌ: فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ: فَأَوَّلْتُهَا قُبُورَهُمْ.[١٥٥٥]

[١٥٥٥] بڕوانه ژماره: (١٥٥٤) (بخارى رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/٥).

سەعیدی کوڕی موسەییەب فەرمووی: ئەبو مووسای ئەشعەری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەماڵەوە دەستنوێژم گرتو دەرچووم، گوتم: دەبێ ئەمڕۆ لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) جیانەبمەوە، بە هەناسە خزمەتی بەجێ نەهێڵم، فەرمووی: جا چووم بۆ مزگەوت، لەوێ پرسیاریم کرد، گوتیان: تەشریفی دەرچووە، بەرەو ئێرەوە ڕۆیشت، منیش بەشوێنیدا ڕۆیشتمو دەمپرسی، تازانیم کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وا لەناو باخێ لە باخەکانی مەدینەدا، خەریکە دەست بەئاو دەگەیەنێ، لەپاشا چووە ناو بیری ئەریسەوەو دەسنوێژی گرت، بیرەکە دەرگاکەی لە چەپەری پەلکە خورمابوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەسەر ئاخڵەی بیرەکە، لەناوەڕاستیدا دانیشتو، هەردوو لاقی بەرووتی داهێشتنە ناو بیرەکەوە، منیش چووم بۆ خزمەتیو سڵاوم لێ کردو ئەوجا گەڕامەوە دواوە لەبەردەم دەرگای بیرەکەدا دانیشتم، بووم بەدەرکەوانی! زۆری نەخایاند ئەبوبەکری صەدیق هات، پاڵی نا بە چەپەرەکەوە کە بیکاتەوە. گوتم: ئەوە کێیە؟ فەرمووی: منم ئەبوبەکرم. گوتم: هێواش بە، جا چووم، گوتم: قوربان! ئەوە ئەبوبەکرە داخوازی دەکا کەبێتە ژوورەوە؟ فەرمووی: ڕێگەی پێ بدەو موژدەی بەهەشتی پێ بدە).

منیش چوومەوە بۆلایو عەرزیم کرد: بفەرموو وەرە ژوورەوە، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) موژدەی بەهەشتت پێ دەدا، ئیتر ئەبوبەکر هاتە ژوورەوە، لەلای ڕاستی پێغەمبەرەوە، لەسەر ئاخڵەکە دانیشت لەگەڵیداو هەردوو قاچی خۆی بەناو بیرەکەدا، داهێڵا دەق وەك پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەردوو لاقی خۆشی هەڵماڵی، وە سوپاسو ستایشی پەروەردگاری کرد، منیش گەڕامەوەو لەبەردەرگا، لەشوێنەکەی پێشووم دانیشتمەوە، برایەکم هەبوو، کە لەماڵ دەرچووم بڕیارمان وابوو کە دەستنوێژ بگرێو بێت بۆلای من،

جا لەدڵی خۆما گوتم: ئەگەر خودا مەیلی لەسەربێ کە ئەو برایەم ئەمڕۆ تووشی خێرێکی گەورە ببێ بەزوویی دەیهێنێ، جا لەم دەمە دەمی چاوەڕوانییەدا هەستم کرد کەوا کەسێ دەرگاکە دەبزوێنێ. گوتم: ئەوە کێیە؟ گوتی: عومەری کوڕی خەتابم، وتم: لەسەرخۆبە، تۆزێ هێواشکە با مۆڵەتت بۆ بخوازم.

ئەوجا چوومە خزمەتی حەزرەتو عەرزیم کرد: عومەری کوڕی خەتابە مۆڵەت دەخوازێ؟ فەرمووی: (ڕێگەی پێ بدە بابێتە ژوورەوەو موژدەی بەهەشتیشی پێ بدە. چووم پێیم گوت: بفەرموو وەرە ژوورەوە، پێغەمبەر موژدەی بەهەشتت پێ دەدا).

ئەویش ڕۆیشتە ژوورەوە، سوپاسو ستایشی خودای کرد، لەخزمەت پێغەمبەردا، لە ئاخڵەی بیرەکەدا، لەلای چەپی پێغەمبەرەوە دانیشتو هەردوو پێی خۆیی بەبیرەکەدا شۆڕکردەوە، منیش دیسان چوومەوە لەشوێنی خۆم دانیشتمەوەو دیسانەوە لەبەرخۆمەوە گوتمەوە: ئەگەر خودا حەزکا، ئەمڕۆ فیسارە کەسی برام تووشی خێرو خۆشی بکا، لەم بۆنە جوانەدا دەیڕەخسێنێ، جا مرۆڤێ هات لەدەرگای دا، گوتم: ئەوە کێیە؟ گوتی: عوسمانی کوڕی عەففانم، منیش گوتم: هێواشکە، چوومەوە بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) عەرزیم کرد کە عوسمانە. فەرمووی: (ڕێگەی پێ بدەو موژدەی بەهەشتی پێ بدە، گەرچی تووشی قۆرتێکی گەورەش دەبێ!).

منیش چوومەوە بۆ خزمەتیو عەرزیم کرد: فەرموو وەرە ژوورەوە، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) موژدەی بەهەشتت دەداتێ، ئەگەرچی لەو پێناوەدا تووشی مەینەتێ دەبێ! ئەویش هاتە ژوورەوە، تەماشای کرد وا سەکۆی قەراخ دەمی بیرەکە پڕبووە، پێغەمبەرو ئەبوبەکرو عومەری تیادا

دانیشتووه، جێگەی کەسی تری تیادا نابێتەوە کە لەگەڵ ئەوانا تیادا دابنیشێت، لەبەرئەوە بەرامبەر پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دانیشت لەلاکەی ترەوە).

شەریکی کوڕی ئەبو نەمیر، کە لەڕشتەی ئەم فەرموودەیەدا فەقێو شاگردی سەعیدی کوڕی موسەییەبە دەڵێ: سەعیدی کوڕی موسەییەبی مامۆستام دەیفەرموو: من ئەم دانیشتنەیان لەسەر ئەم شێوەیە لەم بیری ئەریسەدا، ئاوا لێك دەدەمەوە: کە ئەمە هێماو ئاماژەیە بۆ گۆڕەکانیان، کە ئەوەتا شەیخەین: ئەبوبەکرو عومەر گۆڕیان وا لەگەڵ گۆڕی پێغەمبەردا، لەرەوضەی پیرۆزدا، بەڵام ئیمامی عوسمان گۆڕەکەی لە گۆڕستانی بەقیعە، لەگەڵ ئەوانا نییە). {تاج/٤، زنجیرە: ٨، ژمارە: ٣٢٧٢ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

ڕوونکردنەوە:

ئەم بیری ئەریسە وا لەنزیك قەباوە، لەمەدینە، ئەو بیرەیە کە ئەموستیلەکەی پێغەمبەر، کە لەدەستی عوسماندا بوو کەوتە ناوی‌و گەرچی هەوڵێکی زۆری دا کە بیدۆزێتەوە، بەڵام نەدۆزرایەوەو ڕەشەڕا هات، ئیتر دوائەوە بەرە بەرە ئاشووبو فەرتەنەو ئاژاوە لەناو ڕیزی موسوڵمانانا سەری هەڵدا وە هەتا ئێستایش هەر بەردەوامە، هەر ڕۆژێ بەناوێکەوەو هەر جارێ بە جۆرێك. ئەو مەینەتەیش کە تووشی ئیمامی عوسمان بوو ئەوەبوو کە لەماڵەکەی خۆیدا، گەمارۆیاندا هەتا شەهیدیان کرد. {بڕوانە: ژمارە: ٩ لەپێشەوە لەبەرگی یەکەمدا رابورد}.

(٤) باب مِنْ فَضَائِلِ عَلِي بنِ أَبِي طَالِبٍ (ﷺ)

باسی گەورەیی‌و سەروەریی عەلی کوڕی ئەبو تالیب (ڕەزای خودای لێ بێ)

١٥٥٦- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: خَلَّفَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ تُخَلِّفُنِي فِي النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ؟ فَقَالَ: «أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى غَيْرَ أَنَّهُ لاَ نَبِيَّ بَعْدِي».[١٥٥٦]

سەعدی كوڕی ئەبو وەققاص (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: كاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەرچوو بۆ غەزای تەبووك، عەلی كوڕی ئەبو طالیبی كرد بەجێنشینی خۆی‌و لەسەر شاری مەدینە بەجێی هێشت بەسەر شارەوە داینا. عەلی فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! دەمكەیت بەجێنشین‌و بەجێم دەهێڵی لەناو ژنان‌و منالاّندا؟! فەرمووی: (ئەدی تۆ بەوە رازی نابی كەتۆ بۆمن لەپایەی هاروونـدا بیت بۆ مووسای برای، وەك كاتێ مووسا دەرچوو بۆ كێوی طور، بە هاروونی برای فەرموو، وەك لە قورئانی پیرۆزدا دەفەرموێ: {وَقَالَ مُوسَى لأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلاَ تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ – الأعراف - ٧/١٤٢}.

واتە: مووسا كاتێ ڕۆیشت بۆ بەجێهێنانی خواپەرستی چل ڕۆژەكە لەكێوی طوور، بەهاروونی برای فەرموو: لەجێگەی من دانیشەو ئیش‌و كاری ئایینی‌و دنیایی بەجێ بهێنە لەناو گەلەكەماناو با ڕەفتارو كردارت‌و هەڵسوكەوت‌و مامەڵەت لەگەڵیانا، بەشێوەی خۆم بێ‌و مەبەستت ڕێك‌و پێكی‌و

[١٥٥٦] تجريد البخاری/ المجلد الرابع/ ژمارە: ١٦١٨ - ٤٤١٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٣٩ - ٦١٦٧ تخريج وترقيم خليل مأمون شيحا (بخاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/٧٨).

دامەزرانی ناو کۆمەڵ بێ‌و ئاژاوە بەرپا مەکەو چاو لە ئاژاوە گێڕان‌و گێرە شێوێنان مەکەو دووربە لە رەفتارو کردارو کۆمەڵ‌و کۆڕیان).

فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): ئەی عەلی! ئەمە حاڵ‌و پایەی من‌و تۆیە لەگەڵ یەکا، لەم سەفەرەی مندا بۆ ئەم غەزایە، بەڵام ئەومندە هەیە: جیاوازی هەیە لەنێوان تۆو هاروونـدا، هاروون پێغەمبەر بووە، بەڵام تۆ پێغەمبەر نیت، چونکە لەدوای من پێغەمبەری تر نییەو نابێ، کەواتە: وەجهە شەبەهەکە لەنێوانی تۆو هاروونـدا، تەنیا ئەومیە کەتۆ لەماوەی ئەم سەفەرەی منا جێنشینی منی لەسەر شاری مەدینە هەتا دێمەوە!). {تاج/٣، زنجیرە: ٩، ژمارە: ٣٢٩١ ج/٤} + {تاج/٣، زنجیرە: ٩، ژمارە: ٣٢٩٣}.

١٥٥٧- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ يَوْمَ خَيْبَرَ: (لأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رَجُلاً يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ) فَقَامُوا يَرْجُونَ لِذَلِكَ أَيُّهُمْ يُعْطَى فَغَدَوْا وَكُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَى فَقَالَ: (أَيْنَ عَلِيٌّ؟) فَقِيلَ: يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ فَأَمَرَ فَدُعِيَ لَهُ فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ فَبَرَأَ مَكَانَهُ حَتَّى كَأَنَّه لَمْ يَكُنْ بِهِ شَيْءٌ فَقَالَ: نُقَاتِلُهُمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا فَقَالَ: (عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الإِسْلامِ وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ فَوَاللَّهِ لأَنْ يُهْدَى بِكَ رَجُلٌ وَاحِدٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ) (الحديث ٢٩٤٢، أطرافُهُ في: ٣٠٠٩، ٣٧٠١، ٤٢١٠):[١٥٥٧]

سەهلی کوڕی سەعد (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لەغەزای خەیبەردا گوێم لە پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) بوو، فەرمووی: ئەم ئاڵایە سبەینێ دەدەم بەپیاوێ، خوداو پێغەمبەری خودای خۆش دەوێ، خوداو پێغەمبەری خواش ئەویان خۆش دەوێ، لەسەر دەستی ئەودا خودا خەیبەر

[١٥٥٧] تجريد البخاري/٣ ژمارە: ١٢٠٧ = ٢٩٤٢ بخاري. مسلم: ٢٤٠٦ محمد فؤاد = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٤٠ = ٦١٧٣ شيحا (بخاري رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/١٢٠).

ئازاد دەكا، ئیتر ئەو شەوە هەتا بەیانی خەڵكەكە هەر رمڵیان لێ دەدا ئاخۆ ئاڵاكە دەدرێ بەكێ، وەكام لەوان ئەم شانازییە بێ مانەندەی دەست دەكەوێ، جا كە رۆژەوە بوو مەردومەكە زوو چوونە خزمەتی حەزرەت(دروودی خوای لەسەر بێ) هەركەسەیان لەدڵەوە بەتەما بوو كە ئاڵاكە بدرێ بەو، پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (عەلی كوڕی ئەبوطالیب لەكوێیە؟) عەرزیان كرد: ئەی پێغەمبەری خودا! هەردووچاوی دێشێن. فەرمووی: (بنێرن بەشوێنیا).

كە عەلی هات، پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) تفی خۆی كردە ناو هەردوو چاوەكانیەوەو، نزای چاكبوونەوەی بۆی كرد بۆیپاڕایەوە، ئیتر دەست بەجێ چاوەكانی واچاك بوونەوە. دەتگوت كەهەر چاوی نەئێشاوە! ئەوسا ئاڵاكەی پێدا، عەلی فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! هەتا وەك ئێمەیان لێ دێ هەر شەڕیان لەگەڵ بكەم؟

فەرمووی: (بەئاهێستەو هێدیو هێواشی لەسەرەخۆ لەگەڵ سوپاكەتا بكشێو بڕۆن هەتا دەچیتە مەیدان بۆیانو دەگەیتە قەراخ ماڵەكانیان، لەوێ بانگیان بكە بۆ موسوڵمان بوون، ئەوەی مافی خودایەو لەئایینی ئیسلاما لەسەریان پێویستە، ئەوەیان بۆ روون بكەرەوە، جا ئەگەر ژنەوتیانو ئیسلام بوون ئەوا باشە، ئەگینا ئەوسا شەڕ بكەن لەگەڵیانا، دەسا بەو خودایەی كەكەسی لەرەنگ نییە ئەگەر بەهۆی تۆوە خودا تاقە پیاوێ رێنمایی بكا، رێگای راستی ئایینی خودای پێ نیشان بدا، ئەوە بۆ تۆ باشترە لەهەرچی وشتری سوور هەیە، كە نایابترین ماڵی عەرەبە) (تاج/٥/٦٠-٢. گەورەیی ئیمامی عەلی-ش+ تاج/١/ل-٨٦/ز-١٥/ف-٥. باسی راگەیاندنی زانست پێویستە).

١٥٥٨- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الأَكْوَعِ قَالَ كَانَ عَلِىٌّ قَدْ تَخَلَّفَ عَنِ النَّبِىِّ -صلى الله عليه وسلم- فِى خَيْبَرَ وَكَانَ رَمِدًا فَقَالَ أَنَا أَتَخَلَّفُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-. فَخَرَجَ عَلِىٌّ فَلَحِقَ بِالنَّبِىِّ -صلى الله عليه وسلم- فَلَمَّا كَانَ مَسَاءُ اللَّيْلَةِ الَّتِى فَتَحَهَا اللَّهُ فِى صَبَاحِهَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « لأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ - أَوْ لَيَأْخُذَنَّ بِالرَّايَةِ - غَدًا رَجُلٌ يُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَوْ قَالَ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيْهِ ». فَإِذَا نَحْنُ بِعَلِىٍّ وَمَا نَرْجُوهُ فَقَالُوا هَذَا عَلِىٌّ. فَأَعْطَاهُ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- الرَّايَةَ فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ. [١٥٥٨]

سەلەمەی کوڕی ئەکوەع (ڕەزای خودای لێ بێ) گوتی: لە غەزای خەیبەردا عەلی جێما بوو لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەبەر ئەوەی چاوی دەئێشا، لە پاشا عەلی گوتی: من لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دوابکەوم! جا لە ماڵ دەردەچێو دەچێ بۆ لای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) جا لە ئێوارەی ئەو شەوەدا کە بۆ بەیانی خودا خەیبەر فەتح دەکا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: سبەینێ ئاڵاکە دەدەم بە پیاوێ یا فەرمووی: سبەینێ پیاوێ وەری دەگرێ کە خواو پێغەمبەری خودا ئەویان خۆش دەوێ، یا فەرمووی: کە خوداو پێغەمبەری خودای خۆش دەوێ، خودا خەیبەر لەسەر دەستی ئەودا ئازاد دەکا ئێمە بەتەمای عەلی نەبووین چونکە چاوی دەئێشا کەچی لە ناکاو عەلی پەیدا بوو، عەرزیان کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەمە عەلییە ئیتر پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئاڵاکەی دایەو خوداش خەیبەری بۆ فەتح کردو قەڵای خەیبەر گیرا لەسەر دەستی ئەودا (ش – خودای لێ ڕازی بێ).

[١٥٥٨] بخاری. جهاد: ٢٩٧٥. مسلم: فضائل: ٦١٧٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/١٢).

١٥٥٩- عَنْ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: استُعْمِلَ عَلَى المَدِينَةِ رجلٌ من آل مروان، قَالَ: فَدَعَا سهلَ بْنَ سَعْدٍ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَشْتِمَ عَلِيًّا، قَالَ: فَأَبَى سَهْلٌ، فَقَالَ لَهُ: أَمَّا إِذْ أَبَيْتَ فَقُلْ: لَعَنَ اللَّهُ أَبَا التُّرَابِ! فَقَالَ سَهْلٌ: مَا كَانَ لِعَلِيٍّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) اسْمٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَبِي التُّرَابِ، وَإِنْ كَانَ لَيَفْرَحُ إِذَا دُعِيَ بِهَا. فَقَالَ لَهُ: أَخْبِرْنَا عَنْ قِصَّتِهِ، لِمَ سُمِّيَ أَبَا تُرَابٍ؟. قَالَ: جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْتَ فَاطِمَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها)، فَلَمْ يَجِدْ عَلِيًّا فِي الْبَيْتِ. فَقَالَ: «أَيْنَ ابْنُ عَمِّكِ»؟ فَقَالَتْ: كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ شَيْءٌ فَغَاضَبَنِي، فَخَرَجَ فَلَمْ يَقِلْ عِنْدِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لإِنْسَانٍ «انْظُرْ أَيْنَ هُوَ»؟ فَجَاءَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هُوَ فِي الْمَسْجِدِ رَاقِدٌ، فَجَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ مُضْطَجِعٌ قَدْ سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ شِقِّهِ فَأَصَابَهُ تُرَابٌ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَمْسَحُهُ عَنْهُ وَيَقُولُ: «قُمْ أَبَا التُّرَابِ قُمْ أَبَا التُّرَابِ».[١٥٥٩]

سەهلی کوڕی سەعدی ئەل‌ساعیدی (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پیاوێ لەکەسوکاری مەڕوان بوو بەسەرکاری سەر شاری مەدینەی نازدار، ناردی بەشوێنما، گوتی: وەرە جنێو بە عەلی بدە. گوتم: من شتی وا ناکەم. پێی گوتم: کە ئەوە ناکەی بڵێ: لەعنەت‌و نەفرینی خودا لە ئەبو توراب بێ، گوتم: من هەڵەی وا ناکەم، چونکە هیچ ناوێکی عەلی وەك ئەم ناوەی لەلای خۆش نەبوو، کە بەئەبو توراب بانگیان دەکرد کەیفخۆش دەبوو، جا پێیان گوت: بۆچی بە عەلی دەڵێن ئەبو توراب، واتە: خۆڵاوی؟ فەرمووی: جارێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەڕوا بۆ ماڵی فاطیمەی کچی، کە هاوسەری عەلی بوو، دەڕوانێ عەلی لەماڵەوە نییە، دەفەرموێ: فاطیمە! ئامۆزات کوا، عەلی لەکوێیە؟)

[١٥٥٩] تجرید/١، ژمارە: ٢٧٠ = ٤٤١ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٤١ - ٦١٧٩ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٨ رقم الباب/٥٨).

فاتیمە دەفەرموێ: شتێ لەنێوانماندا روویدا، تۆزێ عاجزی کەوتە نێوانمان‌و لەبەرئەوە چووەتە دەرەوەو وچانی نیوەڕۆی لەلای من نەکرد، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەمرۆڤێ دەفەرموێ: (ئادەی بزانە عەلی لەکوێیە؟). کەدێتەوە دەڵێ: ئەی پێغەمبەری خودا! عەلی لەمزگەوت خەوتووە، حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) دەچێ بۆ مزگەوت بۆلای عەلی، دەڕوانێ وا راکشاوەو پۆشاکەکەی لەلایا کەوتووەو خۆڵاوی بووە، جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەدەستی خۆی خۆڵەکەی لێ دەتەکێنێ‌و خۆش خۆش پێی دەفەرموێ: (هەڵسە ئەی خۆڵاوی، هەڵسە ئەی ئەبو توراب!). {تاج/٣، زنجیرە: ٩، ژمارە: ٣٢٩٢، ٣٢٩٣ ج/٤}.

(٥) بابُ في فَضْلِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ

باسی گەورەیی سەعدی کوڕی ئەبو وەققاص (رەزای خودای لێ بێ)

١٥٦٠- عنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْها) تَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَهِرَ فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ قَالَ: (لَيْتَ رَجُلاً مِنْ أَصْحَابِي صَالِحًا يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ إِذْ سَمِعْنَا صَوْتَ سِلاحٍ) فَقَالَ: (مَنْ هَذَا؟) فَقَالَ: أَنَا سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ جِئْتُ لأَحْرُسَكَ وَنَامَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (الحديث ٢٨٨٥، طرفُهُ في: ٧٢٣١): [١٥٦٠]

عائیشە دایکی باوەڕداران (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: لەو سەردەمەدا کە حەزرەت(دروودی خوای لەسەر بێ) هات بۆ مەدینە شەوێ خەوی لێ زڕا، فەرمووی: (خۆزگا ئەم شەو، پیاوێکی باش لەهاوڕێیانی خۆم ئێشکی دەگرتم) عائیشە فەرمووی: زۆری پێ نەچوو گوێمان لە خرەی چەك بوو،

[١٥٦٠] تجرید/٣، ژمارە: ١١٧٨ = ٢٨٨٥ بخاری. مسلم: ٢٤١٠ = پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٤٧ = ٦١٨١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/٧٠).

پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەوە کێیە؟) فەرمووی: منم سەعدی کوڕی ئەبو وەقاصم، پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (بۆچی هاتووی؟) فەرمووی: مەترسیم لەپێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) هەبوو کەسێ دەستدرێژی لێ بکا، هاتووم ئەمشەو ئیشکت دەگرم. پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) پاڕایەوەو نزای باشی بۆی کرد، ئەوجا بەدڵنیاییەوە خەوت. (تاج/٨/٨٧-٢ز-١٢-فضائل سعد).

١٥٦١- عَنْ عَلِيّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُفَدِّي رَجُلاً بَعْدَ سَعْدٍ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: (ارْمِ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي) (الحديث ٢٩٠٥، أطرافه في: ٤٠٥٨، ٤٠٥٩، ٦١٨٤): (١٥٦١)

ئیمامی عەلی(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: بۆ سەعدی کوڕی مالیک نەبێ، پێغەمبەرم نەدیوە باوکو دایکی پێکەوە بکا بەقوربانی کەسێ، بەڵام لەرۆژی غەزای ئوحوددا خۆش خۆش بەسەعدی کوڕی ئەبو وەقاصی دەفەرموو: (دەی تیریان پێومنێ، باوکو دایکم بەقوربانی ئەو دەستو نیشانەت بێ! ئەی ڕۆڵەی نەبەردی چاونەترسی جەربەزە) (تاج/٥/٨٦ز-١٢-گەورەیی سەعدی کوڕی ئەبو وەقاص).

١٥٦٢- عَنْ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ قَالَ سَمِعْتُ سَعْدًا يَقُولُ جَمَعَ لِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ابَوَيْهِ يَوْمَ احُدٍ (الحديث: ٣٧٢٥، اطرافه في: ٤٠٥٥، ٤٠٥٦، ٤٠٥٧): (١٥٦٢)

(١٥٦١) تجرید/٣، ژمارە: ١١٩٦ = ٢٩٠٥ بخاری. مسلم: ٢٤١١ محمد فؤاد = ٦١٨٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/٨٠).

(١٥٦٢) تجرید البخاری/٤، ژمارە: ١٤٦٦ = ٣٧٢٥ بخاری. مسلم: ٢٤١٢ محمد فؤاد = ٦١٨٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/١٥).

سەعدی کوڕی ئەبووەقاص (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرموویـ: لەڕۆژی غەزای ئوحود دا پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) تیردانەکەی خۆی بۆم هەڵڕشت و باوك و دایکی خۆی پێکەوە کرد بە قوربانم و خۆش خۆش دیفەرمووـ: تێریان پێوە نێ، باوك و دایکم بە قوربانت بێ!). (تاج/٥ ل/٨٦ ز/١٢ ف/١ - مەزناهی سەعد).

(٦) باب فضائل طلحة والزُّبير (رضي الله عنهما)

باسی گەورەیی تەلحەو زوبەیر (ڕەزای خودایان لێ بێ)

١٥٦٣- عَنْ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ: لَمْ يَبْقَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي بَعْضِ تِلْكَ الأَيَّامِ الَّتِي قَاتَلَ فِيهِنَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) غَيْرُ طَلْحَةَ وَسَعْدٍ. (عَنْ حَدِيثِهِمَا).[١٥٦٣]

ئەبو عوثمانی نەهەدی (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرموویـ: لەغەزایێ لە غەزاکانی پێغەمبەردا (دروودی خودای لەسەر بێ) کە لەگەڵ دوژمندا دەجەنگی، واتە: لە غەزای ئوحوددا، کەسی لەگەڵ نەما، بێجگە لە طەلحەو سەعدی کوڕی ئەبو وەقاص.

ئەبو عوثمان کەخۆی تابیعییە دەفەرموێ: خۆمن لەوێ نەبوومو ئامادەی ئەم جەنگی ئوحودە نەبووم، بەڵام ئەمەی کە گوتم: قسەی طەلحەو سەعد خۆیانەو ئەم فەرموودەیەم لەوان لەخۆیان بیستووە).

[١٥٦٣] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٦٤ = ٣٧٢٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٤٢ = ٦١٩٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٢ رقم الباب/١٤).

ڕوونكردنەوە:

١- ئەوەی كە لەم فەرموودەیەدا دەفەرموێ: بەس طەلحەو سەعد، لەم جەنگەدا، لەدەوری پێغەمبەر مابوون، مەبەست بازێ حاڵی تایبەتە، دەنا كەسانی تریش لەم جەنگەدا پشتی پێغەمبەریان چۆڵ نەكردو لەدەوروبەری وەك شێرو پوڵەنگ دەجەنگان، لە فەتحولباریدا ناوی ئەم زاتانە دەبا، كە سەنگەری پێغەمبەریان چۆڵ نەكردووە:

١- طەلحە. ٢- سەعد. ٣- میقداد. ٤- ئەبوبەكر. ٥- عەلی. ٦- عەبدورەحمانی كوڕی عەوف. ٧- زوبەیر. ٨- ئەبو عوبەیدەو كەسانی تریش. {بڕوانە: ژمارە: ١١٦٠ كە لەزنجیرە: (٩٢٦)ی موختەصەری موسلیمدا رابورد + تاج/٣، زنجیرە: ٤٩، ژمارە: ٣٤٧٧ + فەتحولباری. ژمارە: ٣٧٢٢ بەتایبەتی ژمارە: ٤٠٦٠ هەتا ٤٠٦٣}.

١٥٦٤- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمـا) قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: نَدَبَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) النَّاسَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، ثُمَّ نَدَبَهُمْ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، ثُمَّ نَدَبَهُمْ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيٌّ وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ»[١٥٦٤]

موحەممەدی كوڕی ئەلمونكەدیر فەرمووی: جابیری كوڕی عەبدوڵڵا (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: لەرۆژی غەزای خەندەقا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) مەردومی هان دەدا لەسەر خەباتو تێكۆشانو جەنگینی شێرانە لەپێناوی بەرزی ئاڵای ئیسلامدا، یەكەم كەس كەچوو بەدەنگی پێغەمبەرەوەو ئامادەیی خۆیی عەرزیكرد زوبەیر بوو، تا سێجار حەزرەت هەر موسوڵمانەكانی هان دەدا لەسەر غەزاكردنو خەباتگێڕانو هەموو جارێ زوبەیر

[١٥٦٤] تجرید/٣، ژمارە: ١١٧٤ = ٢٨٤٧ بخاری. پوختەی موسلیم = مختصر صحیح مسلم/٤، ژمارە: ١٦٤٣ = ٦١٩٣ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/٤٠).

مەردانـەو شێرانە دەچوو بەدەنگیـەوە، پێغەمبـەریش (درووودی خـودای لەسـەر بێ) فەرموویی: (هـەموو پێغەمبـەرێ لەسـەردەمی خۆیـدا، لـەکاتی ژیانیـدا، یـارو یاوەرو دۆستێکی گیانی بەگیانی بووە، یارو یاوەرو دۆستی گیانی بەگیانی منیش لەسەردەمی خۆما زوبەیرە). {تاج/٣، زنجیرە: ١٠، ژمارە: ٣٣١٢ چ/٤}.

ئەم فەرموودەیە، هۆکەی لە بوخاریدا ئاوایە:

جـابیر فـەرموویی: لـەرۆژی غـەزای خەنـدەقا، پێغەمبـەر (درووودی خـودای لەسـەر بـێ) ویـستی سووسـە کـارێ بنێـرێ، سووسـەی هـەواڵی دوژمنـی بـۆ بکـا، فەرموویی: (ئای بۆ پیاوێ بچێ هەواڵی دوژمنم بـۆ بهێنـێ!؟) زوبـەیر فـەرموویی: من دەچم، دووبارە هەمان فەرمایشتی فـەرموو، دیـسان زوبـەیر فـەرموویی: (مـن دەچـم هـەواڵی دوژمنـت بـۆ دەزانمو بـۆت دەهێـنم! پێغەمبـەر (درووودی خـودای لەسـەر بـێ) ئـەم هەڵوێـستەی زوبـەیری زۆر پـێ خۆشـبوو، فـەرموویی: (هـەموو پێغەمبـەرێ لەسـەردەمی خۆیـدا لـەکاتی ژیانیـدا، یـارو یـاوەرو دۆسـتێکی گیـانی بـەگیانی بووە، یـارو یـاوەرو دۆسـتی گیـانی بـەگیانی منـیش لەسـەردەمی خۆمـا زوبەیرە).

روونکردنەوە:

زوبــەیری کــوڕی عــەووامی کــوڕی خووەیلیــد، قورەیــشییە، پــورزای پێغەمبەرە، دایکـی صـەفییەی کچی عەبدولموتتەلیبـە، کـە خوشکی عەبـدوڵڵای باوکی پێغەمبەرە، یەکێکە لە عەشەرەی موبەشـەرە، یەکێکـە لـەو شـەش کەسـە، کە ئیمامی عومەر رایسپارد لـەپاش خـۆی یـەکێکیان لێ هەڵبـژێرن بـۆ جێنـشین، لەتەمــەنی دوازدە ســاڵیدا موســوڵمان بــوو، مامــەی زوبــەیر دەیپێــچا لــە حەسیرێکەوەو بە دووکەڵ ڤانگی دەدا، هەتا لە ئیسلام پاشگەز ببێتەوە. زوبـەیر

گەنم رەنگ بوو، بالا مام ناوەندی بوو، ریشی تەنك بوو، لەوسەردەمەدا كە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پەیمانی برایەتی بەست لەنێوانی موسوڵمانانا لە مەككە، كردی بەبرای عەبدوڵلای كوڕی مەسعوود، زوبەیر زاوای ئەبوبەكری صەدیق بوو چونكە مێردی ئەسمای كچی بوو، كوڕی زۆر بوو، وەك: عەبدوڵلا و عوروەو موصعەبو مونذیر، زوبەیر بازرگانێكی گەورە بوو، زۆر زۆر دەوڵەمەند بوو، زوبەیر لەشەڕی ئەلجەمەلدا بەشداری كرد، بەڵام دوایی وازی هێنا، زەلامێ كەناوی عەمری كوڕی جەرمووز بوو، بەنامەردانە لەپشتەوە رمێكی لێدا، ئەوجا بەكۆمەكی دوو نامەردی تر، كەناویان فوضالەی كوڕی حابیسو نوفەیع بوو، بەنامەردی بەتەواوی كوشتیان. ئەم رووداوە دڵتەزێنە، لەرۆژی پێنج شەممەدا بوو، لەدەی مانگی جومادای یەكەم، ساڵی سیو شەشی كۆچی، وە لەهەمان رۆژدا كارەساتی دڵتەزێنی جەنگی ئەلجەمەل روویدا، گوتەی بەهێزتر ئەوەیە كە لەتەمەنی شەستو حەوت ساڵیدا شەهید كراوە، لەناوچەی زوبەیر لەبەصرە نێژراوە، بەندە چوومەتە سەر گۆڕی پیرۆزی، زوبەیر دوو كۆچی كردووە، یەكێ بۆ حەبەشەو كۆچێ بۆ مەدینە، صەفییەی دایكی زوبەیر یەكێكە لە پوورە موسوڵمانەكانی پێغەمبەر، هەموو شەڕگاكان لە خزمەت پێغەمبەردا ئامادە بووە، سیو هەشت (٣٨) فەرموودەی هەیە، دوو فەرمودەیان موتتەفەقو عەلەیهین، بوخاری بەتەنیا حەوتیانی گێڕاوەتەوە، لەناوچەیەكی بەصرە بەناوی (وادی السباع - دۆڵی درندە) شەهیدكرا، لەپێشا لەوێ نێژرا، لەپاشا تەرمەكەی گوازرایەوە بۆ بەصرەو لەبەصرە سپێردرا بەخاك. گۆڕەكەی لەبەصرە ناسراوەو زیارەتگایە (بۆ زانیاری تەواو سەبارەت بەم بنەماڵە خانەدانە بڕوانە: ژمارە: ٣، ١٥٣٣، ٨، ٤١، ١٨٦، ٢٣١، ١٢٣٧ لە موختەصەری صەحیحی موسلیم). هەروا بڕوانە {تاج/٣، زنجیرە: ١٩٨، ژمارە: ٣٣١٢، ٣٣١٣، ٣٣١٤،

٣٣١٥، ٣٣١٦، ٣٣١٧، ٣٣١٨، ٣٣١٩، ٣٣٢٤. زنجیره: ٣٧، ژماره: ٣٤٣٠ هەتا ٣٤٤٠} هەروا بڕوانە {تەجرید/١، ژمارە: ٣/٣ + ٧٥ = ٨٦ فەتح + ژمارە: ٧٨٤ = ١٦٤٣ فەتح} + {ریاضی الصالحین/٢، زنجیرە: ٢٥، ژمارە: ٢٠٢/٤ چاپی دووەم، لاپەڕە: ١٨٦}.

١٥٦٥- حديث الزُّبَيْرِ، عن عبدالله بن الزبير قَالَ كُنْتُ يَوْمَ الأَحْزَابِ جُعِلْتُ أَنَا وَعُمَرُ بْنُ أَبِى سَلَمَةَ فِى النِّسَاءِ ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا أَنَا بِالزُّبَيْرِ عَلَى فَرَسِهِ ، يَخْتَلِفُ إِلَى بَنِى قُرَيْظَةَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاَثًا ، فَلَمَّا رَجَعْتُ قُلْتُ يَا أَبَتِ ، رَأَيْتُكَ تَخْتَلِفُ . قَالَ أَوَهَلْ رَأَيْتَنِى يَا بُنَىَّ قُلْتُ نَعَمْ . قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « مَنْ يَأْتِ بَنِى قُرَيْظَةَ فَيَأْتِينِى بِخَبَرِهِمْ » . فَانْطَلَقْتُ ، فَلَمَّا رَجَعْتُ جَمَعَ لِى رَسُولُ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – أَبَوَيْهِ فَقَالَ « فِدَاكَ أَبِى وَأُمِّى »:[١٥٦٥]

ئەم فەرموودەیە لە موختەصەری صەحیحی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَعُمَرُ بْنُ أَبِى سَلَمَةَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ مَعَ النِّسْوَةِ فِى أُطُمِ حَسَّانٍ، فَكَانَ يُطَأْطِئُ لِى مَرَّةً فَأَنْظُرُ وَأُطَأْطِئُ لَهُ مَرَّةً فَيَنْظُرُ، فَكُنْتُ أَعْرِفُ أَبِى إِذَا مَرَّ عَلَى فَرَسِهِ فِى السِّلاَحِ إِلَى بَنِى قُرَيْظَةَ، قَالَ: وَأَخْبَرَنِى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لأَبِى، فَقَالَ: وَرَأَيْتَنِى يَا بُنَىَّ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ جَمَعَ لِى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَئِذٍ أَبَوَيْهِ، فَقَالَ: «فِدَاكَ أَبِى وَأُمِّى». {الحديث: ٦١٩٥ = ٦٢٠٢ فم. تجريد/٤، رقم: ١٤٦٣ = ٣٧٢٠ فتح الباري. ترمذي. مناقب: ٣٧٤٣}:

عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: لەڕۆژی غەزای خەندەقدا، کە پێشی دەگوترێ: غەزای ئەحزاب، منو عومەری کوڕی ئەبو سەلەمە، دانرابووین بەدیار ژنەکانی پێغەمبەرەوە کە لەناو قەڵاکەی حەساندا

[١٥٦٥] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٦٣ = ٣٧٢٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٤٤ = ٦١٩٥ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٢ رقم الباب/١٣).

بوون بۆ ئاگاداریو سەرپەرشتی کردنیان جارجارە ئەو پشتی دائەنەواند، من ئەچوومە سەر پشتیو لەسەر دیواری قەڵاکەوە سەرەنجی دەوروبەری قەڵاکەم دەدا، جارجارە بە پێچەوانەوە من پشتی خۆمم دەچەمانەوەو ئەو دەچووە سەر پشتمو تەماشای دەوروبەری قەڵاکەی دەکرد. جا هەموو جارێ باوکم دەناسییەوە کە بەسواری ئەسپەکەی بەچەکی تەواوەوە دەهاتو دەچوو بۆ گەڕەکی جوولەکەکانی بەنی قوڕەیظە، دوو سێ جارم بینی.

عەلی کوڕی موسهیر، هەتا ئێرە ئەم فەرموودەیە، لەهیشامی کوڕی عورووەوە، لە عورووەوە لە عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیرەوە دەگێڕێتەوە، کە عەبدوڵڵا برای عوروەی کوڕی زوبەیرە. لێرە بەدواوە عەلی ئەم فەرموودەیە دەگێڕێتەوە لە عەبدوڵڵای کوڕی عوروەی کوڕی زوبەیرەوە، لە مامەیەوە کە عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیرە ئاوەها: عەلی کوڕی موسهیر دەفەرموێ: عەبدوڵڵای کوڕی عوروە دەفەرموێ: عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیر فەرمووی: کاتێ گەڕامەوە بۆماڵەوە، گوتم: باوە! من تۆم دی، هەر دەهاتیو دەچووی بۆ بەنی قوڕەیزە، ئەوە خێربوو؟ فەرمووی: بۆ کوڕم! تۆ بەچاوی خۆت لەم کاتەدا منت بینی؟ گوتم: ئا، فەرمووی: ئەوە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (کێ دەچێ بۆ هۆزی بەنی قورەیزە دەنگوباسی ئەوانم بۆ دەهێنێ هەتا بزانین کە پەیمانەکەیان لەگەڵ ئێمە دەشکێننو شەڕ لەدژی ئێمە دەکەن یانا؟).

جامن چوومو دەنگوباسی ئەوانم بۆیهێنایەوە، کە چوومەوە خزمەتی، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) باوكو دایکی خۆی پێکەوە کرد بەقوربانمو فەرمووی: (باوكو دایکم بەقوربانت بن!). {تاج/٣، زنجیرە: ١٠، ژمارە: ٣٣١٣ ج/٤}.

(٧) باب فضائل أبي عُبَيْدَةَ بنِ الجَرَّاحِ ﴿رضي الله عنه﴾

باسی سەروەریی‌و گەورەیی ئەبو عوبەیدەی کوڕی جەرراح (رەزای خودای لێ بێ)

١٥٦٦- عَنْ انَس بْن مَالِكٍ انَّ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: انَّ لِكُـلِّ امَّةٍ امِينًا وَانَّ امِينَنَا ايَّتُهَا الامَّة ابُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَـرَّاحِ. (الحـديث: ٣٧٤٤، طرفـاه في: ٤٣٨٢، ٧٢٥٥): [١٥٦٦]

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (هەموو نەتەوەیێ ئەمینداریکی هەیە) ئەمینداری ئێمەیش ئەی ئۆمەتی موحەممەد! ئەبو عوبەیدەی کوڕی جەراحە) (تاج/٥/ل- ٩١ز- ١٣اف- ١- ش/ت- باسی: گەورەیی ئەبو عوبەیدە..).

روونکردنەوە:

ئەبو عوبەیدە ناوی تەواوی: عامیری کوڕی عەبدوڵلای کوڕی جەرراحە، ئەبو عوبەیدەو عوثمانی کوڕی مەظعوون‌و عوبەیدەی کوڕی حاریث‌و عەبدورەحمانی کوڕی عەوف‌و ئەبو سەلەمەی کوڕی عەبدول ئەسەد لەیەك کاتدا موسوڵمان بوون، لەپێش ئەوەدا کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ماڵی ئەلئەرقەم بکا بە بارەگای نهێنی کۆمەڵەی موسوڵمانان.

دایکی ناوی ئومەیمەی کچی غەنەمە لە موسوڵمانە هەرە پێشینەکانە، ئەبو عوبەیدەدوو کۆچی کردووە، کۆچێ بۆ حەبەشەو کۆچێ بۆ مەدینە. ئامادەی شەڕگەی بەدرو شەڕگاکانی تری پاشی بووە، لەغەزای ئوحوددا دوو ئەڵقەی کڵاو زریەکەی پێغەمبەر چەقیبوونە ڕوومەتی، ئەبو عوبەیدە بەددان

[١٥٦٦] تجرید البخاری/٤، ژمارە: ١٤٧٤ - ٣٧٤٤ بخاری. مسلم: ٦٢٠٢ شیحا (بخاری رقـم الکتـاب/٦٣ رقم الباب/٢١).

دەری هێنان، بەهۆی ئەمەوە دوو ددانی پێشینەی کەوتن‌و بۆی بوون بەهۆی جوانی!!

زۆرینەی وڵاتی شام لەسەر دەستی ئەبو عوبەیدەدا ئازادکرا، فەرموودەی زۆری لە پێغەمبەرەوە گێڕاوەتەوە. ئەبو عوبەیدە پیاوێکی لەڕو لاوازبوو، ریشێکی تەنکی هەبوو، باڵا بەرزبوو، ماڵ‌و سامانێکی وای نەبوو، گوزەرانی زۆر سادەو ئاسایی بوو، عومەر پێی فەرموو: دەبوو هەندێ ماڵت ببوایە، فەرمووی: ئەی فەرمانڕەوای موسوڵمانان! ئەمەی هەمانە دەمانگەیەنێتە هەوار. یەکێ لە دروشمەکانی ئەم گوتەیە بوو: (خراپەی دێرین بە چاکەی شیرین بسڕنەوە!).

لە تاعونەکەی عەمواسدا بەتاعوون شەهید بوو لەشام، لەگوندێ کەناوی عەمواس بوو، لەبەینی رەملەو بەیتولمەقدیسدا بوو، لەساڵی هەژدەی کۆچیدا، لەتەمەنی پەنجاو هەشت ساڵیدا، یەکێکە لەدە کەسەکەی کە مزدەی بەهەشتیان لەلایەنی پێغەمبەرەوە پێ بەخشراوە، کە ناسراون بە عەشەرەی موبەشەرە، نازناوی لەناو هاوەڵانا (ئەمینداری پێغەمبەر) بوو. {بڕوانە: تاج/٣، زنجیرە: ١٣، ژمارە: ٣٣٣٢ هەتا ژمارە: ٣٣٣٤ + ژمارە: ٣٣٣٥ + ٣٣٣٨ + تاج/٣، زنجیرە: ٥٣، ژمارە: ٢٩٤٨، ٢٩٤٥، ٢٩٤٦، ٢٩٤٧}.

١٥٦٧- عَنْ حُذَيْفَةَ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: (جَاء الْعَاقِبُ وَالسَّيِّدُ صَاحِبا نَجْرَانَ الَى رَسُولِ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُرِيدَانِ انْ يُلاعِنَاهُ قَالَ فَقَالَ احَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ لا تَفْعَلْ فَوَاللّٰهِ لَئِنْ كَانَ نَبِيًّا فَلاعَنَّا لا نُفْلِحُ نَحْنُ وَلا عَقِبُنَا مِنْ بَعْدِنَا قَالا: انَّا نُعْطِيكَ مَا سَالْتَنَا وَابْعَث مَعَنَا رَجُلا امِينًا وَلا تَبْعَث مَعَنَا الا امِينًا فَقَالَ: لابْعَثَنَّ مَعَكُمْ رَجُلا امِينًا حَقَّ امِينٍ فَاسْتَشْرَفَ لَهُ اصْحَابُ رَسُولِ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ قُمْ يَا ابَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ فَلَمَّا قَامَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (هَذا امِينُ هَذِهِ الامَّةِ). (الحديث: ٤٣٨٠، اطرافه في:٣٧٤٥، ٤٣٨١، ٧٢٥٤)

وفي رواية عَنْ انَسٍ (رَضيَ اللهُ عنهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (لِكُلِّ امَّةٍ امِينٌ وَامِينُ هَذهِ الامّة ابُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ). (الحديث: ٤٣٨١، اطرافه في: ٣٧٤٤، ٤٣٨٢، ٧٢٥٥): [١٥٦٧]

حوزەیفە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: عاقیب و سەیید کە هەریەکی لە ڕوویەکەوە دەمڕاستی و لاتی نەجران بوون، عاقیب ناوی عبدالمسیح بوو، سەییدیش ناوی ئەیهەم بوو، هاتن بۆ خزمەتی حەزرەتی پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) چوونە ناو مزگەوتەوە، ڕووەو خۆرهەلات نوێژی خۆیان کرد، لەپاشاڕۆیشتنە خزمەت پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) سلاویان لێ کرد، وەلامی سلاوەکەی دانەوە، بانگەشەی لێ کردن بۆ ئیسلام بوون، ڕازی نەبوون کە ئیسلام بن، دوایی بوو بەگوفتو گۆو دەمەقڕێ، وە پێغەمبەری خوا چەند ئایەتێکی قورئانی بۆ خوێندنەوە، دوایی داوای لێ کردن کە موباهەلەیان لەگەلْ دابکا، موباهەلە ئەوەیە کە هەردوولا لەخودا داوابکەن و بلێن: هەرکەسێ بەهەق ڕازی نابێ و لەم لایەنەوە درۆدەکا نەفرەت و لەعنەتی خودا لەو زالمانەبێ..).

ئەوانیش بەمە ڕازی بوونو ویستیان موباهەلەو مولاعەنە لەگەلْ پێغەمبەر بکەن، بەلام دوایی یەکێکیان بەوی تریانی گوت: نەکەی شتی وا بکەیت، شتی وامەکە، سابەو خودایە ئەگەر ڕاست بێ پێغەمبەر بێ و موباهەلەی لەگەلْ بکەین، نەخۆمان و نەنەوەو وەچەمان لەپاش خۆمان قەت خێرنایەتە ڕێمان و سەرکەوتوو نابین، دوایی عەرزی حەزرەتیان کرد: پێویست بەشەڕە نەفرەت ناکا، دەمانەوێ بەئاشتی لەگەلْتا ڕێك کەوین، ئێمە ئیسلام

[١٥٦٧] تجرید/٤، ژمارە: ١٦١٠ = ٤٣٨٠ بخاری. مسلم: ٢٤٢٠، محمد فؤاد - پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٥١ = ٦٢٠٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٢ رقم الباب/٢١).

نابین بەڵام سەرانەت دەدەمینێ وەچیمان لێ داوادەکەیت دەیدەمین پێت، وە بۆ جێبەجێکردنی ئەم سوڵحنامەیە پیاوێکی دەستپاکی ئەمینداڕمان لەگەڵدا بنێرە، توخوا نائەمینمان بۆ مەنێرە، پێغەمبەریش (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (لەگەڵتانا بۆ ئەم مەبەستە پیاوێکی زۆر ئەمنیدارو نیازپاکتان بۆ دەنێرم) جا زۆر لەهاوڕێکانی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) هەرکەسەیان لە لای خۆیەوە، خۆی بۆ ئەم پایە مەزنە قوت کردەوەو حەزی لەوە بوو، کە ئەو ئەمینداره خۆی بێ.

جا پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئەی ئەبو عوبەیدەی کوڕی جەراح هەڵسە) کە ئەبو عوبەیدە هەڵسا، پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئەمە ئەمینداری ئەم میللەتەی ئێمەیە!) وە ئەوی نارد لە گەڵیانا لەگێڕانەومیەکا (هەموو نەتەوەیێی ئەمینداریکی هەیە، ئەمینداری ئێمەیش کەنەتەوەی ئیسلامین، ئەبو عوبەیدەی کوڕی جەڕاحە) (تاج/٥ ل/٩١ ز/١٣ ف/١+٢+٣) بڕوانە: ژمارە: ١٥٩٨تجرید.

ڕوونکردنەوە:

نەجران ولاتێکی گەورە بوو، حەوت قۆناغ لەمەککەوە دوور بوو، کە بەرەو یەمەن بڕۆی، دەوری حەفتاوسێ دێ سەر بەشاری نەجران بوون، خەڵکەکەی مەسیحی بوون، پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) بەپێی ڕێکەوتن نامەیێ، بەرابەر سەرانەی دیاری کراو، هێشتنیەوە لەسەر ولاتی خۆیان و لەسەر دینی خۆیان، پاش کەمێ سەییدو عاقیب هاتنەوە بۆ مەدینە هەردوکیان ئیسلام بوون لە سەر دەستی پێغەمبەردا (دروودی خودای لێ بێ).

ماموٚستای گەورەو مەزن ئیمامی عەسقەلانی (رەحمەتی خودای لێ بێ) دەفەرموێ: (شەرە نەفرەت لەگەڵ سەرپێچی کارا، لەپاش ڕاستکردنەوەی بەڵگەی ڕاست و دروست، کارێکی ڕەوایە، زۆر لە زانایان ئەمەیان کردووە، بە ئەزموون چەسپاوە ئەوانەی کە بەناهەق موباهەلە و شەرە نەفرەت دەکەن ناگاتە ساڵێ کە لەناو دەچن، من خۆم لەگەڵ کابرایەکا، کەلایەنگیری زەندیقانی دەکرد، موباهەلەو شەرە نەفرەتم کرد، دوومانگی نەبرد کە خوا لەناوی برد فەرمایشتی عەسقەلانی تەواو).

زۆر بەهرەی گرنگ لەم فەرموودەدا هەیە، وەك:

١- هاتنی ئەم شاندەی نەجران لە ساڵی نۆی کۆچیدا بووە.

٢- پێشەوای موسوڵمانان لە هەل و مەرجی وادا چی بە بەرژەوەندی موسوڵمانان دەزانێ ئەوە هەڵ دەبژێرێ، هەمیشە ئاشتی لەڕوانگەی ئیسلامەوە لە شەڕو شۆڕ باشترە، پێکەوە ژیان لەناو چوارچێوەی دەوڵەتی ئیسلاما لەگەڵ کەمایەتی ئایینی تر وەك مەسیحی دروستە.

٣- خاوەن نامەکان دروستە بۆکاری ڕەوا هاموٚشوٚی مزگەوت بکەن، بگرە دروستە نوێژی تیا بکەن و لە ناو مزگە تی ئێمەدا ڕووبکەنە قیبلە و ڕووگەی خۆیان.

٤- ئەمانەت و دەستپاکی لە هەموو سەردەمێکا هەوێنی برایەتی و ئاشتی و خۆشبەختییە بەداخەوە لە ولاتی ئێمەدا، وەك تەیری عەنقای لێ هاتووە، تاناپاکتربی لە پێشتری. قەت باوەڕم نەدەکرد کە ئەم کوردە بێ کەسە، ژێردەسە، زۆر چەوساوەو کەساسە، ئاوا بە دەنکە جۆیی بزەڕێ و ئاسمان بە چاتۆڵ بزانێ و خۆی لێ بێ بەمیکی ماوس!

(٨) بابُ فَضَائِلِ الحَسَنِ وَالحُسَيْنِ (رضي الله عنهما)

باسی گەورەیی‌و سەروەریی حەسەن‌و حوسەین (رەزای خودایان لێ بێ)

١٥٦٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فِي طَائِفَةٍ مِنَ النَّهَارِ، لاَ يُكَلِّمُنِي وَلاَ أُكَلِّمُهُ، حَتَّى جَاءَ سُوقَ بَنِي قَيْنُقَاعَ، ثُمَّ انْصَرَفَ حَتَّى أَتَى خِبَاءَ فَاطِمَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) فَقَالَ: «أَثَمَّ لُكَعُ، أَثَمَّ لُكَعُ»، يَعْنِي حَسَنًا (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، فَظَنَنَّا أَنَّهُ إِنَّمَا تَحْبِسُهُ أُمُّهُ لأَنْ تُغَسِّلَهُ وَتُلْبِسَهُ سِخَابًا، فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جَاءَ يَسْعَى، حَتَّى اعْتَنَقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَأَحْبِبْ مَنْ يُحِبُّهُ»[١٥٦٨]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جارێك بەرۆژ لەگەڵ پێغەمبەردا (درودی خودای لەسەر بێ) دەرچووم، لەرێ نە ئەو قسەی لەگەڵ من کرد، نە من قسەم لەگەڵ ئەوکرد، تاچووینە بازاڕی بەنی قەینوقاع، کە یەکێکە لە بازاڕەکانی شاری مەدینە ئەوجا گەڕایەوەو چوو بۆ ماڵی فاطیمەی کچی، کە هاوسەری ئیمامی عەلی‌و دایکی حەسەن‌و حوسەینە، لەوێ لە حەوشەکەی ماڵی فاطیمە دانیشت‌و فەرمووی: (ئەرێ بچکۆل لەکوێیە؟ ئەرێ بچکۆل لەوێیە؟).

جا دایکی نەختێ بەندی کرد، وابزانم دایکی ویستی بیشوات‌و هەنێ حەتحەتۆکەی بۆنخۆشی لەمل بکا، زۆری پێ نەچوو کە حەسەن بەهەڕاکردن هات‌و لەگەڵ پێغەمبەردا (درودی خودای لەسەر بێ) دەستیان کردە ملی یەکتری‌و باوەشیان کرد بەیەکاو پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) خۆش خۆش ماچی دەکرد، ئەوجا خۆشەویست (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی:

[١٥٦٨] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٢٥ = ٣٥٦٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٥٦٨ - ٥٩٨٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٣٤ رقم الباب/٤٩).

(خودایە! من ئەمەم خۆش دەوێ، ساتۆیش خۆشت بوێو ئەو کەسەیشت خۆش بوێ کە ئەوی خۆش دەوێ!). {تاج/٣، زنجیرە: ٢٠، ژمارە: ٣٣٦٦} .

١٥٦٩- عن الْبَرَاء (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: (رَايْتُ النَّبِيَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيّ عَلَى عَاتِقِهِ يَقُولُ: اللَّهُمَّ انِّي احِبُّهُ فَأَحِبَّهُ). (الحديث:٣٧٤٩). (انظر: رقم: ٩٦٠ = بةرطى/٣ ل/٣٣): [١٥٦٩]

بەراء (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: پێغەمبەرم بینی، حەسەنی کوڕی عەلی بە قەلاندۆشکانەوەبوو، دەیفەرموو: (خودایە! من ئەمەم خۆش دەوێ، سا تۆیش خۆشت بوێ!). (تاج/٥ ل/١١٤ ز/٢٠ ف/٣- ش/ت- باسی گەورەیی حەسەنو حوسەین).

ڕوونکردنەوە:

حەسەنی کوڕی عەلی کوڕی ئەبو طالیب، کچەزای پێغەمبەرە، دایکی فاطیمەی زەهرایە، کوڕە گەورەی حەزرەتی عەلیو حەزرەتی فاطیمەیە، کەسناوی ئەبو موحەممەدە، لەنیوەی مانگی رەمەزانی ساڵی سێی کۆچیدا لەدایك بووە، لەرۆژی حەوتەیدا، پێغەمبەر خۆی ناوی ناو، بەراانێکی بۆ کرد بەحەوتم، وەسەری تاشیو فەرمانی کرد کە سەنگی مووە تاشراوەکەی سەری، زیوی بۆ بکرێ بەخێر، ئیمامی حەسەن پیاوێکی سەلاری هێمنی لەخوا ترسی ڕێزدار بوو، کاتێ باوکی شەهید بوو، موسوڵمانان پەیمانیان پێدا، لەجێگەی باوکی بوو بەجێنشین، نزیکەی حەوت مانگ مایەوە لەپایەی جێنشینیدا، بەڵام بڕیاری دا کەخوێنی موسوڵمانان، بەهۆی ئەوەوە نەڕێژێ، لەبەر ئەوە وازی

[١٥٦٩] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٧٥ = ٣٧٤٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٥٣ = ٦٢٠٧ (بخاری رقم الکتاب/٦٢ رقم الباب/٢٢).

لەجیهانو لەجێنشینی هێناو تەسلیمی بە موعاوییەی کوڕی ئەبو سوفیان کرد، ئیمامی حەسەن باپیرە گەورەی هەموو سیدە حەسەنییەکانە، حوسەینی برایشی باوکی هەموو سیدە حوسەینییەکانە، هەرچی سەیید هەیە، یا دەچنەوە سەر حەسەن کە برا گەورە بووە، یادەچنەوە سەر حوسەینی برای حەسەن.

پێشەوا حەسەن نزیکەی (٤٦) چلو شەش ساڵ ژیاوە، بەزەهر کوژراوە، زەهرخوار کراوە، دەڵێن: ژنەکەی کە کچی ئەشعەثی کوڕی قەیسی کیندی بوو، ئەو بەدەسیسەی معاویە زەهرخواردی کردووە، لەمەدینە لەساڵی (٤٩) یا (٥١)ی کۆچی وەفاتی کردووە، فەرمانڕەوایی سەرشاری مەدینەی ئەو سەردەمە، کەسەعیدی کوڕی عاص بوو، نوێژی مردووی لەسەر تەرمەکەی کرد، حوسەینی برای ئەوی وەپێشخست کەنوێژی لەسەر بکا، گوتی: ئەمە سوننەتە، کەسەرەکشار نوێژ لەسەر مردووی شارەکەی بکا، دەنا خۆم نوێژم لەسەر تەرمی حوسەینی برام دەکرد، تۆم پێش نەدەخست.

عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) ڕێگەی دا، کە تەرمەکەی حەسەن لەناو هۆدەکەی ئەودا بنێژرێ، لەپاڵ گۆڕی پێغەمبەرو ئەبوبکرو عومەردا، حەسەن خۆی لەکاتی نەخۆشییەکەیدا داوای ئەوەی لەعائیشە کردبوو، بەلاّم مەڕوانو بەنو ئومەییە ئەوەیان قەبووڵ نەکرد، لەبەر ئەوە تەرمەکەی حەسەن لە بەقیعولغەرقەد بەخاك سپێردرا، بڕوانە ئەم شوێنانە: ژمارە: ٣٨ لە پەڕاوی (بلوغ المرام)، ژیاننامەی عەلی باوکی حەسەن + پوختەی موسلیم ژمارە: ٦٩٢ + تاج/٣، زنجیرە: ٩، ژمارە: ٣٢٨٨ هەتا ژمارە: ٣٣١١ چاپی چوارەم) + تجریدی بوخاری/٢، ژمارە: ٧٦١ + پوختەی موسلیم ژمارە: ٣٦ + تاج/٣ لاپەڕە ٦٣٤ — باسی مەزنایی حەسەنو حوسەین زنجیرە: ٢٠ لەژمارە: ٣٣٦٣وە هەتا ژمارە: ٣٣٨٠ + تاج/٣، زنجیرە: ١٩، ژمارە: ٣٣٥٧ هەتا ٣٣٦٢}.

(١٠) باب فَضَائِل زيد بن حارثة وَ أسَامَة بن زيد ﴿رضي الله عنهما﴾

باسی گەورەیی‌و سەروەریی زەیدی کوڕی حاریثەو ئوسامەی کوڕی زەید (ڕەزای خودایان لێ بێ)

١٥٧٠- عَنْ ابن عمر (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: مَا كُنَّا نَدْعُو زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ إِلاَّ زَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ: (ادْعُوهُمْ لآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ)[١٥٧٠]

ئیبنو عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: لەپێشا هەر بە زەیدی کوڕی حاریثەمان دەگوت: زەیدی کوڕی موحەممەد، هەتا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە لە قورئانا، کە دەفەرموێ: {ادْعُوهُمْ لآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ – ٥/٣٣}.

واتە: ئەو کەسانە کە کردووتانن بەکوڕی خۆتان، لەڕاستیدا کوڕی ئێوە نین‌و کوڕی کەسانی ترن، ئیتر بەناوی خۆتانەوە بانگیان مەکەن‌و بەڵکوو بەناوی باوکی خۆیانەوە بانگیان بکەن‌و ناویان بهێنن، چونکە ئەوە ڕێکی شەریعەتی خودایە).

ئیتر لەپاش دابەزینی ئەم ئایەتە هەرکەسە لەوانە بەناوی باوکی خۆیانەوە ناومان دەهێنان‌و بەزەیدیشمان دەگوت: زەیدی کوڕی حاریثە).
{تاج/٣، زنجیره: ٢٣، ژماره: ٣٣٨٦ چ/٤}.

١٥٧١- عَنْ أَبْن عُمَرْ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ: «إِنْ تَطْعَنُوا فِي إِمَارَتِهِ (يُرِيدُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ) فَقَدْ طَعَنْتُمْ فِي إِمَارَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلِهِ. وَايْمُ اللَّهِ إِنْ كَانَ لَخَلِيقًا لَهَا، وَايْمُ اللَّهِ إِنْ كَانَ لأَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ،

[١٥٧٠] بخاری. تفسیر: ٤٧٨٢، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٨٠ = ٦٢١٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٣٣).

وَايْمُ اللَّهِ، إِنَّ هَذَا لَهَا لَخَلِيقٌ (يُرِيدُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ)، وَايْمُ اللَّهِ إِنْ كَانَ لأَحَبَّهُمْ إِلَيَّ مِنْ بَعْدِهِ، فَأُوصِيكُمْ بِهِ، فَإِنَّهُ مِنْ صَالِحِيكُمْ».[١٥٧١]

ئیبنو عومەر (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەشكرێكی نارد بۆ غەزای مۆتە لە وڵاتی شام، زەیدی كوڕی حاریثەی كرد بەسەركردەی سوپاكە، زەید شەهید بوو {بڕوانە: تاجول ئوصول، بەرگی چوارەم، زنجیرە: ١٠٠، ژمارە: ٤٦٤٠} لەپاشا لەنەخۆشینی سەرە مەرگدا، ویستی لەشكرێ تر بنێرێ بۆ هەمان شوێن، وە ئوسامەی كوڕی زەیدی كوڕی حاریثەی كرد بە سەرلەشكریان، هەندێ كەس ڕەخنەیان هەبوو، لەسەركردەیی ئوسامەو لە سەركردەیی باوكیشی، هەركەسەیان لەكاتی خۆیدا، جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەم بۆنەیەوە فەرمووی: (خۆئەگەر ئێوە ئێستا تانەو تانووت لە فەرماندەیی ئوسامە بدەن، ئەوە شتێكی تازە نییە، چونكە كاتی خۆی ڕەخنەشتان لەسەركردەیی زەیدی باوكیشی هەبوو، گوایە: دەیانگوت: زەید كۆیلەی ئازادكراوە، چۆن دەبێ ببێ بەسەر لەشكری لەشكرێ كە زوربەیان پیاوی ئازادبن!

دەسا بەهەقی خودا زەیدی باوكی شایستەی فەرمانڕەوایی بوو، دیسان بەهەقی خودا زۆر زۆریش خۆشەویست بوو لەلام، وە سوێندم بەهەقی خودا ئەم كوڕەیشی شایستەی فەرماندەییە، وە سوێندم بەخودا، لەپاش باوكی، ئوسامە خۆشەویسترین كەسە لەلام، دەی ئامۆژگاری هەموو لایەكتان دەكەم كە باشبن بۆی، چونكە لەپیاو باشانی ئێوەیە). {تاج/٣، زنجیرە: ٢٣، ژمارە: ٣٣٨٦ ج/٤}.

[١٥٧١] تجرید البخاری/٤، ژمارە: ١٤٦٨ = ٣٧٣٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٨١ = ٦٢١٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/١٧).

(١١) باب فَضَائِلِ عَبْدُاللهِ بِنْ جعفر (رضي الله عنه)

باسی گەورەیی‌و سەروەریی عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەر (ڕەزای خودایان لێ بێ)

١٥٧٢- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّهُ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ لاِبْنِ الزُّبَيْرِ: أَتَذْكُرُ إِذْ تَلَقَّيْنَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) أَنَا وَأَنْتَ وَابْنُ عَبَّاسٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَحَمَلَنَا وَتَرَكَكَ.[١٥٧٢]

عەبدوڵڵای کوڕی ئەبو مولەیکە فەرمووی: عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەر بە عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیری فەرموو: ئایا لەیادتە کە من‌و تۆو ئیبنو عەبباس چووین بەپیری پێغەمبەرەوە (دروودی خودای لەسەر بێ) کە لەسەفەرێ دەگەڕایەوە؟ فەرمووی: بەڵێ لەبیرمە. عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەر فەرمووی: ئەومبوو ئێمەی هەڵگرت‌و تۆی هەڵنەگرت، چونکە من‌و ئیبنو عەبباس، یەکێکمانی خستە پاشکۆی‌و یەکێکمانی خستە بەردەمی خۆی). {تاج/٤، زنجیرە: ٢٥، ژمارە: ٤٣٩٠}.

(١٢) باب فَضَائِلِ خديجة أمِ المُؤمِنين رَضِيَ اللهُ تَعَالى عَنْها

باسی گەورەیی‌و سەروەریی خەدیجە دایکی بڕواداران (ڕەزای خودای لێ بێ)

١٥٧٣- عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيًّا (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) بِالْكُوفَةِ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ: «خَيْرُ نِسَائِهَا مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ، وَخَيْرُ نِسَائِهَا خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ». قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ: وَأَشَارَ وَكِيعٌ إِلَى السَّمَاءِ وَالأَرْضِ.[١٥٧٣]

[١٥٧٢] تجريد البخاری/٣، ژمارە: ١٢٥٤ = ٣٠٨٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٩٢ = ٦٢١٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/١٩٦).

[١٥٧٣] تجريد البخاری = مختصر صحيح البخاری/٤ = بەرگی چوارەم، ژمارە: ١٣٦٥ = ٣٤٣٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٧٠ = ٦٢٢١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٤٥).

عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەر (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بەگوێی خۆم لەزاری پیرۆزی ئیمامی عەلی کوڕی ئەبو طالیبم بیست (ڕەزای خودای لێ بێ) دەیفەرموو: بەگوێی خۆم لەزاری پیرۆزی خۆشەویستم بیست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: (باشترینی ژنانی جیهان مەریەمی کچی عیمران بوو لەکاتی خۆیدا، لەم سەردەمەی ئێمەیشدا باشترینی ژنانی جیهان خەدیجەی کچی خوەیلیدە). {تاجول ئوصول بەکوردی، بەرگی سێیەم، زنجیرە: ٣٦، ژمارە: ٣٤٢٧} . لەم گێڕانەوەی پێشەوا موسلیمدا (ڕەزاو ڕەحمەتی خودای گەورەی لێ بێ) لەکۆتاییەکەیدا ئەمەی پترە:

ئیمامی موسلیم دەفەرموێ: ئەبو کورەیبی مامۆستام فەرمووی: وەکیعی مامۆستام بە ئاماژە فەرمووی: واتە لەنێوانی ئەرزو ئاسمانا، لەم دوو ژنەی باشتر تیانەبووە، هەرکەسەیان لەسەردەمی خۆیدا.

١٥٧٤- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «كَمَلَ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ، وَلَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّسَاءِ غَيْرُ مَرْيَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ، وَآسِيَةَ امْرَأَةِ فِرْعَوْنَ، وَإِنَّ فَضْلَ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ، كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ».[١٥٧٤]

ئەبو مووسای ئەشعەری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (زۆر کەس لەپیاوان، پیاوی تەواو تەواویان لێ دەرچووەو بوون بە پیاوی یەکی کەڵە مێرد، وەك پێغەمبەران و پیاو چاکان، بەڵام لەژنان بەس مەریەمی کچی عیمران و ئاسیەی ژنی فیرعەون، ئافرەتی تەواو تەواویان لێ دەرچووە، وە باوو فەضڵ و گەورەیی

[١٥٧٤] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٦١ = ٣٤١١ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٦٧ = ٦٢٢٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٠ رقم الباب/٣٢).

عائیـــشه لەچـــاو ژنـــانی تـــردا، وەك بـــاوو باشـــیی تریـــت وایـــه لەچـــاو خواردەمەنییەکانی تردا). {تاج/٣، زنجیرە: ٢١، ژمارە: ٢٧١٨ ج/٤}.

١٥٧٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْـهُ) قَـالَ: أَتَـى جِبْرِيـلُ النَّبِـيَّ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذِهِ خَدِيجَةُ قَدْ أَتَتْكَ مَعَهَـا إِنَـاءٌ فِيـهِ إِدَامٌ أَوْ طَعَـامٌ أَوْ شَرَابٌ، فَإِذَا هِيَ أَتَتْكَ فَاقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلاَمَ مِنْ رَبِّهَا عَزَّ وَجَلَّ وَمِنِّي، وَبَشِّرْهَا بِبَيْتٍ فِـي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ، لاَ صَخَبَ فِيهِ وَلاَ نَصَبَ.[١٥٧٥]

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: جوبرائیـل (سـڵاوی خـودای لێ بـێ) لـە ئەشـکەوتی حیـراء، لـەو سـەردەمەدا کـە پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەوێ ئیعتیکافی دەکردو خەڵوەی دەکێشا، دێـت بـۆلای‌و پێـی دەفەرموێ: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوە خەدیجەی هاوسـەرتە، وابـەڕێوە واهـات بۆلات، دەفرێکی پێیە، پێخۆری واتیادا، هێناویەتی بۆت، یا فەرمووی: خۆراك، یا خواردنەوەی تیادا هێناوە بـۆت، جـا کـە گەیـشتە لات، لەلایـەنی خـودای گـەورەو سەروەرەوەو لەلایەنی منیـشەوە، سـڵاوی لێ بکـەو، مزگێنـی‌و مـوژدەی ئەومیـشی پێ بدە: کە خـودا لەبەهەشـتا تـەلارێکی بـۆ دانـاوە، لـە مـرواری هوڵوڵ دروسـت کراوە، نەدەنگە دەنگ‌و نەقرە قرِی واتیاداو، نـە نارەحـەتی‌و شـەکەتی‌و مانـدوو بوونی واتیادا). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٦، ژمارە: ٣٤٢٦}.

١٥٧٦- حديث عبداللّٰهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ قُلْتُ لِعَبْدِ اللّٰهِ بْـنِ أَبِـي أَوْفَى – رضى الله عنهما – بَشَّرَ النَّبِيُّ – صلى الله عليـه وسـلم – خَدِيجَـةَ قَـالَ نَعَـمْ بِبَيْتٍ مِنْ قَصَبٍ ، لاَ صَخَبَ فِيهِ وَلاَ نَصَبَ. [١٥٧٦]

[١٥٧٥] تجرید/٤، ژمـارە: ١٤٩٩ = ٣٨٢٠ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٦٧١ = ٣٢٢٣ تخـریج وترقيم خليل مأمون شيحا (بخاری رقم الکتاب/٦٣ رقم الباب/٢٠).

[١٥٧٦] بخاری. عمرة: ١٧٩٢، ٣٨١٩ مسلم: ٦٢٢٤ شيحا (بخاری رقم الکتاب/٦٣ رقم الباب/٢٠).

ئیسماعیل فەرمووی: عەرزی عەبدوڵڵای کوڕی ئەبو ئەوفام کرد (ڕەزای خودایان لێ بێ) ئایا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) مـوژدەی بـه خەدیجەی هاوسەری داوە؟ فەرمووی: (بەڵێ، مزگێنیو موژدەی ئەوەی پێداوە، کە خودا لە بەهەشتا، تەلارێکی بۆ داناوە، لە مرواری هولۆڵ دروست کراوە، نە دەنگەو نە قرە قرپ واتیادا، نە نارەحەتیو شەکەتیو ماندوو بوونی واتیادا) {تاج/٣، زنجیرە/٣٦، ژمارە: ٣٤٢٦}.

١٥٧٧- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: مَا غِرْتُ عَلَى نِسَاءِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) إلاَّ عَلَى خَدِيجَةَ، وَإِنِّي لَمْ أُدْرِكْهَا. قَالَتْ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) إِذَا ذَبَحَ الشَّاةَ فَيَقُولُ: «أَرْسِلُوا بِهَا إِلَى أَصْدِقَاءِ خَدِيجَةَ». قَالَتْ: فَأَغْضَبْتُهُ يَوْمًا، فَقُلْتُ: خَدِيجَةَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «إِنِّي قَدْ رُزِقْتُ حُبَّهَا».[(١٥٧٧)]

ئەم فەرموودەیە لە بوخاریدا ئاوایە، دەیکەین بە ڕافە بۆ گێڕانەوەی ئێرەی موسلیم:

عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ڕقەم نەکێشاوە لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەسەر هیچ ژنێکی، وەکوو لەسەر خەدیجەی هاوسەری ڕقەم لێ دەکێشاو، هەستم بەدەمارگیریی هەوێباریی دەکرد، خەدیجەشم هەرگیز نەدیوە، چونکە سێ ساڵ بەرلەوەی کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) مـن بگوێزێتەوە، خەدیجە مردووە، هۆی ئەم ڕقە کێشانو هەوێبارییەم ئەوەبوو:

(١٥٧٧) تجرید البخاری بالكوردی/٤، ژمارە: ١٤٩٨ = ٢٨١٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٧٢ = ٦٢٢٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٣ رقم الباب/٢٠).

(پێغەمبــەر (دروودی خــودای لەســەر بــێ) زۆر باســی خۆشەویــستی خەدیجەی دەکردو زۆر نـاوی دەهێنـا، بگـرە گەڵێ جار کە مەڕێکی سەردەبڕی، پارچـە پارچـەی دەکـردو ئـەوجا دەینـارد بـۆ دۆسـتو خۆشەویـستانو دەسـتە خوشـكو ئاشـناو رۆشـناكانی خەدیجە، بـۆ وەفـاو ئەمەكـداری بـۆ مـافو یـادی خەدیجە، گەڵێ جار، لەرووی رەخنەوە، عـەرزی پێغەمبـەرم دەكـرد: ئـەوە چییە ئەوەندە ناوی خەدیجە دەهێنیـتو هـەر دەڵێـی: خەدیجـە، خەدیجـە، دەڵێـی ئـەم جیهانە كەسی تری تیادا نییە ئەو نەبێ؟!)

ئـەویش دەیفـەرموو (دروودی خـودای لەسـەر بـێ): (ئـافرەتێكی فرەبـاش بوو، وەها وەها باش بوو، سەرەرای هەموو شتێكی باشیشی منـاڵم لێـی هـەبوو!). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٦، ژمارە: ٣٤٢٥ ج/٤}.

١٥٧٨- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَت: اسْتَأْذَنَتْ هَالَـةُ بِنْـتُ خُوَيْلِـدٍ أُخْـتُ خَدِيجَةَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَعَرَفَ اسْتِئْذَانَ خَدِيجَةَ، فَارْتَـاحَ لِـذَلِكَ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ»، فَغِرْتُ. فَقُلْتُ: وَمَا تَذْكُرُ مِنْ عَجُوزٍ مِنْ عَجَائِزِ قُرَيْشٍ حَمْرَاءِ الشِّدْقَيْنِ، هَلَكَتْ فِي الدَّهْرِ فَأَبْدَلَكَ اللَّهُ خَيْرًا مِنْهَا.[1578]

عائیـشە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: هالـەی كـچی خوومیلیـدی خوشكی خەدیجەی هاوسەری پێغەمبەر، داوای مۆڵـەتی كـرد كـە بێتـە خزمـەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) بەدەنگی ئەودا دەنگی خەدیجەی بیركەوتەوەو وایزانی كە ئەوە، چونكە دەنگیان لەیەك دەچوو، لەبەرئەوە راچەنیو فەرمووی: (ئەی خودایـە! دەی هالـەی كـچی خوومیلید بێ!).

[1578] تجرید البخاری/٤، ژمارە: ١٥٠٠ = ٢٨٢١ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٦٧٤ = ٦٢٣٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٣ رقم الباب/٢٠).

منـيش دەمـار گرتمـیو گـوتم: ئـەوە چـییە ئەوەنـدە یـادی ئـەم پیرێژنـە قورەیـشییە لالفـاوە سـوورە ددان لـەدەما نـەماوەی قورەیـشە دەکەیتـەوە، کـە سـەردەمێکی دوورو درێـژە لەناوچـووەو مـردووە، کـە لەگـەڵ ئەوەیـشدا، خـودا لـەجیاتی ئـەو، ژنـی باشـتری پـێ بەخـشیوی). {تـاج/٣، زنجیرە: ٣٦، ژمـارە: ٣٤٢٨ ج/٤}.

(١٣) باب في فَضَائِلِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا
باسی گەورەییو سەروەریی عائیشە (رەزای خودای لێ بێ)

١٥٧٩- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) أَنَّهَـا قَالَـتْ: قَـالَ رَسُـولُ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «أُرِيتُكِ فِى الْمَنَامِ ثَلاَثَ لَيَالٍ، جَاءَنِى بِكِ الْمَلَـكُ فِـى سَـرَقَةٍ مِـنْ حَرِيـرٍ، فَيَقُولُ هَذِهِ امْرَأَتُكَ، فَأَكْشِفُ عَنْ وَجْهِكِ، فَإِذَا أَنْتِ هِيَ، فَأَقُولُ: إِنْ يَـكُ هَـذَا مِـنْ عِنْـدِ اللَّهِ يُمْضِهِ».(١٥٧٩)

عائیـشە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) پێـی فـەرمووم: (سـێ شـەو لەخـەوما تـۆم پـێ نیـشاندرا، جوبرائیـل (دروودی خودای لەسەر بێ) وێنەی تۆی لەناو دەسماڵێکی ئاوریشما بۆم دەهێنـاو دەیفەرموو: ئەمە ژنی تۆیـە، منـیش روویـم هـەڵ دەدایـەوەو تەماشـایم دەکـرد، ئەوا ئێستا دەرکەوت کەخاوەنی ئەم وێنەیە تۆ بووی! ئەوکاتە کە وێنەکەی تـۆم پێ نیشان دەدرا، دەمگوت: ئەم خەونە ئەگەر لەسەر بـاری خـۆی بـێو پێویـستی بەلێکدانەوەو تەفسیر نەبێو وەك رواڵەتەکەی دەخوازێ، خەونـێ بـێ لـەخوداوە،

(١٥٧٩) بخـاری. نکـاح: ٥١٢٥. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٦٥٨ - ٦٢٣٣ شـیحا (بخـاری رقـم الكتاب/٦٣ رقم الباب/٤٤).

ئەوا خودا دەیهێنێتە دیو تۆ دەبی بەهاوسەرم، وە لەڕاستیشدا وابوو ئەوەتا تۆ بووی بەهاوسەری من). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٧، ژمارە: ٣٤٣٠}.

١٥٨٠- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «إِنِّي لأَعْلَمُ إِذَا كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً، وَإِذَا كُنْتِ عَلَيَّ غَضْبَى»، قَالَتْ: فَقُلْتُ: وَمِنْ أَيْنَ تَعْرِفُ ذَلِكَ؟ قَالَ: «أَمَّا إِذَا كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً، فَإِنَّكِ تَقُولِينَ: لاَ وَرَبِّ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، وَإِذَا كُنْتِ غَضْبَى، قُلْتِ: لاَ وَرَبِّ إِبْرَاهِيمَ»، قَالَتْ: قُلْتُ: أَجَلْ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَهْجُرُ إِلاَّ اسْمَكَ.[١٥٨٠]

عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی فەرمووم: (عائیشە من دەزانم کەتۆ لێم ڕازیت یالێم دلگیریت). گوتم: ئەوە بەچیا دەزانی؟ ئەی پێغەمبەری خودا! فەرمووی: (ئەگەر لێم ڕازی بیت، دەڵێی: نا، یە خودای موحەممەد، بەلام ئەگەر لێم زیز بیت، دەڵێی: نا، بەخودای ئیبراهیم!).

گوتم: ئەرێ بەخودا ئەی پێغەمبەری خودا! چۆن دەفەرمووی وایە، زویرییەکەم لەتۆ بەس بەڕواڵەتە، بەدڵ نییە، بەس ناوەکەت لەکاتی تووڕەییدا نایەت بەسەر زمانو زارما، ئەگینا خۆشەویستیی تۆ هەمیشە وا لەناو ناخی دڵما). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٧، ژمارە: ٣٤٣٨ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

ئەم فەرموودەیە لەتەجریدی بوخاریدا ئاوا کراوە بەکوردی:

عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی پێم: (من دەزانم کەتۆ، ئەی عائیشە! لەمن ڕازیت یانا).

[١٥٨٠] تجرید البخاری/٥، ژمارە: ١٧٨١ = ٥٢٢٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٥٩ = ٦٢٣٥ (بخاری رقم الکتاب/٦٧ رقم الباب/١٠٨).

گوتم: چۆن چۆنیو بەچیا دەزانی؟ فەرمووی: (بەوەدا دەزانم، کاتێ تۆ لەمن رازیت، لەکاتی گوفتوگۆدا، بەوێنە، ئاوا سوێند دەخۆیت: نا، بەخودای موحەممەد، بەڵام کاتێ لەمن نیگەران بیت، لەکاتی گوفتوگۆدا، ئاوا سوێند دەخۆیت: نا، بە پەروەردگاری ئیبراهیم).

عائیشە فەرمووی: منیش عەرزیم کرد: بەڵێ چۆن دەفەرمووی وایە، ئەی پێغەمبەری خودا! بەس ناوەکەت تەرك ئەکەم، ئەویش بەدەمو بەس، بەڵام لەدڵەوە هەردڵم لای تۆیە، لەکاتی ئاشتیو لەکاتی زویریدا، قەت بەدڵ لێت زویر نابم). {تەجریدی بوخاری = مختصر صحیح البخاری/٥، ژمارە: ١٧٨١ = ٥٢٢٨، ٦٠٧٨}.

١٥٨١- عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا كَانَتْ تَلْعَبُ بِالْبَنَاتِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَتْ وَكَانَتْ تَأْتِينِي صَوَاحِبِي فَكُنَّ يَنْقَمِعْنَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَتْ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يُسَرِّبُهُنَّ إِلَيَّ.[١٥٨١]

عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کاتێ هاوسەری حەزرەت بووم بە بوکڵە یاریم دەکرد، گەڵێ جار رێ دەکەوت دەستە خوشکەکانم دەهاتن بۆلام، بووك بووکێنەمان دەکرد، کە چاویان بە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەکەوت شەرمیان لێ دەکردو لەئاستی ئەو خۆیان دەشاردەوە، ئەویش رێی بۆ چۆڵ دەکردنو رەتی دەکردن بۆلای من). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٧، ژمارە: ٣٤٣٧}.

[١٥٨١] بخاری. أدب: ٦١٣٠ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٦٠ = ٦٢٣٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٨ رقم الباب/٨١).

روونكردنەوە:

١- بەپێی ئەم فەرموودەیە: وێنەی یارۆچكەی منالآن، با قەبارە دارو بارستە داریش بێو لەسەر شێوەی پەیكەر بێ، وەك لەسەر شێوەی بووك بێ، دروستەو قەیدی نییە.

٢- بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە: (تاجول ئوصول/٣، لاپەڕە: ٣١٢، زنجیرە: ٥٠، ژمارە: ٢٩٢٢، لەسەرەتای زنجیرەكەوە هەتا كۆتایی + ئەم ژمارانەیش كەوان لەپوختەی موسلیمدا: ١٣٦٣ هەتا ژمارە: ١٣٧٠، لەزنجیرە: ١٠٥٢ وەوە هەتا زنجیرە: ١٠٥٧. بەتایبەتی بڕوانە ژمارە: ١٦٥٨ كە لە زنجیرە: ١٢٧٨دایە لەو فەرموودەیشدا رێگە بەسوودو بەهرە وەرگرتنی رەوا، لەوێنە، دراوە).

١٥٨٢- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها): أَنَّ النَّاسَ كَانُوا يَتَحَرَّوْنَ بِهَدَايَاهُمْ يَوْمَ عَائِشَةَ يَبْتَغُونَ بِذَلِكَ مَرْضَاةَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).[١٥٨٢]

عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: موسوڵمانان كە دیارییەكیان دەبرد بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) چاوەڕوانی ئەو رۆژەیان دەكرد، كە رۆژی سەرەی عائیشە بێ، هەتا لەوێ دیارییەكەی بۆبەرن، چونكە دەیانزانی كە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) عائیشەی خۆش دەوێ، عائیشە فەرمووی: جا هەوێكانم لەلای ئوم سەلەمە كۆدەبنەوەو دەڵێن: ئەی ئوم سەلەمە! تۆیش وەك ئێمە هاوسەری پێغەمبەری، بەخودا خەڵكەكە كەدیاری دەبەن بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەڵی دەگرن هەتا رۆژی سەرەی عائیشە دێ، ئەوسا لەوێ دیارییەكەی بۆ دەبەن، دەی ئێمەیش وەك عائیشە دەمانەوێ لەو خێرو خۆشییەمان بەربكەوێ، كەوابوو تۆ عەرزی

[١٥٨٢] تجريد البخاری/٣، ژمارە: ١١٠٢ = ٢٥٨١ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٦١ = ٦٢٣٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥١ رقم الباب/٧).

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بکە، کە بەخەڵکەکە بفەرموێ کە خۆی تەشریفی لەماڵی هەرکامێ لە ژنەکانی بێ، با لەوێ دیاری بۆ ببەنو جیاوازیی لەنێوانی ماڵی هاوسەرەکانیا لەم لایەنەوە نەکەن.

ئوممو سەلەمە فەرمووی: کە ئەمەم عەرزی حەزرەت کرد وەرامی نەدامەوە، بۆ جاری دووەم کە سەرەم هاتەوەو حەزرەت هاتو لەلای من شەوی کردەوە، دووبارە پێشنیارەکەم عەرزیکردەوە، دیسانەوە وەڵامی نەدامەوە، بەڵام لەجاری سێیەمدا کە ئەمەم عەرزیکرد، فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (ئەی ئوم سەلەمە! لەسەر عائیشە ئازارم مەدە، چونکە بەخودا نەبووە کە لەناو نوێنی ژنێ لەنێوەدا بەو سرووشم بۆبێ جگە لەنوێنی عائیشە!). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٧، ژمارە: ٣٤٢٥ ج/٤}.

{بەتایبەتی بڕوانە: تەجریدی بوخاری، بەرگی سێیەم، ژمارە: ١١٠٢ = ٢٥٨١ هەتا کۆتایی هەتا لە حاڵەکە تێبگەین! هەروا ژمارە: ١٦٦٢ لەپوختەی موسلیم}.

١٥٨٣- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) لَيَتَفَقَّدُ، يَقُولُ: «أَيْنَ أَنَا الْيَوْمَ أَيْنَ أَنَا غَدًا». اسْتِبْطَاءً لِيَوْمِ عَائِشَةَ، قَالَتْ: فَلَمَّا كَانَ يَوْمِي، قَبَضَهُ اللَّهُ بَيْنَ سَحْرِي وَنَحْرِي.[١٥٨٣]

عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەری خۆشەویستو نازدار (دروودی خودای لەسەر بێو سەرو ماڵو منداڵو دایکو باوکو هەستو نەست، گشتی بەقوربانی گەردی بەرپێی دێنیکەرانی گۆڕی پیرۆزی بێ) لەنەخۆشی سەرە مەرگیدا، بەسەرەو نۆرە هەر ڕۆژەی لەماڵی یەکێ لەژنەکانی

[١٥٨٣] تجرید البخاری/٢، ژمارە: ٦٦٣ - ١٣٨٩ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٦٣ - ٦٢٤٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٤ رقم الباب/٨٣).

دەبوو، ئەڵهای نۆرە رۆژی منی بوو، دەیفەرموو: (ئەمڕۆ لەکوێم، سبەینێ لەلای کێم لە هاوسەرەکانم، دوو سبەی لەلای کامیانم؟).

بۆیە وای دەفەرموو چونکە حەزی لەماڵی من بوو، جاکە سەرەی رۆژی من هات، ئیتر لەلای من گلی خواردەوەو لەنێوانی ماڵی هاوسەرەکانیدا، ماڵەو ماڵی نەکرد، بەپێی نۆرە رۆژی ژنەکانی، کە لەشەرعی پیرۆزدا پێی دەگوترێ (قەسم) ئیتر لەو ماوەیەدا، خۆم خزمەتیم دەکرد، هەتا گیانی پاکی سپاردو شادبوو بە دیداری پەروەردگاری، جا وارێکەوت لەرۆژی نۆرە سەرەی خۆمدا، لە رۆژانی دەورو قەسمە ئەصڵییەکە، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەباوشمدا بوو، پشتی پیرۆزی دابوو بەسینگو بەرۆکمەوە، کە خودای مەزن گیانی کێشاو رۆحی موبارەکی وەرگرتەوە). {تاج/٢، زنجیرە: ٣٧، ژمارە: ٣٤٣٦}.

روونکردنەوە:

١- پێغەمبەری خودا (دروودی خودای لەسەر بێ) زۆر رێزو نازی حەزرەتی عائیشەی دەگرت، لەبەر چەند هۆیەك کە گرنگترینیان ئەم دوو هۆیەن:

یەکەم: عائیشە ژنێکی ژیرو زرنگو هۆشیارو هۆشمەند بوو، هەروا زاناو داناو خانەدانو خانو مان بوو، یەکێ بوو لە بلیمەتەکانی مێژوو، لەهەمان کاتدا لەبەرئەوەی کە لەهەموو روویەکەوە هاوسەنگییەکی تەواو لەنێوانی ئەوو لەنێوانی پێغەمبەردا هەبوو، بەتایبەتی لە کەماڵو جەماڵا، عائیشە پێغەمبەری زۆر خۆش دەویستو پێغەمبەریش لەبەر هەمان هۆ ئەوی زۆر خۆش دەویست. {بڕوانە: تاج/٣، زنجیرە: ٣٧، ژمارە: ٣٤٣٠، ٣٤٣٣ هەتا: ٣٤٤٠}.

دووەم: وەك لەچەند فەرموودەیەکی ساغو دروستەوە دەردەکەوێ، عائیشە رێزو قەدرو فەزڵی لەلای خودای گەورە هەبووە، وە بەسرووش (بەوەحی) پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەوە ئاگادار کراوە: کە عائیشە لەهەردوو

جیهاندا ژنی دەبێو لەدنیاو دوا رۆژدا سەرومریی دایکی ئیماندارانی پێ دەبڕێ، جا بەتایبەتی لەبەر ئەم دوو هۆیە، عائیشە لەلای پێغەمبەر نازدار بوو، بەڵام لەکاتی داستانی بوختیانە گەورەکەدا، کەکرا بۆ عائیشە {بڕوانە: ژمارە: ٢١٥٣ پوختەی موسلیم + تاج/٤، زنجیرە: ٧، ژمارە: ٤٠٠٨ ج/٤ + تەجرید/٣، ژمارە: ١١٢١ - ٢٦٦١ - داستانی هەلاتو بوختیانە گەورەکە = حدیث الإفك} بەڵام لەکاتی کردنی ئەم بوختیانەدا بۆ عائیشە، حەزرەتی عائیشە نەخۆش کەوت، وە ئاگای لەم کەینوبەینە نەبوو، کەبۆی کرابوو، جا لەم رووەوە حەزرەت وەك لەوەو پێش نازی عائیشەی نەدەکێشا، بەڵکوو هەندێ کێشەشی بۆ دروست بوو، لەم رووەوە پرسو رای بەمو بەو کرد، تا خودای گەورە پاکانەی بۆ عائیشە کرد، بەناردنی کۆمەڵێ ئایەتی قورئانی پیرۆز. ئیتر پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هیچی لەدڵا نەماو گەڕایەوە سەرحاڵی ئاسایی لەوەوبەری.

تەنانەت لەسەرە مەرگیشدا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) مەبەستی بوو، کە شوێنەواری ئەو رووداوە ساردو سڕە لەدڵی عائیشەدا بسڕێتەوە، بۆیە لەو ماوە ناسکەدا لەماڵی عائیشە مایەوە تا گیانی پاکی سپارد. وە لەهەمان کاتدا تا موسوڵمانانیش تێبگەیەنێ رێزو قەدری هاوسەری خۆیان بزانن‌و رێزو فەزڵی فەرامۆش نەکەن!

٢- بەندە بۆ روونکردنەوەی ئەم دوو هەڵوێستەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گوتوومە:

بولبـــــول نازدەکـــــا، لـــــەگوڵ دەتـــــۆرێ
بۆیـــــە بەنەســـــری دەســـــنوێژ دەشـــــۆرێ!

واته:

حەزرەتی پێغەمبەری خۆشەویستو نازدار (دروودی خودای لەسەر بێ) لەکاتی بوختانە گەورەکەدا، کەکرا بۆ عائیشە، کە عائیشە نەخۆشکەوت، لەو نەخۆشینەدا، حەزرەت وەك جاران نازی نەدەگرت، بەڵام لەکاتی سەرەمەرگا بۆ سڕینەوەی ئەو یادگارە ناخۆشە، حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) لەباوەشی عائیشەدا گیانی سپارد، دیارە لەو دەمەدا، عائیشە فرمێسکی زۆری بۆ حەزرەت رێژاوە، مەبەست ئەوەیە: چۆن بولبول لەشەودا، کە تاریکی دادێ، خۆی لەگوڵ دەدزێتەوە، بەڵام بەیانی زوو دەچێ خۆی هەڵدەسوێ لەبۆنو بەرامەی گوڵو شەونمی سەر رووی گوڵ، وەك داوای چاوپۆشیی لێ بکا ئاوا، پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) لەبەرە بەیانی ژیانی ناو بەهەشتا، دەستنوێژی بە فرمێسکی عائیشە گرتووەو ئەو گەردە کۆنەی لەدڵا سڕیوەتەوە.

٣- بەبۆنەی ئەم فەرموودەیشەوە، کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەکۆشو باوەشی عائیشەدا، گیانی سپاردو خواحافیزی لەجیهانو کەسوکار کرد دەڵێم:

رازێکی سەیرە، پرسی ئەمجارە:
داوای دۆست لەدۆست رۆحی نازدارە
دەرمانی دەردی: نووشتووی یەزدان بوو
سەرقەڵەمانەی رۆحی رەوان بوو!!
سپاردی گیانی، لەکۆشی یارا
لەگەڵ یارەکەی بەخودای دارا!!

١٥٨٤- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها): أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ وَهُوَ مُسْنِدٌ إِلَى صَدْرِهَا وَأَصْغَتْ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَارْحَمْنِي، وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ».[١٥٨٤]

عائیشه (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەری خۆشەویستو نازدار، لەسەرە مەرگا، سەری نابوو بەسینگەوە، لەوکاتەدا گوێم هەڵخست تا بزانم چی دەفەرموێ، گوێم لێی بوو لەوکاتەدا دەیفەرموو: {اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَارْحَمْنِي، وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ الْأَعْلَى} : ئەی خودای خۆم! لێم خۆشبەو بەزەییت بێتەوە پیاماو ڕەحمم پێ بکەو بمگەیەنە بەکاروانی یارانی ئازیزو شادم کە بەدیداریان!). {تاج/٣، زنجیرە: ١١٤، ژمارە: ٣١٩٨ ج/٤}.

١٥٨٥- وعَنْها (رَضيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ كُنْتُ اسْمَعُ انَّهُ لا يَمُوتُ نَبِيٌّ حَتَّى يُخَيَّرَ بَيْنَ الدُّنْيَا وَالاخِرَةِ فَسَمِعْتُ النَّبِيَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: فِي مَرَضِهِ الَّذي مَاتَ فِيهِ وَاخَذَتْهُ بُحَّةٌ يَقُولُ مَعَ الَّذينَ انْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الايَةَ فَظَنَنْتُ انَّهُ خُيِّرَ (الحديث: ٤٤٣٥، اطرافه في: ٤٤٣٦، ٤٤٣٧، ٤٤٦٣، ٤٥٨٦، ٦٣٤٨، ٦٥٠٩)؛ [١٥٨٥]

دیسان عائیشه (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لە پێغەمبەرم دەبیست دەیفەرموو: (کەهیچ پێغەمبەرێ نامرێ و فەرمانی هەق بەجێ ناهێنێ تاخۆی نەکرێ بەسەرپشك لەنێوانی گوزەرانی جیهان و ژیانی جاویدانی پاشە ڕۆژدا، فەرمووی: جا لەسەرەمەرگا، پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) لەوکاتەدا کەدەنگی تەواو گرببوو بوو، لێم ژنەوت دەیفەرموو: ﴿مع الذين انعم الله عليهم من

[١٥٨٤] تجريد البخاری/٤، ژمارە: ١٦٢٤ - ٤٤٤٠ بخاری، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٦٤ = ٦٢٤٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٤ رقم الباب/٨٣).

[١٥٨٥] تجريد البخاری/٤، ژمارە: ١٦٢٢ = ٤٣٨٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٦٥ = ٦٢٤٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٤ رقم الباب/٨٣).

النبين والصديقين والشهداء والصّاليحن وحسن اولئك رفيقا﴾ - النساء- ٤/ ٦٩.

واتە: لەگەڵ ئەو کەسانەدا کە خودا نیعمەتی پێ داون و دەستی قەدرو ڕێزی لێ ناون، لە پێغەمبەران و لەپیاوە ڕاست و دروستەکانی خوداو، لەدۆستانی خوداو، لە شەهیدان ولەپیاوچاکان، بەڕاستی ئەم چەشنە دۆست و برادەرە، برادەرییان خۆشەو دۆستایەتی و ئاشنایەتی لەگەڵیانا زۆر جوانو پەسەندە.

عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئیتر زانیم کە حەزرەت دروودو سلاوو ڕەحمەت وبەرەکات وصەلاواتی خودای گەورەو سەروەری لێ بیو سەرو ماڵو مناڵ و هەست و نەست بەقوربانی گەردو تۆزی بەرپێی دینی کارانی گۆڕی پیرۆزی بێت- کراوە بەسەرپشك و ژیانی دوایی هەڵبژاردووە بۆ خۆی). (تاج/٤ ل/٣٧٣ ز/١١٤ ف/٢).

١٥٨٦- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ وَهُوَ صَحِيحٌ: «إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ فِي الْجَنَّةِ، ثُمَّ يُخَيَّرُ». قَالَتْ عَائِشَةُ: فَلَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، وَرَأْسُهُ عَلَى فَخِذِي غُشِيَ عَلَيْهِ سَاعَةً، ثُمَّ أَفَاقَ فَأَشْخَصَ بَصَرَهُ إِلَى السَّقْفِ، ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأَعْلَى». قَالَتْ عَائِشَةُ: قُلْتُ: إِذًا لاَ يَخْتَارُنَا، قَالَتْ عَائِشَةُ: وَعَرَفْتُ الْحَدِيثَ الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُنَا بِهِ وَهُوَ صَحِيحٌ فِي قَوْلِهِ: «إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، ثُمَّ يُخَيَّرُ». قَالَتْ عَائِشَةُ: فَكَانَتْ تِلْكَ آخِرُ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَوْلَهُ: «اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأَعْلَى».[١٥٨٦]

عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جاران پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کاتێ لەژیاندا بوو، وە لەشی ساخ بوو، دەیفەرموو: (هەرگیز

[١٥٨٦] تجرید/٤، ژمارە: ١٦٢٢ = ٤٤٣٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٦٥ - ٦٢٤٧ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٤ رقم الباب/٨٣).

هـيچ پێغەمبـەرێ، گیـانی ناکێـشرێ، هـەتا جێگـەی خـۆی لەبەهەشـتا ئـەبینێ، ئەوجا خودا پێغەمبەرەکە خۆی دەکا بەسەرپشك لەنێوانی مانو نەمانا).

عائیـشە فـەرمووی: لەسـەرەمەرگا، سـەری پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسەر بێ) لەسەر رانم بوو، لەوکاتەدا تـاوێ بوورایـەوە، لەپاشا هۆشـی هاتـەوەو چاوی بڕییە بنمیچەکەو فەرمووی: {اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأَعْلَى: ئەی خودایـە! بمبـەرە ناو کاروانی یارانو شادمکە بەزەواری هاودەمانی خۆم! کەوان لەبەهەشـتی هـەرە بالآدا!}.

عائیـشە فـەرمووی: کـە گـوێم لـەم فەرمایـشتەی بـوو ئـیتر زانـیم کـەئیتر حـەزرەت (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) لای ئێمـە هـەڵ نابـژێرێو لای ئێمـە نامێنـێو حـەزی لـەژیانی جیهـان نـەماوەو وادیـارە کـە ئـەمجارە ئـارەزووی لای پـەروەردگاری هەیـە. هـەروا عائیـشە فـەرمووی: وەزانـیم کـە ئەمـە ئـەو فەرمایشتەیەتی کە کاتێ ساخ بوو، باسی دەکرد بۆمان، کە دەیفەرموو: (هەرگیز هیچ پێغەمبەرێ، گیانی ناکێشرێ، هەتا جێگەی خۆی لەبەهەشتا نەبینێ، ئەوسا خودای گەورە پێغەمبەرەکە خۆی دەکا بەسەرپشك کەژیانی جیهان، یـا جیهانی دوارۆژ هەڵبژێرێ!).

خاتوو عائیـشە فـەرمووی: دوا وشـەی پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بێ) کە فەرمووی ئـەم گوتەیـەی بـوو: (اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأَعْلَى: خودایـە! شـادمکە بەهاوەڵی هەرە بالآ).

ڕوونکردنەوە:

ڕاڤە نووسان دەفەرموون مەبەست لە (الرَّفيق الأعلى = هاوڕێی هەرە بـالآ) یا خودای گەورەو هەرە بالآیە، یا فریشتە نازدارەکانە، یا ئـەو کەسـانەن کـە لـەم ئایەتەدا ناو هێنـراون، کە دەفەرموێ:

{وَمَن يُطِعِ اللّـهَ وَالرَّسُـولَ فَأُوْلَـئِـكَ مَـعَ الَّـذِينَ أَنْعَـمَ اللّـهُ عَلَـيْهِم مِّـنَ النَّبِـيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاء وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَـئِكَ رَفِيقًا – النساء – ٤/٦٩} :

واتــە: لەگـەڵ ئـەو بەختەوەرانـەدا، کـە خـودا گـەورەترین بـەهرەو نـازو نیعمەتی پـێ بەخـشیونو دەسـتی قـەدرو ڕێـزی لـێ نـاون، لـە پێغەمبـەرانو لـە پیـاوە راسـتو دروسـتەکانی خـوداو لـە دۆسـتانی خـوداو لـە شـەهیدانو لـەپیاو چاکانو هەموو باشانو چاکانو خاسـانی خـودا، بەڕاسـتی ئـەم چەشـنە دۆسـتو بـرادەرو هـاوڕێو هاوەڵانــە، برادەرییـان زۆر خۆشــەو دۆسـتایەتیو ئاشـنایەتی لەگەڵیانا زۆر جوانو شیرینو پەسەندو خۆشە). خوا بەنسیبمانی بکا. ئامین.

١٥٨٧- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: كَانَ رَسُـولُ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) إِذَا خَرَجَ أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ، فَطَارَتِ الْقُرْعَةُ عَلَى عَائِـشَةَ وَحَفْـصَةَ، فَخَرَجَتَـا مَعَـهُ جَمِيعًا، وَكَانَ رَسُولُ اللَّـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ) إِذَا كَـانَ بِاللَّيْـلِ سَـارَ مَـعَ عَائِـشَةَ يَتَحَدَّثُ مَعَهَا، فَقَالَتْ حَفْصَةُ لِعَائِشَةَ: أَلاَ تَرْكَبِينَ اللَّيْلَةَ بَعِيرِي، وَأَرْكَبُ بَعِيرَكِ فَتَنْظُـرِينَ وَأَنْظُرُ؟ قَالَتْ: بَلَى، فَرَكِبَتْ عَائِشَةُ عَلَى بَعِيرِ حَفْصَةَ وَرَكِبَتْ حَفْصَةُ عَلَى بَعِـيرِ عَائِـشَةَ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى جَمَلِ عَائِشَةَ وَعَلَيْهِ حَفْصَةُ فَسَلَّمَ ثُمَّ سَـارَ مَعَهَا حَتَّى نَزَلُوا، فَافْتَقَدَتْهُ عَائِشَةُ، فَغَارَتْ، فَلَمَّا نَزَلُوا جَعَلَتْ تَجْعَلُ رِجْلَهَا بَيْنَ الإِذْخِرِ وَتَقُولُ: يَا رَبِّ سَلِّطْ عَلَيَّ عَقْرَبًا أَوْ حَيَّـةً تَلْـدَغُنِي، رَسُـولُكَ، وَلاَ أَسْـتَطِيعُ أَنْ أَقُـولَ لَـهُ شَيْئًا.[١٥٨٧]

[١٥٨٧] بڕوانە ژمارە: (١٥٨٦).

عائیشه (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کە دەیویست بچێت بۆ سەفەرێ، لەنێوانی ژنەکانیدا تیرو پشکی دەکرد، پشکی هەرکامیان دەربچوایە ئەوەیانی لەگەڵ خۆی دەبرد بۆ ئەو سەفەرە، وارێکەوت لەسەفەرێکا پشکی عائیشەو حەفصە هەردووکیان دەرچوون، کە لەگەڵ پێغەمبەردا بچن بۆ ئەو سەفەرە، جا هەردووکیان لەگەڵیدا دەرچوون.

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەشەودا کە دەکەوتنە ڕێ، دەهاتەوە بۆلای عائیشەو پێکەوە دەڕۆیشتن‌و دەمە تەقێ‌و قسەو گوفتوگۆیان دەکرد، حەفصە بە عائیشە دەڵێ: با ئەم شەو وشترەکانمان ئاڵوگۆڕ بکەین، تۆ سواری وشترەکەی من بەو منیش سواری وشترەکەی تۆ دەبم، دەور دەگۆڕینەوە: ئەوەی تۆ لەشەوانی پێشوودا بەسواری وشترەکەی خۆت دیوتەو من نەمدیوە منیش دەیبینم، وە ئەوەی منیش لەشەوانی پێشوودا دیومەو تۆ نەتبینیوە تۆیش دەیبینی؟

عائیشەیش دەڵێ: باشە وادەکەین، لەمەبەستی ڕاستینەی حەفصە تێ ناگا. وەوا دەکەن‌و وشترەکان دەگۆڕنەوەو عائیشە سواری وشترەکەی حەفصە دەبێ‌و حەفصەیش سواری وشترەکەی عائیشە دەبێ، جا لەشەودا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وەك شەوانی پێشوو دەچێ بۆلای ئەو وشترە نێرەی کە عائیشە لەشەوانی پێشوودا سواری دەبوو، دەڕوانێ حەفصە سواری بووە، سڵاوی لێ دەکاو دەست دەکەن بەدەمە تەقێ‌و دەڕۆن هەتا کاتی لادان‌و دابەزین‌و وچان.

جا هەر ئەو شەوە عائیشە هەست دەکا بەدووری لە پێغەمبەرو هەستی هەوێباری زاڵ دەبێ بەسەریدا، لەبەرئەوە کە دادەبەزن، لەداخانا هەردوو قاچی خۆی دەخاتە ناو بنچکێ سووڕناتکەوە، کە زۆرینەی کات حەشارگەی

جرِوجانەوەرو دەعباو گەزندەیەو نزای خراپ لەخۆی دەکاو دەڵێ: ئەی خوایە! لەتۆڵەی ئەم هەڵەدا کە کردم، کە ئەوەبوو ئەمشەو، بەهەڵەی خۆم، لەهاودەمی پێغەمبەر دابڕاەو بێ بەشبووم، دووپشکێ، یا مارێکم بۆ بڕەخسێنە کە پێمەوە بدات!

سەبارەت بە پێغەمبەریش، کە پێغەمبەری تۆیە ئەی خوایە! لەم بارەیەوە ناتوانم هیچی دەربارە بڵێم چونکە سووچ سووچی خۆمە، سووچی کەسی تری تیادا نییە!

١٥٨٨- حديث أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ – رضى الله عنه – يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – يَقُولُ «فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى الطَّعَامِ» (١٥٨٨)

پێشەوا ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: لە خۆشەویستم بیست، دەیفەرموو: (دروودی خودای لەسەر بێ) (باوو فەزڵو گەورەیی عائیشە لە چاو ژنانی تردا، وەك باشی تریت وایە لە چاو خواردەمەنیەکانی تردا). {تاج/٣، زنجیرە/٢١، ژمارە: ٢٧٧٨، چاپی/٤} .

١٥٨٩- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنها) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لَهَا: (يَا عَائِشَةُ هَذَا جِبْرِيلُ يَقْرَأُ عَلَيْكِ السَّلامَ) فَقَالَتْ: وَعَلَيْهِ السَّلامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ تَرَى مَا لا أَرَى تُرِيدُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (الحديث ٣٢١٧، أطرافُهُ في: ٣٧٦٨، ٦٢٠١,٦٢٤٩، ٦١٥٣): (١٥٨٩)

(١٥٨٨) بخاری. فضائل: الصحابة: ٣٧٧٠، ٥٤١٩ مسلم: ٦٢٤٩ ترقيم شيحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/٣٠).

(١٥٨٩) تجريد البخاری/٣، ژمارە: ١٢٩٩ = ٣٢١٧ بخاری. مسلم: ٢٤٤٧ محمد فؤاد، پوختەی موسليم/٤، ژمارە: ١٦٦٨ - ٦٢٥٤ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٥٩ رقم الباب/٦).

عائیشه (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) پێی فەرمووم: (ئایشێ! ئەمە جوبرەئیلە تەشریفی هاتووە بۆلای من سڵاوت لێ دەکا) منیش گوتم: (وعليه السلام ورحمةُ اللهِ وبركاتهُ: سڵاوو ڕەحمەتو پیتو پیرۆزییەکانی خودا لەسەر ئەویش بێ. تۆ ئەی پێغەمبەری خودا! گەلێ شتی وا دەبینی کەبەمن نابینرێ) (تاج/٥/١٥٤ ز- ٣٧).

(١٤) بابُ ذِكرِ حَديثِ أم زَرْع
باسی داستانەکەی ئوم زەرع

١٥٩٠- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) أَنَّهَا قَالَتْ: جَلَسَ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً فَتَعَاهَدْنَ وَتَعَاقَدْنَ أَنْ لاَ يَكْتُمْنَ مِنْ أَخْبَارِ أَزْوَاجِهِنَّ شَيْئًا، قَالَتِ الأُولَى: زَوْجِي لَحْمُ جَمَلٍ غَثٌّ عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ وَعْرٍ، لاَ سَهْلٌ فَيُرْتَقَى، وَلاَ سَمِينٌ فَيُنْتَقَلَ. قَالَتِ الثَّانِيَةُ: زَوْجِي لاَ أَبُثُّ خَبَرَهُ، إِنِّي أَخَافُ أَنْ لاَ أَذَرَهُ، إِنْ أَذْكُرْهُ أَذْكُرْ عُجَرَهُ وَبُجَرَهُ. قَالَتِ الثَّالِثَةُ: زَوْجِي الْعَشَنَّقُ إِنْ أَنْطِقْ أُطَلَّقْ، وَإِنْ أَسْكُتْ أُعَلَّقْ. قَالَتِ الرَّابِعَةُ: زَوْجِي كَلَيْلِ تِهَامَةَ، لاَ حَرٌّ وَلاَ قُرٌّ، وَلاَ مَخَافَةَ وَلاَ سَآمَةَ. قَالَتِ الْخَامِسَةُ: زَوْجِي إِنْ دَخَلَ فَهِدَ وَإِنْ خَرَجَ أَسِدَ، وَلاَ يَسْأَلُ عَمَّا عَهِدَ. قَالَتِ السَّادِسَةُ: زَوْجِي إِنْ أَكَلَ لَفَّ، وَإِنْ شَرِبَ اشْتَفَّ، وَإِنِ اضْطَجَعَ الْتَفَّ، وَلاَ يُولِجُ الْكَفَّ لِيَعْلَمَ الْبَثَّ. قَالَتِ السَّابِعَةُ: زَوْجِي غَيَايَاءُ أَوْ عَيَايَاءُ، طَبَاقَاءُ كُلُّ دَاءٍ لَهُ دَاءٌ، شَجَّكِ أَوْ فَلَّكِ أَوْ جَمَعَ كُلاًّ لَكِ. قَالَتِ الثَّامِنَةُ: زَوْجِي الرِّيحُ رِيحُ زَرْنَبٍ وَالْمَسُّ مَسُّ أَرْنَبٍ. قَالَتِ التَّاسِعَةُ: زَوْجِي رَفِيعُ الْعِمَادِ، طَوِيلُ النِّجَادِ، عَظِيمُ الرَّمَادِ، قَرِيبُ الْبَيْتِ مِنَ النَّادِي. قَالَتِ الْعَاشِرَةُ: زَوْجِي مَالِكٌ، وَمَا مَالِكٌ؟ مَالِكٌ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكِ، لَهُ إِبِلٌ كَثِيرَاتُ الْمَبَارِكِ، قَلِيلاَتُ الْمَسَارِحِ، إِذَا سَمِعْنَ صَوْتَ الْمِزْهَرِ أَيْقَنَّ أَنَّهُنَّ هَوَالِكُ. قَالَتِ الْحَادِيَةَ عَشْرَةَ: زَوْجِي أَبُو زَرْعٍ فَمَا أَبُو زَرْعٍ؟ أَنَاسَ مِنْ حُلِيٍّ أُذُنَيَّ وَمَلأَ مِنْ شَحْمٍ عَضُدَيَّ وَبَجَّحَنِي فَبَجِحَتْ إِلَيَّ نَفْسِي، وَجَدَنِي فِي أَهْلِ غُنَيْمَةٍ بِشَقٍّ فَجَعَلَنِي فِي أَهْلِ صَهِيلٍ وَأَطِيطٍ وَدَائِسٍ وَمُنَقٍّ، فَعِنْدَهُ أَقُولُ فَلاَ أُقَبَّحُ، وَأَرْقُدُ فَأَتَصَبَّحُ وَأَشْرَبُ

فَأَتَقَنَّحُ. أُمُّ أَبِى زَرْعٍ، فَمَا أُمُّ أَبِى زَرْعٍ؟ عُكُومُهَا رَدَاحٌ، وَبَيْتُهَا فَسَاحٌ. ابْنُ أَبِى زَرْعٍ، فَمَا ابْنُ أَبِى زَرْعٍ؟ مَضْجِعُهُ كَمَسَلِّ شَطْبَةٍ. وَيُشْبِعُهُ ذِرَاعُ الْجَفْرَةِ. بِنْتُ أَبِى زَرْعٍ، فَمَا بِنْتُ أَبِى زَرْعٍ؟ طَوْعُ أَبِيهَا وَطَوْعُ أُمِّهَا وَمِلْءُ كِسَائِهَا وَغَيْظُ جَارَتِهَا. جَارِيَةُ أَبِى زَرْعٍ، فَمَا جَارِيَةُ أَبِى زَرْعٍ؟ لاَ تَبُثُّ حَدِيثَنَا تَبْثِيثًا، وَلاَ تُنَقِّثُ مِيرَتَنَا تَنْقِيثًا. وَلاَ تَمْلأُ بَيْتَنَا تَعْشِيشًا. قَالَتْ: خَرَجَ أَبُو زَرْعٍ وَالأَوْطَابُ تُمْخَضُ، فَلَقِيَ امْرَأَةً مَعَهَا وَلَدَانِ لَهَا كَالْفَهْدَيْنِ، يَلْعَبَانِ مِنْ تَحْتِ خَصْرِهَا بِرُمَّانَتَيْنِ، فَطَلَّقَنِي وَنَكَحَهَا. فَنَكَحْتُ بَعْدَهُ رَجُلاً سَرِيًّا، رَكِبَ شَرِيًّا، وَأَخَذَ خَطِّيًّا، وَأَرَاحَ عَلَيَّ نَعَمًا ثَرِيًّا، وَأَعْطَانِي مِنْ كُلِّ رَائِحَةٍ زَوْجًا، وَقَالَ: كُلِي أُمَّ زَرْعٍ، وَمِيرِي أَهْلَكِ. فَلَوْ جَمَعْتُ كُلَّ شَيْءٍ أَعْطَانِي مَا بَلَغَ أَصْغَرَ آنِيَةِ أَبِى زَرْعٍ. قَالَتْ عَائِشَةُ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «كُنْتُ لَكِ كَأَبِى زَرْعٍ لأُمِّ زَرْعٍ».[١٥٩٠]

عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر (دروودی خودا لە پێغەمبەرو رەزای خودا لەهەموو هاوسەرو هاوەڵانو پەیڕەوانی بێ) فەرمووی: یازدە ژن کۆڕی قسەی لێ دەبەستن، وە بەڵێن بەیەکتری دەدەنو، پەیمان دەبەستن کە هیچ شتێ لەدەنگوباسی مێردەکانیان نەشارنەوە لەیەکتری.

ژنی یەکەمیان دەڵێ:

مێردەکەی من گۆشتە لەڕکی وشترە لەڕە، وا بەسەر لووتکەی شاخێکی زۆر سەختەوە، نە شاخەکە سەرکەوتنی ئاسانەو، نە گۆشتەکەش ئەوەندە باشو قەڵەوە، هەتا کەسێ خۆی ماندوو بکاتو بچێ بۆیو بیبات بۆ خۆی. واتە: مێردەکەی هەم رژدو چرووکەو هەم چەمووشو بەدخووە.

[١٥٩٠] تجرید/٥، ژمارە: ١٧٧٣ = ٥١٨٩ بخاری، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٦٩ = ٦٢٥٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٧ رقم الباب/٨٢).

ژنی دووەمیان دەڵێ:

هەواڵی مێردەکەم بڵاو ناکەمەوە، چونکە ناوێرم ناوی بەرم، ئەگینا شەن‌و کەوی دەکەم‌و ناوی بەدیی دەزڕێنم!. واتە: نەنگی زۆرە، کەم نەنگ هەیە کەتیا نەبێ.

ژنی سێیەمیان دەڵێ:

مێردەکەی من قووچێکی ناقۆڵای نەگریسە، ئەگەر نقەبکەم تەڵاقم دەدا، ئەگەر نقەیش نەکەم ئەوا وەك بێوەژن بەسراومەتەوە، نەخۆی بەمێرد دەچێ‌و، نە بەرەڵاشم دەکا، تا بۆخۆم شوویەکی تری تەڕو تازە بکەم بۆ خۆم.

ژنی چوارەمیان دەڵێ:

مێردەکەی من وەك شەوی تیهامە فێنك‌و خۆشە، نەساردەو نەگەرمە، بەبێ ترس‌و بەبێ بێزاریی، دوو بەدوو سەردەکەین بەیەکاو بۆخۆمان رادەبوێرین.

ژنی پێنجەمیان دەڵێ:

مێردەکەی من لەماڵەوە وێزە هەردەکاو دەخەوێ‌و، لەدەشت‌و دەر شێرەو ئازایەو چاو تێرەو لەشتی ناوماڵ ناپرسێتەوە!

ژنی شەشەمیان دەڵێ:

مێردەکەی من بۆ خواردن لرفەی لێ دێ‌و لەکاتی خواردنەوەدا چۆڕەی لێ هەڵ دەستێنێ‌و بەشی کەس ناداو، کە دەخەوێ خۆی گرمۆڵە دەداو دەس ناگێڕێ بەسینگ‌و بەرۆکا، تا لەپەژارەی دڵ تێ بگا! واتە: زۆر خۆرو بەد فەڕو رژدو دژە کردنە!

ژنی حەوتەمیان دەڵێ:

مێردەکەی من دڕێکی ئێسك قورسی دژ پەڕینە! لاژگو گەوج و گێلە، هەموو دەردێ بۆ ئەو دەردەو دەردەدارەو دەغەزارەو، دەرد نییە کە تووشی نەبووبێ!

لەگەڵ ئەوەیشا هەروا بەئاسانی لەدەستی رزگارت نابێ، لەخوتو خۆڕایی یا سەرت دەشکێنێ، یا شوێنێکت دەقرنجێنێ، یا تووشی چورتومێکی گەورەترت دەکا!

ژنی هەشتەمیان دەڵێ:

مێردەکەی من نەرمو نۆڵە، وەك کەروێشك، بۆنی خۆشە وەك زەعفەرانو وەنەوشە!.

ژنی نۆیەم دەڵێ:

مێردەکەی من خانەدانو نانبدەو خاوەن خوانو دیوەخانو، جوانمەردو بالا بەرزو شۆخو شەنگەو ئالای بەخشندەیی لێ هەڵکردووەو خانەی نزیکی یانەیەو سەردارو نازدارو خاوەن دیوەخانو میوان پەروەرو ژیرو هۆشمەندە!!

ژنی دەیەمیان دەڵێ:

مالیکی مێردی من چۆن مالیکێکە! گەلێ لەم پیاوانەی کە ئێوە دەڵێن باشترە، وشترو پەچە رانی وشتری زۆرە، بەڵام پاوانو پاکژی کەمە، چونکە وشترو ئاژەڵەکانی بۆ سەربڕین بۆ مێوان، راگرتووە نەوەك بۆ بەرهەمهێنانو بەخێوکردن، کاتێ وشترەکان کە دەنگی کەمانچە دەبیستن کە بەبۆنەی هاتنی میوانەکانەوە لێ دەدرێ، بەفیترەت هەست دەکەن کەوا سەریان دەبڕن بۆ میوانی نوێ!

ژنی یازدەهەمیان دەڵێ:

ئـەبو زەرعـی مێـردی مـن چـۆن ئـەبو زەرعێکـە! هـەردوو گوێـچکەی پڕکردووم لە گوارەو خشڵ، وە بازووی پڕکردووم لە گۆشتو بەز، ئەوەندە نـازی گرتوومو ئەوەندە نازی کێشاوم تا نازدارو نازەنین بووم!

لەناو خێزانێکی هـەژاری مـەڕداردا بـووم، لەپەنایـەکا بـووین، گـوزەرانێکی سادەمان هەبوو، ئەو هێنامیە ناو خێزانێکی تێرو پـڕی دەوڵەمەنـدی داراوە، کـە بەچـەندان رەوگـو رانـە وشـترو مێگـەلو گاگـەلو خەلـەو خـەرمانو مـشتاخیان هـەبوو، کـە قـسەم دەکـرد لەگـەڵیا، بـەدڵ گـوێی لێ دەگـرتم، کـەس نەیدەدایـەوە بەدەمماو قسەی پێ نەدەبڕیم، بەشەو کە دەخەوتم لەباوەشیا، تابـەیانی لەخـەو هەڵ نەدەسام، چـونکە کارەکـەرو نۆکـەری زۆرم هـەبوو، ئـەوان ئـیشی ناوماڵیـان دەکرد، وەتا دەمتوانی لە جۆرەها خواردنەوەو شەرابی نایاب دەمخواردەوە!

دایکی ئەبو زەرع، کە خەسووم بوو، چۆن ژنێکی شاهانە بوو، چۆن خـانو مانێ بوو!

هەبگەو خورجەکانی هەمیشە پڕبوونو هەم قەبەو هـەم کەشـخە بـوونو هەموو کاتێ پڕبوون لە گەوهەرو زێڕو زیـوو جلـی ئـالآو والآ، وە ماڵەکـەی پـانو پۆرو بەرین بوو، وە بۆ هیچ شتێ دانەدەما!

کوڕەکەی ئەبو زەرع چۆن کوڕێك بوو، کەڵەگەتو ناوقەد باریك، پـاکخۆرو کـەمخۆر، بـەژنو بـاڵای ئەوەنـدە رێـكو پێـكو شـووشو قەڵـەمی بـوو، لەشـوێن تلێشی پەلکە خورمایەکا، جێگەی دەبۆوە، لەبەر کـەمخۆری لەدەسـتی کارژەڵـەیێ لەبەری دەمایەوە!

کچەکەی ئـەبو زەرع چـۆن کـچێك بـوو! گوێڕایـەڵو فەرمانبـەرو کارمەنـد بوو، لەفەرمانی باوكو دایکی دەرنەدەچوو، بـۆ جـوانی وێنـەی نـەبوو، خرپنـەو

خڕو خەپانو خەپە تۆڵە بوو، لەبەر شۆخو شەنگیو ناسكو نازداریو نەرمو نۆڵیو داوێنپاكی هەوێكەی رقەی لێ دەكێشاو، بوو بوو بەچقڵی چاوی ناحەزی!

كەنیزەكەكەی ئەبو زەرع چۆن كەنیزەكێك بوو!! نە قسەمانی دەبردە دەرەوەو، نە ئازووقەو دانەوێڵەی دەپژاندینو نە ناومالی پڕدەكردین لەپووشكەو پەلاش، زمان پاكو دڵسۆزو پاكو تەمیزو ئیش جوان بوو.

ئوم زەرع گوتی:

مەشكە دەژەنرا، كات گەرمەی بەهار بوو، بەهارێكی خۆش، رۆژێ ئەبو زەرع دەرچوو بۆ دەشتو دەر، تووشی ئافرەتێ دەبێ، دوو كوڕی خۆیی بەبەرەوە دەبێ، وەك دوو بەچكە وێز، مەمكە هەناریەكانی دایكیان دەمژن، كەوەك دوو هەنار وادەبن، خڕو نەرمو نۆڵو پڕ بەدەست دەبن، ئیتر ئەبو زەرع منی تەلاق داو ئەوی مارە كرد، بەهیوای ئەوەی كە منالی وەجاخ زادەی لێ ببێ، وەك ئەو دوو منالە كە لەبەچكە وێزیان دەكرد، ئەوەندە نەشمیلەو خنجیلە بوون!

ئینجا منیش، لەدوا ئەبو زەرع، شوومكردەوە بە پیاوێكی خانەدانی داراو دەولەمەندو جوامێر، سواری ئەسپێكی نایابی خۆشڕۆ بوو، وەرمێكی چاكی هەلگرت، وە سەر لەئێوارێ ئاژەڵێكی زۆری بێ شوماری هێنایەوە بۆم، وە لەهەموو چەشنێ سەرو جووتی پێمدا، وە گوتی: ئەی ئوم زەرع! لەهیچ دەست مەگرەوە، نە لەخۆتو نە لەكەسوكارت درێغی مەكە!

ئوم زەرع گوتی: بەلام ئەم هەموو نازو نیعمەتەی كە ئەم مێردە تازەیەم دەیدا بەمن، نادات لە گوێچكەیێ نانی ئەبو زەرع، چی جای ئەو هەموو خێرو بێرەی كەهەی بوو!

عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) پێی فەرمووم:

(ئەی عائیشە! ئەبو زەرع چۆن بوو، بۆ ئوم زەرع، منیش بۆ تۆ وام، بەلام لەنازگرتن‌و قەدر زانیندا، نەوەك لەجیابوونەوەو تەلاق داندا). {تاج/٢، زنجیرە: ٤٩، ژمارە: ٢١٧٠ ج/٤}.

ڕوونکردنەوە:

کۆمەڵێ بەهرەو کەڵك لەم فەرموودەیەدا هەیە:

١- بە بۆچوونی بەندەی هەژار، ئەم فەرموودەیەو چەندین فەرموودەی تری لەم بابەتە، جۆرێکن لە ئەدەبی رەمزی، هەروەك شێوەیەکی بەرزن لە مەقاماتی جوان، وەك مەقاماتی حەریری‌و هەمەدانی.

٢- لەم فەرموودەدا رێزگرتنی ژن، ئایا هاوسەر بێ، یا کچ بێ، یا خوێی بێ، یا بیانی، بەباشی دیاریکراوە، وە گوزەرانی خۆش لەگەڵیدا زۆر پەسەندە، فەمانکراوە بە حوسنی موعاشەرەی، وە زۆر لەرەفتاری بەرزی مێرد لەگەڵ ژنی خۆیداو، ژن لەگەڵ مێردی خۆیدا دیاریکراوەو پەسەندکراوە، هەروەك بەئاشکرا، ئەم جۆرە بڕیارە شەرعییەشیان لێ وەردەگیرێ، وەك ڕافە نووسەکان ئاماژەیان بۆ دەکەن بەتایبەتی ئیمامی عەسقەلانی.

٣- تەمسیل‌و نمایش‌و شانۆگەری‌و چیرۆك دانان‌و چیرۆك گێڕانەوە دروستن، بەمەرجێ لەپەردەی شەرم‌و شکۆ دەرنەچن‌و، سوودو بەرژەوەندی کۆمەڵیان تیادا بێ‌و، ببن بەهۆی پێشکەوتنی زمان‌و بەرەودان بەوێژەو ئەدەب‌و وێڵی جوان، تەنانەت دروستە رۆمان‌و چیرۆك‌و حیکایەت‌و رۆمانی دەستهەڵبەست بۆ ئەم جۆرە شتانە دابنرێن‌و داستان‌و سەرگوزشتەی نەتەوە پێشینەکان بکرێن بەسەر مەشق‌و نموونەو چاویان لێ بکرێ‌و بکرێن بەفیلم‌و رۆمان‌و شتی واو، لەهۆکارەکانی ڕوونکردنەوەدا، وەك رادیۆو رۆژنامەو گۆڤارو شتی واداو، پەخش بکرێنەوە، داڕشتنی گفتوگۆ لەم بوارەدا دانانرێ بەدرۆ.

٤- گفتوگۆی خۆش‌و گاڵته‌و سوعبه‌ت‌و قسه‌ی نه‌سته‌ق کردن‌و قسه‌ی ره‌وا، به‌هه‌ر شێوه‌یێ بێ، دروسته‌و هیچی تیا به‌سته نییه.

٥- واباش‌و په‌سه‌نده، قسه‌و گفتوگۆو گێڕانه‌وه‌و ئاخاوتن، به وشه‌ی ناسك‌و رسته‌ی هه‌ست بزوێن‌و گوته‌ی دڵهه‌ژێن‌و به‌قسه‌ی نه‌سته‌ق بێ‌و به‌په‌ندی به‌رزی ره‌وان‌و به‌ده‌ر بڕینی جوانی پڕله ره‌وانبێژی بڕازێته‌وه، به‌سه‌جع‌و هاو سه‌روایی جوان بنه‌خشێنرێن.

٦- چه‌ند بڕگه‌یێ له فه‌رمایشته‌كانی مامۆستای عه‌سقه‌لانی، به‌عه‌ره‌بی، سه‌بارت به‌سوودو به‌هره‌ی ئه‌م فه‌رموودەیه، له‌پاشه‌وه راگوێز ده‌كه‌ین، بۆ پشتیوانی ئه‌م خاڵانه‌ی پێشه‌وه، عه‌سقه‌لانی ده‌فه‌رموێ:

{فِي هذَا الحديثِ مِنَ الفَوَائِدِ: حُسْنُ عُشْرَةِ المَرْءِ أَهْلَهُ، والمُحَادَثَةُ بِالْأُمُورِ المُبَاحَةِ. وَفِيهِ المُزَاحُ أَحْيَاناً وَبَسْطُ النَّفْسِ، وَفِيهِ الحَدِيثُ عَنِ الْأُمَمِ الخَالِيَةِ، وَضَرْبُ الأَمْثَالِ بِهِمْ اعْتِبَاراً، وَجَوَازُ الْانْبِسَاطِ بِذِكْرِ طُرَفِ الْأَخْبَارِ وَمُسْتَطَابَاتِ النَّوَادِرِ، وَتَنْشِيطاً لِلنُّفُوسِ، وَجَوَاز المُبَالَغَةِ، وَفِيهِ جَوَازُ التَّأَسِّي بِأَهْلِ الفَضْلِ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ ... وَفِيهِ جَوَازُ الكَلَامِ بِالْأَلفَاظِ الغَرِيبَةِ، وَاسْتِعْمَالِ السَّجْعِ ... وَفِي كَلَامِهِنَّ مِنْ فُنُونِ التَّشْبِيهِ وَالاسْتِعَارَةِ وَالكِنَايَةِ وَالمُوَازَنَةِ والتَّرْصِيعِ وَالإِشَارَةِ وَضَرْبِ المَثَلِ، وَاللّهُ يَمُنُّ عَلَى مَنْ يَشَاءُ بِمَاشَاءَ...}.

٧- ئه‌م كۆمه‌ڵه ژنه له‌نه‌ته‌وه‌كانی پێش ئیسلام بوون.

(١٥) باب فَضَائِلِ فَاطِمَةَ بِنْتِ النَّبِىِّ (ﷺ)

باسی گەورەیی‌و سەروەریی فاطیمەی کچی پێغەمبەر (درودی خودا لە پێغەمبەرو ڕەزای خودا لە فاطیمەی کچی)

١٥٩١- حديث الْمِسْوَرُ بْنُ مَخْرَمَةَ عن ابْنَ شِهَابٍ حَدَّثَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ حُسَيْنٍ حَدَّثَهُ أَنَّهُمْ حِينَ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ مِنْ عِنْدِ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ مَقْتَلَ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ لَقِيَهُ الْمِسْوَرُ بْنُ مَخْرَمَةَ فَقَالَ لَهُ هَلْ لَكَ إِلَيَّ مِنْ حَاجَةٍ تَأْمُرُنِي بِهَا فَقُلْتُ لَهُ لاَ . فَقَالَ لَهُ فَهَلْ أَنْتَ مُعْطِيَّ سَيْفَ رَسُولِ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَغْلِبَكَ الْقَوْمُ عَلَيْهِ ، وَايْمُ اللَّهِ ، لَئِنْ أَعْطَيْتَنِيهِ لاَ يُخْلَصُ إِلَيْهِمْ أَبَدًا حَتَّى تُبْلَغَ نَفْسِي ، إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَطَبَ ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ عَلَى فَاطِمَةَ – عَلَيْهَا السَّلاَمُ – فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – يَخْطُبُ النَّاسَ فِي ذَلِكَ عَلَى مِنْبَرِهِ هَذَا وَأَنَا يَوْمَئِذٍ مُحْتَلِمٌ فَقَالَ « إِنَّ فَاطِمَةَ مِنِّي ، وَأَنَا أَتَخَوَّفُ أَنْ تُفْتَنَ فِي دِينِهَا » . ثُمَّ ذَكَرَ صِهْرًا لَهُ مِنْ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ ، فَأَثْنَى عَلَيْهِ فِي مُصَاهَرَتِهِ إِيَّاهُ قَالَ « حَدَّثَنِي فَصَدَقَنِي ، وَوَعَدَنِي فَوَفَى لِي ، وَإِنِّي لَسْتُ أُحَرِّمُ حَلاَلاً وَلاَ أُحِلُّ حَرَامًا ، وَلَكِنْ وَاللَّهِ لاَ تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ أَبَدًا» [١٥٩١]

ئیبنو شەهاب (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: عەلی کوڕی حوسەینی کوڕی ئیمامی عەلی (ڕەزاو ڕەحمەتی خودا لە هەموویان بێ) گێڕایەوە بۆم، فەرمووی: لە پاش شەهیدبوونی ئیمامی حوسەین (ڕەزای خودای لێ بێ) کە لە شامەوە، لەلای یەزیدی کوڕی موعاوییەوە، هاتینەوە بۆ مەدینە، میسوەری کوڕی مەخرەمەم پێ گەیشت، فەرمووی پێم: هەر کارێك بە من جێبەجێ بکرێ، بفەرموو من جێبەجێی دەکەم بۆت؟ گوتم: پێویستی وەهام نیە.

[١٥٩١] بخاری. فضائل الصحابة: ٣٧١٤، ٥٢٣٠، ٥٢٧٨ مسلم: ٦٢٥٧ – ٦٢٥٩ + پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٥٤ = ٦٢٦٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٧ رقم الباب/٥).

ئەوجا میسوەر فەرمووی پێم: ئەوە بۆ شمشێرەکەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کە لە جەنگی بەدردا دەستی کەوتبوو، کە ناوی ذولْفەقارە، کە ئێستا وا لەلای تۆ، بۆچی نایدەیت بە من، هەتا بیپارێزم، چونکە مەترسی ئەوەم هەیە، کە ئەوان بە خواهیشی خۆت بێ، یا بە زۆر لێتی بسەنن، سوێندم بە خودا، ئەگەر بیدەیت بە من، ئەوا مەگەر بە مردن بمرم، دەنا نایدەم بە کەس!

ئەوجا میسوەر فەرمووی: عەلی کوڕی ئەبو تالیب ویستی ژن بەسەر فاتیمەی کچی پێغەمبەر بهێنێ، کە ژنی عەلی بوو، ویستی کچێکی ئەبو جەهل بخوازێ، ئەوکاتە من ڕەسیدە بوو بووم، جا بە گوێی خۆم گوێم لە پێغەمبەر بوو، کە لەسەر دوانگەکەی خۆی، وتاریکی دا، فەرمووی: (فاتیمەی کچم پارچەیەکە لە خۆم، وە من مەترسی ئەوەم هەیە، کە بەهۆی ئەم بارودۆخەوە تووشی ئاژاوەی ئایینی ببێ).

ئەوجا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پەسنی چوانی زاوایەکی خۆی کردو فەرمووی: (من کاتی خۆی زەینەبی کچم دا بە ئەبولعاسی کوڕی ڕەبیع، کە لە بەرەبابی بەنی عەبدی شەمس بوو، بەڵێنی لەم لایەنەوە پێم داو قسەی بۆ کردم، بەڵێنەو قسەکەی ڕاست دەرچوون، بۆ کچەکەم زۆر باش بوو، من لەم بارەیەوە نە حەڵاڵ حەرام دەکەمو نە حەرام حەڵاڵ دەکەم، بێگومان بە پێی یاسانامەی خودا، کچەکەی ئەبو جەهل حەڵاڵە بۆ عەلی، بەڵام – سوێندم بە خودای گەورە – شتی وا ڕوو نادات: کە کچی پێغەمبەری خوداو کچی دوژمنی خودا پێکەوە ژنی یەك کەس بن!!).

١٥٩٢- عَنْ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَـةَ (رَضِـيَ اللهُ عَنْهُمـا): أَخْبَـرَهُ أَنَّ عَلِـيَّ بْـنَ أَبِـي طَالِبٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) خَطَبَ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ، وَعِنْدَهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَلَمَّا سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَاطِمَةُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا)، أَتَتِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ لَهُ: إِنَّ قَوْمَكَ يَتَحَدَّثُونَ أَنَّكَ لاَ تَغْضَبُ لِبَنَاتِكَ، وَهَذَا عَلِيٌّ نَاكِحًا ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ، قَالَ الْمِسْوَرُ: فَقَامَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشَهَّدَ، ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَنْكَحْتُ أَبَا الْعَاصِ بْنَ الرَّبِيعِ، فَحَدَّثَنِي وَصَدَقَنِي، وَإِنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ مُضْغَةٌ مِنِّي، وَإِنَّمَا أَكْرَهُ أَنْ يَفْتِنُوهَا، وَإِنَّهَا وَاللَّهِ لاَ تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ عِنْدَ رَجُلٍ وَاحِدٍ أَبَدًا». قَالَ: فَتَرَكَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) الْخِطْبَةَ.[١٥٩٢]

میسوەری کوڕی مەخرەمە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: عەلی کوڕی ئەبو طالیب خوازبێنی کچێکی ئەبو جەهلی کرد بۆ خۆی، کە بەسەر فاطیمەی کچی پێغەمبەر بیهێنێ کە ئەوکاتە فاطیمە ژنی عەلی بوو، جا کاتێ فاطیمە بەمە دەزانێ، دێت بۆ خزمەتی باوکی، عەرزی دەکا: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! خزمانی تۆ قسە لەوە دەکەن، کە گوایە تۆ لەسەر کچەکانت ناکەیتەوەو دەربەستی ئەوەنیت کە مێردەکانیان ژنیان بەسەر بهێنن، هەر لەم ڕوانگەیەوە کە ئەوەتا عەلی کوڕی ئەبو طالیب دەیەوێ ژن بەسەر من بهێنێو دەیەوێ کچەکەی ئەبو جەهل مارەبکا بۆ خۆی!؟

میسوەر فەرمووی: جا بەم بۆنەیەوە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەڵسایەوە، وتارێکی دا، بەگوێی خۆم گوێم لێ بوو، کاتێ شایەتمانی هێنا، ئەوجا فەرمووی: (پاش ئەمە، من کاتی خۆی زەینەبی کچمم دا بە ئەبولعاصی کوڕی ڕەبیع، بەڵێنی لەم لایەنەوە پێمداو قسەی بۆکردم، بەڵێنو قسەکەی ڕاست دەرچوو، بۆ کچەکەم زۆر باش بوو، لەڕاستیدا فاطیمەی کچم پارچەیەکە لەخۆم، هەرچی ئازاری ئەو بدا ئازاری منیش دەدا، وە ئێستایش بەهۆی ئەم

[١٥٩٢] بخاری. جمعة: ٩٢٦، ٣١١٠، ٣٧١٤ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٥٤ = ٦٢٦٠ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/١٦).

خوازبێنییەی عەلییەوە، کە دەیەوێ ژنی بەسەر بهێنێ، مەترسی ئەوەم هەیە کە تووشی ئاژاوەی بکەن، دەی سوێندم بەزاتی خودا قەت شتی وانابێ: کە فاطیمەی کچم کەکچی پێغەمبەری خودایە، لەگەڵ کچی ئەبوجەهل دا، کە دوژمنی خودایە لەیەك کاتدا ژنی یەك پیاوبن کە عەلی کوڕی ئەبو طالیبە، ئەگەر عەلی دەیەوێ کچەکەی من تەڵاق بدا، ئەوسا کچی ئەوان بهێنێ!!).

فەرمووی: ئیتر عەلی (ڕەزای خودای لێ بێ) وازی لەخوازبێنییەکەی هێنا.

ڕوونکردنەوە:

فاطیمەی زەهراء (ڕەزای خودای لێ بێ) کچی حەزرەتی پێغەمبەرە (دروودی خودا لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خودا لەهەموو منداڵو هاوسەرو هاوەڵانو شوێنکەوتوان و پەیڕەوانی بێ. ئامین خودایە). فاطیمە هاوسەری ئیمامی عەلییە، یەکەم هاوسەریەتی، هەر ئەو شووەی کردووە، بەکچی شووی بەعەلی کردووە، هەتا ما ژنی عەلی بوو، عەلی ژنی تری بەسەر نەهێنا لەپاش مەرگی فاطیمە ژنی تری هێنا.

فاطیمە دایکی حەسەنو حوسەینە، ئەنکە گەورەی هەموو سەیدەکانە، نەوەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەر لەڕێگەی فاطیمەوە ماوە، لە منداڵەکانی تریەوە، پێغەمبەر نەوەو وەچەی نەماوە، بەپێی تەمەن، کچەکانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەڕیز ئەمانەن:

١- زەینەب، لەپێش بیعثەتدا، بەدەساڵ لەدایك بووە، یەکەم کچی پێغەمبەر بووە کە شووی کردووە، شوویکرد بە پوورزای خۆی کە ناوی ئەبولعاص بوو، زەینەب لەگەڵ پێغەمبەردا کۆچی کرد، هەتا ما ژنی ئەبولعاص: لەقیطی ڕەبیع بوو، کوڕێکی بوو ناوی عەلی بوو، لەڕۆژی ئازادکردنی مەککەدا

لەپاشکۆی پێغەمبەرەوە سوار بوو بوو، بەمێرد منالّی مرد، کچێکیشی هەبوو ناوی ئومامە بوو، ئەو کچەزایەی پێغەمبەر بوو، کە لەنوێژدا دەیکردە قەلاّندۆشکانی، کاتێ فاطیمە مرد، عەلی ئەم ئومامەیەی مارەکرد: زەینەب سەرەتای سالّی هەشتی کۆچی مرد. {بڕوانە: ژمارە: ٣٤٦ لەپوختەی موسلیم - ژیاننامەی زەینەب}.

٢- روقییە، سالّی سیو سێ لەتەمەنی پێغەمبەر، روقییە لەدایکبووە، هاوسەری ئیمامی عوثمان بوو، کۆچی پێکرد بۆ حەبەشە، منالّێکی لە عوثمان بوو ناوی عەبدوللاّ بوو، روقییە زۆر جوان بوو، دوو کۆچی کردووە، لەغەزای بەدردا کۆچی دوایی کرد.

٣- ئوم کەلثووم (رەزای خودای لێ بێ) لەپاش مەرگی روقیەی خوشکی سالّی سێی کۆچی شووی کرد بە عوثمان، لەسالّی نۆی کۆچی لەلای عوثمان مەرگ بوو بەمیوانی، مندالّی نەبوو لێی.

٤- فاطیمەی زەهراء، راجیایی سەبارەت بەسالّی لەدایکبوونی هەیە، هەندێ دەلّێن: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەمەنی چلو یەك سالّ بووە کە فاطیمە لەدایك بووە، هەنێ تر دەفەرموون: تەمەنی سیو پێنج سالّ بووە کە فاطیمە لەدایك بووە، دیارە کە فاطیمەو براو خوشکەکانی، بێجگە لە ئیبراهیمیان، هەموویان لەخەدیجە بوون، کە یەکەم هاوسەری پێغەمبەر بووە، فاطیمە کەشووی کرد بەعەلی تەمەنی پازدە سالّ بوو، لەپاش مەرگی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەشەش مانگ فاطیمەیش دەمرێ. لەئیمامی عەلی سێ کوڕی بووە: حەسەنو حوسەینو موحسین، موحسینیان بەمنالّی دەمرێ، هەروا سێ کچیشی لێی دەبێ: روقییەو زەینەبو ئوم کەلثووم. {بڕوانە: ژمارە: ٧٣ لەپوختەی موسلیم - ژیاننامەی خەدیجەی دایکی فاطیمە + ژمارە: ٦٩٢

ژیاننامەی عەلی کوڕی ئەبو طالیب + تاج/٣، زنجیرەك ١٩ لە ژمارە: ٣٣٥٧ وە هەتا ژمارە: ٣٣٨٠، زنجیرە: ٢٠} + {تەجریدی بوخاری بە کوردی، ژمارە: ١٤٦٢ = ٣٧٠٥، ١٣٦، ٦١٦، بڕوانە: ژمارە: ١٤٦٢ ژیاننامەی فاطیمەی کچی موحەممەد}.

١٥٩٣- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: كُنَّ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عِنْدَهُ، لَمْ يُغَادِرْ مِنْهُنَّ وَاحِدَةً، فَأَقْبَلَتْ فَاطِمَةُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) تَمْشِي، مَا تُخْطِئُ مِشْيَتُهَا مِنْ مِشْيَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَيْئًا، فَلَمَّا رَآهَا رَحَّبَ بِهَا فَقَالَ: «مَرْحَبًا بِابْنَتِي»، ثُمَّ أَجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ، ثُمَّ سَارَّهَا، فَبَكَتْ بُكَاءً شَدِيدًا، فَلَمَّا رَأَى جَزَعَهَا سَارَّهَا الثَّانِيَةَ، فَضَحِكَتْ. فَقُلْتُ لَهَا: خَصَّكِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ بَيْنِ نِسَائِهِ بِالسِّرَارِ ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِينَ؟ فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَأَلْتُهَا: مَا قَالَ لَكِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟ قَالَتْ: مَا كُنْتُ أُفْشِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سِرَّهُ. قَالَتْ: فَلَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، قُلْتُ: عَزَمْتُ عَلَيْكِ بِمَا لِي عَلَيْكِ مِنَ الْحَقِّ لَمَا حَدَّثْتِنِي مَا قَالَ لَكِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَقَالَتْ: أَمَّا الآنَ فَنَعَمْ، أَمَّا حِينَ سَارَّنِي فِي الْمَرَّةِ الأُولَى، فَأَخْبَرَنِي « أَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ الْقُرآنَ فِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ، وَإِنَّهُ عَارَضَهُ الآنَ مَرَّتَيْنِ، وَإِنِّي لاَ أُرَى الأَجَلَ إِلاَّ قَدِ اقْتَرَبَ، فَاتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي، فَإِنَّهُ نِعْمَ السَّلَفُ أَنَا لَكِ، قَالَتْ: فَبَكَيْتُ بُكَائِي الَّذِي رَأَيْتِ، فَلَمَّا رَأَى جَزَعِي: سَارَّنِي الثَّانِيَةَ فَقَالَ: «يَا فَاطِمَةُ أَمَا تَرْضَيْ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ، أَوْ سَيِّدَةَ نِسَاءِ هَذِهِ الأُمَّةِ»؟[١٥٩٣]

عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر (درودی خودا لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خودا لەگشت هاوسەرو نەوەو یارو یاوەران‌و هاوەڵان‌و پەیڕەوانی بێ) فەرمووی:

[١٥٩٣] تجرید البخاری بالکوردی/٤، ژمارە: ١٦٢١ = ٤٤٣٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٥٥ = ٦٢٦٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٧٩ رقم الباب/٤٣).

لەنەخۆشینی سەرەمەرگا، ژنەکانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گشتیان لەلای کۆبوونەوە، یەك ژنیان لێ کەم نەبوو، هەموویان بوون، لەوکاتەدا فاتیمە هات، شێوەی رۆیشتنەکەی کوتومت لەشێوەی رۆیشتنی پێغەمبەر خۆیی دەکرد. حەزرەت کەچاوی پێی کەوت، بەخێرهاتنێکی گەرمی کرد، فەرمووی: (خۆش هاتی مەرحەبا لەکچی خۆم).

ئەوجا یا لەلای راستی خۆیەوە، یا لەلای چەپی خۆیەوە داینیشان، لەپاشا بەنهێنی، بەچپەو سرتە قسەیەکی بۆیکرد، فاتیمە دەستی کرد بەگریان، گریانێکی بەکوڵ، کەبینی فاتیمە وا پەشێوەو وا پەرۆشە، بەچپە قسەیەکی نهێنی تری بۆیکرد، ئەمجارە فاطیمە دەستی کرد بەپێکەنین.

عائیشە فەرمووی: لەم بارەیەوە پرسیارم لە فاطیمە کردو پێیم گوت: لەسەر ئەم هەموو ژنانەیدا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەنیا قسەی نهێنیو رازی دڵی خۆی لەلای تۆ درکان، کەچی دەگریت ئەمە بۆچی؟ جاکاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەڵسا، لە فاطیمەم پرسی: ئەوە ئەو قسە نەهێنییە چی بوو کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بۆیکردی؟

فەرمووی: بۆمن نەهاتووە کە نهێنی تایبەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئاشکرا بکەمو زڕاندنی کاری وا لەکاتی وادا نابەجێیە.

عائیشە فەرمووی: جاکاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گیانی پاکی سپارد، بە فاتیمەم گوت: بەو مافەی کەمن هەمە لەسەر تۆ، کەمن هاوسەری باوکتمو تۆ لەجێی کچی منی، بەجەخت داوات لێ دەکەم، کەپێم بڵێیت ئەو رۆژە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەنهێنی چی پێت گوت؟

فاتیمە فەرمووی: ئێستا پێت دەڵێم بەسەرچاو، چونکە هۆکار نەماوە بۆ نەگوتنی، جاری یەکەم قسە نهێنییەکەی ئەمە بوو، پێی فەرمووم: (کە

جوبرائیـل، لەمـەوپێش هـەموو سـاڵێ یـەك جـار دەوری قورئـانی لەگەڵـدا دەکردمـەوە، لـەمانگی رەمـەزانا گـوێی لێ دەگـرتمو زۆر بـەجوانی پێـی رەوان دەکردمو فێری تەجویدو قیرائەتـەکانی دەکـردم، بـەڵام ئەمـساڵ دووجـار دەوری قورئـانی لەگەڵـدا کردمـەوە، جـا وادەزانم کـە ئەمـە بـۆ ئەوەیـە تـا بەباشـی قورئانەکـە لەبەربکـەمو بـە ئوممـەتمی رابگەیـەنم، دیـارە ئەمـەیش کەنیـشانەی ئەوەیە ئاگامم نزیك بۆتەوەو لەم ساڵەدا دەمرم، دەی تۆیش ئەی کچی شـیرینم! ترسی خودات هەبێ، بەتایبەتی لەکاتی وادا، بـێ فـەرمانی خـودا مەکـەو لەسـەر ئەم موصیبەتە صـەبرو ئـارام بگـرە، ئـەوەیش بزانـە کەمن باشـترین پێـشەنگ‌و پێشینەم بۆتۆ). {بڕوانە: ژمـارە: ١٥٨٥ لـە پوختـەی موسـلیم لـە زنجیـرە: ١٢٣١ دا لەپێشەوە}.

فاطیمە فەرمووی: جا ئەوەبوو منـیش ئـەو گریانـە گریـام کـە بینیـت جـا کاتی بـاوکم بینیمـی ئـاوا پەرێـشانو پەشـێوم، بۆجـاری دووەم قـسەی نهێنـی بـۆ کردمو فـەرمووی پـێم: (ئـەی فـاطیمـە! ئـەدیی باشـە تـۆ رازی نـابی بـەوە کـەتۆ خانمی گەورەی ژنە موسوڵمانەکان بیت) یا فەرمووی: (گەورە خانمی ژنانی ئـەم نەتەوەی ئیسلامە بیت؟).

فـەرمووی: جـا ئـەوەبوو منـیش لەخۆشـی ئـەوە بـەو شـێوەی بینیـت پێکەنیم!). {تاج/٣، زنجیرە: ١٩، ژمارە: ٣٣٦٠، ٣٣٥٩. چ/٤}.

(١٦) باب مِنْ فَضَائِلِ أم سَلَمَةَ أمِ المُؤمِنين رَضِيَ اللَّهُ تَعَالى عَنها
باسی گەورەیی‌و سەروەریی ئوم سەلەمەی هاوسەری پێغەمبەر، کە یەکێکە لە دایکانی باوەڕداران

١٥٩٤- أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ جِبْرِيلَ – عَلَيْهِ السَّلاَمُ – أَتَى النَّبِيَّ – صلى الله عليه وسلم – وَعِنْدَهُ أُمُّ سَلَمَةَ ، فَجَعَلَ يُحَدِّثُ ثُمَّ قَامَ ، فَقَالَ النَّبِيُّ – صلى الله عليه وسلم – لأُمِّ سَلَمَةَ « مَنْ هَذَا » . أَوْ كَمَا قَالَ . قَالَ قَالَتْ هَذَا دِحْيَةُ . قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ ايْمُ اللَّهِ مَا حَسِبْتُهُ إِلاَّ إِيَّاهُ حَتَّى سَمِعْتُ خُطْبَةَ نَبِيِّ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – يُخْبِرُ جِبْرِيلَ. [١٥٩٤]

ئەم فەرموودەیە لە ژمارە: (١٦٧٦)ی پوختەی صەحیحی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: لاَ تَكُونَنَّ إِنِ اسْتَطَعْتَ أَوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ السُّوقَ، وَلاَ آخِرَ مَنْ يَخْرُجُ مِنْهَا، فَإِنَّهَا مَعْرَكَةُ الشَّيْطَانِ، وَبِهَا يَنْصِبُ رَايَتَهُ. قَالَ: وَأُنْبِئْتُ أَنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ أَتَى نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَعِنْدَهُ أُمُّ سَلَمَةَ، قَالَ: فَجَعَلَ يَتَحَدَّثُ ثُمَّ قَامَ، فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لأُمِّ سَلَمَةَ: «مَنْ هَذَا»؟ أَوْ كَمَا قَالَ، قَالَتْ: هَذَا دِحْيَةُ الكلبي. قَالَ: فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: ايْمُ اللَّهِ مَا حَسِبْتُهُ، إِلاَّ إِيَّاهُ حَتَّى سَمِعْتُ خُطْبَةَ نَبِيِّ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُخْبِرُ خَبَرَنَا، أَوْ كَمَا قَالَ، قَالَ: فَقُلْتُ لأَبِي عُثْمَانَ: مِمَّنْ سَمِعْتَ هَذَا؟ قَالَ: مِنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ. {الحديث: ٦٢٦٥ = ٦٢٧٣ فم. بخاري. مناقب: ٣٦٣٤، ٤٩٨٠ فتح الباري} :

ئەبو عوثمان فەرمووی: سەلمان (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئەگەر بۆت ئەکرێ نە یەکەم کەسبە کەبچی بۆ بازاڕو نەدواهەمین کەسیشبە کە لەبازاڕ دەرچێت، چونکە بازاڕ مەیدان‌و شەڕگای شەیتانەو شەیتان ئاڵای سوپای

[١٥٩٤] بخاري. مناقب: ٣٦٣٤، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٧٦ - ٦٢٦٥ شیحا.

خۆی لەوێ هەڵ دەدات. سەلمان دەیفەرموو: هەواڵم زانیوە کە جارێ جوبرائیل (دروودی خودای لەسەر بێ) دێ بۆلای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەست دەکا بە گفتوگۆ لەگەڵیا، ئوم سەلەمەیش لەوکاتەدا لەخزمەتیدا دەبێ، لەپاشا جوبرائیل هەڵدەستێو دەڕوا، جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بە ئوم سەلەمە دەفەرموێ: (دەزانی ئەمە کێ بوو؟) یا شتێکی ئاوای پێ دەفەرموێ، ئوم سەلەمەیش دەڵێ: ئەمە دیحیەی ئەلکەلبی بوو، ئوم سەلەمە دەیگوت: بەخودا سا لەڕاستیدا هەر بەدیحیەم دەزانی، هەتا ئەو دەمەی گوێم لەوتاری پێغەمبەر بوو، باسی ئەم هەواڵەی ئێمەی دەگێڕایەوەو باسی ئەم هاتنەی جوبرائیلی دەکرد، پاشتێکی لەم بارەیەوە فەرموو، گوتم بەئەبو عوثمان: تۆ ئەم فەرموودەیەت لەکێ بیستووە؟ فەرمووی: لە ئوسامەی کوڕی زەید). {تاج/٣، زنجیرە: ٣٩، ژمارە: ٣٤٤٢}.

(١٧) بابُ مِنْ فَضَائِلِ زَيْنَبَ أمِ المُؤمنين

باسی گەورەیی‌و سەروەریی زەینەبی هاوسەری پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) کە یەکێکە لە دایکانی باوەڕداران

١٥٩٥- عَنْ عِائشَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهَا: أَنَّ بَعْضَ ازْواجِ النبيَ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْنَ للنَّبِي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّنا أَسْرَعُ بِكَ لُحُقاً؟ قالَ: (أَطْوَلُكُنَّ يَداً). فَأَخَذوا قَصبَةً يَذْرَعُونَهَا، فَكانَتْ سَوْدَةُ أَطْوَلَهُنَّ يَداً، فَعَلِمْنَا بَعْدُ: أَنَّمَا كَانَتْ طُولَ يَدِهَا الصَّدَقَةُ، وَ كَانَتْ أسْرَعَنا لَحُوقاً بِهِ، وَكَانَتْ تُحِبُّ الصَدَقَة. (الحديث ١٤٢٠): [١٥٩٥]

[١٥٩٥] تجريد البخاری/٢، ژمارە: ٦٨١ = ١٤٢٠ بخاری. مسلم: ٢٤٥٢، محمد فؤاد: پوختەی موسلیم: ١٦٧٥ - ٦٢٦٦ شیحا.

عائیشه (رەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: هەندێ لەهاوسەرەکانی پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- عەرزی پێغەمبەریان کرد: لەپاش مردنی تۆ کاممان زووتر دەمرین‌و لەو دنیا بەخزمەتت دەگەینەوە؟ پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ئەوەتان کە دەستی درێژتره زووتر دەگاتەوە بە مـن) جا ژنـەکانی پێغەمبـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- تـەڵێ قامیـشیان هێنـا باسـکی خۆیـان پـێ پێـوا، تـابزانن دەسـتی کامیـان درێـژتره، بـەڵام لەدواییـدا دەرکـەوت مەبەستی حەزرەت لەدەستی درێـژ، خێرومەنـدی و بەخـشندەیی بـوو، چونکە سـەودە لـە هـەموویان باسـکی درێـژتر بـوو، (بـەڵام زەینـەب لـەپێش هـەموویانا ئـەمری خـودای کـرد، دیـاربوو کەدەسـت درێژییەکـەی زەینـەب برێتـی بـوو لـە خێرومەندی و خێرخوایی، چونکە هەمیشە بەدەستی خۆی ئیشی دەکردو کۆی دەکردەوەو دەیکرد بەخێرو چاکە). (تاج/٥/١٦٠ ف/١ م/ب).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

شیکەرەوەکانی ئـەم فەرموودەیـە زۆرقـسەیان لـەم فەرموودەیـە کـردووە، لەبارەی تۆفیق‌و سازان لەنێوان خاتوو سەودەو خاتوو زەینەبەوە. گرنگ ئەوەیە کەجۆری خێری نایابی پێدەزانرێ.

ئـەم فەرموودەیـە لـە ژمـاره (١٦٧٥)ی پوختـەی موسـلیمدا ئاوایـە، بەباشـی سەرباسەکە روون دەکاتەوە:

عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَـتْ: قَـالَ رَسُـولُ اللّـه (صَـلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «أَسْرَعُكُنَّ لَحَاقًا بِى أَطْوَلُكُنَّ يَدًا». قَالَتْ: فَكُنَّ يَتَطَـاوَلْنَ أَيَّـتُهُنَّ أَطْـوَلُ يَدًا. قَالَتْ: فَكَانَتْ أَطْوَلَنَا يَدًا زَيْنَـبُ، لأَنَّهَـا كَانَـتْ تَعْمَـلُ بِيَـدِهَا وَتَـصَدَّقُ. {الحـديث: ٦٢٦٦ = ٦٢٧٤ فم. تجريد/٢، رقم: ٦٨١ = ١٤٢٠}:

عائیــشە دایکــی ئیمانــداران (رەزای خــودای لێ بــێ) فــەرمووی: هەنــدێ هاوسەرەکانی پێغەمبــەر، عــەرزی پێغەمبــەریانکرد: قوربــان! لــەپاش مردنــی تــۆ کاممان زووتر دەمــرین‌و لــەودنیا بەخزمــەتت دەگەینــەوە؟! پێغەمبــەر (دروودی خودای لەســەر بــێ) فــەرمووی: (ئــەوەتان کــە دەســتی درێــژترە زووتــر دەگاتــەوە بەمن!).

جا ژنەکانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەڵێ قامیــشیان هێنــا، باسکی خۆیان پێی پێوا، تابزانن دەستی کامیــان درێــژترە، بــەڵام لــەپاش مــەرگی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەرکــەوت مەبەســتی حــەزرەت لەدەســتی درێژ خێرەو مەندی‌و بەخــشندەیی بــوو، چــونکە ســەودەی هاوســەری، لەهــەموو ژنەکانی تری باسکی درێژتــر بوو، بــەڵام زەینــەبی هاوســەری، لــەپێش هــەموویانا ئەمری خودای کــردو مــرد، دیــاربوو کــە دەســتدرێژییەکەی زەینــەب برێتــی بــوو لەخێرەو مەندی‌و خێر خوایی، چونکە هەمیشە بەدەستی خــۆی ئیــشی دەکــردو پارەکەی کۆدەکردەوەو دەیکرد بەخێرو ئەوەی بەدەست‌و پەنجــە پــەیای دەکــرد، دەیبەخشی‌و دەیکرد بەخێرو چاکە!). {تاج/٣، زنجیرە: ٤٠، ژمــارە: ٣٤٤٣ = چــاپی چوارەم}.

روونکردنەوە:

زەینەبی هاوسەری پێغەمبەر (دروودی خودای لەســەر بــێ) ژنێکــی دەســت رەنگین بوو، پێستەو شتی وای دەبــاخ دەکــردو کونــدەو مەشــکەو ئەمانــەی پینــە دەکــردو دەدووریــیــەوەو پارەکــەی دەکــرد بــەخێرو دەیــدا بەهــەژاران. {بڕوانــە: ژمارە: ٨٢٤ لەپێشەوە رابورد}.

(١٩) باب مِنْ فَضَائِلِ أمّ سُلَيْم: أمّ أنَسِ بن مالكٍ
باسی بەهرەوەری ئوم سولەیمی دایکی ئەنەسی کوڕی مالیك

١٥٩٦- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لاَ يَدْخُلُ عَلَى أَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِلاَّ عَلَى أَزْوَاجِهِ، إِلاَّ أُمِّ سُلَيْمٍ فَإِنَّهُ كَانَ يَدْخُلُ عَلَيْهَا، فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ. فَقَالَ: «إِنِّي أَرْحَمُهَا قُتِلَ أَخُوهَا مَعِي».(١٥٩٦)

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەمەدینەی نازدار، بێجگە لەماڵی ژنەکانی خۆی، بۆ ماڵی ژنی تر نەدەچوو، بۆ ماڵی ئوم سولەیمی دایکم نەبێ، بەڵام بۆلای ئەو دەچوو، لەماڵی خۆی دێنی ئەوی دەکرد، کە لەم لایەنەوە پرسیاری لێکرا، فەرمووی: (دروودی خودای لەسەر بێ): (دڵم پێی دەسووتێ، بەزەییم پێیدا دێتەوە، چونکە براکەی، کە حەرامی کوڕی مەلحان بوو، لەشەڕی بیری مەعوونەدا، لەپێناوی ئیسلاماو، لەپێناوی جێبەجێ کردنی فەرمانی منا کوژراوە). {تاج/٣، زنجیرە: ٤٣، ژمارە: ٣٤٤٧ ج/٤}.

(٢٢) باب من فَضَائِلِ عَبْدُ اللهِ بْنِ مَسعُودِ وَ أُمهِ رَضِيَ اللهُ تَعَالى عَنهما
باسی گەورەیی‌و سەروەریی عەبدوڵڵای کوڕی مەسعودو دایکی (رەزای خودایان لێ بێ)

١٥٩٧- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَدِمْتُ أَنَا وَأَخِي مِنَ الْيَمَنِ فَكُنَّا حِينًا وَمَا نُرَى ابْنَ مَسْعُودٍ وَأُمَّهُ إِلاَّ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ كَثْرَةِ دُخُولِهِمْ وَلُزُومِهِمْ لَهُ.(١٥٩٧)

(١٥٩٦) تجرید/٣، ژمارە: ١١٧٢ = ٢٨٤٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٧٧ = ٢٦٦٩ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٦ رقم الباب/٣٨).

ئەبو مووسای ئەشعەری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کاتێ خۆم‌و براکەم لەیەمەنەوە کۆچمان کرد بۆ حەبەشەو لەویشەوە کۆچمان کرد بۆ مەدینە، تاماوەیەکی زۆریش، وامان دەزانی کە عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوودو دایکی، لەکەسوکارو خاوو خێزانی پێغەمبەرن، ئەوەندە بەگەرمی هاموشۆی ماڵی پێغەمبەریان دەکردو ئەوەندە پەیوەندیو تێکەڵییان بەهێز بوو). {بۆ ڕوونکردنەوەی تەواو، سەبارەت بە کۆچکردنی ئەبو مووساو براکانی بڕوانە پوختەی موسلیم، ژمارە: ١٦٨٧، لەزنجیرە: ١٢٨٩} .

١٥٩٨- عن عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ (رَضيَ اللهُ عنهُ) فَقَالَ: (وَاللَّهِ لَقَدْ اخَذتُ مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِضعًا وَسَبْعِينَ سُورَةً وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمَ اصْحَابُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) انِّي مِنْ اعْلَمِهِمْ بِكِتَابِ اللَّهِ وَمَا انَا بِخَيْرِهِمْ) (الحديث ٥٠٠٠):[١٥٩٨]

ئیبنو مەسعوود (ڕەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: سوێندم بە خودا، لە زاری پێغەمبەر خۆی (دروودی خودای لێ بێ) حەفتاو ئەوەندە سوورەتم لە سوورەتەکانی قورئان وەرگرتووەو لەبەرم کردوون، سوێندم بەخودا هاوڕێکانی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) باش باش دەزانن کە من لەو هاوڕێیانەی پێغەمبەرم کەزۆر چاك شارەزای قورئانن و زۆر باش دەیزانن، بەلام من باشترینی ئەوان نیم. (تاج/٥ ل/١٣٢ ز/٢٨- گەورەیی ابن مسعود).

[١٥٩٧] بخاری. فضائل الصحابة: ٣٧٦٣، ٤٣٨٤ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٩٣ ب = ٦٢٧٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/٣٧).

[١٥٩٨] تجرید/٤، ژمارە: ١٧٢٦ = ٥٠٠٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٩٥ = ٦٢٨٢ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٦ رقم الباب/٨).

ئەمـەیش گێڕانـەوەی موسـلیمە، لـە ژمـارە (١٦٩٥)ی پوختـەی موسـلیمدا، بەرگی چوارەم:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مسعود أَنَّهُ قَالَ: (وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَـةِ). ثُـمَّ قَالَ: عَلَى قِرَاءَةِ مَنْ تَأْمُرُونِي أَنْ أَقْرَأَ؟ فَلَقَدْ قَرَأْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ) بِضْعًا وَسَبْعِينَ سُورَةً، وَلَقَدْ عَلِمَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنِّي أَعْلَمُهُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ، وَلَوْ أَعْلَمُ أَنَّ أَحَدًا أَعْلَمُ مِنِّي لَرَحَلْتُ إِلَيْـهِ. قَـالَ شَـقِيقٌ: فَجَلَسْتُ فِي حَلَقِ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا يَـرُدُّ ذَلِـكَ عَلَيْـهِ أَو يَعِيبُهُ. {الحديث: ٦٢٨٢ = ٦٢٩٠ فم. تجريد البخاری/٤، رقم: ١٧٢٦ = ٥٠٠٠}:

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود (ڕەزای خودای لێ بێ) ئـەم ئایەتـەی بەبۆنـەی ئەوەوە کە قورئانەکەی خۆی نەدا بە عوثمـانو شـاردیەوە لێـی، لـەکاتی جـەمعی قورئاندا، بەم بۆنەیەوە ئەم ئایەتەی خوێنـدەوە: {وَمَنْ يَغْلُـلْ يَـأْتِ بِمَـا غَـلَّ يَـوْمَ الْقِيَامَةِ – آل عمران – ٣/١٦١}:

واتـە: وە هەرکەسـێ دەسـت پیـسی لەشـتێ بکـا، لـەڕۆژی قیامـەتا، دەهێنـێ بەنەڕەی شانیەوەو دەیهێنێ بۆ مەیدانی لێپرسینەوە). {بڕوانە: تاج/٤، زنجیرە: ٦٨ ئایەتی یەکەم لەپێش ژمارە: ٤٥٣٠ دا + تـاج/٤، زنجیرە: ٤، ژمـارە: ٣٧٨٢ چ/٤ + تاج/٣، زنجیرە: ١٠٩، ژمارە: ٢٤٥٧ چ/٤}.

ئەوجا عەبدوڵڵا فەرمووی: ئێوە دەتانەوێ لەمن کە بـەپێی قیرائـەتی کـێ قورئان بخوێنمو شێوە قورئـان خوێنـدنی خـۆم کـە لـە پێغەمبـەرم وەرگرتـووە، وازی لێ بهێـنم؟ دەی بـەبێ گومـان مـن حـەفتاو ئەوەنـدە سـوورەتم لەخزمـەتی حەزرەت خۆیـدا (درودی خـودای لەسـەر بـێ) خوێنـدووە، بێگومـان کـە یـارانو هـاوەڵانی موحەممـەد (درودی خـودای لەسـەر بـێ) خۆیـان بـاش بـاش دەزانـن کەمن لەگشتیان باشتر لەقورئان تێ دەگەمو لەگشتیان باشتر شارەزام لە قورئـانی

پیرۆز کەنامەو پەڕاوی خودایە، خۆ ئەگەر بشزانم کە یەکێك هەیە لەخۆم زاناتر، کۆچ دەکەم بۆ خزمەتی، تا لێی فێری زانست ببم.

شەقیق دەیگوت: خۆم لەکۆڕی یارانی موحەممەددا (دروودی خودای لەسەر بێ) گەلێ دانیشتووم، نەم بیستووە کە کەسێ ئەم قسەیەی ئیبنو مەسعوود رەت بکاتەوە، یاخود نەنگو خراپەی لێ بگرێ). {تاج/٣، زنجیرە: ٢٨، ژمارە: ٣٤٠٨}.

١٥٩٩- حديث عَبْدُ اللَّهِ بن مسعود – رضى الله عنه – وَاللَّهِ الَّذِى لاَ إِلَهَ غَيْـرُهُ مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِلاَّ أَنَا أَعْلَمُ أَيْنَ أُنْزِلَتْ وَلاَ أُنْزِلَتْ آيَةٌ مِـنْ كِتَـابِ اللَّـهِ إِلاَّ أَنَا أَعْلَمُ فِيمَ أُنْزِلَتْ ، وَلَوْ أَعْلَمُ أَحَدًا أَعْلَمَ مِنِّى بِكِتَـابِ اللَّـهِ تُبَلِّغُـهُ الإِبِـلُ لَرَكِبْـتُ إِلَيْهِ): [١٥٩٩]

عەبدوڵلای کوڕی مەسعود (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: سوێندم بەو تاقە خودایە، کە بێجگە لە خۆی خودای تر نیە، هەر سوورەتێ لە قورئان کە دابەزیوە بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەزانم لە کوێ هاتووە بۆی، وە هەموو ئایەتەکانی قورئان، یەك بەیەکیان دەزانم هۆی هاتنەکەی چییەو لە بارەی چییەوەیە، وە ئەگەر کەسێ گومان ببەم کە لەمن باشتر شارەزایی هەیە لە قورئانا، کە نامەی خودایە، وە حوشتر بگاتە لای، بۆ ئەم مەبەستە سواری وشتر دەبووم‌و دەچووم بۆلای.

١٦٠٠- عن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: اسْتَقْرِئُوا الْقُرْآنَ مِنْ ارْبَعَةٍ مِنْ عَبْدِ اللَّـهِ بْـنِ مَـسْعُودٍ فَبَـدَا بِـهِ

[١٥٩٩] بخاری. فضائل القرآن:٥٠٠٢، مسلم: ٦٢٨٣ ترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم. (بخاری رقم الكتاب/٦٦ رقم الباب/٨).

وَسَالِمٍ مَوْلَى ابِي حُذَيْفَةَ وَابَيٍّ بْنِ كَعْبٍ وَمُعَاذ بْنِ جَبَلٍ قَالَ لا ادْرِي بَدَا بابَيّ اوْ بِمُعَاذ بْنِ جَبَلٍ (الحديث: ٣٧٥٨، اطرافه في: ٣٧٦٠، ٣٨٠٦، ٣٨٠٨، ٤٩٩٩): [١٦٠٠]

عەبدوڵلای کوڕی عەمری کوڕی عاص (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: بەگوێی خۆم لە زاری پیرۆزی خۆشەویستم بیستووە دەیفەرموو: (لەلای ئەم چوار کەسە قورئان بخوێنن و فێریقورئان ببن: لەلای عەبدوڵلای کوڕی مەسعوودو سالی ئازادکراوی ئەبو حوزەیفەو ئوبەییەی کوڕی کەعب و موعازی کوڕی جەبەل). پێغەمبەر (درودی خودای لێ بێ) لە پێش دا ناوی ئیبنو مەسعوودی هێنا، بۆ گرنگی پێدانی پتر پێی). (تاج/٥ ل/١٣٢ ز/٢٨ ف/١).

(٢٣) باب مِنْ فَضَائِلِ أَبَي بن كَعْب وَجَمَاعَةٍ مِنَ الأنصارِ رَضِيَ اللّهُ تَعَالى عنهم
باسی گەورەیی‌و سەروەری ئوبەییەی کوڕی کەعبو کۆمەڵێ لە یارانو هاوەڵانی پێغەمبەر (درودی خودا لەسەر پێغەمبەرو رەزای خودا لەوان بێ)

١٦٠١- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَمَعَ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللّهِ (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَرْبَعَةٌ كُلُّهُمْ مِنَ الأَنْصَارِ: مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ، وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، وَأَبُو زَيْدٍ. قَالَ قَتَادَةُ: قُلْتُ لأَنَسٍ: مَنْ أَبُو زَيْدٍ؟ قَالَ: أَحَدُ عُمُومَتِي.[١٦٠١]

ئەنەسی کوڕی مالیک (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: بەسەرینی پێغەمبەر خۆی (درودی خودای لەسەر بێ) ئەم چوار کەسەیە هەموو قورئانیان بەتەواوی لەبەربوو، وەهەر چواریشیان لە یاریدەدەران (ئەنصار) بوون: موعازی کوڕی جەبەل‌و ئوبەییەی کوڕی کەعب‌و زەیدی کوڕی ثابیت‌و

[١٦٠٠] تجريد/٤، ژمارە: ١٤٧٩ = ٣٧٥٨. مسلم: ٦٢٨٤ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/٢٦).

[١٦٠١] تجريد/٤، ژمارە: ١٤٩٤ = ٣٨١٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٠٣ = ٦٢٩٠ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٦٣ رقم الباب/١٧).

ئـەبو زەیـد، قـەتادە گـوتی: بـە ئەنەسـم گـوت: ئـەبو زەیـد کێیـە؟ فـەرمووی: (ئامۆزایەکی من بوو). {تاج/٣، زنجیرە: ٤٨، ژمارە: ٣٤٧٤. چاکێتی موعـازی کوڕی جەبەل. ج/٤. ش/ت = شەیخان و تەرمەزی}.

١٦٠٢- عَنْ انَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ): (لاَبَيّ انَّ اللَّهَ امَرَنِي انْ اقْرَا عَلَيْكَ ﴿لَمْ يَكُنْ الَّذينَ كَفَرُوا مِـنْ اهْـلِ الْكِتَـابِ﴾ قَـالَ: وَسَـمَّانِي قَـالَ: نَعَـمْ فَبَكَـى). (الحـديث: ٣٨٠٩، اطرافـه في: ٤٩٥٩، ٤٩٦٠، ٤٩٦١): [١٦٠٢]

ئەنەسـی کـوڕی مالیـك (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (درووودی خـودای لـێ بێ) بـە ئوبـەیی کـوڕی کـەعبی فـەرموو: (خـودای گـەورە فەرمانی پێم کردووە، کەسوورەتی: ﴿لم یکن الذین کفروا من اهل الکتاب﴾ لەلای تۆ بخوێنم).

ئوبەیی فەرمووی: بەناوی خۆم ناوی هێنام بۆت؟ فەرمووی: (بەڵێ) جالە خۆشیانا ئوبەیی دەستی کرد بە گریان (تاج/٥ ل/٢٩١ ف/٢ ز/٧٩ - دەبێ بـەهۆش و گۆشەوە گوێ بۆ خوێندنی قورئان شل بکرێ.

ڕوونکردنەوە:

ئەم بەهرانە لەم فەرموودەیە وەردەگیرێن:

١- فەزڵ و گەورەیی و بەهرەمەندیی ئوبەی.

٢- دەور کردنـــەوەو خوێنـــدنی قورئـــان و پـــەراوەکانی شـــەریعەت و ڕەوانکردنیان لەلای مامۆستاو پسپۆڕان، سوننەتێکی گەورەیە.

[١٦٠٢] تجریـد البخـاری/٤، ژمـارە: ١٤٩٣ = ٣٨٠٩ بخـاری. مـسلم: ٧٩٩ محمـد فـؤاد = ٦٢٩١ = ٦٢٩٤ شیحا.

٣- مامۆستا لای فەقێی خۆی بخوێنێ، کارێکی جوانی پەسەندە، لەبەر ئەوە نابێ کەس شەرم لە شتی وا بکا، بەڵکوو مایەی شانازییە بۆ هەردوولا.

(٢٤) مِن فَضَائِلِ سَعْدِ بن مُعَاذ (رضي الله عنه)

باسی گەورەیی‌و سەروەریی سەعدی کوڕی موعاذ (رەزای خودای لێ بێ)

١٦٠٣- عَنْ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَجَنَازَةُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ: «اهْتَزَّ لَهَا عَرْشُ الرَّحْمَنِ».[١٦٠٢]

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: تەرمەکەی سەعدی کوڕی موعاز لەبەردەممانا دانرابوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: تەخت‌و بارەگای خودای میهرەبان بۆی کەوتە لەرزەو بۆی خورۆشاوە!). {تاج/٣، زنجیرە: ٤٥، ژمارە: ٣٤٦٧ ج/٤ = چاپی چوارەم + تاج/١، زنجیرە: ٢٢٤، ژمارە: ١١٥٤ ج/٤} = (پرسیارو وەڵامی ناوگۆڕو سزای گۆڕ).

گێڕانەوەی تاج لەبەرگی یەکەما ژمارە: (١١٥٤) ئاوایە:

ئیبنو عومەر (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: ئائەم سەعدی کوڕی موعازە، کە تەخت‌و بارەگای مەزنی خودای گەورە، بۆ مەرگی هاتە جم‌و جووڵ‌و خرۆش‌و دەرگاکانی ئاسمانی، بۆ پێشوازی لێی، خرانە سەر پشت‌و حەفتا هەزار فریشتە هاتنە دیدەنی‌و دیاری، لەکاتی سەرە مەرگیداو لەکاتی بەرێکردنی تەرمەکەیدا، ئائەم سەعدە کە ئەمە پلەو پایەیەتی لەلای خودا، لەگەڵ ئەوەش دا، گۆڕەو شارێکی

[١٦٠٢] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٩٢ = ٣٨٠٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٠٠ - ٦٢٩٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٣ رقم الباب/١٢).

وەها وەها درا، کە پەراسووی راستو پەراسووی چەپی تێك پەڕاند، گۆڕ ئاوا بەتوندی گوشی، بەڵام لەپاشا رزگاری بوو). {تاج/٣/٥٧٣ چ/٤ – ن/ش}.

١٦٠٤- عَنْ الْبَرَاءَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: أُهْدِيَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حُلَّةُ حَرِيرٍ، فَجَعَلَ أَصْحَابُهُ يَلْمُسُونَهَا، وَيَعْجَبُونَ مِنْ لِينِهَا، فَقَالَ: «أَتَعْجَبُونَ مِنْ لِينِ هَذِهِ؟ لَمَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنْهَا وَأَلْيَنُ».[١٦٠٤]

بەرائی کوڕی عازیب (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئوکەیدیری دەومەتولجەندەل، قاتێ جلی ئاورێشمینی بەدیاریی هێنا بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئێمەیش دەستمان لێ دەخشانو پێمان سەیربوو کە ئەوەندە نەرمە، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (سەیرتان لە نەرمیو سفتی ئەم جلە دێ؟) گوتمان: بەڵێ. فەرمووی: (دەستە سڕەکانی سەعدی کوڕی موعاز لەبەهەشتا لەمە باشترو نەرمترن!). {تاج/٣، زنجیرە: ٢٩، ژمارە: ٢٧٦٢ چ/٤} + {تاج/٤، زنجیرە: ٦٦، ژمارە: ٤٥٢٥. چاپی چوارەم = باسی سەرانە}.

١٦٠٥- أَنَسٌ إبن مالك – رضى الله عنه – قَالَ أُهْدِىَ لِلنَّبِىِّ – صلى الله عليه وسلم – جُبَّةُ سُنْدُسٍ، وَكَانَ يَنْهَى عَنِ الْحَرِيرِ، فَعَجِبَ النَّاسُ مِنْهَا فَقَالَ « وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَمَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِى الْجَنَّةِ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا » [١٦٠٥]

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) رێگریی دەکرد لە بەکارهێنانی ئاوریشم، جارێ جوببەیەکی ئاوریشمیان بە دیاری هێنا بۆی، خەڵکەکە سەرسام بوون لە جوانیو شیرینی ئەو جبەیە، پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ)

[١٦٠٤] بخاری. مناقب الأنصار: ٣٨٠٢. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٠١ = ٦٢٩٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٣ رقم الباب/١٢).

[١٦٠٥] بخاری. هبة: ٢٦١٥، مسلم: ٦٣٠١ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥١ رقم الباب/٢٨).

فەرمووی: (سوێندم بەو کەسە کە گیانی موحەممەدی بە دەستە، کە خودای گەورەو سەروەرو بالاّ دەستە، دەستە سڕەکانی سەعدی کوڕی معاز، لە بەهەشتا لەمە جوانترە).

(٢٦) بابُ من فَضَائِلِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بن حَرَامٍ، والِدِ جابِرٍ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالى عَنْهُمَا

باسی گەورەیی عەبدوڵلای کوڕی عەمری کوڕی حەرام، کە باوکی جابیرە (ڕەزای خودا لە جابیرو لە عەبدوڵلای باوکی)

١٦٠٦- حديث جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللّٰهِ – رضى الله عنهما – قَالَ جِيءَ بِأَبِي يَوْمَ أُحُدٍ ، قَدْ مُثِّلَ بِهِ حَتَّى وُضِعَ بَيْنَ يَدَىْ رَسُولِ اللّٰهِ – صلى الله عليه وسلم – وَقَدْ سُجِّىَ ثَوْبًا فَذَهَبْتُ أُرِيدُ أَنْ أَكْشِفَ عَنْهُ فَنَهَانِي قَوْمِي ، ثُمَّ ذَهَبْتُ أَكْشِفُ عَنْهُ فَنَهَانِي قَوْمِي ، فَأَمَرَ رَسُولُ اللّٰهِ – صلى الله عليه وسلم – فَرُفِعَ فَسَمِعَ صَوْتَ صَائِحَةٍ فَقَالَ « مَنْ هَذِهِ » . فَقَالُوا ابْنَةُ عَمْرٍو أَوْ أُخْتُ عَمْرٍو . قَالَ « فَلِمَ تَبْكِي أَوْ لاَ تَبْكِي فَمَا زَالَتِ الْمَلاَئِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى رُفِعَ» [١٦٠٦]

ئەمە دەقی ژمارە: (١٦٩٧)ی پوختەی موسلیمە، دەیکەین بە ڕوونکردنەوە بۆ ئێرە:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أُصِيبَ أَبِي يَوْمَ أُحُدٍ، فَجَعَلْتُ أَكْشِفُ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهِ وَأَبْكِي، وَجَعَلُوا يَنْهَوْنَنِي، وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) لاَ يَنْهَانِي، قَالَ: - وَجَعَلَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ عَمْرٍو تَبْكِيهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «تَبْكِيهِ أَوْ لاَ تَبْكِيهِ، مَا زَالَتِ الْمَلاَئِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى رَفَعْتُمُوهُ». {الحديث: ٦٣٠٥ = ٦٣١٣ فم = ف.م = فتح الملهم بشرح صحيح الامام مسلم. تجريد البخاري، الترجمة

[١٦٠٦] تجرید/٢، ژمارە: ٦٠٢ = ١٢٤٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٩٧ = ٦٣٠٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٢٣ رقم الباب/٣٥).

الكرديـة، المجلّـد الثـانى الـرقم: ٦٠٢ = ١٢٤٤، ١٢٩٣، ٢٨١٦، ٤٠٨٠. نـسائى. جنائز: ١٨٤٤. تحفة الأشراف: ٣٠٤٤}:

جـابير (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: لـەرۆژی غـەزای ئوحـوددا بـاوکم کـوژرا، کاتـێ لاشـەکەیان هێنـا بـۆلای پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) لووتو گوێیان کردبوو، منیش چووم سەریم هەڵدایـەوەو دەستـم کـرد بـەگریان بۆی!

خزمان نەیاندەهێشت بۆیبگریم، بەڵام پێغەمبەر (دروودی خودای لەسـەر بێ) گەرچی ئاگای لێم بوو، بەڵام قەدەغەی لێ نەکردمو رێی لێ نەگرتم کە بـۆی بگریم، تا فاتیمەی کچی عەمر، کە خوشکی باوکم بـوو، وە پـووری بـاوکیم بـوو، هاتە سەر تەرمەکەو دەستی کرد بەگریان بۆی.

ئەوسا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (بـۆی بگریـتو بۆی نەگریت ئەی فاتیمە! بۆ عەبدوڵڵای برات چون یەکە، چونکە ئەو بەپایـەی شەهیدیی گەیشتووە، بەپایەو شـانی خـۆی شـادبووە، ئـەو لـەلای خـودا ئەوەنـدە بەقـەدرو بـەرێزە، فریـشتەی ڕەحمـەت بـە باڵیـان سـێبەریان بـۆی کردبـوو، تـا لەخۆرەتاوەکـە بیپـارێزنو تـا لاشـەکەی تێـك نەچێت، وەگیـانی پـاكو پـیرۆزی بـەرزەوە بکـەن بـۆ ئاسمـان، ئەمـە حاڵیـان بـوو هـەتا ئەوکاتـەی کـە لەسـەر تاتەشۆرەکە هەڵتان گرت). {تاج/٣، زنجیرە: ٥١، ژمارە: ٣٤٨٢ ج/٤}.

روونکردنەوە:

عەبدوڵڵای کوڕی عەمری کوڕی حـەرام، بـاوکی جـابیری کـوڕی عەبـدوڵڵا، ئامـادەی غـەزای بـەدر بـووە، لەغـەزای ئوحـوددا کـوژراو شـەهیدکرا، کافرەکـان لەشیان شێواندبوو، لووتو گوێو دەستو پایـان کردبـوو، لەپـەیمانی عەقەبـەدا یەکێك بوو لـە نوقـەباکان. لـەپاش شـەهیدبوونی کەرامـەتی لێ بینـراوە، لـەپاش

چڵو شەش ساڵ، لافاو گۆڕەکەی دەرخست، کە لاشەکەیان گواستەوە وەك خۆی مابوو، وەك دوێنێ نێژرابێ وابوو، هەروا لاشەی عەمری کوڕی جەمووحیش لەگەڵ ئەودا لەیەك گۆڕدا بوون، ئەویش وەك خۆی مابوو، یەك دەنك نەگۆڕابوو، یەکێکیان لەکاتی ناشتنەکەیدا، دەستێکی لەسەر برینەکەی بوو، ویستیان دەستی لابەن لەسەر برینەکەی‌و لەتەنیشتی تەرمەکەیەوە دەستی ڕاکێشن، کەوایان لێ کرد، دەستەکە وەك جاران ڕۆیشتەوە سەر شوێن برینەکەی‌و لەوێ لەسەر برینەکە ڕاوەستا.

(٢٨) باب من فضائل أبي ذر ﴿رضي الله عنه﴾

باسی گەورەیی‌و سەروەریی ئەبو زەڕ (ڕەزای خودای لێ بێ)

١٦٠٧- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: لَمَّا بَلَغَ أَبَا ذَرٍّ مَبْعَثُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِمَكَّةَ، قَالَ لأَخِيهِ أَنيس: ارْكَبْ إِلَى هَذَا الْوَادِي فَاعْلَمْ لِي عِلْمَ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ يَأْتِيهِ الْخَبَرُ مِنَ السَّمَاءِ، فَاسْمَعْ مِنْ قَوْلِهِ ثُمَّ ائْتِنِي. فَانْطَلَقَ الآخَرُ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَبِي ذَرٍّ، فَقَالَ: رَأَيْتُهُ يَأْمُرُ بِمَكَارِمِ الأَخْلاَقِ وَكَلاَمًا مَا هُوَ بِالشِّعْرِ. فَقَالَ: مَا شَفَيْتَنِي فِيمَا أَرَدْتُ. فَتَزَوَّدَ وَحَمَلَ شَنَّةً لَهُ فِيهَا مَاءٌ، حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، فَأَتَى الْمَسْجِدَ فَالْتَمَسَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلاَ يَعْرِفُهُ وَكَرِهَ أَنْ يَسْأَلَ عَنْهُ، حَتَّى أَدْرَكَهُ - يَعْنِي اللَّيْلَ – فَاضْطَجَعَ، فَرَآهُ عَلِيٌّ، فَعَرَفَ أَنَّهُ غَرِيبٌ، فَلَمَّا رَآهُ تَبِعَهُ، فَلَمْ يَسْأَلْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ احْتَمَلَ قُرَيْبَتَهُ وَزَادَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَظَلَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ وَلاَ يَرَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، حَتَّى أَمْسَى فَعَادَ إِلَى مَضْجَعِهِ، فَمَرَّ بِهِ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)، فَقَالَ: مَا أَنَى لِلرَّجُلِ أَنْ يَعْلَمَ مَنْزِلَهُ؟ فَأَقَامَهُ فَذَهَبَ بِهِ مَعَهُ وَلاَ يَسْأَلُ وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ الثَّالِثِ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ، فَأَقَامَهُ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) مَعَهُ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: أَلاَ تُحَدِّثُنِي مَا الَّذِي أَقْدَمَكَ هَذَا الْبَلَدَ؟ قَالَ: إِنْ أَعْطَيْتَنِي عَهْدًا وَمِيثَاقًا

لَتُرْشِدَنِّي فَعَلْتُ، فَفَعَلَ، فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ: فَإِنَّهُ حَقٌّ وَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَإِذَا أَصْبَحْتَ فَاتَّبِعْنِي، فَإِنِّي إِنْ رَأَيْتُ شَيْئًا أَخَافُ عَلَيْكَ قُمْتُ كَأَنِّي أُرِيقُ الْمَاءَ، فَإِنْ مَضَيْتُ فَاتَّبِعْنِي حَتَّى تَدْخُلَ مَدْخَلِي، فَفَعَلَ. فَانْطَلَقَ يَقْفُوهُ، حَتَّى دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، وَدَخَلَ مَعَهُ، فَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، وَأَسْلَمَ مَكَانَهُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «ارْجِعْ إِلَى قَوْمِكَ فَأَخْبِرْهُمْ حَتَّى يَأْتِيَكَ أَمْرِي». فَقَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لأَصْرُخَنَّ بِهَا بَيْنَ ظَهْرَانَيْهِمْ. فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ، فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ: أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. وَثَارَ الْقَوْمُ فَضَرَبُوهُ حَتَّى أَضْجَعُوهُ عَلَى الأَرْضِ، وَأَتَى الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدُالْمُطَلِب (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) فَأَكَبَّ عَلَيْهِ، فَقَالَ: وَيْلَكُمْ أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ مِنْ غِفَارٍ، وَأَنَّ طَرِيقَ تُجَّارِكُمْ إِلَى الشَّامِ عَلَيْهِمْ؟! فَأَنْقَذَهُ مِنْهُمْ، ثُمَّ عَادَ مِنَ الْغَدِ بِمِثْلِهَا، وَثَارُوا عَلَيْهِ، فَضَرَبُوهُ، فَأَكَبَّ عَلَيْهِ الْعَبَّاسُ فَأَنْقَذَهُ). [١٦٠٧]

ئیبنو عەبباس (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: ئەبو زەڕ کاتێ دەبیسێت، خودا پێغەمبەری کردووە بە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بە ئونەیسی برای دەڵێ: ئادەی سواربە، بچۆ بۆ ئەم دۆڵی مەککەیە، دەنگوباسی ئەم پیاوەم بۆ بزانە، کە لەمەککە پەیدابووەو خۆی بە پێغەمبەر دەزانێ، گوایە لە ئاسمانەوە هەواڵو باسو خواسی بۆ دێت، گوێ لەقسەی بگرەو لەپاشا وەرەوە بۆلام، جا براکەی دەڕوات تا دەچێتە مەککە، لەوێ گوێ لەفەرمایشتی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) دەگرێو دەگەڕێتەوە بۆلای ئەبو زەڕو پێی دەڵێ: ئەو پیاوەم دی، فەرمان دەکا بە رەفتاری بەرزو خووی شیرینو جۆرە قسەیێ

[١٦٠٧] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٠٢ - ٣٥٢٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٠٥ - ٦٣١٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٣ رقم الباب/٣٣).

دەکا، لە شیعرو هۆنراوە ناچێ، ئەبو زەڕیش دەڵێ: بەدەردی منت نەخوارد، ئینجا خۆی تویشوو دەکاو کوندەیێ ئاو هەڵ دەگرێو دەڕوا تا دەچێتە مەککە.

لەوێ دەچێتە مزگەوتو دەگەڕێ بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەڵام لەبەرئەوەی خۆی نایناسێو حەزیش ناکا لەکەسی تر بپرسێ نایدۆزێتەوە، دەمێنێتەوە تاشەو دادێ، جا رادەکشێ، عەلی دەیبینێتو دەزانێ کە ئەمە غەریبەو نامۆیە پێی دەڵێ: نابەڵەدی؟ دەڵێ: بەڵێ، خەڵکی ئێرەنیم، ئیتر عەلی خوڵکی دەکاو ئەویش شوێنی دەکەوێو دەچنەوە بۆماڵەوە، ئەو شەوە کەسیان پرسیار لەکەسیان ناکەن کەتۆ کێیتو کێ نیتو چ کارەیتو چ کارەنیت، کە رۆژ دەبێتەوە ئەبو زەڕ کوندەو تویشووەکەی خۆی هەڵ دەگرێتو دەچێتەوە بۆ مزگەوت، ئەو رۆژەیش تا ئێواریێ دەمێنێتەوەو پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نابینێ، کە شەوی بەسەردا هات دەچێتەوە لەجێگەی دوێ شەوی خۆیا پاڵ دەکەوێتەوەو عەلی کوڕی ئەبو طالیب دێتەوە بۆلایو دەڵێ: ئەوە چییە، هێشتا ئەم پیاوە خانە خوێکەی خۆی نا ناسێتەوە؟ جا هەڵی دەستێنێو لەگەڵیا دەچێتەوە بۆ ماڵی عەلیو ئەو شەوەشیان کەسیان پرسیاری هیچ شتێ لەکەسیان ناکەن، رۆژی سێیەم دیسانەوە عەلی دێتەوەو هەڵی دەسێنێتەوەو دەیباتەوە، ئەوجار عەلی دەڵێ: ئەرێ پێم ناڵێیت تۆ بۆچی هاتوویتو منەی چی دەکەیت؟ ئەویش دەڵێ: ئەگەر گفتو پەیمانم بدەیتێ، کە رابەریم دەکەیت ئەوا پێت دەڵێم کە بۆچی هاتووم، ئەویش بەڵێنی ئەوەی پێ دەدات، جا ئەویش پێی دەڵێ: کە بۆچی هاتووەو عەودالی دوای چییە، عەلی دەڵێ: ئەوەی کە ژنەوتووتە لەم بارەیەوە راستەو دروستەو ئەو پیاوە بەڕاستی فرستادەو پێغەمبەری خودایە، کەوایە بەیانی لەشوێنی منەوە وەرە، ئەگەر شتێکی وام بینی کە زیانو مەترسی هەبوو بۆ تۆ ئەوە دەوەستم لەپاڵ دیوارێکا، گوایا دەست بەئاو

دەگەیەنم، تۆش دوور بەدوور چاوەڕوانم بکە، جا کە لەوجێگەیە دەستم کرد بەڕۆیشتن دیسان شوێنم بکەوەرەوە، تامن چوومە کوێوە تۆیش لەدوامەوە وەرە ژوورەوە، ئەویش وادەکا، لەدوایەوە دەڕوا تا دەچنە لای پێغەمبەرو ئەبو زەڕ گوێ لە فەرمایشتەکانی دەگرێو هەر لەوێدا ئیسلام دەبێ، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی دەفەرموێ: (بچۆرەوە بۆ ناو هۆزەکەتو قسەیان بۆ بکەو هەواڵیان پێ بدە، هەتا فەرمانی خۆمت بۆ دێ، ئەوجا وەرەوە بۆلام. ئەبو زەڕ دەڵێ: بەو خودایەی کە گیانی من والەدەستی تەوانایی ئەودا، بانگەوازی وشەی یەکتایی خودا، لەناو جەرگەی کۆمەڵەکەیانا، بەبێ پەروا بەدەنگێکی بەرز هەڵ دەدەم. جا ئەبو زەڕ (رەزای خودای لێ بێ) دەردەچێو دەڕوا تادەچێتە مزگەوتو لەوێ بەهەمووو هێزی خۆی بانگەواز هەڵ دەداو دەڵێ: {أَشْهَدُ أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللّه وَأَنَّ مُحَمّداً رَسُولُ اللّهِ} : شایەتی دەدەم کەهەر خودا خۆی خودای راستو دروستەو جگە لەیەزدانی پاك خودای تر نییە، ئەگەر گریمان کەسێ بڵێ خوای تر هەیە درۆیە، وەشایەتیش دەدەم کە موحەممەد پێغەمبەرو رەوانەکراوی خودایە).

ئیتر کەئەبو زەڕ وادەڵێ، هۆزی بت پەرست بۆی هەڵ دەستنو دەچنە وێزەیو تێرو پڕی دەکوتنو شل کوتی مەرگی دەکەن، تا رایدەخەنو لەگولو گۆی دەخەن!

تا عەبباس دەچێو خۆی دەدا بەسەریداو دەڵێ: خانە خراپینە! ئەدی خۆتان نازانن کە ئەمە لەهۆزی غیفارەو غیفارییە، رێگەی بازرگانی خۆشتان کەدەچن بۆ شام بەسەر ئەو هۆزەدا تێ دەپەڕێ!

جا بەم شێوەیە عەبباس ئەبو زەڕ رزگار دەکا لەدەستیان لەپاشا لەڕۆژی دواییشدا هەروا دەکاتەوەو ئەوانیش پەلاماری دەدەنەوەو دیسانەوە سەرو

گوێلاکی دەکوتنەوەو جەزرەبەی دەدەنەوە، هەمدیسان عەبباس خۆی دەداتەوە بەسەریاو رزگاری دەکاتەوە لەدەستیان). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٩، ژمارە: ٣٥٠٧ ج/٤ - باسی گەورەیی کۆمەڵێ لەیارانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ)}.

ئەمەیش لە دواوە دەقی ژمارە: (١٧٠٤)ی پوختەی موسلیمە، سەبارەت بەم بابەتە، سوودو بەهرەی زۆری تری واتیادا، بۆ دەوڵەمەند کردنی بابەتەکە راگوێزی دەکەم:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: قَالَ أَبُو ذَرٍّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): خَرَجْنَا مِنْ قَوْمِنَا غِفَارٍ، وَكَانُوا يُحِلُّونَ الشَّهْرَ الْحَرَامَ، فَخَرَجْتُ أَنَا وَأَخِي أُنَيْسٌ وَأُمُّنَا، فَنَزَلْنَا عَلَى خَالٍ لَنَا، فَأَكْرَمَنَا خَالُنَا وَأَحْسَنَ إِلَيْنَا، فَحَسَدَنَا قَوْمُهُ، فَقَالُوا: إِنَّكَ إِذَا خَرَجْتَ عَنْ أَهْلِكَ خَالَفَ إِلَيْهِمْ أُنَيْسٌ، فَجَاءَ خَالُنَا فَنَثَا عَلَيْنَا الَّذِي قِيلَ لَهُ، فَقُلْتُ: لَهُ أَمَّا مَا مَضَى مِنْ مَعْرُوفِكَ فَقَدْ كَدَّرْتَهُ، وَلاَ جِمَاعَ لَكَ فِيمَا بَعْدُ، فَقَرَّبْنَا صِرْمَتَنَا فَاحْتَمَلْنَا عَلَيْهَا، وَتَغَطَّى خَالُنَا ثَوْبَهُ فَجَعَلَ يَبْكِي، فَانْطَلَقْنَا حَتَّى نَزَلْنَا بِحَضْرَةِ مَكَّةَ، فَنَافَرَ أُنَيْسٌ عَنْ صِرْمَتِنَا، وَعَنْ مِثْلِهَا، فَأَتَيَا الْكَاهِنَ، فَخَيَّرَ أُنَيْسًا، فَأَتَانَا أُنَيْسٌ بِصِرْمَتِنَا وَمِثْلِهَا مَعَهَا. قَالَ: وَقَدْ صَلَّيْتُ يَا ابْنَ أَخِي قَبْلَ أَنْ أَلْقَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِثَلاَثِ سِنِينَ. قُلْتُ: لِمَنْ؟ قَالَ: لِلَّهِ. قُلْتُ: فَأَيْنَ تَوَجَّهُ؟ قَالَ: أَتَوَجَّهُ حَيْثُ يُوَجِّهُنِي رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ، أُصَلِّي عِشَاءً حَتَّى إِذَا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ أُلْقِيتُ كَأَنِّي خِفَاءٌ حَتَّى تَعْلُوَنِي الشَّمْسُ، فَقَالَ لِي أُنَيْسٌ: إِنَّ لِي حَاجَةً بِمَكَّةَ فَاكْفِنِي، فَانْطَلَقَ أُنَيْسٌ حَتَّى أَتَى مَكَّةَ، فَرَاثَ عَلَيَّ، ثُمَّ جَاءَ، فَقُلْتُ: مَا صَنَعْتَ؟ قَالَ: لَقِيتُ رَجُلاً بِمَكَّةَ عَلَى دِينِكَ، يَزْعُمُ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَرْسَلَهُ. قُلْتُ: فَمَا يَقُولُ النَّاسُ؟ قَالَ: يَقُولُونَ: شَاعِرٌ، كَاهِنٌ، سَاحِرٌ، وَكَانَ أُنَيْسٌ أَحَدَ الشُّعَرَاءِ. قَالَ أُنَيْسٌ: لَقَدْ سَمِعْتُ قَوْلَ الْكَهَنَةِ، فَمَا هُوَ بِقَوْلِهِمْ، وَلَقَدْ وَضَعْتُ قَوْلَهُ عَلَى أَقْرَاءِ الشِّعْرِ، فَمَا يَلْتَئِمُ عَلَى لِسَانِ أَحَدٍ بَعْدِي أَنَّهُ شِعْرٌ، وَاللَّهِ إِنَّهُ لَصَادِقٌ، وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ. قَالَ: قُلْتُ: فَاكْفِنِي حَتَّى أَذْهَبَ فَأَنْظُرَ. قَالَ:

فَأَتَيْتُ مَكَّةَ، فَتَضَعَّفْتُ رَجُلاً مِنْهُمْ، فَقُلْتُ: أَيْنَ هَذَا الَّذِى تَدْعُونَهُ الصَّابِئَ؟ فَأَشَارَ إِلَىَّ فَقَالَ: الصَّابِئَ، فَمَالَ عَلَىَّ أَهْلُ الْوَادِى بِكُلِّ مَدَرَةٍ وَعَظْمٍ حَتَّى خَرَرْتُ مَغْشِيًّا عَلَىَّ. قَالَ: فَارْتَفَعْتُ حِينَ ارْتَفَعْتُ كَأَنِّى نُصُبٌ أَحْمَرُ، قَالَ: فَأَتَيْتُ زَمْزَمَ فَغَسَلْتُ عَنِّى الدِّمَاءَ، وَشَرِبْتُ مِنْ مَائِهَا، وَلَقَدْ لَبِثْتُ يَا ابْنَ أَخِى ثَلاَثِينَ بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ، مَا كَانَ لِى طَعَامٌ إِلاَّ مَاءُ زَمْزَمَ فَسَمِنْتُ حَتَّى تَكَسَّرَتْ عُكَنُ بَطْنِى، وَمَا وَجَدْتُ عَلَى كَبِدِى سُخْفَةَ جُوعٍ. قَالَ: فَبَيْنَا أَهْلُ مَكَّةَ فِى لَيْلَةٍ قَمْرَاءَ إِضْحِيَانَ، إِذْ ضُرِبَ عَلَى أَسْمِخَتِهِمْ فَمَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ أَحَدٌ، وَامْرَأَتَانِ مِنْهُمْ تَدْعُوَانِ إِسَافًا وَنَائِلَةَ. قَالَ: - فَأَتَتَا عَلَىَّ فِى طَوَافِهِمَا، فَقُلْتُ: أَنْكِحَا أَحَدَهُمَا الأُخْرَى، قَالَ: فَمَا تَنَاهَتَا عَنْ قَوْلِهِمَا؟ قَالَ: فَأَتَتَا عَلَىَّ، فَقُلْتُ: هَنٌ مِثْلُ الْخَشَبَةِ، غَيْرَ أَنِّى لاَ أَكْنِى! فَانْطَلَقَتَا تُوَلْوِلاَنِ وَتَقُولاَنِ: لَوْ كَانَ هَا هُنَا أَحَدٌ مِنْ أَنْفَارِنَا، قَالَ: فَاسْتَقْبَلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبُو بَكْرٍ وَهُمَا هَابِطَانِ، قَالَ: «مَا لَكُمَا»؟ قَالَتَا: الصَّابِئُ بَيْنَ الْكَعْبَةِ وَأَسْتَارِهَا. قَالَ: «مَا قَالَ لَكُمَا»؟ قَالَتَا: إِنَّهُ قَالَ: لَنَا كَلِمَةً تَمْلأُ الْفَمَ. وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى اسْتَلَمَ الْحَجَرَ، وَطَافَ بِالْبَيْتِ هُوَ وَصَاحِبُهُ، ثُمَّ صَلَّى، فَلَمَّا قَضَى صَلاَتَهُ، قَالَ أَبُو ذَرٍّ: فَكُنْتُ أَنَا أَوَّلُ مَنْ حَيَّاهُ بِتَحِيَّةِ الإِسْلاَمِ، قَالَ: فَقُلْتُ: السَّلاَمُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «وَعَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ»، ثُمَّ قَالَ: «مَنْ أَنْتَ»؟ قَالَ: قُلْتُ: مِنْ غِفَارٍ. قَالَ: فَأَهْوَى بِيَدِهِ فَوَضَعَ أَصَابِعَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ، فَقُلْتُ فِى نَفْسِى: كَرِهَ أَنِ انْتَمَيْتُ إِلَى غِفَارٍ، فَذَهَبْتُ آخُذُ بِيَدِهِ فَقَدَعَنِى صَاحِبُهُ وَكَانَ أَعْلَمَ بِهِ مِنِّى، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ثُمَّ قَالَ: «مَتَى كُنْتَ هَا هُنَا»؟ قَالَ: قُلْتُ: قَدْ كُنْتُ هَا هُنَا مُنْذُ ثَلاَثِينَ بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ. قَالَ: «فَمَنْ كَانَ يُطْعِمُكَ؟». قَالَ: قُلْتُ: مَا كَانَ لِى طَعَامٌ إِلاَّ مَاءُ زَمْزَمَ فَسَمِنْتُ حَتَّى تَكَسَّرَتْ عُكَنُ بَطْنِى، وَمَا أَجِدُ عَلَى كَبِدِى سُخْفَةَ جُوعٍ. قَالَ: «إِنَّهَا مُبَارَكَةٌ إِنَّهَا طَعَامُ طُعْمٍ». فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): يَا رَسُولَ اللَّهِ، ائْذَنْ لِى فِى طَعَامِهِ اللَّيْلَةَ. فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبُو بَكْرٍ وَانْطَلَقْتُ مَعَهُمَا، فَفَتَحَ أَبُو بَكْرٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)

بَابًا، فَجَعَلَ يَقْبِضُ لَنَا مِنْ زَبِيبِ الطَّائِفِ، وَكَانَ ذَلِكَ أَوَّلَ طَعَامٍ أَكَلْتُهُ بِهَا، ثُمَّ غَبَرْتُ مَا غَبَرْتُ، ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَقَالَ: «إِنَّهُ قَدْ وُجِّهَتْ لِي أَرْضٌ ذَاتُ نَخْلٍ، لاَ أُرَاهَا إِلاَّ يَثْرِبَ، فَهَلْ أَنْتَ مُبَلِّغٌ عَنِّي قَوْمَكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَنْفَعَهُمْ بِكَ، وَيَأْجُرَكَ فِيهِمْ»؟ فَأَتَيْتُ أُنَيْسًا، فَقَالَ: مَا صَنَعْتَ؟ قُلْتُ: صَنَعْتُ أَنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. قَالَ: مَا بِي رَغْبَةٌ عَنْ دِينِكَ، فَإِنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. فَأَتَيْنَا أُمَّنَا، فَقَالَتْ: مَا بِي رَغْبَةٌ عَنْ دِينِكُمَا، فَإِنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ، فَاحْتَمَلْنَا حَتَّى أَتَيْنَا قَوْمَنَا غِفَارًا، فَأَسْلَمَ نِصْفُهُمْ، وَكَانَ يَؤُمُّهُمْ إِيمَاءُ بْنُ رَحَضَةَ الْغِفَارِيُّ وَكَانَ سَيِّدَهُمْ، وَقَالَ نِصْفُهُمْ: إِذَا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَدِينَةَ أَسْلَمْنَا. فَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَدِينَةَ، فَأَسْلَمَ نِصْفُهُمُ الْبَاقِي، وَجَاءَتْ أَسْلَمُ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِخْوَتُنَا نُسْلِمُ عَلَى الَّذِي أَسْلَمُوا عَلَيْهِ، فَأَسْلَمُوا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا، وَأَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ». {الحديث: ٦٣٠٩ = ٦٣١٧ فـم. تجريد/٤، رقم: ١٤٠٣ = ٣٥٢٢، ٣٨٦١. تحفة الأشراف: ١١٩٤٢}:

عەبدوڵڵای کوڕی صامیت (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئەبو زەڕ (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: هۆزەکەمان کە هۆزی غیفار بوو، مانگە حەرامەکان کە خودا شەڕو شۆڕی تیا حەرام کردوون، ئەوان شەڕو شۆڕیان لەو مانگانەدا بەحەڵاڵ دەزانیو ڕێزی ئەو مانگانەیان دەشکاند، جا لەبەر ئەمە منو دایکمو ئونەیسی برام لەناویان دەرچووینو ڕۆیشتین، چووین بۆلای خاڵێکمان، لەوێ لەلای ئەو ماینەوە، خاڵەکەمان ڕێزێکی باشی لێ گرتین وە پیاوەتی زۆری لەگەڵ نواندین، بەڵام هۆزەکەی حەسوودییان پێ بردین، بە خاڵمیان گوتبوو: کەتۆ لەماڵ نابی، ئونەیسی خوشکەزات بە ژنەکەت فێربووە!

جا خاڵمان هات بۆلامان ئەوەی کە بیستبووی لەم لایەنەوە گێڕایەوە بۆمان!

منیش پێیم گوت: ئەو چاکەو پیاوەتییەی کەتۆ لەگەڵت کردین، بەمە لەکەدارت کرد، لەبەرئەوە لەپاش ئەم گومانە خراپەی تۆ بەئێمە، پێکەوە بوونی ئێمەو ئێوە بەیەکەوە زۆر ئەستەمە، جارۆیشتین بەلای ولاخەکانمانەوەو کۆچو بارمان پێچایەوەو سواربووین رۆیشتین.

خاڵیشمان سەری خۆی بەجلەکەی داپۆشیو دەستی کرد بەگریان، رۆیشتین لەنزیك شاری مەککە دابەزین!! جا لەوێ ئونەیسی برام کەخۆی شاعیربوو، لەگەڵ شاعیرێکی تردا، کە پیاوێ بوو، گرەویان لەسەرئەوە کرد: کە کامیان شاعیرتر بێ، گرەوەکە بۆئەو بێ، ئونەیس رانە وشترەکەی خۆمانی دانا لەبارمتەی گرەوەکەدا، کابراکەی تریش رانە وشترێکی وەك ئەوەی ئێمەی دانا، لەبارمتەی گرەوەکەدا کە هەرکامیان بیبەنەوە هەردوو برە وشترەکان بۆ ئەوبێ! جابۆ دادگایی چوون بۆلای پیاوێکی کاهینو دەستیان کرد بەشەرە شیعر، لە ئەنجاما کاهینەکە بریاریدا کە ئونەیس براوەیە، چونکە ئەو شاعیرترە. جا ئونەیس دوو برکە وشتری هێنایەوە، برکە وشترەکەی خۆمان کەدابینابوو لە بارمتەی گرەوەکەداو برکە وشتری شاعیرەکەی تریش کە بەقەد برکە وشترەکەی ئێمە بوو!!

ئەبو زەر فەرمووی بە عەبدوڵلای کوری صامیت: ئەی برازای خۆم! بەسێ ساڵ بەرلەوە کە بەخزمەت پێغەمبەر بگەمو ئیسلام ببم، نوێژم دەکرد، بەشێوە نوێژێکی تایبەتی، کە جیابوو لەم نوێژەی ئێستای خۆمان.

عەبدوڵلا فەرمووی: پێم گوت: نوێژت بۆ کێ دەکرد؟ فەرمووی: بۆ خودا. عەرزیم کرد: ئەی بەرەو کوێ رووت دەکردو لەنوێژەکەدا رووت دەکردە کوێ؟ فەرمووی: بەرەو ئەوێ لە نوێژەکەما رووم دەکرد کە خودا خۆی ئاراستەی دەکردمو مەیلی لەسەری بوو کە رووبکەمە ئەوێ!

ئیتر بەشەو نوێژێکی دوورو درێژم دەکرد، هەتا بەرە بەرە خەو زۆری بۆ دەهێنام‌و لاڵ‌و پاڵ دەکەوتم بەلادا، وەك خەرقە کۆنێکی فڕێ دراو! هەتا هەتاو زۆری بۆ دەهێنام ئەوسا خەبەرم دەبۆوە!

جا ئونەیسی برام پێی گوتم: من لە مەککە ئیشێکم هەیە، دەچم بۆ ئەوێ، تۆ لێرە بمێنەرەوە، ئەرکەکانی منیش جێبەجێ بکە، جا ئونەیس رۆیشت بۆ مەککە، درەنگ هاتەوە، کەهاتەوە پێیم گوت: چیت کرد بەچی؟ گوتی: پیاوێکم بینی لە مەککە، لەسەر ئایینەکەی تۆیە، ئەویش وەك تۆ تاك پەرستەو بەس خودا دەپەرستێ‌و بت‌و شتی وا ناپەرستێ، وە بەقسەی خۆی دەڵێ: خودای پیرۆزو گەورە ئەوی رەوانە کردووە، بۆ رابەریی ئەو خەڵکە. گوتم: ئەی باشە، ئەی خەڵکەکە دەڵێن چی؟ گوتی: یەکێ دەڵێ: شاعیرە، یەکێ تر دەڵێ: شاعیر نییە کاهینە، یەکێ تر دەڵێ: نە شاعیرەو نە کاهینە ساحیرەو جادوو بازە!!

فەرمووی: ئونەیس خۆی شاعیر بوو، یەکێ بوو لەشاعیرانی سەردەمی خۆی. ئونەیس گوتی: من قسەو گوتەی کاهینم زۆر بیستووە، وە قسەی کاهینانم زۆر بەراورد کردووە، ئەم پیاوە بەهیچ جۆرێ لەکاهین ناکاو کاهین نییە، وە قسەکانیم بەپێی پێوەرو سەرواو کێشەکانی شیعر بەراورد کرد، لەشیعر ناکەن، وەکەسی تریش ناتوانێ کە بیسەلمێنێ کەئەوە شیعرە. سوێندم بەخودا ئەو پیاوە راستەکاو راستگۆیە، وە ئەوانەی کە دەڵێن: شاعیرە یا کاهینە، یا جادووبازە ئەوانە درۆ دەکەن!!

ئەبو زەڕ فەرمووی: پێیم گوت: دەی تۆ ئەمجارە لەجێگەی من بەو ئیشەکانی منیش بکە، بامن بچم سۆراخی بکەم‌و بزانم چییە. فەرمووی: جاخۆم رۆیشتم بۆ مەککە، پیاوێکی فرە هەژارم بینی، لەبەر هەژاری گومانی

ئەوەی لێ نەدەكرا كە ئازاری كەس بدات، پێیم گوت: ئەو پیاوەی كەئێوە پێی دەڵێن: (وەرگەڕاو: صابیئ) كامەیە پێم بڵێ؟

كەچی لەباتی ئەوەی پێغەمبەرم پیشان بدا، لێم بوو بە بەڵاو بە خەڵكەكەی گوت: ئەمە صابیئەو لەدەستەی موحەممەدە، ئادەی میرازی بكەن!

ئیتر خەڵكی مەككە، لەهەموو لایەكەوە پەلاماریان دامو بە بەردو گڵمتكو پارچە ئێسك بەردە بارانیان كردم، هەتا كەوتمو بوورامەوە.

فەرمووی: كاتێ هۆشم هاتەوەو هەڵسامە سەرپێ، لەو پەیكەری بتانەم دەكرد، كە لەهەندێ شوێنا دایان دەنان و ئاژەڵیان لەپاڵا سەردەبڕینو سووریان دەكرد بەخوێنی سەربڕاوەكان، بە بەردو ئێسقان ئاوا لەشم خەڵتانی خوێن بوو بوو!

فەرمووی: جاچووم بۆسەر بیری زەمزەمو خوێنەكەم لەخۆم شۆردو، لە ئاوەكەیم خواردەوە. ئەبو زەڕ بە عەبدوڵڵای كوڕی صامیتی فەرموو: ئەی كوڕی برام! سیی ڕۆژی ڕەبەق كە دەكاتە مانگێ، مامەوە، ئەوەی پێی بڵێیت خۆراك، بەشەوو بەڕۆژ نەمبوو، بێجگە لەئاوی زەمزەم، لەو ماوەیەدا لەباتی نانو ئاو هەر ئاوی زەمزەمم دەخواردەوە، كەچی واپێی قەڵەو بووم، چین چین لۆچی گۆشت كەوتە سكم، وە هەرگیز لەو ماوەیەدا هەستم بەبێ هێزیو زەبوونی برسێتی نەكرد.

ئەبو زەڕ فەرمووی: شەوێ سایەقەی سامانڵ بوو، مانگە شەوێكی زۆر ڕووناك بوو، كەچی خەڵكی مەككە هەموو گوێیان مۆركرابوو، هەموو خەوتبوون، دەوری بەیت چۆڵ بوو، كەسی لێ نەمابوو كە تەوافی بەیت بكا، تەنیا دوو ژنیان نەبێ، كە لەبتی ئیسافو لەبتی نائیلە دەپاڕانەوە!

فەرمووی: جا لەکاتی تەوافەکەیانا، لەلای منەوە رەت بوون، منیش گوتم: یەکێکیان لەوی تریان مارەبکەن بەڵام وازیان لە پاڕانەوەکەیان لەو دوو بتە نەهێنا. فەرمووی: جارێکی تریش بەدەم تەوافەوە هەر لەو دوو بوتە دەپاڕانەوەو هاتنەوە بۆلای شوێنەکەی من، منیش بەدوو ژنەکەم گوت: هینی وەك تەختە رەپو رەق بەهینی ئیسافو نائیلە، بە ئاشکرا دەڵێم نەوەك لەژێر لێوەوە (مەبەستی ئەبو زەڕ ئەوەبووە: کێرێکی رەقی وەك بڕەدار بەکوزی ئیسافو نائیلە).

جا ژنەکان هەڵسەڵەمینەوە دەستیانکرد بە هەیەڕۆ، هەیەڕۆ لەم بێ شەرمییەو هاوار بۆ ئەم رۆژە رەشە، ئای بۆ پیاوێکی ئازا کە لەخۆمان بێ هەتا لەسەرمان بکاتەوە!!

فەرمووی: جا پێغەمبەرو ئەبوبەکر بەرەو رووی دووژنەکە هاتن، لەکێوەکە دابەزین، یەکێکیان فەرمووی: ئەوە چیتانە بۆوادەکەن؟ ژنەکان گوتیان: ئەوە لەمئایین وەرگەڕاوێکە، وا لەنێوانی کەعبەو پەردەکانیدا. فەرمووی: ئایا چی بەئێوە گوت کەوا شەڵەژاون؟ دوو ژنەکە گوتیان: قسەیەکی وای پێ گوتووین، زمان لاڵ دەکا، پڕ بەدەمە، قسەی واناشیرین دەم پڕدەکاو زمان لاڵ دەکا کەقسەی بۆنەکرێ. جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەشریفی هات، تەوافی بەردە رەشی کردو خۆیو هاورێکەی کە ئەبوبەکری صەدیق بوو، تەوافی بەیتیان کرد، لەپاش تەوافەکەی نوێژی کرد، ئەبو زەڕ فەرمووی: کاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نوێژەکەی تەواوکرد، من چووم بۆ خزمەتی، وە سڵاوم لێکرد، وەمن یەکەم کەس بووم کە بەسڵاوی ئیسلام سڵاوم لە پێغەمبەر کرد، فەرمووی: گوتم: (السَّلاَمُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ:

سلاوت لێ بێ ئەی پێغەمبەری خودا!) ئەویش فەرمووی: (وَعليك السَّلَام وَرَحمة الله: سلاوو رەحمەتی خودا لەتۆش).

لەپاشا حەزرەت پێی فەرمووم: (تۆ كێیتو لەچی هۆزو تیرەیەكیتو چ كارەیت؟).

گوتم: من ئەبو زەڕم لەهۆزی غیفارم. جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) كەوام گوت، دەستی درێژكرد، پەنجەكانی گرت بەناو چاوانیەوەو سەری دانەواند، منیش وام هەست كرد، كە پێغەمبەر لەوە رەشبینە كەمن لەهۆزی غیفارم كە ناسراون بەدزیو جەردەییەوە، لەدڵی خۆما گوتم: دیارە پێی ناخۆشە كەمن لەهۆزی غیفارم، ویستم دەستی بگرم، بەڵام ئەبوبەكری هاوەڵی نەیهێشتم، دیاربوو كە ئەو باشتر لەحاڵی پێغەمبەری دەزانی. لەپاشا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) سەری هەڵبڕیو بەمنی فەرموو: (لەكەیەوە لێرەیت؟). گوتم: ئەوە سیی شەوو سیی رۆژی تەواوە من لێرەم، فەرمووی: (ئەی كێ نانو ئاوی پێت دەدا؟). گوتم: بێجگە لەئاوی زەمزەم خۆراكی ترم نەبووە، لەگەڵ ئەوەشا وا قەڵەو بووم، چین چینو لۆ لۆ گۆشت لەسكم پەیدابووە، وە بەهیچ جۆرێ هەستم بەتینی برسێتی نەكردووە. حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەوە پیرۆزە، ئەوەی كە دەیخواتەوە هەم برێتی ئاو دەكەوێ، هەم برێتی نان دەكەوێ بۆی).

ئەبوبەكر (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! مۆڵەت بفەرموو، با نانی ئەم شەوی لەسەرمن بێ، جا هەرسێكمان: منو پێغەمبەرو ئەبوبەكر پێكەوە چووین بۆ ماڵی ئەبوبەكر، ئەبوبەكر دەرگایەكی كردەوە، بەمشت مێوژی طائیفی بۆدانایین، دەستمانكرد بەخواردن لێی، ئەوە یەكەم خۆراك بوو كە لەمەككە خواردم، ئیتر ماومیێ لەسەر ئەم بارودۆخە لەمەككە

مامــەوە، پاشــان چــوومە خزمــەتی حــەزرەت (دروودی خــودای لەســەر بــێ) فەرمووی: (من لە خودای گەورەوە بە سرووش (بە وەحی) بەرەو وڵاتێ ئاراستە کراوم، کە باخە خورمای زۆرە، بەزەینم کە وڵاتی یەثریب بێ، دەی ئایا تۆ دەتوانی کە لەجیاتی من ئایینی پیرۆزی ئیسلام بەهۆزەکەی خۆت رابگەیەنیت‌و تۆیش لەسەرئەوە بە پاداشی باشی خۆت دەگەیت!).

جامنیش گەڕامەوەو چووم بۆلای ئونەیسی برام، گوتی: چیت بەچی کرد؟ گوتم: ئەوەم کرد کە موسوڵمان بووم‌و بڕوام بە ئایینی پیرۆزی ئیسلام هێنا، گوتی: منیش وا موسوڵمان بووم‌و باوەڕم هێنا، بەهیچ جۆرێ لاریم نییە لەم ئایینەی تۆ. جا پێکەوە چووین بۆلای دایکمان‌و داوامان لێکرد، کە ئەویش وەك ئێمە ئیسلام قەبووڵ بکا، ئەویش ئیسلام بوو، وەگوتی: بەهیچ جۆرێ منیش لاریم نییە لەم ئایینەی ئێوە، وامنیش موسوڵمان بووم‌و بڕوام کرد، جا بارمانکردو چووینەوە بۆناو هۆزەکەمان، کە ناسراوە بەهۆزی غیفار، کە بانگەوازمان لێ کردن بۆسەر ئایینی پیرۆزی ئیسلام، نیوەیان موسوڵمان بوون، ئاغاکەیان کەناوی ئیمائی کوڕی رەحەضەی ئەل‌غیفاری بوو، ئەو بەرنوێژیی نوێژەکانی بۆیان دەکرد.

وەنیوەکەی تریشیان گوتیان: کاتێ پێغەمبەر خۆی کۆچی کرد بۆ مەدینە، ئەوکاتە ئێمەیش موسوڵمان دەبین!

جا کاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەشریفی هات بۆ مەدینەو کۆچی کرد بۆئەوێ، نیوەکەی تری هۆزی غیفاریش ئیسلام بوون، لەمەدینە هۆزی ئەسلەمیش هاتن، گوتیان: ئەی پێغەمبەری خودا! برا هاوپەیمانەکانمان لەهۆزی غیفار لەسەرچی ئیسلام بوون، ئێمەش بەبێ چەندو چوون لەسەرئەوە ئیسلام دەبین. ئیتر ئەوانیش موسوڵمان بوون، جا پێغەمبەر

(دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (خودا لەهۆزی غیفار خۆش بێو هۆزی ئەسلەمیش بێوەی بکا!). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٩، ژمارە: ٣٥٠٧ ج/٤. گەورەیی کۆمەڵێ لەیاران}.

(٢٩) باب من فضائل جرير بن عبد الله (رضي الله عنه)

باسی گەورەیی‌و سەروەریی جەریری کوڕی عەبدوڵڵا (رەزای خودای لێ بێ)

١٦٠٨- حديث جَرِيرٍ قَالَ مَا حَجَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- مُنْذُ أَسْلَمْتُ وَلاَ رَآنِي إِلاَّ تَبَسَّمَ فِي وَجْهِي. وَلَقَدْ شَكَوْتُ إِلَيْهِ أَنِّي لاَ أَثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ فَضَرَبَ بِيَدِهِ فِي صَدْرِي وَقَالَ « اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًّا »:[(١٦٠٨)]

جەریری کوڕی عەبدوڵڵای ئەلبەجەلی (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەو ساتەوە کە ئیسلام بووم هەر وەختێ بمویستایە کە بچم بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دوای نەدەخستم‌و یەکسەر مۆڵەتی دەدام‌و دەچوومە خزمەتی، هەرکاتێکیش کە بە خزمەتی دەگەیشتم بە روویەکی گەشەوە، بە دەمی پڕ لە زەردەخەنەوە پێشوازی لێ دەکردم

.... ماوەی ئەم فەرموودەیە لە ژمارە (١٦٠٩)دا دێ لەپاش ئەم ژمارەیە.

١٦٠٩- عن جَرِير بن عبد الله قَالَ: قال لِي رَسُولُ اللَّهِ(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) : (أَلا تُرِيحُنِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ وَكَانَ بَيْتًا فِي خَثْعَمَ يُسَمَّى كَعْبَةَ الْيَمَانِيَةِ قَالَ: فَانْطَلَقْتُ فِي خَمْسِينَ وَمِائَةِ فَارِسٍ مِنْ أَحْمَسَ وَكَانُوا أَصْحَابَ خَيْلٍ قَالَ وَكُنْتُ لا أَثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ فَضَرَبَ فِي صَدْرِي حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ أَصَابِعِهِ فِي صَدْرِي وَقَالَ: (اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًّا) فَانْطَلَقَ إِلَيْهَا فَكَسَرَهَا وَحَرَّقَهَا ثُمَّ بَعَثَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ

[(١٦٠٨)] بخاری. جهاد: ٣٠٣٥، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧١٧ = ٦٣١٤ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/١٦٢).

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُخْبِرُهُ فَقَالَ رَسُولُ جَرِيرٍ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا جِئْتُكَ حَتَّى تَرَكْتُهَا كَأَنَّهَا جَمَلٌ أَجْوَفُ أَوْ أَجْرَبُ قَالَ: (فَبَارَكَ فِي خَيْلِ أَحْمَسَ وَرِجَالِهَا خَمْسَ مَرَّاتٍ) (الحديث ٣٠٢٠، أطرافُهُ في: ٣٠٣٦، ٣٠٧٦، ٣٨٢٣، ٤٣٥٥، ٤٣٥٦، ٤٣٥٧,٦٠٩٠، ٦٣٣٣): [١٦٠٩]

جەریری كوڕی عەبدوڵڵا (ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی پێم: (ئەرێ بوتخانەی دولخەلەصەم لەكۆڵ ناكەیتەوە) بوتخانەیێ لەیەمەن هەبوو ناوی ذولخەلەسە بوو، پێیان دەگوت: كەعبەی یەمانی، لەبەر ئەوەی كە لەوڵاتی یەمەن بوو.

فەرمووی: منیش بەسەدو پەنجا سوارەوە لەهۆزی ئەحمەس كە هۆزی خۆمن، تاوم دایە، وەك دەزانین هۆزی ئەحمەس خاوەن رەوگن، بەلام من خۆم بەسەر ماینەوە پێ نەدەگیرا ئەوەم عەرزی پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) كرد، جا پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) بۆ موفەركی، بەنیازی خۆگرتن بەسەر وڵاخی سوارییەوە دەستی دا بەسینگما، تەنانەت شوێنەواری لێدانی پەنجەكانی بەسەر سینگمەوە دیار بوو، وە فەرمووی: (خودایە راگیری بفەرموو وە بیكە بەرابەرێكی شارەزا) ئیتر لەوەدوا جەریر قەت لەمایین نەكەوتە خوارەوە، ئەوجا خۆمو لەشكرەكە رۆیشتین بۆ گیانی بوتخانەكەو بتەكەمان شكانو خانوەكەمان رمانو ئەوەشی لەوێ بوو كووشتمانو دوایی كابە درۆینەكەمان بەتەواوی سووتاند، ئەوجا رابەرێكمان نارد بۆ خزمەتی پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) ئەم هەواڵە خۆشەی پێ راگەیاند، رابەرەكەی جەریر عەرزی حەزرەت دەكا: بەو كەسەی كەتۆی كردووە بە

[١٦٠٩] تجرید/٤، زمارە: ١٢٣٧ = ٣٠٢٠ بخاری. مسلم: ٢٤٧٦ ترقیم محمد فؤاد لصحیح مسلم = پوختەی موسلیم/٤، زمارە: ١٧١٨ = ٦٣١٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٦ رقم الباب/٥٤).

پێغەمبەری راستو دروستو رەوانەی کردووی بۆ سەرئێمە، کەهاتم بتخانەکە سووتابوو ئەتووت وشتری گەڕەو قەترانی لێ دراوە، ئاوا رەش داگیرسابوو! وەك کەلاوەیەکی کۆن چۆڵو هۆڵ بوو! گوتی: جا پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) پێنج جار نزای پیرۆزی بۆ رەوگو پیاوانی هۆزی ئەحمەس فەرموو (تاج/٥ل-٢٣٠ف-٢ز-٦٥. گەورەیی جەریر -ش /ت).

روونکردنەوە:

باخ سووتاندنو ژنو منداڵ کوشتنو دێ سووتاندنو باخو رەز داهێنانو گەلێ شتی تری لەم بابەتانە، بڕیارەکەیان بەپێی هەلۆێستو بەرژەوەندی گشتی موسوڵمانان دەگۆڕێ، بەشێوەیەکی گشتی ئەم جۆرە شتانە هەتا لەکاتی رووداني جەنگا ناباشو نارەوانو نابێ ئەنجام بدرێن. بەڵام ئەگەر شەڕ گەرم بوو جەنگاوەر نەیدەپەرژایە سەر جیاکردنەوی جەنگاوەریان لەنا جەنگاوەریان، یا بوو بەشەڕە تۆپو شەڕە فڕۆکو لەهەردوولا ماڵو منداڵو پیرو پەککەوتە کوژرانو پێوە بوون، ئەوە لەبەر ناچاری رێ بەو جۆرە شتانە دەدرێ.

لەراستیدا بۆ ئەم سەردەمە مەلاو زاناكان تا رادەیێ دوورن لەهەڵسوڕانی جەنگو دوورە شەڕنو لەبەر ئەوە کەمتر ئاگایان لەبارودۆخی دەروونی جەنگاوەرەکان هەیە، کەوەك تەندووری داخراو كڵپە كڵپیەتی! لەبەر ئەوە بڕیارەکانیان لەم لایەنەوە هەر بڕیارە کۆنەکانەو، تارادەیێ نیوە ناچڵە.

(٣٠) باب فَضَائِلِ عبد الله بن عَبَاسٍ ﴿﴾

باسی گەورەیی‌و سەروەریی عەبدوڵڵای کوڕی عەباس (ڕەزای خودایان لێ بێ)

١٦١٠- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما): أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَتَى الْخَلاَءَ، فَوَضَعْتُ لَهُ وَضُوءًا، فَلَمَّا خَرَجَ قَالَ: «مَنْ وَضَعَ هَذَا»؟ - فِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ: قَالُوا - وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ قُلْتُ: ابْنُ عَبَّاسٍ. قَالَ: «اللَّهُمَّ فَقِّهْهُ فِي الدين».[١٦١٠]

ئیبنو عەبباس (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) ڕۆیشتە ناو ئاودەست، منیش ئاوی دەسنوێژم بۆیدانا، جا کەهاتە دەرەوەو ئاوەکەی دی فەرمووی: (کێ ئەم ئاوەی داناوە؟) گوتم: مـن. فەرمووی: (خودایە! شارەزای ئایینی ئیسلامی بفەرموو، وەبیکە بەزانایەکی گەورەی ئایین). {تاج/٣، زنجیره: ٢١، ژماره: ٣٣٨٣ ج/٤} .

(٣١) باب من فَضَائِلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ﴿﴾

باسی گەورەیی‌و سەروەریی عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ)

١٦١١- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا رَأَى رُؤْيَا قَصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَتَمَنَّيْتُ أَنْ أَرَى رُؤْيَا أَقُصُّهَا عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، قَالَ: وَكُنْتُ غُلاَمًا شَابًّا عَزَبًا، وَكُنْتُ أَنَامُ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَنَّ مَلَكَيْنِ أَخَذَانِي فَذَهَبَا بِي إِلَى النَّارِ، فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ الْبِئْرِ، وَإِذَا لَهَا قَرْنَانِ كَقَرْنَيِ الْبِئْرِ، وَإِذَا فِيهَا نَاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ، فَجَعَلْتُ أَقُولُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ، قَالَ: فَلَقِيَهُمَا مَلَكٌ فَقَالَ لِي: لَمْ تُرَعْ، فَقَصَصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ، فَقَصَّتْهَا حَفْصَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى

[١٦١٠] تجرید/١، ژماره: ١١٦ = ١٤٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژماره: ١٦٩٠ = ٦٣١٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٤ رقم الباب/١٠).

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ، لَوْ كَانَ يُصَلِّى مِنَ اللَّيْلِ». قَالَ سَالِمٌ: فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بَعْدَ ذَلِكَ لاَ يَنَامُ مِنَ اللَّيْلِ إِلاَّ قَلِيلاً.[١٦١١]

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: جاران لەژیانی پێغەمبەر خۆیدا (دروودی خودای لەسەر بێ) پیاو هەبوو خەونی دەبینیو دەیگێڕایەوە بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) منیش بە عەزرەتەوە بووم کە خەونێ ببینم هەتا بیگێڕمەوە بۆی، لەوسەردەمەدا من هەرزەکار بووم ژنم نەهێنابوو، ڕەبەن بووم، لەمزگەوت دەخەوتم، جارێ لەخەوما دیم وادوو فریشتە وەك بمگرنو بمبەن بۆ دۆزەخ وابوو، ئاگرەکەیش، وەك بیری هەڵچنراو، لەناوەوە هەڵچنرا بوو، هەروا دوو شاخەی هەبوو، وەك دوو شاخەی چەرخی سەربیر، کە لەهەردوو تەنیشتی بیرەوە هەن، هەردوو سەری داری چەرخەکەیان دەخرێتە سەر، چەند کەسێکی تیادابوون ناسیمنەوە، ئیتر دەستم کرد بەگوتنی (أعُوذُ باللهِ مِنَ النّارِ: پەنا دەگرم بەخودا لەزیانی ئاگر!).

فەرمووی: جا گەیشتین بە فریشتەیەکی تر، بەمنی فەرموو: ترست نەبێ‌مەترسە،جا ئەم خەونەم گێڕایەوە بۆ حفصەی خوشکم، کەهاوسەری پێغەمبەر بوو، (درودی خوای لەسەر بێ)، حەفصەیش دەیگێڕێتەوە بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (عەبدوڵڵای برات پیاوی چاکە، بریا بەشەو شەونوێژی دەکرد) سالمی کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی عمر(ڕەزای خوادایان لێ بێ) دەیفەرموو: ئیتر

[١٦١١] تجرید البخاری = مختصر صحیح البخاری بالکوردی/١، ژمارە: ٥٥٩ = ١١٢١ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٩١ = ٦٣٢٠ شیحا (بخاری رقم الکتاب/١٩ رقم الباب/٢).

لەوەدوا عەبدوڵڵای باوکم بە شەو نەختێك نەبێ، نەدەنوست، هەر خەریکی شەونوێژو شتی وا بوو). {تاج/٣، زنجیرە: ٢٧، ژمارە: ٣٣٩٨ چاپی چوارەم}.

(٣٢) باب من فضائل أنس بن مالك (ﷺ)

باسی گەورەیی‌و سەروەریی ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ)

١٦١٢- حديث أَنَس عن أم سليم – رضى الله عنه – قَالَ قَالَتْ أُمِّى يَا رَسُولَ اللَّهِ خَادِمُكَ أَنَسٌ ادْعُ اللَّهَ لَهُ . قَالَ « اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ ، وَبَارِكْ لَهُ فِيمَا أَعْطَيْتَهُ» [١٦١٢]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئوم سولەیمی دایکم عەرزی پێغەمبەری کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! نزای باش بکە بۆ ئەنەسی نۆکەرت‌و لە خودا بپاڕێرەوە بۆی، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نزای کرد بۆم‌و فەرمووی: (ئەی خودایە! سامانی زۆری پێ بدە، وە هەروەها منالّی زۆری پێ ببەخشە، وە پیت‌و فەڕ بخەرە ئەوەی کە پێت داوە).

ئەمەیش گێڕانەوەیەکی تری ئەم فەرموودەیە، لە ژمارە: (١٦٨٤)ی پوختەی موسلیمدا:

عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَتْ بِي أُمي أُمّ أَنَسْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَقَدْ أَزَّرَتْنِي بِنِصْفِ خِمَارِهَا، وَرَدَّتْنِي بِنِصْفِهِ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أُنَيْسٌ ابْنِي أَتَيْتُكَ بِهِ يَخْدُمُكَ، فَادْعُ اللَّهَ لَهُ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ»، قَالَ أَنَسٌ: فَوَاللَّهِ إِنَّ مَالِي لَكَثِيرٌ، وَإِنَّ وَلَدِي وَوَلَدَ وَلَدِي لَيَتَعَادُّونَ عَلَى نَحْوِ الْمِائَةِ الْيَوْمَ. {الحديث: ٦٣٢٦ = ٦٣٣٣ فم}:

[١٦١٢] بخاری. دعوات، ٦٣٧٨، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٨٤ - ٦٣٢٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٨٠ رقم الباب/٤٧).

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: دایکم نیوەی سەرپۆشەکەی خۆی وەك کراس ئالآن بەلای سەرووی لەشمەوە ئەو نیوەکەی تریشی لەباتی دەرپێ پێچای بەلای خوارووی لەشمەوەو ئینجا بردمی بۆ خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی پێی: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! ئەمە ئەنەسەکەی کوڕمە، هێناومە خزمەتت بکات، لەخودای گەورە بپاڕێرەوە بۆی‌و نزای باشی بۆ بکە. فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): خودایە! ماڵ‌و منالی زۆری پێ ببەخشە).

ئەنەس دەیفەرموو: دەی بەخودا، لەپیت‌و فەڕی نزاکەی پێغەمبەرەوە، بەڕاستی ماڵم زۆرە، بۆ منالیش ئەمڕۆکە منال‌و وەچەو نەوەی خۆم، دەوری سەد کەس دەبن). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٤، ژمارە: ٢٤٨٦ ج/٤}.

١٦١٣- حديث أَنَس بْنَ مَالِكٍ أَسَرَّ إِلَيَّ النَّبِيُّ – صلى الله عليه وسلم – سِرًّا فَمَا أَخْبَرْتُ بِهِ أَحَدًا بَعْدَهُ ، وَلَقَدْ سَأَلَتْنِي أُمُّ سُلَيْمٍ فَمَا أَخْبَرْتُهَا بِهِ. [١٦١٣]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جارێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نهێنییەکی لەلام درکان، لەدوای خۆی ئەو نهێنییەم لەلای کەسی تر نەدرکاندووە، تەنانەت ئوم سولەیمی دایکم داوای لێکردم، ئەو نهێنییەی پێ بلێم، بەلآم پێم نەگوت.

ئەمەیش تەواوی ئەم ڕووداوەیە، لە ژمارە: (١٦٨٦)ی پوختەی موسلیمدا:

عَنْ ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: أَتَى عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، وَأَنَا أَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ، قَالَ: فَسَلَّمَ عَلَيْنَا، فَبَعَثَنِي إِلَى حَاجَةٍ فَأَبْطَأْتُ عَلَى أُمِّي، فَلَمَّا جِئْتُ، قَالَتْ: مَا حَبَسَكَ؟ قُلْتُ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

[١٦١٣] بخاری. إستئذان: ٦٢٨٩ پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٨٦ = ٦٣٢٨ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٧٩ رقم الباب/٤٦).

وَسَلَمَ) لِحَاجَةٍ، قَالَتْ: مَا حَاجَتُهُ؟ قُلْتُ: إِنَّهَا سِرٌّ. قَالَتْ: لاَ تُحَدِّثَنَّ بِسِرِّ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) أَحَدًا. قَالَ أَنَسٌ: وَاللَّهِ لَوْ حَدَّثْتُ بِهِ أَحَدًا لَحَدَّثْتُكَ يَا ثَابِتُ. {الحديث: ٦٣٢٨ = ٦٣٣٦ فم. بخاري. إستئذان: ٦٢٨٩} :

ثابيتى بەنانى لە ئەنەسەوە (رەزاى خوداى لێ بێ) دەفەرموێ: لەناو منالآندا گەمەم دەكرد، پێغەمبەر (درووودى خوداى لەسەر بێ) هات بۆلام، سلاوى لێ كردين‌و منى نارد بۆ فرمانێ، لەپاشا درەنگ چوومەوە بۆلاى دايكم، دايكم فەرمووى: بۆچى وا درەنگت پێ چوو؟ گوتم: پێغەمبەر (درووودى خوداى لەسەر بێ) ناردمى بۆ فرمانێ، گوتى: فرمانەكەى چى بوو؟ گوتم: شتێكى نهێنييە، فەرمووى: رازو نهێنى پێغەمبەر (درووودى خوداى لەسەر بێ) بكەسى تر مەلێ: ئەنەس فەرمووى: ئەى ثابيت! بەخودا ئەم نهێنييەم ئەگەر بۆ كەسێكى تر بگێڕايەتەوە، بۆ تۆيشم دەگێڕايەوە). {تاج/٣، زنجيرە: ٥٤، ژمارە: ٣٤٨٨ چ/٤}.

(٣٣) باب من فَضَائِلِ عَبْدِ اللّهِ بن سَلاَمٍ رَضِيَ اللّه تعالى عنه
باسى گەورەيى‌و سەروەريى عەبدوڵلاى كوڕى سەلام (رەزاى خوداى لێ بێ)

١٦١٤- عَنْ سَعْدِ بْنِ ابِي وَقَّاصٍ عَنْ ابِيهِ (رضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: (مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: لاحَدٍ يَمْشِي عَلَى الارْض انَّهُ مِنْ اهْلِ الْجَنَّةِ الا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلامٍ قَالَ: وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذهِ الايَةُ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي اسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ الايَة. (الحديث: ٣٨١٢): [١٦١٤]

[١٦١٤] تجريد/٤، ژمارە: ١٤٩٦ = ٣٨١٢ بخارى. مسلم: ٢٤٨٣ ترقيم محمد فؤاد لصحيح مسلم = ١٦٩٩ - پوختەى موسليم - ٦٣٣٣ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٦٣ رقم الباب/١٩).

سـەعدی کـوڕی ئـەبو وەقـاص (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: (لـە پێغەمبەرم نەبیستووە بەکەسێ کە هێشتا لەسەر دنیابێ‌و لەسەر عـەرد بگـەڕێ، کەپێی بفەرموێ: (ئـەم کەسـە بەهەشتییە، جگـە لـە عەبـدوڵلای کوڕی سـەلام، فـەرمووی: ئـەم ئایەتـەیش دەربـارەی عەبـدوڵلا هاتـە خـوارەوە کـە دەفـەرموێ: ﴿وشَهِدَ شَاهِد مِنْ بَنِي اسْرائيلَ عَلَى مِثْلِه﴾ ٤/١٠- واتە: شایەتێکی ڕاستگۆی قسە ڕەوایوا کە خودای گەورە ڕێز و بایەخی بۆ شایەتییەکەی داناوە، کـە لـە نـەوەی یـەعقوب پێغەمبـەرە، شـایەتی دا لەسـەر ئـەوە کـە ئـەم قورئانـە فـەرموودەی خودایــە، نامــەی نێــراوی خودایــە).(تــاج/٥ ل/٢١١ ز/٦١ ف/١- باســی: فــەزڵی عەبدوڵلای کوڕی سەلام (ڕەزای خودای لێ بێ)).

١٦١٥- عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سلام عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ ، فَدَخَلَ رَجُلٌ عَلَى وَجْهِهِ أَثَرُ الْخُشُوعِ ، فَقَالُوا هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ . فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ تَجَوَّزَ فِيهِمَا ثُمَّ خَرَجَ ، وَتَبِعْتُهُ فَقُلْتُ إِنَّكَ حِينَ دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ قَالُوا هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ . قَالَ وَاللَّهِ مَا يَنْبَغِي لأَحَدٍ أَنْ يَقُولَ مَا لاَ يَعْلَمُ وَسَأُحَدِّثُكَ لِمَ ذَاكَ رَأَيْتُ رُؤْيَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ - صلى الله عليه وسلم - فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ ، وَرَأَيْتُ كَأَنِّي فِي رَوْضَةٍ - ذَكَرَ مِنْ سَعَتِهَا وَخُضْرَتِهَا - وَسْطَهَا عَمُودٌ مِنْ حَدِيدٍ ، أَسْفَلُهُ فِي الأَرْضِ وَأَعْلاَهُ فِي السَّمَاءِ ، فِي أَعْلاَهُ عُرْوَةٌ فَقِيلَ لَهُ ارْقَهْ . قُلْتُ لاَ أَسْتَطِيعُ . فَأَتَانِي مِنْصَفٌ فَرَفَعَ ثِيَابِي مِنْ خَلْفِي ، فَرَقِيتُ حَتَّى كُنْتُ فِي أَعْلاَهَا ، فَأَخَذْتُ بِالْعُرْوَةِ ، فَقِيلَ لَهُ اسْتَمْسِكْ . فَاسْتَيْقَظْتُ وَإِنَّهَا لَفِي يَدِي ، فَقَصَصْتُهَا عَلَى النَّبِيِّ - صلى الله عليه وسلم - قَالَ « تِلْكَ الرَّوْضَةُ الإِسْلاَمُ ، وَذَلِكَ الْعَمُودُ عَمُودُ الإِسْلاَمِ ، وَتِلْكَ الْعُرْوَةُ عُرْوَةُ الْوُثْقَى ، فَأَنْتَ عَلَى الإِسْلاَمِ حَتَّى تَمُوتَ » . وَذَاكَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلاَمٍ. [١٦١٥]

ئەم فەرموودەیە لە ژمارە: (١٤٩٧)ی تەجریدی بوخاریدا ئاوایە:

[١٦١٥] تجريد/٤، ژمارە: ١٤٩٧ - ٣٨١٣ بخار ی، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٩٩ - ٦٣٣٣ شیحا.

عنْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سلام (رضيَ اللهُ عنهُ) قالَ رَايْتُ رُؤيَا عَلَى عَهْـدِ النَّبِـيِّ (صَـلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ وَرَايْتُ كَانِّي فِي رَوْضةٍ ذكَـرَ مِـنْ سَـعَتِهَا وَخُـضرَتِهَا وَسْطهَا عَمُودٌ مِنْ حَدِيدٍ اسْفَلُهُ فِي الارْض وَاعْلاهُ فِي السَّمَاء فِـي اعْـلاهُ عُـرْوَةٌ فَقِيـلَ لِي: ارْقَهْ قُلْتُ: لا اسْتَطِيعُ فَاتَانِي مِنْصَفٌ فَرَفَعَ ثِيَابِي مِنْ خَلْفِي فَرَقِيتُ حَتَّى كُنْتُ فِـي اعْلاهَا فَاخَذتُ بالْعُرْوَةِ فَقِيلَ لي: اسْتَمْسِكْ فَاسْتَيْقَظتُ وَانَّهَا لَفِي يَدِي فَقَصَصْتُهَا عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تِلْكَ الرَّوْضةُ الاسلامُ وَذلِكَ الْعَمُودُ عَمُودُ الاسلامِ وَتِلْكَ الْعُرْوَةُ عُرْوَةُ الْوُثقَى فَانْتَ عَلَى الاسلامِ حَتَّى تَمُوتَ(الحـديث: ٣٨١٣، طرفـاه في: ٧٠١٠، ٧٠١٤):

قەیسی کوڕی عوبادە (ڕەزای خوادای لێ بێ) فەرمووی: (لەناو کۆڕێکا بووم، سەعدی کوڕی مالیك و ئیبنو عومەریان تیادا بوو، عەبدوڵلای کوڕی سەلام هات، گوتیان: ئەم پیاوە بەهەشتییە، عەبدوڵلا کەهاتە ناو مزگەوتەوە دوو ڕکات نوێژی کرد، ئەوجا منیش هەڵسام چووم بۆ لای و پێم گوت: ئەوانە واوا دەڵێن و دەڵێن تۆ بەهەشتیت؟ گوتی: سوبحانەڵلا! چۆن قسەی وادەکەن؟ نەدەبوو شتێ کە بەباشی ئاگایان لێی نییە بیڵێن و بلاوی بکەنەوە، شتەکەخۆی ئاوابوو:

(لەسەردەمی پێغەمبەر خۆیدا (دروودی خودای لێ بێ) خەونێکم بینی، گێرامەوە بۆی، لەخەوما وەك لەناو باخێکابم، زۆر گەورەو پانو پۆڕبوو، کۆڵەکەیەکی ئاسن لەناو یا بوو، بنەکەی لەناو زەوییەکەدا بوو، نووکەکەی چوو بوو بە حەوادا، قوڵفەیێی بەنووچکە کەیەوە بوو، نۆکەرێ لە بنیابوو، پێیان گوتم: ئادەی پیادا سەرکەوە، گوتم: ناتوانم، جا نۆکەرەکە هات، جلەکانمی لە پشتەوە بەرزەوە کرد، ئیتر پیا سەرکەوتم، هەتا سەری سەرەوە چووم

قوڵفەکەیم گرت، گوتیان: دەست مەحکەم بگرە، کەخەبەر بوومەوە، ئەڵقەکە لەناو دەستمابوو!

جا کە ئەمەم گێڕایەوە بۆ پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئەو باخە ئیسلامەو ئەوکۆڵەکەیەش کۆڵەکەی ئیسلامە، کە بریتی یە لە پێنج ڕوکنەی ئیسلام: شەهادەو نوێژو زەکات و ڕۆژوو و حەج، ئەو قوڵفەیەیش قوڵفەی قایمە واتە: عوروەتول ووسقایە، کەبریتی یە لە ئیمان و باوەڕی تەواوی دامەزراو بەخودا و بەئایینی پیرۆزی ئیسلام، وەك خودا لە قورئان دا دەفەرموێ: ﴿فمن يكفر بالطاغوت ويؤمن بالله فقد استمك بالعروه الوثقى﴾ (البقره/ ٢/٢٥٦).

واتە: دەی هەرکەسێ باوەڕی بەشەیتان و بەدەستەی شەیتان نەبێ و حاشایان لێ بکاو لە هەمان کاتا باوەڕی تەواوی بەخودا خۆی هەبێ و ڕێگەی هەق بگرێ، کەڕێگەی خوداو پێغەمبەرەو بەس، ئەوە بەڕاستی دەستی بەدەستە بەندێکی ئەستوری مەحکەم و قایمی وا گرتووە، کە هەرگیز پسانو پچڕانی بۆ نییە).

خۆشەویست (دروودی خودای لێ بێ) ماڵ و مناڵ و هەست و نەست بە قوربانی گەردی بەرپێی دێنیکەرانی گۆڕی پیرۆز و نازاداری بێ فەرمووشی: (ئەی عەبدوڵلا! تۆ لەسەر ئایینی پیرۆزی ئیسلام دەژیتو دەمریت و زیندوودەبیتەوە!). (تاج/٥ ل/٢١١ ز/٦١ ف/٢ - گەورەیی عەبدوڵلای کوڕی سەلام).

لە ژمارە: (١٦٩٩)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ خَرَشَةَ بْنِ الْحُرِّ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا فِي حَلْقَةٍ فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ، قَالَ: وَفِيهَا شَيْخٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ وَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ، قَالَ: فَجَعَلَ يُحَدِّثُهُمْ حَدِيثًا حَسَنًا، قَالَ: فَلَمَّا قَامَ، قَالَ الْقَوْمُ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا، قَالَ:

فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لأَتْبَعَنَّهُ فَلأَعْلَمَنَّ مَكَانَ بَيْتِهِ، قَالَ: فَتَبِعْتُهُ، فَانْطَلَقَ حَتَّى كَادَ أَنْ يَخْرُجَ مِنَ الْمَدِينَةِ، ثُمَّ دَخَلَ مَنْزِلَهُ. قَالَ: فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَيْهِ، فَأَذِنَ لِى، فَقَالَ: مَا حَاجَتُكَ يَا ابْنَ أَخِى؟ قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: سَمِعْتُ الْقَوْمَ يَقُولُونَ لَكَ لَمَّا قُمْتَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا، فَأَعْجَبَنِى أَنْ أَكُونَ مَعَكَ، قَالَ: اللَّهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ، وَسَأُحَدِّثُكَ مِمَّ قَالُوا ذَاكَ، إِنِّى بَيْنَمَا أَنَا نَائِمٌ إِذْ أَتَانِى رَجُلٌ فَقَالَ لِى: قُمْ، فَأَخَذَ بِيَدِى، فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ، قَالَ: فَإِذَا أَنَا بِجَوَادَّ عَنْ شِمَالِى. قَالَ: فَأَخَذْتُ لآخُذَ فِيهَا، فَقَالَ لِى: لاَ تَأْخُذْ فِيهَا فَإِنَّهَا طُرُقُ أَصْحَابِ الشِّمَالِ، قَالَ: وَإِذَا جَوَادُّ مَنْهَجٌ عَلَى يَمِينِى، فَقَالَ لِى: خُذْ هَا هُنَا. قَالَ: فَأَتَى بِى جَبَلاً، فَقَالَ لِى: اصْعَدْ. قَالَ: فَجَعَلْتُ إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَصْعَدَ خَرَرْتُ عَلَى اسْتِى. قَالَ: حَتَّى فَعَلْتُ ذَلِكَ مِرَارًا. قَالَ: ثُمَّ انْطَلَقَ بِى حَتَّى أَتَى بِى عَمُودًا رَأْسُهُ فِى السَّمَاءِ وَأَسْفَلُهُ فِى الأَرْضِ فِى أَعْلاَهُ حَلْقَةٌ، فَقَالَ لِىَ: اصْعَدْ فَوْقَ هَذَا. قَالَ: قُلْتُ: كَيْفَ أَصْعَدُ هَذَا وَرَأْسُهُ فِى السَّمَاءِ؟ قَالَ: فَأَخَذَ بِيَدِى فَزَجَلَ بِى. فَقَالَ: فَإِذَا أَنَا مُتَعَلِّقٌ بِالْحَلْقَةِ، قَالَ: ثُمَّ ضَرَبَ الْعَمُودَ فَخَرَّ، قَالَ: وَبَقِيتُ مُتَعَلِّقًا بِالْحَلْقَةِ حَتَّى أَصْبَحْتُ، قَالَ: فَأَتَيْتُ النَّبِىَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ، فَقَالَ: «أَمَّا الطُّرُقُ الَّتِى رَأَيْتَ عَنْ يَسَارِكَ فَهِىَ طُرُقُ أَصْحَابِ الشِّمَالِ». قَالَ: «وَأَمَّا الطُّرُقُ الَّتِى رَأَيْتَ عَنْ يَمِينِكَ فَهِىَ طُرُقُ أَصْحَابِ الْيَمِينِ، وَأَمَّا الْجَبَلُ فَهُوَ مَنْزِلُ الشُّهَدَاءِ وَلَنْ تَنَالَهُ، وَأَمَّا الْعَمُودُ فَهُوَ عَمُودُ الإِسْلاَمِ، وَأَمَّا الْعُرْوَةُ فَهِىَ عُرْوَةُ الإِسْلاَمِ، وَلَنْ تَزَالَ مُتَمَسِّكًا بِهَا حَتَّى تَمُوتَ». {الحديث: ٦٣٣٣ = ٦٣٤١ فم}:

خەرەشەی کوڕی ئەلحوڕ فەرمووی: لەناو ئەڵقەیەکا، لەمزگەوتی مەدینە دانیشتبووم. فەرمووی: پیرە مێردێکی شێوە شیرین لەناویانا دانیشتبوو، کە عەبدوڵڵای کوڕی سەلام بوو.

فەرمووی: پیرە مێردەکە قسەی جوان جوانو فەرموودەی جوان جوانی باس دەکرد بۆیان.

فەرمووی: جا کەهەڵسا، دانیشتوانی کۆڕەکە گوتیان: هەرکەسێ حەزدەکا کە بەچاوی سەر لەجیهانا تەماشای پیاوێکی بەهەشتی بکا، با تەماشای ئەم پیرە مێردە بکا. فەرمووی: گوتم: بەخودا دەبێ شوێنی بکەوم، هەتا شوێنی ماڵەکەی دەزانم، فەرمووی: جا شوێنی کەوتم، رۆیشت هەتا خەریکبوو لەمەدینە دەربچێ، تاچووە ناو ماڵەکەی.

فەرمووی: منیش مۆڵەتم خواست کەبچم بۆ خزمەتی، مۆڵەت درام. فەرمووی: ئەی برازای خۆم ئیشت بەمن هەیە، چییە بفەرموو؟ عەرزیم کرد: ئەو خەڵکەی لە کۆڕەکەدا لەخزمەتتا دانیشتبوون لەمزگەوت، کەتۆ هەڵسایتو رۆیشتیت گوتیان بەتۆ: هەرکەسێ حەزدەکا، کە تەماشای پیاوێکی بەهەشتی بکا، باتەماشای ئەم پیرە مێردە بکا).

جا منیش بەم بۆنەیەوە هاتووم بۆ خزمەتت.

فەرمووی: خودا خۆی زۆر باش دەزانێ کێ بەهەشتییە، دەی باهۆی ئەومت پێ بڵێم، کە ئەوانە بۆ وایان گوتووە: شتەکە خۆی ئاوابوو: جارێ خەوتبووم لەخەوما پیاوێ هات بۆلام، پێی گوتم: هەڵسە سەرپێ، منیش هەڵسامە سەرپێو دەستی گرتمو لەگەڵیدا رۆیشتم، تەماشام کرد واجادە گەلێك وا لەلای چەپمەوە، ویستم کە ئەو رێگەیانە بگرم، پیاوەکە فەرمووی پێم: ئەم رێگەلە مەگرەو بەو رێگەیانەدا مەڕۆ، ئەوانە رێگەی چەپڕەوانن رێگە گەلی یارانی دەستە چەپن فەرمووی: کە تەماشام کرد وا لەلای راستمەوە شەقامە رێگەیەك هەیە، لەخەوما پیاوەکەی لەگەڵما بوو فەرمووی پێم: ئالێرەوە بڕۆ بەم شەقامە رێگەیەدا کەوا لەلای راستتەوە.

فەرمووی: جابردمی بۆلای کێوێ، فەرمووی پێم: بەم کێوەدا سەرکەوە، فەرمووی: جا هەرخەریکبووم بەکێوەکەدا هەڵژنێم، کەچی دەکەوتم بەپشتاو

دەخزام، فەرمووی: چەند جارێ ئەم هەوڵەم دووبارە کردەوە. فەرمووی: ئەوجا لەگەڵی ڕۆیشتم هەتا بردمیە لای کۆڵەکەیەك، سەری لە ئاسمان بوو، بنەکەی لەزەوی بوو، بە نووچکەکەیەوە قوڵفەیەك هەبوو، فەرمووی پێم: ئادەی بەم کۆڵەکەیەدا سەرکەوە سەریێ! گوتم: چۆن بەمەدا سەرکەوم، ئەو نووچکەکەی وا لەحەوا، سەری وا لەئاسمان؟

فەرمووی: جا دەستی گرتم‌و هەڵی دام، کاتێکم زانی خۆم بە ئەڵقەکەدا هەڵواسیوە، دوایی دای لە کۆڵەکەکە، کۆڵەکەکە کەوت، بەڵام هەتا بەیانی لەخەوما دەستم بە قوڵفەکەوە بوو.

فەرمووی: جا چووم بۆ خزمەتی پێغەمبەری خودا (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەم خەونەم بەتەواوی گێڕایەوە بۆی، فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ):

(ئەو ڕێگایانەی کەدیت لەلای چەپتەوە بوون، ئەوانە ڕێگە گەلی (أصحاب الشِّمَال)ن، کە لەقورئاندا ئاوا وەصفیان کراوە: {وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ - الواقعة – ٥٦/ ٤١ - ٤٢}:

ئەو ڕێگایانەیش کەدیت لەلای ڕاستتەوە بوون، ئەوانە ڕێگە گەلی (أَصْحَابُ الْيَمِينَ)ن، کە لەقورئاندا ئاوا وەسپ‌و مەدحیان کراوە: {وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ، فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ، وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ، وَظِلّ مَّمْدُودٍ – ٥٦/ ٢٨ - ٣١}.

ئەو کێوەیش کە دیت‌و نەتوانی بچیتە سەری، ئەوە پلەو پایەی شەهیدییە، تۆ نایگەیتێ‌و بەمردنی خودا دەمریت، ئەو کۆڵەکەیەیش ستوونی ئیسلامە، ئەو قوڵفەی کە بەسەر سەری کۆڵەکەکەوە بوو، ئەوە قوڵفەی قایمی ئیسلامە، ئەی عەبدوڵڵا تۆ لەسەر ئیسلامەتی دەمریت‌و دەست بە عورووەتول ووثقا دەگریت تامردن). {تاج/٣، زنجیرە: ٦١، ژمارە: ٣٥١٧ ج/٤}.

ڕوونکردنەوە:

عەبدوڵڵای کوڕی سەلام (ڕەزای خودای لێ بێ) لەڕەگەزی جوولەکەیە، یەکێکە لە هاوەڵە مەزنەکانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) تەشریفی کۆچی کرد لەمەککەی پیرۆزەوە بۆ مەدینەی نازدار، عەبدوڵڵا موسوڵمان بوو (بۆ چیرۆکی موسوڵمان بوونی عەبدوڵڵای کوڕی سەلام بڕوانە: تەجریدی بوخاری بەکوردی، ژمارە: ١٣٣٧، بەرگی چوارەم، فەتحولباری، ژمارە: ٣٣٢٩).

لەپێشا عەبدوڵڵا زانایەکی گەورەی جوولەکە بوو، لەنەوەی پێغەمبەر یوسفی کوڕی پێغەمبەر یەعقوبە (دروودی خودایان لەسەر بێ)، کاتێ ئیسلام بوو ناوی حوصەین بوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ناوەکەی گۆڕی‌و ناوی نا: عەبدوڵڵا.

عەبدوڵڵای کوڕی سەلام یەکێکە لەدە هاوەڵە موژدەی بەهەشت پێ دراوەکان، کە ناسراون بە عەشەرەی موبەششەرە، دوو کوڕی خۆی کە ناویان یوسف‌و موحەممەد بوو، فەرموودەکانی ئەویان گێڕایەوە، دوو فەرموودەی لە بوخاریدا هەیە، لەسەر فەرمایشتی موقەددیمەی فەتحولباری.

عەبدوڵڵا ئامۆژگاری ئیمامی عەلی کرد: کە دوانگەکەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەمەدینە بەجێ نەهێڵی‌و نەچێت بۆ عێراق، وە عەرزیکرد: (ئەم دوانگەیە بەجێ بهێڵی جارێکی تر نایبینیتەوە). وە خۆشی وابوو، کە عەلی مەدینەی بەجێ هێشت هەتا شەهیدبوو نەگەڕایەوە بۆی.

بەکۆی دەنگ: عەبدوڵڵای کوڕی سەلام (ڕەزای خودای لێ بێ) لەساڵی چل‌و سێی کۆچیدا، لەشاری مەدینە بەمەرگی خودا مردووە!).

کۆمەڵێ فەرمووده لە مەتحی عەبدوڵلادا هەیە، زۆریان لەتاجول ئوصولدا هەیە، {بڕوانە: تاجول ئوصول بەکوردی، بەرگی سێیەم، زنجیرە: ٦١، لەژمارە: ٣٥١٦ وە هەتا ژمارە: ٣٥٢٠. چاپی چوارەم}.

(٣٤) باب فَضَائِلِ حَسَّان بن ثابت ﴿ﷺ﴾

باسی گەورەیی‌و سەروەریی حەسسانی کوڕی ثابیت (ڕەزای خودای لێ بێ)

١٦١٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ عُمَرَ مَرَّ بِحَسَّانَ وَهُوَ يُنْشِدُ الشِّعْرَ فِي الْمَسْجِدِ، فَلَحَظَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: قَدْ كُنْتُ أُنْشِدُ وَفِيهِ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَالَ: أَنْشُدُكَ اللَّهَ أَسَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «أَجِبْ عَنِّي، اللَّهُمَّ أَيِّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ»؟ قَالَ: اللَّهُمَّ نَعَمْ).[١٦١٦]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: حەسسانی کوڕی ثابیتی ئەنصاری (ڕەزای خودای لێ بێ) لەناو مزگەوتەکەی پێغەمبەردا (دروودی خودای لەسەر بێ) لەمەدینەی نازدار، هۆنراوی دەخوێندەوە، عومەری کوڕی خەتاب (ڕەزای خودای لێ بێ) لەلایەوە ڕەت بوو، بەگۆشەی چاو خێسەیەکی لێ کردو لێی مۆڕ بۆوە، حەسسانیش فەرمووی: من کارێ نابەجام نەکردووە، تاتۆ بێزاریم لێ دەربڕی، ئالەم شوێنی حازریەدا هۆنراوەم تیادا خوێندۆتەوەو، لەوکاتەدا پیاوێ لەتۆ باشتریش لەوێ بووە، کە پێغەمبەر بوو (دروودی خودای لەسەر بێ) وە کارەکەی منی لەلا پەسەند بوو، ئەوجا حەسسان ڕووی کردە من‌و فەرمووی: توخوا ئەی ئەبو هورەیرە! ئایا تۆ بۆخۆت لە پێغەمبەرت نەبیستووە کە بەمن بفەرموێ: (ئەی حەسسان! لەجیاتیی من، تۆ بەشیعر وەرامو

[١٦١٦] تجرید/١، ژمارە: ٢٧٧ = ٤٥٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧١٣ = ٦٣٣٤ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٩ رقم الباب/٦).

بەرپەرچی تانەو تەشەرو رەخنەی بێبڕواکان بدەرەوە، خودایە! بەگیانی پاك، کە جوبرائیلە پشتیوانی حەسسان بکە)؟ واتە: بەهۆی جوبرائیلەوە یاریدەی حەسسان بدە، لەدانانی شیعردا، بۆ لەسەرکردنەوەی پێغەمبەری خودا. ئایا ئەی ئەبو هورەیرە! تۆ ئەمەت لە پێغەمبەر بیستووە یانا؟ ئەبو هورەیرە فەرمووی: منیش گوتم: خودا ئاگادارە کەچۆن دەڵێی، ئەی حەسسان وایەو، قسەکەت راستو دروستە). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٧، ژمارە: ٣٤٩٥ ج/٤} . چاکێتی حەسسانی کوڕی ثابیت.

روونکردنەوە:

حەسسانی کوڕی ثابیت، هاوەڵێکی ناسراوی پێغەمبەرە، شاعیرێکی جوان بوو، ناسراوە بە شاعیری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەژمارە (١٧١٦دا، لەپوختەی موسلیمدا چامەیەکی جوانی تۆمارکراوە، حەسسان ئەنصارییە، خەزرەجییە، دایکی ناوی فورەیعە، بە ئیسلاما گەیشتووە، موسوڵمان بووە، لەگەڵ ژنانا پەیمانی دا بە پێغەمبەر.

حەسسان بەم سێ بەهرەیە باو دەدرێ بەسەر شاعیرانا :

١- لەسەردەمی نەزانیدا، شاعیری ئەنصارەکان بوو.

٢- لەسەردەمی ئیسلاما شاعیری پێغەمبەر بوو.

٣- شاعیری سەراسەری یەمەن بوو لەسەردەمی ئیسلاما.

هەندێ دەڵێن: حەسسان ترسنۆك بووە. ومزۆر نوکتەی لەم لایەنەوە لێ دەگێڕنەوە. هەمیشە بەشیعر بەرگریی لە پێغەمبەرو لە ئیسلامو لە موسوڵمانان دەکرد.

حەسسان سەدو بیست ساڵ ژیاوە، شەستی لەسەردەمی نەزانیداو، شەستی لەسەردەمی ئیسلامدا، لەسەردەمی ئیمامی عەلیدا، لەساڵی پەنجای کۆچیدا، لەتەمەنی سەدو بیستساڵیدا، بەدەردی خودا مردووە. راجیایی هەیە لەساڵی مردنیو لەکۆی ساڵی تەمەنی، بەڵام جەماوەری زانایان دەڵێن: سەدو بیست ساڵ ژیاوە، شەستی لەنەزانیو شەستی لە ئیسلاما.

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوە شیعری باشو سروودی دینی لەشەرعا پەسەندە.

١٦١٧- عَنْ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّـهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ لِحَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ: «اهْجُهُمْ، أَوْ هَاجِهِمْ وَجِبْرِيلُ مَعَكَ».[١٦١٧]

بەرائی کوڕی عازیب (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: بیستم لە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بە حەسسانی کوڕی ثابیتی دەفەرموو: (ئەی حەسسان! بەشیعر دەستەی بێباوەڕان شڕو وڕبکەو بەتانەو تەشەر دایان شۆرە، لەمکارە پیرۆزەدا، کەلە بەرژەوەندی ئیسلامەو لەزیانی بێباوەڕانە، جوبرائیل بەفەرمانی خودا لەگەڵتایەو پشتت دەگرێ). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٧، ژمارە: ٣٤٩٦ ج/٤} . چاکێتی حەسسانی کوڕی ثابیت.

١٦١٨- عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) عَنْ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ ذَهَبْتُ أَسُبُّ حَسَّانَ عِنْدَ عَائِشَةَ فَقَالَتْ لاَ تَسُبُّهُ فَإِنَّهُ كَانَ يُنَافِحُ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ (صلى الله عليه وسلم):[١٦١٨]

بڕوانە: ژمارە (١٦١٩) لەدوا ئەم ژمارەوە دێ.

[١٦١٧] تجرید/٣، ژمارە: ١٢٩٨ = ٣٢١٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧١٤ - ٦٢٣٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٩ رقم الباب/٦).

[١٦١٨] بڕوانە ژمارە: (١٦١٩) (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/١٦).

١٦١٩- عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) وَعِنْدَهَا حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ يُنْشِدُهَا شِعْرًا، يُشَبِّبُ بِأَبْيَاتٍ لَهُ، فَقَالَ: حَصَانٌ رَزَانٌ مَا تُزَنُّ بِرِيبَةٍ وَتُصْبِحُ غَرْثَى مِنْ لُحُومِ الْغَوَافِلِ فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ: لَكِنَّكَ لَسْتَ كَذَلِكَ. قَالَ مَسْرُوقٌ: فَقُلْتُ لَهَا: لِمَ تَأْذَنِينَ لَهُ يَدْخُلُ عَلَيْكِ؟ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ: (وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ)، فَقَالَتْ: فَأَيُّ عَذَابٍ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَى؟ فَقَالَت: إِنَّهُ كَانَ يُنَافِحُ أَوْ يُهَاجِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).(١٦١٩)

مەسرووق (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: چووم بۆ خزمەتی عائیشە (ڕەزای خودای لێ بێ) حەسسانی کوڕی ثابیتی لەلابوو، پارچەیێ شیعری لە وەسپو مەدحی عائیشەدا دانابوو، دەیخوێندەوە بۆی، فەرمووی: (طویل):

حَصَانٌ رَزَانٌ مَا تُزَنُّ بِرِيبَةٍ
وَتُصْبِحُ غَرْثَى مِنْ لُحُومِ الْغَوَافِلِ

واتە:

پاکیزەو سەلار، لەگومان دوورە
بێ ڕازو غەیبەت، ژنێ ڕوو سوورە!

وەکوو تریش واتە: ئافرەتێکی داوێنپاکو سەلارو سەنگینەو گومانی خراپەی لێ ناکرێو ناوی کەسیش بەخراپە نابات بەتایبەت ناوی ژنی بێ ئاگای بێ تاوان.

عائیشەیش پێی فەرموو: بەڵام تۆ خۆت وانەبوویت! ناوی ژنی بێ ئاگای بێ تاوان بەخراپە دەبەیت!

(١٦١٩) بخاری. مغازی: ٤١٤٦، پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧١٥ = ٦٣٣٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٣٤).

مەسرووق فەرمووی: منیش بە عائیشەم گوت: کەوایە بۆ ڕێگەی حەسسان دەدەیت کەبێت بۆلات؟ وەلحاڵ خودا بۆخۆی سەبارەت بەو کۆمەڵە کە هەلاتە گەورەکەیان بۆ تۆ هەڵبەست، دەفەرموێ:

{وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ – ١١/٢٤}. واتە: وەبۆ هەریەکێ لەو درۆزنانە بەشی خۆی هەیە لە گوناهو تاوانباریو تۆڵەی تاوان، بەتایبەتی بۆ ئەوکەسەیان کە کێشی تاوانەکەی هاویتە سەرشانی خۆیو سەرۆکایەتی درۆ بڵاوکردنەوەکەی گرتبووە ئەستۆی خۆی، ئەوە سزاو ئازارێکی گەلێ گەورەی بۆ هەیە.

عائیشە لەوەڵاما فەرمووی: جاچی سزایەك هەیە کە لەکوێریی سەختتربێ؟ ئەوەتانێ خودا لەم پایزی تەمەنەدا، باری پیریو کوێرییو دوو دەست گۆجیی لێناوە، ئەمە لەلایێ، لەلایەکی تریشەوە ئەم پیاوە لەکاتی خۆیدا لەسەر پێغەمبەری دەکردەوە. یا فەرمووی: لەجیاتیی پێغەمبەر (دروودو صەلاتو سەلامو بەرەکاتی خودای لەسەر بێ) وەڵامی تانەو هەجوی بێ بڕوایانی دەدایەوە، کە قسەی ناشیرینیان بە پێغەمبەرو بە ئیسلام دەدا). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٧، ژمارە: ٣٤٩٧ ج/٤}. چاکێتی حەسسانی کوڕی ثابیت.

ڕوونکردنەوە:

مەسرووقی کوڕی ئەجدەع تابیعییە، لەپیاوانی هێمای (ع)میە، بەپێی پەڕاوی (تهذيب التهذيب لابن حجر العسقلانی). واتە: لەپیاوان (رجال)ی شەش پەڕاوە ناودارەکانی سوننەتە کە بریتین لە:

١- صەحیحی بوخاری.

٢- صەحیحی موسلیم.

٣- سنن أبي داود.

٤- سنن الترمذی.

٥- سنن النسائی.

٦- سنن ابن ماجه. واته: مەسرووق ئەم شەش کتێبە ناوداره فەرموودەکانی ئەویان گێڕاوەتەوە، ئەوەیش ئەوپەڕی سەروەرییە لەبابەتی زانستی فەرموودەدا.

مەسرووق پیاوێکی سۆفیلکە (عابد) بوو، نازناوی ئەبو عائیشەی فەقیە بوو، ریوایەت و گێڕانەوەی لەزۆرینەی سەحابە گەورەکانەوە هەیە، وەك: ئەبو بەکرو عومەرو عوثمان و عەلی و موعاذی کوڕی جەبەل و خەبابی کوڕی ئەرەتت و ئیبنو مەسعوودو عائیشەو أم رۆمانی دایکی عائیشەو کەسانی تریش.

فەقێ و شاگردی زۆریشی بووە، کە فەرموودەکانی ئەویان گێڕاوەتەوە، مەسرووق پیاوێکی زانست خوازبوو، خەڵکی دەستە دەستە فێری سوننەت دەکرد، ساڵێ مەسرووق چوو بۆ حەج، لەناو سەجدەدا نەبێ لەو ماوەیەدا نەخەوت، هەر خەریکی ذیکرو شەونوێژ بوو، ژنەکەی مەسرووق دەیفەرموو: (مەسرووق ئەوەندە لەنوێژی سوننەتدا دەوەستا قاچەکانی ئاوسا بوون!) .

مەسرووق لەپشتی ئەبوبەکرەوە نوێژی بەکۆمەڵی کردووە، بە خزمەت عومەرو عەلی گەیشتووە، گێڕانەوەی لە عوثمانەوە نییە. لەتەمەنی (٦٣) شەست و سێ ساڵیدا، لەساڵی (٦٣)ی کۆچیدا بەدەردی خودا مردووەو ئەمری حەقی بەجێهێناوە.

لەشەڕی قادسیەدا، دەستێکی مەسرووق ئیفلیج بوو، بەم بۆنەوە مەسرووق دەیفەرموو: (حەزناکەم کە دەستم وای لێ نەهاتایە، چونکە ئەگەر دەستم ساخ بوایە، دوور نەبوو کە لەم شەڕو شۆڕی ئاژاوە گەلی ناو موسوڵمانانا بەشداریم بکردایە!).

مەسرووق یەکێك بوو لەخوا پەرستە ناودارەکانی کووفەی سەردەمی خۆی.
لەبابەت دێڕە هەڵبەستێکەوە، پرسیار لە مەسرووق کرا، وەڵامی نەدایەوەو فەرمووی: (حەزناکەم لەرۆژی دوا رۆژدا، لەناو تۆماری کردەوەکانما، باسی شیعری تیابێ!!).

زیاد مەسرووقی کرد بە کارمەندی سەر (السِّلْسِلَة) لەوێ لەتەمەنی شەستو سێ ساڵیدا، لەساڵی کۆچی شەستو سێدا مردووە (رەزاو رەحمەتی خودای گەورەو سەروەری لێ بێ). ئامین.

١٦٢٠- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْها) قَالَتْ: (اسْتَاذنَ حَسَّانُ النَّبِيَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي هِجَاءِ الْمُشْرِكِينَ قَالَ: كَيْفَ بِنَسَبِي فَقَالَ حَسَّانُ لاسُلَّنَّكَ مِنْهُمْ كَمَا تُسَلُّ الشَّعَرَةُ مِنْ الْعَجِينِ) (الحديث: ٣٥٣١): [١٦٢٠]

عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: حەسانی کوڕی ثابیت (رەزای خودای لێ بێ) داوای لەپێغەمبەر(دروودی خودای لێ بێ) کرد کەرێگەی پێ بدا بەشیعرو هەڵبەست بتپەرستەکان دابشۆرێ و بەهەجو شڕیان بکا، پێغەمبەریش (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (ئاخر شتی وا چۆن دەکرێ، چونکە رەچەڵەکی منیش لەوانە؟!) حەسان فەرمووی: (بۆ ئەوە خەمت نەبێ وەك چۆن تەڵەموو بەئاسانی لەهەویر دەردەکێشرێ ئاوا رەگەزو رەچەڵەکی تۆیان لێ جیادەکەمەوەو شتێ نەنگ و شوورەیی بێ بۆ بنەچەو بەرەبابی تۆ نایلێم).

[١٦٢٠] تجرید/٤، ژمارە: ١٤٠٥ = ٣٥٣١ بخاری. مسلم: ٢٤٨٧ محمد فؤاد - پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧١٦ = ٦٣٤٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/١٦).

(٣٥) باب من فضائل أبى هُرَيْرَةَ الدَّوسِى ﴿رضي الله عنه﴾

باسی گەورەیی‌و سەروەری ئەبو هورەیرە، كە لە هۆزی دەوسە (رەزای خودای لێ بێ)

١٦٢١- حديث أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ إِنَّكُمْ تَزْعُمُونَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يُكْثِرُ الْحَدِيثَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – وَاللَّهُ الْمَوْعِدُ ، إِنِّى كُنْتُ امْرَأً مِسْكِينًا أَلْزَمُ رَسُولَ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – عَلَى مِلْءِ بَطْنِى ، وَكَانَ الْمُهَاجِرُونَ يَشْغَلُهُمُ الصَّفْقُ بِالأَسْوَاقِ ، وَكَانَتِ الأَنْصَارُ يَشْغَلُهُمُ الْقِيَامُ عَلَى أَمْوَالِهِمْ ، فَشَهِدْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – ذَاتَ يَوْمٍ وَقَالَ « مَنْ يَبْسُطْ رِدَاءَهُ حَتَّى أَقْضِىَ مَقَالَتِى ثُمَّ يَقْبِضْهُ ، فَلَنْ يَنْسَى شَيْئًا سَمِعَهُ مِنِّى » . فَبَسَطْتُ بُرْدَةً كَانَتْ عَلَىَّ ، فَوَالَّذِى بَعَثَهُ بِالْحَقِّ مَا نَسِيتُ شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْهُ. [١٦٢١]

ئەم فەرموودەیە لە ژمارە: (١٧٠٩)ی موختەصەری صەحیحی موسلیمدا، كە بە كوردی ناسراوە بە پوختە (كورتە)ی موسلیم، لە بەرگی چواردا ئاوایە:

عَنِ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) قَالَتْ: أَلاَ يُعْجِبُكَ أَبُو هُرَيْرَةَ جَاءَ فَجَلَسَ إِلَى جَنْبِ حُجْرَتِى، يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يُسْمِعُنِى ذَلِكَ، وَكُنْتُ أُسَبِّحُ، فَقَامَ قَبْلَ أَنْ أَقْضِيَ سُبْحَتِى، وَلَوْ أَدْرَكْتُهُ لَرَدَدْتُ عَلَيْهِ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ كَسَرْدِكُمْ. قَالَ: ابْنُ شِهَابٍ، وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: يَقُولُونَ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَدْ أَكْثَرَ وَاللَّهُ الْمَوْعِدُ، وَيَقُولُونَ: مَا بَالُ الْمُهَاجِرِينَ وَالأَنْصَارِ لاَ يَتَحَدَّثُونَ مِثْلَ أَحَادِيثِهِ، وَسَأُخْبِرُكُمْ عَنْ ذَلِكَ: إِنَّ إِخْوَانِى مِنَ الأَنْصَارِ كَانَ يَشْغَلُهُمْ عَمَلُ أَرَضِيهِمْ، وَإِنَّ إِخْوَانِى مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَانَ يَشْغَلُهُمُ الصَّفْقُ بِالأَسْوَاقِ، وَكُنْتُ أَلْزَمُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) عَلَى مِلْءِ بَطْنِى،

[١٦٢١] تجريد/٤، ژمارە: ١٤٢٧م = ٣٥٦٨ بخارى. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٠٩ = ٦٣٤٩ شیحا (بخارى رقم الكتاب/٩٦ رقم الباب/٢٢).

فَأَشْهَدُ إِذَا غَابُوا، وَأَحْفَظُ إِذَا نَسُوا، وَلَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمًا: «أَيُّكُمْ يَبْسُطُ ثَوْبَهُ فَيَأْخُذُ مِنْ حَدِيثِي هَذَا ثُمَّ يَجْمَعُهُ إِلَى صَدْرِهِ فَإِنَّهُ لَمْ يَنْسَ شَيْئًا سَمِعَهُ»؟ فَبَسَطْتُ بُرْدَةً عَلَيَّ حَتَّى فَرَغَ مِنْ حَدِيثِهِ ثُمَّ جَمَعْتُهَا إِلَى صَدْرِي، فَمَا نَسِيتُ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمِ شَيْئًا حَدَّثَنِي بِهِ، وَلَوْلاَ آيَتَانِ أَنْزَلَهُمَا اللَّهُ فِي كِتَابِهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا حَدَّثْتُ شَيْئًا أَبَدًا: (إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى) إِلَى آخِرِ الآيَتَيْنِ). {الحديث: ٦٣٤٩ = ٦٣٥٨ فم. تجريد البخاري/٤، رقم: ١٤٢٧م = ٣٥٦٨، ٣٥٦٧. أبو داود. العلم: ٣٦٥٥. تحفة الأشراف: ١٦٦٩٨}:

عوروه (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) فەرمووی: عائیشەی پوورم (ڕەزای خودای لێ بێ) پێی فەرمووم: تەماشای ئەبو هورەیرە ناکەی چەند سەیرە، هاتووە لەپاڵ ژوورەکەی منا دانیشتووەو فەرموودەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەگێڕێتەوە، دەنگیش هەڵ دەبڕێ، تامن گوێم لێ بێ. {ژمارە: ١٥٨٣ — پوختەی موسلیم}.

عائیشە فەرمووی: من لەوکاتەدا نوێژی سوننەتم دەکرد، هەتا نوێژەکەمم تەواوکرد ئەو ڕۆیشتبوو، دەنا بەرپەرچم دەدایەوەو تێم دەگەیاند: کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەقسەکردنا وەك ئێوە بەپەلە نەبوو، نەیدەدا بەسەریەکا، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وا بەشێنەیی‌و لەسەرخۆ، بە ڕوونی‌و ڕەوانی فەرمایشتی دەفەرموو، ئەگەر کەسێ بیویستبایە قسەکانی بژمێرێ، بە ئاسانی دەیژماردن. {تەجرید/٤، ژمارە: ١٤٢٧}.

ئیبنو شیهاب، کە ناسراوە بەزوهری، فەرمووی: ئیبنولوسەییەب فەرمووی: ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای گەورەی لێ بێ) فەرمووی: دەڵێن: ئەبو هورەیرە فەرموودە زۆر دەگێڕێتەوە، وادەی من‌و وادەی ئەوان دیوانی خودابێ، کە لەوێ ڕاست‌و درۆ دەردەکەوێ‌و دەردەکەوێ کەکێ لەسەر حەقە، پێم دەڵێن:

ئەی بۆ کۆچکارانو یاریدەدەران بەقەد تۆ حەدیثو فەرموودەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ناگێڕنەوە؟ دەی خۆم پێتان بڵێم کە ئەمە بۆ وایە، چونکە برا یاریدەدەرەکانمان خەریکی خۆش کردنی زەویو زارو فەلایی بوونو برا کۆچکارەکانیشمان خەریکی سەوداو ئالۆ وێڵی ناوبازاڕ بوون، بەڵام من، بەنانە سکی، دەلکام بە پێغەمبەرەوەو خزمەتی ئەوم بەرنەئەدا، ئەوانیش لەوێ نەبوونایە من هەر لەخزمەتیا دەبووم، گەلێ شت هەبوو ئەوان دەستیان نەدەپەرژا لەبەری بکەن، لەبەرئەوە لەبیریان دەچۆوە، بەڵام من مەودام هەبوو، لەبەرم دەکردو بەباشی رەوانم دەکرد، سەرەڕای ئەوەیش، هۆیەکی گرنگتر هەیە: رۆژێ حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (کامتان دەیەوێ کە فەرموودەی من وەربگرێو لەبیری نەچێتەوە، با جلەکانی دابخاتو لەم فەرموودانەی منی تێبکاو لەپاشا کە من لێ بوومەوە لەقسەکردن، جلەکەی کۆبکاتەوەو بینێت بەسینگیەوە، ئیتر هەر فەرموودەیێ لەمن ببیستێ قەت لەبیری ناچێ).

ئەبو هورەیرە فەرمووی: جامنیش بەرماڵێکم بەسەرشانەوە بوو، رام خست هەتا لە فەرمایشتەکەی لێ بۆوە، ئینجا چمکەکانی بەرماڵەکەم کۆکردەوەو گرتم بەسینگو بەرۆکمەوە، ئیتر لەورۆژە بەدواوە، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هەرچی فەرموویێ پێم، فەرامۆشم نەکردووەو قسەی ئەوم لەبیرنەچووە!

لەبەر ئەم دوو ئایەتەش نەبێ کە خودا لەنامەی خۆیدا ناردوونی، بڕبڕای بڕبڕای هیچ فەرموودەیەکم نەدەگێڕایەوە، ئەمەیش ئەو دوو ئایەتانەیە:

{إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلعَنُهُمُ اللّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ، إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ وَأَصْلَحُواْ وَبَيَّنُواْ فَأُوْلَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ – البقرة – ٢/ ١٥٩ - ١٦٠}:

واته: بەڕاستی ئەو زانایانە کە ئەو ئایەتو بەڵگە ڕۆشنانە دەشارنەوە، کە ئێمە نازڵمان کردوون بۆ شارەزاکردنی بەرەی ئادەم بۆ ڕێگەی ڕاست، پاش ئەوەی کەزۆر بەجوانی بەپێی پێداویستو شوێن، ڕۆشنمان کردنەوە لەتەوراتا، کە نامەی خودایە، تا ئەو خەڵکە تێ بگەن. بەڕاستی ئەم بەناو زانایانە، ئەم جۆرە مالووموو قەشە هەق حەشاردەرانە هەموویان خودای گەورە خۆی لەعنەتو نەفرەتیان لێ دەکا، وە هەروەها نەفرینکەرانی تریش لەعنەتو نەفرینیان لێ دەکەن، وەك فریشتەکانی خوداو پیاوانی سەر بەئایین، مەگەر ئەوانەیان کە پەشیمان ببنەوە لەشاردنەوەی زانستی ئایینی. وە خووو ڕەوشتو ڕەفتارو کرداری خۆیان چاك بکەن، وەشتە حەشاردراوەکەیان ئاشکرا کردو دەریان بڕی، تەنیا ئەمانەیان تەوبەو پەشیمان بوونەوەیان لێ گیرا دەکەم، چونکی من تەوبەو پەشیمانی بەندەی تەوبەکاری پەشیمانی خۆم قەبووڵ دەکەم، من لەهەموو کەسێ میهرەبانترم بۆ بەندەی خۆم. {تاج/٣، زنجیرە: ٦٢، ژمارە: ٣٥٢١ ج/٤} + {تاج/٣، زنجیرە: ١٨، ژمارە: ٣٣٥٣ ج/٤ = چاپی چوارەم}.

گەورەیی جەعفەری کوڕی ئەبو طالیب.

(٣٦) باب من فضائلِ أهلِ بَدرٍ رَضىَ الله عنهم، وَقِصَّةُ حَاطِبُ بنُ أبى بلتَعَةَ
باسی گەورەیی‌و سەروەریی خەڵکی بەدر، (ڕەزای خودایان لێ بێ) لەگەڵ چیرۆکی حاطەبی کوڕی ئەبو بەلتەعە

١٦٢٢- عنْ عَلِي بن ابي طالب (رَضيَ اللهُ عنهُ) قال: بَعَثني رَسُولُ اللّـهِ (صَـلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) انا وَالزُّبَيْرَ وَالْمِقْدَادَ فَقَالَ: انْطلِقُوا حَتَّى تَاتُوا رَوْضَةَ خَـاخٍ فَـانَّ بِهَـا ظعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ فَخُذوهُ مِنْهَا، فَذهَبْنَا تَعَادَى بِنَا خَيْلُنَا حَتَّى اتَيْنَا الرَّوْضَـةَ فَـاذا نَحْـنُ بالظعِينَةِ فَقُلْنَا: اخْرِجِي الْكِتَابَ فَقَالَتْ: مَا مَعِي مِنْ كِتَابٍ فَقُلْنَا: لَتُخْـرِجِنَّ الْكِتَـابَ اوْ لَنُلْقِيَنَّ الثيَابَ فَاخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِهَا.

فَاتَيْنَا بِهِ النَّبِيَ (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاذا فِيهِ مِنْ حَاطِـبِ بْـنِ ابِـي بَلْتَعَـةَ الَـى انَاسٍ مِنْ الْمُشْرِكِينَ مِمَّنْ بِمَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِبَعْض امْرِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (مَا هَذا يَا حَاطِبُ؟) قَالَ: لا تَعْجَلْ عَلَيَ يَارَسُـولَ اللّـهِ انِّي كُنْتُ امْرَا مِنْ قُرَيْشٍ وَلَمْ اكُنْ مِنْ انْفُسِهِمْ وَكَانَ مَنْ مَعَـكَ مِـنْ الْمُهَـاجِرِينَ لَهُـمْ قَرَاباتٌ يَحْمُونَ بِهَا اهْلِيهِمْ وَامْوَالَهُمْ بِمَكَّـةَ فَاحْبَبْـتُ اذ فَـاتَنِي مِـنْ النَّسَبِ فِـيهِمْ انْ اصْطَنِعَ الَيْهِمْ يَدًا يَحْمُونَ قَرَابَتِي وَمَا فَعَلْتُ ذلِكَ كُفْرًا وَلا ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي.

فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (انَّهُ قَـدْ صَـدَقَكُمْ) فَقَـالَ عُمَـرُ: دَعْنِـي يَـا رَسُولَ اللّهِ فَاضرِبَ عُنُقَهُ فَقَالَ: (انَّهُ شَهِدَ بَدْرًا وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللّهَ عَـزَّ وَجَـلَّ اطلَـعَ عَلَى اهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ) قَالَ عَمْرٌو: وَنَزَلَتْ فِيهِ ﴿يَا ايُّهَـا الَّذينَ امَنُوا لا تَتَّخِذوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ اوْلِيَـاءَ﴾. (الحـديث ٤٨٩٠- اطرافـه فـي: ٣٠٠٧- ٣٠٨١- ٣٩٨٣- ٤٢٧٤- ٦٢٥٩- ٦٩٣٩):[١٦٢٢]

[١٦٢٢] تجريد/٤، ژمارە: ١٤٠٣ - ٢٥٢٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٠٥ - ٦٣٠٩ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/١٤١).

ئیمامی عەلی (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کاتێ بێبڕواکانی مەککە پەیمانەکەی حودەیبیە یان شکاند، پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) بڕیاری دا کە شاری مەککە بگرێ، وە فەرمانیدا بەموسڵمانەکان کەخۆیان ئامادە بکەن بۆ جەنگ، حاطەبی کوڕی ئەبوبەلتەعە، لە ژێرەوە کاغەزێ دەنووووسێ بۆ دانیشتوانی مەککە، کە ئاگاتان لەخۆتان بێ، چونکە پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) لەم ڕۆژانەدا دێتە سەرتان و دەدا بەسەرتانا، وە بەدزییەوە بەژنێکی مەککەیدا دەینێرێ بۆیان.

جا حەزرەتی جوبرەئیل (سەلامی خوای لێ بێ) دێ بۆ لای پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) وە ئەم هەواڵەی پێ دەداو، پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) من و زوبەیر و میقدادی ناردو، فەرمووی: (بڕۆن هەتا دەگەنە باخچەی خاخ لەوێدا ئافرەتێکی کەژاوە نشینی لێیە، کاغەزێکی پێ یە لێی بسێنن، ئەگەر کاغەزەکەی نەدا پێتان بیکوژن، جا بە غار ڕۆیشتین ومایینەکانمان تاودا، هەتا چووینە باخچەکە، کە سەیرمان کرد واژنەکە لەوێیە، وە داوای کاغەزەکەمان لێ کرد، حاشای کرد وگوتی: کاغەزم پێ نییە. جا گوتمان: یا کاغەزەکەمان دەدەیتێ یا دەبێ خۆت ڕووت و قوت بکەیتەوە یا دەتکوژین، ئەوجا ژنە کە کاغەزەکەی لەناو لۆی پەلکەکانیدا دەرهێناو، ئەوجا ژنەکەو نامەکەمان برد بۆ لای پێغەمبەر(دروودی خودای لێ بێ) کە نامەکەمان خوێندەوە ئەمەی لێ نوسرابوو: لە حاطەبی کوڕی ئەبو بەلتەعە وە بۆ فیسارە کەس و ئەوفیسارە کەس کەناوی چەند کەسێ بوون لە نا موسڵمانەکانی مەککە، وە هەواڵی هەندێ لە کاروباری پێغەمبەری بۆیان نووسیبوو، کەدەیەوێ بچێ بۆ سەریان، جا پێغەمبەری خودا (دروودی خودای لێ بێ) حاطەبی بانگ کردو پێی فەرموو: (ئەی حاطەب ئەمە چییە؟ ئەم کاغەزت بۆ نوسییوە؟ ئەویش

گـوتی : ئـەی پێغەمبــەری خـودا پەلــەم لێ مەکـە تـا مەســەلەکەتان بـۆ ڕون دەکەمەوە، بە خودا ئەوەتی موسڵمان بووم نـە لـە دیـین هەڵگەڕاومەتـەوە و، نـە ناپـاکی و منـافقیم کـردووە، بـەلاّم مـن بابایـەکی بـەڕانی بـووم لـەناو هـۆزی قوڕەیشدا بووم ولە خۆیان نەبووم وژن ومنداڵەکانم لـەناو ئەوانـدا بـەجێ مـاون ئـەم هـەموو کۆچـکەرانەی تـر کـە لەگـەڵ تـۆدان، هـەموو کـەس وکـارو وخـزم و خوێشیان لە مەککـە هەیـە، کـە ئاگـاری منداڵـە کانیـان دەکـەن، لـەوێ تـەنیا مـن نـەبێ، لەبـەر ئـەوەی کـە بەخزمایـەتی هیـچم بـۆ نـاکرێ، ویـستم بـەم شـێوەیە دەستیاوێکیان لەگەڵدا بکەم، هەتا بەرابـەر بـەوە ئـەوانیش ئاگـاداری خزمـەکانم بکەن، ئەگینا نە لەبەر بێ بڕوایی ونە لەبەر هەڵگەڕانەوە لەئایینی خۆم ئەمەم نەکردووە.

پێغەمبەر (دروودی خودای لـێ بـێ) فـەرمووی: قـسەی ڕاسـتی بـۆ کـردن. عومـەر (ڕەزای خـودای لـێ بـێ)فـەرمووی: ئـەی پێغەمبـەری خـودا لـێم گـەڕێ ئەمەناپاکە با لەملی بدەم؟ فەرمووی(دروودی خودای لێ بێ) : (ئەمـە لـەیارانی بەدرە، چۆنی دەکوژیت؟ چونکە خودای گەورەو سەروەر، ڕووی قسەی کردووەتە یارانی بەدرو پێی فەرمون : بەئارەزوی خۆتان ئیتر چی دەکەن بیکەن، من هـەر لە ئێستاوە لێتان خۆش بووم، لەبەر ئەوەی کەبەشـداری ئـەم جەنگـە پیرۆزەتـان کردووە، جا لەشانی ئەوەدا ئەم ئایەتە دابەزی :﴿ يَاأَيُّهَـا الَّـذينَ امَنُـوا لا تَتَّخِـذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ اوْلِيَـاءَ﴾ ١/٦٠ (ئـەی کۆمەڵـەی موسـڵمانان! هـەرگیزاو هـەرگیز کافرو بـێ بڕوایـان –کـە هـەم دوژمنـی مـن وهـەم دوژمنـی ئێـوەن –مـەگرن بـە دۆستی خۆتان). (تاج/٧ ز/٤٣ ژ/١ ل/١٩١ - ش/د/ت).

ڕوونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەم چەند شتە :

١- گونـاه وتـاوان، هـەتا جاسووسـیکردن بەسـەر پێغەمبـەر ولەشـکری ئیسلامەوە ئەگەر بەتەئویل بێ، مرۆڤ پێی کافر نابێ.

٢- عوزرێ عەقڵ بیگرێ واباشە قەبووڵ بکرێ (ادرؤا الحدودَ بالشُبُهاتِ).

٣- پەلە لەحوکم و بڕیاردان نەکرێ، ڕێگەی گومانبار(متهم) بدرێ هەتا بە تەواوی قسەی خۆی بکاو بەرگری لەخۆی بکا، ئەگەر بەرگرییەکەی ڕاست بوو بڕوای پێ بکرێت، وە بەپێی توانا چاوپۆشی لە کار بکرێ وە دادوەر تابۆی دەکرێ، ئەگەر بەڵگەو شایەت نەبوو لایەنی گومانبار بگرێ.

٤- ئـەم تەخویلـەی لـەم فەرموودەیـەدا هەیـە، کەئـەهلی بـەدر بەکـەیفی خۆیان: چی دەکەن بیکەن واتای وانییە :

أ. ئەگـەر تـاوانێ بکـەن شـایانی داری حـەددبێ، داری حـەدیان لێ نـادرێ، شتیوا نییە، بەڵکو لە کاتی وا دا اجرای بڕیاری شەرعیان بەسەردا دەکرێت.

ب. مەبەست ئەوەیە لە قیامەت دا سزا نادرێن وبەس.

ج. مەبەسـت ڕێـز گرتنـە لـە ئـەهلی بـەدر، دەنـا مەبەسـت ئـەوە نییـە کـە بەکـەیفی خۆیـان گونـاه وتـاوان تـێ گوشـن بـە بـێ لێپرسـینەوە وە جـۆرە سەرمەشقێکە لەمەسەلەی ﴿انَّ الحسَناتِ يذهِبنَ السّيئات﴾.

٥- وا باشە حەددی شەرعی، بەپێی توانا تەئویل بکرێ و لەبەر شوبهەو شتی وا جێبەجێ نەکرێ، مەبەست لێی چاوترساندن بێ، نەوەك ئینتیقامی شەخصی.

ئەمـەیش دەقـی ژمـارە: (١٧٢٠)ی پوختـەی موسـلیمە، گـەلێ ڕوونـترو ڕەوانترە، لەبەر ئەوە دەینووسین:

عَنْ عَلِيٍّ كرم الله وجهه قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَا وَالزُّبَيْرَ وَالْمِقْدَادَ، فَقَالَ: «ائْتُوا رَوْضَةَ خَاخٍ فَإِنَّ بِهَا ظَعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ فَخُذُوهُ مِنْهَا». فَانْطَلَقْنَا تَعَادَى بِنَا خَيْلُنَا، فَإِذَا نَحْنُ بِالْمَرْأَةِ فَقُلْنَا: أَخْرِجِي الْكِتَابَ، فَقَالَتْ: مَا مَعِي كِتَابٌ. فَقُلْنَا: لَتُخْرِجِنَّ الْكِتَابَ أَوْ لَتُلْقِيَنَّ الثِّيَابَ، فَأَخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِهَا، فَأَتَيْنَا بِهِ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَإِذَا فِيهِ مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى نَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «يَا حَاطِبُ مَا هَذَا»؟ قَالَ: لاَ تَعْجَلْ عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنِّي كُنْتُ امْرَأً مُلْصَقًا فِي قُرَيْشٍ (قَالَ سُفْيَانُ: كَانَ حَلِيفًا لَهُمْ، وَلَمْ يَكُنْ مِنْ أَنْفُسِهَا) وَكَانَ مِمَّنْ كَانَ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَاتٌ يَحْمُونَ بِهَا أَهْلِيهِمْ، فَأَحْبَبْتُ إِذْ فَاتَنِي ذَلِكَ مِنَ النَّسَبِ فِيهِمْ، أَنْ أَتَّخِذَ فِيهِمْ يَدًا يَحْمُونَ بِهَا قَرَابَتِي، وَلَمْ أَفْعَلْهُ كُفْرًا وَلاَ ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي، وَلاَ رِضًا بِالْكُفْرِ بَعْدَ الإِسْلاَمِ، فَقَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): صَدَقَ، فَقَالَ عُمَرُ: دَعْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْرِبْ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ. فَقَالَ: «إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا، وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ: اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ»، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ). وَجَعَلَهَا – يعني الآيَةَ - إِسْحَاقُ فِي رِوَايَتِهِ مِنْ تِلاَوَةِ سُفْيَانَ).
{الحديث: ٦٣٥١ = ٦٣٦٠ فم. تجريد البخاري/ رقم: ١٧٠٤ = ٤٨٩٠، ٣٠٠٧، ٣٠٨١، ٣٩٨٣، ٤٢٧٤، ٦٢٥٩، ٦٩٣٩. أبو داود. جهاد: ٢٦٥٠. ترمذي. تفسير القرآن: ٣٣٠٥. تحفة الأشراف: ١٠٢٢٧}:

عەلی (ڕەزای خوداى لێ بێ) دەفەرموێ: کاتێ بێبڕواکانی مەککە، پەیمانەکەی حودەیبییەیان شکان، پێغەمبەر (دروودی خوداى لەسەر بێ) بڕیاریدا، کە شاری مەککە بگرێو ڕزگاری بکا، وە فەرمانیدا بە موسوڵمانەکان کە خۆیان ئامادە بکەن بۆ جەنگ، حاطەبی کوڕی ئەبو بەلتەعە، لەژێرەوە

بەدزییەوە کاغەزێ دەنووسێ بۆ هەندێ لە دانیشتوانی مەککە، کە ئاگاتان لەخۆتان بێ، چونکە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەم رۆژانەدا دێتە سەرتانو دەدا بەسەرتانا، وە بەدزییەوە بەژنێکی مەککەییدا دەینێرێ بۆیان، ژنەکە ناوی سارە دەبێ، جا حەزرەتی جوبرائیل (سڵاوی خودای لێ بێ) دێ بۆلای پێغەمبەرو وەئەم هەواڵەی پێ دەدا، پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) منو زوبەیری کوڕی عەوامو میقدادی کوڕی ئەسوەدی نارد بەشوێنی ئەو ژنەداو فەرمووی: (بڕۆن هەتا دەگەنە باخچەی خاخ، لەوێدا ئافرەتێکی کەژاوە نشینی لێیە، کاغەزێکی پێیە، لێی بستێنن، ئەگەر کاغەزەکەی پێ نەدان بیکوژن، جا بەغار رۆیشتینو ماینەکانمان تاودا، هەتا چووینە باخچەکە، کە سەیرمانکرد وا ژنەکە لەوێیە، وە داوای کاغەزەکەمان لێکرد حاشای لێ کردو گوتی: کاغەزم پێ نییە.

جا گوتمان: یا کاغەزەکەمان دەدەیتێ، یا دەبێ خۆت رووتو قووت بکەیتەوە، یا دەتکوژین. ئەوجا ژنەکە کاغەزەکەی لەناو دوو توێی لۆی پەلکەکانی دەرهێنا، ئەوجا ژنەکەو نامەکەمان برد بۆلای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەمەدینە. کە نامەکەمان خوێندەوە، ئەمەی تیا نووسرا بوو: لە حاطەبی کوڕی ئەبو بەلتەعەوە، بۆ فیسارە کەسو ئەو فیسارە کەس، کەناوی چەن کەسێ بوون لە ناموسوڵمانەکانی مەککە، وە هەواڵی هەندێ لەکاروباری پێغەمبەری بۆ نووسیبوون، کە دەیەوێ بچێ بۆسەریان، جا پێغەمبەری خودا (دروودی خودای لەسەر بێ) حاطەبی بانگ کردو پێی فەرموو:

(ئەی حاطەب! ئەمە چییە؟ ئەم کاغەزەت بۆ نووسیوە؟). ئەویش گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! پەلەم لێ مەکە، هەتا کارەکەتان بۆ روون بکەمەوە، بەخودا ئەوەتی موسوڵمان بووم، نەلەدین هەڵگەڕاومەتەوەو، نە ناپاکیو

منافقیم کردووە، بەلام من بابایەکی بەڕانی بووم لەناو هۆزی قوڕەیشا بووم، لەخۆیان نەبوومو ژنو منالەکانم لەناو ئەواندا بەجێ ماون، ئەم هەموو کۆچکەرانەی تر کە لەگەلٓ تۆدان، هەموو کەسوکارو خزمو خوێشیان لە مەککە هەیە، کە ئاگاداری مالٓو مندالەکانیان دەکەن لەوێ، تەنیا من نەبێ، لەبەرئەوەی کە بەخزمایەتی هیچم بۆ ناکرێ، ویستم بەم شێوەیە دەستیاوێکیان لەگەل بکەم، هەتا بەرابەر بەوە، ئەوانیش ئاگاداری خزمەکانم بکەن، ئەگینا نە لەبەر بێ بڕوایی‌و نە لەبەر هەلگەڕانەوە لە ئایینی خۆم ئەمەم نەکردووە.

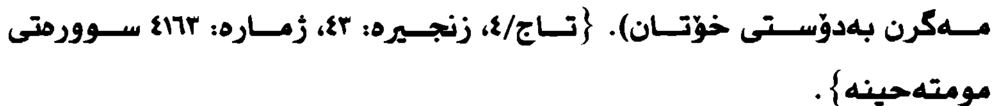
پێغەمبەر (درووودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (قسەی راستی بۆ کردن!).

عومەری کوڕی خەتاب (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەمە ناپاکە، مونافیقە، لێم گەڕێ با لەملی بدەم؟

فەرمووی (درووودی خودای لەسەر بێ): (ئەمە لەیارانی بەدرە، لەو موسولمانە خوا پێداوانەیە، کە لەشەڕگەی بەدرا بەشدارییان کردووە، کەواتە چۆنی دەکوژیت؟ تۆ چووزانیت کە خودای گەورە چی بڕیارداوە، لەبارەی ئەهلی بەدرەوە، چونکە خودای بالاٚ دەستو خاوەن شکۆ، روویکردۆتە یارانی بەدرو پێی فەرموون: بە ئارەزووی خۆتان، چی دەکەن بیکەن، من هەر لەئێستاوە لێتان خۆش بووم، لەبەرئەوەی کە بەشداریی ئەم جەنگە پیرۆزەتان کردووە).

جا سەبارەت بەم رووداوە ئەم ئایەتە دابەزی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاء - الممتحنة – ١/٦٠}. واتە:

ئەی گەلی ئیسلام! ئەی کۆمەلی موسولمانان! هەرگیزاو هەرگیز ناموسولمانو بێباوەڕان، کە بەسروشت هەم دوژمنی منو هەم دوژمنی ئێوەن،

مــەگرن بەدۆســتی خۆتــان). {تــاج/٤، زنجــیرە: ٤٣، ژمــارە: ٤١٦٣ ســوورەتی مومتەحینە}.

روونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەم چەند شتە:

یەکەم:

١- گونـاهو تـاوان، هـەتا جاسووسـی کـردن بەسـەر پێغەمبـەرو لەشـکری ئیسلامەوە، ئەگەر بەتەئویل بێ، بکەرەکەی پێی کافرنابێ.

٢- مەهانـەو عـوزرێ ئـەقڵ بیگـرێ، واباشـە قـەبووڵ بکـرێ (ادْرَ أو الحُدُودَ بالشُّبُهَاتِ).

٣- پەلە لە حوکمو بڕیاردان نەکرێ، رێگەی گومانبار (متَّهم) بـدرێ، هـەتا بەتەواوی قسەی خۆی بکاو بـەرگری لـەخۆی بکا، ئەگـەر بەرگرییەکەی راسـت بـوو، بـڕوای پـێ بکرێـت، وە بـەپێی توانـا چاوپۆشـی لەهەڵەی بکـرێ، وە دادوەر تابۆی دەکرێ، ئەگەر بەڵگەو شایەت نەبوو لایەنی گومانبار بگرێ.

٤- واباشـە حـەددی شـەرعی، بـەپێی توانـا تـەئویل بکـرێو لەبـەر شـوبهەو شتی وا جێبەجێ نەکرێ، مەبەست لێی چاو ترساندن بێ نەوەك تۆڵەی کەسیو شتی وا.

٥- ئەم تەخویلەی لەم فەرموودەدا هەیە، کە ئەهلی بەدر بەکەیفی خۆیـان چی دەکەن بیکەن، واتای وانییە:

أ- ئەگەر تاوانێ بکەن شایانی داری حەددبێ، داری حەدیان لێ نادرێ، شـتی وانییە، بـەڵکوو لـەکاتی وادا، بڕیـاری شـەرعیان بەسـەردا جێبـەجێ دەکـرێ، بـۆ نموونە: ئەگەر دزی بکەن دەستیان بەپێی شەرع دەبڕرێ.

ب- مەبەست ئەوەیە لەقیامەتا سزانادرێنو بەس.

ج- مەبەست ڕێزگرتنە لە ئەهلی بەدر، هەتا خەڵکی تر ڕێزیان بگرن، دەنا مەبەست ئەوە نییە کە بەکەیفی خۆیان گوناهو تاوان تێ گوشن بەبێ لێپرسینەوە، وە جۆرە سەرمەشقێکە لەسەر ئەم بابەتە: {إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ}.

دووەم: ئوم موبەششیر ناوی: ئوم موبەششیری کچی بەڕائی کوڕی مەعروورە، ئەنصارییە، ژنی زەیدی کوڕی حاریثەیە، یەکێکە لەژنە گەورە هاوەڵەکانی پێغەمبەر، جابیری کوڕی عەبدوڵلا چەند فەرموودەیەکی لێ دەگێڕێتەوە، کە یەکێکیان فەرموودەی ژمارە: (٦٣٥٤)ی صەحیحی موسلیمە، کە لە پوختەی صەحیحی موسلیمدا، ژمارەکەی (١٧١٩)یە. کۆمەڵێ فەرموودەی لە موسلیمو لە نەسائیو کتێبەکانی تری فەرموودەدا هەیە.

ئیمامی موسلیم ئەم فەرموودەیە لەچەند کەسێکەوە دەگێڕێتەوە، کە یەکێ لە مامۆستاکانی موسلیم، ئیسحاقی کوڕی ئیبراهیمە، جا موسلیم دەفەرموێ: ئیسحاق فەرمووی: خوێندنەوەی ئایەتەکە لە کۆتایی فەرموودەکەوە لە تیلاوەتی سوفیانی مامۆستامە.

(٣٨) باب من فَضَائِلِ أَبِي مُوسى وَأَبِي عَامِرٍ الأَشْعَرِيينِ (رضي الله عنهما)
باسی گەورەیی‌و سەروەریی ئەبو موسای ئەشعەری‌و ئەبو عامیری ئەشعەری (ڕەزای خودایان لێ بێ)

١٦٢٣- عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِي (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَهُوَ نَازِلٌ بِالْجِعْرَانَةِ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ، وَمَعَهُ بِلاَلٌ، فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) رَجُلٌ أَعْرَابِيٌّ، فَقَالَ: أَلاَ تُنْجِزُ لِي يَا مُحَمَّدُ مَا وَعَدْتَنِي؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «أَبْشِرْ». فَقَالَ لَهُ الأَعْرَابِيُّ: أَكْثَرْتَ عَلَيَّ مِنْ أَبْشِرْ. فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) عَلَى أَبِي مُوسَى وَبِلاَلٍ كَهَيْئَةِ

الْغَضْبَانِ، فَقَالَ: «إِنَّ هَذَا قَدْ رَدَّ الْبُشْرَى فَاقْبَلاَ أَنْتُمَا». فَقَالَا: قَبِلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِقَدَحٍ فِيهِ مَاءٌ، فَغَسَلَ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ فِيهِن وَمَجَّ فِيهِ ثُمَّ قَالَ: «اشْرَبَا مِنْهُ، وَأَفْرِغَا عَلَى وُجُوهِكُمَا وَنُحُورِكُمَا وَأَبْشِرَا». فَأَخَذَا الْقَدَحَ، فَفَعَلاَ مَا أَمَرَهُمَا بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَنَادَتْهُمَا أُمُّ سَلَمَةَ مِنْ وَرَاءِ السِّتْرِ: أَفْضِلاَ لأُمِّكُمَا مِمَّا فِي إِنَائِكُمَا، فَأَفْضَلاَ لَهَا مِنْهُ طَائِفَةً.[١٦٢٣]

ئەبو مووسای ئەشعەری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەخزمەتی پێغەمبەرا بووم، لەجیعرانە دابەزیبوو، کە جیعرانە وا لەنێوانی مەککەی پیرۆزو مەدینەی نازداردا، بیلالیشی لەخزمەتا بوو، عارەبێکی دەشتەکی هاتە خزمەتی، گوتی: ئەی موحەممەد! گفتت پێم داوە، کە لەم تالانییە بەشم بدەیت، کوا گفتەکەت؟ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (موژدەبێ لەتۆ). ئەویش گوتی: زۆرت پێ گوتووم موژدەبێ لەتۆ! پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وەك كەسێ دلگیربێ لە قسەكەی كابرا، رووی كردە ئەبو مووساو بیلال‌و فەرمووی: (خۆ دیتان ئەمە موژدەی ناوێ‌و دایەوە بەسەرما، چونکە نرخی نازانێ، دەی ئێوە ئەو موژدەیە وەربگرن بۆ خۆتان). ئەوانیش گوتیان: قوربان! ئێمە قەبوولمانە.

جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) داوای جامێ ئاوی کردو هەردوو دەست‌و دەم‌و چاوی خۆی تیا شۆردو قۆمێ ئاوی هەلگرت‌و لەدەمی خۆی وەرداو تفانیەوە ناو جامەكەو، ئەوجا بە ئێمەی فەرموو: (لێی بخۆنەوەو لێی بپرژێنن لەدەم‌و چاوو سینگ‌و بەرۆكی خۆتان، وە موژدەبێ لێتان).

[١٦٢٣] تجرید/٤، ژمارە: ١٥٩٤ = ٤٣٢٨ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٠٦ = ٦٣٥٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٤ رقم الباب/٥٦).

ئەوانیش جامەکەیان لێ وەرگرت و فەرمانەکەی پێغەمبەریان بەجێ هێنـا، ئـوم سـەلەمەیش (رەزای خـودای لێ بـێ) کـە هاوسـەری پێغەمبـەرە، لەپـشتی پـەردەوە، بـانگی لێ کـردن: لـەئاوی جامەکـەتان بەشـی ئـەم دایکـی خۆشـتانە بهێڵنەوە. ئەوانیش چۆرێکیان تیادا هێشتەوە بۆی). {تاج/٣، زنجیرە: ٦٣، ژمـارە: ٣٥٢٧ ج/٤ = باسی ئەبو مووساو ئەبو عامیر}.

روونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیەیش بەڵگەیەکی گەورەو رۆشنە لەسەر ئەم بابەتانـە، وەك لە شەرحەکانا دەفەرموێ:

١- وەڵام نەدانــەوەی پیــاوی نــەفام و پــشتگوێ خــستنی، مەگــەر لــەکاتی پێویستدا.

٢- موژدەی خۆشی پێ دان سوننەتە.

٣- بەڵگەیەکی گەورەیـە لەسـەر خـۆ پیرۆزکـردن و خـۆ موفـەرِك کـردن بـە شـوێنەواری پیاوچـاکان و شـتی وا سـوننەتەو دوورە لـە بیدعـەت، وە ئەمـەیش مـەرج نییـە، وەك هەنـدێ کـەس دەڵـێن، تایبـەت بـێ، بـە شـوێنەوارو ئاکـاری پێغەمبەرانـەوە، بـەڵکوو دروسـتە خـۆ پیرۆزکـردن بەشـوێنەواری هـەموو پیـاو چاکێ بەمەرجێ پیاو چاك بێ.

١٦٢٤- عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لَمَّا فَرَغَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) مِـنْ حُنَيْنٍ بَعَثَ أَبَا عَامِرٍ عَلَى جَيْشٍ إِلَى أَوْطَاسٍ، فَلَقِيَ دُرَيْدَ بْنَ الـصِّمَّةِ، فَقُتِـلَ دُرَيْـدُ بْـنَ الصِّمَّةِ، وَهَزَمَ اللَّهُ أَصْحَابَهُ، فَقَالَ أَبُو مُوسَى: وَبَعَثَنِي مَعَ أَبِي عَامِرٍ، قَـالَ: فَرُمِـيَ أَبُـو عَامِرٍ فِي رُكْبَتِهِ، رَمَاهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي جُشَمٍ بِسَهْمٍ، فَأَثْبَتَـهُ فِـي رُكْبَتِـهِ فَانْتَهَيْـتُ إِلَيْـهِ، فَقُلْتُ: يَا عَمِّ مَنْ رَمَاكَ؟ فَأَشَارَ أَبُو عَامِرٍ إِلَى أَبِي مُوسَـى فَقَـالَ: إِنَّ ذَاكَ قَـاتِلِي تَـرَاهُ، ذَلِكَ الَّذِي رَمَانِي، قَالَ أَبُو مُوسَى: فَقَصَدْتُ لَهُ فَاعْتَمَدْتُهُ فَلَحِقْتُهُ، فَلَمَّا رَآنِي وَلَّى عَنِّي

ذاهِبًا فَاتَّبَعْتُهُ، وَجَعَلْتُ أَقُولُ لَهُ: أَلاَ تَسْتَحْيِي؟ أَلَسْتَ عَرَبِيًّا؟ أَلاَ تَثْبُتُ؟ فَكَفَّ، فَالْتَقَيْتُ أَنَا وَهُوَ، فَاخْتَلَفْنَا أَنَا وَهُوَ ضَرْبَتَيْنِ، فَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ فَقَتَلْتُهُ، ثُمَّ رَجَعْتُ إِلَى أَبِي عَامِرٍ فَقُلْتُ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ قَتَلَ صَاحِبَكَ. قَالَ: فَانْزِعْ هَذَا السَّهْمَ، فَنَزَعْتُهُ، فَنَزَا مِنْهُ الْمَاءُ، فَقَالَ: يَا ابْنَ أَخِي انْطَلِقْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَقْرِئْهُ مِنِّي السَّلاَمَ، وَقُلْ لَهُ: يَقُولُ لَكَ أَبُو عَامِرٍ: اسْتَغْفِرْ لِي. قَالَ: وَاسْتَعْمَلَنِي أَبُو عَامِرٍ عَلَى النَّاسِ، وَمَكَثَ يَسِيرًا، ثُمَّ إِنَّهُ مَاتَ، فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دَخَلْتُ عَلَيْهِ، وَهُوَ فِي بَيْتٍ عَلَى سَرِيرٍ مُرْمَلٍ وَعَلَيْهِ فِرَاشٌ، وَقَدْ أَثَّرَ رِمَالُ السَّرِيرِ بِظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَجَنْبَيْهِ، فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبَرِنَا وَخَبَرِ أَبِي عَامِرٍ، وَقُلْتُ لَهُ، قَالَ: قُلْ لَهُ يَسْتَغْفِرْ لِي. فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهُ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعُبَيْدِكَ أَبِي عَامِرٍ»، حَتَّى رَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ، أَوْ مِنَ النَّاسِ». فَقُلْتُ: وَلِي يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَاسْتَغْفِرْ. فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ ذَنْبَهُ وَأَدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُدْخَلاً كَرِيمًا».[١٦٢٤]

ئەبو بوردە فەرمووی: باوکم ئەبو مووسای ئەشعەری (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: کاتێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەغەزای حونەین لێ بۆوە، ئەبو عامیری مامەمی کرد بەسەرکردەی لەشکرێك‌و ناردی بۆ دۆڵی ئەوتاس، لەوێ بەرەنگاری دورەیدی کوڕی صیممە دەبن، وە دورەید خۆی کوژراو هاوڕێکانی لەسایەی خوداوە لەشەڕەکەدا دەشکێن‌و هەڵدێن.

ئەبو مووسا (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: منیش بەفەرمانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەگەڵ ئەبو عامیردا چووم بۆ ئەم غەزایە،

[١٦٢٤] تجرید البخاری/٤، ژمارە: ١٥٩٠ - ٤٣٢٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٠٧ = ٦٣٥٦ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٤ رقم الباب/٥٥).

لەشەڕەکەدا کابرایەکی بەنی جەشەمی، تیرێکی لە ئەژنۆی ئەبو عامیردا، تیرەکە تێی هەڵچەقی‌و لە ئەژنۆیدا جێگیربوو، منیش خۆم گەیاندە لای مامەم‌و پێم گوت: مامە کێ ئەم تیرەی پێوەنای؟ ئەویش ئاماژەی بۆم کردو گوتی: هۆ ئەو پیاوە بکوژی منە، منیش نیشتمە سەری‌و گرتمەوە، کەهەستی پێم کردو منی بینی رایکرد، منیش شوێنی کەوتم‌و خۆش خۆش تانەم لێ دەداو پێیم دەگوت: ئەوە شەرم ناکەی وا رائەکەیت، دیارە عەرەب نیت بۆیە لەکوشتن دەترسیت‌و رادەکەیت، ئەگەر مەردی بوەستە بۆم، ئەویش شەرم گرتی‌و وەستا، ئیتر بە شمشێر بەربووینە یەکتری، من ئەوم کوشت بەشمشێر!!

ئەوجا گەڕامەوە بۆلای ئەبو عامیرو پێم گوت: مامە! کابرای تۆی وا لێکرد، خودا لەکۆڵی کردەوەو بەشمشێر کوشتم.

فەرمووی: ئادەی ئەمجا ئەم تیرە لە ئەژنۆم دەرکێشە، کاتێ تیرەکەم لە ئەژنۆی دەرکێشا، لەجێی تیرەکەوە ئاوی لینجی لێ هات!

جا ئەبو عامیر فەرمووی: سڵاوم رابگەیەنە بە پێغەمبەری خودا، وە عەرزی بکە: ئەبو عامیر عەرزی دەکردی کە داوای لێخۆشبوونی لەخودا بۆ بکەی. فەرمووی: ئەبو عامیر منی لەجێی خۆی کرد بەسەر لەشکرو پاش کەمێ عەمری حەقی بەجێ هێناو مرد (رەزای خودای لێ بێ).

کاتێ گەڕامەوە چوومە خزمەتی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) لەماڵی خۆی بوو، لەسەر تەختێ بوو، رایەڵی تەختەکە بە پووشی پەلکە خورما چنرابوو، ئەوەی کە پێی بلێی رایەخ‌و بەڕەو شتی وا بەسەریەوە نەبوو، پەلکە خورماکانی رایەڵی چارپایەکە چەقیبوونە پشت‌و هەردوو لاتەنیشتی پێغەمبەر، شوێن شریتی تەختەکە، وەك نەخش نەخشابوو، جا دەنگ‌و باسی خۆمان‌و

باس‌و خواسی ئه‌بو عامیرم بۆی گێڕایه‌وه‌، ئه‌ومیشم بۆیگێڕایه‌وه‌ كه‌ ئه‌بو عامیر داوای كردبوو لێی كه‌بۆی بپاڕێته‌وه‌.

جا حه‌زره‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) داوای ئاوی كردو ده‌سنوێژی پێ گرت‌و هه‌ردوو ده‌ستی خۆی ئه‌وه‌نده‌ هه‌ڵبڕی هه‌تا سپیده‌ی هه‌ردوو بنباخه‌ڵی ده‌ركه‌وتن. ئه‌وجا فه‌رمووی: ده‌ستی كرد به‌نزاكردن‌و فه‌رمووی: (خودایه‌! خۆشبه‌ له‌به‌نده‌ بچكۆله‌كه‌ی خۆت له‌ ئه‌بو عامیر، ئه‌ی خودایه‌! له‌ڕۆژی دوا رۆژدا، له‌سه‌رووی زۆر له‌ دروستكراوانی خۆته‌وه‌ دایبنێ!).

منیش عه‌رزیمكرد: قوربان! ده‌بفه‌رموو بۆ منیش داوای لێ بووردن‌و لێخۆشبوون بكه‌، فه‌رمووی: (خودایه‌! له‌ گوناهی عه‌بدوڵلای كوڕی قه‌یس خۆشبه‌و، له‌ڕۆژی قیامه‌تا، له‌ پایه‌یه‌كی به‌ڕێزدا دایبنێ!).

ئه‌بو بورده‌ فه‌رمووی: نزای یه‌كه‌م كه‌ پێغه‌مبه‌ر كردی، بۆ ئه‌بو عامیری كرد، نزای دووه‌میش كه‌ پێغه‌مبه‌ر كردی، بۆ ئه‌بو مووسای كرد). {تاج/٣، زنجیره‌: ٦٣، ژماره‌: ٣٥٢٧ ج/٤ - باسی ئه‌بو مووساو ئه‌بو عامیری ئه‌شعه‌ری}.

رِوونكردنه‌وه‌:

ئه‌م به‌هرانه‌ له‌م فه‌رمووده‌یه‌ وه‌رده‌گیرێن:

١- له‌كاتی نزاكردندا ده‌ست هه‌ڵبڕین سوننه‌ته‌. نه‌وه‌وی ده‌فه‌رموێ: ئه‌وه‌ی كه‌ ئیمامی ئه‌نه‌س ده‌فه‌رموێ: پێغه‌مبه‌ر، له‌سێ شوێندا، له‌كاتی نزادا ده‌ستی هه‌ڵبڕیوه‌و به‌س، ئه‌وه‌ ئه‌نه‌س به‌س له‌وسێ شوێنه‌دا دیوێتی كه‌ پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) ده‌ستی هه‌ڵبڕیوه‌، ده‌نا، ساخ بۆته‌وه‌ كه‌ پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) له‌كاتی نزادا له‌ (٣٠) شوێن زیاتردا، ده‌ستی هه‌ڵبڕیوه‌. {بڕوانه‌: ژماره‌: ١١٥٨ له‌ پوخته‌ی موسلیم}.

٢- له‌كاتی نزاكردندا ده‌ستنوێژ سوننه‌ته‌.

(٣٩) باب من فضائل الأشعريين، (رضي الله عنهم)

باسی گەورەیی‌و سەروەریی ئەشعەرییەکان (رەزای خودایان لێ بێ)

١٦٢٥- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «إِنِّي لأَعْرِفُ أَصْوَاتَ رُفْقَةِ الأَشْعَرِيِّينَ بِالْقُرآنِ حِينَ يَدْخُلُونَ بِاللَّيْلِ، وَأَعْرِفُ مَنَازِلَهُمْ مِنْ أَصْوَاتِهِمْ بِالْقُرآنِ بِاللَّيْلِ، وَإِنْ كُنْتُ لَمْ أَرَ مَنَازِلَهُمْ حِينَ نَزَلُوا بِالنَّهَارِ، وَمِنْهُمْ حَكِيمٌ إِذَا لَقِيَ الْخَيْلَ)، - أَوْ قَالَ: الْعَدُوَّ – «قَالَ لَهُمْ إِنَّ أَصْحَابِي يَأْمُرُونَكُمْ أَنْ تَنْظُرُوهُمْ».[١٦٢٥]

ئەبو مووسای ئەشعەری (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (من دەنگی کاروانی هاوڕێیانی ئەشعەرییەکان دەناسمەوە، لەشەودا کە دەڕۆنەوە بۆ ماڵ، لەپاش تەواوکردنی ئیش‌و کارەکەیان، بەهۆی خوێندنی قورئانەوە دەیان ناسمەوە، گەرچی بەرۆژیش ماڵەکانیانم نەدیوەو نازانم لەکوێ دادەنیشن، حەکیم یەکێکە لەوان، پیاوی دانای وایان تیادایە کاتێ دەگا بەسوار گەل)، یا فەرمووی: (کاتێ دەگا بە لەشکری دوژمن، بەبێ پەروا پێیان دەڵێ: هاوڕێکانم فەرمانتان پێ دەکەن کە چاوەڕوانیان بکەن). واتە: دەڵێ بە هاوڕێیانی خۆی: ئەی دەستە سوار! با پێکەوە بڕۆین بۆسەر دوژمن. یا دەڵێ بە لەشکری دوژمن: ئەی سوپای دوژمن! ئەگەر ئێوە ئازان‌و مەردن‌و ترسنۆك‌و کوونی نین، مەڕۆن‌و رامەکەن هەتا کۆمەڵەی منیش دێن، ئەوسا بۆتان دەردەکەوێ کەکێ ئازایە). {تاج/٣، زنجیرە: ٦٣، ژمارە: ٣٥٢٩} . باسی ئەبو موساو ئەبو عامیری ئەشعەری.

[١٦٢٥] تجرید/٣، ژمارە: ١٠٧٦ = ٢٤٨٦ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٣١ = ٦٣٥٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٤ رقم الباب/٣٨).

١٦٢٦- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «إِنَّ الأَشْعَرِيِّينَ إِذَا أَرْمَلُوا فِي الْغَزْوِ، أَوْ قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِمْ بِالْمَدِينَةِ جَمَعُوا مَا كَانَ عِنْدَهُمْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ثُمَّ اقْتَسَمُوهُ بَيْنَهُمْ فِي إِنَاءٍ وَاحِدٍ بِالسَّوِيَّةِ، فَهُمْ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُمْ».[١٦٢٦]

ئـەبو مووسـای ئەشـعەری (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەشعەرییەكان كە هۆزی ئـەبو مووسـای ئەشـعەرین، كـە جێگـەی دانیـشتنیان یەمەنـە، مەردایـیـەكیان واتیـادا، ئەگـەر لەغەزادا توێشوو خۆراكیان هاتە كزی، یاخود لەناو شارو ئاواییدا، نانو خـۆراكی خێزانەكانیان هاتە كەمی، دێن ئەوەی كەماوە لەلایان، هەمووی لەیەك دەفرا، یـا لەیـەك جێگـەدا كۆدەكەنـەوە، ئـەوجا بـەقاپێ، بـە حاجـەتێ لەبـەینی خۆیانـا، بەپێی سەر، وەك یەك بەیەكسان بەشـی دەكـەن ئـەوان لـە مـنو مـن لـەوانم!). {تاج/٣، زنجیرە: ٦٣، ژمارە: ٣٥٣٠}.

روونكردنەوە:

ڕاڤەكاران دەفەرموون:

١- قورئان خوێندن لەشەودا، بەدەنگی بەرز سوننەتەو خێرێكی گەورەیـە، بەمـەرجێ نـەبێ بـەئازار بـۆ كەسـێ، وەك خـەو لەخـەوتوو بزرێنـێ، یاسـەر لەنوێژكەر بشێوێنێ، یا شتی تری وا، وە بۆ مەراییو ریا بازیش نەبێ.

٢- بۆئەوەی لە تێكەڵكردنی خۆراكەكان لە بارودۆخی ئاوادا بەباشـی حاڵی ببین، ئەم نموونەیە دەكەین بە پێوەرو بەسەر مەشق:

أ- ئەحمەد پێنـج سەرخێزانی هەیەو پێنـج كیلۆ ئاردیشی هەیە.

[١٦٢٦] بڕوانە ژمارە: (١٦٢٥) (بخاری رقم الكتاب/٤٧ رقم الباب/١).

ب- موحەممەد سێ سەر خێزانی هەیە، بەڵام بیست کیلۆ ئاردی هەیە.

ج- مەحموود دووسەر خێزانی هەیە، بەڵام چل کیلۆ ئاردی هەیە. ئاردەکان لەشوێنێکا کۆدەکەینەوە دەکاتە:

٥ + ٢٠ + ٤٠ = ٦٥ شەستو پێنج کیلۆ ئارد.

ئەوجا خێزانەکانیش کۆدەکەینەوە دەکاتە:

ئەحمەد (٦) موحەممەد (٤) مەحموود (٣) دەکاتە:

٦ + ٤ + ٣ = ١٣ سیازدە کەس. ئەوسا ئاوا ئاردەکە دابەش دەکەین بەسەر ژمارەی کەسەکانا:

٦٥ ÷ ١٣ کەس = هەر سەرێ پێنج کیلۆی دەکەوێ.

دەبینین: خێزانی ئەحمەد لەهەموویان کەمتریان بوو ئێستە لەهەموویان زیاتریان بەرکەوتووە (٣٠) کیلۆیان بەرکەوتووە. خێزانی موحەممەد وەك خۆیان ماون (٢٠) کیلۆیان بەرکەوتووە. خێزانی مەحموود لەهەموویان زیاتریان بوو، ئێستە لەهەموویان کەمتریان بەردەکەوێ (١٥) کیلۆیان بەردەکەوێ!!

٣- مەبەست لەم دابەشکردنە، ئەو دابەشکردنە نییە، کە بەپێی فیقە، مەرجی تایبەتی خۆی هەیە، هەتا سەر نەکێشێ بۆ سوودو ریباو حەرامی، بەڵکوو مەبەست ئەوەیە هەرکەسێ ماڵەکەی خۆی رەوا دەبینێ بۆ ئەوانی ترو گەردنیان ئازاد دەکا ئەگەر زیادەیە چوو بەلای یەکێکیانەوە.

(٤١) باب مِنْ فضائل جعفر بن أبى طالب وأسماءِ بِنْتِ عُمَيسٍ وأهل سَفِينَتِهِمْ

باسی گەورەیی‌و سەروەریی جەعفەری کوڕی ئەبو تالیب‌و ئەسمائی کچی عومەیس‌و سەرنشینەکانی پاپۆڕەکەیان (ڕەزای خودا لە هەموویان بێ)

١٦٢٧- عَنْ أَبِى مُوسَى (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: بَلَغَنَا مَخْرَجُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَنَحْنُ بِالْيَمَنِ، فَخَرَجْنَا مُهَاجِرِينَ إِلَيْهِ أَنَا وَأَخَوَانِ لِى أَنَا أَصْغَرُهُمَا، أَحَدُهُمَا أَبُو بُرْدَةَ، وَالآخَرُ أَبُو رُهْمٍ، إِمَّا قَالَ: بِضْعًا، وَإِمَّا قَالَ: ثَلاَثَةً وَخَمْسِينَ أَوِ اثْنَيْنِ وَخَمْسِينَ رَجُلاً مِنْ قَوْمِى، قَالَ: فَرَكِبْنَا سَفِينَةً فَأَلْقَتْنَا سَفِينَتُنَا، إِلَى النَّجَاشِىِّ بِالْحَبَشَةِ، فَوَافَقْنَا جَعْفَرَ بْنَ أَبِى طَالِبٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) وَأَصْحَابُهُ عِنْدَهُ، فَقَالَ جَعْفَرٌ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثَنَا هَا هُنَا وَأَمَرَنَا بِالإِقَامَةِ، فَأَقِيمُوا مَعَنَا. قَالَ: فَأَقَمْنَا مَعَهُ، حَتَّى قَدِمْنَا جَمِيعًا، قَالَ: فَوَافَقْنَا جَمِيعاً رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ، فَأَسْهَمَ لَنَا، أَوْ قَالَ: أَعْطَانَا مِنْهَا، وَمَا قَسَمَ لأَحَدٍ غَابَ عَنْ فَتْحِ خَيْبَرَ مِنْهَا شَيْئًا، إِلاَّ لِمَنْ شَهِدَ مَعَهُ، إِلاَّ لأَصْحَابِ سَفِينَتِنَا مَعَ جَعْفَرٍ وَأَصْحَابِهِ، قَسَمَ لَهُمْ مَعَهُمْ. قَالَ: فَكَانَ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ يَقُولُونَ لَنَا - يَعْنِى لأَهْلِ السَّفِينَةِ - نَحْنُ سَبَقْنَاكُمْ بِالْهِجْرَةِ، قَالَ: فَدَخَلَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ - وَهِىَ مِمَّنْ قَدِمَ مَعَنَا - عَلَى حَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِىِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) زَائِرَةً، وَقَدْ كَانَتْ هَاجَرَتْ إِلَى النَّجَاشِىِّ فِيمَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِ، فَدَخَلَ عُمَرُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَلَى حَفْصَةَ وَأَسْمَاءُ عِنْدَهَا. فَقَالَ عُمَرُ حِينَ رَأَى أَسْمَاءَ: مَنْ هَذِهِ؟ قَالَتْ: أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ. قَالَ عُمَرُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): الْحَبَشِيَّةُ هَذِهِ؟ الْبَحْرِيَّةُ هَذِهِ؟ فَقَالَتْ أَسْمَاءُ: نَعَمْ. فَقَالَ عُمَرُ: سَبَقْنَاكُمْ بِالْهِجْرَةِ فَنَحْنُ أَحَقُّ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْكُمْ. فَغَضِبَتْ، وَقَالَتْ كَلِمَةً: كَذَبْتَ يَا عُمَرُ، كَلاَّ وَاللَّهِ كُنْتُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، يُطْعِمُ جَائِعَكُمْ، وَيَعِظُ جَاهِلَكُمْ، وَكُنَّا فِى دَارٍ أَوْ فِى أَرْضِ الْبُعَدَاءِ الْبُغَضَاءِ، فِى الْحَبَشَةِ، وَذَلِكَ فِى اللَّهِ وَفِى رَسُولِهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، وَايْمُ اللَّهِ لاَ أَطْعَمُ طَعَامًا وَلاَ أَشْرَبُ شَرَابًا حَتَّى أَذْكُرَ مَا قُلْتَ

لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، وَنَحْنُ كُنَّا نُؤْذَى وَنُخَافُ، وَسَأَذْكُرُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَأَسْأَلُهُ، وَوَاللَّهِ لاَ أَكْذِبُ وَلاَ أَزِيغُ وَلاَ أَزِيدُ عَلَى ذَلِكَ. قَالَ: فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، قَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ! إِنَّ عُمَرَ قَالَ: كَذَا وَكَذَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «لَيْسَ بِأَحَقَّ بِي مِنْكُمْ وَلَهُ وَلأَصْحَابِهِ هِجْرَةٌ وَاحِدَةٌ، وَلَكُمْ أَنْتُمْ أَهْلَ السَّفِينَةِ هِجْرَتَانِ». قَالَتْ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ أَبَا مُوسَى وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ يَأْتُونِي أَرْسَالاً، يَسْأَلُونِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ، مَا مِنَ الدُّنْيَا شَيْءٌ هُمْ بِهِ أَفْرَحُ وَلاَ أَعْظَمُ فِي أَنْفُسِهِمْ، مِمَّا قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ). قَالَ أَبُو بُرْدَةَ: فَقَالَتْ أَسْمَاءُ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ أَبَا مُوسَى، وَإِنَّهُ لَيَسْتَعِيدُ هَذَا الْحَدِيثَ مِنِّي.[١٦٣٧]

ئەبو مووسا (رەزای خودای لێ بێ) دەفەرموێ: لەیەمەن بووین خەبەرمان بیست، کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لە مەککەوە کۆچی کردووە بۆ مەدینە، جا خۆمو دوو برامو پەنجاو سێ کەسی تر، یا فەرمووی: پەنجاو دوو کەسی تر لە خزمەکانم کۆچمان کرد بۆلای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) من بچووکی هەردوو براکانم بووم؛ کە یەکێکیان ئەبو بەردەو ئەوی تریان ئەبو رەهم بوو، سواری پاپۆڕێ بووین، لە حەبەشە لەلای نەجاشی هەڵی رشتین، وە لەوێ تووشی جەعفەری کوڕی ئەبو تالیبو هاورێکانی بووین.

جەعفەر فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئێمەی ناردووە بۆ ئێرە، وە فەرمانی پێمانکردووە کە لێرە بمێنینەوە ئێوەیش لەگەڵ ئێمە بمێننەوە، ئیتر ئێمەیش لەوێ ماینەوە، لەگەڵ جەعفەردا، هەتا گشتمان پێکەوە هاتینەوە بۆ مەدینە.

[١٦٣٧] تجرید/٥، ژمارە: ١٥٧٦ - ٤٢٣٠ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٦٨٧ - ٦٣٦٠ (بخاری رقم الکتاب/٦٤ رقم الباب/٣٨).

وا رێکەوت کەچووینە خزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەوکاتە بوو کە قەڵای خەیبەری ئازاد کردبوو، جا بەشە پشکی لەتاڵانی خەیبەر بۆ ئێمەیش دانا، یا گوتی: بەشە پشکی ئێمەشی دالێی، ئەوەی لەکاتی گرتنی قەڵای خەیبەردا لەوێ نەبووبێ، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەشی بۆ دانەناوە، بێجگە لەئێمە، کە تاقمەی پاپۆڕەکە بووین، جگە لە جەعفەرو هاوڕێکانی بەشی ئەوانیشی دانا لەگەڵ ئەوانا، جاهی وا هەبوو پێمانی دەگوت: ئێمە لەکۆچکردندا لەپێش ئێوەوەین، ئەی دەستەی گەمێکە!

فەرمووی: ڕۆژێ ئەسمای کچی عومەیس کە یەکێك بوو لەدەستەی گەمێکە، دەچێ بۆ سەردانی حەفصەی هاوسەری پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) کە حەفصەی کچی حەزرەتی عومەرە (رەزای خودایان لێ بێ) ئەسمایش یەکێ بوو لەوانە کە کۆچیان کردبوو بۆلای نەجاشی پاشای حەبەشە، جا عومەریش دەچێ بۆلای حەفصە، دەڕوانێ ئەسمائی والەلا، بە حەفصەی کچی دەڵێ: ئەم ژنە کێیە؟ دەڵێ: ئەسمائی کچی عومەیسە عومەر دەفەرموێ: ئەمە ئەوەیە کە لەحەبەشە بووەو لەدەریاوە گەڕاوەتەوە بەپاپۆڕ؟ ئەسماء دەڵێ: بەڵێ ئەوم. عومەر دەفەرموێ: ئێمە بۆ کۆچکردن لەپێش ئێوەوەین، کەواتە ئێمە لەئێوە لەپێشترین بە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ).

ئەسمائیش تووڕە دەبێو دەڵێ: درۆت کرد ئەی عومەر! نەخێر، بەخودا وانییە، چونکە ئێوە لەخزمەتی پێغەمبەردا بوونو خۆی سەرپەرشتی کردوونو برسیتانی نانو ئاو داوەو نادانتانی تەمێو ئامۆژگاری کردووە، وەڵێ ئێمە لەحەبەشە بووینو لەدوورە وڵات بووینو، لەناو بێگانانو ناحەزاندا ژیاوین، ئەمەش کەبووەو قەبووڵمان کردووە، هەمووی لەپێناوی رەزای خوداو لەپێناوی ئایینی پێغەمبەری ئەودا بووە، جا سوێندبێ بە خودا نەنان دەخۆمو نەئاو

دەخۆمـەوە هـەتا ئـەم قـسەی تۆیـە نەگێڕمـەوە بـۆ پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسەر بێ) ئێمە ئازارو ئەشکەنجە دەدراین‌و تاڵاومـان دەنۆشـی‌و دەترسـێنراین، وە ئەمانە هەمووی باس دەکـەم بـۆ پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) وە بەباشی لێی دەپرسم، دەسا بەو خودایە رێك‌و راست عەرزی دەکەم نە درۆی تیا دەکەم‌و نە راوە رێویی، وە نەلێی پتر دەکەم، جا کە پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) هـات، گـوتم: ئـەی پێغەمبـەری خـودا! عومـەر واوا دەڵـێ. فـەرمووی (دروودی خودای لەسەر بێ): (ئەی تۆ چیت پێ گوت؟). گوتم: واوام پێ گوت.

فەرمووی: ئەو لەئێوە لەپێشتر نییە بەمن، وەبۆ ئەوو بۆ هاوڕێکانی یـەك کۆچ هەیـە، بـەڵام بـۆ ئێـوە (کـە دەسـتەی گەمێکـەن، کـە لەحەبەشـەوە بـەپاپۆڕ گەڕاونەتەوە بۆ مەدینە) دوو کۆچتان بۆ هەیە!).

ئـەسماء فـەرمووی: ئـیتر ئـەبو مووسـاو دانیـشتوانی نـاو پاپۆڕەکـە دەسـتە دەستە دەهاتن بۆلای من‌و ئـەم فەرموودەیـەیان لێ دەپرسیمەوە، شت نییـە لـەم جیهانـەدا کـە وەك ئـەم مـوژدەی پێغەمبـەرە (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) ئـاوا شادمانیان بکاو ئاوا لەدڵیانا گەورەو دڵ خۆشکەرە بێ.

ئەسماء فەرمووی: (گەلێ جار ئەبو مووسا لەخۆشـییانا ئـەم فەرموودەیـەی دووبارەو سێ بـارە پـێ دەگێڕامـەوە!). {تـاج/٣، زنجیرە: ١٠٢، ژمـارە: ٣١٦٧ چاپی چوارەم}.

(٤٣) باب مِنْ فَضَائِلِ الأنْصارِ (رضي الله عنهم)

باسی گەورەیی‌و سەروەریی یاریدەدەران (رەزای خودایان لێ بێ)

١٦٢٨- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَالَ: فِينَا نَزَلَتْ: (إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلاَ وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا): بَنُو سَلِمَةَ وَبَنُو حَارِثَةَ، وَمَا نُحِبُّ أَنَّهَا لَمْ تَنْزِلْ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: (وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا).(١٦٢٨)

جابیری کوڕی عەبدوڵلا (رەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: هۆی هاتنی ئەم ئایەتە ئێمە بووین‌و ئەم ئایەتە لەشانی ئێمەدا دابەزیوە کە دەفەرموێ:

{إِذْ هَمَّت طَّآئِفَتَانِ مِنكُمْ أَن تَفْشَلاَ وَاللّهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ - آل عمران – ١٢٢/٣} :

واتە: خودای گەورە خۆی زانابوو، بەقسەی دەم‌و نیازی دڵتان، لەوکاتەدا، کە لەغەزای ئوحوددا، دوو تاقم لەئێوە ویستیان پشتی لەشکری موسوڵمانان چۆڵکەن‌و ئەوانیش وەك سەرۆکی ناپاکەکان: عەبدوڵڵای کوڕی ئوبەیی‌و هۆزەکەی بگەڕێنەوە بۆ مەدینەو خۆیان بدۆڕێنن، بەڵام خودای میهرەبان بەسۆزو میهرەبانی خۆی پاراستنی لە جێبەجێ کردنی ئەو خەیاڵە ناهەموارەو لەو بیرە بەدە لایانیداو پشتی سوپای ئیسلامیان چۆڵ نەکرد، لەبەرئەوە خودا پاراستنی چونکە خودا خۆی دۆستی ئەو دوو تاقمەیەو خۆشی دەوێن، دەی با باوەڕداران هەمیشە پشت بەخودا ببەستن).

جابیر دەیفەرموو: ئەو دوو تاقمەیە ئێمە بووین: تاقمەی بەنی سەلەمەو تاقمەی بەنی حاریسە، وە ئێمە بەش بەحاڵی خۆمان هاتنی ئەم ئایەتەمان زۆر پێ خۆشە، گەرچی لەسەرەتای ئایەتەکەوە سەرکۆنەی ئەم دوو تاقمەی واتیادا،

(١٦٢٨) بخاری. مغازی: ٤٠٥١. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٢٣ - ٦٣٦٢ صحیح مسلم ترقیم الشیخ خلیل مأمون شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٣ رقم الباب/١٨).

بەڵام لە کۆتایەکەیدا گەورەترین خەلاتی واتیادا بۆ ئەم دوو تاقمە، چونکە خودا لەبارەیانەوە دەفەرموێ: (وَاللّهُ وَلِيُّهُمَا: خودا خۆی خاوەن‌و دۆستی ئەو دوو تاقمەیەو خۆشی دەوێن). {تاج/٤، زنجیرە: ٤، ژمارە: ٣٧٧٤}.

١٦٢٩- حديث زيد بن أرقم، عن أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ حَزِنْتُ عَلَى مَنْ أُصِيبَ بِالْحَرَّةِ فَكَتَبَ إِلَيَّ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ وَبَلَغَهُ شِدَّةُ حُزْنِي يَذْكُرُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ – صلى الله عليه وسلم – يَقُولُ « اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلأَنْصَارِ وَلأَبْنَاءِ الأَنْصَارِ »[(١٦٢٩)]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: سەبارەت بەوانەی کە لە کارەساتەکەی ئەلحەررەدا بوون بە قوربانی‌و تووشی کوشت‌و بڕ بوون، زۆر خەمبار بووم‌و خەفەتم خوارد بۆیان، چونکە گەلێ لە یاریدەدەرانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەم ڕووداوە دڵتەزێنەدا کوژران، جا زەیدی کوڕی ئەرقەم، کە دەبیستێ من لەم بارەیەوە خەمبارو خەفەتبارم، بۆ فەرامۆشی من، ئەم نامەیەی بۆ نووسیم: کە بە گوێی خۆم لە زاری پیرۆزی پێغەمبەرم بیست دەیفەرموو (دروودی خودای لەسەر بێ) (خودایە! خۆشبە لە یاریدەدەران (ئەنصار)و لە منالانی یاریدەدەران‌و لە منالی منالی یاریدەدەران).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە ڕاڤەو ڕوونکردنەوەیەکی دوورو درێژی دەوێ:

١. ئیبنو ئەثیر (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) لەنیهایەدا دەفەرموێ: ڕۆژی ئەلحەررە ڕۆژێکە ناسراوە لەمێژووی ئیسلاما، لەسەردەمی یەزیدی کوڕی موعاویەدا ڕووی دا، سوپایەکی زۆری هێنا لەخەڵکی شام، بەسەرکردەیی موسلیمی کوڕی عوقبەی ئەلموڕڕی، لەمانگی قوربانی ساڵی شەست‌و سێی

[(١٦٢٩)] صحیح مسلم: ٦٣٦٣ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٦٥ رقم الباب/٦٣).

کۆچـیدا (٦٨٣ز) دەسـتیان کـرد بەکوشـتو بـڕی خەڵـکی مەدینـە، وەشـاری مەدینەیان تاڵان کرد، صەحابەو تابیعینێکی زۆریان شەهید کـرد. حـەررە خـڕە بەرداوییەکـە، وا لـەدەوری مەدینـە، بەردێـکی ڕەشـی زۆری والـێ، جەنگـەی کوشتارەکە لەوێدا ڕوی دا.

٢. مەولەوی (ڕەحمەتی خودای لێ بێ) دەفەرموێ:

لەعنی یەزیدی ڕچ بەحثی نەدەین طوول
نیمـان پەنهانـەو، خاتیمـە مـەجهوول
راسـتە نەعمالـی قـەبیحی زۆر کـرد
بـەڵام چووزانـی نیـمانی نەبـرد

جـا بـۆ بـەرگری لـەم جـۆرە بەدرەفتارییـەی یەزیـدو، بـۆ سـکاڵای حـاڵو ئامۆژگاری خێر، لەهەموو لایەکەوە دەنگی ناڕەزایی بەرزەوە بوو، بـەڵام سـوودی نەبوو، جا لەم ڕوانگەیەوە، وەفدێ لەخەڵکی مەدینـە لەگـەڵ عەبـدوڵڵای کـوڕی حەنظەلەدا چوون بۆ لای یەزید، جا پاش هـەوڵو کۆششێکی زۆری بـێ سـوود، کۆمەلێ کاری بێ شەرعیو ناپەسـەندیان لەیەزیـدو دەسـتەو بەسـتەکەی بینـی، جا کاتێ گەڕانەوە بۆ مەدینە لـەپاش ڕاوێـژ یەزیـدیان لەخەلافـەت خـەلع کـردو بڕیاریان دا کە یەزید لەم ڕۆ بەدواوە جێنشین نییـە، لەشـوێنی ئـەو عەبـدوڵڵای کوڕی زوبەیریان کرد بەجێنشینو پەیمانیان پێ دا.

جا ئەوەبوو یەزید ئەو لەشکرەی بەفەرمانـدەیی موسـلیمی کـوڕی عوقبـە نـارد بـۆ سـەریان، کوشتارێـکی گـەلی گـەورەی لەخەڵـکی مەدینـە کـرد، هـەزارو حەوسەدکەسـی لـەپیاوماقوڵانی شـار، لەصـەحابەو تـابیعین، کوشـت، وە لەڕەشەخەڵکیش لەژنو منالو پیرو کاسبکار دەهـەزار کەسـی تـری کوشـت، جـا لەپاش ڕۆژەکەی ئەلحەررە موسلیم جاڕی دا، کەسێ ڕۆژ شاری مەدینە بەرەڵایە،

بێستانی بێ خاوەنە، چیدەکەن لەکوشتن‌و بڕین‌و تالآنی‌و ژن تالآنی کردن بیکەن!!

جا موسوڵمانان بەم بۆنەیەوە فەرماندەی شەڕەکە، کەناوی (موسلیم) بوو، ناوەکەیان گۆڕی چونکە مسلم واتە: بێوەی‌و ئاشتیخواز، وەلەناوەکەی‌و لەواقیعی حاڵی، ناوێکی تازەیان بۆ داتاشی‌و ناویان نا (مُسرِف) واتە: زیادەڕەویکار لەخوێنڕشتن دا!! وەیەزید خۆی لەپاش ئەم زوڵم‌و زۆرە لەناو چوو، بوو بەمیوانی مەرگی رەش.

٣- ئەمەی ئەمڕۆ لەسوریا روودەدا، حافظ أسد بەیەك دووڕۆژ لەحمص‌و حما،، دەهەزار کەس دەکوژێ، ئەژدەهاکەی عیراق بەسەدان هەزار مرۆڤی بێتاوانی موسوڵمان ئەنفال دەکاو زیندەبەچاڵ دەکا، دووبارە بوونەوەیەکی کردەوەکانی یەزیدوموسریفی کوڕی عوقبەیە. جا خوا بکا کوردەکانی خۆشمان نەکەونە ئەم هەڵانەوە.

لەراستیدا ئەمڕۆ ئەم عەلمانییەتە وای لەو خەڵکە کردووە باوەڕی بەهیچ نەماوە، مەگەر بەبەرژەوەندی خۆی، وەزۆرداریش لەزۆرداری پێش خۆی پەندو عیبرەت وەرناگرێ، لەبەرئەوە دەبینین هەموو زۆردارێ لەئەوەی پێش خۆی خراپترە، وەئەو چیکردووە ئەمیش دەیکا بەزیادەوە!

بڕوانە: (بەرگی یەکەم لاپەڕە: ٩٧ ژیاننامەی ئەسماء کەدایکی عەبدوڵڵای کوڕی زوبەیرە، فەرموودەی ژمارە: ٧٥ + تاج/ ٥/ ٧٩ز —١٠ف- ٢. مەزناهی زوبەیری کوڕی عەوام + تاج/ ١٠ل-٢٥٤ز- ٩٧. لەهۆزی ثەقیف هەڵاتبازێك‌و خوینمژێك پەیدا دەبن + ریاض/١ل —١٨٦ژ- ٢٠٢ز-٢٥. باسی دابەش کردنی کەلەپوورەکەی زوبەیر).

٤- حەنظەلەی باوکی ئەم عەبدوڵلایە ناسراوە بە: (غسيلُ المَلائكة: شۆراوی فريشتە) چونكە لەغەزای ئوحوددا بەلەشی گرانەوە شەهيد بوو، فريشتە شۆردبوويانو لەشپيسييان دەركردبوو.

١٦٣٠- عَنْ انَسٍ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: رَاى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) النِّسَاء وَالصِّبْيَانَ مُقْبِلِينَ مِنْ عُرُسٍ فَقَامَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُمْثِلا فَقَالَ: اللَّهُمَّ انْتُمْ مِنْ احَبِّ النَّاسِ الَيَ قَالَهَا ثلاث مِرَارٍ(الحديث: ٣٧٨٥، طرفه في: ٥١٨٠)؛ (١٦٣٠)

ئەنەس (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: جارێ پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) کۆمەڵێ ژنو منداڵی یاریدەدەرانی دی لە شایی و زەماوەند دەگەڕانەوە، جا پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) بۆ تەعبیر لەهەستی جوانی و ڕێزو نرخزانی خۆی بەرامبەربەم دوو چین و توێژەی کۆمەڵگا، ڕێك هەڵسایە سەرپاو ڕاست ڕاوەستاو سێ جار فەرمووی: (خودا ئاگای لێیە کە ئێوە لە خۆشەویسترین کەسانن لای من). (تاج/٥ ل/١٦٧ ز/٤٤ ف/٣- ش).

١٦٣١- وعنْهُ في روايةٍ، قَالَ: جَاءتْ امْرَاةٌ مِنْ الانْصار الَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَعَهَا صَبِيٌّ لَهَا فَكَلَّمَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: (وَالَّذي نَفْسِي بِيَدِهِ انَّكُمْ احَبُّ النَّاسِ الَيَ مَرَّتَيْنِ) (الحديث: ٣٧٨٦، طرفاه في: ٥٢٣٤، ٦٦٤٥)؛ (١٦٣١)

دیسان ئەنەس (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئافرەتێ لەهۆزی یاریدەدەران (ئەنصار)هاتە خزمەتی حەزرەت (دروودی خودای لێ بێ) منداڵێکی

(١٦٣٠) تجريد/٤، ژمارە: ١٤٨٤ = ٣٧٨٥ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٢٥ب = ٦٣٦٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٣ رقم الباب/٥).

(١٦٣١) تجريد/٤، ژمارە: ١٤٨٥ = ٥٢٣٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٢٥ب = ٦٣٦٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٣ رقم الباب/٥).

خۆیی پێ بوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) قسەو گوفتوگۆی لەگەڵ دا کرد، وەفەرمووی: (بەو کەسە کەگیانی من وا لەدەسیا، ئێوە ئەی دەستەی یاریدەدەران! خۆشەویسترین کەسن لە لای من). سێ جار ئاوای فەرموو. لەگێڕانەوەی ئێرەدا دوو جار ئاوای فەرموو. (تاج/٥ ل/١٦٧ ز/٤٤ ف/٤).

له ژماره: (١٧٢٥ب)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ أَنَسَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الأَنْصَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، قَالَ: فَخَلاَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) وَقَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّكُمْ لأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ». ثَلاَثَ مَرَّاتٍ. {الحديث: ٦٣٦٦ = ٦٣٧٧ فم. تجريد البخاري/٤، رقم: ١٤٨٥ = ٣٧٨٦، ٥٢٣٤، ٦٦٤٥}:

ئەنەسی کوڕی مالیك (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) ژنێك لەپاریدەدەران (واتە: لەئەنصار هاتە خزمەتی حەزرەت درودی خوای لەسەربێ)) قسەو گفتوگۆی لەگەڵا کرد، قسەی نهێنی خۆی هەبوو، عەرزی حەزرەتی کرد، لەپاشا پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (بەوکەسە کە گیانی منی بەدەسە، کە خودای گەورەیە، ئێوە ئەی کۆمەڵەی یاریدەدەران! خۆشەویسترین کەسن لەلای من). سێجار وای فەرموو. {تاج/٣، زنجیرە: ٤٤، ژمارە: ٣٤٥٢ ج/٤}.

١٦٣٢- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «إِنَّ الأَنْصَارَ كَرِشِي وَعَيْبَتِي، وَإِنَّ النَّاسَ سَيَكْثُرُونَ، وَيَقِلُّونَ، فَاقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ وَاعْفُوا عَنْ مُسِيئِهِمْ».[١٦٣٢]

[١٦٣٢] تجريد البخاری/٤، ژمارە: ١٤٩٠ = ٣٧٩٩. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٢٧ = ٦٣٦٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٣ رقم الباب/٢١).

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (لەڕاستیدا یاریدەدەران (واتە: ئەنصار) جەرگو هەناوی منن‌و بوخچەی رازو نیازو جێی باوەڕی منن، ئەوان زۆر بەجوانی ئەرکی سەرشانی خۆیان بەپیاوانە بەجێ هێناوە، ماوەتەوە ئەوە کەهەقیان بۆ بکرێتەوەو تۆڵەی چاکەیان بدرێتەوە!

بزانن تادێ خەڵکی تر زۆردەبن، بەڵام یاریدەدەران بەرە بەرە کەم دەبنەوە، چونکە لەهەر چوارلاوە خەڵك دێن‌و ئیسلام دەبن، بەڵام یاریدەدەران چینێکی تایبەتین، کە یەکێکیان لێ مرد، یەکێکی تر نایەتە جێی، جا ئەگەر کەسێ لەئێوە بوو بەسەرەوکاری کارێ، وە دەیتوانی کە زیان یا سوود بەخەڵك بگەیەنێ، ئەوە باچاکەی چاکی یاریدەدەران وەربگرێ‌و چاوپۆشی لەخراپیان بکا). {تاج/٣، زنجیرە: ٤٤، ژمارە: ٣٤٦١} . باسی پاکژی‌و گەورەیی یاریدەدەران.

(٤٤) باب في خير دور الأنصار ﴿﵁﴾
باسی باشێتی ماڵەکانی یاریدەدەدەران (ئەنصار) (رەزای خودایان لێ بێ)

١٦٣٣- عَنْ أَبِى أُسَيْدٍ الأَنْصَارِىَّ، يَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «خَيْرُ دُورِ الأَنْصَارِ بَنُو النَّجَّارِ، ثُمَّ بَنُو عَبْدِ الأَشْهَلِ، ثُمَّ بَنُو الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ، ثُمَّ بَنُو سَاعِدَةَ، وَفِى كُلِّ دُورِ الأَنْصَارِ خَيْرٌ». قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: قَالَ أَبُو أُسَيْدٍ: أُتَّهَمُ أَنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟! لَوْ كُنْتُ كَاذِبًا لَبَدَأْتُ بِقَوْمِى بَنِى سَاعِدَةَ، وَبَلَغَ ذَلِكَ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ، فَوَجَدَ فِى نَفْسِهِ، وَقَالَ: خُلِّفْنَا فَكُنَّا آخِرَ الأَرْبَعِ، أَسْرِجُوا لِى حِمَارِى آتِى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). فَكَلَّمَهُ ابْنُ أَخِيهِ سَهْلٌ، فَقَالَ: أَتَذْهَبُ لِتَرُدَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

أَعْلَمُ، أَوَلَيْسَ حَسْبُكَ أَنْ تَكُونَ رَابِعَ أَرْبَعٍ؟ فَرَجَعَ وَقَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. وَأَمَرَ بِحِمَارِهِ فَحُلَّ عَنْهُ).[١٦٣٣]

ئەبو ئوسەیدی ئەنصاری (ڕەزای خودای لیٚ بیٚ) فەرمووی: شایەتی دەدەم کە خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بیٚ) فەرمووی: (باشترین هۆزو بنەماڵەی یاریدەدەران هۆزو بنەماڵەی بەنی نەجارن، ئەوجا هۆزو بنەماڵەی بەنی عەبدی ئەشهەل، ئەوجا هۆزو بنەماڵەی بەنی حاریثی کوڕی خەزرەج، ئەوجا بنەماڵەی بەنی ساعیدە، وە گەڕەك‌و تیرەو بنەماڵەکانی یاریدەدەران هەموویان خێردارو خاسن!).

ئەبو سەلەمە کە ئەم فەرموودەیە لەئەبو ئوسەیدی ئەنصارییەوە دەگێڕێتەوە فەرمووی: ئەبو ئوسەید فەرمووی: گومانی ئەوە بەمن دەبریٚ، کە خوانەخواستە درۆ بەدەم پێغەمبەرەوە بکەم؟ ئەگەر من شتی وام بکردایە، هۆزەکەی خۆم کە بنەماڵەی بەنی ساعیدەن ئەوانم دەکرد بەیەکەم‌و دەمخستنە پێشەوە.

کاتیٚ ئەم پلە دانانە لەلایەن پێغەمبەرەوە بۆ بنەماڵەکانی ئەنصار دانراو، ئەم هەواڵە گەیشتەوە، بە سەعدی کوڕی عوبادە، کە لەبنەماڵەی بەنی ساعیدەیە، کە لەپلەی چوارەمدا بوون، لەمە دلگران بوو، وە گوتی: ئێمە دواخراوین، دواترینی ئەم چوار بنەماڵەین، ئادەی گویٚ درێژەکەمم بۆزینکەن، دەچم بۆلای پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بیٚ).

سەهلی برازای قسەی لەگەڵدا کرد، گوتی: دەچی چی دەکەی؟ گوایە بەرپەرچی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بیٚ) دەدەیتەوە، دیارە کە

[١٦٣٣] تجرید/٢، ژمارە: ٧١٣ = ١٤٨١ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٢٨ = ٦٣٧٢ ترقیم شیخ خلیل مأمون شیحا لصحیح مسلم (بخاری رقم الکتاب/٦٣ رقم الباب/٧).

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەخۆیەوە شت نالێ، بەسرووشی خودایی شت دەڵێ، کەواتە ئەو باشتر لە کارەکە دەزانێ، ئەوەت بەس بێ کەچوارەمی چوار بنەماڵەکەیت؟

سەعدیش گەڕایەوەو فەرمووی: (خوداو پێغەمبەری خودا خۆیان باشتری لێ دەزانن!).

جا فەرمانی کرد زینەکەیان لە گوێ درێژەکە گرتەوە. {تاج/٣، زنجیرە: ١٠٣، ژمارە: ٣١٦٨ ج/٤} + {تاج/٣، زنجیرە: ٤٤، ژمارە: ٣٤٥٩ ج/٤}. باسی پاکژیو گەورەیی یاریدەدەران.

(٤٥) باب في حُسْنِ صُحْبَةِ الأنصار ﴿رضي الله عنهم﴾
باسی بەجوانی ڕەفتارکردن لەگەڵ یاریدەدەران

١٦٣٤- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ فِي سَفَرٍ، فَكَانَ يَخْدُمُنِي، فَقُلْتُ لَهُ: لاَ تَفْعَلْ. فَقَالَ: إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ الأَنْصَارَ تَصْنَعُ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَيْئًا آلَيْتُ أَنْ لاَ أَصْحَبَ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلاَّ خَدَمْتُهُ. (وَزَادَفِي رِوَايَة): وَكَانَ جَرِيرٌ أَكْبَرَ مِنْ أَنَسٍ). {الحديث: ٦٣٧٥ = ٦٣٨٧ فم. بخاري. جهاد: ٢٨٨٨. تحفة الأشراف: ٣٢٠٨. تجريد البخاري/٣، رقم: ١١٨٩ = ٢٨٨٩ فتح الباری}:[١٦٣٤]

ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لە سەفەرێکا لەگەڵ جەریری کوڕی عەبدوڵڵای بەجەلیدا بووم، لەڕێگە، لەو سەفەرەدا خزمەتی دەکردم، منیش پێم گوت: شتی وا مەکە، خزمەتم مەکە. فەرمووی:

[١٦٣٤] تجريد البخاری/٣، ژمارە: ١١٨٩ = ٢٨٨٩ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٢٩ = ٦٣٧٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/٧١).

لەڕاستیدا من خۆم بەچاوی خۆم دیومە کە ئەنصار، کە ناسراون بە یاریدەدەرانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) چەندە بە دڵسۆزیو بەدڵو بەداو خزمەتی پێغەمبەریان دەکرد، جا منیش سوێندم خواردووە، کە هەرکاتێ لەگەڵ کەسێ لە یاریدەدەراندابم، ئەو چاکەیەی بدەمەوەو منیش خزمەتی ئەو بکەم.

لە گێڕانەوەیەکا ئەمەی زیاترە: جەریر بەتەمەن لە ئەنەس گەورەتر بوو!).

(٤٦) باب دُعَاءِ النَّبِيِّ ﴿ﷺ﴾ لغفار وَ أسلَم

باسی نزای باشی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) بۆ هۆزی غیفارو ئەسلەم

١٦٣٥- أَبِي هُرَيْرَةَ – رضى الله عنه – عَنِ النَّبِيِّ – صلى الله عليه وسلم – قَالَ « أَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ ، وَغِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا » [١٦٣٥]

لە ژمارە: (١٣٩٧)ی تەجریدی بوخاریدا، ئاوەهایە:

عن ابن عمر (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) انَّ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ عَلَى الْمِنْبَرِ: غِفَارُ غَفَرَ اللّٰهُ لَهَا وَاسْلَمُ سَالَمَهَا اللّٰهُ وَعُصَيَّةُ عَصَتْ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ (الحديث: ٣٥١٣):

ئیبنو عومەر (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) فەرمووی: (هۆزی غیفار خودا لێیان خۆش بێ،هۆزی ئەسلەمیش خودا سەلامەتو خۆشو بێوەییان کا، هۆزی عوصەییەش لە خوداو

[١٦٣٥] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٩٧ = ٣٥١٣ بخاری. مسلم ترقیم محمد فؤاد: ٢٥١٨ (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/٦).

لــه پێغەمبــەری خــودا یــاخی بــوون!). (تــاج/٥ ل/٢٤٠ ف/٣ ز/٧٦ - باســی پایەی هۆزەکانی غیفارو..).

١٦٣٦- حديث ابن عمر(رضـى الله عنهمـا) أَنَّ رَسُـولَ اللّٰـهِ – صـلى الله عليـه وسلم – قَالَ عَلَى الْمِنْبَرِ « غِفَارُ غَفَرَ اللّٰهُ لَهَا ، وَأَسْلَمُ سَالَمَهَا اللّٰهُ ، وَعُـصَيَّةُ عَـصَتِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ» [١٦٣٦]

له پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

عَنْ خُفَافِ بْنِ إِيمَاءٍ الْغِفَارِيِّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما) قَـالَ: قَـالَ رَسُـولُ اللّٰـهِ (صَـلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي صَلاَةٍ: «اللَّهُمَّ الْعَنْ بَنِي لِحْيَـانَ وَرِعْـلاً وَذَكْـوَانَ وَعُـصَيَّةَ، عَـصَوُا اللَّهَ وَرَسُولَهُ، غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا، وَأَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّـهُ عَـزَّ وَجَـلَّ». {الحـديث: ٦٣٨١ = ٦٣٩٣ فم}:

خوفـافی کـوڕی ئـەیمائی ئـەلغیفاری (ڕەزای خودایـان لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) له قونووتی نوێژی بەیانیدا، که لەروکوع هەڵدەسایەوە دەیفەرموو: «اللَّهُمَّ الْعَنْ بَنِي لِحْيَانَ وَرِعْـلاً وَذَكْـوَانَ وَعُـصَيَّةَ، عَـصَوُا اللَّهَ وَرَسُولَهُ، غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا، وَأَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ»:

خودایە! نـەفرەت بکـە لـەهۆزی بـەنی لـەحیانو لـەهۆزی ریعـلو لـەهۆزی زەکـوانو لـەهۆزی عوصـەییە، کـە لـەخوداو پێغەمبـەری خـودا یـاخی بـوونو، نامەردییان له موسوڵمانەکان کردو، لەرووداوی بیری مەعوونەدا، حەفتا کەسیان له یارانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) شـەهیدکرد، کەپێیان دەگوتن قـورراء، واتـە: قورئـان خوێنـەکان). {بڕوانـە: تـاج/٤، زنجـیرە: ١٠٢، ژمـارە: ٤٦٤٤ ج/٤}.

[١٦٣٦] پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٣٣ - ٦٣٨١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٦).

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەپاش ئەم نەفرەتو نزای شەڕە لەمانە، لە قونووتا، نزای خێریشی بۆ ئەم دوو هۆزەی تر دەکرد، لەناو هەمان قونووتداو دەیفەرموو: (هۆزی غیفار خودا لێیان خۆش بێ، هۆزی ئەسلەمیش خودا خۆش و سەلامەتو بێوەییانکات!). {تاج/١، زنجیرە: ٩٢، ژمارە: ٥٦٢ + تاج/٤، زنجیرە: ٤، ژمارە: ٣٧٧٥ ج/٤} . سوورەتی ئالی عیمران.

ڕوونکردنەوە:

خوفافی کوڕی ئەیمائی ئەل – غیفاری (ڕەزاو ڕەحمەتی خودایان لێ بێ) خۆیو باوکی هاوەڵی پێغەمبەر بوون، ئەیمائی کوڕی ڕەحەضەی باوکی خوفاف ئاغای هۆزی غیفار بوو، بەرنوێژی بۆیان دەکرد، لە موسوڵمانە پێشینەکانە. خوفافیش بەرنوێژی بۆ هۆزی غیفار دەکرد خەتیبیشیان بوو، ئامادەی ڕێکەوتنی حودەیبییە بوو، لە غەیقە دادەنیشت زۆر هاموشۆی مەدینەی دەکرد، بەغەوی دەفەرموێ: لەسەردەمی عومەردا مردووە.

(٤٧) باب مِنْ فَضَائِلِ غِفَارٍ وَأَسْلَمَ وَجُهَيْنَةَ وَ أَشْجَعَ وَمُزَيْنَةَ وَتَمِيم وَدَوْسٍ وَطيِّئٍ باسی گەورەیی ئەم هۆزانە: غیفارو ئەسلەمو جوهەینەو ئەشجەعو موزەینەو تەمیمو دەوس و طیأ

١٦٣٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «قُرَيْشٌ وَالأَنْصَارُ وَمُزَيْنَةُ وَجُهَيْنَةُ وَأَسْلَمُ وَغِفَارُ وَأَشْجَعُ مَوَالِيَّ، لَيْسَ لَهُمْ مَوْلَى دُونَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ». {الحديث: ٦٣٨٦ = ٦٣٩٨ فم. تجريد البخاري/٤، رقم: ١٣٩٢ = ٣٥٠٤، ٣٥١٢ فتح الباري} :[١٦٣٧]

[١٦٣٧] تجريد البخاري/٤، ژمارە: ١٣٩٢ - ٣٥٠٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٢١ = ٦٣٨٦ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٢).

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (هۆزی قـوڕەیش‌و کۆمەڵەی ئەنـصارەکان‌و هـۆزی موزەینـەو هـۆزی جوهەینـەو هـۆزی ئەسـلەم‌و هـۆزی غیفـارو هـۆزی ئەشـجەع، ئەمانـە دۆسـت‌و یـارو یـاوەری مـنن، بێجگـە لـە خـوداو لـە پێغەمبـەری خـودا، خاوەن‌و یارو یاریدەدەری تریان نییە). {تـاج/٣، زنجیرە: ٦٧، ژمـارە: ٣٥٤٣ چ/٤ = چاپی چوارەم} . پایەی هۆزەکانی غیفارو.......

ڕوونکردنەوە:

هۆزانی موزەینەو جوهەینەو ئەسلەم‌و غیفـارو ئەشجەع، لـەپێش هـاتنی ئیسلاما، لەچاو هۆزە بەهێزەکانی تری عەرەبەکانا ئەو نموودەیان نـەبوو، بـەڵام لەبەرئـەوەی لـە قـەبوڵی ئیـسلاما لەپێـشەوە بـوون خـودا نمـوودو نگـین‌و ڕێزدارییەکەی بەخشی بەوان!

١٦٣٨- عَنْ ابِي هُرَيْرَةَ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: قَالَ النبيّ (صلى الله عليـه وسـلم): اسْلَمُ وَغِفَارُ وَشَيْءٌ مِنْ مُزَيْنَةَ وَجُهَيْنَةَ اوْ قَالَ شَيْءٌ مِنْ جُهَيْنَةَ اوْ مُزَيْنَةَ خَيْرٌ عِنْدَ اللّهِ اوْ قَالَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِـنْ اسَـدٍ وَتَمِـيمٍ وَهَـوَازِنَ وَغَطفَـانَ (الحـديث:٣٥١٦م، طرفـه في: ٣٥١٥):[١٦٣٨]

ئـەبو هـورەیرە (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خـودای لـێ بـێ) فـەرموی: (ئەسـلەم و غیفـار و هـەنێ لەموزەینـەو هـەنێ لـە جوهەینە، یافەرموی: هەنێ لە جوهەینەو هەنێ لەموزەینە باشترن لەلای خودا،

[١٦٣٨] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٩٩ = ٣٥١٦م بخاری. مـسلم: ٦٣٨٨ شـیحا (بخاری رقـم الكتـاب/٦١ رقـم الباب/١١).

یافەرمووی: باشترن لە ڕۆژی قیامەتا لە ئەسەدو هەوازین و غەطەفان). (تاج/٥ ل/٢٤٢ ز/٧٦ ف/٦).

١٦٣٩- عَنْ أَبِي بَكْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): أَنَّ الأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنَّمَا بَايَعَكَ سُرَّاقُ الْحَجِيجِ مِنْ أَسْلَمَ وَغِفَارَ وَمُزَيْنَةَ - وَأَحْسِبُ جُهَيْنَةَ – (مُحَمَّدٌ الَّذِي شَكَّ). فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ أَسْلَمُ وَغِفَارُ وَمُزَيْنَةُ (وَأَحْسِبُ جُهَيْنَةَ) خَيْرًا مِنْ بَنِي تَمِيمٍ، وَبَنِي عَامِرٍ، وَأَسَدٍ وَغَطَفَانَ، أَخَابُوا وَخَسِرُوا»؟! فَقَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُمْ لأَخْيَرُ مِنْهُمْ». {الحديث: ٦٣٩١ = ٦٤٠٣ فم. تجريد البخاري/٤، رقم: ١٣٩٨ = ٣٥١٥، ٣٥١٦، ٦٦٣٥. ترمذي. مناقب: ٣٩٥٢. تحفة الأشراف: ١١٦٨٠}:[١٦٣٩]

ئەبوبەكرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئەقرەعی كوڕی حابیس كە پیاوێكی ناوداری هۆزی بەنی تەمیم بوو، هاتە خزمەتی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی گوت: جاكێ پەیمانی بەتۆ داوە؟ مەگەر ئەو دزو جەردەو چەتانەی كە حاجیان رووت دەكەنەوە، كە لەهۆزی ئەسلەمو غیفارو موزەینەو جوهەینەن) بۆ جوهەینە باش لێم روون نییە، بەلاّم وابزانم ئەقرەع ناوی هۆزی جوهەینەیشی هێنا.

پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەدی پێم بڵێ: ئەگەر ئەسلەمو غیفارو موزەینە) وا بزانم فەرمووشی: جوهەینە، لەلای خودای گەورە، چاتربن لەهۆزی بەنی تەمیمو بەنی عامیرو ئەسەدو غەطەفان، ئایە ئەمانە مایە پووچو زیانەومەند دەرناچن؟).

[١٦٣٩] تجرید/٤، ژمارە: ١٣٩٢ = ١٥٠٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٣٤ = ٦٣٩١ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦١ رقم الباب/٦).

ئـەقرەع گـوتی: بـا، مایـە پـووچ دەردەچـن. خۆشەویـست (دروودی خـودای لەسەر بێ) فـەرمووی: (دەسا بـەو کەسـە کـە گیـانی منـی بەدەسـە، کـە خـودای گەورەو فریاڕەسە، ئەوانە لەمانـە باشـترن لـەلای خـودای گـەورە، چـونکە زووتـر لەوان ئیسلامبوون!). {تاج/٣، زنجیرە: ٦٧، ژمارە: ٣٥٤٧ ج/٤} . هۆزەکـانی غیفـارو ئەسلەم.

روونکردنەوە:

١- ئـەقرەعی کـوڕی حـابیس (ڕەزای خـودای لێ بـێ) هـاوەڵی پێغەمبـەرە (دروودی خودای لەسەر بێ) لەسـەردەمی نـەزانی پـێش هـاتنی ئـایینی پیرۆزیـی ئیسلام، ئەقرەع ناوبژیوان (حەکەم) بوو، کێشە کۆمەڵایەتییـەکانی بـۆ مـەردوم چارەسەر دەکـرد، لـە موئەللەفـە قولوبـەکان بـوو، ئامـادەی ئـازادکردنی مەککـەو غەزای حونەینو غەزای طاییف بـوو لەگـەڵ لەشـکری پێغەمبـەردا، لەسـەرەتاوە رەخنەی زۆری لە بڕیارەکانی ئیسلام دەگرت، بەڵام لەپاشا موسوڵمانێکی جـوانی لێ دەرچوو. دەڵێن: ئەقرەع بـەر لەئیـسلام بـوونی مەجووسـی بـووە، واتـە: ئـاگر پەرست بووە، ئـەقرەعی کـوڕی حـابیس خـۆیو دە کـوڕی لەجـەنگی یەرمووکـدا شـەهید بـوون، (ڕەزای خودایـان لێ بـێ). {تـاج/٤، زنجـیرە: ٦٥، ژمـارە: ٤٥٢٠} . خەڵاتکردنی نۆ موسوڵمان.

١٦٤٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَدِمَ الطُّفَيْلُ وَأَصْحَابُهُ، فَقَـالُوا: يَـا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ دَوْسًا قَدْ كَفَـرَتْ وَأَبَـتْ، فَـادْعُ اللَّـهَ عَلَيْهَـا. فَقِيـلَ: هَلَكَـتْ دَوْسٌ، فَقَـالَ:

«اللَّهُمَّ اهْدِ دَوْسًا وَائْتِ بِهِمْ». {الحديث: ٦٣٩٧ = ٦٤٠٩ فم. بخاري. مناقب: ٤٣٩٢، ٦٣٩٧}:[١٦٤٠]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: طوفەیلی کوڕی عەمری ئەل-دەوسیو برادەرەکانی (خودایان لێ رازی بێ) هاتنە خزمەتی حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) گوتیان: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! بەڕاستی هۆزی دەوس خودا ناناسنو مل نادەنو لەکێش دەرچوون! کەواتە نزای خراپیان لێ بکە، کەخودا بیان فەوتێنێ، خەڵکەکەیش گوتیان: تازە هۆزی دەوس فەوتان، چونکە ئێستا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) نزای شەڕیان لێ دەکا، دیارە نزاکەیشی گیرایە!

کەچی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەجیاتی ئەوەی کە نزای خراپیان لێبکا، نزای باشی بۆیانکردو فەرمووی: (ئەی خودایە! رێنمایی هۆزی دەوس بکەو کەمەنکێشیان بکە بۆ قەبووڵی ئیسلام). {تاج/٣، زنجیرە: ٦٨، ژمارە: ٣٥٥١ ج/٤}. پایەی بەنی تەمیمو دەوسو....

روونکردنەوە:

نزاکەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گیرابوو، حەبیبی کوڕی عەمری دەوسی، خۆیو باوکی حوکمداری سەر هۆزی دەوس بوون، دەڵێن: حەبیب سێ سەد ساڵ ژیاوە، حەبیب دەیگوت: من دەزانم کە ئەم بوونەوەرو دروستکراوانە، دروستکەرێکیان هەیە، بەڵام نازانم کێیە؟ جا کاتێ بیستی کەوا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هاتووە، خۆیو پەنجاو حەوت کەس

[١٦٤٠] بخاری. مناقب: ٤٣٩٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٣٦ - ٦٣٩٧ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/١٠٠).

لەپیاو ماقوولانی هۆزەکەی هاتن بۆ خزمەتی، ئیتر ئەوان موسوڵمان بوونو هۆزی دەوسیش موسوڵمان بوون!

١٦٤١- عَنْ أَبِي زُرْعَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): لاَ أَزَالُ أُحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ مِنْ ثَلاَثٍ سَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: «هُمْ أَشَدُّ أُمَّتِي عَلَى الدَّجَّالِ». قَالَ: وَجَاءَتْ صَدَقَاتُهُمْ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «هَذِهِ صَدَقَاتُ قَوْمِنَا». قَالَ: وَكَانَتْ سَبِيَّةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ عَائِشَةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «أَعْتِقِيهَا فَإِنَّهَا مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ». {الحديث: ٦٣٩٨ = ٦٤١٠ فم. تجريد البخاري/٣، رقم: ١٠٩٠ = ٢٥٤٣، ٤٣٦٦. فتح الباري. تحفة الأشراف: ١٤٨٨٩}:[١٦٤١]

ئەبو زورعە فەرمووی: ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: ئەوەتی ئەم سێ وەسپو مەدحە جوانەی بەنی تەمیمم، لەدەمی پێغەمبەر خۆی (دروودی خودای لەسەر بێ) بەگوێی خۆم بیستووە ئیتر لەوساوە هۆزی بەنی تەمیمم خۆش دەوێ. لێیم ژنەوت دەیفەرموو (دروودی خودای لەسەر بێ): (ئازاترینو خۆگرترینی ئۆمەتم، لەئاستی جەجاڵ، هۆزی بەنی تەمیمن!). کاتێ زەکاتەکانیشیان هات، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (ئەمە زەکاتی خزمانی ئێمەیە).

ژنێکی دیلی بەتاڵان گیراوی کۆیلەی بەنی تەمیمی کەنیزەکی عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر بوو، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پێی فەرموو: (ئەی عائیشە! ئەم کارەکەرەت ئازادبکە، چونکە ئەمە لەنەوەی ئیسماعیلی کوڕی

[١٦٤١] تجريد البخاري/٣، ژمارە: ١٠٩٠ = ٣٥٤٣ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٣٧ = ٦٣٩٨ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٤٩ رقم الباب/١٣).

حەزرەتی ئیبراهیمە!). {تاج/٣، زنجیرە: ٦٨، ژمارە: ٣٥٥٠} . پایەی بەنی تـەمیمو دەوس....

روونکردنەوە:

هـۆی فـەرمانکردن بـە ئـازادکردنی ئـەم کەنیزەکـە ئـەوە بـووە، چـونکە عائیشە (رەزای خودای لێ بێ) ئاھ (نەزر)ی کردبوو، کە یـەکێ لەوەچـەو نـەوەی حەزرەتی پێغەمبەر ئیسماعیل (سڵاوی خودای لەسەر بێ) ئازادبکا، کـە بـاپیرەی عەرەبەکان بووە.

(٤٨) باب خِيَارُ النَّاسِ
باسی خەڵکی باش

١٦٤٢- عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ، فَخِيَارُهُمْ فِى الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِى الإِسْلاَمِ إِذَا فَقُهُوا، وَتَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ فِى هَذَا الأَمْرِ أَكْرَهُهُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ فِيهِ، وَتَجِدُونَ مِنْ شِرَارِ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ: الَّذِى يَأْتِى هَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ وَهَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ». {الحديث: ٦٤٠١ = ٦٤١٣ فم. تجريد البخارى/٤، رقم: ١٣٤٥ = ٣٣٥٣، ٣٣٧٤، ٣٣٨٣، ٣٤٩٠، ٤٦٨٩ فتح البارى} :[١٦٤٢]

ئـەبو هـورەیرە (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (دەبینن ئـەو خەڵکـە، لەبنەڕەتـدا، ڕێـك وەك كـان وان، چاكو خراپیان هەیە، دەی بزانن ئەو بنەماڵەو کەسانەیان کە لەسـەردەمی نەفامیدا باش بوون، هەر ئەوانەشیان لەسەردەمی ئیسلامەتیدا باشن، بەمەرجێ

[١٦٤٢] تجریـد/٤، ژمـارە: ١٣٤٥ = ٣٣٥٣ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤، ژمـارە: ١٧٤٤ = ٦٤٠١ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٦١ رقم الباب/١).

که شارەزای ئـایین بـبنو بـەجوانی ڕەفتـاری پـێ بکـەن، هـەروا دەبیـنـن باشـترین کەسـێ بـۆ ئـەم کاروبـارە، ئـەو کەسـانەن کـە لەپێـشا ئـەم کـارو بارەیـان زۆر پـێ ناخۆشە، بەڵام کە قەبووڵی دەکەن دەبن بە باشترین دۆستو یارمەتیدەر بۆی! هەروا دەبینن بەدترینو گەندەڵ ترینی ئەو خەڵکە، ئەوانـەن کـەدوو ڕوون: کـە لەلای لایێ قسەیێ دەکاو لەلای لایەکەی تر قسەیەکی تـر دەکـاو، بـەپێی سوودو قـازانجی خـۆی زمـان دەگـۆڕێ!). {ریـاض/٤، زنجـیرە: ٢٥٩، ژمـارە: ١٥٤٠ + تـاج/٤، زنجیرە: ١٣، ژمارە: ٣٩٢٧ ج/٤} + {تاج/٣، زنجیرە: ٦٦، ژمارە: ٣٥٣٩}.

ڕوونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە لە ریاضدا ئاوا کراوە بەکوردی، وەرگەڕانی ئەوێ دەکەین بەڕاڤەو ڕوونکردنەوە:

خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (سەرنج دەدەن: ئـەم خەڵکە وەك کانو کانزا وان، هەرکەسەیان لەبنەڕەتدا، ڕەگـەزی دەچێتەوە سـەر بنەماڵەیەکی خانەدان، یان بە بنەچـەو ڕەسـەنی دەچێتەوە سـەر بـەرە بـابێکی ناڕەسـەن، وە بەشـێوەی گـشتی، کـردارو ڕەفتاریـان، لـەحاڵی ژیانیانـا، بـەپێی ڕەسـەنیو نارەسـەنی بـنجو بنەوانیانـە، جـا بۆیـە ئەوانـەی کـە لەسـەردەمی نەفامیدا ڕەسەنو بنەچە باش بوون، ئێستایش لەسەردەمی ئیسلامەتیدا دیـسان خۆشیان ڕەسەنو ڕەفتـار بـاش دەردەچـن، وەك دەڵێن: گیـا لەسـەر بنجی خـۆی دەڕوێتەوە، بەمەرجی ئەوە کە شارەزای ئایینی پیرۆزی ئیسلام بنو ببن بـەزاناو مامۆستا لە شـەریعەتدا، وە هـەروەها سـەرنـج دەدەن کـە باشـترین کـەس بـۆ ئـەم کارە، کە ئایینی پیرۆزی ئیسلامە، یا سەرکردەییو فەرمانڕەواییە، ئەو کەسـانەن کـە لەپێـشدا حـەزیان لێـی نـەبووەو بگـرە زۆریـش ڕقیـان لێـی بـووە، تـا کاتـێ دەکەونە ناوی، یا پۆستی کارمەندییو فەرمانڕەوایی وەردەگـرن دەبنـە باشـترین

دۆستو لایەنگیری (وەك ئیمامی عومەر، لەپێشدا دوژمنی سەرسەختی ئیسلام بوو، کە ئیسلام بوو، گەورەترین دۆستی بوو) هەروەها سەرنج دەدەن کە بەدترین کەس بۆ ئەم کارە ئادەمیزادی دوو رووە، کە لەلای ئێوە قسەیەك دەکاو، لەلای ئەوان قسەیەکی تر دەکاو بەپێی بەرژەوەندی خۆیان گفتوگۆ دەگەن!). {بڕوانە: ژمارە: ١٧٧٢ لەپوختەی موسلیم}.

(٤٩) باب من فضائل نِسَاءِ قُرَيْش
باسی گەورەیی‌و سەروەریی ژنانی هۆزی قورەیش

١٦٤٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَقُولُ: «نِسَاءُ قُرَيْشٍ خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ الإِبِلَ، أَحْنَاهُ عَلَى طِفْلٍ، وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ». قَالَ: يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ عَلَى إِثْرِ ذَلِكَ: وَلَمْ تَرْكَبْ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ بَعِيرًا قَطُّ). {الحديث: ٦٤٠٥ = ٦٤١٧ فـم. تجريد البخاري/ ٤، رقم: ١٣٦٦ = ٣٤٣٤ فكتح الباري. تحفة الأشراف: ٣٣٣٩}:[١٦٤٣]

ئەبو هورەیرە (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ئافرەتی باشی قورەیش باشترینی ئافرەتانێکن کە سواری وشتر بوون، واتە: باشترینی ئافرەتانی عەرەبن، کە ناسراون بە سواریی وشترەوە، چونکە زۆر دڵسۆزو میهرەبانن بۆ منداڵی ساواو، زۆر بەجوانی پەروەردەی دەکەن، هەروەك زۆر باشیش دڵیان بەماڵی مێرد دەسووتێ! واتە: ماڵگەرو ماڵپەروەرن).

[١٦٤٣] تجريد البخاري/٤، ژمارە: ١٣٦٦ = ٣٤٣٤ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٢٢ - ٦٤٠٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٠ رقم الباب/٤٦).

ئەبو هورەیرە دوا بەدوای گێڕانەوەی ئەم فەرموودەیە، بۆئەوەی مەریەمی کچی عیمران بەر بڕیاری ئەم فەرموودەیە نەکەوێ، چونکە ئەو باشترە، دەیفەرموو: (قەت قەت مەریەمی کچی عیمران سواری وشتر نەبووە، تا لەفەرموودەکە ئەوە وەربگیرێ کە ژنانی قورەیش لەویش باشتربن!). {تاج/٢، زنجیرە: ٢٤، ژمارە: ٢٠٥٢} . باسی ژنی پەسەند.

(٥٠) باب مُؤَخاةِ النَّبِيِّ (ﷺ) بَيْنَ أَصْحابِهِ رضى الله تعالى عنهم
باسی بەستنی پەیمانی برایەتی لە نێوان یارانی پێغەمبەردا (درودی خودا لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خودا لە هەموو هاوەڵانی بێ)

١٦٤٤- عَنْ عَاصِمٌ الأَحْوَلُ قَالَ: قِيلَ لأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: بَلَغَكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «لاَ حِلْفَ فِي الإِسْلاَمِ». فَقَالَ أَنَسٌ: قَدْ حَالَفَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَ قُرَيْشٍ وَالأَنْصَارِ فِي دَارِهِ. {الحديث: ٦٤١٠ = ٦٤٢٢ فم. تجريد البخارى/٣، رقم: ١٠١٠ = ٢٢٩٤، ٦٠٨٤، ٧٣٤٠}:[١٦٤٤]

عاصیمی ئەحوەل فەرمووی: عەرزی ئەنەسی کوڕی مالیك کرا: ئایا ئەو فەرموودەیەی پێغەمبەر گەیشتووە بەتۆ کە دەفەرموێ: (پەیمان بەستن لە ئیسلامدا نییە) ؟ فەرمووی: لەماڵی منا لەمەدینە، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) پەیمانی دۆستایەتیو دەستە برایەتی بەست لەنێوانی کۆچکارانا، کە بەشێوەی گشتی لەهۆزی قورەیش بوونو، لەنێوانی یاریدەدەران (ئەنصار)دا، کە لەخەڵکی مەدینە بوون). {تاج/٣، زنجیرە: ٥٨، ژمارە: ٣٥٠٥ ج/٤} + {بڕوانە: ژمارە: ١٧٤٠ لەپوختەی موسلیم} . پەیمانی برایەتی لەنێوانی.......

[١٦٤٤] تجريد البخارى/٣، ژمارە: ١٠١٠ = ٢٢٩٤ بخارى. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٣٩ = ٦٤١٠ شيحا (بخارى رقم الكتاب/٣٩ رقم الباب/٢).

روونکردنەوە:

وەك لە پەراوەکانی راڤەکاندا باسکراوە، دوو جۆرە پەیمان بەستن هەیە:

یەکەم: پەیمانبەستن لەسەر شێوەی سەردەمی نەفامیو نەزانی، کە پەیمانەکە دەبوو بەهۆی کەلەپوور گرتن لەیەکتریو یاریدەدەری یەکتری لەسەر حەقو ناحەق، پەیمان بەم واتەیە لە ئیسلاما نەماوەو نییە.

دووەم: پەیمانبەستن لەسەرئەوە کە دوو لایەن هاوکاریو پشتگیری یەکتری بکەن، لەسنووری پەیرەوی حەقا، بۆ پاراستنی مافی رەوای هەردوولا، ئەم جۆرەیان هەتا رۆژی دوایی دەمێنێ.

(٥٢) باب فضل الصحابة، ثم الذين يلونهم
باسی گەورەییو سەروەریی هاوەڵانی پێغەمبەرو چەند چینێکی دوا ئەوان

١٦٤٥- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (يَأْتِي زَمَانٌ يَغْزُو فِئَامٌ مِنْ النَّاسِ فَيُقَالُ فِيكُمْ مَنْ صَحِبَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ؟ فَيُقَالُ: نَعَمْ فَيُفْتَحُ عَلَيْهِ ثُمَّ يَأْتِي زَمَانٌ فَيُقَالُ: فِيكُمْ مَنْ صَحِبَ أَصْحَابَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ؟ فَيُقَالُ: نَعَمْ فَيُفْتَحُ ثُمَّ يَأْتِي زَمَانٌ فَيُقَالُ: فِيكُمْ مَنْ صَحِبَ صَاحِبَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ؟ فَيُقَالُ: نَعَمْ فَيُفْتَحُ) (الحديث ٢٨٩٧، أطرافُهُ في: ٣٥٩٤، ٣٦٤٩): [١٦٤٥]

ئەبوسەعیدی خودری(ڕەزای خوای لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ) فەرمووی: (سەردەمێ دادێ کۆمەڵێ خەڵك دەڕۆن بۆغەزا،

[١٦٤٥] تجريد/٣، ژمارە: ١١٩٣ = ٢٨٩٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٤٢ = ٦٤١٥ شیحا - تخريج وترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم (بخاری رقم الكتاب/٥٦ رقم الباب/٧٦).

دەڵێن: کەستان تیاهەیە کە هاوڕێتیی پێغەمبەری کردبێ، هەتا بەبەرەکەتی ئەوەوە خودا سەرتان بخات؟ دەڵێن: بەڵێ هەیە، ئیتر خودا لەو غەزایەدا زاڵیان دەکاو سەردەکەونو ئەو شوێنە ئازاد دەکەن.

لەپاشا سەردەمێ تر دادێ عەشاماتێ تر دەچن بۆ غەزا، دەڵێن: ئایا کەستان هەیە کە هاوڕێیەتی هاوڕێیانی پێغەمبەری کردبێ؟ دەڵێن: بەڵێ هەیە، ئیتر خودا ئەوانیش زاڵ دەکاو سەریان دەخا.

لەپاشا سەردەمێ تریش دادێ، عەشاماتێ دەچن بۆ غەزا، دەڵێن: ئایا کەستان واتیا کە هاوڕێیەتی هاوڕێیانی یارانی پێغەمبەری کردبێ؟ دەڵێن: بەڵێ هەیە، ئیتر خودا ئەوانیش زاڵ دەکاو سەریان دەخاو، ئەو وڵاتەیش ئازاد دەکەن) (تاج/٥/٥ف-٤ز-١-ش. باسی گەورەیی هاوڕێیانی پێغەمبەر(دروودی خوای لەسەر بێ).

لە ژمارە: (١٧٤٢)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە، بەهرەی پتری واتیادا، دەیکەین بە ڕاڤەو ڕوونکردنەوە:

عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ): «يَأْتِى عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يُبْعَثُ مِنْهُمُ الْبَعْثُ فَيَقُولُونَ: انْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ فِيكُمْ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)؟ فَيُوجَدُ الرَّجُلُ فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ، ثُمَّ يُبْعَثُ الْبَعْثُ الثَّانِى، فَيَقُولُونَ: هَلْ فِيهِمْ مَنْ رَأَى أَصْحَابَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)؟ فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ، ثُمَّ يُبْعَثُ الْبَعْثُ الثَّالِثُ، فَيُقَالَ: انْظُرُوا هَلْ تَرَوْنَ فِيهِمْ مَنْ رَأَى مَنْ رَأَى أَصْحَابَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)؟ ثُمَّ يَكُونُ الْبَعْثُ الرَّابِعُ فَيُقَالَ: انْظُرُوا هَلْ تَرَوْنَ فِيهِمْ أَحَدًا رَأَى مَنْ رَأَى أَحَدًا رَأَى أَصْحَابَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)؟ فَيُوجَدُ الرَّجُلُ فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ». {الحديث: ٦٤١٥ = ٦٤٢٧ فم. تجريد البخاري/٣، رقم: ١١٩٣ = ٢٨٩٧، ٣٥٩٤، ٣٦٤٩}:

ئـەبو سـەعیدی خـودری (رەزای خـودای لێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) فـەرمووی: (سـەردەمێ دادێ، کۆمـەڵێ خـەڵك، بـە فەرمانی فەرمانڕەوای موسوڵمانان دەڕۆن بۆ غەزا، دەچن بۆ جەنگ، بۆ پەخشی نـووری ئیـسلام، دەڵـێن: تەماشـابکەن، ئایـا کەسـتان تیـادا هەیـە، کـە لـەهاوەڵانی پێغەمبەر بێ؟ دەڵێن: بەڵێ، تاقە یەك پیاو هەیە. ئیتر خـودا لـەو غەزایـەدا بـە پیرۆزیو بەرەکەتی ئەو تاقە هاوەڵەی پێغەمبەرەوە زاڵیـان دەکاو سـەردەکەونو ئەو شوێنە رزگار دەکەن.

لەپاشا سـەردەمێ تـر دادێ، عەشـاماتێ تـر دەچـن بـۆ غـەزا، دەڵـێن: ئایـا کەسێ هەیە لەناویانا، کە هاوەڵانی پێغەمبەری دیبێ؟ دەڵێن: بـەڵێ، یـەك کـەس هەیە، جا بەهۆی پیرۆزیو بەرەکەتی ئەو تاقە تابیعییـەوە، خـودا ئـەوانیش زاڵ دەکاو سەریان دەخاو، ئەو وڵاتەیش ئازاد دەکەن!

لەپاشا سەردەمی سێیەم دادێ، کەسانێ تر لە موسوڵمانان دەڕۆن بۆ غـەزا، دەڵێن: سەرنـج بدەن، بڕوانن کەسیان واتیادا، کـە کەسـێکی دیبـێ، ئـەو کەسـێکی وای دیبێ، کە ئەو کەسە هـاوەڵی پێغەمبـەری دیبـێ؟ (واتـە: ئـەو کەسـە تـابیعی تـابیعی دیبـێ!) دەڵـێن: بـەڵێ هەیـە، جـا بـە بەرەکـەتی ئـەو تـابیعی تـابیعی تابیعییەوە، خودا لەو غەزایەدا سـەریان دەخـا. لەپاشا سـەردەمی چـوارەم دادێ، دەڵێن: ئادەی تەماشا بکەن ئایا کەسێکیان تیـا دەبیـنن، کـە ئـەو کەسێکی دیبـێ، کە ئەو کەسێکی دیبێ، کە ئەو هاوەڵانی پێغەمبەری دیبـێ؟ دەڵـێن: بـەڵێ، یـەك پیاو لەم جۆرە کەسە هەیە، ئیتر خودا بە بەرەکەتی ئەو پیاوەوە ئەو شـوێنەیان بۆ ئازاد دەکا). {تـاج/٣، زنجیرە: ١، ژمـارە: ٣٢٢٤ ج/٤}. باسـی گـەورەییو پاکـژی یارانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بە تێکڕایی.

١٦٤٦- عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بن مسعود (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَجِيءُ أَقْوَامٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ وَيَمِينُهُ شَهَادَتَهُ) (الحديث ٢٦٥٢، أطرافُهُ في: ٣٦٥١، ٣٦٥٠، ٦٤٢٨، ٦٦٥٩، ٦٤٢٩، ٦٦٥٨):[١٦٤٦]

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود(ڕەزای خوای لێ بێ) دەفەرموێ: خۆشەویست(دروودی خوای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (باشترینی مەردوم چینی هاوچەرخی منە، کە چینی هاوەڵانە، کەناودارن بە چینی سەحابەی پێغەمبەر - درودی خوا لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خودا لەوان بێ-، ئەجا چینی دوای ئەوان کە چینی دووەمی موسوڵمانن، کە ناودارن بەتابیعین، ئینجا چینی سێیەمی موسوڵمانن کەوان لەدوای چینی دووەمەوە، کە پێیان دەگوترێ: تابیعی تابعین – ڕەزاو ڕەحمەتی خودایان لێ بێ – لەپاشان هۆزێ پەیدا دەبن، کۆناکەنەوە لەشایەتیو سوێند خواردن، وتێکەڵو پێکەڵیان دەکەن بەسەر یەکدا).

(تاج/٣/٣١١-٣ز-١١٧- باسی هەڕەشەکردن لەشایەتی درۆ +تاج/٥/٤٤ف-١-ش/د/ت).

١٦٤٧- عَنْ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُما): يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) قَالَ: «إِنَّ خَيْرَكُمْ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ». (قَالَ عِمْرَانُ: فَلاَ أَدْرِي أَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) بَعْدَ قَرْنِهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاَثَةً). «ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُمْ قَوْمٌ يَشْهَدُونَ وَلاَ يُسْتَشْهَدُونَ، وَيَخُونُونَ وَلاَ يُتَّمَنُونَ، وَيَنْذُرُونَ وَلاَ يُوفُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ». {الحديث: ٦٤٢٢ = ٦٤٣٤ فم.

[١٦٤٦] تجريد/٣، ژمارە: ١١١٨ = ٢٦٥٢ بخاری. مسلم: ٦٤١٩ شيحا - تخريج وترقيم الشيخ خليل مأمون شيحا لصحيح مسلم. (بخاری رقم الكتاب/٥٢ رقم الباب/٩).

تجريد البخاري/٣، رقم: ١١١٨ = ٢٦٥٢، ٣٦٥١، ٣٦٥٠، ٦٤٢٨، ٦٦٩٥، ٦٤٢٩، ٦٦٥٨. نسائي. أيْمان ونُذُور: ٣٨١٨. تحفة: ١٠٨٢٧}:[١٦٤٧]

عیمرانی کوڕی حوصەین (ڕەزای خودایان لێ بێ) فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: (باشترینی چینی ئێوە چینی هاوچەرخی خۆمە، کەچینی هاوەڵانە، کە ناسراون بەچینی سەحابەی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ). ئەوجا چینی دوای ئەوان کە چینی دووەمی موسوڵمانانن، کە ناودارن بە تابیعین، کە بەکوردی پەیڕەوان‌و شوێنکەوتوانیشیان پێ دەگوترێ. ئەوجا چینی دوای ئەوان، کەپێیان دەگوترێ: چینی ئەتباعی ئەتباع کە چینی سێیەمی موسوڵمانانن. ئەوجا چینی دوای ئەوان، کەچینی چوارەمی موسوڵمانن (عیمران فەرمووی: باش نازانم کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) لەپاش چینی خۆی دوو چینی تری فەرموو، یاسێ چین).

حەزرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: ئیتر لەپاش ئەم چینانە، کەسانێ واپەیدا دەبن، کۆناکەنەوە لە شایەتی‌و سوێند خواردن، هێشتا کەسێ داوای شایەتی لێیان نەکردووە، ئەوان لەخۆیانەوە، پێش ئەوە لە حاڵەکە حاڵی ببن شایەتیی دەدەن! گزی‌و ناپاکی لە سپاردەو شتی وا دەکەن‌و بەڕاستی ناپاک‌و گزیکار خۆیانن‌و، ئاهو نەزر دەکەن‌و جێبەجێی ناکەن، بەرە بەرە قەڵەویی لەناویانا پەرە دەستێنێ!). {تاج/٣، زنجیرە: ١١٧، ژمارە: ٢٤٨٠ + تاج/٣، زنجیرە: ١، ژمارە: ٣٢٢١ چاپی چوارەم}. باسی گەورەیی‌و پاکژی یارانی پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بەتێکرایی.

[١٦٤٧] تجرید/٣، ژمارە: ١١١٨ = ٢٦٥٢ بخاری. پوختەی موسلیم/٤، ژمارە: ١٧٤٣ = ٦٤٢٢ شیحا (بخاری رقم الکتاب/٥٢ رقم الباب/٩).

(٥٣) باب قوله ﴿ﷺ﴾ لا تأتي مائة سنة وعلى الأرض نفسٌ مَنفوسةٌ اليوم
نلگاته سەد ساڵی تر، کە کەسێ نامێنێ لەوانەی کە ئێستا لەسەر ڕوی ئەم زەویە دەژین

١٦٤٨- عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ (رضي الله عنهما) قَالَ: (صَلَّى بِنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّـهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِشَاءَ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ فَقَالَ أَرَأَيْتَكُمْ لَيْلَـتَكُمْ هَـذِهِ فَـإِنَّ رَأْسَ مِائَةِ سَنَةٍ مِنْهَا لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَـدٌ). (الحـديث ١١٦ ـ طرفـاه في: ٥٦٤، ٦٠١): [١٦٤٨]

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر (ڕەزای خودایـان لـێ بـێ) فـەرمووی: پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) لـەکۆتایی تەمـەنی دا بـەمانگێ لـەپێش مەرگیـدا، شەوێ نوێژی خەوتنانی بۆ کردین، کەسلاوی دایـەوە هەڵساو فـەرمووی: (ئـەرێ دەنگو باسی ئەم شـەو چییە؟ دەسا ئـەوەی کـەمن لـەم بارەیـەوە دەیـزانم ئـەم هەواڵەیە: هەتا سەری سەد ساڵ لەم شەوەوە کەس نامێنێ لەوانەی کەئێستا وان لەسەر زەوی).

(٥٤) باب تحريم سبّ الصَّحابَة ﴿ﷺ﴾
نادروستە جمێن بە هاوڕێیانی پێغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) بدرێ (ڕەزای خودایان لێ بێ)

١٦٤٩- عَنْ ابي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ (صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ): لا تَسُبُّوا اصْحَابِي فَلَوْ انَّ احَدَكُمْ انْفَقَ مِثْلَ احُدٍ ذهَبا، مَا بَلَغَ مُـدَّ احَـدِهِمْ وَلا نَصِيفَهُ. (الحديث: ٣٦٧٣): [١٦٤٩]

[١٦٤٨] تجريد/١ زمارە: ٩٥=١١٦ بخاری. مسلم: ٦٤٣٢ شيحا (بخاری/ رقم الكتاب/٣ رقم الباب/٢٢).

[١٦٤٩] تجريد البخاری/٤، ژمـارە: ١٤٥٥ = ٣٦٧٣ بخـاری. پوختـەی موسـليم/٤، ژمـارە: ١٧٤٦ = ٦٤٣٥ شيحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢ رقم الباب/٥).

ئەبو سەعیدی خوردی (رەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: شتێ هەبوو لە نێوانی خالیدی کوڕی وەلیدو ئەوڕەحمانی کوڕی عەوفدا، خالید جنێوی بە ئەوڕەحمان دا، پێغەمبەریش(درووودی خودای لێ بێ) فەرمووی: جمێن بە هیچ کەسێ لە هاوڕێ یانی من مەدەن، گریمان یەکێ لە ئێوە بە قەد کێوی ئوحودیش زێرببەخشێتەوە هێشا ناگات بە مشتێکی ئەوان، بگرە ناگات بەنیو مشتیشیان! (ش/ د/ ت - تاج/٥ ل/١٠ ز/٢- جنێودان بە یارانی پێغەمبەرتاوانێکی گەورەیە).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

مەبەست لەم فەرموودەیە ئەوەیە کە جنێو دان بە سەحابەی پێغەمبەر تاوانێکی گەورەیە، ئەو کەسەی کە جنێوەکە دەدا چ خۆشی هاوڕێی پێغەمبەربێ، چ لە چینەکانی دوا ئەوان بێ جیاوازی نییە. سڵاو لە پەیڕەوانی ڕاستی. تکای تایبەتی بەندەی نۆکەری هەموو قەڵەمبەدەستێکی دڵسۆزی سوننەو جەماعەت: کەواز لەخۆ خەریککردن بە بیدعەو میدعەوە بهێنن، خامە نوور بەخشەکانیانو وتارە جوانەکانیان، تەرخان بکەن بۆ بەرگری لە قورئانو صەحابەکانی پێغەمبەرو لە ئەهلی سوننەتو جەماعەت. بەچاوی خۆتان دەبینن کە ئاخونەرافزییەکان، لەسەر کەناڵەکان نەفرەتو لەعنەت لە صەحابەکانو خولەفای راشدینو هاوسەرە پاکیزەکانی پێغەمبەر دەکەن، وە دەڵێن: (لەعنەت کردن لە ئەبوبەکرو عومەرو عوسمانو عائیشەو حەفصەو لایەنگیرانیان خێرترە لە (لا إلـه إلا الله) و (سبحان الله)و ذیکر کردن! (ألاَ هَلْ بلّغْتُ؟ اللّهُمَّ فَاشْهَدْ) - وەرگێڕ

(٥٩) باب فضل فارس

باسی گەورەیی و سەروەریی وڵاتی فارس

١٦٥٠- عَنْ ابي هُرَيْرَةَ (رَضيَ اللهُ عنهُ) قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَانْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْجُمُعَةِ ﴿وَاخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ﴾ قَالَ: قُلْتُ: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَلَمْ يُرَاجِعْهُ حَتَّى سَالَ ثلاثا وَفِينَا سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ وَضعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ ثمَّ قَالَ: (لَوْ كَانَ الايمَانُ عِنْدَ الثرَيَا لَنَالَهُ رِجَالٌ اوْ رَجُلٌ مِنْ هَؤُلاءِ). (الحديث ٤٨٩٧- طرفه في: ٤٨٩٨): [١٦٥٠]

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ)فەرمووی: لەخزمەتی پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) دانیشتبووین، لەو کاتەدا سوورەتی جومعە هاتە خوارێ بۆی، کە ئەم ئایەتەی خوێندەوە :﴿ وَاخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ﴾٢/٦٢ واتە : هەروا ئەم ڕەهبەرە نازدارە بە هۆی نامەی پیرۆزی خودایی و، بە هۆی فەرموودە بەرزەکانی خۆیەوە، گەلێ کەسانیش لە موسڵمانان، فێری یاسانامەی خوداو خێر وبێری هەردوو جیهان دەکا، کە ئەمانە هێشتا وان لە ژێر پەردەی غەیبەوەو، جارێ پەیڕەوی ئەمانەیان نەکردووە، بەڵام بەزوویی ئەوانیش وەك ئەمان ئەو ڕێگە حەقە دەگرن).

سوپاس بۆ خودا کە گەلی کورد بەر موژدەی ناو ئەم ئایەتە کەوتوون، و خوا یاربێ تا ڕۆژی قیامەت بەردەوام دەبن لەسەر ئەم ڕێبازە پیرۆزە، ئەوەی زۆرو ستەمیان لێ بکاو هەوڵ بدا لەم ئایینە پاك و پیرۆزە دووریان بخاتەوە، سەری خۆی لە تاوێرەکانی چیای قەندیل و پیرەمەگرون و سەگرمەو زاگرۆس دەدا.

[١٦٥٠] تجرید/٤ ژمارە: ١٧٠٦ = ٤٨٩٧ بخاری. پوختەی موسلیم/٤ ژمارە: ١٧٥١ = ٦٤٤٥ شیحا (بخاری رقم الكتاب/٦٢، رقم الباب/١).

کاتێ خۆشەویست (دروودی خودای لێ بێ) ئەم ئایەتەی خوێندەوە، پیاوێ گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا !! ئەوانە کێن؟ کە ئەم ڕێگەی هەقەی ئێمە بە زوویی دەگرن؟ پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) وەلامی نەدایەوە، تا پیاوەکە سێ جار هەمان پرسیاری لێ دووبارە کردەوە: گوتی لەو کاتەدا سەلمانی فارسی لەناو کۆڕەکەماندا بوو، جا پێغەمبەر (دروودی خودای لێ بێ) دەستی خستە سەر ڕانی سەلمان و فەرمووی (ئەگەر گریمان ئیمان وئیسلامەتی لەسەر ئەستێرەی کۆش بێ، پیاوانێ لەمانە خۆیانی دەگەیەننێ !) (تاج/٥ ز/٧٢ ژ/٢-گەورەی ولاتی عەجەم = ولاتی فارس).

ڕوونکردنەوە:

بۆ تێگەیشتنی تەواو لەواتای وشەی (فارس)بفەرموو بڕوانە : (تاجول ئوصولێ، بەرگی پێنجەم، ل : ٢٥٤- باسی فەزڵی فارس).

لە ژمارە: (١٧٥١)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە، بەهرەی پتری واتیادا، نووسینی بێ سوود نابێ:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، إِذْ نَزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْجُمُعَةِ، فَلَمَّا قَرَأَ: (وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ)، قَالَ رَجُلٌ: مَنْ هَؤُلاَءِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَلَمْ يُرَاجِعْهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ)، حَتَّى سَأَلَهُ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاَثًا، قَالَ: وَفِينَا سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ، قَالَ: فَوَضَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ) يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ، ثُمَّ قَالَ: «لَوْ كَانَ الإِيمَانُ عِنْدَ الثُّرَيَّا لَنَالَهُ رِجَالٌ مِنْ هَؤُلاَءِ». {الحديث: ٦٤٤٥ = ٦٤٥٨ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٤، رقم: ١٧٠٦ = ٤٨٩٧، ٤٨٩٨. ترمذي. تفسير القرآن: ٣٣١٠. تحفة الأشراف: ١٢٩١٧}:

ئەبو هورەیرە (ڕەزای خودای لێ بێ) فەرمووی: لەخزمەتی پێغەمبەردا (دروودی خودای لەسەر بێ) دانیشتبووین، لەوکاتەدا سوورەتی جومعە هاتە خوارەوە بۆی، کە ئەم ئایەتەی خوێندەوە: {وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ — ٢/٦٢}.

واتە: هەروا ئەم ڕەهبەرە نازدارە، بەهۆی نامەی پیرۆزیی خوداییو بەهۆی فەرمووده بەرزەکانی خۆیەوە، گەلێ گەلو کەسانی تریش لە موسوڵمانان، فێری یاسانامەی خوداو خێرو بێری هەردوو جیهان دەکا، کە هێشتا ئەمانە وان لەژێر پەردەی غەیبەوەو، جارێ پەیڕەوی ئەمانەیان نەکردووە، بەڵام بەزوویی ئەوانیش وەك ئەمانە، ئەم ڕێگە هەقو ڕاستو دروستە دەگرنو وەك ئەمان موسوڵمان دەبن).

کاتێ خۆشەویست (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەم ئایەتەی خوێندەوە، پیاوێ عەرزیکرد: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوانە کێن، کە ئەم ڕێگەی هەقی ئێمەیە بەزوویی دەگرن؟

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) وەڵامی نەدایەوە، تا پیاوەکە دوو جار، یا سێ‌جار، هەمان پرسیاری لێ دووبارە کردەوە. فەرمووی: لەوکاتەدا سەلمانی فارسی لەناو کۆڕی دانیشتنەکەماندا بوو،، جا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەستی خستە سەر ڕانی سەلمانو فەرمووی: (ئەگەر گریمان ئیمانو ئیسلامەتی لەسەر ئەستێرەی کۆیش بێ، پیاوانێ لەمانە، خۆیانی دەگەیەننێ!!). {بڕوانە: تاج/٣، زنجیرە: ٧٢، ژمارە: ٣٥٧٣، ٣٥٧٢، ٣٥٧٤، ٣٥٧٥}. گەورەیی وڵاتی عەجەم (فضل فارس).

ڕوونکردنەوە:

دانــەری تــاجول ئوصـول لــە شــەرحەکەیدا، لـە ڕافـەی وشـەی (فـەضـلی فارس)دا، دەفەرموێ:

(مەبەست ئەو گەلانەیە کە عەرەب نین‌و خەڵکی ئەو وڵاتانەن کە لەکۆندا لەناو عەرەبەکاندا بە وڵاتـی فـارس ناوبـانگی دەرکـردووە، کـە بەمانـە دەگـوترێ عەجـەم، کـە بـریتین لـە دانیـشتوانی ئـەو ناوچـانە کـە خۆرهـەڵاتن‌و دەکەونـە خۆرهـــەڵاتی کەنـــداوەوە، وەك ئێـــران‌و کرمـــان‌و سیـــستان‌و ئـــەودیو چـــەم (ماوەرائەننەهرەین)و خۆراسان، کە ئەم ناوچانە، ئەو شوێن‌و ناوچـە پیرۆزانـەن کە پیاوانی فەرموودەزانی وایان تیـا هەڵکەوتووە، کـە بـوون بـە بـەردی بناغـەی عولومی حەدیث (زانستەکانی فەرموودە) وەکوو ئەم پێـشەوا نـاودارو بەڕێزانـە: بوخاری‌و ئەبو داوودو تەرمـەزی‌و نەسائی‌و بەیهـەقی‌و دارە قـوطنـی‌و موسـلیم (ڕەزای خودایان لێ بێ).

ئیمـامی موسـلیم (خـودای لێ ڕازی بـێ) ئەگەرچـی لەبنەڕەتـدا عەرەبـە، چونکە لە عەرەبی هـۆزی قوشـەیرە، بـەڵام ئـەویش پـەروەردەی ئـەو خاکەیـەو، لەناو ئـەو ئەسـتێرە گەشـانەدا ڕەسـکاوەو ژیـاوە). {بڕوانـە: تـاج/٣، زنجـیرە: ٧٢، ژمارە: ٣٥٧٥ چاپی چوارەم}.

(٦٠) باب قوله ﴿ﷺ﴾: النَّاس كَإِبلٍ مائةٍ لا تَجِدُ فيها راحِلَةً
ئەو خەڵکە زۆرینەیان ناباشن

١٦٥١- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰـه عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ تَجِدُونَ النَّاسَ كَإِبِلٍ مِائَةٍ لَا يَجِدُ الرَّجُلُ فِيهَا رَاحِلَةً. (الحديث ٦٤٩٨)؛ [(١٦٥١)]

ئیبنـو عومـەر -ڕەزای خوادایـان لێ بـێ- فـەرمووی: ژنـەوتم لـە خۆشەویـست - دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (ئەو خەڵکە بێ متمانەن، متمانەیان پـێ ناکرێ، مەگەر چۆنەها، هەروەك چۆن لەسەد وشتردا، وشـترێکی ڕەسـەنت دەست ناکەوێ کەدەست بدا بۆ سواری ئاوا!).

لە ژمارە: (١٧٥٢)ی پوختەی موسلیمدا ئاوایە:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): «تَجِدُونَ النَّاسَ كَإِبِلٍ مِائَةٍ لاَ يَجِدُ الرَّجُلُ فِيهَا رَاحِلَةً». {الحديث: ٦٤٤٦ = ٦٤٥٩ فم. تجريد البخاري بالكوردي/٥، رقم: ٢٠٢١ = ٦٤٩٨ فتح الباري} :

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر، کە ناسراوە بە ئیبنو عومەر (ڕەزای خودایـان لێ بـێ) دەفـەرموێ: پێغەمبـەر (دروودی خـودای لەسـەر بـێ) دەفـەرموێ: (ئێـوە دەبیـنن کـە ئـەو خەڵکـە، بـۆ باشـیو خراپـی، وەك وشـتری بـاری وان، پیـاو لەسـەدیانا، تاقـە وڵاخێکـی سـواری باشـی دەسـگیر نابـێ). {تـاج/٥، زنجیـرە: ٤٥، ژمارە: ٤٩٠٦ — ش/ت — چاپی چوارەم} . خۆپاراستن لەفاری خودا.

[(١٦٥١)] تجریـد/٥، ژمـارە: ٢٠٢١ = ٦٤٩٨ بخـاری. پوختـەی موسـلیم/٤ ژمـارە: ١٧٥٢ = ٢٠٢١ شـیحا (بخاری رقم الکتاب/٨ رقم الباب/٣٥).

ڕوونکردنەوە:

وڵاخی بەرزە کەباری بێ، بەکەڵکی سواری نایێ، چونکە لەژێر بارا، ڕەوتی لێ تێک دەچێو کەشخەییەکەی نامێنێ، بۆیە کە بە ئەسپی ژێر عەرەبانە دەگوترێ: بارگیر.

لەتەجریدی بوخاریدا ئەم فەرموودەیە ئاوا کراوە بەکوردی:

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: (ئەو خەڵکە بێ متمانەن، متمانەیان پێ ناکرێ، مەگەر چۆنەها، هەروەك چۆن لەسەد وشتردا، وشترێکی ڕەسەنت دەست ناکەوێ کە دەست بدا بۆ سواری ئاوا لەسەد مرۆڤیشدا مرۆڤێکی نەجیبت دەست ناکەوێ).